ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 2
DIMANCHE
2 MAI
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·052 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 18.052

ԵՐԵՒԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵԻԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» -- ԱՊՐԻԼ 28 -- 29)

ՄԵԾ ՎՆԱՍՆԵՐ ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ

Ապրիլ 22-ի եւ յաջորդ օրերուն Հայաստանի վրայ տեղացած ձիւնը մեծ վնասներ բերած է երկրին գիւղատնտեսութեան: Տարողութիւնը դեռ կարելի իսկ չէ եղած ճշդել: Գիւղատնտեսութեան նախարարութեան բուսաբուծութեան վարչութեան պետ՝ Ալֆրէտ Մաչատրեանը ըսած է «Ազգ»-ի թղթակցին որ ձիւնին ու առնամանիքը, գլխաւորաբար հարուածած են կորիզաւոր մշակումներու այգիները: Գրեթէ ամբողջութեամբ փճացած է 4,5 հազար հեկտար ծիրանի բերք եւ դեղձուտներու ընդհ· բերքի 60 առ հարիւրը: Մօտաւոր հաշիւով կորսուած է 48 - 55 հազար թոն պտուղ, չուրջ 60 հազար թոն խաղող:

***

ՀԱՅԸ ԵՒ ԵՐԹԵՒԵԿԸ ԿԸ ՍՂԵՆ

կառավարութեան որոշումով Մայիս 1-էն հացի եւ քաղաքային փոխադրամիջոցներու գիները բարձրացան: Այսպէս հացի գինն 45 ռուբլիէն 60 ռուբլիի բարձրացած է, երթեւեկի տոմսն ալ 3 ռուբլիէն՝ 10-ի:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵՆ ԳՐՈՂՆԵՐ ԱՐՑԱԽ ԱՅՑԵԼԱԾ

Հայաստանէն խումբ մը գրողներ՝ Մարօ Մարգարեան, Հրաչեայ Յովհաննիսեան, Աճոխտ Սահինեան, Լուսիկ Դուրեան, Զօրայր Խալաթեան եւ այլք, Արցախ գացած են, ուր հանդիպումներ ունեցած են Մեհմանակերտի համալսարանը, Շուշի, Քարինտակ, Գանձասար, զօրամասերն ու պինուորական դիրքերը: Անոնք որոշած են Արցախ պարբերաբար այցելել երկու - երեք ամիսը անգամ մը:

***

ԻՐԱՆԻ ԳՈՐԾԱՒԱՐԸ ՓՈԽ -- ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Ապրիլ 28-ին փոխ -- նախագահ Գ· Յարութիւնեան Իրանի գործակալ Ա· Սոխանիի հետ տեսակցութիւն մը ունեցած է, որու ընթացքին քննարկուած են միջպետական առեւտրա-տնտեսական հարցեր:

***

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԴՐՄԱՏԱՆ ՅԱՏԿԱՑՈՒՄԸ

Եւրոպայի զարգացման եւ վերակառուցման Դրամատունը Հրազդանի Ջերմաելեկտրակայանի Ե· ենթաբաժանման շինութեանց համար 57,4 միլիոն տոլար որոշած էր տրամադրել Հայաստանի եւ այդ մասին Լոնտոնի մէջ, Հայաստանի Պետական նախարար Սեպուհ Թաշճեան եւ Դրամատան ներկայացուցիչները պայմանագիր կնքած են: Հոն քննարկուած են նաեւ Հայաստան յայտնաբերուած կապարի եւ նաթի հանանական պահեստներու արդիւնահանման առընչուող հարցեր: Այս նիւթին չուրջ միասին մը տեղի կ'ունենայ նաեւ Մայիս 8 -- 9-ին Ուաշինկթըն:

***

Պետական վարչութեան տուեալներով 1993-ի առաջին եռամսեակին արտածուած է 401,3 միլիոն ռուբլիի (880 հազար տոլար) ապրանք: Այդ արտադրութիւնը գլխաւորաբար կը կազմեն քիմիական նիւթերը, մեքենաներ, սարքաւորումներ, եղեկտրական լամբեր եւայլն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Լ·Տ· ՊԱԼԱՏԻՒՐ յայտարարեց Թէ Մայիս 5-ին, Նախարարաց Խորհուրդին պիտի ներկայացնէ ձեռք առնելիք անտեսական միջոցները որոնք հաճելի պիտի չըլլան Ֆրանսացիներուն: Այդ որոշումները որոնք «նշանակալից, կարեւոր եւ դժուար արուելիք են» կ'արդարացուին անով որ նախարարապետը չէր խորհեր որ այսքան վաթսարացած կացութիւն մը պիտի դանէր: Պիւտճէին բացը 400 միլիառ Ֆր· կը դնահատէ, եթէ առաջքը չառնուի:

ԻՏԱԼԻՈՑ կառավարութիւնը, հաղիւ կազմուած, արդէն չորս նախարար կորսընցուց: Արդարեւ նախկին համամիտավար կուսակցութեան երեք նախարարները եւ մէկ կանաչ իրենց հրաժարականը տուին, բողոքելու համար երեսփոխանական ժողովին քուէարկութեան դէմ որ կը մերժէր Պեթինօ Քրաքսիի խորհրդարանական անձեռնմխելիութեան ջնջումը: Գարլօ Զիամփի առանց ասոնց կրնայ մեծամասնութիւն մը ապահովել, բայց, ասոնց քաչուիլը վերջ կը դնէ փոխխոխութեան մը բնոյթին զոր նորակազմ կառավարութիւնը (52-րդը···) ունէր:

ԻՊՐԱՀԻՄ ՍՈՒՍ ՊՄԿ-ի (Պաղեստինի Ազատագրութեան Կազմակերպութիւն) ներկայացուցիչը Ֆրանսայի մէջ, 15 տարիէ ի վեր, Ֆրանսացի քաղաքացի դարձաւ Մարտ 23-ին հրապարակուած հրովարտակով մը զոր ստորագրած է նախարարապետ՝ Փ· Պերեկովուա: 1989-ին Ֆրանսական վարչութիւնը որոշած էր պաղեստինեան ներկայացուցչութեան չնորհել «ընդհանուր պատուիրակութեան» հանդամանքը: Ըստ դէտերու, Ֆրանսան իր հպատակութիւնը կրնայ դժուարացնել ՊՄԿ-ի ներկայացուցիչի պաշտօնին պահպանումը:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ պատուիրակ -- նախարարը՝ Ալէն Լամասուր յայտարարեց Թէ Ֆրանսա պիտի չգործադրէ Շէնկէնի համաձայնագիրը որ ազատ երթեւեկութիւն կը նախատեսէր սահմանադրութիւնները 1993-էն (Յուլիս 1 ցամաքի համար, Դեկտեմբեր 1՝ օդային) եւ որ կը վերաբերէր 9 երկիրներու (Իրլանտա, Մեծն -- Բրիտանիա եւ Դանիա մաս չէին կազմեր): Ֆրանսացի նախարարը կը գտնէ որ ապահովութեան հարկ եղած միջոցները չկան տակաւին, մանաւանդ թրմբրեցուցիչի մարդին մէջ:

ՇՎԱՐՆԱԾԷ սպառնացած է «զանգուածային ոմբակոծութիւններ սկսիլ» Աբխազներու ձեռքը եղող մեծ քաղաքներու վրայ եթէ Սոխումիի վրայ յարձակումները չդադրին:

ԱՌ Ի ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ԱՊՐԻԼ 24-Ի ՑՈՒՑԻՆ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Սոցիալ -- Դեմոկրատ Հնչակեան Կուսակցութեան Ֆրանսայի Շրջանի Վարիչ Մարմինը, մին՝ երեք կազմակերպիչներէն Ապրիլ 24-ի յոյցին, ցաւ ի սիրտ կը յայտնէ իր յուսախարութիւնը՝ յոյցի Բ· հանդէսը յուսախարութիւնը՝ յոյցի Բ· հանդէսը յուսախարութիւնը՝ յոյցի Բ· հանդէսը դերուանին պատահած «անպատասխանատու» երեւոյթին, որ բացարձակապէս չէր համապատասխաներ կազմակերպիչ ժողովին որոշումներուն եւ միասնական ոգիին:

Ս· Դ· ՀՆՉԱԿԵԱՆ
ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՇՐՋ· ՎԱՐԻՉ ՄԱՐՄԻՆ

(կնիք)

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

ՊՈՍԹԸՆ

Աւելի քան տասնամեակէ մը ի վեր, Մեսէուսէցի հայութիւնը առանձնաչնորհեալ կը զգայ ինքզինք, երբ Մեծ Եղեռնի ոգեկոչումը կը կատարէ Նահանջային Տան ժողովասրահին մէջ, ոչ միայն ներկայութեամբ որոշ թիւով նահանջային ներկայացուցիչներու եւ ծերակուտականներու, այլ նաեւ անոնց մասնակցութեամբ՝ կազմակերպչական աշխատանքին մէջ: Մինչեւ երկու տարի առաջ, Ապրիլեան ոգեկոչումը կազմակերպող եւ զայն վարող գլխաւոր դէմքը հանգիսացած էր ներկայացուցչական հայազգի նախկին անդամ Ճորճ Քվըրեան: Ցաճախ ներկայ գտնուած եւ խօսք առած էր նաեւ կառավարիչը:

Այս տարի Հայկական Ցեղասպանութիւնը ոգեկոչուեցաւ Ուրբաթ, Ապրիլ 23-ի նախամիջօրէի ժամը 11-ին, իրրեւ գլխաւոր խօսող ունենալով մարդկային իրաւանց հանրածանօթ պաշտպան Էլէնա Պոնըրը, որ նախորդ օրը յատկապէս Մոսկուայէն եկած էր:

Հայ Աւետարանական Ա· Եկեղեցւոյ հովիւ եւ Եղեռնէն վերապրող Վեր· Վարդան Ցարութիւնեանի բացման աղօթքը խտացումն էր Հայոց Դողգոթային --- «Առաջին Ցեղասպանութեան», --- որ յաղթանակն էր նաեւ Ցարին՝ Բարիին վրայ: Թող այս ոգեկոչումը բանայ դուռը հատուցումի, ժողովուրդներու հաշտութեան եւ Հայոց հզօրացման:

Բացման խօսքը կատարեց Ներկայացուցիչներու տան անդամ Ուորրըն Թոլմէն, որ հայ գլխաւոր կազմակերպութիւններու հետ միասնաբար ոգեկոչումի ձեռնարկին գլխաւոր կազմակերպիչն էր: Ան յիշեց Թէ Նահանջային Խորհրդարանը այս տարի տուաւ հայանպաստ երկու որոշում -- Հայաստանի ձըմեռնային փրկարար օգնութեան մասնակցութիւն եւ ամերիկեան կառավարութեան դիմում՝ ճանչնալու Արցախի ինքնորոշման իրաւունքին:

Գլխաւոր բանախօսն էր Էլէնա Պոնէր, որ նախորդ գիշեր յատկապէս Մոսկուայէն եկած էր «ձեզի հետ ըլլալու համար» -- ինչպէս ըսաւ ան: Ապրիլ ամիսը զարունն էր եւ կեանքը, բայց նաեւ ցեղասպանութեան եւ ոգեկոչումներու ամիսը· Նոյն չաբաթը, Վաշինկթըն մէջ յիշատակուած էր նացի Գերմանացիներու դէմ հրեայ տարագիրներու ըմբոստութեան 50-ամեակը: 1915-ի Հայերու ցեղասպանութեան հանդէպ մարդկութեան անարբերութիւնը պատճառ դարձած էր Բ· աշխարհամարտի Հրեաներու դէմ նոյնանման հոլոքոստին, ինչպէս այսօր նոյնը կը փորձուի գործադրել Պոսնիա -- Հերցեկովինի մէջ: Միջազգային մարմինները -- ՄԱԿ, Եւրոպայի Ապահովութեան եւ Համագործակցութեան Խորհուրդ -- կը գործածեն երկու չափ երկու կշիռ ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքներու հարցով: Բանախօսը պատմականը ըրաւ զարթաղեան Շարժումին եւ անոր նպատակին, որուն դէմ ազերական -- եւ խորհրդային -- հակազդեցութիւնը եղաւ Սումգայիթի, Բաքուի եւ Կիրովապատի Հայերուն դէմ պոկրոմները եւ հայ բնակչութեանց տեղահանութիւնը: «Էթնիք մաքրագործում» մըն է որ տեղի կ'ունենայ, որուն մասին զբեթէ լուռ մնացին միջազգային լրատու մարմինները: Պոնըր այս առթիւ մէջբերեց նախագահ Ճեֆըրսընի մէկ խօսքը· -- «Մէկ տեղ պատահած անարդարութիւն մը վտանգ մըն է ամէն տեղի համար»: Միջազգային մարմինները պէտք է միջոց գտնեն խաղաղ լուծում մը բերելու Արցախի հարցին: Անհրաժեշտ է հրադադար առանց նախապայմանի ու պէտք է ճանչնալ Արցախի ժողովուրդին ինքնավարութեան իրաւունքը: Միջազգային անտարբերութեան պարագային, Արցախի հարցը կրնայ պատճառ դառնալ Գ· աշխարհամարտի: Պոնըր ներկաներուն կոչ ըրաւ նաեւ միասին անցեալի յիշողութեամբ չապրելու, քանի այդ ճեւով աշխարհի բոլոր ժողովուրդները կրնային դիւրաւ ատելու պատճառներ ունենալ: Ինք կ'արտայայտուէր ռուսերէն· անպլերէնի թարգմանին էր իր աղջիկը, որ կը բնակի Պոսթընի արուարձանային մէկ քաղաքը:

Ցարգանքի արժանացան վերապրող սեռընդէն երեք ներկայացուցիչներ -- Տիգրան Պալեան, Ցարութ Դաւիթեան եւ Լեւոն Գրիգորեան:

***

Շաբաթ, Ապրիլ 24-ի առաւօտեան մատուցուեցաւ պատարագ Ուաթըրթաունի Ս· Ցակոբ Հայց· Եկեղեցւոյ մէջ, մասնակցութեամբ նաեւ հայ կաթողիկէներու հովուապետ Հ· Ռափայէլ Ալտունեանի: Ցետ արարողութեան, ծաղկեպսակ վերադրուեցաւ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ Եկեղեցւոյ հիմնադիրներէն Տէր Կեղոյ հոգիին համար: Փոդով հնչեց «Տէր Կեղո»ն եւ ամերիկեան պինուորական մահամատուցը:

Ապա, Ս· Ցակոբ Մշակութային Կեդրոնին մէջ տեղի ունեցաւ հատաքը, հանդիսավարութեամբ Եկեղեցւոյ հովիւ Տաճատ Դաւիթեանի, որ ներկայացուց Հայաստանէն նոր վերադարձած երկու բանախօսները -- Թամար Հաճեան՝ փոխ -- նախագահուհի Պրանտայզ Գոլէճի եւ անոր Ընդհ· (իրաւական) Խորհուրդին, եւ Վահէ Ղազարեան՝ Ռ· Ա· Կուսակցութեան Մ·-Նահանջներու Արեւելեան Շրջանի եւ Գանատայի ատենապետ:

Թամար Հաճեան, որ արտայայտուեցաւ անգլերէն, շեշտեց աշխատանքի համահայկական ծրագրի մը անհրաժեշտութիւնը, որ կը պակսէր մեր մէջ:

Վահէ Ղազարեան արտայայտուեցաւ հայերէն՝ իրրեւ «գաւակը մէկու մը՝ վերապրած Մեծ Եղեռնէն, որ խլած է բոլոր արու գաւակները անոր գերդաստանին»: Ինք կը խօսի որպէս մտահոգ մէկը «ի տես Սփիւռքի Հայերուն մեծամասնութեան անտարբերութեան հանդէպ մեր հայկական իրականութեան»:

***

Երեկոյեան ժամը 5·30-ին, Հայ Կրթական եւ Մշակութային Կեդրոնը հաւաքուած բազմութիւնը, առաջնորդութեամբ Հ· Մ· Ը· Մ·-ի եւ Հ· Բ· Ը· Մ·-ի արիներուն եւ եկեղեցական հովիւներուն, Ուաթըրթաունի մայր պողոտայէն ուղղուեցաւ դէպի Ս· Ցակոբ Եկեղեցւոյ Նահատակաց Ցուշարձանը, որուն առջեւ

(Շար·ը Դ· էջ)

ՌԱԶՄԱԿԱՆ ՄԱՐՋԸ ՏԷՐ ՈՒՆԻ

Հայաստանի բանակի կազմութեան հարցը ամէնէն փշոտ ու ցաւալի պարագաներէն մէկը եղաւ անկախութեան կայունացման նախաքայլերուն: Պահպեցաւ տարամաղրութիւնը, թէ դիտակցութիւնը ո՛վ պիտի, որ «խորհրդային» պիտակուածները հայկականով փոխարինելու գործընթացը պէտք էր սկսիլ բանակով, եթէ անկախութիւնը երգերու, ճառերու, զոհողներու բնաբիւղ չէր միայն: Բաւական յապաղումով Հայաստանի իշխանութիւնները ձեռնարկեցին այս կարեւորագոյն պակասը լրացնելու գործին, երբ արդէն Ղարաբաղի չրջաններէն եռք Հայաստանի սահմանամերձ գօտին եւս թիրախ էր թշնամիին ամէնօրեայ ռմբակոծումներուն: Հայկական լրատուէմիներէն անպակաս էին խաղաղ բնակչութենէն զոհերու թիւը, քանդուած դիւղերու, չէներու անուններն, մինչ միւս կողմէ նոյն լրատուէմիները ժամանակավրէպ վիպապատումներամբ մը կը դովերգէին կամաւորներու հայրենասիրութիւնն ու անձնազոհութեան ոգին, եւայլն:

Ներկայիս, Վազգէն Մանուկեանի Պաշտպանութեան նախարար, իսկ զօրավար Նորատ Տէր -- Գրիգորեանի Հայաստանի գինեալ ուժերու հրամանատար նշանակումէն ի վեր աւելի լուրջ նկատառման ենթակայ կը թուի ըլլալ մարդը: Մարտական վերջին յաջողութիւններն ալ կը վկայեն այս մասին ու նաեւ մըտայնութեան փոփոխութեան մը որ խընդիրը բանակցութիւններով լուծելու յանկերգին տեղ դետեղեց ուժի լեզուով խօսելու այլընտրանքը երբ թշնամին քանիցս հասկցուցած էր թէ ուրիշ բան լսելու տրամադրութիւն չունի:

Այս կենսական ոլորտին ընթացքին ու հարցերուն մասին զրոյց մը կատարուած է զօրավար Նորատ Տէր -- Գրիգորեանի հետ «Երկիր» թերթին կողմէ որ լոյս տեսած է Ապրիլ 10-ի թիւին մէջ:

Ան ծնած է 1936-ին, Վլադիկավկազի մէջ. աւարտած է խորհրդային գինեալ ուժերու ռազմական ակադեմիան: 1980 -- 1983 թուականներուն ծառայած է Աֆղանիստանի մէջ որպէս բանակի փոխ -- հրամանատար: Զինուորական ծառայութեան 41 տարուան անցեալի մը տէր է:

Նորատ Տէր -- Գրիգորեան չատ տեղին կը նկատէ Հայաստանի մասնակցութիւնը ՀԱՊ-ին ու այդ չրջանակին մէջ ռազմական արդիւնաբերութեան: Ան կ'ըսէ թէ երկրին մէջ «կան եզակի գործարաններ, բազմաթիւ մասնագէտներ որոնք ունակ են թողարկել ռազմարդիւնաբերական համալիրի հետ կապուած եւ սպառազինութիւնների համար անհրաժեշտ հիանալի միջոցներ»: Եթէ Հայաստան ներդրաւուի այդ չրջանակին մէջ, առիկա կարելիութիւն պիտի տայ նախ այդ մարզի զօրաւոր ծառայութիւնները աչխատեցնելու, ապա դաչինք կազմելու ՀԱՊ-ի չրջանակէն դուրս երկիրներու հետ եւս:

Զօրավարը կը բացատրէ թէ «անցած վեց ամսուայ ընթացքում, հնարաւորութիւնների սահմանների, հասցրել ենք «զցել» մեր ազգային բանակի հիմքերը»: Գործին մէջ արձանագրուած յապաղումին ծանրակչիռ բնոյթը կը ղեկցուի, զանգաւոր որոշ չեչտով մը արտասանուած հետեւեալ խօսքերուն մէջ. «բոլորը երկար ժամանակ լռում էին, իսկ հիմա ուզում են երկու օրում բանակ կազմաւորուի»:

Որոշուած է Մայիս -- Յունիսին նոր զօրակոչի դիմել ու զօրավարը զրեթէ կանխերով ապահով հարցումը, կ'ըսէ. -- «այն երիտասարդները որոնք չիմարաբար թողել են զօրամասերը, ամբողջ կեանքում ապրելու են պատմութեան առաջ խայտառակ եղածի խարանը ճակատին, որովհետեւ նրանց փաստաթղթերում նըշուելու է որ դասալիք են եղել...»: Սպայակոյտի մը պետին կողմէ այսպիսի կեցուածք զտնալիքներու հանդէպ, բաւական զարմանալի է որպէս միամտութեան արտայայտութիւն. երբ մարդ հայրենական պատասխանութեան նման արժէքներ չէ զարգացուցած ու թշնամիին ամէնօրեայ ոտնձգութիւններուն դէմ կրնայ զինուորական ծառայութենէն խուսափիլ, ի՞նչ իմաստ կը սպասուի որ ունենայ անոր համար «խայտառակ եղածի խարանը» վամ «դասալիք»ի պիտակը: Այս կարգի երիտասարդներու համար ընդհանրապէս, էականը չահաբեր սա կամ նա ձեռնարկին դեկավարութիւնը ձեռքէ չկորսնցնելն է. իրենց արժանապատուութիւնն ալ, նուիրականութիւնն ալ սահմանուած է այդքանով: Թերեւս, վաղը, անոնք ըլլան նաեւ ռազմական յաղթութիւններով ամէնէն աւելի յոխորտացողները...:

Անդրադառնալով կատարուածին, Նորատ Տէր -- Գրիգորեան կ'ըսէ. -- «պէտք է յիշել որ մենք ստեղծում ենք, եւ եթէ որոշ ժամանակ անց ի յայտ են գալիս բացասական կողմեր, չանում ենք ապագօրէն դրանք վերակառուցել»: Սպայակոյտը ան կը նկատէ «զինուած ուժերի ուղեղը որ եւ՛ կազմակերպում է, եւ՛ ապահովում, եւ փոխ կապակցում, եւ կատարում, եւ վերահսկում»:

Իրենք արդէն վերականգնած են երկրին քայքայուած, թալանուած հակօդային պաշտպանութիւնը: Ան ուրախացնող նշումը սակայն զերծ չէ աղտոտ ստուերէ մը որ աւելցնել կուտայ զօրավարին. «այս ուղղութեամբ ամբողջ ժողովրդով պիտի աշխատենք, որպէսզի կարողանանք կանխել «ոսկու տենդով բռնկուած» մի բանիսի՝ ամբողջական տեխնիկական պըլոխներ գողանալու վարքագիծը: Մարտական տեխնիկական թալանողները հակառակորդի շահերով առաջնորդուող յանցագործներ են եւ պէտք է պատժուեն պատերազմական ժամանակների օրէնքներով՝ ընդհուպ մինչեւ գնդակահարութիւն»: Այս ծանրակչիռ յայտնութիւնը ունի իր ուրախացնող կողմն ալ որ թերեւս աւելի կարեւոր է, քան՝ պատերազմի մէջ զըտնուող հայրենիքի մը զինամթերքն ալ զօրն նկատող մտայնութեան պարագան. ուրախացնողը «պատիժ»ի յիշատակումն է եւ արդարօրէն մինչեւ «գնդակահարութիւն» երկարող ծաւալով: Հայաստանի ներկային մէջ այնքա՞ն անհրաժեշտ, այլ այնքա՞ն անտեսուած այդ ոլորտը իր պաշտօնական առաջին յուշարարը կ'ունենայ Նորատ Տէր -- Գրիգորեանով. անոր այս կեցուածքը որքա՞ն մաղթելի է որ վարակիչ ըլլայ նաեւ այլ մարզեր ղեկավարողներու համար որոնք յայտնապէս, ոչ միայն անհանդիսատ չեն ըլլար պատիժին մոռացումէն, այլեւ իրենց ամբողջ ուժերով կը քայլերեն դէպի...:

Մտայնութիւններու, գործելակերպի փոփոխութեան անհրաժեշտութեան քով, դաստիարակչական գործունէութեան մը պակասն ալ կը չեչտէ զօրավարը, երբ կ'ըսէ. -- «ամենակարեւորն էր ստեղծել բանակ ստեղծելու պայմաններ: Հայ տղամարդը բաց ճակատ լինելու համար պէտք է ծառայի ազգային բանակում. Եթէ բանակ ունեցանք, կը կարողանանք պաշտպանուել, եթէ ոչ՝ կը զոհուենք բոլորս: Պարտաւոր ենք լաւ պաշտպանուել, բարեկամներով չէ որ շրջապատուած ենք»:

Թէ՛ խօսքով եւ թէ գործով, յապաղումը զարմանելու երեւոյթը ակներեւ է Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարութեան մօտ. «անզարմանալի»ին հանդըրուանին հասնելէ առաջ կարելի պիտի ըլլա՞յ արդեօք նոյն երեւոյթին յայտնութիւնը տեսնել այլ նախարարութիւններու եւ այլ պատասխանատուներու քով եւս...:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՒԶԵԱՆ

Իտալահայ եւամակաւի

«ԻԼ ՃԻՈՐՆԱԼԷ» ՅԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Իտալիոյ պատկան իշխանութիւններուն, Վատիկանի, մամուլին եւ հաղորդակցութեան մետիաներուն, Հայաստանի դժնդակ կացութեան հանդէպ ցուցաբերած լռութեան հակազդելու համար, Իտալիոյ Հայոց Միութիւնը նամակ մը խմբագրած էր եւ ղրկած Իտալիոյ հայ համայնքի անդամներուն, թելադրելով այդ նամակը բազմացնելով եւ ստորագրելով զայն ուղարկել Պապին, Հանրապետութեան նախագահին, վարչապետին եւ կառավարութեան անդամներուն, ազգային կչիռ ունեցող բոլոր օրաթերթերուն եւ պարբերականներուն: Ահա այդ նամակի պատկանակութիւնը. --

«Կ'ուզենք ձեր ուշադրութեան յանձնել այն դժուարին կացութիւնը որուն մատնուած է նախկին խորհրդային Հայաստանը, խնդրելով ձեր միջամտութիւնը ինչ միջոցներով զոր յարմար կը նկատէք: Ինչպէս գիտէք, հայ ժողովուրդը ենթարկուեցաւ ներկայ դարուս առաջին ցեղասպանութեան որ սակայն, մոռացութեան դրուեցաւ պատմութեան եւ հանրային կարծիքին կողմէ, չնայած իր պատճառած մէկուկէս միլիոն զոհերուն: Ներկայիս ալ միջազգային հպատակութեան ցուցաբերած լռութեան եւ անտարբերութեան առջեւ կը կատարուի ուրիշ ցեղասպանութիւն մը. Հայաստանի մէջ ժողովուրդը կը մեռնի ցուրտէն եւ անօթութենէն, ազերի կառավարութեան ի գործ դրած չրջափակումին հետեւանքով ուժանիւթի, չեռուցման եւ ուտեստեղէններու ներածման արգելքին ստեղծուած պակասէն: Իտալիա, որ պատմականօրէն ծանօթ է ճնշուած ժողովուրդներու ի նպաստ ցուցաբերած քաղաքական եւ մարդասիրական միջամտութիւններով, ի՞նչ կ'ընէ դարմանելու համար այն դժնդակ կացութիւնը որ կը սպառնայ ողջնջացումի ենթարկել կովկասեան չրջանի քրիստոնեայ եւ հնագոյն քաղաքակրթութեան եւ աւանդութեանց տէր ժողովուրդը: Վըստահ ենք որ անտարբեր պիտի չմնանք մեր, Սփիւռքի Հայերուս, ապա խընդրանքին հանդէպ, չարժման մէջ դնելով ուղղակի եւ անմիջական միջոցներ»:

-- Քանի մը օրաթերթեր միայն արձագանգ եղան այս նամակին, ինչպէս՝ «Ռոմիտէոէ Տելլա Սէրա»ն եւ «Ռէփուպլիքա»ն զայն հրատարակելով առանց խորհրդածութեան:

«Իլ ճիորնալէ» օրաթերթին է որ եղաւարդ Փոթուքեանի ստորագրութեամբ Լուկանոյէն (Զուիցերիա) թերթին ղրկուած նամակին պատասխանելով «Ընթերցողներու էջ»էն գլխաւոր սիւնակին մէջ անօրէնը՝ հանրածանօթ հրապարակադիր՝ Ինդրօ Մոնթանէլլի՝ հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ. --

«Սիրելի Փոթուքեան, դուք բացարձակօրէն իրաւունք ունիք: Բայց այս վայրկեանիս Իտալիան այնքան մխրճուած է ինքն իր մէջ, այսինքն իր դժուարութիւններուն մէջ որ չատ քիչ ականջ կուտայ դուրսէն եկող ձայներուն: Այս թերթը կը չանայ բաժին մը յատկացնել նաեւ անոնց. սակայն գիտե՞ս ինչ կ'ըսեն մեր ընթերցողներէն ոմանք, թէ մենք կ'ընենք ժողովուրդը զրաղեցնելու համար որպէս զի անկիկա հետու մնայ վատնդաւոր դիրքորոշումներ ընելէ մեր երկիրը վտանգող վիճակներուն հանդէպ. մենք որ այդ վիճակներուն նախակարապետները եղած ենք: Միւս կողմէ, հայկական հարցը այնքան կնճռոտ է որ զայն բացատրելու համար տեւականօրէն մշտանորոգ տեղեկութիւններու կը կարօտինք, եւ այդ տեղեկութիւններն են որ կը պակսին: Եւ սակայն մամլոյ մեծ գործակալութիւնները որոնք կրնային զանոնք հաղորդել, ընդհակառակն չատ ժլատ են եւ մենք չունինք մասնագէտներու խմբակ մը տեղւոյն վրայ զրկելու համար: Ես անձնապէս մեծ հիացող մըն եմ Հայերուն՝ որոնց մէջ չատ բարեկամներ ունիմ՝ իրենց արիութեան, յամառութեան եւ նախաձեռնութեան իրենց բացառիկ կարողութեան համար: Միլանոյի մէջ կայ զօրաւոր եւ բարգաւաճ յարգալից հայ համայնք մը որ մեծապէս ալ յարգուած է եւ երբեք չեմ լսած որեւէ անոպատիւ խօսք անոնց մասին: Բայց մենք չատ քիչ ուժ ունինք միջազգային հրապարակի վրայ կարենալ ազդելու համար հայկական դիրքերուն ընդմէջէն: Ես կը խորհիմ որ ձեր նախահայրերը ճակատագրական սխալ մը գործեցին երբ հաստատուիլ աշխարհիս այդ անկիւնը, Ռուսիոյ, Իրանի եւ Թուրքիոյ միջեւ ուր երբեք խաղաղութիւն պիտի չտիրէ: Ի՞նչ արդէն հրաշք է որ կարողացած եք պըրկել ձեր ինքնութիւնը, ձեր բարձր մշակոյթը, որ իր այդ խակ բարձրութեան պատճառաւ իր դրացիներուն ատելութեան նշանակ գարձած է: Ցուսանք որ Եւրոպան իր հարցերը լուծելէ յետոյ հանի ձեզի օգնելու: Իտալիան առանձին չի կրնար ընել»:

Այս անկեղծ տողերուն համար որեւէ խորհրդածութիւն աւելորդ է: կրնանք միայն երախտագէտ ըլլալ հանդէպ հրապարակագրական այն մեծ հեղինակութեան որ է՝ Ինդրօ Մոնթանէլլին որ քաջութիւնը ունի անօսակարկ իր տեսակէտները յայտնելու: Եւ այս առթիւ պիտի կէտները յայտնելու: Եւ այս առթիւ պիտի է յիշել որ իր խմբագրած օրաթերթը «Իլ ճիորնալէ»ն միակը եղաւ որ անցեալ չաբաթները օր ըստ օրէ երեսներէ իր թղթակցին խողովակով առաջնայնական լուրեր հաղորդեց մեր Հայրենիքի եւ այժմ տեղ ունեցող կացութեան մասին:

Հ. Բ.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ
ՀԱՅ ԼԻՈՆԷՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ ԼԻՈՆԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՕԾՄԱՆ 30-ԱՄԵԱԿԻՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ օծման 30-րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը, նախաձեռնութեամբ՝ Եւրոպայի Հայր. պատուիրակ՝ Գիւտ Արք. Նալպանեանի, պաշտօնապէս բացուեցաւ Ապրիլ 18-ին:

Բացման տօնախմբութիւնը սկսաւ առաւօտեան ժամը 10-ին: Հաւատացեալներու բազմութիւն մը լեցուցած էր եկեղեցին: Օրուան պատարագը կը մատուցանէր Հայրապետական պատուիրակ Գիւտ Արք. Նալպանեան:

1993 -- տարին, Եկեղեցւոյ վարչութիւնը հռչակած է օծման 30-ամեակի տարի: Ամբողջ տարուան ընթացքին, տեղի պիտի ունենան զանազան հանդիսութիւններ: Այս հանդիսութիւններուն նպատակն է կազմակերպողներու մտքին մէջ պատմական հետաքրքրութիւն մը ստեղծել, բացի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ անցեալ յիշատակումէն, նաեւ աւետարանական եկեղեցականն եւ մշակութային արժէքներու մասին: Պատմական հետաքրքրութիւններու ընդմէջէն բացատրել համայնքի նորահաս սերունդներուն հայ եկեղեցւոյ այժմու դերին կարեւորութիւնը, մանաւանդ հայ ժողովուրդի կեանքին ընթացող ճակատագրական այս օրերուն:

Տարեդարձները աւելիներ են, որպէսզի եկեղեցւոյ, կրօնական եւ աշխարհական պատասխանատուներու եւ հաւատացեալներու մէջեւ վերանորոգուին յարաբերութիւնները: Գեղեցիկ զուգադիպութեամբ մը, 30-ամեակի առաջին տօնախմբութիւնը կը հանդիպի նոր Կիւրակէին (կրկնոցի կիրակին): Նոր Կիւրակին, կը յուշէ վերանորոգութիւն մը յարութեան հաւատքի մէջ ամբողջ տարուան ընթացքին: Իսկ 30-ամեակի առթիւ մատնուորապէս, նոր կրակին կը յուշէ մաղթանք մը, որ 30-ամեակը ըլլայ վերանորոգութեան հանդրուան մը. ուրկէ սկսի հոգեւոր մշակութային նոր չրջան մը, նոր կեանք մը Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ համար:

Անտարբերութիւնը, որ տարիներէ ի վեր մեծ վիհ մը ստեղծած է եկեղեցւոյ եւ հաւատացեալներու միջեւ, արդէն ուշ-

րութեան առարկայ դարձած է եկեղեցականներուն, Ազգային Մխիթեան վարչականներուն, հոգարարձութեան անդամներուն, որոնց պատասխանատուութեան տակ կ'ենյնայ այդ վիճակին ուսումնասիրութիւնը: Աղտ. Մխիթեան ներկայի վարչութիւնը, ասոր համար զարկ կուտայ կրթական բարգաւաճման: Ապրիլ 13-ին նորվան եպիսկ. Զաքարեան և Աղտ. Մխիթեան նախագահ՝ Պր. Ռոպէր Տօնիկեան առաջնորդեցին, 40 ութ տ/Արմէնի-ի վրայ տարբերեցին 580 քառակուսի մեթր տարածութիւն ունեցող հոգաչէրտին գնման պայմանագրիը: Ցիչեալ թուականէն սկսեալ այդ հողը սեփականութիւնն է Ազգային Մխիթեան, որուն վրայ պիտի բարձրանայ Մարզարեան – Փարիզեան ամբողջ վարժարանին արդիական չէնքը, նպատակ ունենալով անոնց եթէ անչուշտ Լիոնի եւ այլ համայնքներու հայութիւնը յօժարի իր սրտագոյն նուիրատուութիւններով օժանդակել այդ ծրագրին: Դրամատունը փոխառած է 2·000·000 ֆրանք երկու տարիի համար, իսկ հողը կ'արժէ 1·700·000 ֆրանք:

«Հայր Մեր»էն առաջ Լիոնի փոխանորդ՝ Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան, մասնաւոր չնորհակալութիւն կը յայտնէր Հայրապետական Պատուիրակ Գիւտ Արք.ի, որ սիրայօժար յանձն առած էր հովանաւորել 30-ամեակի ո՛չ միայն այսօրուան հանդիսութիւնը, այլեւ ամբողջ տարուան ձեռնարկները:

Նորվան Եպիսկոպոսի խօսքէն ետք, եկեղեցւոյ հովիւ՝ Խահակ Քահանայ Ջիմեան «Ուրա Լեր» չարականի երգեցողութեամբ թափօրով մը կը բերէր Ամենայն Հայոց Հայրապետ Վազգէն Ա. Կաթողիկոսին սրբատառ կոնդակը (նուիրուած՝ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ 30-ամեակին) եւ կը յանձնէր պատարագիչ Եպիսկոպոսին:

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ նուիրուած այս կոնդակին ընթերցումը կը կատարէր Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան որմէ ետք Կոմիտաս երգչախումբը կ'երգէր «Ջմխիածին ի Հօրէ» չարականը:

Գիւտ Արք. «Եկէք, տեսէք եւ մեկնեցէք» բնաբանով կուտար օրուան պատգամը, կ'ըսէր՝ «Ասիկա հրաւէր մըն է ուղղուած Աստուծմէ ժողովուրդին. ցոյց տալ մարդոց կեանքի ուղին, ապրելու՝ սիրով, եղբայրութեամբ: Փրկիչը մեզի օրինակներ տուաւ աշխարհէն. եթէ մարդը տկար է հաւատքով, ենթակայ է կռապաշտութեան. հաւատքի զօրութիւնը կը յաղթէ ամէն դժուարութիւններու:

Այս եկեղեցին արդիւնքն է սիրոյ ծառայութեան եւ պէտք է որ ըլլայ մարդնիացնող հրաւոյր՝ մեր ազգի գաւակներուն»: Ապա չնորհակալական խօսքեր ըրաւ բոլոր անձնուէր ազգայիններուն որոնք անհաշուելի կերպով աշխատեցան այս նուիրական գործին, կառուցանելու այս եկեղեցին: Ի միջի այլոց կ'ողեկոչէր երանաշնորհ Սեբուհ Արք. Մանուկեանի վաստակը:

Պատարագէն ետք, հաւատացեալները ուղղուեցան Ազգային Տան սրահը, որպէսզի ողջունեն Եպիսկոպոսը եւ զրուցեն իրեն հետ զանազան հարցերու շուրջ:

Ի պատիւ Գիւտ Արք. Նազդաչեանին, հացկերոյթ մը տեղի ունեցաւ «Քէօր տը Պէօֆ» ճաշարանին մէջ: Խօսք առին Ազգային Մխիթեան նախագահ՝ Պր. Ռոպէր Տօնիկեան եւ պատուոյ նախագահ՝ Պր. Սեպուհ Սարեան, որոնք ոգեկոչեցին եկեղեցւոյ կառուցումին հետ կապ ունեցող բոլոր անձնուիրութիւններու յիշատակը: Իսկ Պր. Գեղամ Կանանեան հակիրճ կերպով նկարագրեց եկեղեցւոյ 30 տարուան պատմութիւնը 1963-էն սկսեալ մինչեւ այսօր:

Հացկերոյթը չարունակուեցաւ հաճելի մթնոլորտի մը մէջ: Ներկայ Ազգային Մխիթեան վարչութիւնը խոստացաւ չարունակել իր գործունէութիւնը ի նպաստ եկեղեցւոյ եւ մանաւանդ ղպրոցի շինութեան:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՄԵԾՆ ՊՈՍԹՐՆԻ Հայ կաթողիկէ համայնքին նոր հովուապետն է Հ. Ռափայէլ Վ. Անտոնեան եւ այս առթիւ բարի զալուստի ճաշ մը տրուած է իրեն ի պատիւ, Ապրիլ 4-ին, Լիկընինկթընի Հայ Քոյրերու Վարժարանին սրահին մէջ: Ճաշէն ետք, սկսած է յայտագիրը որու ընթացքին Ս. Խաչ Մխակեան Մորհուրդի առենապետը՝ Մարսէլ Քարեան ներկայացուցած է նոր հովուապետը: Հ. Ռափայէլ ծնած է Հալէպ 1941-ին, փոքր տարիքէն զրկուած է Ս. Ղազար, ապա անցած Հռոմ, ուր ըստացած է համալսարանական կրթութիւնը, փիլիսոփայութեան եւ աստուածաբանութեան ճիւղերուն մէջ: 1965-ին, քահանայ ձեռնադրուած է Ս. Ղազարի մէջ եւ զրականութիւն ու իմաստութիւն դասաւանդած է Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանը: 1968-ին ուսումնասպան էր նոյն վարժարանին, իսկ 1972 – 1984 վարած է վարժարանին մատակարարի, հուսկ՝ տեսուչի պաշտօնները, 1985 – 1992: Նոյն տարիներուն կազմակերպած է հայագիտական ամառնային դասընթացքներ: Ցայսորդաբար ելոյթներ ունեցած են Պայֆարի խմբագիր՝ Գրիգոր Քէօսէեան, Հայ Կեդրոնի տնօրէն՝ Ենովք Լաչինեան, «Արմինիըն Ռըվիւի» խմբագիր՝ Թաթուլ Սոնենց (նաեւ «Հայրենիք»-ի եւ «Ուիֆլի»-ի անունով), քոյրերու «Մխիթեռնական»-ի տնօրէնուհի՝ քոյր Ալֆոնսա Պետրոսեան: Շնորհակալութեան իր խօսքին մէջ, Հ. Ռափայէլ անդրադառնալով եղած ելոյթներուն, ըսած է որ ամէն մէկ խօսքին առթիւ, կը զգար որ իր պարտաւորութիւնները կ'աւելնային: Գործադրուած է դեղարուեստական բաժին մը:

***

ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՑ Սեվրնք տէյ Էտվըճիաք եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Մարտ 28-ին, մեծարանքի երեկոյթ մը տեղի ունեցած է ի պատիւ գաղութին ծանօթ երդահան, խմբերգային արուեստի մասնագէտ, դուանական եւ հայրենասիրական երգերու հեղինակ՝ Հենրիկ Անասեանի, անոր 35-ամեայ գործունէութեան առթիւ: Օրուան հանդիսավարը՝ Կարպիս Տէր – Եղիայեան, բանախօսը՝ տոքթոր Յարութիւն Սաղրեան, Օշին Քէչիչեան իրենց ելոյթներով որակած են արուեստագէտը յատկապէս խմբերգային արուեստին նուիրուած իր եռանդուն աշխատանքին համար: Գործադրուած է դեղարուեստական բաժին մը: Վերջաւորութեան չնորհակալութեան խօսք արտասանած է յոբելեարը:

***

ԿԼԻՆՏԻՃԻ քաղաքային խորհուրդը քաղաքապետ ընտրած է Լերի Զարեան: Գալիֆորնիոյ այս քաղաքին քաղաքապետն ու կրթականի նախագահը կը պաշտօնավարեն մէկ տարի, վերընտրուելու իրաւունքով:

***

ԹԱՒՐԻԶԻ մէջ Ապրիլ 2-ին վախճանած է կաթողիկէ լազարիստ եկեղեցւոյ միաբան՝ Հ. Պօղոս Վրդ. Տէր – Պօղոսեան: Թաղումը կատարուած է Ապրիլ 6-ին Թաւրիզի Հայոց աղտ. գերեզմանատունը:

***

ՄՈՆԹԵՊԵԼԼՈՑԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Ապրիլ 6-ին նախաձեռնութեամբ հայ դատի յանձնախումբի Սան Կապրիէլ Հովիտի մասնաճիւղին, ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է ի պատիւ ամերիկացի հինդ գոնկրէսմէնի, բոլորն ալ դեմոկրատ որոնք իրենց նպաստը բերած են, Քոնկրէսին մէջ, հայութեան վերաբերող հարցերու, ի մասնաւորի Հայաստանի չրջափակումը դատապարտող թիւ 86 բանաձեւին: Յուշանուէրներն ալ յանձնուած են:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՓՈԽ-ՆԱԽԱՐԱՐ Ժ. ԼԻՊԱՐԻՏԵԱՆ ՈՒԱՇԻՆԿԹՐՆԻ ՄԷՋ

Որպէս նախազահի յատուկ պատուիրակ, վերջերս երկօրեայ այցելութեամբ մը Ուաշինկթընի էր Ժ. Լիպարիտեան, որ հանդիպում ունեցաւ Միացեալ – Նահանգներու Արտաքին փոխ – նախարար Քլիվթըն Ուարտընի, ազգային ապահովութեան հարցերու նախազահ խորհրդական Անթընի Լէյքի ու Եւրոպայի Ապահովութեան ու գործակցութեան յանձնաժողովի ներկայացուցիչ ճէք Մարեսքայի հետ: Այս այցելութիւնը զուգադիպեցաւ Քելըֆոռնիոյ մէջ նոր մարտերու բորբոքումին: Իր պաշտօնական հանդիպումներուն, ինչպէս նաեւ Ուաշինկթընի հայկական դեսպանատան մէջ լրագրողներու հետ կատարուած հարցազրոյցներու ընթացքին հայ փոխ – նախարարը չեչտեց որ Հայաստան միջամուխ չէ Քելըֆոռնիոյ կռիւներուն որոնք կը մղուին ԼՂՀ-ի ինքնապաշտպանութեան ուժերուն կողմէ, իրենց բնակչութեան ապահովութեան նպատակով: Ժ. Լիպարիտեան բացատրեց թէ Ազրբեջանցիներու այն պնդումը թէ հայկական ուժերը եւս կը կռուին, խաղ մըն է այն տպաւորութիւնը ստեղծելու համար թէ հակամարտութիւնը Հայաստանի եւ Ազրբեջանի միջեւ է եւ ոչ թէ ԼՂՀ-ի եւ Ազրբեջանի, որովհետեւ այս վերջինը կը մերժէ բանակցիլ Ղարաբաղի հետ: Ան մերժեց նաեւ ազրբեջանական պնդումը թէ Հայաստան պինամթերք կը հայթայթէ Ղարաբաղի. բաւ թէ բան Հայաստանի կառավարութեան հասած տեղեկութիւններու, Ղարաբաղցիներու դործածած պինամթերքը կը հայթայթուի երկու աղբիւրներէ. առաջինը Ղարաբաղէն մեկնած խորհրդային զօրաբաժիններէ մնացածն է, երկրորդը ռազմադաշտին վրայ ազրբեջանական բանակէն գրաւուածը: Այնուհետեւ Ժ. Լիպարտիեան անդրադարձաւ Արցախի առընչուած այլ հարցերու, ինչպէս հակամարտութեան վերջ տալու նպատակով ՍԿ – ԷՄ – ՍԿ – Ը-ի չանքերուն եւ Թուրքիոյ դերին. բաւ թէ Հայաստանի կառավարութիւնը կը թելադրէ Միացեալ – Նահանգներու եւ միջազգային հանգիսէն առաջ դնել այս կազմակերպութեան Մարտ 1-ի համաձայնութիւնը որով կոչ կ'ըլլար Ղարաբաղ եւ չրջակայքը դիտակայաններ հաստատելու, հսկելու համար հրադադարին:

Վ. ՄԱԿԱՐԵԱՆ

ՍԻԼԻՀՏԱՐԻ ՊԱՐՏԻԶՆԵՐԸ

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՏՈՒՆԸ

Մէկ կամ միւս մօրաքրոջս դիրկը, ճերմակ բազմոցին վրայ կծկուած, կարօտով կը սրճէի արեգնաւէտ արահետները եւ վարդենիները: Այն առեն, աչքերս կը դոցէի եւ ինքզինքիս կը պատմէի հէքեաթնակ պատմութիւններ, ուր վարդերը կը խօսէին, ծառերը կը քալէին նազանքով ու իրենց բազկատարած ճիւղերով չուրջպար կը կազմէին:

Բարեխառնաբար տանը մէջ կային երկու ովասիսներ, ուր սակայն իմ մուտքս հաղուագիպ էր: Անոնցմէ մէկին էր երանելի մօրաքրոջս սենեակը, ուր միմակը եազմա կը բանէր: Երանիկ մօրաքոյրս խոհի կը պաշտպանէր իր առանձնութիւնը եւ ինձ համար իր սենեակը խորհրդաւոր օրջ մըն էր, ուր մտնելու երանութիւնը կը համարէի անհասանելի երազ: Միւս՝ տունը ամէնէն ընդարձակ սրահն էր, ուր մօրաքոյրս երբեմն ղէմ ղէմի, երբեմն առանձին թեզկեահներու վրայ եազմա կը բանէին:

Այդ սրահը հրաշալի աշխարհ մըն էր ինձ համար: Գետինը ծածկուած էր փըսիաթով, որ թեթեւ մը կը ճռճռար մօրաքոյրերուս մուճակներուն տակ: Բազմոցը ծածկուած էր նկարչին կտաւով: Վարագոյրները դեղնորակ էին կարմիր խիտ դիծերով:

Իմ հիացումիս գլխաւոր առարկաներն էին թեզկեահները, ցած սեղաններ, որոնց առաջքը մինտէրներու վրայ ծալապատիկ նստած, Իւղաբեր եւ Մաքրիկ մօրաքոյրերս եազմա կը բանէին: Անոնք հագած կ'ըլլային դեղին, վարդագոյն կամ կապոյտ էնթարիներ՝ նկարազարդուած խոշոր դունագեղ ծաղիկներով:

Թեզկեահներուն մէկ եզերքը դրուած էին հողէ ամաններով կարմիր, դեղին, մանիշակագոյն ներկեր: Կանաչը եւ կապոյտը Երանիկ մօրաքոյրս կը բանէր:

Եազմաներու գծագրուած տերեւները եւ ծաղիկները գոյն եւ ըղձիֆ կը ստանային, երբ մօրաքոյրերս վրձինները կը թաթխէին այս կամ այն ներկին մէջ եւ կը բանէին: Ներկուած եազմաները կը փռէին չարքով կապուած առասաններու վրայ եւ չառագ աշխատելով կը խօսակցէին: Անոնք իմ հետաքրքիր մտքիս առջեւ կը բանային դուրսի անծանօթ աշխարհի դռները, չատ բան չէի հասկնար այդ խօսակցութիւններէն, բայց իմ նստարատրթ երեւակայութիւնս թեեր կ'առնէր եւ այդ խօսքերու բեկորներով ինձ համար աշխարհ մը կը ստեղծէի:

Մանաւորապէս ջերմ սիրով կը սիրէի Իւղաբեր մօրաքոյրս, որ Կոկօ կը կոչէին: Ան քոյրերուն ամէնէն մեծն էր եւ ոչ միայն ինձ, այլեւ մայրիկիս համար ունէր մայրական զգացում: Ան էր որ ինձ կը խնամէր, կը լուար, կը հագուեցնէր եւ պիչերները կը տանէր պատկեցնելու: Կոկօ նուրբ կազմուածքով, բայց չազանակագոյն մազերով եւ խորը լինած սեւ աչքերով կին մըն էր, հոգածու իր արդուզարդին: Մազերը կը կորէր ճակտին վրայ եւ տանը մէջ միակ կինն էր որ բրնճափոչի կը գործածէր, հակառակ այդ մասին իրեն եղած մեղադրանքներուն: Կը սիրէր դունագեղ կերպասները եւ կը յիշեմ որ տարիներով ցանկութիւն ունեցած է կարմիր թաւիշէ հագուստ մը շինելու, ինչ որ անկարելի եղած է տանը մէջ տիրող մայրական խիստ կարծիքին պատճառով: Երբեմն Կոկօ կ'իյնար մելամաղձոտութեան մէջ եւ, ինչպէս եթէ քէն լրած ըլլար բոլոր անեցիներուն, մոայլ եւ տխուր կ'աշխատէր, ձախ ձեռքը դրած քունքին, որովհետեւ գլխի ղպային չարժում մը ունէր որ կը սաստկանար այդ օրերուն եւ արցունքը անչուշտ կը սահէր նիհար այտերուն վրայ: Այդ տխրութեան պատկերը սիրտս կը ճնշէր եւ կը տառապեցնէր ինձ: Այլեւս չէի գիտեր ինչ ընել, քիչ մը ժպիտ բերելու համար Կոկօյի յուսահատ դէմքին վրայ, ինչ որ երբեմն կը յաջողէի: Բայց եթէ լաւ տրամադրուած ըլլար, Կոկօն քաղցր եւ խանդակաթ կին էր: Ոչ ոքի բերնէն չեմ լսած այնքան ջերմ եւ գորովոտ խօսքեր, որքան իրմէ: Ինձ խնամած միջոցին չէր դադրեր ամէն մէկ դործօղութիւնը. – հանուցնել, հագուեցնել, եւայլն – պարուրելու սիրազեղ մրմունջով: Անսահման համբերութեամբ կը կատարէր բոլոր փափաքներս, մեղմութեամբ կը սանտրէր մազերս եւ ինձ զբաղեցնելու համար պատմութիւններ կը պատմէր կամ կ'երգէր մեղմ եւ տխուր ձայնով:

Մաքրիկ մօրաքոյրս, ընդհակառակն, բուռն բնաւորութեան տէր էր եւ յանկարծակի իր տրամադրութիւնը կը փոխուէր: Կենսուրախ եւ օժտուած հարուստ խառնուածքով, միւս կողմանէ չունենալով եղբայրներուն պատեհութիւնը տունէն դուրս անձնատուր ըլլալու իր բնութեան դրդումներուն, ան երբեմն չնչին պատճառներով կ'ունենար զայրոյթի բուռն պոռթկումներ եւ կ'ըմբոստանար նոյնիսկ մօրը դէմ:

Մօրը մահէն յետոյ միայն, աւելի քան հասուն տարիքի մէջ ամուսնացաւ ողորմելի մարդու մը հետ, որուն համար մինչեւ այդ մարդուն մահը ունեցաւ արդար արհամարհանք: Բայց չնորհիւ այդ ամուսնութեան՝ ձեռք բերաւ իր անկախութիւնը եւ անձնատուր եղաւ անվերջ քէֆի: Ամէն իրիկուն օղիին ափսէն կը չափուէր: Հիւրերը, որոնց մէկ մասը նուագածուներ էին եւ դրացիները՝ հայ եւ թուրք, կը հաւաքուէին եւ նուագելով ու երգելով կը զուարճանային:

Եւ եթէ պատահէր որ թմրած դէմքով դրացի մը քննադատական խօսք մը մըրմռար այդ անվերջ քէֆերուն համար, ոչ երես երեսի, եւ համնէր Մաքրիկ մօրաքրոջս ականջին, ան կը ստանար «բերնին փայը»:

(Շար. 8)

Տէր եւ Տիկին Ժան -- Արթիւր Նալպատեան,

Տիկին Մարի Նալպատեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Ֆրանց Կրազէր եւ իրենց աղջիկը

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ -- մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՎԱՐԴՈՒՀԻ ՆԱԼՊԱՏԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Չաքալեան)

մահը որ պատահեցաւ Ապրիլ 26--ին, 95 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երկուշաբթի, Մայիս 3, ժամը 16--ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս -- Պետրոս Եկեղեցին,

4, rue Komitas, Alfortville

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Ներկայիս ընդունիլ իրրեւ մահագդ:

Monsieur et Madame Jean - Arthur Nalbadian,

Madame Mary Nalbadian et ses enfants.

Monsieur et Madame Franz Graser et leur fille

ont la douleur de vous faire part du décès de leur mère et grand'mère

MADAME VARTOUHI NALBADIAN

(*née Tchakalian*)

survenu le 26 avril 1993 à l'âge de 95 ans.

Les obsèques auront lieu le lundi 3 mai à 16 heures en l'église arménienne Sts Paul - Pierre,

4, rue Komitas, Alfortville

suivies de l'inhumation au Cimetière d'Alfortville.

(Շար. Ա. էջէն)

ծաղկեպսակ դրուեցաւ համայն հայութեան անունով: Ապա ժողովուրդը հաւաքուեցաւ Ս. Յակոբ Մչակութային կեդրոնին մէջ:

Հանդիսավար Պերճ Չէքիճեան, յայտնապէս յուզուած եղեռնի դէպքերու պատկերացումներէն, ի վիճակի չեղաւ չարունակելու իր պաշտօնը, զոր չարունակեց գործադրել Եդուարդ Գազանճեան: Անդրէրնով ելոյթներ ունեցան նախկին նահանգային ծերակուտական Փօլ Պաքրաք (ծագումով հրեայ) եւ Փիպատիի հայազգի քաղաքապետ Փիթըր Թորիկեան (քաղաքը կը գտնուի Պոսթընէն մէկ ժամ հեռաւորութեան, բնակչութիւն՝ չուրչ 50 հազար): Բանախօսները զուգահեռներ գծեցին Հայկական Ցեղասպանութեան եւ Հրէական Holocaustին միջեւ: Անոնք իրենց զօրակցութիւնը յայտնեցին տառնամեակներէ ի վեր առկախ մընացած եւ հաւուցումի սպասող հայկական դատին հանդէպ: Իսկ հայերէնով ելոյթ ունեցաւ Վիներնէթ Լիման:

***

Ապրիլեան ձեռնարկներու յայտագրին եզրափակիչ ոգեկոչումը կարելի է նկատել հայկական պատարագը, որ տեղի ունեցաւ Կիրակի, Ապրիլ 25--ի միջօրէին Պոսթընի քաղաքի կաթողիկէ Ս. Խաչ տաճարին մէջ, որ կոթողական ոճով եւ գեղեցիկ երփնապակիներով մեծաշուք վայրկեան մըն է: Առաջին հայածէս պատարագն էր որ տեղի կ'ունենար այս անուանի տաճարին մէջ, չնորհիւ գովելի նախաձեռնութեանը Մեծն. Պոսթընի հայ կաթողիկէներու նոր հովուապետ Ռափայէլ Վրդ. Ամոռնեանի:

Պատարագին նախագահեց եւ քարոզեց Պոսթընի Արքեպիսկոպոս Միրանուար Պեռնար Լօ, պատարագեց Հ. Ռափայէլ Ամոռնեան: Համազգային եւ միջգաւառական երեւոյթ պարզող այս ապաւորիչ եկեղեցական արարողութեան, ներկայ գտնուեցաւ չուրչ հազար հոգի:

Պատարագը սկսելէն առաջ, Հ. Ռափայէլ իր կարճ խօսքին մէջ չնորհակալութիւն յայտնեց Միրանուար Լոյի, որ միշտ իր թափանկամութիւնը ցոյց տուած է հայ ժողովուրդին ամէն անգամ որ աւրիթը ներկայացած է, ու նաեւ՝ Ֆրանսայի եւ Ցունաստանի ընդհանուր հիւպատոսներուն՝ իրենց ներկայութեան համար: Ան վեր առաւ օրուան համազգային միասնականութեան ոգեւորող երեւոյթը, ապա ըսաւ թէ «այսօր մենք պիտի աղօթենք, որպէսզի արդարութեան ձայնը հնչէ ամէն տեղ, եւ մեր ժողովուրդը գտնէ իր արդար խաղաղութիւնը ի Հայաստան եւ Արցախ»:

Կարդինալ Պեռնար Լոյի քարոզին հիմնական միտքն էր, թէ մահը չի կրնար յաղթահարել կեանքը: 1915--ին մէկ միլիոն Հայեր Չարդուեցան, ըսաւ ան, «թեթեւս անիկա ձեւով մը մխիթարութիւն կարելի ըլլար նկատել, եթէ երբեք կարեւոր օրինակ ծառայել որպէսզի չկրկնուին այլ ցեղասպանութիւններ», սակայն այդպէս չեղաւ: Միրանուարը յիշեց Հիթլէրի ծանօթ նախադասութիւնը Հայոց վերաբերեալ, երբ կ'ուզէր ի գործ դնել Հրեաները բնաջնջելու իր ծրագիրը: Ուրեմն դաս մը չեղան հայկական Չարդերը ո՛չ Բ. աշխարհամարտին եւ ոչ ալ անկէ ետք, այսօր, երբ Պոսնիա -- Հերցեկովինի մէջ կը սպանուին անմեղ մանուկներ, եւ ուր դանդուածային Չարդեր տեղի կ'ունենան: Այսուհանդերձ՝ մահը -- Չարիքը -- աւելի զօրաւոր չէ քան կեանքը, որ չի կրնար ենթարկուիլ անոր:

Կ'արժէ գնահատել նաեւ տաճարին մէջ բաժնուած յայտագիրը, որուն կռնակը մէկ էջի մէջ խտացուած էր Հայոց պատմութիւնը:

Le Comité de Paris
de l'*UNION GENERALE ARMENIENNE de BIENFAISANCE*

vous invite au

FORUM - ETUDIANTS

le jeudi 6 mai à 20 heures 30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

avec la présence exceptionnelle de
PAUL-LOUP SULITZER
(*expert financier et auteur de nombreux livres à succès*)

Thème :
«LE POUVOIR DES FINANCES SUR L'ECONOMIE ET LA SOCIETE AUJOURD'HUI»

A cette occasion
Lancement de son dernier livre
«L'enfant des 7 mers»
édité aux éditions Stock

Réservation obligatoire au 45 20 03 18
nombre de places limité à 150 personnes

—— *entrée gratuite* ——

LE COMITE DE PARIS
DE L'U. G. A. B.

vous invite à l'exposition de

HOVIV

«Vous trouvez ça drôle?»

Vernissage le mercredi 5 mai
à partir de 19h30

Exposition du 6 au 19 mai
Heures d'ouvertures : de 18h à 22h

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — Paris 17e
(M° COURCELLES) Tél. : 45 20 03 18

Les 20, 21, 22, 23 Mai

La Maison de la Culture Arménienne
de Décines

vous propose de passer

Votre Week-End de l'Ascension au Bord de la Mer

AU VILLAGE VACANCES
DE RAMATUELLE
(à 10 km. de St-Tropez)

Site aux couleurs provençales au milieu des vignes et des pins, au bord de la mer.

Animations : tennis, tir à l'arc, salle de musculation, ping-pong, natation, sauna, spectacles, discothèque, cabaret, . . .

Prix de participation : 830 F. adultes
réduction pour enfants

Renseignements et réservations :
— 78. 49. 42. 97 —

ASCENSION

4 JOURS EN NORMANDIE
AU CENTRE DE VACANCES
DE LA
CROIX ROUGE ARMENIENNE
Les 20, 21 ,22 et 23 Mai

Départ de l'autocar :

Jeudi matin
— ALFORTVILLE
Place Carnot à 8 h
— ISSY-LES-MOULINEAUX
Eglise Arménienne à 8 h 30
— GARE SAINT LAZARE
25, rue de Rome, Paris à 9 h

Participation aux frais :

Voyage + Séjour de 4 jours en pension complète + Excursions Deauville, Mont Saint Michel etc.....680 F.

***

Le Centre de Vacances de la
CROIX ROUGE ARMENIENNE
situé sur les plages de Normandie, ouvre ses portes durant la saison estivale, à partir du 7 Juillet pour y accueillir nos compatriotes de tous âges.

Les enfants et les adolescents sont admis seulement accompagnés de leurs parents.

Pour retenir les chambres ou pour tous renseignements téléphoner à :
NAVASSARTIAN 39 85 36 53
POHANIAN 43 37 90 69

A partir du 4 Juillet téléphoner au *Centre de Vacances* 16 — 31 21 77 63

CENTRE CULTUREL ARMENIEN
SAHAK - MESROP

RECITAL DE PIANO

VARDAN MAMIKONIAN

Mercredi 5 Mai à 20 heures 30
à l'Odéon — *La Canebière*

RAVEL — LISZT
CHOPIN — BABADJANIAN

Sous la présidence du Professeur
R. P. VIGOUROUX
Maire de Marseille —
Sénateur des Bouches-du-Rhône

Réservations :

- *Centre Culturel Sahak-Mesrop* — 339, ave, du Prado (8e)-Tél. 91 77 84 70
- *Massis* — 194, ave. du 24 Avril 1915 (12e) -Tél. 91 93 20 22
- *Maison «Arax»* — 27, rue d'Aubagne (1er) - Tél. 91 54 11 50.

P.A.F. : 100 F. — Etudiants : 60 F.

Liaison Postale FRANCE - ARMÉNIE

La liaison postale avec l'Arménie est ouverte sous la responsabilité de la Poste Française.

N'oubliez pas d'en profiter pour vos envois.

ARMENIE

VOLS DIRECTS
à bord d'avions récents d'une compagnie aérienne française

MARSEILLE - EREVAN

- 2 990 F. -

Prix Aller/Retour incluant l'assurance annulation

Aller simple 1 990 F.
Tarif enfant 1 990 F.

1 *Aller/Retour tous les* 15 *jours en juillet août*
en juillet : le 6 et le 20
en août : le 3, le 17 et le 31

LES NOUVEAUX ESPACES

1, Rue Adolphe THIERS, 13001 MARSEILLE

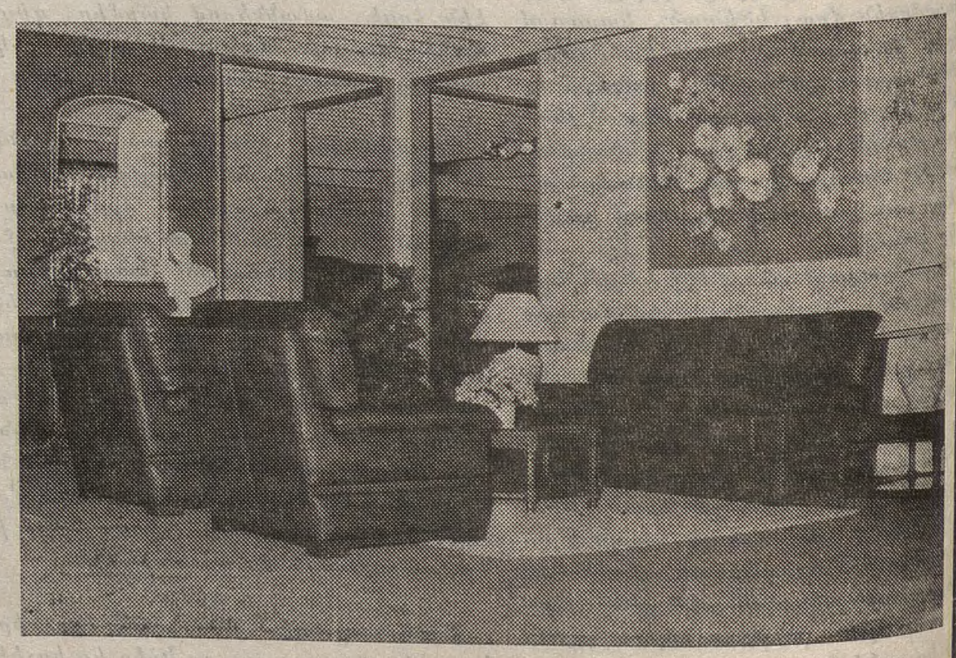
Tél. : (16) 91 92 55 11
Fax : (16) 91 92 55 46

Lic, 1 13 216

Meubles
Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Ցարաչ»ի բաժանորդներուն"

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 4
MARDI
4 MAI
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·053 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 68e ANNEE — N° 18.053

ՌՈՒՄԲԵՐ ՆՈՅԵՄԲԵՐԵԱՆԻ ԵՒ ԿՐԱՍՆՈՍԵԼՍԿԻ ՎՐԱՅ

ՀԻՆԳ ՄԵՌԵԱԼ

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԲԱՆԱՁԵՒԸ

Երկուշաբթի, Մայիս 3-ին, Երեւանէն տեղեկացանք որ երկու նախորդ օրերը ծանր ամպակոծութիւններ եղած են Նոյեմբերեանի եւ Կրասնոսելսկի շրջաններու: Նոյեմբերեան 5 մեռեալ կայ: Միւս շրջանները ընդհանրապէս հանդարտ են:

*

Ապրիլ 29-ին, Ապահովութեան Խորհուրդը միաձայնութեամբ նոր բանաձեւ մը քուէարկած է, ուր նախ կը յայտարարէ թէ նկատի առնելով ընդհանուր քարտուղարին Ապրիլ 14-ի տեղեկագիրը, յայտնելով իր լուրջ մտահոգութիւնը ի տես Հայաստանի եւ Ադրբեջանի յարաբերութեանց վատթարացման, մտահոգութեամբ հաստատելով նաեւ սաստկացումը զինեալ բախումներու, ի մասնաւորի Ադրբեջանի Հանրապետութեան Քելբաջար շրջանի յարձակմամբ, վերահաստատելով շրջանի իւրաքանչիւր Պետութեան զերիչխանութեան եւ հողային ամբողջականութեան յարգանքը, կրկնելով նաեւ միջազգային սահմաններու անձեռնմխելիութիւնը եւ ուժով գրաւուած հողամասի անընդունելիութիւնը, կ'արտայայտէ իր զօրակցութիւնը խաղաղ միջոցներու ընդգրկման ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի շրջագծին մէջ..

1- կը պահանջէ անմիջական դադարը բոլոր կռիւներուն, հաստատելու համար տեւական հրադադար մը, ինչպէս նաեւ անմիջական նահանջը դրաւեալ ուժերուն Քելբաջարէն եւ վերջերս դրաւուած Ադրբեջանի այլ շրջաններէն:

2 - կը մղէ խնդրոյ առարկայ կողմերը որպէսզի յանգին կարգադրութեան մը ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի Մինսկի խումբին շրջագծին մէջ, խաղաղ լուծում մը գտնելու համար հարցին:

3 - կոչ կ'ընէ որ ազատ անցք ապահովուի մարդասիրական օգնութեան համար, գլխաւորաբար այն շրջանները որոնք կնճռոտին մէջ են եւ որոնց քնակչութիւնները կը տառապին:

4 - կը խնդրէ ընդհանուր քարտուղարէն որ ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի հերթական նախագահին ինչպէս նաեւ Մինսկի խումբին նախագահին հետ քննէ շրջանի կացութիւնը, ի մասնաւորի Քելբաջարի, որպէսզի յետագային տեղեկագիր մը յանձնէ:

5 - Կ'որոշէ աչալուրջ կերպով հետեւիլ այս հարցին:

Փրակա գումարուած ժողովը վերջ կը գտնէր առանց որեւէ բանաձեւ քուէարկելու:

**

ԱՋԵՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՄԱԿ-Ի ԲԱՆԱՁԵՒԻՆ ՄԱՍԻՆ

ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդին 822 բանաձեւին հրապարակումէն առաջ Նիւ – Եորք հասած է Ադրբեջանի Արտաքին գործոց նախարարը ու հանդիպած ընդհանուր քարտուղարին հետ: Ապա, պատասխանելով լրագրողներու հարցումներուն, ըսած է թէ Պութրոս Ղալի իրմէ ուզած է առանց նախապայմանի բանակցիլ Հայերու հետ, իսկ ինք տարակած է թէ մինչեւ այսօր ամէն բանակցութեան յայտնած է Հայերու կողմէ աղրբեջանական տարածքներու դրաւումը: «Այս ընթացքով մեր հողերուն կէսը Հայերու ձեռքը պիտի անցնի· այս կացութեան մէջ ի՞նչ իմաստ ունի բանակցութիւն վարել· թող 822-րդ բանաձեւը կիրարկուի, Հայերը ետ հաշուին գրաւուած հողերէ, մենք ալ բանակցութեան սկսինք» ըսած է Ղասըմով:

Աղբի նախարարը ՄԱԿ-ի բանաձեւը քննադատելով հանդերձ թէ հայկական կողմը «նախայարձակ» չէ որակած, ըսած է թէ այսուհանդերձ քաղաքական նախընթաց մը ըլլալու կարեւորութիւնը կը ներկայացնէ:

ՄԱԿ-ի բանաձեւին հրապարակումէն առաջ ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի շրջանակին մէջ դումարուած Փրակայի ժողովին (Ապրիլ 26-28) առթիւ Հայաստանի Արտաքին նախարարութիւնը հրապարակած է Յայտարարութիւն մը (Ապրիլ 29) ուր կ'ըսուի ի մէջ այլոց·

«Ադրբեջանը մէկ անգամ եւս վիժեցնեց բանակցութիւնների ընթացքը՝ հերթական նիստի ժամանակ մերժելով Հոռմում համաձայնեցուած փաստաթղթի վաւերացումը՝ իբրեւ նախապայման դնելով Հայաստանի դատապարտումը եւ Քելբաջարից զօրքերի յետոքաշումը:

«Հայաստանի պատուիրակութիւնը պահանջեց բանակցութիւնների անմիջապես վերսկսում, որոնց պիտի մասնակցէին Լեռնային Ղարաբաղի իշխանութիւնները, որոնք ստանձնել են Քելբաջարում կատարուած զինուորական գործողութիւնների պատասխանատուութիւնը: Հայաստանի պատուիրակութիւնը պահանջեց նաեւ անմիջական եւ կայուն զինադադարի հաստատում, որը բանակցութիւնների յաջողութեան միակ գրաւականն է: Ադրբեջանը շարունակեց մերժել կայուն զինադադարին իր համաձայնութիւնը:

...«Տարբեր երկրների ներշման տակ ՍԷ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի Աւագ պաշտօնեաների խորհրդի նախագահողը հրապարակեց մի յայտարարութիւն, որով մտահոգութիւն է յայտնուում պատերազմական գործողութիւնների Էսկալացիայի կապակցութեամբ, պահանջւում է Քելբաջարը գրաւող ուժերի յետոքաշում, զինուորական գործողութիւնների աստիճանական հանդարտեցում եւ ՍԷ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի շրջանակներում խաղաղ բանակցութիւնների միջոցով հարցի լուծման գործընթացի շարունակում:

... «Հայաստանի կառավարութիւնը շարունակում է հաւատալ, որ միայն անմիջապէս ու առանց նախապայմանների զինադադարի շնորհիւ կարող է ստեղծուել արդիւնաւէտ բանակցութիւններին նպաստող մթնոլորտ:

... «Հայաստանի Հանրապետութեան Արտաքին գործերի նախարարութիւնը յայտարարում է, որ Հայաստանի կառավարութիւնը չի կարող ընդունել որեւէ փաստաթուղթ, եթէ տուեալ փաստաթուղթի ընդունման հետեւանքը լինելու է ռազմական գործողութիւնների շարունակումը եւ բանակցութիւնների ձգձգումը: Հայաստանի կառավարութիւնը վրստահ է, որ միայն Լեռնային Ղարաբաղի իշխանութիւնների մասնակցութեամբ կարելի է յաջողութեան հասնել բանակցութիւնների ընթացքում: Լեռնային Ղարաբաղի հարցի խաղաղ լուծման Հայաստանի բաղաբականութիւնը հետեւողական է եւ հիմնուած է Լեռնային Ղարաբաղի ժողովրդի հաւաբական անվտանգութեան սկզբունքի վրայ, որի ճկատագրական միջազգային հաւրութիւնն ու միջազգային կազմակերպութիւնները դեռ եւս ոչ մի պատասխանատուութիւն չեն ստանձնել:

«Հայաստանի կառավարութիւնը իր պատրաստակամութիւնն է յայտնում շարունակելու բանակցութիւններին իր մասնակցութիւնը, սակայն մտահոգութիւն է յայտնում՝ պնդելով, որ ՍԷ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի շրջանակներում տեղի ունեցող բանակցութիւնները չպէտք է ծառայեն Ադրբեջանի պրոպագանդիստական նպատակներին եւ Լեռնային Ղարաբաղի հարցը ռազմական միջոցներով լուծելու նրա բաղաբականութեան ճշմարտացումը»:

ՓԻԼԻՊ ՊԷՐԷԿՈՎՈՒԱՅԻ ԵՂԵՐԱԿԱՆ ՎԱԽՃԱՆԸ

ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԱՆՋՆԱՍՊԱՆ ԵՂԱԻ ՄԱՅԻՍ 1-ԻՆ

Սկիզբը կրնար Զոլայի վէպի մը հերոսն ըլլալ, ան որ ընտրեց չէքսփիրեան վախճան մը, Շաբաթ, Մայիս 1-ին, ցնցելով ամբողջ երկիրը ձախէն աջ, հաւանաբար խղճի խայթեր ալ տալով անոնց որոնք – ըստ ծանօթ բանաձեւումի մը – թերեւս յանցաւոր չեն, բայց անկասկած պատասխանատու են, եթէ այս նախկին բանտարը Աչխատանքի օրն ընտրեց վերջ տալու համար իր կեանքին: Կը մնայ ինչո՞ւն: Թերեւս պարզապէս որովհետեւ չկրցաւ դիմանալ այն վերաբերումին զոր անարգար կը գտնէր իրեն հանդէպ, ըլլայ զեկավարին, ըլլայ մարդուն:

Ուկրանացի գաղթականի մը զաւակ, Փիլը Պէրէկովուա ծնած էր Տէվիլ – լէ – Ռուան, 1925, Դեկտեմբեր 23-ին: Ամբողջ ուսումը նախնական ուսումներու վկայականէն զատ՝ արհեստի ընդունակութեան վկայական մըն էր (CAP) որու կը տիրանար էլպէօֆի թեքնիք լիսէին մէջ: Ցետոյ՝ աչխատանք, որպէս մետաղագործ բանուոր (ածիւսքէօր), ապա՝ ուղեվար: Եւ այս ինքնուս, համեստ ընտանիքի զաւակն էր որ պիտի դառնար Ե. Հանրապետութեան ամէնէն ձեռնհաս անտեսագէտներէն մէկը, ձախի փինէն, ինչպէս ըսուեցաւ յաճախ:

Դիմադրական, Ֆրանսայի Ազատ Ուժերու զինուորեալ, ազատագրումէն ետք կրկին ուղեվար է, բայց նաեւ Ընկերվարական կուսակցութեան անդամ (այն ատեն՝ Ս-Ֆ-Ի-Օ): 1950-ին երկաթուղիէն կ'անցնի կազի ճիւղը, ուր նախ թեքնիք գործավար է, յետագային աւելի մեծ պատասխանատուութիւններու կը տիրանայ տնօրէնութեան մէջ: 1958-ին Տը Կօլի կողքին չէ, այլ՝ Մենդէս – Ֆրանսի, կը ձգէ ԷՍ – ԷՖ – Ի – Օ-ն, ուրիշներու հետ հիմնելու համար Ընկերվարական Ինքնավար Կուսակցութիւնը (Փ-Ս-Ս.) որ չուտով պիտի վերածուէր Փ-Ս-Իւ-Ի: 1960-ի վերջերը, կրկին կը վերադառնայ Ս – Ֆ – Ի – Օ-ին (Սեֆսիոն Ֆրանեզ տը լ'Էնթերփրինսիոնալ Ուվրիէր որ նախկին անունն է Ընկերվարական կուսակցութեան) որ չուտով արդէն պիտի կոչուէր՝ Ընկերվարական Կուսակցութիւն: Վարելէ ետք բազմաթիւ պատասխանատու պաշտօններ կուսակցութեան մէջ, քաղաքական բուն ասպարէզը պիտի սկսէր 1981-էն, երբ ձախը կը յաղթէր եւ Միթերան կը դառնար Հանրապետութեան նախագահ: Հաւատարիմներուն հաւատարիմը նախ յուսախաբ է որ մաս չի կազմեր կառավարութեան, բայց, կը մխիթարուի երբ կը կոչուի Էլիզէի ընդհանուր քարտուղար:

1970-էն սակայն ընտրական դաչտ մը կը փնտռէր եւ յաջորդաբար կը պարտուէր Պոիվ, Մօպէօժ, 1983-ին է միայն որ կը յաջողի Նըվէր, որու քաղաքապետը կը դառնայ եւ այդ քաղաքն ալ է զոր կ'ընտրէ իր վերջին հրաժեշտին համար: 1982-ին Պէրէկովուա էլիզէն կը թողու եւ կը դառնայ Ընկերային Հարցերու նախարար, նախքան, 1984-ին, ձեռք առնելու Տնտեսութեան նախարարութիւնը, ուր իր անունը, արդարօրէն կրնայ արձանագրուիլ Քոլպէրի, Փուէնքարէի, Փինէի կողքին: Շուտ կը հասկնայ որ ընկերային զուտ ձախի քաղաքականութիւն մը կործանումի պիտի առաջնորդէ երկիրը եւ կը ստանձնէ իր իսկ շրջապատին քննադատութիւնները, վարելով ազատական տնտեսութիւն մը, որպէսզի ձեռնարկութիւնները տոկան, Ֆրանքը զօրանայ եւ դրամահոսութիւնը չաճի: Այդ մարդին մէջ, բոլորովին յայտնած էր: Միթերան իրեն կը դիմէ, երբ կացութիւնը այնքան վատթարացած է վարչապետի ձախաւոր ընտրութեամբ մը (Խոիթ Քրէսոն) որ «յայտ» յայտնէ մը անհրաժեշտ է:

Պէրէկովուա կը դառնայ նախարարապետ եւ կը վարէ քաղաքականութիւն մը որ կարելի լաւագոյնը կը նկատէ: Բայց իր նշանակումէն պիտի չբաւէ որ զերծ մնայ յարձակումներէ: Փէշինէի հարցէն ետք, Սոսիէթէ Թենեբալի հարցը կար (իր դըբատենեակի պետերը մեղադրուած էին «լրատուութեան» յանցանքով) ու կուգայ վերջին կաթիլը որ պիտի յորդեցնէր բաժակը՝ մէկ միլիոնի փոխառութիւնը, առանց տոկոսի, իր բարեկամէն՝ Փըլայէ, դնելու համար յարկաբաժին մը 16-րդ թաղամասին մէջ: Որքան ալ ինք պնդէ իր պարկեշտութեան վրայ, իր բարեկամները չատ խնդրոյ առարկայ են ափէոներուն մէջ, իր նախարարն ալ՝ Պէրնար Թափի պարտէր հրաժարիլ ու երբ բաւական մութ կարգադրութիւններէ ետք «անպարտ» կը նկատուէր, Պէրէկովուա կ'աճապարէր եւ առնել կառավարութեան մէջ եւ այս՝ քանի մը չաբթուան համար:

Շատ՝ չատ էր, ըստ երեւոյթին: Մարդը չտոկաց: Անհատէն դատ, հանրային դէմքն ալ չտոկաց: Ձախի չախչախիչ պարտութիւնը իրը դարձաւ՝ ի՛րը նկատեց, քանի ինք էր կառավարութեան դըլուխը: Իր ընկերներն ալ, այդ ուղղութեամբ, կը մեղադրէին զինք: Երկկ: Ո՛չ այսօր, անշուշտ: Այսօր միայն գովեստ կայ: Գովեստներու չհայկականութիւն նոյնիսկ, քիչ մը անպատչառ: Ամէն մարդ կը խօսի, չատ ալ կը խօսի, ակռաները ցնելով՝ չեմ կրնար խօսիլ, պէտք չէ խօսիլ: Բայց, մեռելներն ալ օձիք չեն թողուր, լրատուութեան մարմնոյը այլեւս տեղ մը հասած է որ անհանդուրժելի է: Եւ, որքան ալ մեղադրուի Շառաս իրաւունի ունէր երբ մեռելներն ալ կ'ամբաստանէր Պէրէկովուայի պարագային: Լրատուութեան իրաւունք եւ ազատութիւն պէտք չէ նշանակէ հարձանդք ու խեչակրքութիւն, ինչպէս եղաւ Պէրէկովուայի մէկ միլիոնի փոխառութեան համար:

Դժուար է, եթէ ոչ անկարելի, անձնասպանութեան մը «ինչո՞ւ»ին պատասխանը գտնել: Միշտ խորհրդաւոր բան մը կայ ու Պէրէկովուա հետը տարաւ, հաւանաբար, իր գաղտնիքը: Ինչ որ բացայայտ է այն է որ մարդը, հակառակ, հանրային քաղաքական դէմք մը ըլլալուն, հարկ եղած կարծր պատեանը չունէր: Կը մնար դիւրագրգռած, դիւրաբեկ ու չդիմացաւ եւ հաւանաբար չէր ուզեր ալ լսել այն օտիմաթը զոր Պալատիւր ապսպրած էր եւ

(Շար·ը Դ· էջ)

ԼՈՒՍԱՆՑՔԻ ՎՐԱՑ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ– ՎԱՐՔԵՐ ՈՒ ԲԱՐՔԵՐ

Գրեց՝ ՅԱԿՈԲ ԿԱՐԱՊԵՆՑ

Սփիւռքահայ մամուլի դժուարութիւններուն մասին խօսելիս ընդհանրապէս մեր քննադատութեան սլաքը ուղղում ենք ընթերցող հասարակութեան վրայ՝ մատնանշելով հայերէն լրագիր ու պարբերաթերթի նկատմամբ նրա ցուցաբերած անտարբերութիւնը, եւ ի հետեւանս դրա՝ մեր ազգային կեանքում գնալով ծաւալուող լճացումը: Միշտ չէ որ յանցաւորը հասարակութիւնն է: Իր հերթին, մամուլն էլ ունի իր պատասխանատուութեան բաժինը, յատկապէս խմբագրութիւնն ու նրան կից՝ թերթի ու պարբերականի էջադրման ու ներքին կազմաւորման բաժանմունքը:

Հայերէն եւ այլ լեզուներով ես մօտ քառասուն լրագիր ու պարբերական եմ ստանում: Հայերէն թերթերը կարդալիս, յաճախ հանդիպում եմ նոյն յօդուածին դրեթէ բոլոր թերթերում: Հեղինակը վատաօրէն բազմատպել է իր գրութիւնը եւ ուղարկել բոլոր լրագրերին, այդպիսով իր համար ապահովելով եթէ ոչ անմահութիւն, գոնէ լայն շրջանառութիւն: Ուրեմն, գրութեան հեղինակը այնքա՞ն մեծ համարում ունի իր նկատմամբ, որ ուզում է իր մտքի մարգարիտները անպատճառ բաժին հանել բոլորին: Եւ ցաւալին այն է, որ խմբագիրը համաձայն է նրան, կամ էլ նիւթ չունի թերթի էջերը լցնելու: Երկու դէպքում էլ տուժողը ընթերցողն է: Այլ է հանգամանքը, ի հարկէ, երբ որեւէ կազմակերպութիւն կամ մարմին պաշտօնական հաղորդագրութեան կամ հաշուետուութեան միջոցով ուզում է հանրութեանը տեղեակ պահել իր գործունէութեան մասին: Ըստ իս, սփիւռքահայ մամուլի մէջ միայն «Յառաջ»ն է, որ հետեւողականօրէն միայն բնագիրը նիւթ է ընդունում, իսկ արտատպելու դէպքում՝ յիշում սկզբնական աղբիւրը: Եթէ այլ թերթեր հետեւում են լրագրական այս անչեղ աւանդութեան, թող ձեռք բարձրացնեն:

Մամուլի մէջ միշտ էլ հետաքրքրական է, երբեմն էլ ոգեւնդիչ, կարդալ ուրախ զրոյի, արուեստագէտի, դիտնականի, արդիւնաբերողի կամ առեւտրականի արձանագրած յաջողութեան մասին, պայմանով սակայն որ ենթական ինքը չլինի այդ գովերգութեան հեղինակը: Սակայն այդ այդպէս չէ այլեւս: Հիմա ամենք նստում իրենք իրենց մասին լուրեր ու հաղորդագրութիւններ են պատրաստում, երբեմն էլ զարմանահրաշ հէքեաթներ հիւսում եւ իրենց լուսանկարների հետ մամուլին յանձնում: Թերթերն էլ տպում են: Ամերիկան առաքինի երեւոյթներ չատ ունի: Այդ ինչպէ՞ս եղաւ, որ մենք այդ բոլորի մէջ կատէգինք ինքնագովազդի ու ինքնաիրացման այս յոռի երեւոյթին:

Եկանք, հասանք բուն ցաւին: Շատ հազուադէպ է, որ իմ որեւէ գրուածքը անթերի ու անվթար լոյս տեսնի հայկական որեւէ թերթում կամ պարբերականում: Բերել, մեր խմբագրատները օժտել ենք համակարգիչ սարքաւորումներով: Վերջապէս քայլ ենք պահում արդի աշխարհի հետ: Սակայն տարբերութիւն չի անում: Համակարգիչավարը երբեմն մի ամբողջ պարբերութիւն զանց է առնում, ցատքում միւսին՝ ինձ թողնելով օդից կախուած: Ճաճախ նա խմբագրում է, բառեր փոխում, նոր թուականներ նշում: Խմբագիրը պարզապէս չգիտէ թէ ինչ է անցնում -- դառնում իր շուրջը: Եւ այսպէս, պոչատ են մնում իմ նախադասութիւնները, դաղափարներն ու յղեալը:

Հիմա դիտեմ, որ մեր բոլոր խմբագիրները պիտի վրդովուեն, սակայն իրականութիւնն այն է, որ մեր լրագրերն ու պարբերականները մեծ մասամբ անխնամ են խմբագրւում: Սկսենք բովանդակութիւնից՝ անցնելու համար էջադրութեանն ու նիւթերի կազմաւորմանը: Կար ժամանակ երբ աչքաթող էր արուած քաղաքական կենաքը: Հիմա թերթերը այնքան «քաղաքականացել» են, որ չարունակ կրկնում են իրար եւ ակամայից ձանձրոյթ պատճառում: Մտածում ես, եթէ հայաստանեան իրազարձութիւնները չըլլային, որանք ի՞նչ կ'անէին: Մարդ երբեմն դժուարանում է որոշել թերթի հրատարակման վայրը: Աչքե՞դ է լոյս տեսնում թէ Լիբանանում: Ամերիկան մեծ մասամբ բացակայ է թերթերում: Հապա տեղական կեա՞նքը, տեղի հայ գաղութի անցուդա՞րձը, Ամերիկահայութիւնն ու Սփիւռքահայութի՞ւնը: Հայաստանի հետ համաչխարհային իրազրութիւնների անդրադա՞րձը: Ո՞րտեղ պիտի տեսնեն ես կողմնորոշուած մէկն եմ: Նորից «Յառաջ»ն է, որ չորս էջերում կարողանում է արտացոլել թէ՛ Հայաստանի, թէ՛ Ֆրանսահայութեան, թէ՛ Ֆրանսիայի եւ թէ՛ Սփիւռքահայութեան կեանքը: Ի դուր չէ, որ վրիպահայ այդ օրաթերթը սփիւռքահայ լաւագոյն խմբագրուած թերթն է նկատուում:

Քանի որ խօսում ենք գովազդութեան մասին, ապա պիտի չէշտել, որ մեր թերթերը, չատ քիչ բացառութեամբ, չունեն տրամաբանական կառոյց եւ զուրկ են զանազան բաժիններից: Արդի ընթերցողը տեղեկութեան եւ լուրի հետ միասին փնտռում է նաեւ դիտելիքներ, ինչպէս նաեւ հոգեկան ու մտաւոր հաճոյք: Թերթը պիտի ժպտայ ընթերցողին եւ թաքուն խոստումներ կատարի նրան: Դեռ սպասիր թէ յաջորդ էջերում ինչե՛ր պիտի մատուցեմ քեզ: Այդպիսի բան չկայ մեր թերթերում: Ժոժոռ -- խոժոռ ձեզ են նայում խորագիրներն ու էջերը եւ գինուորական կարգապահութիւն պարտադրում: Ուզում ես կարդա, չես ուզում, մի կարդայ: Ա՛յս է որ կայ: Թերթը կամ պարբերականը թոյլ չի տալիս որ իր հետ բարեկամութիւն ստեղծես: Վանում է:

Իսկ եթէ թերթը օժտուած է զանազան բաժիններով -- գիտական, երիտասարդական, կանացի, մշակութային, մարզական կամ առողջապահական -- ապա իր էջադրումն ու նիւթերի ներկայացումը այնքան անճաշակ կերպով է կատարւում, որ մարդ չի ախորժում կարդալ: Թերթի էջադրումն ու ընդհանուր ձեւաւորումը նման է ճարտարապետութեան: Եթէ կառոյց ու ձեւ չեն համադրւում, ապա մէջտեղում մնում է անհաղորդ մի պատդուած: Արուեստագէտ էջադրողը կարող է ամենատաղտկալի մի նիւթ ամենագրաւիչ կերպով ներկայացնել: Իսկ մեզ մօտ յաճախ ամենալուրջ եւ ուշադրաւ նիւթերը կորում են հնամենի ցանկապատների պորչ սահմաններում:

Ինչ վերաբերում է խմբագրական լեզուին, այդ արդէն մի առանձին ողբերգութիւն է, որի դրդապատճառները այնքան իրենք՝ խմբագիրները չեն, որքան բիւզանդական քաղաքականութիւն հետապնդող կազմակերպութիւնները, որոնք պատրաստ են որակը զոհելու օրուայ քաղաքական պահանջին: Ճիշդ է, որ Հայաստանի ներկայ կացութիւնը մեր մտահոգութիւնների կիզակէտն է: Սակայն ճիշդ է նաեւ այն, որ մամուլի պարտականութիւնն է արտացոլել մեր համայնական, ընկերային, մշակութային ու կրթական կեանքը, ինչպէս նաեւ ազգային ու միջազգային իրազրութիւնները: Այլապէս մամուլը դառնում է քարոզչական ձայնափող, պարզ ասած, մեր մամուլին պակասում է խնամքը, լրագրական մտածողութիւնը, գաղափարական չունչն ու նուիրումը:

«ՆՈՐ ԿԵԱՆՔ»
(Գալիֆորնիա)
Ապրիլ 17

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ՎԱԽԱՋԴՈՒ ՉԻՆԱՄԹԵՐՔԸ

Խորհրդային Միութիւնը որ աթոռական ուժի ակը պետութեան հանգամանքով վախ կ'ազդէր երէկ, ներկայիս կրկին նոյն ազդեցութիւնը կը գործէ անակէր մնացած այլ ուժով: Վարչաձեւի մը հետ փլուզուղ այդ քաոսէն ստուած առաջին պատկերները կը պատկանին զիտնականներու ոտնձգութեան ենթակայ ճամբորդութիւններու դէմ անօգնական մնացածներ են. կը կանան իրենց գլուխը ծախել աթոռական մարզին ակնակ աչքերտներուն: Ծանօթ աթոռագէտ ու Բնապահպանութեան ռուսական հիմնարկին նախագահ Սէրկէյ Քափիցա կը զանգատի որ իր աշխատանոցը պարպուած է ու ամէնէն երիտասարդ, ամէնէն փայլուն ուժերը մեկնած են: Գացած են Միացեալ Նահանգներ, Գերմանիա, Անգլիա: Նախագահը կ'աւելցնէ թէ ներկայի Ռուսաստանին մէջ գիտնական մը տասն անգամ նուազ կը չահի, քան՝ թաքսիի վարորդ մը, կամ հիմնարկին անդրկեկնի թարգմանիչը տասնապատիկը կը ստանայ անոր տնօրէնին:

Աւելի ծանրակշիռ է կացութիւնը Ուկրանիոյ մէջ ուր Գիտութիւններու ակադեմիային նախագահը կը խոստովանի որ երկրին լաւագոյն գիտնականներէն երեք հարիւրը արդէն մեկնած են:

Զինուորական մարզին մէջ միշտ մեծ աթոմագէտները չեն որ չահաբեր նորութիւններու կը ձեռնարկեն. Արեւելեան -- Գերմանիոյ Արտաքին նախարարութենէն պատասխանատու մը որ վերջերս այցելած է նախկին խորհրդային նուաչնարանները, վերադարձին ըսած է. -- «ամէնէն անհեթեթ գաղափարները կը յայտնուին: Մէկը կ'առաջարկէ աթոմական ընդծովեայով մը որ օժտուած պիտի ըլլայ լայնարձակ պատուհանով մը, գարմիր ծովու ընդյատակեայ պոյտաներ կազմակերպել: Ուրիշ մը յարմար կը գտնէ 30 հազար թոննոց իրենց մեծադոյն նաւը որպէս քարիւղատար գործածել, Միացեալ -- Նահանգներու հետ կապ հաստատելու համար, անցնելով հիւսիսային բեւեռին տակէն, կ'երեւակայէ՞ք արտածորած քարիւղի արատ մը սառոյցի գանգուածներուն տակ...: Այնպիսի յուսահատութեան մը մատնուած են որ պատրաստ են ամէն բան ընելու»:

Արեւմուտքը մտահոգ է նախկին խորհրդային ժառանգութենէն ղէնքի 2000 ծրագրողներուն, երեք -- հինգ հազար աթոմագէտներուն համար որոնք աշխատած են ուրանիումի հարստացման ու փլուիոնիումի արտադրութեան մէջ: Անոնք մասնակցած են Չելիապինսկ -- 70 եւ Արզամաս -- 16 փակ քաղաքներուն մէջ աթոմական ղէնքերու պատրաստութեան գործին: Խորհրդային շրջանին անոնց արդիւնած էր երկրին եղբը: Այսօր հակակշիռը թուլցած է ու ելլդինի մէկ խորհրդականը կը խոստովանի որ միշտ վտանգը կայ այդ մարդոց մէկ մասին արտահման մեկնելուն:

Գուրչաւով հիմնարկին տնօրէնը որ 2000 հետազօտողներ կը գլխաւորէր անցեալին, գիտութեան ու թեքնոլոժիի միջազգային կեդրոնի մը ծրագիրը յղացած է որուն չնորհիւ աթոմի մեծադոյն հեղինակութիւնները պիտի կրնային Մոսկուայի մէջ չարունակել իրենց հետազօտութիւնները, ապահովելով բնականոն կեանք մը: Սակայն առ այժմ ծրագիրը մնացած է թուղթի վրայ:

Իրականութեան մէջ ուղեղներու արտահոսքը միակ վտանգը չէ: ՀԱՊ-ի երկիրներէն մասնագէտներու օժանդակութեամբ Իրանի նման երկիր մը չուտով պիտի կըրնար աթոմական ուժի տէր պետութեան վերածուիլ: Բայց ատիկա չէ էականը. ամէն մարդ կրնայ աթոմական ռումբ շինել: Անլուծելի հարց չէ նաեւ անհրաժեշտ կազմածներու հայթայթումը: Հարկաւոր դինը վճարելու պայմանով երկիր մը միշտ կրնար ճարել չինական, գերմանական, ֆրանսական կամ անգլիական ձեռնարկութիւն մը որ ընդունի օգնել վիրարկուած շրջափակում մը շրջանցելու:

Այո՛, հարցը աթոմական ռումբ չինելուն վրայ չէ, եթէ տուեալ երկիր մը տէր է

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ԵԻ ՑՈՑՍԻ ՕՐ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Զենք կարծեր որ չափազանցած կ'ըլլանք եթէ ըսենք թէ Լիոնի կաթողիկէ եկեղեցւոյ եւ Թէքէեան Մշակ. Միութեան Ապրիլեան Նահատակաց ոգեկոչման օրը, հանդիսաւոր պ. Քէչիչեան ներկաներուն որոտընդոստ ծափերուն մէջ յայտարարեց առաջին կարգին վրայ դանուող պ. Վաղինակ Միսքճեանի մասնակցութիւնը որպէս չարչարուած անդրանիկ մը պաշտելի մնացորդներէն մին որ եղբայր պիտի ունենար վիլէօրպանի Հայ Մշակ. Միութեան կազմակերպած 1915-ի հայկական Մեծ Եղեռնի յիշատակութեան երեկոյթին առթիւ:

Ուրբաթ, Ապրիլ 23-ին հարիւրաւոր հանդիսականներ ներկայ էին Ֆրանսա-

---

հարստացած իւրանիումի կամ փլուիոնիումի: Պաշտօնապէս Ռուսաստան 1989-ին վեր իւրանիումի հարստացման ու ուրական նպատակով փլուիոնիումի արտադրութեան վերջ տուած է. սակայն հակառակ պահեստներ ունի: Ու անոնք կը գտնուին արդէն չինուած ռումբերու մէջ: Ուրեմն, առաջին վտանգը կը կայանայ աթոմական զինամթերքի գողութեան մէջ: Ճիշդ է որ օրինակ հրթիռներու գլխանոցներուն համար մէկէ աւելի նախազգուշական միջոցներ կիրարկուած են, սակայն ծանրակշիռը այն է որ այդ գլխանոցներուն ճշդրիտ թիւը գիտցող չկայ. պատասխանատու մը կ'ըսէ թէ անցեալ տարի 30 հազար կը նկատուէր այդ թիւը, յետոյ, յանկարծ, խորհրդային հրամանատարութիւնը սկսաւ խօսիլ 33 հազարի մասին:

Աթոմական զէնքերու փճացումն ալ բարդ ու տուղ գործողութիւն է: Մնաց որ անլոյծ կը ձգէ ռումբերուն պարունակած ուրանիումին եւ փլուիոնիումին տարբեր 1992 Օգոստոսի վերջաւորութեան Միացեալ -- Նահանգները համաձայնագիր մը ստորագրած էին գնելու համար փճանալիք զէնքերուն պարունակած ուրանիումը որ որպէս նախանիւթ պիտի գործածուէր ամերիկեան հիւլէակայաններու մէջ: Բայց իրականութեան մէջ Ռուսաստանի քաղաքական ներկայ քաոսին մէջ ոչ մէկ բան կարելի է ընել: Կայ նաեւ բնական ուրանիումի արտադրութիւնը հակակշռելու խնդիրը: Այսօր, Տաճիկստանի, Ուզբեկստանի եւ Ղազախստանի հողը տրուստ է այս մետաղով: Իսկ ասիական հանրապետութիւններու տահմանները դեռեւ թափանցիկ են: Տարագրամով միլիարդներու պէտք չկայ տեղական պատասխանատուներ կաշառելու համար:

Աւելի մտահոգիչ է աթոմական պարագան. հոն գործածուած աթոմական նախանիւթը խստագոյն քննութեան մը ենթակայ է: Աթոմական ուժանիւթի միջազգային դրամեհեակը կ'ըսէ թէ այդ քննութիւնը կը կատարուի Գանատայի, Արեւմտեան Եւրոպայի եւ Ճափոնի մէջ. Խորհրդային Միութիւնն ալ իր կարգին իր հասկցած ձեւով կը մատակարարէր աթոմական իր նիւթերը: Այսօր նոյնը չէ պարագան. ՀԱՊ-ի երկիրներուն հետ պէտք է նախ սկսիլ յարմարութեան դրութիւն մը ստեղծելով որ գոյութիւն չունի:

Փլուիոնիումի համաչխարհային արտադրութիւնը հիւլէական օրական տասը պայթուցիկ զէնք չինելու բաւարար է, կը դրկին լաւատեղեակ անձեր, Խորհրդային Միութեան քայքայումէն առաջ: Այդ չրջանին վտանգը տեսական մակարդակի վրայ էր: Այսօր, անիշխանութեան եզերքին հասած է երկրի մը մէջ 15 քիլօկրամ հարստացած ուրանիումի եւ 8 քիլօկրամ փլուիոնի գոյութիւնը, որոնք կրնան պիտի գողնի վերածուիլ, աթոմագէտներու քունը կը խանգարեն: Ի վերջոյ, քանի մը քիլօկրամնոց ծրար մը մեծ բան չէ, հապարապատիկ վտանգ կը ներկայացնէ եւ անհակակշռելի է որքան թմրադեղը:

Ա. Թ. Թ.

կան Սէն-Նոմ-տը-Ժէդիւ եկեղեցին «Ցիւսաակ եւ յոյս» երեկոյթին, ի յարգանս հայ ժողովուրդին մէկուկէս միլիոն հաստակներուն:

Անհամբեր էինք եւ առաջին անգամն է որ հաճոյքը պիտի ունենայինք հրապարակաւ լսելու մեր յարգելի երէց բարեկամ Պ. Մինաքճեանի կենդանի վկայութիւնը որուն համեստութիւնը աւելի կը մղէ զինքը զրիչ չարժելու քան հանրային պերճախօս բանախօսի պատմուճան վրելու: Հետեւաբար, ուղեցինք որ մեծարանքի այդ օրը, Պ. Մինաքճեան սուղած մնայ առանձինն իր խոկումներուն մէջ, ու զրիչը փոխ առնելով, իր տեղը հաղորդենք այսօրուան «Զայներ Գաւառէն»ը ու փրկենք փափկանկատ յօդւածագիրը, «այս տողերը զրող»ին նախադասութեան խոովեցուցիչ հարկադրութենէն:

Հանդէսը սկսաւ որոշեալ ժամէն քիչ մը ուշ Պ. Գեղամ Կանանեանի Ֆրանսերէն ուղերձով, ուր յիչեց 1915-ին հայ ազգին ոտասպանքը եւ անոր բնաջնջման հրէշային ծրագիրը: Խօսքը ուղղելով նոր սերունդին, յարգելի բանախօսը ապացոյցը տուաւ որ հակառակ թշնամիին դիւային սադրանքներուն, Հայութիւնը կը գոյատեւէ ցարդ ու պիտի չարունակէ յարատեւել չնորհիւ իր երիտասարդութեան որ ունի ազգային ոգին վառ պահելու եւ արմատներուն տէր կանգնելու զօրաւոր կամք:

Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ Պ. Սարգիս Զէօմլէքճեան, որ արտասանեց Դանիէլ Վարուժանի Ֆրանսերէն «Կարմիր հողը» որ ունկնդրուեցաւ խոր յուզումով, ոգին յաչորդեց «Սպիտակ» նուագախումբը իր սրտայոյզ մեղեդիներով:

Օրուան խօսնակ Պ. Քէչիչեան նրբազգած բառերով ներկայացուց անցեալ սերունդի վերապրողներէն սիրուած Պ. Վաղինակ Մինաքճեանը ու բեմ հրաւիրեց զինք իր խօսքը ըսելու: Յարգելի բանախօսը իր ծանօթ հանդարտութեամբ, նախքան արտայայտուիլը, սրամիտ նախաբանով մը փարատեց անհամբեր հոգիներուն մտավախութիւնը զոհունակ ժպիտ մը ուրուագծելով ներկաներուն երեսին մէջ եւ լիաթոք կը խնդային: Երբեմն ալ կը վերյիչէին հին պատմութիւններ իրենց հօրը եւ հօրեղբայրներուն ազնիւ իրենց հօրը եւ հօրեղբայրներուն ազնիւ ընտանիքէն ծագումնաւոր: Ան ծնած էր 1912-ին: Եղեռնի օրերուն, հազարաւորներու նման տարագրեալ մանուկ մը կազմէր մանկութիւն չունեցող սերունդի չարքերուն, թափառական կեանք մը քաշքըշելով Էրզրումէն Ալեքսանդրապոլ, Թիֆլիս, հիւսիսային Կովկաս եւ Պոլիս, 20-ական թուականներու սկիզբը վերջնական կայք հաստատելու համար Հալէպ, ուր աւելի քան կէս դար՝ կ'ունենար հանրային — կուսակցական (Հ. Ց. Դ.) եւ մանաւանդ կրթական բեղուն գործունէութիւն:

1930-ին, երբ կը հիմնուէր Համազգայինի Պէյրութի Հայ Ճեմարանը, Փ. Դերճակեան իրրեւ դիչերօթիկ սան կ'որդեգրուէր Սուրիահայ Օգնութեան Խաչի կողմէ (Անդրանիկ Ծառուկեանի եւ Հրանդ Մուրատեանի հետ) ու կ'ապարտէր ճեմարանը՝ ընթացաւարտներու առաջին հունձքին հետ, 1935-ին: Այնտեղ, բախտաւոր կ'ըլլար անչուչտ՝ աշակերտելով Շանթի եւ Ազբալեանի (Ա. Ծառուկեան հաճելի մանրավէպեր կը պատմէ այդ օրերու մասին, իր «Մեծերը եւ ... միւսները» հատորին մէջ):

Հալէպ վերադարձին, երիտասարդ ճեմարանաւարտը կը նուիրուէր ուսուցչական ասպարէզին, նախ Զաւարեան, ապա Հայկազեան վարժարանը (մանչերու բաժին), որուն անօրէնութեան կը կոչուէր 1958-ին, իր նախորդին՝ բանաստեղծ եւ արձակագիր Արմէն Անոյշի մահէն անմիջապէս յետոյ: Պաշտօն մը, զոր վարեց չան 25 տարի, մինչեւ 1983, թծախնդրութեամբ, նուիրումով եւ ամենայն պարկեշտութեամբ:

Աղնուութեան եւ բարութեան մարմնացումն էր եւ իր այդ յատկանիշներով ալ պիտի յիչուի իր հազարաւոր աշակերտներուն կողմէ:

Նախքան Սիամի իր մեկնումը, աչխատասիրած ու պատրաստած էր Հալէպի Ազգային Հայկազեան Երկսեռ վարժարաններու աւելի քան մէկ դարու պատմութեան ընդարձակ յուչամատեանը (մատմուլի տակ), որ իր անունին ու յիչատակին լաւագոյն կոթողը պիտի մնայ, անկասկած:

ԱՂԱՒՆԻ ՖՐՍՓԹՐԳՃԵԱՆ

Սուրիահայ երկարամեայ կրթական մըչակ եւ տիպար դաստիարակ մըն ալ ա՛յս մէկը, որ կեանքին հրաժեչտ տուած է խոր ծերութեան մէջ, Պէյրութ, Փետր. 10-ին:

Եադուպեան ընտանիքի զաւակ, ծնած էր Այնթապ՝ 1899-ին եւ աւարտած տեղւոյն Հայկանուչեան աղջկանց վարժարանը: Եղեռնի տարիներուն, իր սերնդակիցներուն նման կրանցուցած էր ծնողքը ու պատսպարուած Հալէպի հայկական որբանոցներէն մէկուն մէջ: Կարճ ժամանակ անց, ամուսնանալով կայք պիտի հաստատէր Հիւսիսային Սուրիոյ Հայահոծ (այժմ՝ Հայաթափ...) ճարապլուս գիւղաքաղաքը, Թուրքիոյ սահմանին վրայ, Եփրատի ափին: Այստեղ, 20-ական թուականներէն սկսեալ, Ա. Ֆրսթրգճեան ծաւալած էր կրթական եւ խնամատարական բեղուն գործունէութիւն մը՝ իբրեւ ուսուցիչ պաչտօնավարելով տեղւոյն Ազգային Մեսրոպեան եւ Վարդանեան վարժարաններուն մէջ ու հիմնադիրը հանդիսանալով փոքրաթիւ այդ պաղուքին կիրակնօրեայ Դպրոցին, զոր պիտի վարէր ձեռնհասօրէն ու հետեւողականութեամբ, 1931 — 1947, մինչեւ Հալէպ իր հաստատուելը:

Հալէպի մէջ, Ազատի Ֆրսթրգճեանի դաստիարակչական գործունէութեան զոյգ բեմերը պիտի ըլլային Կիրակնօրեայ Դպրոցն ու Կրթասիրաց վարժարանը, որուն վարիչ — մանկապարտիզպանուհին եղաւ աւելի քան 15 տարի, մինչեւ իր մեկնումը Պէյրութ, 1964-ին:

Եադուպեան ընտանիքի զաւակ, ծնած էր Այնթապ՝ 1899-ին եւ աւարտած տեղւոյն Հայկանուչեան աղջկանց վարժարանը: Եղեռնի տարիներուն, իր սերնդակիցներուն նման կրանցուցած էր ծնողքը ու պատսպարուած Հալէպի հայկական որբանոցներէն մէկուն մէջ: Կարճ ժամանակ անց, ամուսնանալով կայք պիտի հաստատէր Հիւսիսային Սուրիոյ Հայահոծ (այժմ՝ Հայաթափ...) ճարապլուս գիւղաքաղաքը, Թուրքիոյ սահմանին վրայ, Եփրատի ափին: Այստեղ, 20-ական թուականներէն սկսեալ, Ա. Ֆրսթրգճեան ծաւալած էր կրթական եւ խնամատարական բեղուն գործունէութիւն մը՝ իբրեւ ուսուցիչ պաչտօնավարելով տեղւոյն Ազգային Մեսրոպեան եւ Վարդանեան վարժարաններուն մէջ ու հիմնադիրը հանդիսանալով փոքրաթիւ այդ պաղուքին կիրակնօրեայ Դպրոցին, զոր պիտի վարէր ձեռնհասօրէն ու հետեւողականութեամբ, 1931 — 1947, մինչեւ Հալէպ իր հաստատուելը:

Հալէպի մէջ, Ազատի Ֆրսթրգճեանի դաստիարակչական գործունէութեան զոյգ բեմերը պիտի ըլլային Կիրակնօրեայ Դպրոցն ու Կրթասիրաց վարժարանը, որուն վարիչ — մանկապարտիզպանուհին եղաւ աւելի քան 15 տարի, մինչեւ իր մեկնումը Պէյրութ, 1964-ին:

Դաստիարակչական իր նուիրումին արձագանգն են «Աբրեհարան» խորագրով մանկապարտէզի դաստիրքերը ու նաեւ այն յօդուածները, զոր պարբերաբար տորադրած է Հալէպի «Բուրաստան» մանկա — պատանեկան թերթին եւ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Կիրակնօրեայ Դպրոցներու «Մեր կեանքը» տեղեկատուին (1950 — 1956) մէջ:

Իր մահով, հողին յանձնուած կ'ըլլայ համակ նուիրումի ու ծառայասիրութեան խոնարհ տիպար մը:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՑԵԱՆ

Սուրհանդակ

ՀՈՂՎԱԾՔ

ՓԻԼԻՊՊՈՍ ԴԵՐՁԱԿԵԱՆ

ՀԱԼԷՊ («Յառաջ»). —

Յաղաղումով բայց խոր ցաւով է որ կը հաղորդենք մահը Հալէպահայ երէց սերունդի դէմքերէն՝ վաստակաւոր կրթական մշակ եւ բազմամեայ անօրէն Փիլիպպոս Դերձակեանի, որ պատահած է Փետր. 19-ին, հեռաւոր Աւստրալիոյ Սիտնի քաղաքը, ուր փոխադրուած էր վերջին տարիներուն:

Ծովակաց Աչխարհի զաւակ, կուգար Զմչկածագի Մամռա գիւղէն, ուր ծնած էր 1912-ին: Եղեռնի օրերուն, հազարաւորներու նման տարագրեալ մանուկ կը կազմէր մանկութիւն չունեցող սերունդի չարքերուն, թափառական կեանք մը քաշքըշելով Էրզրումէն Ալեքսանդրապոլ, Թիֆլիս, հիւսիսային Կովկաս եւ Պոլիս, 20-ական թուականներու սկիզբը վերջնական կայք հաստատելու համար Հալէպ, ուր աւելի քան կէս դար՝ կ'ունենար հանրային — կուսակցական (Հ. Ց. Դ.) եւ մանաւանդ կրթական բեղուն գործունէութիւն:

1930-ին, երբ կը հիմնուէր Համազգայինի Պէյրութի Հայ Ճեմարանը, Փ. Դերձակեան իրրեւ դիչերօթիկ սան կ'որդեգրուէր Սուրիահայ Օգնութեան Խաչի կողմէ (Անդրանիկ Ծառուկեանի եւ Հրանդ Մուրատեանի հետ) ու կ'ապարտէր ճեմարանը՝ ընթացաւարտներու առաջին հունձքին հետ, 1935-ին: Այնտեղ, բախտաւոր կ'ըլլար անչուչտ՝ աշակերտելով Շանթի եւ Ազբալեանի (Ա. Ծառուկեան հաճելի մանրավէպեր կը պատմէ այդ օրերու մասին, իր «Մեծերը եւ ... միւսները» հատորին մէջ):

Հալէպ վերադարձին, երիտասարդ ճեմարանաւարտը կը նուիրուէր ուսուցչական ասպարէզին, նախ Զաւարեան, ապա Հայկազեան վարժարանը (մանչերու բաժին), որուն անօրէնութեան կը կոչուէր 1958-ին, իր նախորդին՝ բանաստեղծ եւ արձակագիր Արմէն Անոյշի մահէն անմիջապէս յետոյ: Պաշտօն մը, զոր վարեց չան 25 տարի, մինչեւ 1983, թծախնդրութեամբ, նուիրումով եւ ամենայն պարկեշտութեամբ:

Աղնուութեան եւ բարութեան մարմնացումն էր եւ իր այդ յատկանիշներով ալ պիտի յիչուի իր հազարաւոր աշակերտներուն կողմէ:

Նախքան Սիամի իր մեկնումը, աչխատասիրած ու պատրաստած էր Հալէպի Ազգային Հայկազեան Երկսեռ վարժարաններու աւելի քան մէկ դարու պատմութեան ընդարձակ յուչամատեանը (մատմուլի տակ), որ իր անունին ու յիչատակին լաւագոյն կոթողը պիտի մնայ, անկասկած:

ԱՂԱՒՆԻ ՖՐՍՓԹՐԳՃԵԱՆ

Սուրիահայ երկարամեայ կրթական մըչակ եւ տիպար դաստիարակ մըն ալ ա՛յս մէկը, որ կեանքին հրաժեչտ տուած է խոր ծերութեան մէջ, Պէյրութ, Փետր. 10-ին:

Եադուպեան ընտանիքի զաւակ, ծնած էր Այնթապ՝ 1899-ին եւ աւարտած տեղւոյն Հայկանուչեան աղջկանց վարժարանը: Եղեռնի տարիներուն, իր սերնդակիցներուն նման կրանցուցած էր ծնողքը ու պատսպարուած Հալէպի հայկական որբանոցներէն մէկուն մէջ: Կարճ ժամանակ անց, ամուսնանալով կայք պիտի հաստատէր Հիւսիսային Սուրիոյ Հայահոծ (այժմ՝ Հայաթափ...) ճարապլուս գիւղաքաղաքը, Թուրքիոյ սահմանին վրայ, Եփրատի ափին: Այստեղ, 20-ական թուականներէն սկսեալ, Ա. Ֆրսթրգճեան ծաւալած էր կրթական եւ խնամատարական բեղուն գործունէութիւն մը՝ իբրեւ ուսուցիչ պաչտօնավարելով տեղւոյն Ազգային Մեսրոպեան եւ Վարդանեան վարժարաններուն մէջ ու հիմնադիրը հանդիսանալով փոքրաթիւ այդ պաղուքին կիրակնօրեայ Դպրոցին, զոր պիտի վարէր ձեռնհասօրէն ու հետեւողականութեամբ, 1931 — 1947, մինչեւ Հալէպ իր հաստատուելը:

Հալէպի մէջ, Ազատի Ֆրսթրգճեանի դաստիարակչական գործունէութեան զոյգ բեմերը պիտի ըլլային Կիրակնօրեայ Դպրոցն ու Կրթասիրաց վարժարանը, որուն վարիչ — մանկապարտիզպանուհին եղաւ աւելի քան 15 տարի, մինչեւ իր մեկնումը Պէյրութ, 1964-ին:

Դաստիարակչական իր նուիրումին արձագանգն են «Աբրեհարան» խորագրով մանկապարտէզի դաստիրքերը ու նաեւ այն յօդուածները, զոր պարբերաբար տորագրած է Հալէպի «Բուրաստան» մանկա — պատանեկան թերթին եւ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Կիրակնօրեայ Դպրոցներու «Մեր կեանքը» տեղեկատուին (1950 — 1956) մէջ:

Իր մահով, հողին յանձնուած կ'ըլլայ համակ նուիրումի ու ծառայասիրութեան խոնարհ տիպար մը:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՑԵԱՆ

նաստեղծներուն թարգմանութիւնը, իրականին մէջ մեզ հիասթափ կը թողուն:

Ու արդարեւ կը մտածենք թէ «Կիլիկիա»ն ալ եթէ նոյն անհարազատ ոճով երգէր Տիկին Երիցեանը, արդեօք ի՞նչ տարբերութիւն պիտի ձգէր մեր ժողովուրդին վրայ:

Պ. ԳԱՊԱՔԵԱՆ

ՍԻԼԻՀՏԱՐԻ ՊԱՐՏԻԶՆԵՐԸ

ՋԱՊԵԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՏՈՒՆԸ

Ձմեռուան կարճ օրերուն, երբ մօրաքոյրերս կը շարունակէին աչխատանքը լամպարի լոյսով, մայրս երբեմն ինձ պրկած, կամ ձեռքէս բռնած կը բերէր այդ սրահը: Եազմանները չուտ չորցնելու համար վառարան դրած էին: Փայտը կը հուրծրար, լամպարներու լոյսերը կը քթթին. ներկերու հոտը, արտասանուած խօսքերու իմ մէջս յարուցած պատկերները ղլխապտոյտ կը պատճառէին ինձ: Հայրս երբեմն կ'ուչանար: Կը պատահէր որ մինչեւ կէս գիչեր աչխատէր իր արհեստանոցին մէջ: Այդ բարձիկի եղբայրը, թագոս, ապուշ էր եւ թաղեցիները (առը) (*) անունը տուեր էին անոր: Մօրեղբայրներս կը պատմէին առին չահատակութիւնները չուկային եւ փողոցներուն մէջ եւ լիաթոք կը խնդային: Երբեմն ալ կը վերյիչէին հին պատմութիւններ իրենց հօրը եւ հօրեղբայրներուն ազնիւ իրենց հօրը եւ հօրեղբայրներուն ազնիւ ընտանիքէն ծագումնաւոր եւ ես այդ բոլորը կը լսէի ինչպէս հրաչալի հէքեաթներ: Բայց իմ երջանկութիւնս իր լրումին կը հասնէր, երբ Տիգրան մօրեղբայրս կուգար դիներուն: Կանկանը, այդպէս կը կոչէի զինքը, չէնչող բնաւորութեան տէր էր եւ իր զինուորութիւնը զուարթ էր, մինչ Պօղոս, Պետրոս երկու եղբայրները «ֆեսատ էին», այսինքն կռիւ կը փնտռէին, երբ խմած ըլլային:

Կանկան ինձ կ'առնէր բազուկներուն վրայ, կը բարձրացնէր մինչեւ առաստաղը, հազար կատակ կ'ընէր մէկիկն եւ միւսին հետ եւ երբեմն ալ, ընկոզմանած փսխաթին վրայ, տեսթան կ'ըսէր կամ իր ըսելիքը տեղծագործած աչուղական երգերէն մէկը կ'երգէր: Կը գրէր հայ տառերով թրքերէն բանաստեղծութիւններ: Անոնցմէ մաս մը յաջողած եմ փրկել եւ մինչեւ այսօր կը պահեմ:

Տիգրան մօրեղբայրս դպրոց գացած, ուսմունք ստացած էր: Շատ լաւ գիտէր հայերէն գրաբար եւ թրքերէն: Սկիւտարի Ս. Խաչ դպրոցը աւարտելէ յետոյ մտած էր՝ իբր գրագիր՝ պաչտօնի, տրապիզոնցի թուրք վաճառականի մը քով: Բայց օր մը մեկներ էր վաճառատունէն, թափառելով Անատոլուի քաղաքները եւ վերադարձեր էր Պոլիս, փերուչան վիճակի մէջ: Ճետոյ ինքն ալ մտեր էր եազմայի գործին մէջ եւ Պօղոս, Պետրոս եղբայրներուն պէս դարձեր էր բանուոր: Անոնք, ամառուան տաքին, ձմեռուան ցուրտին կ'երթային ծովեզերք եազմա լուալու, թաց եազմաները ուսերնուն կը բարձրանային զառիվերէն, ներկը կը պատրաստէին, գործ կը բաժնէին թաղերը եւ ամէն իրիկուն դինեփուն կ'երթային օրուան ծանր աչխատանքէն ամոքուելու համար:

Կանկան հաճելի դէմքով մարդ էր, սեւ աչքերով, առատ սեւ մազերով եւ թաւ պեխերով: Երբ կէս գինով ըլլար, անոյշ ձայնով կը պատմէր հին եւ նոր խաղատայինների արարքները: Կը պատմէր եւ ուրիչ քաջերու մասին, որոնք, ըմբռստացած տիրող «անարդարութիւններէն», լեռը քաչուած եւ էչկիա (**) դարձած էին: Տիգրան մօրեղբայրս այնքան եռանդով կը խօսէր այդ էչկիաներուն վրայ որ երկար տեն խորհած եմ՝ թէ աչխարհիս ամէնէն պանծալի մարդիկը լեռը ապաստանած աւազակներն են: Երբ Տուտուն ներկայ ըլլար այդ խօսակցութեան, յօնքերը կը խոժոռէր եւ աչքերը ակնապիշ՝ կը նայէր անորոչ կէտի մը: Կանկան կը նչմարէր Տուտուին տհաճութիւնը եւ կէս լուրջ, կէս կատակով կ'ըսէր:

— Ի՛հ, ի՞նչ կայ, Տուտու՛, ինչո՞ւ քիթդ կախեր ես:

Մեծ մօրս ժպտուն եւ արհամարհական չրթունքները չէին դիմանար պատասխանելու:

Բայց աւելի յաճախ Կանկան կ'աւազէր իր սերունդին անզօրութիւնը:

— Շիրինին թոռներն ենք, պէ՛ ... Ո՞վ կ'ըսէր, որ այդ զաբլանի (***) պէս մարդէն մեզի պէս կատուներ պիտի մնային... Մենք ալ մա՞րդ ենք, պէ՛ ... Առջին աղաղարը քիթերնուս բռնած մեզ կը քաչէ կը տանի ուր որ ուզէ ... ես խերն եմ անիծեր աս կեանքին...

Ձմեռուան իրիկուն մը, կէս գիչերը անց, ան տուն բերեր էր անծանօթ եւ այլազգի փախստական մը, որ ծխախոտի մաքսանենգ էր, խաչագճի: Դէտերը իր հետքերուն վրայ էին: Այդ մաքսանենգները ընդհանրապէս չերքէզ էին, որոնց եկեր միացեր էին քանի մը Հայեր: Տիգրան մօրեղբայրս յարաբերութիւն հաստատեր էր այդ մարդոց հետ եւ իր արկածախնդրական տրամադրութիւնները արծարծուեր էին: Խաչագճիները վնտռած էին եւ իրենց բոլոր կարելի միջոցներով կը կըռուէին կառավարութեան դէմ, որ ծխախոտի մենաչնորհը տուած էր Ֆրանսական կառավարութեան, որպէս երաչխաւորութիւն փոխառութեան մը: Գիւղացիները, որ ծխախոտ կը մչակէին Պոլսոյ մերձաւոր դիւղերուն մէջ, ամէն միջոցներով կը նպաստէին խաչագճիներուն: Կառավարական դէտերը եւ ժանտարմաները, որ կոչուած էին պայքարելու մաքսանենգներու դէմ, ընտրուած էին նոյնպէս քաջ մարտիկներէ եւ հրահանգ ունէին անողոք ըլլալ աւազակներու նկատմամբ: Հետրոսական կռիւներ տեղի կ'ունենային Սկիւտարի շրջակայքը, որոնք անվրէպ կը վերջանային սպանութիւններով:

(*) Թրքերէն՝ մեղու:
(**) Աւազակ:
(***) Վագր:

(Շար. 9)

(Շար. Ա. ԷՋԷՆ)

որ իր մատակարարութեան բացառական հաշուեկշիռն էր:

Գազանիքը պիտի մնայ եւ «ինչո՞ւ»ին պատասխանները միայն վարկածներ են: Փիլիսոփաները ալ կը փորձեն բացատրել անճնատպանութիւնը, բայց, հաւանաբար, միայն գացողը գիտէ իր «ինչո՞ւ»ին պատասխանը: Փախո՞ւստ, ազատագրո՞ւմ, տկարութի՞ւն, վատութի՞ւն, այս պարագային, թերեւս միայն բողոքի ձիչ մը եւ դառ մը՝ որոշ մեւխաներու:

***

Բնականոն օր մը անցուցած էր, Շաբաթ, Մայիս 1-ին, Նըվէր, հանդիպումներ ունենալով սենոփքալիստներու հետ: Ժամը 18-ի չուրջ է որ կառքէն հեռացնելով իր թիկնապահն ու վարորդը, կ'առնէր հոն գտնուղ թիկնապահին տարճանակը ու կ'երթար գնդակ մը պարպելու իր գանկին, Ջրանցքի եզերին: Կեանքին հրաժեշտ տուողը առանձին մարդ մըն էր, ինչպէս բոլոր մարդիկ, թերեւս քիչ մը աւելի, քանի իշխանութեան գլուխ եղած է, ինք՝ հատեաբ բանուոր մը, որ ղեկավարած էր Էնաբէներ եւ որու պարկեշտ մարդու նկարագիրը փառերու համար, իր մկկ ընկերը՝ Փիէր Ժոքս ամէնէն վիրաւորական պաշտպանութիւնը պիտի ընէր ըսելով՝ «մարդուն հագուածքը ցայեցէք, կօշիկները, գուլպաները»: Մորապէս ազդուած էր «դասակարգի» այս դասումէն զոր իր երեսին կը նետէր «լաւ ծնած մը»:

Մորհրդածութիւնները պիտի չարունակուին: Բոլորն ալ աւելորդ: Այդ օրը, աւելի քան որեւէ օր, Փիէր Պէրէկովուա չատ առանձին պէտք է զգացած ըլլայ ինքզինք:

**

Փիէր Պէրէկովուայի մահը, նախ հաղորդուեցաւ Շաբաթ, ժամը 19-ի չուրջ, ապա հերքուեցաւ ճշդելով թէ ծանր վիճակի մէջ է եւ թռանով կը փոխադրուէր Փարիզի Վալ տը Կռասի զինուորական հիւանդանոցը, բայց նախկին վարչապետը մեռած էր արդէն, ճամբու ընթացքին, ժամը 22·15-ին

Փ. Պէրէկովուայի մարմինը Նըվէր կը փոխադրուէր Մայիս 3-ին եւ յուղարկաւորութիւնը հոն ալ պիտի կատարուէր Մայիս 4-ին:

Ցրանապէն դուրս, արտասահմանէն բոլոր քաղաքական ղեկավարները իրենց խոր յուզումը կ'արտայայտեն: Մայիս 3-ի առաւօտ, դեռ լուռ էր Էլիզէն:

Վարչապետ Է. Պալատիւր յետաձգեց տնտեսական կարգաւորման այն ծրագիրը զոր պիտի ներկայացնէր Զորեքշաբթի, Մայիս 5-ին ինչպէս նաեւ զեկուցումը այն օսիմաք-ին (տեսակ մը հաշուեքննիչ յանձնախումբի հաշուեկշիռ) որ պատրաստուած էր նախորդ կառավարութեան մատակարարութեան մասին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Աթէնքի վեհաժողովը որ դատաւորներ չաթաֆաւերջին Պոսնիոյ վճռիւն կարգադրութեան նոր փորձի մը համար, յաջողութեամբ պսակուեցաւ, եթէ նկատի առնուի միայն ստորագրուած համաձայնութիւնը: Այս վեհաժողովը «վերջին փորձ մը» կը նկատուէր: Պոսնիոյ Սերպերու պարագլուխը՝ Ռատովան Գարատիչ ի վերջոյ ստորագրեց Վէնա-Օուըն ծրագիրը, բայց ոչ մէկ ապահովութիւն կար որ Սերպերու Մորհրդարանը վաւերացնէ (Մայիս 5-ին): Մորհրդարանի նախագահը՝ Գրաժիանիք դեռ կը կըրկնէր թէ այն ձեւով որ է այդ ծրագիրը անընդունելի է: Մինչ հոս -- հոն կը խօսին, կը բանակցին, թուղթեր կը ստորագրեն, անդին կռիւները կը չարունակուին նոյն սաստկութեամբ: Սերպերը որ արդէն տիրացած են Պոսնիոյ 70%-ին պէտք է հրաժարին անոր մէկ մասէն: Դժուար է հաւատալ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ Մայիս Մէկը աննախընթաց բնոյթ ստացաւ, չատ բուռն միջադէպեր տեղի ունեցած եւ բախումներն ալ ցուցարարներուն եւ ապահովութեան ուժերուն միջեւ մեծ տարողութիւն ստացան: Շուրջ 200 վիրաւոր կայ, որոնց մէկ կարեւոր մասը չատ ծանր վիճակի մէջ է: Ցոյցը սովորականին պէս սկսած էր, հակա - Ելցին լոզունգներն ու պաստառները եւ անցեալի կարօտով ապրողները դլխաւորութեամբ Մորհրդարանի նախկին նախագահ՝ Լուկիանովի կ'ուզէին կարմիր հրապարակը հաւաքուիլ, բայց պիտի պոհանային Հոկտեմբերեանով: Հոն, ձայները կը քարձրանային, օտար լրագրողներ կը նախատուէին, մինչ թափօրը կ'ուղղուէր դէպի հարաւ -- արեւմուտք եւ այն առեն ծայր կուսակցական բախտմները: Ըստ ոմանց ապահովութեան ուժերը սկսած են կրակ բանալ կիներու, մանուկներու, ծերերու վրայ, ըստ ուրիշներու դրգռութիւններ եղած են: ՕՄՈՆները, ընդհակառակն, կ'առարկեն թէ դաւաճանութիւն եղած է իրենց դէմ (80 վիրաւոր ունին, մէկը՝ չատ ծանր) քանի արգիլուեր է իրենց որ չատուկ զէնքեր գործածեն: Պահպանողականները (համայնավար) գոհ են եւ ազդուած չեն Ապրիլ 25-ի հանրաքուէի պարտութենէն: Կ'ըսեն՝ «այսօր գնդակները չկային, վաղը՝ պիտի ըլլան»:

ՍՐԻ -- ԼԱՆՔԱՅԻ նախագահը՝ Ռանասինկէ Փրէմատասա սպանուեցաւ Մայիս 1-ին, մայրաքաղաք՝ Կոլոմպոյի մէջ, տղանցքին առեն: Իրեն հետ 14 հոգի ալ գոհ գացած են: Անճնասպանական չարճակում մը կատարուած է նախագահին դէմ: Հեծանիւով, մարդասպանը չաջողած էր մօտենալ նախագահին, եւ երբ թիկնապահները դինք կը կեցնէին, ահաւոր պայթում մը տեղի կ'ունենար: Մայիս 3-ին, դեռ ոչ ոք տէր եղած էր արարքին, բայց, կը կարծուէր որ Թամուլներու ազատագրական չարժումին գործն էր: Անոնք, կղզիին հիւսիսը գտնուղ Թամուլ չրջաններու անկախութիւնը կը պահանջեն:

ԲԱՔՈՒԻ մէջ ձերբակալուած են նախկին իշխանութենէն կարգ մը դէմքեր որոնց մաս կը կազմէ Պաշտպանութեան փոխ-նախարարը Պապա Նազարլը. ան կ'ամբաստանուի Մոսկուայի ի նպաստ լրտեսութեան չանցանքով: Իր տունէն մեծարժէք գոհարեղէն գտնուած է ու ճշդուած որ Նազարլը պարագլուխն էր խմբակի մը որ բանակին վերաբերող ապրանքները կը վաճառէր:

ՄԱՑԻՍ Մէկն ալ, այլեւս չէ ինչ որ էր անցեալին ուր վտառւոր տողանցքներ տեղի կ'ունենային Փարիզէն դաւառ: Այս տարի, միայն Սէ -- ժէ -- Թէ-ն էր որ կը տողանցէր (15·000 ըստ ոստիկանութեան, 40 հազար ըստ՝ կազմակերպիչներուն): Միւս սենոիքաները նախընտրեցին ժողովներ կամ հանդիպումներ կազմակերպել:

ԻՊՐԱՀԻՄ ՍՈՒՍԻ Ֆրանսական հպատակութիւն ստանալը բաւական աղմուկ կը հանէ: Իւ -- Տէ -- Լիֆ երեսփոխան՝ Ժան-Փիէր Փիէր -- Պլոք «ամօթալի» կը գտնէ եւ կը դիմէ Ազգարութեան նախարարին որ ջնջուի այդ որոշումը: Երեսփոխանը «զայթակղած է» որ «ահաբեկչական կազմակերպութեան մը» ներկայացուցիչը Ֆրանսայի քաղաքացի կարենայ դառնալ:

ԹԵՆԻՍի աչխարհի լաւագոյն խաղացողը՝ Մոնիքա Սելէս դաշնահարուեցաւ, Ապրիլ 30-ին, երբ կը մրցէր Մակտալենա Մալեւայի (հայ մօրմէ) հետ քառորդ աւարտականին մէկ դաղարին ընթացքին: Ցարձակողը, անհաւասարակչիռ 38 տարեկան Գերմանացի մըն է: Մոնիքա Սելէսի կեանքը վտանգուած չէ եւ հիւանդանոցէն ելաւ, բայց առեն մը չի կրնար խաղալ:

ՓՈՒԹՊՈԼ

Վալանս 0-ի դէմ 3 կէտով յաղթեց Անդլսի եւ 5-րդ տեղը կը գրաւէ դասաւորման մէջ, 37 կէտով: Գլուխն է միշտ Մարթիկ 43 կէտով: Փոխ -- վրէժի, ինչպէս կը դրէր Վ. Ս. այս մրցումը բան չէր փոխեր սակայն ընդհ. կացութեան մէջ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ՀՈԳԵՇՈՒՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ժորժ Ազատխանեան եւ աղջիկը՝ Ժոէլ-Անոյշ, մեծ-մայրիկները, հօրաքոյրը եւ մօրաքոյրը, քեռայրները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի կիրակի, Մայիս 9-ին, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցին, 31-33, ռիւ Սէն-Ժիւսթ, իրենց զաւկին, եղբօր, թոռան, եղբօր եւ քրոջ զաւկին՝

ԷՐԻՔ-ԺՈԶԷՖ-ՇԱՌԼ
ԱԶԱՏԽԱՆԵԱՆ-ի

արկածալի մահուան (գոհ մոթոյի արկածի մը, Մարտ 31-ին, 25 տարեկանին) քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն տարաբախտ երիտասարդին յիշատակը յարգողներուն:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Աբրահամեան (Լոչ) 500 Ֆր. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին իր ամուսնոյն մահուան Բ. տարելիցին ի յիշատակ:

le Centre Culturel
SAINT MESROB

organise sous l'égide de l'U.M.A.F.

une conférence ayant comme thème :

ARMENIE :
Etat sanitaire actuel

présentée par les Docteurs

Kévork APKARIAN, Président
et *Meguerditch MEDAKSIAN*

le Mercredi 5 Mai à 20 h 30

10 bis, rue Thouin, Paris Ve
M° Monge ou Cardinal Lemoine
—— *Entrée libre* ——

LE COMITE DE PARIS
DE L'U. G. A. B.

vous invite à l'exposition de

HOVIV

«*Vous trouvez ça drôle?*»

Vernissage le mercredi 5 mai
à partir de 19h30

Exposition du 6 au 19 mai
Heures d'ouvertures : de 18h à 22h

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — Paris 17e
(M° COURCELLES) Tél. : 45 20 03 18

AVIS DE MESSE

Le Dimanche 9 Mai 1993, en l'église arménienne Ste. Croix de Varak, 31-33, rue Saint-Just à Arnouville une messe sera célébrée pour le repos de l'âme de

ERIC-JOSEPH-CHARLES
ASSETKANIAN

mort accidentellement le 31 Mars 1993 à l'âge de 25 ans.

De la part de Monsieur et Madame Georges Assetkanian et leur fille Joëlle, ses parents et sa sœur, ses grand'mères, tantes et oncles.

CENTRE CULTUREL ARMENIEN
SAHAK - MESROP

RECITAL DE PIANO

VARDAN MAMIKONIAN

Mercredi 5 Mai à 20 heures 30
à l'Odéon — *La Canebière*

RAVEL — LISZT
CHOPIN — BABADJANIAN

Sous la présidence du Professeur
R. P. VIGOUROUX
Maire de Marseille —
Sénateur des Bouches-du-Rhône

Réservations :

- *Centre Culturel Sahak-Mesrop* — 339, ave. du Prado (8e)-Tél. 91 77 84 70
- *Massis* — 194, ave. du 24 Avril 1915 (12e) .Tél. 91 93 20 22
- *Maison «Arax»* — 27, rue d'Aubagne (1er) - Tél. 91 54 11 50.

P.A.F. : 100 F. — Etudiants : 60 F.

Liaison Postale FRANCE - ARMÉNIE

La liaison postale avec l'Arménie est ouverte sous la responsabilité de la Poste Française.

N'oubliez pas d'en profiter pour vos envois.

TÉMOIGNAGES DE MÉDECINS ET DE JOURNALISTES SUR L'ARMÉNIE

Soirée placée sous la présidence des pasteurs
MICHEL BERTRAND Président de l'Eglise Réformée de France
SAMUEL SAHAGIAN Président de Solidarité Protestante FranceArménie

Table Ronde animée par ALAIN DUHAMEL

avec
Le Professeur ALEXANDRE MINKOWSKI
Le Docteur MICHEL RUSSO
Le Professeur CATHERINE SALLES (Paris X — Nanterre)
MICHELE CHAMPENOIS (Le Monde)
YVES PITETTE (La Croix)
ROGER TREFEU (Témoignage Chrétien)
JEAN ALEXANDRE (Missions et Réforme)
et d'autres journalistes . . .

26 journalistes et médecins de retour d'un voyage en Arménie, organisé par *Solidarité Protestante France Arménie. .*

MERCREDI 5 MAI à 20 heures 30
Eglise Réformée de Paris-Luxembourg — 58, rue Madame, Paris VIe
Tél. : 45 48 13 50

—— *entrée libre* ——
Collecte au profit de la Maison d'enfants «*Mangadoun*» à Gumri.

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 5
MERCREDI
5 MAI
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·054 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 18.054

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Ապրիլ 24էն ետք

Թանզոտած երկաթի անխախտութեամբ բոլորեցինք 78-րդն ալ: Ոչ մէկ չեղում, բացի ոգեկոչումի օրը Թրքական դեսպանատան աչքին ու ականջներուն առջեւ, այս անգամ նաեւ հաշուեյարդարի ու ցնծկուռքի բեմի վերածելու յանդգնութենէն· ապա վերադարձ՝ այլեւս մեր ծածին անցած սովորամոլութեան որ Ապրիլ 24-ի տարեկան մեր արտայայտութիւնները կը զետեղէ երկու անվոխոխ զուգահեռի վրայ: Անոնցմէ առաջինը կատարած բարբարոսութեան ուղղուած նովքն է, երկրորդը՝ մեղաւորներու զգեստաւորին ու փոքրաւորներուն -- Արեւմուտք, Արեւելք, Հիւսիս, Հարաւ, եւայլն -- աչխոյժ թուումը, դատապարտումը ու այդքա՛ն:

Այսպէս, ժողովուրդի մը -- որ մերն է -- դոյութեան ամենածանր էջէն մեզի բաժին պահած ենք ոգեկոչողի, դատապարտողի եւ վճռակամութիւն ուխտողի դերը· այնքա՞ն հնչեղ կը թուին այդ անամէջ ստորոգելիները...

Կրկնութեան տարուէ տարի երկարող հոլովոյթին մէջ, ոչ ոք կը համարձակի քիչ մը քերքերել 78 տարիէ ի վեր անվոխոխ պահուած սա գործօններուն դերը· այո՛, քնամին կը շարունակէ ուրանալ, աչքարկն ալ թաւալիլ անտարբերութեան նոյն ընթացքով: Ո՞վ կրնայ պնդել որ անոնք իրենց դերին մէջ չեն:

Հապա՞ մենք:

Ամէն տարի նոյն կաղապարները կը հանենք փոշիներու տակէն, պարադայական նէն, մակերեսայինէն չիւղ մը իսկ չէզեռլու հաստատակամութեամբ· ու առանց յոռներու կը նզովենք ու կը դատապարտենք, մինչ ոչ ոք վրդոված ու ձայն հանած է դպրոցի մը փակումին, բաց մնացածներու ամէնօրեայ պայքարին, հայաշխատական ամպիոնի մը գլխուն տարքուած խաղերու, «Հայաստան» հիմնադրամին տարիէ մը ի վեր չբացուած հաշիւին նըման ժխտականներու, որոնց մեղաւորը ոչ Թուրքն է, ոչ ալ աչխարհի անտարբերութիւնը· ու այդ ժխտականները գլխաւոր հերոս ունենալով կամաւոր մահու մեր պատրաստակամութիւնը, փուլ առ փուլ կը ընկճեն կեանքի մեր հեռանկարները, վաղը ունենալու ապահովութիւնը:

Այս հոլովոյթին մէջ ոչ մէկ վրդովում կը պատճառէ երեւոյթը որ Ապրիլ 24-ը դարձած է, իրականութեան մէջ, մեր թանգանքն ու մեղքը անդիմադրելու թուականն:

Քնամիին ուրացումն ու զիտողներու անտարբերութիւնը յաւերժացումի ճակատագիրը կրնայ՞ն ունենալ, եթէ մենք, հաւատալ՝ մահացու հարուածին ու անկէ վերապրածի մեր անարդար հպարտութեան, չծկուէինք անչարժութեան մէջ: Ճառը, քարոզը, աղօթքը, ծաղկեպատկի զետեղումը, խունկը, մոմը «գործեր» կը նկատուի՞ն կեանք ապահովելու ճամբուն վրայ, թէ միայն կը ծառայեն մեր անզօրութիւնը օրօրելու եւ երկարելու բաց աչքով մեր քունը:

Ո՞վ կրնայ ժխտել որ դրեթէ համատարած այս կացութեան մէջ խմաստ ներկայացնող բացառութիւնները չատ անդամ զեղչուած են անհատական երեւոյթներու: Իսկ անկէ մինչեւ ընդհանրականին ընորոշումը, բաւական քաջութիւն պահանջող քայլ է որուն դէմ փուռած է միայն մեր պարտութեան ենթախորքը:

Կրնա՞նք արդեօք տակաւին տարբերակել ժանգոտած երկաթին անխախտութիւնն ու ապրելու վճռակամութեան խոկական ղէմքը:

Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻԻ ՏՆՕՐԷՆԸ՝ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԽԱՆՏԻԼԵԱՆ ԿԸ ՍՊԱՆՆՈՒԻ ԵՐԵՒԱՆԻ ԿԵԴՐՈՆԸ

ՄԵՌԱԾ ԵՆ ՆԱԵԻ ԻՐԵՆ ԸՆԿԵՐԱՑՈՂԸ ԵԻ ՎԱՐՈՐԴԸ

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԾՐԱԳԻՐ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՄԱՐ

Երկուշաբթի առաւօ, Մայիս 3, ժամը 7·45-ին է որ Երեւանի կեդրոնը կը սպաննուէր Հայաստանի երկաթուղիի 21 տարիներու պետը՝ Համբարձում Խանտիլեան (66 տարեկան), իր կառքին մէջ: Խանտիլեան որ աչխատանքի կը փութար, իր կողքին ունէր «Հայթրանսգազին»ի (հայկ· փոխադրութեան ընկ·) պետը՝ զօր· Գէորգի Իսահակեան որ նաեւ տեղն ու տեղը կը մեռնէր, իրիկունն ալ իր մահկանացուն կը կնքէր ծանրօրէն վիրաւորուած վարորդը: Անծանօթներ կըրակ բացած էին կառքին վրայ: Դատախազութիւնը յատուկ յանձնախումբ մը կազմած է գնկավարութեամբ Պ. Գրիգորեանի, անմիջական քննութիւն կատարելու համար:

Երեւանէն մեր առած լուրերը, Երեքչաբթի առաւօ, կը հաստատէին թէ Համբարձում Խանտիլեան չատ ձեռնհաս անձնաւորութիւն մըն էր եւ Լիպերասիոն ալ կը գրէր թէ չատ գործօն դեր խաղացած էր չէզոքացնելու համար Ազրբէջանի Հայաստանի պարտադրած շրջափակումը:

Նման պարագաներու մէջ, հարցումը պարզ է՝ որո՞ւ կը նպաստէ ոճիրը:

***

Ապահովութեան Նորհուրդի թիւ 822 (որու մասին գրեցինք երէկ) բանաձեւին կապակցութեամբ Հայաստանի Արտաքին Նախարարութիւնը յայտարարութիւն մը ըրած է (Ապրիլ 30) ուր կ'ողջունէ որոշումը այն չափով որ կը համապատասխանէ Հայաստանի դիրքորոշման, այսինքն՝ Ղարաբաղի հարցի խաղաղ լուծում, ներառեալ Քելբաջարի հարցի բարդութիւնները յաղթահարելու միակ ճեւը ռազմական գործողութիւններու դադրեցումն է, կայուն հրադադարի հաստատում եւ ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Բ-ի չրջանակներուն խաղաղարար բանակցութիւններու անյապաղ վերսկսում: Արտաքին Նախարարութիւնը նկատի նաեւ որ բանաձեւին չարք մը ձեւակերպումները չեն համապատասխաներ Հայաստանի կառավարութեան դիրքորոշման: Այս կէտերը փոխանցուած են Ապահովութեան Նորհուրդին:

***

Արտաքին Նախարարութիւնը յայտարարութիւն մըն ալ հրապարակած է Մարտ 1-ին ադրբեջանական զինեալ ուժերու կողմէ Հայաստանի սահմանամերձ չրջաններու նկատմամբ ոտնձգութիւններ կիրականացնեն Ադրբեջանի զինեալ ուժերը:

(Շար·ը Դ· էջ)

ՊԷՐԼԷԿՈՎՈՒԱՅԻ ՄԱՀԷՆ ԵՏՔ

ՅԱՐԳԱՆՔ ՈՒ ԲԱՆԱՎԷՃ

Համատարած յարգանքի արտայայտութիւններու կողքին կան նաեւ տգեղ բանավէճեր: Բանավէճերը միշտ տգեղ են, երբ դիակ մը կայ որ դեռ փոս իսկ չէ իջած: Բանավէճը այս անձնասպանութեան «մարդասպաններուն» մասին է եթէ կարելի է այս բառաձեւումը գործածել: Շառաչէն սկսեալ, չատեր ամբաստանեցին զատաւորներն ու լրագրողները որոնց հալածական աչխատանքը սպանեց Պէրէկովուան: Վօզէլ ալ, Արդարութեան նախկին նախարար, Լէոթար, Պաչտպանութեան նեցկայ նախարար, Ֆապիուս նախկին վարչապետ խիստ են մեռելանեցուն նկատմամբ («Քաճար Անշէնէ» կամ հեռատեսիլի լէ կիներ եւ լէ նիւլ եւայլն) որոնց տրամաբանական պատասխան մը ստորագրած է Ժան տ'Օրմէսոն («Ֆիկարo», Մայիս 4): Ձիշդ է որ բոլորովին կարելի չէ անտեսել մեդիաներու դերը, երբ, ինչպէս ըսինք երէկ, լրատուութիւնը կը վերածուի խաչակրութեան, բայց հարկ է նաեւ չչափազանցել, ի վերջոյ, բարեբախտաբար քիչ են անոնք որոնք չեն տոկար Պէրէկովուայի նման թէ ոչ Ամերիկայէն Եւրոպա, երկիրները անձնասպաններու պատերազմական դաշտի կը վերածուէին: Ֆրանսայի մէջ, այս օրերս դատը վերաբացուած է վարակուած արեան, որոնց պատասխանատուները բժիչկներէ (ո՛ւր ես Հիպոկրատ) մինչեւ նախարարներ եւ նախարարապետ կ'ներթան, եւ հարցը քիչ մը աւելի ծանրակչիռ է -- քանի մահուան հարց է -- քան առանց տոկոսի մէկ միլիոն ֆրանք փոխառնելը, բայց, ոչ մէկը տապնապեցաւ: Փիէր Պէրէկովուա չդիմացաւ, բայց, ոչ միայն մամուլի արշաւին, այլեւ՝ անկասկա՛ծ, յաչողած կեանքի մը ձախողած վախճանին, ձախի պարտութեան, իր իսկ չրջապատին քննադատութեանց իր անտեսական քաղաքականութեան մասին, որու չնորհիւ, այսօր, զօրաւոր ֆրանք մը կայ: Պէրէկովուայի ապրած մարդկային ողբերգութիւնը այս ամբողջէն անդին կ'ներթայ եւ միայն յարգանք կը պարտադրէ եթէ նոյնիսկ տկարութեան նչան է եւ հանրային մտորումն տկարութիւն չի վայելեր:

— Պէպէթ Շօն ամբողջ չաբաթը դադրեցուց իր յայտագիրը որպէս յարգանք Պէրէկովուայի, Քանալ + նոյնը չըներ կինեոլներուն համար:

***

Պէրէկովուայի յուղարկաւորութիւնը կը կատարուէր Մայիս 4-ին, ժամը 15-ին Նըվէրի Մայր տաճարին մէջ: Ի դէպ, այս առընչութեամբ ոմանք զարմանք յայտնած են քանի կը կարծուի որ եկեղեցին կը մերժէ անձնասպանութիւնը եւ ուրեմն կրօնական արարողութիւն չի կատարեր: Այդպէս էր անցեալին, բայց, 70-ական թուականներէն ի վեր, այսինքն Վատիկան Բ-էն ետք, չատ բան փոխուած է եւ 1983-էն ի վեր «պատիժներու» մեծ մասը վերցած է (անձնասպաններու կրօնական յուղարկաւորութիւնը արգիլած էր Օրլէանի տիեզերական ժողովը 533-ին):

Արարողութեան աւարտին դամբանականը կ'արտասանէր Հանրապետութեան նախագահը որ մինչ այդ, խորապէս գրնգուած, լուռ մնացած էր:

***

Ընկերվարական կուսակցութեան գեկավարութեան (Միշէլ Ռոքար) ցաւակցական հեռագրեր ղրկեցին Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահը՝ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, Ֆրանսայի գործավարը՝ Վահան Տէր-Ղեւոնդեան, «Յառաջ»ի խմբագրութիւնը եւ հաւանաբար ուրիշներ:

ԹՈՐԳՈՄ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ՓԱՐԻԶ ԿԸ ԽՆԱՄՈՒԻ

Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքը՝ Թորգոմ Արք· Քաճի մը օր է փարիզ կը գտնուի առողջական պատճառներով: Ստորեւ հաղորդագրութիւն մը այդ մասին·

***

Ամենապատիւ Թորգոմ Պատրիարք Մանուկեան իր երախտապարտութիւնը կը յայտնէ Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետին Ն· Ս· Օ· Տ· Տ· Վազգէն Ա· Սրբազնագոյն Կաթողիկոսին իր անմիջական հետաքրքրութեան համար իր առողջական վիճակին մասին, Հայրապետական Պատուիրակ Գերաչնորհ Գիւտ Արք· Նապաշեանի միջոցաւ:

Պատրիարքը իր չնորհակալութիւնը կը յայտնէ նաեւ իր բոլոր սրբազան եւ հոգեւորական եղբայրներուն եւ աչխարհական բարեկամներուն թէ՛ Ֆրանսայէն եւ թէ՛ ուրիչ հեռաւոր թեմերէն որոնք փափաքած են տեղեկութիւն ստանալ Սրբազան Պատրիարքին կացութեան մասին:

Վիրաբուժական գործողութեան պատճառով, Պատրիարքը պարտաւորուեցաւ յետաձգել իր բոլոր ճամբորդութիւնները նախ դէպի Ս· Էջմիածին եւ ապա՝ դէպի Մխոցեալ -- Նահանգներ: Երուսաղէմէն փարիզ ժամանեց Ապրիլ 27-ին: Ցաջող գործողութիւնը կատարուեցաւ փարիզի Նեքքր հիւանդանոցին մէջ, Ապրիլ 30-ին: Սրբազան Պատրիարքը, ապաքինման շրջան մը պէտք է անցընէ եւ այդ պատճառաւ, պիտի չկարենայ այցելութիւններ եւ հեռաձայնային հաղորդակցութիւններ ունենալ:

Թորգոմ Պատրիարք իր չնորհակալութիւնը կը յայտնէ Երուսաղէմի Տոքթոր Ապտալլահ Խուրի-ին եւ փարիզի Տոքթոր Վիքէն Կարապետեանին, որոնք հիւանդասնոցի եւ բժիչկի կարգադրութիւնները կատարեցին:

Հիւանդանոցի պաչտօնեաները յայտնած են որ առողջապահական պատճառով, ծաղիկներ չեն արտօներ սենեակէն ներս: Պատրիարքի թելադրանքը այն է որ ոեւէ տեսակի ծախք ընելու փոխարէն, վաստակողները իրենց նուէրները ղրկեն իրենց նախընտրած բարի նպատակին եւ կամ Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքութեան:

ԴԻՒԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻ

Մայիս 1, 1993

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՐԱԿՈՒԱՅԻ ԱՐԵԱՆ վերաքննութեան դատը բացուեցաւ Մայիս 3-ին, հակառակ Տոքթոր Ալէնի փաստաբանին փորձերուն յետաձգել տալու համար, այն առարկութեամբ որ իր յաճախորդը որ Ֆէմպրիճ կ'ապրի տեղին չէր ստացած հրաւէրը: Դատարանը ընթացք չտուաւ: Այս ամբողջը կը վրդովէ մեղադրող կողմի ընտանիքները որոնց մէկ մասն ալ բացակայ է այլեւս, վարակուած արեան հեմոֆիլ զոհերը մեռած ըլլալով: Վերաքննիչ ատեանին առջեւ են բժիչկներ՝ Կաուեթթա, բաւական նիհարցած ամիսներու բանտարկութենէն ետք, Ալէն, Ռու եւ Նեթէր: Դուրան ալ ցոյցերը վերսկսած էին՝ «մարդասպան պետութի՛ւն, Հերվէ, Ֆապիուս, Տիւֆուա երբեք չեն դատուիր» եւայլն, եւայլն:

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒ աչխատավարձերու «սառեցումը» 1993-ի համար «անընդունելի» նկատուեցաւ սենատիքաներու կողմէ որոնք Մայիս 3-ին ընդունեցան կառավարութեան կողմէ: Նոր վարչապետը տէր կը մնայ ստորագրուած պայմանագրութեան, բայց ոչ մէկ նոր յաւելում կը նախատեսէ: Զոհողութիւնը կը վերաբերի Պալատիւրի բոլորին կը վերաբերի Պալատիւրի համար:

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԻՆ ՁԵԻԵՐ

Գերմանիայէն քանի մը օրուան համար Ժամանած երիտասարդ մը անցեալները խմբագրատուն եկած էր հարցնելու համար նաեւ մեր որպիսութիւնը: Հոսկէ – հոնկէ խօսեցանք, տոհմիկ կրթութեան հարցեր ծեծեցինք, ազգային խնդիրներ վերլուծեցինք: Ի վերջոյ երիտասարդ բարեկամս ըսաւ, որ իր ընկերներէն մէկը դաւակ պիտի ունենար մօտ օրէն եւ այժմէն անուն կը փնտռէր իր զաւկին համար: Նոր ու քիչ լսուած անուն մը: Կրնայի՞ քանի մը անուններ թելադրել:

Նոր ու քիչ լսուած, քիչ գործածուած անուննե՛ր: Չգարմացայ: Մեր բոլորին հակումն է այս այժմ, մեր զաւակներուն, մեր թոռներուն համար գտնել հայկական նոր ու քիչ գործածուած անուններ: Երբեմն կը յաջողինք իսկապէս գեղեցիկ անուններ գտնել: Երբեմն ալ կը գտնենք ուրիշներ, որոնք յերիւրածոյ, անիմաստ ու հայկականութենէ հեռու են:

Քանի մը անուններ առաջարկեցի ու յետոյ ըսի.

– Այս պնացքով քառասուն տարի վերջ աչխարհի վրայ մէկ հատ իսկ Ցակոբ պիտի չմնայ:

Ճիշդ է: Մէկ հատ իսկ Համբարձում, Պաղտասար, Կիրակոս, Կարապետ, Գրիգոր կամ Աբշալոյս, Ազատի, Սրբուհի, Ամենուհի, Մաքրուհի եւայլն, պիտի չմնայ: Այս անուններըը հետզհետէ կը դառնան թանգարանային կամ միշտ «ուրիշներու կողմէ գործածուած» անուններ: Իսկ մենք կ'ընտրենք նորաստեղծ, քառասրանիներէն վար բերուած անուններ:

– Միայն մեր մօտ չէ, ըսաւ Գերմանիայէն ժամանած բարեկամս: Եւրոպացիներն ալ ընդհանրապէս այսպիսի ձգտում մը ունին:

Օր մը արդեօք պիտի վերադառնա՞նք հին հայկական անուններուն: Հին հայկական անուններըը, սակաւաթիւ դառնալով, չգործածուելով, օր մը դարձեալ դրաւիչ թուիլ պիտի սկսի՞ն:

Աւտօտա մը, խմբագրատուն մտնելէ առաջ, քանի մը վայրկեանի համար մտայ Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցի: Կիսամութ էր: Քիչ մը յառաջացայ ու «Հայր Մեր»ը ըսի: Ցետոյ յանկարծ անդրադարձայ որ առջեւը, նստարաններէն մէկուն քով, ծերունազարդ կին մը, ծունկի եկած կ'աղօթէր: Թեւերը լայն բացած էր եւ դէպի վեր բարձրացուցած: Կեցած տեղէս, չէի տեսներ իր աչքերը, բայց վստահ էի որ փակած էր զանոնք ու պատասխանին կ'աղօթէր: Երբեմն կը ցնցուէր, քիչ մը դէպի դեռին կը խոնարհէր եւ յետոյ դէպի երկինք կը նայէր: Անձայն ու պաղատագին այդ աղօթքը ցնցեց զիս: Հիացայ այդ ծերունազարդ կնոջ Ջերմեռանդութեան վրայ, հիացայ սա ամայի եկեղեցւոյ մէջ ցուցաբերուած հաւատքի անկեղծ դրսեւորման վրայ: Ցետոյ ես ինծի հարցուցի. «Մենք այսօր այսպէս կրնա՞նք աղօթել»: Սա կինը, որ ո՛վ պիտի որ դատաւէն եկած է, մեզի կրնա՞յ իրր օրինակ ծառայել, եթէ ուզենք խօսիլ Աստուծոյ հետ: Նոյնիսկ եթէ փափաքինք ծունկի գալ, այդպիսի Ջերմեռանդութեամբ աղօթել, չենք կրնար, կարծես կ'ամչնանք մեր չունչիններէն: Մենք, արդիական մարդիկս, քաղաքացիներս, հիմա աղօթելու մեր սեփական ու արդի ձեւերը ունինք: Եւ անշուշտ քանի, երեսուն տարի վերջ, այլեւս մեր եկեղեցիներուն մէջ դիւրին պիտի չըլլայ տեսնել ծերունազարդ կին մը, այր մը, որ այսպէս կ'աղօթէ ծնրադիր:

Ամբագրատան համբուս վրայ ամէն առաւօտ կ'անցնիմ Եկեղեցւոյ մէջ պատահական պահ մը դադրելով: Երբեմն կը տեսնեմ նուաստ դատաւորի պաշտօնեայի մը քովէն, բարեկիրթ ու հին օրերու բարքերով հասած մարդ մը: Հայերէնը սկսած է, բայց կը խօսի իր կարողութեան չափով: Ընդհանրապէս չատ չենք զրուցիր իրարու հետ: Միայն կը բարեւենք պիրար:

– Բարիլոյս, կ'ըսեմ:

Ան իր ձեռքը կը դնէ կուրծքին վրայ ու կը պատասխանէ.

– Բարի լոյս: Աստուծոյ բարին:

Կ'անցնիմ կ'երթամ: Բայց սա «Աստուծոյ բարին»ը կը սկսի արձագանգել ականջիս մէջ եւ հաճելի զգայնութիւն մը կ'առաջացնէ ներաչխարհիս ներս: Մեր հին ներուն ըսելու ձեւն է այդ, Աստուծոյ բարին: Այսօր մեր չուրջ քանի՞ հոգի կ'ունենայ ձեռքը կուրծքին վրայ դնելով մեր «Աստուծոյ բարին» պիտի մաղթէ առաւօտեան այս ժամերուն, հին օրերու ձեւով ու ոճով: Կարճ ու կտրուկ «բարիլոյս»ով փոխարինած է ողջոյնի հին ու օրհնաշուք հազարամեակ ձեւերը, ամէն խաւէ ներս: Շատ տեղեր, այդ գուցէ հայկական բարիլոյսն ալ կը պակսի արդէն:

Աստուծոյ բարի՛ն:

Աստուծոյ բոլոր բարիքները մեր եւ ձեր վրայ թո՛ղ տեղան: Ամէն առաւօտ պիտի ունինք այսպիսի բարեմաղթութեան մը: Մեր պապերը դիտէին թէ ամէն օր, բանալով մեր աչքերը, կը կարօտէինք Աստուծոյ բարիին: Մենք ալ դիտենք: Մենք ալ դիտենք թէ ամէն վայրկեան կեանքը լեցուն է անհամ անակնկալներով եւ թէ կը կարօտինք որ Աստուծոյ բարիքները տեղան մեր վրայ: Բայց կարծես կ'ամչնանք դործածելու մեր պապերուն տարազներն ու օրհնութեան խօսքերը: կ'ամչնանք, որովհետեւ արդիական ենք:

Մինչդեռ երանի՛ թէ մեր արդիականութեան մէջ տակաւին քիչ մըն ալ շրջունակէր ապրիլ հինը եւ գատաւորին

Ռ. Հ.

ՆՈՐ ԹԵՐԹԵՐ

«ԳՈԼՈՍ ԱՐՄԷՆԻ» – «ՀԱԻԱՏԱՄՔ» – «ԱՅՈ»

●

Հայաստանի ազատութեան չունչէն նոր-պատատուրուածներու դլխաւորներէն մէկը, անկասկած, մամուլի մարդն է. ամէն բանէ առաջ թուական պատկերով: Տարիներու սահմանափակումներէն ետք, առաջին չրջանի պոռթկումը ոչ անակնկալ էր, ոչ ալ անտեղի. հինին, նորին, լաւին ու դէչին մասին չըսուածները հեղեղի պէս թափեցան դանազան անուններէ ու պոյներէ դրաւուած հրապարակի մը վրայ որ կոչուեցաւ անկախ Հայաստանի մամուլ: Ո՛չ թուղթի, ոչ թէքնիք միջոցներու եւ ուժանիւթի անրաւարարութիւնը յաջողեցան պատուար կանգնել այդ յորձանքին: Ու աւելի դանդաղած թափով մը ան կը չարունակուի մինչեւ այսօր: Նոր անուններու մէջ կան քաղաքական մամուլի մաս կազմողներ ու ընթերցողներու կարելի ամենաչատն զանազան մը ապահովելու նպատակով ճամբայ ելածներ: Մտայնութիւններու, որակի անհամեմատելի մակարդակներու տէր այդ թերթերը իրենց անտեսական հզօրութեան հետ ուղիղ համեմատական դիրքութեամբ մը կը յաջողին չրջանցել վերոյիչեալ արդելքները որոնք երկրին իրագրութեան զուգահեռ, այսօր աւելի ճնշող են:

Հայաստանեան թերթերու վերջին տըրցակին մաս կը կազմէին առաջին թիւերը «Գոլոս Արմէնի»ի հայերէն ընտանիին, Ս. Պետերբուրգի հայ եկեղեցական համայնքին ամսաթերթ «Հաւատամք»ին եւ երիտասարդներու համար նախատեսուած «Այո» չաբաթաթերթերին:

Առաջինը ռուսերէն լոյս կը տեսնէր մինչեւ այսօր, որով մատչելի չէր այդ լեզուին անծանօթ Հայերու. խմբագրութիւնը, տեղին որոշումով մը, սկսած է ընտրուած էջերու ամսական հայերէն թիւ մըն ալ ընկերացնել իր հրատարակութեան. հասած այդ առաջին թիւը Մարտի թիւն է: Տեղին է տրուած որոշումը, որովհետեւ ընտրուածները լուրջ ու հետաքրքրական քաղաքական վերլուծումներ են մեծ մասով որոնց կարելի չէ յանախ հանդիպիլ Հայաստանի հայերէն մամուլին մէջ:

32 էջնոց այս յատկանշը 5000 տպաքանակով լոյս տեսած է. թերթին գլխաւոր խմբագիրն է Ցլորա Նախչըարեան, իսկ յատկանշին անօրէնը՝ Նարեկ Մատոսեան:

Այս առաջին թիւին քաղաքական նիւթերու առաջինը հարցազրոյց մըն է, արձնչուած «Ղարաբաղեան ախտանչանը ռուսական դիւանագիտութեան մէջ» թեմայով պետաժողովին որ տեղի ունեցած է Դեկտեմբեր 15 – 16-ին Մոսկուայի մէջ: Այս մասին տրուած ամփոփ տեղեկութիւնը կ'ըսէ թէ մասնակիցներու ուշադրութեան յանձնուեցան երկու հիմնական դիտողութիւններ որոնք Կովկասի մէջ Ռուսաստանի վարած քաղաքականութիւնը կ'արժեւորէին. առաջինը Հայաստանէն «Քաղաքագէտների ընկերակցութեան» նախագահ Համայեակ Ցովհաննիսեանի դիտողութիւնն էր, երկրորդը անոր պաչտօնակիցին՝ Վահիտ Համիտեւի: «Գոլոս Արմէնի»ի հարցազրոյցը կատարուած է Հ. Ցովհաննիսեանի հետ, որ դարաբաղեան հարցին կարելի դատաւոր մը կը տեսնէ յանձին Խորհրդային Միութեան, որ «սակայն Գորբաչովի կամքով ոչ միայն հրաժարուեց ճամբու առաջեւնէ այլեւ շուտով ինքը աւանդեց հոգին»: Իսկ ներկայի վիճակը ուր յաճախ կը խօսուի փոխզիջումներով լուծումի կարելիութեան մը մասին, Ղարաբաղի համար ատոր կատարուած իրողութեան փաստը ունի. անոր «քնակչութիւնը հանրաքուէի ճանապարհով հաստատեց իր անկախութիւնը ու հեռացաւ ինչպէս Բաքուէն, այնպէս էլ Երեւանից»: Կը մնայ ամենակարեւորը որ Լ.Ղ.Հ-ի ճանաչման խնդիրն է: Հ. Ցովհաննիսեան կը բացատրէ թէ Ռուսաստանի Ազատքին նախարարը կը պնդուի մատնութիւն մը որ կը միտի խանգարելու ՀԱՊ-ի երկիրներու միասնութիւնը եւ փոխ-օգնութիւնը: Այս մասին իր մտածումներն կեկուցումէն ետք Ռուսաստանի Ազատքին գործերու եւ Ազրբէջանի նեցկայացուցիչները կը պնդեն թէ Ռուսաստան հոգ ընելիք չունի. նոյնիսկ վերջինները կ'առաջարկեն քննարկել Անդրկովկասեան դաշնակցութիւնը վերականդնելու գաղափարը, որպէսզի Ռուսաստանի դեր վերագրելու փորձ չըլլայ ու բանավէճը պահուի Հայաստան – Ազրբէջան յարաբերութիւններու չրջանակին մէջ:

Գալով սահմաններու անխախտելի ըլլալու սկզբունքին որ ՍԷ – ԷՍ – ՍԷ – Ը-ի կողմէ անգաղար որպէս կեցուածք կը յայտնուի զարաբաղեան հարցին նկատմամբ, «հիմնադուրկ» կը նկատուի Հ. Ցովհաննիսեանի կողմէ. ան կ'ըսէ թէ այդ սկզբունքը ստորագրուած է Հելսինքիի մէջ, 1975-ին եւ փաստաթուղթին տակ կայ Խորհրդային Միութեան ստորագրութիւնը. տասը Միութեան արտաքին սահմանները ամրագրուած են, ինչ որ ոչ մէկ կապ ունի ներքին վարչական սահմանները հետ: Ապա կը յիշեցնէ որ «երբ կեդրոնը Դրիմը յանձնեց Ուկրաինոյ, ոչ մէկը դա նման սկզբունքի խախտում չհամարեց»:

Հարցազրոյցին պատասխաններուն մէջ կը նշուին զանազան դէմքերու դաղափարները. քաղաքագէտ Ալէքսէյ Կոնվալենկո կ'ըսէ թէ հայ ժողովուրդը օգտագործուեցաւ, խարուեցաւ Ռուսաստանի ժողովրդավարական ուժերուն կողմէ: Իսկ քաղաքական հետազօտութեան կեդրոնի տնօրէնը կը չեշտէ թէ Կովկասը միշտ ալ դտնուած է Ռուսաստանի քաղաքական, տնտեսական եւ մշակութային չահերու չրջանակին մէջ:

Հ. Ցովհաննիսեան մէկէ աւելի անդամ կը քննադատէ Հայաստանի իշխանութիւնը որ կը խուսափի հարկաւոր քայլերը առնելէ. օրինակ, կ'ըսէ թէ Լ.Ղ.Հ-ի անկախութեան Ռուսաստանի կողմէ ճանչցուելու ուղղութեամբ Հայաստանի արտաքին քաղաքական ծառայութիւնները լուրջ որեւէ բան չեն ըներ, իսկ ելոյթ ունեցող Ազրբէջանցիները անվերջ կը յիշատակէին Բլչեանի, Սարդարեանի ու անոնց հետեւողներու նախաձեռնութիւնը. այս վերջինները Հ. Ցովհաննիսեանի կողմէ կը նկատուին «խաղարարարների դիմակի տակ նենգներ»:

Ամսաթերթին հետաքրքրական մէկ այլ էջն ալ յատկացուած է Իրանի հետ յարաբերութիւններու նիւթին. Սամուէլ Մանուկեան անդրադառնալով չրջափակումին պատճառով ստեղծուած անելիին, զայն չրջանցելու ամէնէն յարմար միջոցը կը նկատէ Իրանի հետ մօտ յարաբերութիւն հաստատելու գործը. մանաւանդ որ «Իրանը դեռ 1992-ի սկիզբներին Հայաստանին ցանկացած բանակի հացահատիկ եւ վառելանիւթ էր առաջարկում հանրապետութիւնում արտադրուող համարեա բոլոր արտադրատեսակների դիմաց»:

Նման յարաբերութիւններ առիթ պիտի տային նաեւ Հայաստանի մէջ զարդացած թէքնոլոժին Իրանի հաղորդելու եւ անկէ առնելու նախանիւթեր, վառելանիւթ եւայլն: Այս հեռանկարը կ'երկարի մինչեւ հոն որ ինչպէս կը դրէ Ս. Մանուկեան, «երկու պետութիւններու ռազմուժը կարող է աճել անկանխատեսելիօրէն եւ չըրջանառում ռազմական հաւասարակշռութիւն ստեղծել Միացեալ – Նահանգներ – Թուրքիա – Իսրայէլ պլոէին ի հակակշիռ»:

Հայեւիրանեան աչխոյժ կապերու մէկ այլ բնոյթի արդիւնքն ալ կրնար այն ըլլալ որ Վրաստանի ճամբով տեղ չհասած բեռները կը փոխադրուէին Իրանի վրայով ու այդ պարագային Ազրբէջան կը դադրէր զօրակցիլ Վրաստանի. այդ պարագային իր 400 հազար Ազրբէջանցիներուն գործօնը չէզոքացնելու նպատակով Վրաստան սոխպուած կ'ըլլար դաչինք կազմել Հայաստանի հետ: Եւ որպէս նման պարագաներու ոչ երկրորդական արդիւնք, «Հայաստանի ձայնը ի պաշտպանութիւն Վրաստանի եւ Աբխազիայի Հայերի, վերջապէս լսելի կը դառնայ Վրաստանում: Միեղեռ այժմ, ինչպէս յայտարարել է Դ. Վարդանեանը, հանգամանքների տարօրինակ բերումով կրակի գիծն անցնում է համարեա բոլոր հարկական բնակավայրերի վրայով»:

Հետաքրքրական էջ մըն է տակաւին «Մենք եւ մեր հարեւանները» խորագրուած էջը որ անդրադարձն է տեղի ունեցած դիտաժողովի մը ուր եւս ուշադրութեան առարկայ եղած են Իրանի հետ յարաբերութիւնները. յայտնապէս, որոշ հատուածներ կան որոնք ոչ մեծ ժելի պատճառաբանութեամբ հետամուտ են Հայաստանի արտաքին կապերու ոլորտին մէջ նախընտրուած տեսնելու հիւսիս – հարաւ առանցքը (Ռուսաստան --- Հայաստան --- Իրան), արեւմուտք – արեւելք (Միացեալ – Նահանգներ --- Թուրքիա – Հայաստան) առանցքին փոխարէն:

Տրցակին երկրորդ նոր անունը՝ «Հաւատամք»ը երկչեղու է. անոր ութ էջերուն երեքէն քիչ մը աւելին հայերէն է, մնացածը՝ ռուսերէն: Ինչ որ ալ ըլլան լեզուներու նախընտրութիւնը, հրատարակութեան ու նիւթերու որակը, միշտ ուրախութիւն պատճառող երեւոյթ է «Ներքին Սփիւռք» կոչուած ոլորտին մէջ մամուլի գործունէութեան հանդիպիլ. տասնամեակներով անտեսուած ու մշակութային արմատներէն զրեթէ խզուած այդ բազմութիւնները այսօր զարթօնքի մը թատերաբեմ կը հանդիսանան, կազմակերպելով հայերէնի դասընթացքներ ու ձեռնարկելով թերթի մը հրատարակութեան:

Դատելով հայերէն բաժինէն, «Հաւատամք»ը առաջնահերթ կը նկատէ կրօնական դաստիարակութիւնը. տրուած են «Հայր մեր»ը, աղօթքներ եւայլն: Հետաքրքրական էջեր են Լիլիա Գրիգորեանի համառօտ տեղեկատուութիւնը Պետերբուրգի հայ մամուլին անցեալին մասին, ինչպէս կամաբ Տէր – Գրիգորեանի չարունակելի յօդուածը՝ «Ս. Պետերբուրգի առաջին հայ բնակիչները»:

Վերջին էջի վերջին սիւնակէն կը տեղեկանանք թէ քաղաքին Սոլենոյ նրբանցքին մէջ կայ «Կռունկ» սրճարանը ուր ամիսը անգամ մը կը հաւաքուին չուրջ 80 հայ երիտասարդներ: Հոն ծագում առած է «Հայ Եկեղեցու Երիտասարդական Միութիւն»ը:

Այս առաջին երկու անուններէն բոլորովին տարբեր մտահոգութիւններու ծնունդ է նոր թերթերու վերջինը: Գոյութեան կոչուելէն վերջ մեծապոյն տեղը տրուած է Մայքըլ Ճէքսընի մէկ նկարը «Ես ինձ ծեր եմ զգում» մակագրութեամբ: Երրորդ էջը նոյնպէս յատկացուած է նոյն երգիչին: Երգի ու չարժանկարի մարդին միջազգային ամէնէն արդիական անունը ներուն գունաւոր նկարներով ու անոնց մասին գրութիւններով լեցուն չարաթաթերթին (8 էջ) ինծի մնացածը եղաւ «skin head» անուանումին հայերէնը – ոսփրագլուխ – որ մէկէ աւելի անգամ գործածուած է քնագիրներու մէջ:

Մամուլի մարզը միակն է, ապահովաբար, Հայաստանի մէջ որ ամէն ճարպիկ չաճախորդ գոհացնելու չարմար ապրանք ունի, հակառակ «չկայ»ներու համաստեղութեան:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՉԵԱՆ

ԻՇԽԱՅԻ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐԸ

Ածխուած գլուխներ ունին ու լայն գլխաոյներ. որոշ կշռոյթով մը կը քալեն, իրենց կոշտ կոպիտ առնամանները զարնելով սառած գետնին: Իշխայի բանտարկեալները 14 -- 20 տարեկան են. ոմանք որբանոցէն եկած ատոց կը նմանին: Անոնց դէմքերը յաճախ ծածկուած են վէրքերով: Բոլորն ալ կը քալեն գլխիկոր: Հոն կը գտնուին կռիւի, գողութեան, պնդեալ չարաճակումի կամ բռնաբռնութեան պատճառով. անոնցմէ 15--ը մարդասպան են: Պատիժները միշտ չատ ծանր են: Ոչ ոք վճիռի վերաքննութեան կը դիմէ. արդէն առեանը կամ կը հաստատէ վճիռը, կամ աւելի կը ծանրացնէ զայն: Արգելափակուածներու մէկ երրորդը պէտք չէ հոն գտնուէր. անոնք թեթեւամիտներ, կամ անմեղներ են: Սակայն ամիսկա ոչ մէկ նշանակութիւն ունի: Մոսկուայէն 60 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ, հոն, ոչ ոք ժամանակ ու սիրտ ունի գրքերու իրաքանչիւր թղթածրար: Ներկայիս աւելի քան մէկ միլիոն բանտարկեալ կայ Ռուսաստանի մէջ:

Այդ բանտին տնօրէնը Սիպիրիայէն է. չի սիրեր լրագրողները. առիւծ կ'ըսէ բացէ ի բաց, մինչ կը բանայ երկաթեայ դուռները: Այցելուն կ'անցնի փչաքարերէ, դոյգ պատերէն եւ էլեկտրականութիւն տրուած վանդակոտրմերէ: Հոն 160 հոգիէ կայ 340 անպատհասանելու համար: 25 հոգինոց նիստարանները մէկ կը քնանան անոնք. ոչ անձնապահանութեան փորձ, ոչ ոճիր արձանագրուած է. միայն տարուան մը ընթացքին փախուստի 11 փորձ եղած է: Վանդէքն ալ եռ բերուած են, կ'ըսէ տնօրէնը: Վերջինը բռնուեցաւ դիւղի ճամբուն վրայ: Ան կոլխոզի մը մէկ աշխատելու արտօնութիւն ստացած էր ու խոյս տուաւ երբ ընտանիքէն դէշ լուրեր ստացաւ: Ամիս մը մնացած էր պատիժը լրացնելուն: Հիմա ութ տարի յաւելեալ բանտարկութեան պատիժ ունի»: Տնօրէնը ազատական մէկը ըլլալ կը յաւակնի. բարելաւած է նաչացուցակը, արտօնած է որ տղոցմէն մէկը ներկայ գտնուի մօրը յուղարկաւորութեան. ան կը գանգատի բժիշկներու, դեղերու պակասէն: Այս տարի ան ճամբրուդած է երեք բանտապահներ որոնք դիմով էին, իսկ ուրիշ մը «բանտարկեալներու հետ յարաբերութիւն ունենալուն համար»: Կարգապահութիւնը կ'իյնայ հոն, նոյնիսկ եթէ 1991--ին ըմբոստութիւններ ծագած են ու տնօրէնը կը մոռնայ ըսելու որ կան երախաներ որոնք մինչեւ երեք տարի մեղաւորներու մէկ կը մնան. վերջինը 10 օրուան համար այդ պատիժը ունեցաւ որովհետեւ քունին մէկ մէկ ընկերը ծեծած էր:

Մեղախուցին երեք կղզիանքները զբաղուարաւ կը գտնեն ու ծանրօրէն կը բացուի դուռը. ներսը նստարան մը կայ միայն. մերկ պատեր ու օդանցք մը: Օրը երեք անգամ դուրս ելլելու իրաւունք ունին բանտարկեալները: Դուրսը, բակին մէջ երեք անչափահասներ ծխելիք կը խրնդրեն: Հոն է Անտրէյն, 14 տարեկան է: Կրնիւի մը պատճառով պատժուած է. չորս տարուան դատապարտուած է: Հայրը անհետացած է. մայրը գործատան մը մէջ կ'աշխատի. ոչ մէկ այցելութիւն կ'ունենայ: Ոչ մէկ պաշտօնատարի, ոչ մէկ մարտաւորականի գալակ կայ անոնց միջեւ: Անտրէյն քով 15 տարեկան Սէրկէյը կեցած է. տարիէ մը ի վեր հոն է: Հարուստի տղու մը վրայ յարձակած է, անկէ գողնալու համար ծնողին բնակարանին բանալին: Ցետոյ ուզած է վողոպտել տունը: 6·5 տարուան դատապարտուած է: Բանտէն ելած պահուն ոչ ոք պիտի ունենայ իրեն սպասող. 21 տարեկան պիտի ըլլայ այդ օրը, եթէ մինչ այդ չփորձէ խոյս տալ կամ բանտապահի մը գնկը չխփխփել:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆԻՒԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Ամերիկացի ծագումով հայ ծանօթ արուեստագիտուհի Շէյո խումբ մը լրագրողներու ընկերակցութեամբ երեւան գացած է: Շէյովլին Սարգիսեան (Շէյո) երկօրեայ իր կեցութեան ընթացքին այցելած է Մխիթեանակաբերդ, հիւանդանոցներ եւ հանդիպումներ ունեցած տեղահանուածներու հետ: Անոր նպատակն էր Միացեալ -- Նահանգներ բուժման տանիլ հիւանդ աղջնակ մը:

***

ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ապրիլ 27--ին, ՀՌԱԿ--ի երեւանի գրասենեակին մէջ. Ֆրանսահայ նախկին ռազմիկներու Միութեան նախագահ Անտրէ Սկֆէրեան Փարիզի քաղաքապետ ժակ Շիրաքի կողմէ յուշամետալ մը յանձնած է Հայաստանի նախկին ռազմիկներու Խորհուրդի նախագահ Աչոտ Ղազարեանին:

ՄԱՄԼՈՑ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԼՕՍ ԱՆՃԼԷՍԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ

1 9 9 3

Լոս -- Անճլըսի Մխիթարեան Հայագիտական Դասընթացքները տեղի պիտի ունենան Օգոստոս ամսուան ընթացքին: Արձանագրութիւնները բացուած են:

Կազմակերպիչները վստահ են թէ Մխիթարեան Հայագիտական Ուսումնարու այս ծրագիրը՝ եզակի կարելիութիւններ պիտի ընձեռէ թեկնածուներու իմացական հետաքրքրութիւնները սրելու, ուսումնագիտական նոր որոնումներ կատարելու եւ խոր համոզում ամբարելու:

Հայագիտական այս դասընթացքներուն նպատակը բացայայտելով, վարիչ տնօրէնն՝ Հայր Տաճատ Եարտամեան, կ'ընդգծէ թէ հայագիտական այս ծրագիրը հետաքրքրութիւններու բաւարարում չէ միայն՝ երեք կամ չորս նիւթերու մակերեսային ներկայացումով, այլ մանկավարժական անհատներու մտածումին առանցքը դարձնել հայ ժողովուրդի ազգային, իմացական, նիւթական ու կրօնական ամբողջ քաղաքակրթութիւնը, որովհետեւ ազգային ինքնութեան հարցը՝ արմատներու ամբողջական ճանաչումին հարցն է եւ այդ ճանաչումը կարելի կրնայ դառնալ միայն դիտական լրջամիտ դասաւանդումներով եւ նիւթերու համապարփակ ընոյթով:

Ուսումնագիտական նման աշխատանքներու բարձր որակը՝ միշտ կարեւոր նախապայմանը նկատուած է Վենետիկի Մխիթարեաններու երկար տարիներու դիտական աւանդութեան եւ հայագիտական գործունէութեան:

Այս եզակի դասընթացքներուն կրնան մասնակցիլ 16 -- 17 տարեկանէն վեր անհատներ, որոնք զանազան չարժառիթներով՝ մտադրած են հայագիտական իրենց դարզացումը բարձրացնել եւ կամ համալսարանը հասցնել բարձրագոյն մակարդակներու: Դասերու ներկայութիւնը պարտադիր է:

Ցաւելեալ մանրամասնութիւններու, պայմաններու եւ արձանագրութեան դիմումնագիրներու համար՝ դիմել Մխիթարեան Կրթական Հիմնարկի գրասենեակին. --

19 -- 1 (818) 546 -- 1967

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ԲԵԼԱՌՈՒՍԵՐԷՆԸ ՄԵՌԱԾ Չէ

Բելառուսիոյ կառավարութիւնը կը պատրաստուի զարկ տալ բելառուսերէնին կամ «սպիտակ ռուսերէն»ին, որպէս ուսուցման, գործի լեզու որ պէտք է այսուհետեւ գործածուի գործի աշխարհին մէջ եւս: Բելառուսերէն լոյս տեսնող անկախ թերթի մը խմբագրին համաձայն, երկրին բնակչութեան միայն մէկ երրորդը կը գործածէ այս լեզուն, բայց ռուսերէնին մեծ ազդեցութեան տակ: Բելառուսերէնի անխաթար ձեւը պահպանուած է չրջաններու մէջ եւ ունի հարուստ գրականութիւն մը ուր կ'իշխեն պատասական թեմաները:

**

ՎՏԱՆԳՈՒԱԾ ԼԵԶՈՒՆԵՐ

Եւրոպայի խորհուրդը միջոցներ ձեռք առած է ի նպաստ վտանգուած լեզուներու. յունական թերթ մը այս մասին կը գրէ թէ ցիկաններու լեզուին նման լեզուներու համար տեղին է քայլը բայց չատ բան չի կրնար ընել խտալերէնի մը համար որ կը յորդի անգլերէնէ փոխառութիւններով: Աֆէնքի օրաթերթին համար իրականութեան մէկ սպառնալիքի տակ գտնուող լեզուները անոնք են որոնք ենթարկուած են անկլեւսաքսոն ներխուժումին, ինչպէս Ֆրանսերէնը կամ յունարէնը...:

**

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ՝ ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԻ ՀԻՆՑԱԾ ԱՆԻՒՆԵՐԻՆ

Ճափոնական գործատուն մը սկսած է էլեկտրատադրիչ մը գործածել որ կը բանի ինքնաշարժի հինցած անիւներով: Ամսական 1400 թոն անիւ կը գործածուի արտադրելու համար հինգ միկամաթ էլեկտրականութիւն: Հետաքրքրական է ճափոն ճարտարարուեստագէտներուն հնարքը, մինչ բազմաթիւ երկիրներ չեն մտածած այդ մասին: Ճափոնի հինցած անիւներուն 85%-ը այս ձեւով կը վերարժեւորուի:

ՍԻԼԻՀՏԱՐԻ ՊԱՐՏԻԶՆԵՐԸ

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՏՈՒՆԸ

Տնեցիները չէմած մնացին կանկանի յանդգնութենէն: Կը կարծեմ յիշել այդ վախճականը թուրի չեղրի պէս սուր դէմքով, մանր եւ կայծկլտուն աչքերով եւ գունաւոր մարդու տպաւորութիւնը ընդ թխադոյն մորթով: Ան ժամանակ հազիւ չորս տարեկան էի:

Երեք օր յետոյ, երբ վախճականը մեկնած էր մեր տունէն, հայրս եւ Տուտուն խորհրդակցեր էին Տիգրան մօրեղբօրս մասին: Ան բռներ էր, իրրեւ էշվիա, լեռը քաշուելու ճամբան. պէտք էր ուրքը կապել: Եւ յաջողեցան: Շատով ամուսնացուցին ձկնորս Նիկոթի աղջկան հետ, որպէսզի հաստատուի եւ վերջ դնէ իր թափառականի տրամադրութեան:

Կանկան այլեւս չհեռացաւ Սկիւտարէն, բայց տարուէ տարի անսանձ անձնատուր եղաւ արբեցութեան: Երբեմն, երբ, գինովութեան ծայրայեղ աստիճանի մէջ, անժամանակ մեր դուռը կը գարնէր եւ քնած տնեցիները կ'արթնցնէր որ չէն ու չէնլիք ըլլայ, երբ մէկ նիւթէն միւսը ցատքելով կը վերյիշէր իր պատանեկան տարիներու ձգտումները, խոր հառաչանք կ'արձակէր եւ կը դոչէր.

-- Մենք ալ երե՛ս ունիք Շիրինենց թոռը ըսուելու ... Անոնք ո՛ւր, մենք ո՛ւր ... Մենք թափոն ապրանք ... մենք գիմանա՛ր (*) ... օ՛ֆ ... օ՛ֆ ... օ՛ֆ ...

***

ՄԵՐ ՓՈՂՈՑԸ

Մեր տան փողոցը մէկ կողմէ կը բարձրանար դէպի Սելամսըզի քէօչէն (**) եւ միւս կողմէ կ'իջնէր դէպի յունական եւ հայկական թաղերը: Մեր տունը ճիշդ կեդրոն էր եւ մեր տան հարեւանները արհեստաւորներու բարեկեցիկ հին ընտանիքներ էին: Փողոցէն դէպի Սելամսըզ բարձրացող մասին վրայ կային հին ամբարձրայարկ տուներ, որոնց այլասերած բնակիչները, իրենց լայնածաւալ եւ փիփրած վախտաչէն տուներուն մէջ քաշուած, կ'ապրէին ժլատութեամբ, կրծոտելով իրենց նախկին վարձամտութեան վերջին թաւիթափուքները: Անոնք, միմոսիս (***) իրենց տեղերուն վրայ ծեծուարած ու պառաւած մարդիկ էին, անդղի կտուցներով, խոժոռ եւ սրդոզած նայուածքներով: Այդ հին ընտանիքներէն ոմանք, լքելով իրենց անբնակելի դարձած տուները, որոնք նորոգելու միջոցներ չունէին, ապաստանած էին իրենց նախկին ախոռներուն կամ սպասաւորնեբրու յարկարաժիններուն մէջ: Այդ ընտանիքներէն չատ քիչեր երխտասարդ սերունդ ունէին, ընդհանրապէս հանգած էին: Բայց այն հազուագիւտ չառաւիղները, որ կային, զարձեր էին կառապան, ձիապան, դռնապան: Անոնցմէ մէկը իբրեւ դպրոցի ծառայ աշակերտները կ'առաջնորդէր թեւերը ծանրաբեռնուած ճաշի սակառներով:

Տուտուն մանրամասն դիտէր այդ ընտանիքներու պատմութիւնները եւ երբեմն կը յօժարէր խօսիլ անոնց մասին: Ինչ որ ինձ կը հրապուրէր մասնաւորապէս, այդ հին տուներուն ընդարձակ պարտէզներն էին որոնց մասին հրաշալիքներ կը պատմէին: Այնտեղ կային տարաշխարհներէ բերուած ծառեր, որոնք անտսովոր ծաղիկներ եւ պտուղներ կուտային: Այնտեղ կային իրարու յաջորդող զարատափերու վրայ աւազաններ, որոնց չատրուաններէն ջուրը կը սլանար բազմաթիւ ժայթքերով եւ յետոյ կը գահավիժէր մէկ աւազանէն միւսը: Նշանառութիւններու եւ հարսնիքներու առիթով պարտէզները կը լուսավառուէին եւ հրթիռներ կը բարձրանային մինչեւ երկինք: Բեհեզով եւ վենետիկեան թաւիշով զգեստաւորուած՝ գեղեցիկ կիներ կը չրջագայէին թաւուտներու մէջ: Այժմ ամէն ինչ ցամքած, մարած եւ մեռած էր այդ հէքեաթային պարտէզներու մէջ, որոնց բարձրաբերձ եւ վրիպած պարիսպները բորոտած էին մամուռով եւ քարաքոսով, մոլախոտերը կը խեղդէին ապառաժերած ծառերու բունները:

Տնեցիները, Տուտուի վերյիշումներէն ոգեւորուած, կը թուէին անցեալ չքեղութեան օրերը, մասնաւորապէս Սուլթան Աղիզի գահակալութեան ակիզբը ու նաեւ եղերական դէպքեր, յանկարծահաս չնորհազրկութիւն, պլխատութիւն, աքսոր եւ այլ պատմութիւններ:

Այդ բոլորը լսելով երանիկ մօրաքոյրս մատովը ցոյց կուտար, հեռու պարտէզի մէջ, սեգ կեցուածքով ուրուականային սիլուէթ մը եւ կ'ըսէր արհամարհանքով.

-- Էշէն իջեր են, ջուչ -- ջուչը չեն ձգեր բերաննուն...

Փողոցը վերի կողմէն կը վերջանար նոր հարստացած առեւտրականներու հանդիսատեսէ տուներով: Անոնց բնակիչները ժիր էին: Այրերը ամէն առաւօտ կանուխ կ'երթային չուկայ եւ կ'իները, հագուած սգուած վերջին նորաձեւութիւններու համեմատ, փոխադարձ այցելութիւններ կ'ընէին: Անոնք չունէին սեփական կառքեր, բայց կը վարձէին լաւագոյն երկձի կառքերը եւ տօն օրերը կ'երթային Զամլըճա: Սրարշաւ կ'անցնէին Թոփհանէ օղլուի հին ազնուապետական թաղէն, փոշիի ամպեր բարձրացնելով իրենց անցքին: Այդ առեւտրականները եւ վաճառականներն էին որ կ'ընտրուէին թաղական եւ առատ նուէրներով կ'արդարացնէին իրենց ընտրութիւնը: Ս. Խաչի եւ Ս. Կարապետի քարոզիչները այդ կարգի տուները կը հրաւիրուէին ճաշի եւ քծնող տաներէց քահանաները միշտ նշխարք ունէին տալու այդ առեւտրականներու երախաներուն, ուր որ պատահէին անոնց: Զրօսաւեղինները, կապինոները, ամէնուրեք, սպասեակները կը չտապէին ծառայելու այդ ընտանիքներուն, որոնք ամբողջ Սկիւտարը կը լեցնէին իրենց ազմկարար զուարճութիւններով եւ չտեսի չքեղ արդուզարդով:

(*) Մեր ժամանակի արդիւնք:

(**) Շուկան:

(***) Մարդու չմօտեցող:

(Շար. 10)

(Շար. Ա. Էջէն)

րու մասին: Հոն կ'ըսուի որ Ապրիլ 30-էն Մայիս 1 լուսնալիք գիշերը ծայր տուած են Հայաստանի դէմ լայնածաւալ ռազմական գործողութիւնները: Իմբրակոծուած են Սիսիանի, Եղէգնաձորի, Կապանի եւ Կրասնոսելսկի շրջաններու բնակավայրերը: Արտաքին նախարարութիւնը կը գանէ որ ընդառաջելով Ադրբէջանի պահանջներուն, միջազգային ատեանները կը քաջալերեն անոր ռազմապաշտ քաղաքականութիւնը, իսկ վերջինը միջազգային օրէնքի եւ ՄԱԿ-ի որոշումներու նկատմամբ կը դրսեւորէ բացարձակ արհամարհանք. յոյս կը յայտնէ որ միջազգային կազմակերպութիւնները այսուհետեւ իրենց գործունէութեան մէջ նկատի կ'առնեն Ադրբէջանի քարոզչական կեցուածքի եւ իրական գործելակերպի միջեւ հակասութիւնը եւ կը վարեն համապատասխան քաղաքականութիւն:

***

Մոսկուայի մէջ, Ելցին հանդիպում ունեցած է Թուրքիոյ եւ Միացեալ Նահանգներու յատուկ բանագնացներու հետ եւ Ղարաբաղի չուրջ նոր ծրագիր մը պատրաստած են զոր առաջարկած են Հայաստանի եւ Ադրբէջանի, Մայիս 3-ին: Մանրամասնութիւն չի տրուիր այս մասին, բայց կը կարծուի որ հրադադարի մը ստորագրութեան պահանջ կայ Մայիս 6-էն առաջ եւ Ցուլիս 1-ը կը ճշդէ բանակցութեանց գործընթացին վերջաւորութեան որպէս թուական: Այս առընչութեամբ, խօսակցութիւններ տեղի կ'ըրնան ունենալ Ժընեւ, Մայիս 17-էն 22, Հայերու եւ Ադրբէջանցիներու միջեւ, Թուրքիոյ, Ռուսաստանի եւ Միացեալ Նահանգներու հովանաւորութեան ներքեւ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԼԵՌՆԱՑԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԾԱՆՐ ՀԱՇՈՒԵՑՈՑՔԸ

«Միլլիյէթ»ի Մայիս 4-ի թիւին մէջ այս խորագրով զուգահեռ մը կը կատարուի Պալքանեան եւ Ղարաբաղեան հարցերուն միջեւ, մեկնելով այն տուեալէն որ երկու պարագաներուն ալ վերջին արարն է որ տեղի կ'ունենայ: Առաջինին մէջ Սերպերը, իսկ երկրորդին՝ Հայերը ուժի դիրքերէ կը վակեն խնդիրը: Թուրք լրագրողին կարծիքով Կովկասի մէջ վերջին արարը սկսած է Քելբաջարի գրաւումով եւ սխալ չէ ըսել թէ Հայերը արդէն տարի մը առաջ չահեցան Ղարաբաղի պատերազմը:

Այս նշումները հետեւեալ ենթադրութեան կը մղեն յօդուածագիրը. անկարելի չէ որ միջազգային ճնշումին որպէս հետեւանք, Հայերը ընդունին Քելբաջարէն քաշուելու սկզբունքը, սակայն հաւանական չէ որ զործնապէս կիրարկեն այդ պահանջքը այնքան ատեն որ Ղարաբաղի համար իրենց նախընտրած քաղաքական տարբերը ընդունելի չեն կրնար ըլլալ:

Ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղի կարգավիճակին, կրնայ ըլլալ որ ՄԱԿ-ի որոշումներուն ազդեցութեան տակ շրջանը ադրբէջանական տարածք նկատուի, սակայն անպայման ճնշում պիտի գործադրուի որպէսզի ճանչցուի հայ բնակչութեան ինքնորոշման իրաւունքը, ինչ որ յառաջիկային Ղարաբաղի Հայաստանի կցումը կը նշանակէ:

Շատ դժուար, նոյնիսկ անկարելի կը նկատուի որ Թուրքիա յաջողի այս բեմադրութիւնը փոխել:

Թուրքիա, անկասկած, պիտի չանայ բանակցութեան ընթացքին արդելք ըլլալ բանաձեւումներու որոնք Ղարաբաղը յառաջիկային Հայաստանի կցելու յատկանիշը պիտի կրեն. սակայն կարելի չէ յուսալ որ Թրքական զօրքը ադրբէջանական տարածքները ետ առնելու համար պատերազմի:

Անդարայի մէնոլորտը ցոյց կուտայ որ Հայերը այս անգամ բանակցութեան սեղանը կը նստին, ռազմադաշտի յաղթանակը վաւերացնելու անհրաժեշտ զօրութեան տէր դարձած:

***

ԱՆՑԵԱԼԻ ԿԱՐՕՏՈՎ

«Ճումհուրիյէթ»ի չաբաթական թիւն ալ Հայաստանէն կատարուած թղթակցութիւն մը հրատարակած է «Հայերը համայնավարութիւնը կը կարօտանան» խորագիրով. գրութիւնը կը ծանրանայ յատկապէս տնտեսական տագնապին, ուժանիւթի չգոյութեան վրայ որոնք պատճառ եղած են որ գաժան ձմեռ մը անցընէ ժողովուրդը: Այս պարագան ու երկուքուկէս միլիոնոց երկրին մէջ չուրջ 1 միլիոն անդործներու բազմութիւն մը օրէ օր կը կենդանացնէ անցեալին կարօտը: Ըսելէ ետք թէ խորացող անելին դրդապատճառը Ղարաբաղի պատերազմն է, թերթին թղթակիցը ուշադրութիւն կը հրաւիրէ ներկայ վիճակէն նպաստաւորուած կուսակցութեան մը որ Համայնավար կուսակցութիւնն է: Ժողովուրդը աւելի ու աւելի կը զգայ կարօտը այն օրերուն երբ ապագայի ոչ մէկ մտահոգութիւն ունէր: Իսկ այս կարօտին լաստգոյն խորհրդանիշը կը նկատուի այն պարագան որ գրեթէ անակնկալ ոստումով մը համայնավարները 22 երեսփոխանով երկրին Բ. կուսակցութեան վերածուած են ներկայիս:

***

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԼՈՒԾՈՒՄԸ
ԸՍՏ ԹՈՒՐՔ ՆԱԽԿԻՆ ԴԵՍՊԱՆԻՆ

«Միլլիյէթ»ի Մայիս 3-ի թիւին մէջ հարցազրոյց մը հրատարակուած է Թուրքիոյ Մոսկուայի նախկին դեսպան Վոլքան Վուրալի հետ. ինչպէս ծանօթ է, ան թուրք քաղաքական ոլորտի առաջին դէմքերէն էր որ զործօն քայլեր առաջ հայեցիութիւն յարաբերութիւններու աչքառուժացումին համար: Հարցազրոյցը կ'առընչուի նաեւ այս նիւթին, հետեւեալ հարցումով.

« — Դուք առաջնորդներէն մէկն էք Հայաստանի հանդէպ կեցուածքի փոփոխութեան առաջնորդող բաղաքականութեան մը. այսօր եւս նոյն բաները կ'ըսէի՞ք:

= Անշուշտ: Այսօր յայտնի կ'ըլլայ թէ այդ բաղաքականութիւնը տեղին էր: Օրինակի համար եթէ Ղարաբաղի հարցերէն առաջ Թուրքիոյ եւ Հայաստանի յարաբերութիւնները բնականոն ընթացքի մէջ գտնուէին, կարելի էր որ հրաժարեցնող դեր մը խաղային: Արդէն, այդ շրջանին մէջ խաղաղութեան հաստատումը Թուրքիոյ համար կենսական կարեւորութիւն ունի: Ըստ իս լուծումը այնքան բարդ չէ: Ամէն բանէ առաջ Ղարաբաղ ադրբէջանական հող է: Հայերու մեծ թիւը պատճառ չի կրնար ըլլալ անջատ Ղարաբաղեան հանրապետութեան մը հռչակումին: Որպէս առաջին կէտ Հայերը պիտի ընդունին Ղարաբաղի ադրբէջանական հող ըլլալու հանգամանքը, երկրորդ՝ շրջանի բնակչութեան մշակութային իրաւունքները, թերեւս ինքնավարութեան մը սահմաններուն մէջ, պիտի երաշխաւորուին: Այս պայմաններով որեւէ պատճառ չկայ որ հարցը անլոյծ մնայ»:

Նախկին դեսպանը պատասխանելով այլ հարցումի մը, կ'ըսէ նաեւ թէ ՀԱՊ-ի զեկավարներէն ամէնէն աւելի ազդեցութիւն կրածներէն մէկն է Լեւոն Տէր-Պետրոսեան որուն հետ «հետաքրքրական երկխօսութիւններ ունեցած» է:

***

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE DIPLOMATIQUE»

Մայիսի թիւին մէջ, Լոնտոնի համալսարանի Սլաւոնական եւ Արեւելեան Եւրոպայի ուսումնասիրութեան բաժնին հետազօտութեան զեկավար Թամար Տրակածէ ստորագրած է յօդուած մը Ղարաբաղի հնճխին մասին: Գրութիւնը ունի «Ադրբէջանի դէմ հայկական սուղ յաղթութիւնը» խորագիրը: Հեղինակը, յայտնապէս, իւրացուցած ադրբէջանական տեսակէտները, կը չանայ զուգահեռ մը գծել Ղարաբաղի եւ Պոսնիոյ հարցին միջեւ:

Ան կուտայ Քելբաջարէն տեղահան եղած Ազերիներու եւ Քիւրտերու 60 հազարի թիւը, կ'ըսէ թէ ՍԷ -- ԽՍ -- ՍԷ -- Ը-ի բանակցութիւնները ձախողած են Հայաստանի պատճառով որ առաջ կը քշէ Ղարաբաղի ներկայացուցիչներուն մասնակցութեան պայմանը որ անընդունելի է Բաքուի համար: Հայաստան սարսափելի դժուար պայմաններով ձմեռ մը անցուցած է որուն պատճառով «կ'ամբաստանուի» Ադրբէջանը, մինչ քարիւղի շրջափակումի պայմաններուն մէջ Հայաստանի ռազմական փոխադրամիջոցները առատ վառելանիւթ կը գտնեն, եւայլն:

Թ. Տրակածէ կասկածով կը վերաբերի նաեւ Քելբաջարի գրաւումին մէջ Հայաստանի դեր չունենալու պնդումներուն: Կը ծանրանայ այն երեւոյթին վրայ որ Քելբաջարի զարպացումներով Հայաստան կարեւոր չափով կորսնցուցած է միջազգային հանրային համակրանքը: Ուշադրութիւն կը գրաւէ Իրանի զգուշութեան որով իրը թէ կը բացատրուի Ֆիզուլիի վրայ Հայաստանի յարձակումի նպատակը որ Իրանի հետ Ղարաբաղի սահմանակը նպաստաւոր ընդլայնումին կը միտի:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Ֆրանսայի Շրջ. Յանձնաժողովը հոգեհանգիստ կատարել կուտայ Միութեան ցկեանս պատուոյ նախագահին կնոջ, նորոգ հանգուցեալ՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

հոգւոյն խաղաղութեան համար, կիրակի, Մայիս 9, յետ պատարագի, Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Մայր եկեղեցիին մէջ:

CROIX BLEUE

Centre de Vacances

La Croix Bleue des Arméniens de France organise deux séjours à son Centre de vacances de Bellefontaine (Jura) pour les *enfants de 7 à 13 ans.*

1er séjour : du 8 juillet au 1er Août

2ème séjour : du 2 au 29 Août

prix : pension pour un enfant 3 000 F
pension pour deux enfants 5 500 F
pension pour trois enfants 8 000 F

voyage (pour Paris et sa région) : 400 F

Pour les inscriptions veuillez vous adresser au bureau de la section de la CBAF la plus proche de votre domicile ou au bureau du Conseil d'Administration au — 17, rue Bleue, 75009 Paris.

***

Inscription à la Colonie de Bellefontaine Croix Bleue d'Alfortville, section Hélen Puzant

— le samedi 15 mai à compter de 16h pour le mois d'août.

Ces inscriptions auront lieu à la Maison de la Culture - 9, rue de Madrid, Alfortville.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կիրակի, Ցուլիս 4-ին
Դաչտահանդէս

«ԹԱՆԱՍՈՐ»

Շաւիլ -- Վիրոֆլէյ

Մանրամասնութիւն՝ յետագային:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻԻ ՄԱՐՄԷՆԻ

Կիրակի, Մայիս 9, Տօն՝ երեմոն Սրբոյ Խաչին:

Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30-ին,

Պատարագի սկիզբ՝ ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ՝
ՄԱԿԱՐ ՔՀՆԱ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

Կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԻՃԵԱՆ

***

Լա Սիոթայի Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ մէջ կը պատարագէ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆԱ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի Հոգեհանգիստ կը կատարուի:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Մարի Մանուկեանի յիշատակին, Արմենուհի Գեւոնեան 100 Ֆր. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին:

le Centre Culturel
SAINT MESROB

organise sous l'égide de l'U.M.A.F.

une conférence ayant comme thème :

ARMENIE :
Etat sanitaire actuel

présentée par les Docteurs

Kévork APKARIAN, Président
et *Meguerditch MEDAKSIAN*

le Mercredi 5 Mai à 20 h 30

10 bis, rue Thouin, Paris Ve
M° Monge ou Cardinal Lemoine
— *Entrée libre* —

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՉԻ Ա. Թադէոսեան մասնճիւղը ընդհանուր ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Մայիս 8-ին, կէսօրէ ետք ժամը 3-ին, Մշակոյթի Տան մէջ

17, rue Bleue, Paris 9e

Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

TEBROTZASSERE
UNION DES ANCIENS ELEVES
MOORAT RAPHAEL

présentent

en hommage à

KEVORK YANBEKIAN

- TAXY
- RAFFI
- PATRICK BOUCHON
- LA CHORALE TEBROTZASSERE

direction *Haïg Sarkissian*

avec la participation exceptionnelle de
DANYEL GERARD

et pour la première fois en Europe les jeunes stars de la chanson arménienne :

- ARAMO
- Inna CHILINKARIAN
- Anahid MANOUKIAN
- Nouné YESSAYAN
- Armen MARDIROSSIAN
- Araxie MOUCHERIAN
- Chouchane PETROSSIAN

sous la direction *d'Arthur Krikorian*, producteur à la Télévision d'Arménie, en accord avec *Raffi Bakian*

Dimanche 16 Mai à 15 heures

Salle Thierry Le Luron — 9, Bd. du Midi - 93340 Le Raincy

Renseignements et réservations : 43 81 01 72 (Le Raincy)
46 08 11 60 (Boulogne)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 6
JEUDI
6 MAI
1993

LE NUMÉRO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·055 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 18.055

Փ· ՊԷՐԷԿՈՎՈՒԱՅԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱԽՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԴԱՄԲԱՆԱԿԱՆԸ

ՄԵԾԱՐԱՆՔԷՆ ԱՆԴԻՆ՝ ԲԱՐԿՈՒԹԻՒՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ, ՊԱՇՏՊԱՆՈՂԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Աստղ առեր, անկարելի էր չզոլալ թէ նախագահ Միթերան դժուար կը զոպէ իր յուզումը, ձայնին ելեւէջները կը դաւաճանէին իրեն։

Նախագահ Միթերան իր դամբանականին մէջ չզոհացաւ մեծարելով իր հին ընկերը։ Խօսողը նաեւ փաստաբանն էր, բարեկամը, կուսակցական ընկերը եւ անուշտ պետութեան ղեկավարը։ Սկիզբէն, ճշդելէ եաք թէ կը խօսի յանուն Ֆրանսայի եւ յայտնելով վիշտը որ կը պատճառէ մահը մարդու մը որու առաքինութիւնը՝ քաջութեան, անշահախնդրութեան եւ զոհաբերութեան ծանօթ էր բոլորին, Միթերան զովքը հիւսեց իր նախկին նախարարապետին, անոր վարած քաղաքականութեան, վկայութեան բերելով նաեւ օտար մամուլին թէ անձնաւորութիւններէ դնահատական արտայայտութիւններ։ Կարելի չէր չնկատել թէ խորպէն աղդուած, աւելին՝ ցնցուած Պէրէկովուայի անձնասպանութենէն, Միթերան դամբանականի մը ճամբով ուրիշ շատ բաներ կ'ուզէ հասկցնել։

Նէյտեց, օրինակ, բաւական ուժով կերպով Պէրէկովուայի համեստ ծագումը, աղքատ գաւակ, ուսման վկայականի սահմանը որ կը կենար Սէ-Ա-Փէ-ի մը, բանուորի ասպարէզէն հասնելու համար Պետութեան մը բարձրագոյն պաշտօնները։ Եւ երկարօրէն զովքը հիւսեց Պէրէկովուայի, չնորհակալութիւն յայտնելով նոյնիսկ անոր քաղաքական հակառակորդներուն որոնք կը յարգէին իրեն անձը եւ կը գնահատէին անոր տարած աշխատանքին կարեւորութիւնը։ «Ֆրանսան, կ'ըսէր, կորսնցուց իր լաւագոյն ծառայողներէն մէկը, քող գիտակցի ցնցումին տակ ողբերգութեան մը ուր կը խառնուին մեծութիւն եւ յուսահատութիւն»։

Պահ մը, սակայն, բարկութիւնը, ընդվզումը կը վերածուէր պոռթկումի, երբ կ'ըսէր։ — «Իր գործունէութիւնը թոյլ կուտայ ինծի կրկնել, այսօր, պետութեան մարդուն կարողութիւնը, պարկեշտութիւնը բաղաքացիին որ ճախընտրեց մեռնիլ քան կասկածանքին ենթատիճիլ կրկնակ թերացումին, հանդէպ մեր Հանրապետութեան հիմնական օրէնքներուն, այն օրէնքները որոնք կը պաշտպանեն մեզմէ իւրաքանչիւրին արժանաւորութիւնը եւ ազատութիւնը»։

Անշուշտ, նոյն օրը եւ յաջորդ օրը մանաւանդ կը փնտռուէին այդ «չունները»։ Որո՞ւ անկարկած էր Նախագահը, դաւաճորնե՞ն, լրագրողնե՞ն, թերեւս բոլորին։

Եւ խիստ ոճով է որ պիտի չարունակէր՝ «կը մաղթեմ եւ կը պահանջեմ որ Ֆրանսացիները դատեն այն ծանրակշիռ ազդարարութիւնը զոր իր մէջ կը կրէ Փ· Պէրէկովուայի մահը»։

Յուզումին, տխրութեան, ցաւին արտայայտութենէն եաք, Միթերան կ'եզրակացնէր իր խօսքը յիշելով մեծ պիտանականի մը՝ Ժան Մոնոյի մէկ խօսքը, զոր ամէն մէկը կը կրկնէ իր մէջ մինչեւ վերջը՝ «կը ջանամ հասկնալ»։

Իրաւացի կերպով, «Լիպերասիոն» կը խորագրէր՝ «Մարդու մը եւ հասարակաց հաշուեկշիռի մը գովքը» աւելցնելու համար որ Միթերան պաշտպանած էր իր իսկ պատմութիւնը։

Նախքան Նախագահին դամբանականը, կրօնական արարողութիւնը տեղի ունեցած էր ժամը 15-ին (Մայիս 4) խուռներամ բազմութեան մը ներկայութեան, ուր կը նշմարուէին Ֆրանսայի քաղաքական բոլոր դէմքերը, բոլոր հոսանքներէ։ — Ժիսքար տ'Էսթէն, Պալատիւր, Ժ· Մարշէ, Մոնորի, Սեկէն, Փասքուա, Փիէր Մօռուա, Ֆապիւս, Ռոքար, Քրէսոն, Տըլոր, Պատէնթէր, Շըվէնըման, Միշել Նուար, Քուշնէր, Թափի, Լանկ եւայլն, եւայլն։ Ընկերվարականները արդէն յատուկ կառախումբ մը ապահոված էին չարքայիններու եւ բարեկամներու Փարիզէն Նըվէր վոխադրութեան համար, տեսակ մը խորհրդանշական ճամբորդութիւն յարդելու համար հին ուղեվարը։

ԲԱՆԱՎԷՃԵՐԸ
ՉԵՆ ԴԱԴԱՐԻՐ

Եղերական այս մահը լռութիւն չպարտադրեց, հակառակ անոր որ ենթական, լռութեան կարօտէն մղուած է որ նախընտրած էր նման վերջակէտով մը փակել իր հաշիւը մարդոց հետ, վերադրնելու համար յաւիտենական լռութիւնը։ Թերթերը էջեր կը լեցնեն տակաւին եւ անշուշտ, Մայիս 5-ի Շաբաթ օրը ամէնէն վճռուած թերթն էր՝ «Քանար Անշէնէ» (որ անկասկած ապագային ալ աւելցուց այս առթիւ)։ Պարզ է որ էջեր կը նուիրէր՝ արդարացումի, բացատրութեան եւ դիտակից մանաւանդ որ լաւագոյն պաշտպանողականը՝ հակայարձակումն է, չէր վարաներ բուռն յարձակումներու դիմելէ մանաւանդ Լէոթարի վրայ, որ ի դէպ «փնտռած» էր, ինչպէս կ'ըսեն։ Մեռիանները դերին մասին, թերեւս ու դէմ, չատ գրուեցաւ այս անձնասպանութեան առթիւ։ Ըսինք արդէն, ումանց համար՝ մարդասպան դարձան, ուրիշներ պաշտպանեցին մամուլի լրատուութեան պարտականութիւնը։

«Քանար» իրաւունք ունի ինչ կը վերլրաբերի Լէոթարի, որու յօդուածը («Լը Մոնտ»ի ազատ կարծիքները) չափազանցութեան բոլոր սահմանները կ'անցնէր (ամէն ինչ որ չափազանցուած է արժէք չունի, լսած է Թալլըրան), քանի մեդիաները կը մեղադրուէին «վայելուչ ֆաչիզմի», «մարդասպանութեան» մինչեւ իսկ «ողջակիզման» համար եւ բացայայտ էր որ Պէրէկովուա պարզապէս «կը ծառայէր» Լէոթարի որ իր հաշիւը մաքրէ «Քանար»ին հետ (Ֆրէժիւսի կալուածային հարցը)։ «Քանար» խմբագրական մը նուիրած է, անշուշտ, ուր կը պարզէ թերթին կոչումը (թէեւ, անցեալին թերթը այսքան լայն տեղ չէր տար, չարունակաբար քաղաքական դէմքերու գայթակղութիւններուն եւ աւելի կը մնար երգիծաթերթի իր սահմաններուն մէջ...) եւ ծանրանայ չարունակել ինչ որ «լրատուութեան իր պարտականութիւնը» կ'որակէ։ Առանձին յօդուածով մը կը զբաղի Լէոթարով (Tu l'a voulu, Georges Dandin!) ու նաեւ Պէրէկի «անկութեան որմէ չկրցաւ ազատիլ»։ Ա· էջը, թերեւս ոչ այնքան անհրաժեշտ ծաղրանկար մը ունի՝ «վերջին հարցախոյզ» խորագրուած եւ ուր կ'ըսուի՝ «Փիէր Պէրէկովուայի ժողովրդականութիւնը 90% նպաստաւոր կարծիքի յաւելում կրեց»։

Ճիշդ է որ, աւելի քան որեւէ պարագայի, «գնա՛ մեռիր, եկուր սիրեմ»ը չատ բացայայտ զարձաւ Պէրէկովուայի առթիւ։ Եթէ մարդը գիտնար որ այսքա՜ն սիրուած է, հաւանաբար ուղած պիտի չըլլար վերջնապէս հեռանալ իր այս բիւրաւո՛ր բարեկամներէն եւ ընկերներէն որոնք դեռ 2 — 3 չաբաթ առաջ սուլոցներով ողջունած էին զինք ընկերվարական կուսակցութեան կեդրոնատեղին, զինք դնելով միակ պատասխանատուն իրենց ջախջախիչ պարտութեան։ Անարդարութիւն՝ Պէրէկովուայի նկատմամբ եթէ ըսենք, Պէպէք — Շօճ, կիները քիչ մը չատ արծարծեցին, պէտք չէ մոռնալ նաեւ որ ամէնէն ծանրը եղաւ իր ընկերներուն վերաբերմունքը։ Հիմա, այլեւս, մէկ բան կը վայելէ՝ լռութիւն։

ՄԱՄՈՒԼ

«LE JOUR»

Որոշ յապաղումով է որ տեղեկացանք այս նոր օրաթերթին Ապրիլ 24-ի թիւին, ուր երկու ամբողջ էջ, նկարներով յատկացուած է Ղարաբաղի՝ Արեան պարտէզ մը» խորագրով։

Ֆրանք կայտռ նպաստաւոր տողեր կը նուիրէ, եթէ նոյնիսկ Ղարաբաղցի ծագումով կուտայ (Մշեցիները չիմանան...) Մեսրոպ Մաշտոցի, հաւանաբար Ամարասի դպրոցին պատճառաւ, կը նկարագրէ ամփոփ տողերու մէջ Արցախի դատը, նկատելով նաեւ որ «մոռցուած պատերազմ մըն է»։

***

«LA LETTRE DE REPORTERS SANS FRONTIERES»

Մայիսի իր թիւին մէջ, պարբերականը կ'անդրադառնայ Հայաստանի մամուլին՝ «de l'autocensure en Arménie» խորագրով, ուր կը ծանրանայ գլխաւորաբար անոր կրած դժուարութիւններուն վրայ ամէն բանի չգոյութեան պատճառով։ Հակառակին կերպով, կը գրէ, Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի ընդդիմադիր մամուլն է որ ամէնէն ժողովրդականն է, մանաւանդ «Ազգ» ՌԱԿ-ի օրգան եւ «երկիր»՝ Հ· Յ· Դ-ի։ Ղարաբաղի մէջ, կը հաստատէ, լրագրողները բաւական ազատ կրնան աշխատիլ, իշխանութիւնները ազատ չդոյութեան արտօնագիր կուտան որոշ գօտիի մը համար։

Ինչպէս թերթին խորագիրը կ'ըսէ, թերթը կը զբաղի մամուլի ազատութեամբ եւ անչո՛ւշտ լրագրողներու։ Գրեթէ ամէն թիւ նիւթ ունի Թուրքիոյ մասին...։

«Վերջին հարցախոյզ» խորագրուած եւ ուր կ'ըսուի՝ «Փիէր Պէրէկովուայի ժողովրդականութիւնը 90% նպաստաւոր կարծիքի յաւելում կրեց»։

Ճիշդ է որ, աւելի քան որեւէ պարագայի, «գնա՛ մեռիր, եկուր սիրեմ»ը չատ բացայայտ զարձաւ Պէրէկովուայի առթիւ։ Եթէ մարդը գիտնար որ այսքա՜ն սիրուած է, հաւանաբար ուղած պիտի չըլլար վերջնապէս հեռանալ իր այս բիւրաւո՛ր բարեկամներէն եւ ընկերներէն որոնք դեռ 2 — 3 չաբաթ առաջ սուլոցներով ողջունած էին զինք ընկերվարական կուսակցութեան կեդրոնատեղին, զինք դնելով միակ պատասխանատուն իրենց ջախջախիչ պարտութեան։ Անարդարութիւն՝ Պէրէկովուայի նկատմամբ եթէ ըսենք, Պէպէք — Շօճ, կիները քիչ մը չատ արծարծեցին, պէտք չէ մոռնալ նաեւ որ ամէնէն ծանրը եղաւ իր ընկերներուն վերաբերմունքը։ Հիմա, այլեւս, մէկ բան կը վայելէ՝ լռութիւն։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԴԱՐԱՁԻ մէջ բազմամարդ ցոյց մը տեղի ունեցած է որպէս բողոք Պոսնիոյ եւ Ադրբեջանի պատահարներուն։ կազմակերպիչ ազգայնամոլ ՄՀՓ կուսակցութեան պարագլուխ Թուրքէշ խօսք առնելով ըսած է։ «մենք հարուածել չենք փափաքիր։ սակայն եթէ Հայերը պնդեն, իրենց ցոյց կուտանք թէ ի՞նչ է Թուրքը»։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետը պաշտօնապէս յայտարարած է թէ թեկնածու է Հանրապետութեան նախագահութեան։ Ընտրութիւնը պարագային ան պիտի կրկայ Թուրքիոյ 9-րդ Նախագահը։

ԵՐԵԻԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» — ԱՊՐԻԼ 28 — ՄԱՅԻՍ 4)

ՈՒԺԱՆԻԹԻ ՆՈՐ ՆԱԽԱՐԱՐ

Նախագահական հրամանագրով այլ պաշտօնի կոչուելու պատճառով Մելս Ճակոբեան հեռացուած է Ուժանիւթի եւ Վառելանիւթի նախարարի իր պաշտօնէն։ Իրեն կը յաջորդէ Հրայր Ցուվհաննիսեան։

***

ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐԸ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Ապրիլ 30-ին Լ· Տէր — Պետրոսեան հիւրընկալած է Հ· Բ· Ը· Միութեան Մոնթէվիտէոյի Ալեք Մանուկեան ամէնօրեայ դպրոցին 1992 — 93-ի 24 շրջանաւարտները։

***

Լ· Տէր — Պետրոսեանի հրամանագրով Սամուէլ Գէորգեան նշանակուած է նախագահի խորհրդական։

***

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի կառարուող մարդասիրական օժանդակութեան հաշուարկման, բաշխման եւ այդ աշխատանքներու վերահսկողութեան ուղղութեամբ նախագահ Լեւոն Տէր — Պետրոսեան հրամանագիր մը ստորագրած է։ Այս գծով արդէն ստեղծուած յատուկ յանձնաժողովին կուգան մաս կազմել նաեւ Հ· Բ· Ը· Մ·, «Հայկ· Համազգայինը», «Հայ Օգնութեան Ընկ», «Ազնաւուր Հայաստանի Համար» ու Կանանց Հանրապետական Խորհուրդի ներկայացուցիչները։ Հրամանագրով կը պահանջուի նաեւ եռամսեան անդամ մը կառարուած աշխատանքները տեղեկագնել նախագահին, լուսաբանել մամուլի միջոցով եւ հաղորդակից պահել օգնութիւնը կառարող կազմակերպութիւնները։

***

ՀԱՊ-ի ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ

Մինսկի մէջ, Ապրիլ 28-ին գումարուած ՀԱՊ-ի կառավարութեանց ղեկավարներու ժողովը ի չարս չարք մը այլ որոշումներու, ստորագրած է հատ մըն ալ՝ Հայաստանը անհրաժեշտ ուժանիւթով ապահովելու միջոցներուն մասին։ Որոշուած է յաջորդ ժողովը գումարել Երեւան, Մայիս 28-ին։

***

ՈՒԲՈՒԿՈՒԷՅԻ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՀԱՒԱՏԱՐՄԱԳԻՐԸ

Ուրուկուէյի Հայաստան լիազօր դեսպան Ալեխանտրօ Լորենցօ ի Լեասա, Մայիս 4-ին իր հաւատարմագիրը յանձնած է նախագահ Լ· Տէր-Պետրոսեանին։

***

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԴԵՍՊԱՆԸ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՄՕՏ

Մայիս 3-ին, Արտաքին նախարար Վահան Փափազեան ընդունած է Եգիպտոսի առաջին դեսպան Ահմատ Ֆուատ Ռասլանը, որ նոր կը ժամանէր Երեւան իր պաշտօնին ղեկին անցնելու։

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

Raymond H. Kévorkian
Paul Paboudjian

LES ARMÉNIENS DANS L'EMPIRE OTTOMAN A LA VEILLE DU GÉNOCIDE (*)

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ

Վերջերս վերոյիշեալ խորագրով լոյս տեսաւ Թրքահայոց պատմութեան վերաբերեալ պատկերազարդ հետաքրքրական տյն հատորը (605 էջ)։ Հեղինակները այս ուսումնասիրութեան պատրաստութեան նպատակը եղած է ընթերցողին ուշադրութեան յանձնել այն ինչ որ էր Օսմանեան կայսրութեան հպատակ Արեւմտահայաստանի եւ առ հասարակ բովանդակ Փոքր Ասիոյ քաղաքներուն եւ գիւղերուն մէջ գարերէ ի վեր ապրող Հայ ժողովուրդին իսկական պատկերը, եկեղեցական թէ մշակութային, տնտեսական թէ ընկերային կեանքը որմէ յաւէտ զրկուեցաւ 1915-էն 1916-ի միջեւ գործադրուած ցեղասպանութեան հետեւանքով։ Այս է եղած այս նախաձեռնութեան նպատակը եւ դոհունակութեամբ կ'արձանագրենք թէ արդիւնքը գրական է։

Հատորին գլխաւոր հեղինակն է Ռէյմոն Հ. Գէորգեան, իսկ նկարիներուն մեծամասնութիւնը տրամադրած է Միշէլ Փապուճեան։

Գէորգեան ծանօթ է հայ հնատիպ գրքերու քանի մը ուսումնասիրութիւններով որ իր մասնագիտութիւնն է։ Ունի նաեւ քանի մը յօդուածներ որոնք լոյս տեսած են գիտական հանդէսներու մէջ։ Այսօր ան պատասխանատու վարիչն է Փարիզի Նուպարեան մատենադարանին եւ նաեւ քաղաքիս Ազգ. Գրադարանի հայկ. բաժնին։ Գէորգեան կը դասաւանդէ նաեւ Արեւելեան լեզուներու վարժարանի հայկական բաժինը Հայոց պատմութիւն։ Իսկ Փապուճեան որ երկար տարիներէ ի վեր Թրքահայ ժողովուրդի ընդհանուր կեանքը ներկայացնող ընտիր նկարներու անմրցելի հաւաքածոյ մը յաջողած է ունենալ, լայնօրէն զայն տրամադրած է այս հրատարակութեան որ հատորին բովանդակութեան խօսուն եւ ճոխ երեսոյթ մը կուտայ իր չօշափած նիւթերուն գուպահեռարար։

**

Հատորը կը բաղկանայ երկու գլխաւոր բաժիններէ։ Ա. բաժինը որ եօթը ենթաբաժիններ ունի, իրր խորագիր կը կրէ՝ «Պատմութիւն եւ կառոյցներ» տե՛ս՝ էջ 7-էն 86։ Իսկ Բ. բաժինը՝ «Մարդիկ եւ իրենց հողը» էջեր՝ 87 — 565։ Բնականաբար իւրաքանչիւր բաժին ալ ունի իր ենթաբաժինները։

Ա. բաժնին մէջ, Գէորգեան ընթերցողին կը ներկայացնէ Պոլսոյ Պատրիարքարանի հիմնումէն յետոյ Հայ ժողովուրդին Օսմանեան տիրապետութեան տակ աւելի քան չորս դարերու ընթացքին տնտեսական, քաղաքական եւ մշակութային կեանքը որ մինչեւ 1860 լոկ Պոլսոյ Պատրիարքարանի հոգատարութեան եւ ազդեցութեան տակ մնալէ յետոյ, ազգային վարչութեան յանձնուեցաւ։ Գիտենք թէ Ազգային Սահմանադրութիւնը Բ. Դրան կողմէ միայն 1863-ին է որ վաւերացուեցաւ ու ամբողջական գործադրուեցաւ։

Ա. բաժնի ենթաբաժիններուն մէջ հեղինակը նախ կը ներկայացնէ պատրիարքարանի առանձնած կարեւոր դերը Օսմանեան կայսրութեան հպատակ Հայոց հոգեւոր եւ մշակութային կեանքին մէջ։ Ան հակիրճ կերպով կ'անդրադառնայ Ազգային Սահմանադրութեան տրամադրութիւններուն որով հայ ժողովուրդը այնուհետեւ «ազգութեան մէջ ազգութիւն»ի կերպարանքը կը առնար, ինչպէս նախորդ գարու հեղինակներ մանրամասնութեամբ կը նշած են։ Գէորգեան կ'աւելցնէ թէ կը պակսէր միայն «դիւանագիտութիւնը եւ բանակը»։ Ըսենք թէ Ազգային Սահմանադրութեան Հայ ժողովուրդի տուած նորութիւնը եղաւ գլխաւորաբար կարգադրել մեր ընկերային եւ կրօնական եւ մշակութային կեանքին մէջ։ Ազգ. ժողովը, ինչպէս կը սիրէին զայն կոչել, եւ իր ազգային երեսփոխանութիւնները մնացին սահմանափակ։ Գործադիր մարմնի հեղինակութիւնէն զուրկ, պատրիարքարանը իր ազգային ժողովով թէ ժողովուրդին եւ թէ Բ. Դրան համաբաստու եղաւ բայց առանց իր ժողովուրդին ցաւերուն իսկական դարման մը կարենալ դանելու (1)։

Բ. ենթաբաժնի մէջ Գէորգեան կը քննարկէ սահմանափակ էջերու մէջ Աբդիւլ Համիտի շրջանը (1891 — 1908), որ աւելի ճիշդ պիտի ըլլար կոչել 1876-էն 1908-ի միջեւ երկարող 32 տարիները, քանի որ ինք ալ արդէն լայնօրէն տեղ կուտայ Պէրլինի Վեհաժողովին նախորդող եւ յաջորդող տարիներու ընթացքին պատահած դէպքերու զարգացումին։ Բնականաբար, սուլթան Աբդիւլ - Համիտի շրջանին է որ Հայ Ազատագրական Շարժումները առաջին փորձերը տեղի կ'ունենան։ Ան յաջորդաբար կ'անդրադառնայ Եւրոպայի մէջ սկսող հայկական շարժումին, Հընչակեան Կուսակցութեան առեղծումին եւ անոր հետեւող յեղափոխական շարժումներուն եւ գոյցերուն (Գումգափու, Պասէն -- Ալի) որոնց միակ նպատակը ուրիշ բան չէր եթէ ոչ Պէրլինի դաշնագիրը ստորագրող վեց մեծ Տէրութիւններու վարաբերութիւնները հայկական բարենորոգումներու գործադրութեան հրաւիրել։ Յետոյ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը՝ հիմնուած 1890-ին, պիտի փոխարինէ եւ շարունակէ Հնչակեաններու յեղափոխական շարժումը աւելի լայնատարած դեռնի վրայ։

Այս դրքին գլխաւոր նորութիւններէն մին, ինչպէս նախապէս արդէն ընդգծեցինք, դէպքերուն վամ եղելութիւններուն զուգահեռաբար կ'ընկերանան նկարներ՝ Փապուճեանի կամ այլ հաւաքածոներէ քաղուած, որոնք կը զուգաբերեն այդ պատմական օրերու դէպքերուն խօսուն եւ տպաւորիչ երեւոյթը։ Կարգ մը նկարներ -- նշե՛նք թէ հատորը կը պարունակէ մեծ ու փոքր 925 պատկերներ -- իրօք արտակարգ հետաքրքրական են եւ պատմական անհերքելի վկայութիւններու հանդամանք ունին։ Զոր օրինակ էջ 22-ի վրայ երեւցող երկու նկարները թաւարար են հաստատելու թէ 1908-ի յեղափոխութենէն յետոյ երբ երիտթուրքերը յաջողեցան Օսմանեան Բ. Սահմանադրութիւնը Աբդիւլ Համիտի ընդունիլ տալ Պոլսոյ մէջ որքան ոգեւորիչ մթնոլորտ մը առեղծուած էր։ Հոն կը տեսնուի թէ Հայեր եւ Թուրքեր եղբայրացած, հայրենասիրական երգեր երգելով, ողողած են Բերայի գլխաւոր պողոտան եւ փողոցները ու ոչ ոք կրնայ այդ օրերուն մտածել իսկ թէ բովանդակ Թրքահայութեան հազիւ եօթը տարուան կեանք վրը մնար դեռ։ Որքան որ գրուի, որքան որ ըսուի, կարելի չէ արդարեւ պատկերացնել այն խանդավառ եւ միամիտ հաւատքը զոր մանաւանդ Պոլսահայութիւնը տածեց Օսմանեան Բ. Սահմանադրութեան հռչակումի այդ օրերուն երկրին իսկական կերպարանափոխումին մասին։ Առանց այդ իսկական, բայց խորքին մէջ խարուսիկ, համոզումին եւ հաւատքին Ազգ. Քանոնադիր Փանոսեան երեւելի բանաստեղծը պիտի չգրէր այն նշանաւոր բանաստեղծութիւնը որուն կ'ուզենք ստորեւ առաջին եւ վերջին քառեակները ներկայացնել։

ՕՍՄԱՆՑԻ

Եղբայր ենք մենք, մէկ սիրտ,
մէկ կամք, մէկ հոգի,
Մեր սիրոյն մէջ տեղի չենք տար
ոչ ոքի,
Խաղաղութեան դրօշին տակ
լուսափառ,
Ունինք մենք նոյն զգացում, պահանջ
ու բարքառ,
-- Օսմանցի
Այս մեր անունն, որուն աշխարհ
նախանձի։

**

Եղբայր ենք մենք, երկինք թէ երկիր
սարսին,
Բոլոր ուժեր, ազգեր թէ գան միասին,
Ազատութիւն, Արդարութիւն եւ օրէնք
Ջայնարկելով պիտի զիրար միշտ
սիրենք։
-- Օսմանցի
Զայն բամբասող չար լեզուն թող
պապանձի։

Արդարացնելու համար, ինչպէս Գէորգեան կը յիշէ, Օսմանեան Սահմանադրութեան վերահռչակումը բոլոր ժողովուրդներէն աւելի Հայ ժողովուրդն է որ ջերմօրէն ողջունեց։ «Հայաստան» անունը որ մօտ 30 տարի, Պոլսոյ մէջ արգիլուած էր գրել կամ արտասանել վերտին սկսաւ թերթերու մէջ երեւնալ եւ մանաւանդ անվերապահօրէն։ Մոռցուած էր բոլորովին Պանք Օթոմանի գրամական օրերուն Պոլսոյ սալայատակներուն վրայ թափուած արիւնը որ դեռ չէր ալ չորցած։

Հայկական այս խանդավառութիւնը 1909-ի Ապրիլի Ատանայի Ջարդերով ուշքի եկաւ։ Գէորգեան բնականաբար Ատանայի Ջարդերուն, երիտթուրքերու բռնած դիրքորոշումին եւ ուղարկուած քննիչ յանձնախումբին մասին տեղեկութիւններ կը հաղորդէ։ Ան, առհասարակ յիշեցուած թիւը հիմ առնելով, կը գրէ թէ հայ զոհերուն թիւը 30 հազար էր։ Մինչդեռ քննիչ՝ Ազգրիանուպոլսոյ երեսփոխան Յակոբ Պապիկեանի տեղեկագրին համաձայն, որուն մէկ օրինակը մօտ երեսուն տարիներ առաջ Ուաշինկթընի ամերիկեան պետական դիւաններուն մէջ տեսած ենք, Հայ զոհերուն թիւը 20 հազարի չուրջ ցոյց կուտայ, իսկ մօտ երեք հազար ալ Արաբ քրիստոնեաններ (2)։ Սոյն վաւերաթուղթը, յետագային Պոլսոյ պատրիարքարանը հրատարակած ալ է հայերէն լեզուով։ Պատմական նկար մըն է անշուշտ Հ. Յ. Դաշնակցութեան էջրումի Ը. համաժողովին մասնակցող աւազանիին հաւաքական նկարը։ Այդ օրերուն է որ Պոլսոյ «Միութիւն եւ Յառաջդիմութիւն» Երիտթուրքերու կոմիտէին գլխաւորութեամբ տոքթոր Պէհաէտտին Շաքիրի եւ Իսմէտ Նաճիի, փոքր խմբակ մը էրզրումցի կ'այցելէր ու Ռուստամի, Ակնունիի եւ քանի մը Հ. Յ. Դաշնակցութեան վարիչներուն կ'առաջարկէր Կովկասահայոց Ռուսաց դէմ ապստամբութիւնը, երբ Թուրքիա պատերազմի մտնէր։ Երիտթուրք բանագնացները Հ. Յ. Դաշնակցութեան ժողովին չեն մասնակցած ինչպէս Գէորգեան կը յիշէ, տե՛ս՝ էջ 41։ Այնպէս երբ էրզրում հասան ժողովը փակուած եւ բազմաթիւ Դաշնակցական ներկայացուցիչներ արդէն մեկնած էին։

Հատորը թէեւ սահմանափակ աղբիւրներ ունի ընդարձակ եւ պատմական այլազան դէպքերով լի շրջանի մը համար, բայց Գէորգեան կրցած է համառօտ էջերու մէջ լաւ ամփոփել եւ մեր ժողովուրդի 1878-էն 1914-ի տարիներու միջեւ Օսմանեան կայսրութեան մէջ գոյութեան վերաբերեալ պատկերացումը տալ։ Հեղինակին նպատակը եղած է մեր ժողովուրդի ութսուն տարիներ առաջ իր բնօրրանին մէջ գրաւած տնտեսական թէ մշակութային փարթամ եւ ինքնատուր վիճակը ծանօթացնել։

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) Paris, *Editions d'Art et d'Histoire* ARHIS, 1992, 485 francs.

(1) — Ազգային Սահմանադրութեան մասին կ'արժէ վերջերս մտաւորական եւ ճարտարապետ Նիսաբնակ Տիգրան Հաճեանի յօդուածին շարքը տեսնել որ լոյս տեսաւ «Յառաջ»ի 1987 Յունիս 23 - 26-ի թիւերուն մէջ։

(2) — Տե՛ս. A. Beylerian, «L'échec d'une percée internationale : Le mouvement national arménien» in *Relations Internationales*, Paris, Genève, 1982, n° 31, p. 352.

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԿԱՐԳՈՒԿԱՆՈՆԻՆ ՊԱՀԱՊԱՆՆԵՐԸ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀՌՈՄ

Մեր նահատակներու օրուան առիթով, Հռոմի հայ գաղութը համախմբուեցաւ քահանայապետական Լեւոնեան հայ վարժարանին մէջ:

Շաբաթ, երեկոյեան ժամը 6-ին, վրժ.-ին մեծաւորը Հ. Մանուէլ Ծ. Վրդ. Պաթպատեան մատոյց պատարագը վասն նահատակաց: Երգեցողութիւնը կատարեցին հասատութեան իմաստասիրութեան և աստուածարանութեան ուսանողները:

Ներկայ էին Լիբանանի դեսպանը Ս. Աթոռին մօտ, տէր եւ տիկին Անթուան Ֆէմա, Արեւելեան Ս. Ժողովին վասն Գործոց Հայոց պատասխանատուն, Գերապայծառ Քլաուտիօ Կուճերոթթի, Արեւելեան Ուսմանց Հաստատութեան մեծաւորը Հ. Քլարանս Կալլանկէր, Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան Հերոսական գաղութին մեծաւորը՝ Հ. Դաւիթ Ղազարեան, Ֆրանսական դպրեվանքի մեծաւոր՝ Հ. Մօրիս Ֆրէյար, Անգլիոյ Ցուիթեան Միաբանութեան ընդհ. մեծաւորուհին՝ Մայր Վերոնիքա Աչըզեան եւ խումբ մը քոյրեր, բազմաթիւ ազգայիններ:

Ցաւարտ պատարագի, Թափօրն ուղղուեցաւ դէպի վարժարանին ներքին դահլիճը: Մեծաւորը կատարեց բացումը եւ ողջունելիւնը նահատակներուն յիշատակին նուիրուած նոր Ցիշատակարան Խաչքարին եւ տուաւ բացատրութիւնը խաչքարին իմաստին եւ արժէքին հայ տոհմային աւանդութեան մէջ: Խաչքարը կը յիշեցնէ հայ ժողովուրդին ապաւինումը, ամէն արհաւիրքներէ վեր, փրկչական խաչին բազկատարածութեան հովանիին տակ: Բացման արարողութենէն եթէ տեղի ունեցաւ հանդստեան պաշտօնը: Խաչքարը զոր Հ. Մանուէլ Ծ. Վրդ. Պաթպատեան բերել տուեր էր հայրենիքէն, գործն է վաստակաւոր վարպետ Մամիկոն Սաղաթելեանի:

Դաղարէն եթէ, ժամը 20·30-ին, վարժարանին սրահին մէջ սկսաւ ոգեկոչումի հանդիսութիւնը: Ուսանողները խանդոտ ձայնով, հնչեցուցին Հայաստանի փառերգը «Մեր Հայրենիք»: Բացման խօսքն ըսաւ աստուածարանութեան ուսանող՝ Գէորգ Նորատունկեան: Գերապայծառ Քլաուտիօ Կուճերոթթի կարդաց օրհնութեան խօսքը Յովհաննէս Պօղոս Բ.-ի, ինչպէս նաեւ օրհնութեան խօսքը Արեւելեան Ժողովին վարիչ՝ կարդինալ Ա. Սէլվեսթրինիի:

ՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ ԽՕՍՔԸ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՊՕՂՈՍ Բ.-Ի

Սրբազան Հայրապետը, իր սիրալիր ողջոյնները կը յայտնէ Հռոմի հայ գաղութին որ համախմբուած է ոգեկոչելու համար հայ ժողովուրդին հերոսական կեանքի վկայութիւնն ու հաւատարմութիւնը Քրիստոսի, եւ միեւնոյն ժամանակ Զոհերուն ի նպաստ մատուցուած Զոհին, կը մաղթէ որ այս առիթով օրհնուած սուրբ խաչքարն յարատեւէ միասնական համագործակցութիւնն Աւետարանին քարոզութեան համար Մայր Հայրենիքին մէջ, եւ կը բարձրացնէ իր աղօթքները հոգիներուն համար Մայր Հայրենիքին մէջ, եւ կը բարձրացնէ իր աղօթքները համայն հայ եկեղեցւոյ համար, հայցելով խաղաղութիւն եւ հոգեկան մխիթարութիւն բոլոր անոնց համար որոնք կը վկայեն աստուածային խօսքին եւ կը տարածեն զայն, եւ կու տայ հայցուած առաքելական օրհնութիւնը սիրելի համայն հայ ժողովուրդին:

Վատիկան, Ապրիլ 23

***

ՄԱՂԹԱՆԳԻ ԽՕՍՔ
ԿԱՐԴԻՆԱԼ ՍԻԼՎԵՍԹՐԻՆԻԻ
(Հատուած)

«Հայրական անհուն սիրով կ'ողջունեմ Հռոմի հայ գաղութին, համախմբուած՝ առթիւ տարեդարձին արեան տուրքին զոր վճարած է այս հերոսական ժողովուրդը իր հաւատարմութեան համար Քրիստոսի: Ցիրաւի Նահատակներուն արիւնն սերմն է քրիստոնեաներուն, ըստ սուրբ Հայրերու խօսքին: Վստահ եմ թէ՝ աղօթքը որ կը բարձրանայ բոլոր ժամանակներու զոհերուն ի նպաստ, ընդունելի պիտի ըլլայ Տիրոջ, եւ Ան պիտի պարգեւէ իր սիրելի զաւակներուն հաւատքի մխիթարութիւնը եւ յոյսը սրտի, մանաւանդ Մայր Հայրենիքի ներկայ դժուարին պայմաններուն մէջ»:

Օրհնութեան դիրերու ընթերցումին յաջորդեցին երկու երգեր. «Ողջոյն տուէք» եւ «Մայր Հայաստան» և ապա խօսք առաւ Հ. Մեսրոպ Վրդ. Ճուրեան: Ան չեշտեց նախ տարողութիւնը ջարդերուն, Եղեռնին, իրրեւ ցեղասպանութեան մը, քանի որ ասոր պատասխանատուները ուներին դիտաւորութիւնը, պատրաստած էին ծրագիրը, կազմակերպած էին գործադրութիւնը բնաջնջումին ժողովուրդի մը, որ ինչպէս կ'ըսէ այն դէպքերուն ժամանակակից բանաստեղծ՝ Վ. Թէքէեան, «կեանք ունէր եւ չնորհ, ունէր հանճարն ապրելու»: Բացայայտեց տարողութիւնն հայրազի զաւակներուն խոնարհութեան եւ ամփոփումին Նահատակներու Ցիշատակարանին առջեւ. «Ձեր սրտերուն մէջ դուք գգուեցիք մանաւանդ յիշատակը ձեր իսկ դերդաստաններու նահատակներուն եւ ձեր ազգային յատուկ էութեան մէջ ինկաւ եւ հոն ամբացաւ առաջադրանքը: Սերունդէ սերունդ, հաւատարիմ մնալու հայ ժողովուրդի Դատին եւ իրաւունքին»:

Հ. Մեսրոպ պարզեց նաեւ, թէ ինչպէս ցեղասպանութեան անանցանելի ոճիրը գործելէն ետքն ալ, անցնող 78 տարիներուն տեւողութեամբ. «Թուրք պետական մեքենան ոչ միայն անցեալին մերժեց, այլ նաեւ այսօր ալ կը մերժէ ճանաչումը գործուած ամարդի արարքին եւ կը պայքարի ամէն միջոցներով թաղել զայն մոռացումի գոյին տակ»:

Ցոյց տուաւ թէ՝ թուրք պետական մեքենան ինչպէս կ'աշխատի կրկնակի ուղղութեամբ: Անհետացնել արեւմտեան - Հայաստանի զաւառներուն մէջ հայ ժողովուրդի ամէն յիշատակութիւն, քանդելով եկեղեցիներ, վանքեր, գերեզմանոցներ, եւ պատմութեան նենգափոխումով ցոյց տալ թէ՝ Ա. Աշտոնեանի կողմէ հրատարակուած գաղտնի փաստաթուղթերը կամ հեռագիրները կեղծ են, անվաւերական են:

Ցանդիման թուրք պետութեան առաջին դործելակերպին, ցոյց տրուեցաւ թէ՝ համաչխարհական հին եւ ժամանակակից միջազգային պատմագրութիւնը խնդրոյ առարկայ գաւառները կը ճանչնան իբրեւ Արմենիա եւ բնիկ ժողովուրդ՝ Հայերը:

Ցիշեցէք ետք օտար հեղինակներու այն բոլոր դործերը եւ փաստաթուղթերը որոնք կը հերքեն Թուրքերու խեղաթիւրումները, Հայր Մեսրոպ ըսաւ թէ՝ հակառակ պետութիւններու անտարբեր կեցուածքին Հայ Դատին առընչութեամբ, կայ ճանաչումի որոշ մակընթացութիւնը դեպի ճանաչումը ցեղասպանութեան եւ Հայ ժողովուրդի արդար իրաւունքին: Ցիշեց երկու հանդրուաններ. Ժողովուրդներու Միացեալ Ազգերու վճիռը 1984-ին, եւ 1987-ին՝ Եւրոպայի Խորհրդարանին քուէարկութիւնը ի նպաստ Հայ Դատին: Երկու պարագաներուն ալ, Հայոց ղէմ գործուած ոճիրը կ'ընդունուի իրրեւ ցեղասպանութիւն ըստ ՄԱԿ-ի կողմէ ընդունուած համաձայնագրին: Ցեղասպանութիւն՝ հետեւաբար ոճիրը կը մնայ անանցանելի եւ ասոր հետ տեւողութիւնն հաւասարակուի:

Այս ամէն տուեալներուն լոյսին տակ Հ. Մեսրոպ եզրակացուց. - «Այս վերադրուած յոյսն է որ պիտի ըլլայ կրնան հայ ժողովուրդի զաւակներուն սերունդէ սերունդ, միշտ անխորտակելի կորովով չարունակելու ծառայութիւնը. առաքելութիւնը, պայքարը ի սպաս Հայ Դատին: Այդ յոյսն է որ պէտք է խուժէ մեզմէ իւրաքանչիւրին էութեան խորքը եւ մտրակէ ու պինդ ոդին հաւատարմութեան մեր ինքնութեան, մեր ծագումին, մինչեւ որ նոյն յոյսը իրրեւ արշալոյս յաղթանակի բացուի մեր Դատին եւ Իրաւունքին վերեւ, չնորհիւ Հայրենիքի, Սփիւռքի եւ բարեկամ ժողովուրդներու պայքարին, եւ Տէր Զօրի անապատին սիրելի նահատակներուն»:

Ոգեկոչումի հանդիսութեան ընթացքին խօսք առաւ նաեւ Հռոմի համալսարանին պատմագրութեան դասախօս՝ փրոֆէսէօր Անտրէ Ռիքարտի: Տուաւ համակարգակերը Պապին բողոքներուն եւ միջամտութիւններուն 1915 - 1917 տարիներուն որպէս դի վերջ դրուէր հայ ժողովուրդին Գողգոթային, տեղահանութեան եւ բնաջնջումին:

Ցաջորդեցին աւուր պատշաճի նուագները եւ երգեր եւ Ապրիլեան Նահատակներու ոգեկոչումը վերակեցաւ «Բամ Փորման» երգով: Գերման Դպրեվանքի ժամանդաւորներ հայկական նուագներ կատարեցին ջութակով եւ դաշնակով:

Ապրիլ 24, ամէն Հայու կեանքին կապուած եւ խորհուրդով լի օրն է: Օրն է աղօթքի, ամփոփումի, յարգանքի, հաղորդուելու համար մեր Նահատակներուն զոհաբերումին եւ մեկնակէտն է նոր առաջադրանքով մնալու հաւատարիմ Հայու յաւուկ կոչումին, համաշղային միութեամբ պաշտպանելու համար զայն ի սպաս հայ ժողովուրդի եւ Հայրենիքին:

ԹՂԹԱԿԻՑ

***

ԱԹԷՆՔ

ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ

«Ազատ Օր»-ի Ապրիլ 26-ի թիւին կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները Ապրիլեան Ոգեկոչման հանդիսութեանց մասին:

Նախաձեռնութեամբ Ցունաստանի Հ. Ց. Դ. Հայ Դատի յանձնախումբին, Ապրիլեան ոգեկոչումն սկսած է Շաբաթ առտու, Ապրիլ 24-ին, հոգեհանգստեան պաշտօնով, Նէա Զմիւռնիի հայկական Ցուչարձանին առջեւ, ուր խօսք առած են նաեւ Տիկին Սոնա Սպարթալեան (հայերէն) եւ Պր. Խաչիկ Ապարեան (յունարէն) եւ քաղաքապետը՝ Պէնիմանիոս, որ ըսած է թէ պատմութիւնը վկան դարձած է որ Թուրքիոյ կողմէ մարդկութեան միակ մատուցումը ուրիչ բան չէ եղած եթէ ոչ արիւն եւ մահ: Ծաղկեպսակներու դիտեղումէն ետք, թափօրը ճամբայ եղած է դէպի Թրքական դեսպանատունը, պահ մը կանդ առնելէ ետք Ցունաստանի Հ. Ց. Դ. Հայ Դատի դրասենեակին առջեւ:

Դեսպանատան մօտ է որ տեղի ունեցած են բաւական լուրջ միջադէպեր որոնց մասին «Ազատ Օր» հետեւեալը կը դրէ.-

«Ցուցարար բազմութիւնը կարգապահ յառաջացաւ դէպի դեսպանատուն եւ հոն՝ բոլորս ապշահար ձգող երեւոյթի մը առջեւ գտնուեցանք. ոստիկանական խիտ շարքեր արգելք կը հանդիսանային որ ցուցարարները յառաջանան ամէն տարուան պէս դեսպանատան առջեւ կանգ առնող ծաւնօթ անկիւնը: Ծայր առաւ հրմշտուբմշտուբ. ոստիկանները փոխարինուեցան իրենց գլխուն սաղաւարտ, բիրտ ու վահան գրկող յատուկ ոստիկանական միաւորներով: Այս տարի ալ ոստիկանական ջոկատներու ընդհանուր պատասխանատուին սխալ կարգադրութիւնները, անհեռատես կեցուածքը, անպատճառաբանելի արտակարգ կարծրութիւնը եւ "պապէն աւելի պապական ըլլալու" սխալ որոշումը առիթ տուին ճակատ ճակատի բախումներու. ոստիկանները անխնայ սկսան հարուածել հայ ցուցարարները. բախումը կրկնուեցաւ բանի մը հանգրուաններով. գլխէն վիրաւորուեցան ու արիւնլուայ վիճակի մէջ Աթենքի "Ենիէօ-Փրաքիէօ" հիւանդանոցը փոխադրուեցան ու բժշկական խնամքին արժանացան ընկերներ Տիգրան Սէլիմեան, Մայք Զիլիկիրեան, Արա Պարսամեան եւ Աթենք գտնուող հայաստանցի երիտասարդ մը Արա Պօղոսեան: Ժողովուրդն ու յոյն թղթակիցները ոստիկաններուն հանդէպ «ամօթ» կը բացագանչէին»:

Ցաջորդ օրն ալ, Կիրակի, Ապրիլ 25-ին, տեղի ունեցած է քաղաքական հաւաքոյթը, Փալլասի մէջ, ներկայութեամբ յոյն պաշտօնական անձնաւորութեանց: Խօսք առած են նաեւ հելլէն կուսակցական ներկայացուցիչներ իրենց զօրակցութիւնը յայտնելով Հայերուն: Օրուան հանդիսութեան նախագահած է Սերգօ Գուլումճեան: Ցայտագրի ընթացքին հաղորդուած է Հելլէն - Հայ Բարեկամութեան լիկայի մը կազմութիւնը:

Ցիշենք որ օրուան գլխաւոր բանախօսն էր դեսպան Էֆթիմիոս Սթոֆորոփուլոս:

Հանդիսութեան աւարտին երթ մը տեղի ունեցած է դէպի Սինտակմայի Աշծանօթ Զինուորին շիրիմը, ուր ծաղկեպսակներ զետեղուած են: Ցոյն մեծախները յոյն արձագանգ տուած են:

Ապրիլեան ոգեկոչում տեղի ունեցած է նաեւ Սելանիկ, Ապրիլ 22, 24 եւ 25-ին զանազան հանդիսութիւններով:

ՍԻԼԻՀՏԱՐԻ ՊԱՐՏԷԶՆԵՐԸ

ՋԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՄԵՐ ՓՈՂՈՑԸ

Անոնց տուներուն մէջ դաշնամուրը մուաք գործած էր արդէն եւ եւրոպական պարերը դարձեր էին ստիպողական: Անոնց աղջիկները կ'երթային Մեղպուրեան մասնաւոր վարժարանը եւ երբեմն Ֆրանսացի քոյրերու դպրոցը եւ աւելի ուշ՝ Հոմաքուլ, ամերիկեան դոլէճը, իսկ մանչերը կ'երթային Պէրպէրեան վարժարանը, որը աւարտելէ յետոյ կը մեկնէին Եւրոպա:

Այն ժամանակները ինձ մանաւանդ կը հետաքրքրեր դիմացի նպարավաճառ - գինեվաճառը, որ խորհրդաւոր եւ ինձ համար ընդմիշտ անծանօթ մնալու սահմանուած վայր մըն էր: Իմ զարմացած եւ հետացած աչքերս վակ վարագոյրներու արանքէն կը դիտէին այլազան աշխարհ մը, որ կը պարզուէր մեր տան դիմաց: Գինեվաճառէն դուրս կը սպրդէին ձայներ, ուրախ վամ տխուր, հառաչանքներ եւ երգեր: Անկէ դուրս կ'ելլէր նաեւ տապակած ձուկի բարկ հոտը եւ զանազան խոտովածներու ծխոտ բուրմունքը: Երբեմն գնչուհիներ կուզային կը պարէին գինետան առաջ եւ բախտ նայող կիներ դիւ ձայնով կը գոչէին. «Ֆալճի՛, Ֆալ պազար, բախտ ասի՛ր...»: Ամպարաձներ, տէրվիշներ, կախարդներ կուգային, զանազան խաղեր կը տարքէին: Օր մը այնտեղ եկաւ ճերմակ մօրուսաւոր օձահմայ մը, որ մոգական գաւազանը չարժելով օձերը դուրս հանեց վիզէն կախուած պարկէ մը: Անոնք կը սողային օձահմային բազուկներուն վրայ, կը գալարուէին վիզին չուրջ, յետոյ, դարձեալ գաւազանին չարժումներուն անսալով, կ'իջնային գետին, կը բոլորուէին եւ դրուխնին ցցած կը պարէին, մինչ օձահման իր արինգը կը նուագէր: Գնչուհիներ կը բերէին նաեւ արջ, կապիկ եւ խաղցնել կուտային, թմբուկի ընթացքով: Այդպիսի առիթներու ոչ միայն գինետան մարդիկը, այլեւ դրացիներն ու անցորդները կը խռնուէին փողոցը: Բոլոր պատուհաններէն դեռատի եւ տարեց կիներ մինչեւ կէս մէջքերնին կախուած կը դիտէին: Եւ չեմ գիտեր ուրկէ, դուրս կուգային երեխաներու երամներ, ոմանք գլխարաց եւ ոտաբոպիկ, ոմանք լաւ հագուած, որ կը խուժէին բոլոր փողոցներէն եւ գոհիներէն եւ կը խռնուէին գինետան առաջ:

Տեսեր եմ այնտեղ յունական ուրախ ժողներ, ծաղկազարդ մարդերու թափօրներ, տարիմ մնալու հայ ժողովուրդի Դատին եւ իրաւունքին»:

Հ. Մեսրոպ պարզեց նաեւ, թէ ինչպէս ցեղասպանութեան անանցանելի ոճիրը գործելէն ետքն ալ, անցնող 78 տարիներուն տեւողութեամբ. «Թուրք պետական մեքենան ոչ միայն անցեալին մերժեց, այլ նաեւ այսօր ալ կը մերժէ ճանաչումը գործուած ամարդի արարքին եւ կը պայքարի ամէն միջոցներով թաղել զայն մոռացումի գոյին տակ»:

Ցոյց տուաւ թէ՝ թուրք պետական մեքենան ինչպէս կ'աշխատի կրկնակի ուղղութեամբ: Անհետացնել արեւմտեան - Հայաստանի զաւառներուն մէջ հայ ժողովուրդի ամէն յիշատակութիւն, քանդելով եկեղեցիներ, վանքեր, գերեզմանոցներ, եւ պատմութեան նենգափոխումով ցոյց տալ թէ՝ Ա. Աշտոնեանի կողմէ հրատարակուած գաղտնի փաստաթուղթերը կամ հեռագիրները կեղծ են, անվաւերական են:

Ցանդիման թուրք պետութեան առաջին դործելակերպին, ցոյց տրուեցաւ թէ՝ համաչխարհական հին եւ ժամանակակից միջազգային պատմագրութիւնը խնդրոյ առարկայ գաւառները կը ճանչնան իբրեւ Արմենիա եւ բնիկ ժողովուրդ՝ Հայերը:

Ցիշեցէք ետք օտար հեղինակներու այն բոլոր դործերը եւ փաստաթուղթերը որոնք կը հերքեն Թուրքերու խեղաթիւրումները, Հայր Մեսրոպ ըսաւ թէ՝ հակառակ պետութիւններու անտարբեր կեցուածքին Հայ Դատին առընչութեամբ, կայ ճանաչումի որոշ մակընթացութիւնը դեպի ճանաչումը ցեղասպանութեան եւ Հայ ժողովուրդի արդար իրաւունքին: Ցիշեց երկու հանդրուաններ. Ժողովուրդներու Միացեալ Ազգերու վճիռը 1984-ին, եւ 1987-ին՝ Եւրոպայի Խորհրդարանին քուէարկութիւնը ի նպաստ Հայ Դատին: Երկու պարագաներուն ալ, Հայոց ղէմ գործուած ոճիրը կ'ընդունուի իրրեւ ցեղասպանութիւն ըստ ՄԱԿ-ի կողմէ ընդունուած համաձայնագրին: Ցեղասպանութիւն՝ հետեւաբար ոճիրը կը մնայ անանցանելի եւ ասոր հետ տեւողութիւնն հաւասարակուի:

Այս ամէն տուեալներուն լոյսին տակ Հ. Մեսրոպ եզրակացուց. - «Այս վերադրուած յոյսն է որ պիտի ըլլայ կրնան հայ ժողովուրդի զաւակներուն սերունդէ սերունդ, միշտ անխորտակելի կորովով չարունակելու ծառայութիւնը. առաքելութիւնը, պայքարը ի սպաս Հայ Դատին: Այդ յոյսն է որ պէտք է խուժէ մեզմէ իւրաքանչիւրին էութեան խորքը եւ մտրակէ ու պինդ ոդին հաւատարմութեան մեր ինքնութեան, մեր ծագումին, մինչեւ որ նոյն յոյսը իրրեւ արշալոյս յաղթանակի բացուի մեր Դատին եւ Իրաւունքին վերեւ, չնորհիւ Հայրենիքի, Սփիւռքի եւ բարեկամ ժողովուրդներու պայքարին, եւ Տէր Զօրի անապատին սիրելի նահատակներուն»:

Ոգեկոչումի հանդիսութեան ընթացքին խօսք առաւ նաեւ Հռոմի համալսարանին պատմագրութեան դասախօս՝ փրոֆէսէօր Անտրէ Ռիքարտի: Տուաւ համակարգակերը

(*) Աղաղակ:

(Շար. 11)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի Ցանձ-նաժողովը հոգեհանգիստ կատարել կուտայ Միութեան ցկեանս պատուոյ նախագահին կնոջ, նորոգ հանգուցեալ՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

հոգւոյն խաղաղութեան համար, կիրակի, Մայիս 9, յետ պատարագի, Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ մէջ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՈՒԱՇԻՆԿԹՐՆԷՆ՝ Վաչիկ Մակարեան իմքագրատունն իր այցելութեան առթիւ 50 տոլար:

***

ԱԼՖՈՐՎԻԼ. -- Յովհ. Տէր -- Փիլիպպոսեան 100 Ֆր.:

***

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- Կ. Մէհլէմէճեան 100 Ֆր.:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՄԱՐՍԷՅԼ

ՏԻԿՆԱՆՑ
ՕԺԱՆԴԱԿ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

Կը կազմակերպէ՝

ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ԶՐՈՑՑ

ղեկի Երուսաղէմ իր կազմակերպած Ուխտանձնաժողովեան առընչութեամբ

Կիրակի, Մայիս 16, ժամը 15-ին
Մայր Եկեղեցւոյ
Արծրունի Ջրպաչեան սրահին մէջ:

Յայտագիր. --

-- Լուսանկարներու ցուցադրում:
-- Վիտէօ -- լուսարձակում:
-- Տեղեկութիւններ Հայ -- Երուսաղէմի մասին:

Մուտքը ազատ է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.

Եկեղեցւոյ Պայծառաքեան հարուստ... Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Յակոբեան 10.000 ֆրանք, Տարի'ղ էքսփանսիոն 2.500 Ֆր., Տիկին Յասմիկ Ներսիսեան 100 Ֆր., Օր. Անդրիկ Քէօլէյեան 1000, Տիկին Հերմինէ Տէր -- Սահակեան 100, Պր. Սեպաստիէն Թան 500, Տէր եւ Տիկին Տոմինիք Պոչ 500, Պր. Գրիգոր Շահինեան 2000, Տիկին Մարի -- Լուիզ Լը Բուա 2000, Տէր եւ Տիկին Աբրահամ Էվինկիւլիւ 1000, Պր. Տրդատ Աբանեան 600, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Փըթի 2000, Օր. Սիլվիա Գրիգորեան 500, Պր. Մանուէլ Գասպարեան 400, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ եւ Մարի -- Քրիսթին Թիւթիւնճեան -- Տը Վարդաւան 10.000, Պր. Հերման Կըզըր 1500, Տիկին Արաքսի Մուրատեան 2000, Օր. Էլիզապէթ Վիզպիզեան 400, Տիկին Սրբուհի Աչճեան 500 Ֆր.:

Պր. Արտաշէս Ժամկոչեան՝ Անահիտ Ժամկոչեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղիկի՝ 1000 Ֆր., նոյն առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Բրնէ Մանուէլեան 300, Տէր եւ Տիկին Անտոնեան՝ Գրիգոր Տէտէեանի յիշատակին 300, Տիկին Ն. Հայկերեան եւ զաւակները՝ Պօղոս Աղապէեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղիկի 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արթիւ Պզտիկեան՝ Վահան Տէմիրճեանի մահուան առթիւ՝ 200, Տիկին Ազատուհի Պատէմեան Արտաշէս Պատէմեանի մխիթարակին՝ 300, Տէր եւ Տիկին Վահէ Տամլամեան Տամլամեան զերդաստանի ննջեցեալներու յիշատակին՝ 500 Ֆր.:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ժորժ Ազատխանեան եւ աղջիկը՝ Ժոէլ-Անոյշ, մեծ-մայրիկները, հօրաքոյրը եւ մօրաքոյրը, քեռայրները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի կիրակի, Մայիս 9-ին, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցին, 31-33, ռիւ Սէն-Ժիւսթ, իրենց զաւկին, եղբօր, թոռան, եղբօր եւ քրոջ զաւկին՝

ԷՐԻՒ-ԺՈԶԷՖ-ՇԱՌԼ
ԱԶԱՏԽԱՆԵԱՆ-Ի

արկածալի մահուան (զոհ մոթոյի արկածի մը, Մարտ 31-ին, 25 տարեկանին) քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն տարաբախտ երիտասարդին յիշատակը յարգողներուն:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Պր. Նուրհան Իփլիքճեան եւ զաւակները իրենց քրոջ եւ հօրաքրոջ՝ վարդուհի Ալթունեան -- Իփլիքճեանի մահուան 4-րդ տարելիցին ի յիշատակ 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

***

Արամ Կիւրեղեանի յիշատակին Արմենուհի Գեւոնեան 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի էլէն Բիւզանդ մանուճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Անդրի եւ Ռոպէր Պետրոսեանի իրենց մօր՝ Գեղանոյշ Պետրոսեանի մահուան առթիւ:

LE COMITE DE PARIS
DE L'U. G. A. B.

vous invite à l'exposition de

HOVIV

«Vous trouvez ça drôle?»

Exposition du 6 au 19 mai
Heures d'ouvertures : de 18h à 22h

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — Paris 17e
(M° Courcelles) Tél. : 45 20 03 18

ASCENSION

4 JOURS EN NORMANDIE
AU CENTRE DE VACANCES
DE LA
CROIX ROUGE ARMENIENNE
Les 20, 21 ,22 et 23 Mai

Départ de l'autocar :

Jeudi matin
— ALFORTVILLE
Place Carnot à 8 h
— ISSY-LES-MOULINEAUX
Eglise Arménienne à 8 h 30
— GARE SAINT LAZARE
25, rue de Rome, Paris à 9 h

Participation aux frais :

Voyage + Séjour de 4 jours en pension complète + Excursions Deauville, Mont Saint Michel etc.....680 F.

***

Le Centre de Vacances de la
CROIX ROUGE ARMENIENNE
situé sur les plages de Normandie, ouvre ses portes durant la saison estivale, à partir du 7 Juillet pour y accueillir nos compatriotes de tous âges.

Les enfants et les adolescents sont admis seulement accompagnés de leurs parents.

Pour retenir les chambres ou pour tous renseignements téléphoner à :

NAVASSARTIAN 39 85 36 53
POHANIAN 43 37 90 69

A partir du 4 Juillet téléphoner au *Centre de Vacances* 16 — 31 21 77 63

AVIS DE MESSE

Le Dimanche 9 Mai 1993, en l'église arménienne Ste. Croix de Varak, 31-33, rue Saint-Just à Arnouville une messe sera célébrée pour le repos de l'âme de

ERIC-JOSEPH-CHARLES
ASSETKANIAN

mort accidentellement le 31 Mars 1993 à l'âge de 25 ans.

De la part de Monsieur et Madame Georges Assetkanian et leur fille Joële, ses parents et sa sœur, ses grand'mères, tantes et oncles.

TOURNEE EN FRANCE
DU GROUPE MUSICAL DU LIBAN

«ՆՈՐ ԵՐԳ»
«NOR YERK»

CHANTS RELIGIEUX ET POPULAIRES ARMENIENS

Mardi 11 Mai à 20 heures 30

Eglise Evangélique Arménienne
28, avenue Bourgain
92130 Issy-les-Moulineaux

— Entrée gratuite —
— Libre participation aux frais —

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՊՈԼՍԱՀԱՅ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ձեզ կը հրաւիրէ՝ քաջալերելու հայկական վարժարաններու աշակերտները՝

ՄԻՋՎԱՐԺԱՐԱՆԱՅԻՆ ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑԱՇԱՆԴԷՍԻՆ

Մայիս 23, կիրակի, ժամը 16,
Մշակութային Տան մէն
12 -- 14 ռիւ Ս. Պազիլ 13001

Մուտքը ազատ է:

UCFAF

Communiqué

Le Comité Directeur de l'Union Française des Arméniens de France, fort du succès éclatant de la série de représentations de l'Ensemble National de Chants et Danses du Haut-Karabagh - Artsakh,

Fidèle à sa vocation culturelle et artistique, est heureux d'avoir contribué à la propagation et la connaissance de l'art d'Arménie et de l'Artsakh.

Il le doit à la haute qualité de l'ensemble qui, par ses chants et danses a enthousiasmé et conquis l'admiration du public.

L'Union Culturelle des Arméniens de France, consciente qu'elle doit cette réussite à l'effort de tous ses membres organisateurs de la tournée à travers toute la France et à leur esprit de solidarité envers le Karabagh, tient à les remercier ainsi que tous ceux qui y ont contribué.

Information :
Le résultat de la collecte organisée au cours des galas au profit du Haut-Karabagh soit 19.460 F. a été remis à Mme Nelly Voskanian, ministre de la Culture de l'Artsakh.

Paris, le 28 Avril

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՒ ՄԱՐՍԷՅԼ

Կիրակի, Մայիս 9, Տօն՝ երեսփոխ Սրբոյ Խաչին:
Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8.30-ին,
Պատարագի սկիզբ՝ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ՝
ՄԱՆՈՒԿ ԲՀՆԳ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ

***

Լա Սէութայի Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ մէջ կը պատարագէ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ԲՀՆԳ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ
Յաւարտ պատարագի Հոգեհանգիստ կը կատարուի:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Ա. Թադէոսեան մանուճիւղը ընդհանուր ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Մայիս 8-ին, կէսօրէ ետք ժամը 3-ին, Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, Paris 9e
Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

CROIX BLEUE
Centre de Vacances

La Croix Bleue des Arméniens de France organise deux séjours à son Centre de vacances de Bellefontaine (Jura) pour les *enfants de 7 à 13 ans.*

1er séjour : du 8 juillet au 1er Août
2ème séjour : du 2 au 29 Août
prix : pension pour un enfant 3 000 F
pension pour deux enfants 5 500 F
pension pour trois enfants 8 000 F
voyage (pour Paris et sa région): 400 F

Pour les inscriptions veuillez vous adresser au bureau de la section de la CBAF la plus proche de votre domicile ou au bureau du Conseil d'Administration au — 17, rue Bleue, 75009 Paris.

***

Inscription à la Colonie de Bellefontaine Croix Bleue d'Alfortville, section Hélen Puzant

— le samedi 15 mai à compter de 16h pour le mois d'août.

Ces inscriptions auront lieu à la Maison de la Culture - 9, rue de Madrid, Alfortville.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիլի մանուճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. -- Գէորգ Խամբերեանի մահուան առթիւ՝ Խամբերեան ընտանիք 300, Տէր եւ Տիկին Թորոսեան 50 Ֆր.: Ժան - Գլօտ Սեդպօեանի մահուան առթիւ՝ Այրի Տիկին Գեղամ Պաղտասարեան 200: Գ. Խամբերեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Վարպետեան 50 Ֆր.: Պր. Ա. Միհնասեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Վարդօքեան 200 Ֆր.: Պր. կ. կնիկեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ռիզօ 100 Ֆր.: Տիկին Ա. Ժամկոչեանի մահուան առթիւ՝ Գրիգոր Գրիգորեան ընտանիք 500 Ֆր.: Պր. Գ. Պօյատեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Կակոսեան 300, Արզումեան ընտանիք 200, Ռուսեան ընտանիք 200, Տիկին Գիւլ Տէրտէրեան 500 Ֆր.: Պր. Մօրիս Ներսէսեանի մահուան առթիւ՝ բարեկամները եւ դրացիները (Պուա -- Լիւզի) 400, Տիկին ընտանիք 500, Տիկին Ն. Պարկեան եւ զաւակը 300 Ֆր.:

(Շար.)

***

Թաղիս Սուրբ Սահակ -- Մեսրոպ եկեղեցւոյ թաղական խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. -- Գէորգ Խամբերեանի մահուան առթիւ՝ Խամբերեան ընտանիք 300, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Պաղտասարեան 200: Գ. Խամբերեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Վարպետեան 50 Ֆր.: Պր. Ա. Միհնասեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Վարդօքեան 200 Ֆր.: Պր. կ. կնիկեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ռիզօ 100 Ֆր.: Տիկին Ա. Ժամկոչեանի մահուան առթիւ՝ Գրիգոր Գրիգորեան ընտանիք 500 Ֆր.: Պր. Գ. Պօյատեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Կակոսեան 300, Արզումեան ընտանիք 200, Ռուսեան ընտանիք 200, Տիկին Գիւլ Տէրտէրեան 500 Ֆր.: Պր. Մօրիս Ներսէսեանի մահուան առթիւ՝ բարեկամները եւ դրացիները (Պուա -- Լիւզի) 400, Տիկին ընտանիք 500, Տիկին Ն. Պարկեան եւ զաւակը 300 Ֆր.:

(Շար.)

***

Թաղիս Սուրբ Սահակ -- Մեսրոպ եկեղեցւոյ թաղական խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. -- Գէորգ Խամբերեանի մահուան առթիւ՝ Խամբերեան ընտանիք 300, Տէր եւ Տիկին Թորոսեան 50 Ֆր.: Ժան - Գլօտ Սեդպօեանի մահուան առթիւ՝ Այրի Տիկին Գեղամ Պաղտասարեան 200: Գ. Խամբերեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Վարպետեան 50 Ֆր.: Պր. Ա. Միհնասեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Վարդօքեան 200 Ֆր.: Պր. կ. կնիկեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ռիզօ 100 Ֆր.: Տիկին Ա. Ժամկոչեանի մահուան առթիւ՝ Գրիգոր Գրիգորեան ընտանիք 500 Ֆր.: Պր. Գ. Պօյատեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Կակոսեան 300, Արզումեան ընտանիք 200, Ռուսեան ընտանիք 200, Տիկին Գիւլ Տէրտէրեան 500 Ֆր.: Պր. Մօրիս Ներսէսեանի մահուան առթիւ՝ բարեկամները եւ դրացիները (Պուա -- Լիւզի) 400, Տիկին ընտանիք 500, Տիկին Ն. Պարկեան եւ զաւակը 300 Ֆր.:

(Շար.)

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 7
VENDREDI
7 MAI
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅԿԱԶ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·056 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 18.056

ԱՐՑԱԽ

ԷԼՋԻՊԷՅԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՊԷՏՔ Է ՄԻՋԻՆ ԼՈՒԾՈՒՄ ՄԸ ԳՏՆԵԼ

Ադրբեջանի նախագահը Մոսկուայի «Նեզավիսիմայա գազեթա»յին (Մայիս 5) որուն յայտարարութեամբ մը ըսած է. «Քելբաջարի մէջ որ ադրբեջանական շրջան է Ղարաբաղի եւ Հայաստանի միջեւ, գրաւուած՝ Ապրիլին հայկական ուժերու կողմէ, պատահածները Միացեալ Նահանգներ, Ռուսաստան ու Անգլիան մեզի աւելի գործօն ֆայլերու». ան չեշտած է որ դատապարտելի կը նկատէ այս տարին զէմ մինչազգային հանրութեան չեզոք կեցուածքը: Էլչիպէյ յիշեցուցած է թէ վերջերս իրեն յղուած զրուցեամբ մը նախագահ Քլինթըն կ'ընդգծէր որ «Միացեալ Նահանգներու կառավարութիւնը կը պահանջէր Քելբաջարը գրաւուած ուժերուն անմիջական նահանջը»: Ան աւելցուցած է թէ Իրան եւ Թուրքիա եւս վճռական կեցուածք կը ցուցաբերեն այս մասին:

Էլչիպէյ չարունակած է. — «Ադրբեջան պիտի բազմապատկէ գինուորական իր ջանքերը եւ մեր զօրքին ու միջազգային հանրութեան ճնշումով Հայերը մօտ օրէն պիտի հեռանան իրենց գրաւած շրջաններէն»:

Հայց, այս ընթացիկ խօսքերէն զատ, Ադրբեջանի նախագահը աւելի չահեկան բաներ կ'ըսէ, աւելին՝ «նոր լեզու մը» կը գործածէ: Այսպէս, ան կ'աւելցնէ. — «Ազերիները յոգնեցան այս պատերազմէն ինչպէս Հայերը, և խաղաղութիւն կ'ուզեն: Հարկ է միջին լուծում մը գտնել: Պէտք է Հայերը յստակացնեն իրենց դիրքը եւ ըսեն թէ ի՞նչ է պատերազմական իրենց նպատակը: Եթէ կը պատերազմին որպէսզի Ղարաբաղը Ադրբեջանէն անջատեն, այն ատեն կովկասի մէջ, խաղաղութիւն չի կրնար ըլլալ· բայց, եթէ Հայերը կը կռուին ապահովելու համար Ղարաբաղի Հայերուն բնականոն կեանքը եւ երաշխաւորելու անոնց քաղաքացիական եւ ազգային իրաւունքները, այդ պարագային կարելի է խաղաղութեան պայմաններ գրտնել»:

Թերթը կ'աւելցնէ որ Էլչիպէյ չի հակառակիր ուղղակի բանակցութիւններ ունենալու Ղարաբաղի Հայերու ներկայացուցիչներուն հետ, պայմանաւ որ՝ «այս մէկը չհանդիսանայ որպէս առաջին քայլ մը դէպի օրինաւոր ճանաչումը իրենց անջատման»:

***

Ինչ կը վերաբերի ռուս — Թուրք — ամերիկեան այն ծրագրին որու բովանդակութեան մանրամասնութիւնները չեն հրապարակուիր (տես՝ «Յառաջ», Մայիս 5), Ղարաբաղի Երեւանի ներկայացուցիչը՝ Մանուէլ Սարգսեան յայտարարած է որ այդ ծրագիրը Ադրբեջանի ի նպաստ է եւ անընդունելի է: Ան չի նախատեսեր որ ծրնեւի խօսակցութիւններուն (Մայիս 17 / 22) Ղարաբաղի ներկայացուցիչները մասնակցին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՐԻՍԷԼԻ մէջ բացուած է մինչազգային ժողով մը որ պիտի մշակէ Եւրոպա — Կովկաս — Մինչին Ասիա առեւտրական ասոցիացիոն մը ծրագիրը: Բացումին խօսք առնելով Եւրոպական խորհրդարանի ար-

(Շար·ը Դ· էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ ԵՒ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ԴԺՈՒԱՐԻՆ ԴԵՐԸ

Մայիս 6-ի «Թէրճիւման»ը «Սապահ» Թերթէն արտատպած է Մէհմէտ Ալի Պիրանտի մէկ դրուագիւնը որ կը կրէ «Կովկասի մէջ խաղաղութեան առաջին յոյսը ծագեցաւ» խորագիրը:

Լրագրողը ակնարկելով Թուրքիոյ մէջ նորդուքեամբ չարագրուած խաղաղութեան ծանօթ ծրագրին, կ'ըսէ թէ երկու կողմերն ալ նոր մօտեցումով մը պէտք է դիմեն լուծումի նպատակին:

Այսպէս, «Ազերիները պէտք է հրաժարին մինչեւ 1987 կիրարկած իրենց ֆաղաքականութենէն — ընդունին Ղարաբաղի ժողովուրդին ինքզինք կառավարելու իրաւունքը· պէտք է հասկնան որ այլեւս չեն կրնար շարունակել ղեկավարութեան նախկին ձեւը»:

Ապա, Պիրանտ կը գրէ թէ Ազերիները պէտք է գիտակցին թէ չեն կրնար չարունակել այս պատերազմը· ու կը յիշէ «Նիւզուիք»ի հրապարակումները Քելբաջարի գրաւումին ընթացքին հայ զոհերու փոքր թիւին մասին որ զարմանք պատճառած է:

Գալով Հայերուն, որոնց համար վերջին առիթ մը կը նկատէ լրագրողը հաշտութեան վերոյիշեալ ծրագիրը, «պէտք է ընդունին կարեւորագոյն պարագայ, թէ Ղարաբաղ իրենց չի պատկանիր: Ղարաբաղ ադրբեջանական հող է: Մանաւանդ պէտք չէ մտածեն անոր անկախ հանգրպետութեան մը վերածումը»:

Յետոյ, Պիրանտ կը ծանրանայ Լեւոն Տէր — Պետրոսեանի առջեւ ծառացած դժուարութեան որ կը կայանայ «Ղարաբաղցի Հայերու (Դաշնակցականներու) անզիջող կեցուածքը մեղմելու մէջ»: Գրելէ ետք թէ այլեւս Հայաստանի նախագահը անզօր է անոնց որեւէ բան թելադրելու, երկու կէտի նշումով կ'եզրակացնէ իր զրուցիւնը. ա) Հայաստան եթէ ցընդի իր զրուցիւնը. ա) Հայաստան եթէ կ'ուզէ Թուրքիոյ դուռը բաց պահել ու անյապաղ խաղաղութիւն մը ապահովելով լծուիլ երկրին վերականգնումին, պէտք է յաղորդի հակակշռի տակ առնել իր անզուսպ եղբայրները: բ) Այս հարցին մէջ պատասխանատուութիւն կը վիճակի նաեւ Սփիւռքի հայութեան որ կ'ապրի բարկեցիկ կեանք մը: Անոնք փոխանակ հրահրելու Դաշնակցականները, պէտք է մղեն խաղաղութեան մօտենալու:

***

Ղարաբաղի հարցին մասին նոյն թուականի «Միլլիյէթ»ին մէջ ալ արտայայտած է Սամի Քոհէն. «Հասցէն՝ Երեւան...» խորագրուած էջը կը ծանրանայ ներկայացուած խաղաղութեան ծրագրին գործադրութեան մէջ Հայաստանի կեցուածքին վրայ, զոր ամենակարեւորը կը նկատէ:

Ան եւս կը ծանրանայ Լ. Տէր — Պետրոսեանի դերին վրայ որ «այս հանգրուանին կ'ենթարկուի իրեն ամենամօտիկ ընկատուած երկու երկիրներու ազդեցութեան: Հետեւաբար, պէտք է զգացած ըլլայ որ միասնական ջանքերուն ու ներկայացուած խաղաղութեան ծրագրին ընդդիմանալ, իրեն անընպատ հակազդեցութիւն պիտի ստեղծէ:

Այսուհանդերձ եթէ ժխտական պատասխան տայ, թէ՛ վտանգած պիտի ըլլայ շրջանի խաղաղութիւնը, եւ թէ թիրախ պիտի դառնայ թէ՛ Միացեալ — Նահանգներու, թէ՛ Ռուսաստանի եւ թէ ամբողջ աշխարհին շանթերուն:

Երեւան կը ստանձնէ՞ արդեօք այսքան ծանրակշիռ պատասխանատուութիւն մը»:

ՄԱՄՈՒԼ

«LA CROIX»

(6 Mai)

STEPANAKERT:
LE PRIX DE LA LIBERTE

Ջղուածաշարքի մը առաջինը լոյս տեսած է Թերթին Մայիս 6-ի թիւին մէջ, վերոյիշեալ խորագրով: Լրագրողը Հայաստան զացած էր վերջերս խումբ մը Թղթակիցներու եւ բժիշկներու հետ (ճամբորդութիւնը կազմակերպուած էր Սոլիտարիթէ Փրոթեսթանթ Ֆրանս — Արմէնիի կողմէ) եւ կը պատմէ իր տեսածը Ղարաբաղ:

Ջղուածը կը սկսի Վազգէն Մարկոսեան անունով ղարաբաղցի Հայու մը արտայայտութեամբ՝ «լա՛ լուր, Թուրկուազ էօզալ երէկ մեռած է» ու լրագրողը կ'աւելցնէ թէ ըսողին համար անպատշաճ ոչինչ կայ Թուրք նախագահին մահուամբ ուրախանալուն մէջ: Իվ Փլթէթ կը շարունակէ իր Թղթակցութիւնը ըսելով թէ Վազգէն Մարկոսեան խոհարար է Ստեփանակերտի հիւանդանոցը զոր կը նկարագրէ սակաւ. — «Մեղմուկրակ սրահներ, աղաւոտ պատերով, որ Ղարաբաղի պատերազմի վիրաւորներէն 18-ը կը պատսպարէ — մէկը ականի մը վրայ կոխած է եւ հրթռչքով կը պահէ իր երկու սրունքները, միւսը զնդակ մը ստացած է իր գլխուն մէջ: Թերեւս վիրաւորները իրենց տունը կը խնամուին: Բժշկական կազմածը ժամանակավրէպ է, ինչպէս արդէն ամբողջ հիւանդանոցը: Քաղաքին միակ համեմատական հարստութիւնը՝ ելեկտրականութիւնն է, որմէ ադրբէլի ամէն օր, 24-ի վրայ՝ 20 ժամ, ինչ որ գրեթէ պերճանք մըն է դրացի Հայաստանի հանրապետութեան բնակիչներուն համար:

Այս պատերազմը արդէն 7000 մեռեալ ունեցած է, կը չարունակէ Թղթակիցը, ու կը բացատրէ Ղարաբաղի պարագան, չրջան մը պատմականօրէն հայաբնակ որ Ադրբեջանի տրուեցաւ 1921-ին խորհրդային իշխանութեան կողմէ, այն պատրուակով որ պիտի բարելաւէր իր տնտեսական կացութիւնը: Փլթէթի համար, Մոսկուայի այս «նուէրը» աւելի կը բացատրուէր Ռուսերու և Թուրքերու կովկասեան բարդ յարաբերութիւններով: Ղարաբաղը Ադրբեջանի տալով, Մոսկուա բարեացակամ արարք մը կ'ընէր Թուրքիոյ նկատմամբ: Ու լրագրողը տուած պատմական հակիրճ ծանօթութիւնները կը հասցնէ 1988 Փետրուարի, երբ տեղւոյն Գերագոյն Խորհուրդը կը քուէարկէր իր կցումը Հայաստանի, ինչ որ առիթ կուտար հակահայ պոկրոմներու չարքի մը: Հակասական քաղաքական որոշումներու խառնիճաղանճի մը եւ Խորհրդային Միութեան խառնակ վիճակին հետեւանքով, պատերազմը կը զարգանար, մինչ միաժամանակ Հայաստան երկրաշարժի մը ծանր հարուածին տակ պինդը քիչ — քիչ խեղդող չրջափակումի մը կ'ենթարկուէր Ադրբեջանի կողմէ: Այսօր, գրեթէ ապերի չէ մնացած Ղարաբաղ, բացի հիւսիսը գտնուող երկու տեղերէ եւ Ստեփանակերտի մանկապարտէզ մը ուր քանի մը ապատանեալ կան եւ նորածին մը որու ծնունդը ծանուցուած է իր ընտանիքին ձայնասփիւռով, ճշդելով որ մայրն ու մանուկը լաւ են:

Փլթէթ դեռ երկար կը նկարագրէ Ստեփանակերտի վիճակը: Վազգէն Մարկոսեանի եղբայրը սպանուած է փողոցը հրազունդի մը, 1992-ի Հոկտեմբերին: Եթէ Ստեփանակերտ պատերազմ չէ ճանչցած, երկար տեւն ռմբակոծութեանց ենթակայ եղած է: Վ. Մարկոսեանի տունն ալ քարուքանդ եղած է եւ հիւանդանոցին խոհարարը, իր հնչին աչխատավարձով, հօրեղբօր մը փոքրիկ տնակը կ'ապրի ծնողքին հետ, կինոջը եւ չորս զաւակներուն եւ ապագան կուտան նաեւ սպանուած եղբօրը կնոջ եւ երեք երախաներուն, տասը հոգի մէկ սենեակի մէջ կը քնանան: Ուր որ պտըտած է, քաղաքէն դուրս ալ, հաստատած է «այրած հողի» քաղաքականութիւն մը գիւղերուն մէջ, այդպէս է նաեւ Շուշի, ուրկէ Հայերը փախած էին 1989-ին, նոյնն է տպաւորութիւնը Լաչինի:

Լրագրողը հարց կուտայ վերջաւորութեան թէ ի՞նչ բանի կրնայ յանգիլ այն ինչ որ կարելի է կոչել՝ հայկ. պինուրական յաղթանակ: Հաւանական չի նկատեր Ղարաբաղի կցումը Հայաստանի: Ֆիզիքապէս՝ իրագործուած է քանի որ գրաւելով Քելբաջարը, քանի մը չաբաթ առաջ, Ղարաբաղի մարտիկները հիւսիսէն փակեցին ազերի այն փոքրիկ հողաշերտը որ գիրենք կը բաժնէր Հայաստանէն: Այլեւս պարապ չրջան մը, հոն սպրող Ազերիները փախած են, բայց, ծանր յաղթանակ մը, քաղաքական զէշ գործ մը: Քելբաջար ազերի չրջան մըն է, Ղարաբաղէն դուրս եւ այս նուաճումը միջազգային տհաճութիւն եւ Թուրքիոյ բարկութիւնը առթեց: Բանակցութի՞ւն, կը թուի որ ուրիշ ելք չկայ, կը գրէ «Լա Քրուայի» Թղթակիցը: Այսօր, Ղարաբաղի Հայերը կը հակակշռեն իրենց հողամասը, ինչ որ կը փնտռէին եւ ունին Քելբաջարով տեսակ մը փոխանակութեան դէնք բանակցութեան համար: Ու վերջին հարցում մը կուտայ Փլթէթ այս առաջին յօդուածով՝ «Ադրբեջան պիտի ընդունի՞ բանակցիլ եւ երաշխաւորել իսկական ինքնավարութիւն մը Ղարաբաղի Հայերուն եւ Ղարաբաղի անկախութեան կողմնակիցներն ալ որոնք պինուրական լուծումի մը փորձութիւնն ունին, պիտի հրաժարի՞ն հեռանկարէ մը զոր ձեռքի տակ կը նկատեն»:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՍ ՍԸՏԱՆԻ ՄԷՋ

Վալանսի Հ. Մ.-ը յաջորդիկայ չաբաթ օր, պիտի խաղայ իր վերջնթեր մրցումը: Կ'երթայ Սլտան՝ որուն խումբը մէկ կէտով միայն ետ է Հ. Մ.-էն: Երթ մրցումն, Վալանս յաղթած էր ամենավերջին վայրկեանին՝ 1 — 0: Շաբաթ իրիկուն, անկասկած աւելի դժուար պիտի ըլլայ նոյն կարգի արդիւնք մը ձեռք ձգել:

Այսուհանդերձ, անցեալ չաբաթուան լայն յաղթանակը Անճըսիի վրայ (3 — 0) կրնայ յոյս ներշնչել նոր յաջողութեան մը համար:

Ինչ որ ալ ըլլայ, Հ. Մ.-ին ներկայ դիրքը, 5-րդ, չի կրնար չատ փոխուիլ: Դիրք մը՝ որ փայլուն է արդէն, առաջին անդամ մեծերու հետ մրցակցութեան մէջ մտնող խումբի մը համար:

Այդ կ'ընդգծէր «Ֆրանս Ֆութպոլ» չաբաթաթերթը Ապրիլ 27-ի իր թիւով, երկար գրութեան մը մէջ՝ ուր չէչոը դրուած էր մանաւանդ հայանուն ակումբին մէջ տիրող համերաշխութեան, համակրելի մթնոլորտին վրայ եւ դիտել կը տրուէր թէ առաջին անդամն էր որ օտար ծագումով եւ վարուցածքով ակումբ մը կը համնէր այս բարձր մակարդակին, Ֆրանսայի մէջ:

Վալանսի պահեստի խումբն ալ պիտի կատարէ այս չաբաթ, իր վերջնթեր խաղը, ի հաչիւ Ֆրանսայի 4-րդ դասակարգի ախոյենութեան: Պիտի հիւրընկալէ «Նոր — Գափ»ը՝ որ կրընտրի Վալանսի Գափիւչ Թաղին ակումբն է, հովանաւորուած Նոր — Էսթ գործարանին կողմէ: Ուրկէ՝ «Նոր — Գափ» անունը:

Վ. Ս.

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

Raymond H. Kévorkian
Paul Paboudjian

LES ARMÉNIENS DANS L'EMPIRE OTTOMAN A LA VEILLE DU GÉNOCIDE

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Պատրիարքարանի եւ ուսումնական խորհուրդներու կողմէ պատրաստուած տեղեկագիրները որ հեղինակը խոր ուշադրութեամբ թղթատած է ակներեւ վաստեր են թէ Փիրիքական և Նիւթական կորուստի կողքին ոչ թէ միայն Արեւմտահայաստանը կործանեցաւ այլեւ առ հասարակ բոլոր Թրքահայութիւնը Աղբիւրատպարակն մինչեւ Վան, եւ Տրապիզոնէն մինչեւ Հալէպ փճացաւ: Երբ նկատի առնենք թէ պատերազմէն առաջ քան պատրիարքարանի կողմէ պատրաստուած ցուցակներուն, (տե՛ս էջ 78), Էրզրումի մէջ կար 322 հայկական վարժարան, 21·348 աշակերտներով, Վանի մէջ՝ 192 վարժարան 11·304 աշակերտներով, կամ Տրապիզոնի մէջ 190 վարժարան 9·354 աշակերտներով եւ Կիւլիւոյ մէջ 176 վարժարան չուրջ 35·000 աշակերտներով առանց դեռ հաշուելու Նիկոմիտիոյ, Սեբաստիոյ, Խարբերդի, Անգարայի եւ միւս զաւառներու վաստերական տուեալները, կարելի է պատկերացնել թէ որքան անդարմանելի եղած են 1915-ի ցեղասպանութեան հետեւանքները որ դեռ միջազգային պատմութեան մէջ իր պատճառ տեղը չէ դտած հակառակ տարուած աշխատանքներուն: Իսկ թէ այսօրուան արտակարգ պայմաններուն եւ փոփոխութիւններուն պատճառաւ դեռ ո՞ւր կրնայ յանդիլ ոչ ոք կարող է նախատեսել: Այս հատորին մէջ ընթերցողը պիտի կարենայ դտնել բազմաթիւ եկեղեցիներու, վարժարաններու եւ աշակերտներու հաւաքական նկարներու կողքին, մեր ժողովուրդին տոհմիկ եւ առօրեայ կեանքը ցոյց տուող նկարներ, հարսանիքի, առուտուրի, հանդէսներու, ուխտագնացութեան (Արմաշ), դործարաններու եւ աշխատանոցներու նկարներ: Հեղինակը ի մաի ունեցած է ընթերցողին ներկայացնել ինչ որ էր հայ կեանքը Պոլսոյ եւ թէ զաւառի մէջ եւ այս ուղղութեամբ օգտուելով Պոլսոյ պատրիարքարանի նախապատերազմեան տարիներու կատարած մէկ մարդահամարէն, իր ուսումնասիրութեան Բ. բաժինին մէջ աշխարհագրական քարէտներու միջոցաւ ընթերցողին ուշադրութեան կը յանձնէ իւրաքանչիւր քաղաքի, դիւղաքաղաքի եւ դիւղի մասին որոշ վիճակագրական տուեալներ: Ըստ իր նշած թուին հատորը կը պարունակէ 2950 մեծ կամ փոքր քաղաք կամ դիւղերու վերաբերեալ տեղեկութիւն:

Ըստ Պոլսոյ Աղդային Պատրիարքարանի կողմէ պատրաստուած 1913-ի այս վիճակագրին (տե՛ս էջ՝ 60), Օսմանեան կայսրութեան մէջ -- ասելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել Փոքր Ասիոյ բոլոր նահանգներուն մէջ եւ Պոլիսն ու Թրակիան ալ միասին -- Հայոց թիւը 1·914·620 հոգի կը հաշուէ: Ըստ նոյն վիճակագրին, հայկական վեց նահանգները ունին 967·320 հոգի եւ Տրապիզոնն ալ միասին՝ 73·395 հոգի, ընդամէնը 1·040·715 հոգի: 1914 Փետր. 8-ի ռուս -- Թուրք համաձայնագրով ուրեմն ասելի քան մէկ միլիոն հոգի ապագայ ինքնավար Հայաստանի մը կորիզը կազմելու սահմանուած էր: Վերոյիշեալ թիւերը կը համապատասխանեն թէ մեր եւ թէ Մարսէլ Լէարի վիճակագրական եղրակացութեան (1): Միայն հոս պատրիարքարանի տուեալները մանրամասնօրէն իւրաքանչիւր նահանգի եւ զաւառի բնակչութիւնը անջատաբար կուտան: Բնական է որ այս վիճակագրութեան եւ Բ. Դրան ոչ թէ ունեցած, այլ հրատարակած ցուցակներուն միջեւ տարբերութիւնը չատ մեծ է եւ ի վնաս Հայ ժողովուրդին: Նոյն վիճակագրութիւնը ցոյց կուտայ նաեւ երկու հազարէ ասելի վարժարան իր 200·008-է ասելի աշակերտուհիներու պատկառելի թիւով մը: Այս դումարին մէջ չեն հաշուուած դեռ Հայ Կաթոլիկէ, Հայ Աւետարանական եւ օտար (Ֆրանսական, ամերիկեան, դերմանական եւ իտալական) վարժարանները յաճախող ուսանողները որոնք եւս կարեւոր թիւ մը կը ներկայացնեն:

Նախապատերազմեան երեւելի դէմքերու կարգին յիշենք Օրմանեան Պատրիարքի, Զաւէն Պատրիարքի, Ներսէս Պատրիարքի, Նարպէյ Սրբազանի, Իզմիրլիեան Պատրիարքի, Գարեգին Սրուանձտեանց Սրբազանի նկարները: Ազգային դէմքերէն յիշենք՝ Գրիգոր Օտեան, Գրիգոր Զօհրապ, Տոքթոր Ստեփան Փաչա Ալանեան, Ստեփան Գարագեան, յեղափոխական դէմքերէն՝ Վարդգէս, Համբարձում Պօյաճեան, Մկրտիչ Փորթուկալեան, ազգային հասարակական դործիչ եւ բանաստէր տոքթոր Թորգոմեան, պատրիարքարանի դործակատար առեղծուածային եւ տակաւախօս՝ Գամէր էֆէնտի որու հետ երկար տարիներ առաջ քանիցս հանդիպելու եւ ծանօթանալու առիթը ունեցած էինք: Ըստ կարդ մը լսի -- լսուածներու Գամէր էֆէնտի կասկածելի գործունէութիւն մը ունեցած էր Մեծ Եղեռնի օրերուն: Բայց Զաւէն Պատրիարքի անձնական վկայութիւններուն համաձայն ան յաջողած էր փրկել իր ծանօթութիւնները: Ուրիշ կարդ մը երեւելի դէմքեր որոնք 1915 Ապրիլ 24-ի դիշերը եւ յաջորդ օրերը ձերբակալուած էին եւ յետոյ աքսորուած (2): Չենք մոռցուած նաեւ մեր ժողովուրդի դահիճներու նկարները:

Հատորը դերծ չէ սակայն կարդ մը այլազան սխալ տեղեկութիւններէ որոնցմէ տակաւին խուսափիլ անկարելի չէր: Հեղինակը պարտէր միշտ քանի մը աղբիւրէ տուուղել իւրաքանչիւր տեղեկութիւն: Ստորեւ յիշենք ոմանք իրենց ճշդումներով:

-- Զաւէն Պատրիարքի մականունը Եղիազարեան չէ (տե՛ս էջեր՝ 37, 41), այլ՝ Տէր -- Եղիայեան: Մինչ էջ՝ 397-ի վրայ պատրիարքը Եղիայեան ըլլալով ալ կ'ենթարկի: Իսկ մահուան թուականը պէտք է ըլլայ 1947:

-- Ձիլիատը, այսինքն՝ «անհաւատ»ին դէմ սրբազան պատերազմը, Օսմանեան կայսրութեան մէջ հռչակուեցաւ 1914 տարուան Նոյեմբերին, Թուրքիոյ պատերազմի մուտքին յետոյ աւելորդ, եւ ոչ թէ 1914 տարուան ամառը (տե՛ս էջ՝ 42):

-- Էջ 53-ի վրայ տրուած պատրիարքարանի վիճակագրութիւնը անհիմն է: Այս պատճառաւ է որ Ներսէս Պատրիարք 1878-ի ամառը երեք վարդապետներ զաւառները դրկեց: Ներսէս Պատրիարքի վիճակագրութիւնը այդ օրերու դիմաւոր մեծ ակրութիւն մնծն -- Բրիտանիոյ նախարարներուն ընաւ համոզիչ չերեւցաւ որոնք Արեւմտահայաստանի զաւառներու ժողովուրդներու թուին մասին աւելի լաւ տեղեակ էին քան թէ պատրիարքարանը:

-- Հնչակեան կուսակցութիւնը իր տեղը դիջեցաւ Սասունի (1894) կմբոստութիւնին յետոյ կը դրէ Գէորգեան (էջ՝ 14): Իրականութեան մէջ պէտք է ըլլայ 1895 Սեպտեմբեր 30 (Ն. տ.) Պապը Աւիլի յոյցէն յետոյ:

-- Ռոպէրթ Գոլէճը հիմնուած չէ 1869-ին (տե՛ս էջ՝ 79), այլ՝ 1863-ին:

-- Էջ 31-ի վրայ կը տեսնենք Հանրային Պարտուց վարչութեան երբեմնի իրաւագէտ խորհրդական եւ Երիտթուրքերու դալուստէն յետոյ հանրային աշխատանքի նախարար Պետրոս Հալաճեանի նկարը: Բայց Գէորգեան զայն չհոթած է օրը՝ Բարսեղ Հալաճեանի հետ: Բնականաբար ծննդեան եւ մահուան թուականներն ալ սխալ են:

-- Թերթերու վերաբերեալ տրուած տեղեկութիւններուն մէջ եւս սխալներ կատրելի է նշմարել: Էջ 82-ի վրայ Հալալ (1873 -- 1877) եւ Խէլալ (1873 -- 1877) երկու տարբեր թերթերու մասին կը կարդանք: Նկատի առնելով թէ Հալալ եւ Խէլալ, առաջինը արդի Թրքերէն, իսկ երկրորդը հին Թրքերէն լեզուով հնչիւն ունին, արդեօք երկու Թերթերն ալ նոյնը չե՞ն Հայալ կամ Խելալ կը նշանակեն «երեւակայութիւն»:

-- Երբեմն վայրերու անուններու թարգմանութիւնն ալ սխալ դրուած են: Զոր օրինակ Քրիսթիան -- Քէօյ անչուշտ պէտք է ըլլայ Հրիսթիյան -- Քէօյ: Դեռ ուրիշներ ալ կան ասոր նման:

Հատորին Բ. բաժինը որ «Մարդիկ եւ իրենց հողը» խորագիրը կը կրէ իւրաքանչիւր քաղաքի կամ դիւղի մասին հաւաստի տեղեկութիւններ կը պարունակէ: Դիւինէ-ի քառահատորը որ յաճախ կը յիշուի, վաւերական աղբիւր մըն է եւ մենք կասկածով չենք դիմաւորեր ինչպէս Հայր Ցարուխեան Պզտիկեան վերջերս «Յառաջ»ի 1993 Ապրիլ 3-ի թիւին մէջ անդրադարձած էր: Պաշտօնի բերմամբ, ան միջազգային հակակշռի տակ դտնուող հանրային պարտուց վարչութեան ընդհանուր քարտուղարը եղած էր, եւ առիթէն օգտուելով իր La Turquie d'Asie (Paris, 1890 -- 1895) դրեց: Բայց իբր պարկեչտ անձ չվարանեցաւ յայտնելու թէ ժողովուրդներու ցուցակը որ իր աշխատութեան մէջ կը նշէր կասկածելի էր (3): Որովհետեւ, Դիւինէ լաւ դիտեր թէ Օսմանեան կառավարութիւնը իսկական վիճակագրութիւնը չէր հրապարակեր եւ ժողովուրդներու, - Հայ կամ Յոյն - միշտ նուազ թիւ ցոյց կը տրուէր բարենորոգումներու խոստումը չյարդելու համար: Իսկ այն բոլոր միւս տեղեկութիւնները որ Դիւինէ կրնայ որեւէ պատճառ չունինք չընդունելու: Դիւինէ իր այդ չորս հատորներուն մէջ, ասիական Թուրքիոյ բոլոր քաղաքներուն եւ դիւղերուն մասին ժողովուրդներուն տնտեսական մշակութային եւ ընկերային դրութեան վերաբերեալ խիստ կարեւոր տեղեկութիւններ կը հաղորդէ:

Մեխայն թէ Դիւինէ-ի տուած տեղեկութիւնները նախորդ դարու վերջին տասնամեակին կը վերաբերին, իսկ Գէորգեանի մեզի տուած տեղեկութիւնները նախ մեզ կը ծանօթացնէ Թուրքիոյ մէջ Հայ ժողովուրդը այս դարու սկիզբը ժամանակի քաղաքական պայմաններուն մէջ, եւ օգտուելով մանաւանդ պատրիարքարանի առեղծուածութիւններէն եւ հրատարակուած արժէքաւոր տեղեկագիրներէն Հայ ժողովուրդի քաղաքական, տնտեսական եւ մանաւանդ մշակութային վերելքը ամբողջովին ընթերցողին տրամադրութեան տակ կը դնէ: Հայր Պզտիկեան կասկածելի հեղինակներու մասին կը խօսի: Ջմոռնանք որ եթէ Արեւմտահայութիւնը անցեալին ունեցած է Պրայսներ, Անաթոլ Ֆրանսներ, Գլէմանսօներ կամ Փիէր Քիւյոներ, ունեցած է նաեւ Փիէր Լօթիներ կամ Գլօտ Ֆարէրներ եւ միշտ ալ պիտի ունենայ նորեր ինչպէս մեր օրերուս Սթէֆան Շօներ, Ճասթին Մաքքարթիներ եւ ուրիշներ: Ծանօթ է թէ մեր քաղաքին ալ այսօր չեն պակսիր Անգարայի ներկայացուցիչներն ու առատաձեռնութիւնէն շահողներ որոնք իրենց դիտական համբաւին դործ դրած են պատմութիւնը խեղաթիւրելու...

Մենք Հայր Պզտիկեանի միւս դիտողութիւնները կ'ընդունինք: Գէորգեան պարտէր դրացուցակ մըն ալ ներկայացնել, որ պատրաստուած անուանացանկին հետ (տե՛ս էջեր՝ 569 -- 597): Իսկ դալով վերջին էջի դրաբար յիշատակարանին, մենք էջի դրաբար յիշատակարանին, մենք մէկ բառով պիտի ըսենք թէ աւելորդ կ'ըլլայ եւ իր տեղը չէր, նոյնիսկ եթէ քերականական եւ ուղղագրական սխալներ չունենայ:

Մեր կատարած կարդ մը դիտողութիւնները հատորին հետազօտած նպատակին արձանագրած ինքնատիպ ուսումնասիրութեան չափանիշը չի նուազեցներ և առաջադրած չունինք թէ Փրանսահայ համալսարանական մը կամ ընդունելութեան պիտի արժանանայ:

(1) — Տե՛ս. Marcel Léart, *La Question arménienne à la lumière des documents*, Paris, 1913, p. 62: Ծանօթ է թէ Գրիգոր Զօհրապ այս ծանձկանուշով լոյս ընծայած է այս փոքր բայց արժէքաւոր գրքոյկը:

(2) -- Զաւէն Արք. *Պատրիարքական յուշեր*, Գահիրէ, 1947, էջ 191: Ասոնց կարգին են Արշակ Ալապօյաճեան, Խօճասարեան, Ներսէս Օհանեան եւ դեռ ուրիշներ:

(3) -- Այս խոստովանութիւնը կամ աւելի ճիշդ պարկեշտ բացատրութիւնը շատ բան ըսել կը նշանակէ որ մեծ մասնագէտներ ալ ատենին բանիցս մեր ուսումնասիրութիւններուն մէջ յիշած են: տե՛ս. Arthur Beylerian «L'impérialisme et le mouvement national arménien (1885-1890)» in *Relations Internationales*, Paris-Genève, 1975, n° 3, p. 21.

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԻԱԿ ԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ՀԱՅԿ. ԳԻՒՂԸ ՎԱԳՐՖԼԸ

80 ՀԱՑԵՐ Կ'ԱՊՐԻՆ

«Մարմարա», Ապրիլ 26-ի իր թիւով կ'արձագանգէ նախորդ օրուան *«Ճումհուրիյէթ»*ի մէջ լոյս տեսած Պէրաթ Կիւնէշ Չըֆանի յօդուածին վագըֆլը գիւղին մասին:

***

«Ճումհուրիյէթ» հրատարակած էր Պէրաթ Կիւնէշ Չըֆանի կողմէ Վագըֆլը հայկական դիւղի մասին չահեկան յօդուած մը, որ կը կրէր «Թուրքիոյ միակ ու վերջին հայկական դիւղը՝ Վագըֆլը» խորագիրը: Յօդուածագիրը նախ բանաստեղծական նկարագրականը կ'ընէ Մուսա Լեռան, խօսելով հին մարդարէներու մասին: Վագըֆլը դիւղը փոքրիկ դիւղ մըն է հոս, որ իր երեսը դարձուցեր է դէպի Միջերկրական: Հոն նախ կը լսես պանդակներու զօդանջը, յետոյ մդկիթին էզանը: Վագըֆլը այս ձայներով է որ կը կանայ պատռել իր առանձնութիւնը: Թուրքիոյ միակ ու վերջին հայկական դիւղն է այս: Տեղահանութիւններու, փոխանակութիւններու, անհամար տառապանքներու դիմացած հոդամաս մը: Ե՞րբ հիմնուած է այդ դիւղը· ոչ ոք դիտէ: Դարասկիզբին քանի մը հազար մարդ կայ եղեր հոս: 1915-ին այս մարդիկը կռուեցան բոլոր ճակատներու վրայ: Ոմանք մեռան, ոմանք ալ չվերադարձան: Այդ օրերուն բնակչութեան թիւը տակաւ նուազեցաւ, բայց ո՛չ ոք կ'անդրադառնար այդ մասին: Հոս դիւղացիները էլերով կը փոխադրէին մեռածի չերամները: Բայց հովիտէն կը հասնէին պատերազմի մասին չշուէներ: Ֆրանսացի դինուորներ կային, բայց անոնց երես չէին տար դիւղացիները: Հակառակ առոր, 1939-ին թերթերը սկսան խօսիլ Հաթայի տարնապին մասին: Այն առեն դիւղացիները սկսան վախնալ: Կ'բսուէր որ եթէ Ֆրանսացիները երթային, Թուրքերն ալ պիտի կոտորէին Հայերը: Մնաց որ այդ թուականին Վագըֆլը միակ դիւղը չէր, քանի մը հայկական դիւղեր եւս կային:

Ահա այդ տարիները կը զուգադիպին Մուխթար Նուպար Մանճայի մանկութեան օրերուն: Նուպար Մանճա կը յիշէ որ հայրը Թախանճապին կը պաղատէր որ ժողովուրդը չզաղթէ: «Ֆրանսացին ո՞վ է որ, անոնք հոս հիւր են, անոնց հետ երթալը ճիշդ չէ» կ'ըսէր: Բայց մահուան վախը բոյն դրած էր մարդոց սրտին մէջ: Ո՛չ ոք ականջ կուտար անոր խօսքերուն: Կը հաւաքէին իրենց ծրարները եւ կը մեկնէին:

Այդ չրջանին Վագըֆլըի մէջ մնացին 500 Հայեր որոնք վախով -- դողով սպասեցին: Թուրքերը եկան ու տեղաւորուեցան պարպուած դիւղերու մէջ: Եկեղեցին վրայ մէկմէկ մինաթէ անկեցին ու զանոնք մզկիթի վերածեցին: Երբեմն սպառնալիքներ ալ եկան քանի մը անգամ ակից ու անպատկառ մարդոց կողմէ: Բայց ո՛չ ոք «կորուեցէք -- դացէք հոսկից» ըսաւ անոնց:

Դարձիններու, ձիթենիի ու նարնջենիներու մէջեւ կեանքը չարունակուեցաւ ու այս բերրի, բայց տհմանափակ հողերը նեղ դալ սկսան Վագըֆցիներու: Այդ օրերուն Մարչալի օդնութեան չնորհիւ ապրանք կը տեղար դէպի Թուրքիա ու ճարտարուեստը կը կենդանանար: Շերամարուծութիւնը այլեւս փոր չէր կշտացներ: Ոչ ալ նարինջը: Դիւղացիները սկսան երթալ Ադրանթինի, Գանատայի, Ֆրանսայի իրենց ազգականներուն հետ: Նախ դիւղին բնակչութիւնը մնաց 300 հոգի, յետոյ, վերջին մարդահամարին, 120 հոգի: Այսօր, որքան ալ դժուարիչք, հանիչք, ընդամէնը ութսուն մարդ մնացած է դիւղին մէջ:

Մինչեւ չորս տարի առաջ Վագըֆ դիւղի նախակրթարանին մէջ 13 աշակերտներ կային: Ուսուցիչն ալ նիհար Թէքէ, դիւղին միակ մահմետականն էր: Երբ այս տարեշրջանին աշակերտները թիւը երեք մնաց, դպրոցը դոցուեցաւ ու Նիհատ Թէքէն ալ ուրիշ տեղ դրկուեցաւ: Դպրոցը հիմա կը դործածուի որպէս ջամարան: Հակառակ այս բոլորին, դիւղի մէջ դրել -- կարդալ դիտցողներուն տոկոսը հարիւր է: Այսօրուան բնակչութեան մէջ համալսարանի չրջանաւարտներուն թիւը երեսուն է:

Ըստ Մուխթար Մանճայի, վերջին դարթերուն պատճառներէն մէկն է «սոսկիք» ապրանքները: Երիտասարդները այլեւս աւելին կը պահանջեն եւ մանաւանդ հագուստի մէջ ուզածնին կ'ուզեն: Ասոնց համար ալ ամենէն դիւրին ճամբան է ամերիկեան հագուստեղէն խանութներէն դնել: Ասոնք ալ ամենէն աժան տեղերն են: Ասոնց համար ալ ամենէն աժան տեղերն են: Ասոնց համար ալ ամենէն աժան տեղերն են:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ՀՈԼԱՆԴԱՑԻ ԱՉՔԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ՀՈԼԱՆԴԱՑԻ ԱՉՔԻՆ

Հայ ցեղի վիճակի քննության մեջ մեծ նշանակություն ունի հայ գաղթականության ուսումնասիրությունը։ Հայ գաղթականությունը ցրված է աշխարհի տարբեր կողմերում, և նրա ուսումնասիրությունը մեծ դժվարություններ է ներկայացնում։ Ամեն մի գաղթավայրի հայության ուսումնասիրությունը ունի իր առանձնահատկությունները։ Ամեն մի գաղթավայրի հայության ուսումնասիրությունը ունի իր առանձնահատկությունները։ Ամեն մի գաղթավայրի հայության ուսումնասիրությունը ունի իր առանձնահատկությունները։

Հայ գաղթականության ուսումնասիրության մեջ մեծ նշանակություն ունի հայ գաղթականության ուսումնասիրությունը։ Հայ գաղթականության ուսումնասիրությունը ունի իր առանձնահատկությունները։ Հայ գաղթականության ուսումնասիրությունը ունի իր առանձնահատկությունները։ Հայ գաղթական

(Շար. Ա. էջէն)

տաքին առեւտրական կապերու յանձնախումբին պատասխանատուն, ըսած է թէ հաղորդակցութեան նման առանցք մը մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ յատկապէս Կովկասեան եւ Միջին Ասիական երկիրներուն համար:

ՊՈՍՆԻՈՑ սերպ Նորհրդարանը մերժեց ՄԱԿ-ի բանակներու այն ծրագիրը զոր Աթէնքի մէջ ստորագրած էր Կարատիչ: Տարբեր բան ալ չէր սպասուեր: Հիմա որոշուած է հանրաքուէ կազմակերպել եւ Պոսնիոյ Սերպերուն կարծիքն առնել:

ՍՈՒԼԼԻՑՄԱՆԻԻ մօտ գիւղի մը մէջ մարզասիրական էքիպիպը կազմակերպութեան երկու անդամները սպաննուած են, երրորդ մըն ալ վիրաւորուած է: Ահա առթիւ, Պուլթրոս Պուլթրոս Ղալի զեկոյցով մը իր ցաւն ու մահոդութիւնը կը յայտնէ:

FRANCE 3

Կիրակի, Մայիս 9, ժամը 22·30 լրատուութեան ընթացքին՝ որպորթաժ մը Ղարաբաղէն:

TOURNEE EN FRANCE
DU GROUPE MUSICAL DU LIBAN

«ՆՈՐ ԵՐԳ»
«NOR YERK»

CHANTS RELIGIEUX ET POPULAIRES ARMENIENS

Mardi 11 Mai à 20 heures 30

Eglise Evangélique Arménienne
28, avenue Bourgain
92130 Issy-les-Moulineaux

— Entrée gratuite —
— Libre participation aux frais —

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Ֆրանսայի Շրջ. Յանձնաժողովը հոգեհանգիստ կատարել կուտայ Միութեան ցկեանս պատուոյ նախագահին կնոջ, նորոգ հանգուցեալ՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

հոգւոյն խաղաղութեան համար, կիրակի, Մայիս 9, յետ պատարագի, Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Մայր եկեղեցիին մէջ:

***

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի Յանձնաժողովը հոգեհանգիստ կատարել կուտայ Միութեան ցկեանս պատուոյ նախագահին կնոջ, նորոգ հանգուցեալ՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

հոգւոյն խաղաղութեան համար, կիրակի, Մայիս 9, յետ պատարագի, Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ մէջ:

17e ANNIVERSAIRE
DE LA MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE DE MARSEILLE
12 - 14, rue Saint Bazile
Samedi 15 Mai à 20 h 30

GRAND REPAS

sous la Présidence de
M. et Mme Varoujan Minassian
Orchestre — Animation —
Ambiance arménienne
—Prix de repas : 150 F.—
Réservation MAJC : 91 50 15 09

U G A B
MARSEILLE

SORTIE EN PROVENCE

Le Jeudi 13 Mai

Se renseigner chez Mme Melkonian
91 - 77 - 62 - 29.

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Կիրակի, Մայիս 9, Տօն՝ երեւման Սրբոյ Խաչին:

Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30-ին,
Պատարագի սկիզբ՝ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ՝
ՄԱԿԱՐ ՔՀՆԾ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԻՃԵԱՆ

***

Լա Սիոթայի Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ մէջ կը պատարագէ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆԾ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ
Յաւարտ պատարագի Հոգեհանգիստ կը կատարուի:

ՊՏՈՑՏ ՍԷՆԻ ՎՐԱՑ

Կապոյտ ափէլ Անէէռ -- Պուա -- Գոլոմպ «Ակնունի» մասնաճիւղը Մայիս 31-ին (Հոգեգալուստի Երկուշաբթին) կը կազմակերպէ մեկ օրուան նաւապտոյտ մը Սէն գետի վրայ, ժամը 9-էն մինչեւ 18:

Շատ հաճելի հայկ. մթնոլորտ ի միջի առեալ նախաճաշ եւ կէս օրուան ճաշ:

Մասնակցութեան գին՝ 250 Ֆր.:

Արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝
Տիկին Հիմինեան
40 -- 11 -- 19 -- 33
Տիկին Մուրատեան
39 -- 81 -- 33 -- 62

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները՝

Արամ Կետշուտեանի մահուան առթիւ՝ Ձգնաւորեան ընտանիք 500, Տիկին Կիրակոսեանի մահուան առթիւ՝ Տիկին Հ. Տօրումեան եւ Տիկին Քեչէճեան 500 Ֆր., Տիկին Ռոզօ Տօրումեան եւ աղջիկը, Տիկին Ֆրիւկեան 200-ական Ֆր., Տիկին Վ. Զարուճեանի մահուան առթիւ՝ Քիւփէլեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Զարուքեան 300-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Դ. Քիւփէլեան 150, Տէր եւ Տիկին Շէյմանեան 200, Իսրայէլ Դարբինեանի հոգեհանգըստեան առթիւ՝ Դարբինեան ընտանիք 1000 ֆրանք, Գր. Պօյաճեանի հոգեհանգըստեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Պօյաճեան եւ Տէր եւ Տիկին Գ. Եղոմանեան 1000 Ֆր.:

ESPOIR POUR L'ARMENIE

COMMUNIQUE

L'Association «Espoir Pour l'Arménie» a envoyé récemment deux camions en Arménie. Ces deux camions sont partis de France dans le cadre d'un convoi de 5 camions du groupe humanitaire «Equi-*libre*» de Lyon. Ils sont arrivés à Erevan le 12 Avril après avoir traversé l'Europe de l'Est, l'Ukraine et la Géorgie. Grâce à Dieu tout s'est bien passé. Ces camions étaient remplis de denrées alimentaires, vêtements neufs, médicaments et appareils dentaires.

Merci pour votre générosité à tous et merci tout particulièrement à «Equi-*libre*».

au nom du Comité
«Espoir pour l'Arménie»
Le Président
Pasteur RENE LEONIAN

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղը ընդհանուր ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Մայիս 8-ին, կէսօրէ ետք ժամը 3-ին, Մշակոյթի Տան մէջ

17, rue Bleue, Paris 9e

Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւն շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները ի նպաստ իր մարզասիրական գործունէութեան Յունիս Յուլիս եւ Օգոստոս 1992-ին:

Պր. Փաթրիք Մահիւ 250, Պր. Ֆ. Սիմերճեան 500, Տիկին Ժանէթ Դոքիւմ 200, Պր. Յարէթ Յարութիւնեան 1000, Պր. Ռուպէր Պիսոն 1000, Պր. Քիւրքճեան 500, Օր. Ժիզէլ Զօպանեան 1000, Պր. Դաւիթեան 300, Տիկին Տիարպէքիրեան 5000, Պր. Փիէռ Քէօսէյեան 300, Հօտօ Մասոն Հաստատութիւն 300, Պր. Միշէլ Համպարձումեան 3000, Պր. Արսէն Տիրքելեան 100, Պր. Ժաք Ֆիւզըլիէ (սրմի) 4000 ֆրանք, Պր. Խաչատուրեան 100 Ֆր., Պր. Փիէր Կէրնիկու 500, Պր. Ժան – Փիէր Նիյօ 1400, Պր. Մինաղ 500, Օր. Ժան Լակառիկ 200 Ֆր.:

(Շար.)

COLLOQUE A LA FONDATION LEA ET NAPOLEON BULLUKIAN

LES ARMENIENS IMAGES ET MEMOIRES

HISTOIRE D'UNE IMMIGRATION ET D'UNE INTEGRATION
EN RHONE-ALPES
Sous la Présidence d'Honneur du Professeur Pierre MARION
Organisé par
le Centre de Recherches sur la Diaspora Arménienne
et la Fondation Léa et Napoléon BULLUKIAN
Samedi 15 Mai à 9 heures 15

PROGRAMME

9 h 15 précises —*La rencontre des mondes. Villes industrielles et immigrations*, par Philippe VIDELIER, historien, chercheur au CNRS-Maison Rhône-Alpes des Sciences de l'Homme.

10 h 15 — *L'émergence des identités à l'aube du XXI siècle*, par Joseph YACOUB, Docteur en Histoire et Sciences Humaines, Faculté catholique de Lyon.

11 h 30 — *Immigration et milieux urbains : Lyon, Montréal, deux lieux, deux moments de la diaspora*, par Aïda BOUDJIKANIAN, Docteur, Montréal.

12 h 30 — *L'avenir de la communauté arménienne de Rhône-Alpes et environnements*, Regards croisés sur notre société et notre temps.

14 h 45 — Projection du film *Mémoire Arménienne*, de Jacques KEBADIAN, Isabelle OUZOUNIAN et Mireille BARDAKDJIAN. Coproduction. CRDA - AAA - Centre Georges Pompidou. Trois parties : 1915; *Les survivants dans la tourmente; Des exilés en terre de France.*
17 h 30 — Table-ronde et débat.

Présentation en avant-première du film documentaire
«*Mémoire Arménienne*» (durée 2h15)

La Malmaison, 18, rue Louis Tourte, 69410 Champagne-au-Mont-d'Or

Arménie

Départ chaque Jeudi

PARIS-EREVAN-PARIS

(VOL HEBDOMADAIRE DIRECT)

Franchise de bagage autorisé : 2 valises par personne

Renseignement et inscriptions :

SABERATOURS - SEVAN VOYAGES

31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. : 42 61 51 13
Fax : 42 61 94 53

37, rue Hanrabedoutian
EREVAN 10
Tél. : 52 85 48
Fax : 52 54 48

48, cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. : 78 60 13 66
Fax : 78 60 92 26

ՇԱԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 8
SAMEDI
8 MAI
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԱՍԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

ԳՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·057 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 68e ANNEE — N° 18.057

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՑԱՍՏԱՆ «ՁՈՒՄՀՈՒՐԻԹԷԹ»Ի ԹՂԹԱԿԻՑԻՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

«Ձումհուրիյէթ»ի թղթակիցը՝ Սինան Ցօճենն վերջերս Հայաստան գտնուած է եւ իր թերթին փոխանցած իր տպաւորութիւնները: Կուտանք հանի մը հատուածներ. –

***

Գլրաջարի պատերազմէն վերջ Ադրբեջանի տասը տոկոսը անցաւ Հայերու ձեռքին տակ եւ այն ատեն Թուրքիա իր ականջը դարձուց դէպի Հայաստան: Թուրքիա զգրեցուց մարզասիրական ծանոթութիւններու անցքը եւ փակեց օդային տարածքը: Մինչեւ իսկ հրապարակաւ վիճաբանութեան նիւթ դարձաւ զինուորական գործողութեան մը հաւանականութիւնը: Ամէնէն լիազօր անձերը ձին կը պատահի, եթէ քանի մը ռումբ իյնայ Հայաստանի վրայ» ըսին: Ի վերջոյ Թուրքիա քանի մը ռումբ չձողուց Հայաստանի վրայ բայց այս արտայայտութիւնը ռումբի տպաւորութիւն գործեց Հայաստանի մէջ:

Երեւանի փողոցներու մէջ Հայերը մեղմ ըրեւ մը տալէ եւ որպիսութիւն հարցընել անմիջապէս վերջ այս արտայայտութիւնը յիշեցուցին: Միայն թէ այս յիշեցումին մէջ աւելի շատ հեգնանք կար, քան թէ վախ: Իսկ այս հեգնական արտայայտութեան պատճառն այն է, որ իրենք ալ հակացած էին, թէ Թուրքիա չ՚միայն ռումբ պիտի չձողուր Հայաստանի վրայ, այլ նաեւ ամէնէն պաշտօնական բերանէրէ պիտի հերքէր զինուորական միջամտութեան մը հաւանականութիւնը:

Առաջին անգամ Հայաստան զգացած էինք անցեալ Մայիսին: Այդ շրջանին Հայաստան տակաւին նոր չհաճած էր Անկախութիւնը եւ նոր կը ծանօթանար Թուրքիոյ հետ: Փողոցի բոլոր անցորդներուն համար մենք իրենց կեանքին մէջ տեսած առաջին Թուրքն էինք: Այդ շրջանին ուշագրաւ էր, որ Հայերը վախ ունէին Թուրքիայէ: Հայաստանի ղեկավարները եւ ժողովուրդը, երբ կը խօսէին Թուրքիոյ մասին, ինչ կը դիմէին «Հայ ժողովուրդի պատմական յիշողութեան» եւ այս պատճառաւ Թուրքիան կը դիտուէր որպէս ամենէն Թշնամին: 1992-ի Մայիսին Հայաստանի մէջ մեծ թիւով Հայերու համար Թուրքիան այն երկիրն էր, որ «պատրաստ կը սպասէ ամբողջացնելու համար այն ինչ, որ կիսատ թողած էր 1915-ին եւ այն հարցումը, զոր կը լսէինք ամէնէն շատ, հետեւեալն էր· «Թուրքիա պիտի յարձակի՞ Հայաստանի վրայ»:

Այսօր Հայերը այս հարցումին պատասխանը ունին: «Թուրքիա պիտի չյարձակի Հայաստանի վրայ»: Աւելի ճիշդ «Թուրքիա չի կրնար յարձակիլ Հայաստանի վրայ»:

Այս համոզումը ծնունդ կ՚առնէ ո՛չ այնքան այն ենթադրութենէն, թէ Թուրքիա հաւատարիմ կը մնայ միջազգային իրաւանական չափանիշերու, թէ կը յարգէ սահմաններու անխոխտելիութեան ըմբռնումը եւ թէ Թուրքիա արդէն չի փափաքը ծաւալապաշտ քաղաքականութիւն վարել, որքան, այն ինքնավստահութենէն, զոր Հայ ժողովուրդը հիմա ունի ինքզինքին նկատմամբ: Այլ խօսքով այլեւս չեն վախնար այն Թուրքիայէն, որմէ անցեալ տարի այնքան կը վախնային: Քանի մը ռումբերու մասին իրենց հեգնական արտայայտութիւնն ալ արդէն կը յայտնէ իրենց ինքնավստահութիւնը:

Լաւ, բայց Հայերը ի՞նչպէս հասան ինքնավստահութեան այս կէտին: Կրնանք հետեւեալ գործօնները ընդգծել:

— Ղարաբաղի պատերազմը· — Այս հողատարածքին վրայ հինգ տարիէ ի վեր շարունակուող պատերազմը սկսած է զարգանալ Հայաստանի ի նպաստ: Մասնաւորաբար Քելբաջարի յաղթանակը բարձրացուց Հայերու բարոյական ուժը:

— Թուրքիոյ դիրքաւորումը· — Թուրքիա, ընդգծելով հանդերձ Ադրբեջանի նկատմամբ իր յատուկ մերձաւորութիւնը, միշտ ջանաց Ղարաբաղի հարցին մէջ անկողմնակալ դիրք ցուցաբերել: Միայն թէ վերջին շրջաններուն Թուրքիա Հայաստանը սկսաւ ամբաստանել «Մեծն Հայաստան» երազի եռեւէն վազելու մեղադրանքով եւ սկսաւ խօսիլ Հայաստանի դէմ զինուորական միջամտութեան մը հաւանականութենէն: Այս գործողութիւնները միշտ ժխտուեցան Անգարայի լիազօրներու կողմէ, որոնք ընդհանրապէս կը հակասէին եւ հետեւողական չէին: Թուրքիա չկրցաւ ի գործ դնել հետզհետէ խրատացող վճռական քաղաքականութիւն մը: Միշտ ցատքեց դէպի ծայրայեղ կէտը եւ յետոյ պարտաւորուեցաւ նահանջել:

Թուրքիոյ այս դիրքաւորումը հանդրտութեան այն տպաւորութիւնը թողուց Հայաստանի մէջ, որ «Թուրքիա բան մը չի կրնար ընել»: Ինչպէս կ՚արտայայտէր Հայաստանի Արտաքին նախարարութեան մէկ լիազօրը, «Անգարայի խիստ լուսաբանութիւններուն թիրախը Երեւանը չէր, այլ Թուրք հանրային կարծիքը»: Հայաստանցիները այս տպաւորութիւնը կրեցին եւ այդ պատճառաւ ալ ինքնավստահութիւն սկսան ունենալ իրենք իրենց մասին:

— Ռուսական ազդակը· — Խորհրդային Միութեան փլուզումէն ետք Ռուսաստան հասաւ Կովկասէն վտարուելու կէտին: Վրաստան և Ադրբեջան մերժեցին մաս կազմել ՀԱՊ-ի եւ Մոսկուայի հետ իրենց յարաբերութիւնները իջեցուցին նուազագոյն մակարդակի: Այս պայմաններու մէջ Ռուսաստանի միակ ապաւէնը Կովկասի մէջ՝ մնաց Հայաստանը: Հայաստան, որ առանձին եւ անպաշտպան մնացած էր, Մոսկուայի մէջ տեսաւ լաւագոյն դաշնակիցը: Այս փոխադարձ շահերու հետեւանքով Մոսկուա կը շարունակէր Կովկասի մէջ մնալ եւ Երեւանն ալ կը շահէր քաղաքական եւ զինուորական զօրակից մը: Երեւանցի մը, որուն հետ կը խօսէինք, սա յատկանշական արտայայտութիւնը ունեցաւ·«Այլեւս Թուրքիա չի կրնար մեր վրայ յարձակիլ, որովհետեւ եթէ յարձակի, դիմացը պիտի գտնէ ո՛չ թէ Հայաստանի վտիտ բանակը, այլ Ռուսաստանի հսկայ բանակը: Իսկ այս մէկը կը նշանակէ Ռուսաստան — Թուրքիա պատերազմ: Աշխարհի չարտօներ այդպիսի բան մը, արդէն Թուրքիա ալ չի կրնար համարձակիլ այդպիսի պատերազմի մը»:

— Ջմեռը առանց ուժանիւթի անցընել· — Զինուորական եւ քաղաքական այս ազդակներուն քով, կայ նաեւ հոգեբանական ազդակ մը, որ բարձրացուց հայ ժողովուրդին ինքնավստահութիւնը: Հայաստան առանց ուժանիւթի անցեալ ձմեռը անցուց առանց ուժանիւթի, մութին եւ ցուրտին մէջ: Հայ լիազօր մը ասպէս կը բացատրէ այս հոգեբանական ազդակը· — «Հայ ժողովուրդը, տակաւին այս արտակարգ ձմրան, շահեցաւ իր ինքնավստահութիւնը: Որովհետեւ ժողովուրդը սկսաւ մտածել, թէ եթէ այս ձմեռ ծուռնիի չեկաւիք, անգամ մըն ալ չեմք գար»:

Իրր արդիւնք, ըսենք, որ այսպիսի բազմաթիւ ազդակներ, քով քովի գալով, ուշագրաւ կերպով առեղծեցին հայ ժողովուրդին ինքնավստահութիւնը:

Այլեւս Անգարա, Հայաստանի առընչութեամբ քաղաքականութիւն մը կազմաւորելու ընթացքին, քաղաքական եւ զինուորական հաստատակչռութիւններուն քով, պիտի պարտաւորուի այս ինքնավստահութեան ազդակն ալ նկատի առնել:

ԱՐՑԱԽ

ՌՈՒՍ - ԹՈՒՐՔ - ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ՝ ԱՆԸՆԴՈՒՆԵԼԻ

Շաբթուս սկիզբէն արձագանգեցինք այն «նոր» ծրագրին զոր առաջարկած են Ռուսաստան, Թուրքիա եւ Միացեալ Նահանգները Հայաստանի եւ Ադրբեջանի: Այս ծրագրին մանրամասնութիւնները չէին տրուեր թէեւ, բայց, կարգ մը կէտեր կը յիշուէին, որոնց գլխաւորը նաեւ պարտադրուած ժամանակացոյց մըն էր: Այս առընչութեամբ «Ռոթիտիէն տը Փարի» (Մայիս 7) կարճ ձեւով կ՚ըսէր թէ «Հայաստան եւ Ղարաբաղի անջատողական իշխանութիւնները մերժեցին, Մայիս 6-ին, ստորագրել կարգադրութեան «կիսկատար» ծրագիրը զոր երեք Պետութիւնները առաջարկած են, յատարատած է, Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի մէկ խորհրդատուն մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին: Արտաքին փոխ – նախարար՝ Ժիրայր Լիպարիտեան ճշդած է որ այդ ծրագիրը հարկ եղած երաշխիքները չի տար հրադադարի գործադրութեան համար»:

Նախընտրեցինք, անշուշտ, աւելի հարազատ տեղեկութիւններ ունենալ եւ Ուրբաթ առտու, Երեւանի հետ հեռաձայնային մեր ամէնօրեայ խօսակցութեան ընթացքին, կրցանք ճշդել հետեւեալը· — Հայաստան պաշտօնապէս չէր մերժած տակաւին խնդրոյ առարկայ ծրագիրը, բայց, յայտնած իր արդար առարկութիւնները: Արդարեւ, ծրագրին առաջին կէտը կը վերաբերի Քելբաջարի պարպումին: Հայաստան կը պնդէ նոյն կէտին վրայ՝ հրադադար առանց նախապայմանի: Արդ, այս առաջին կէտը ինքնին նախապայման մըն է: Նախ, հարկ է հրադադար հաստատել, բոլոր երաշխիքները տալ (ապահովութիւն, անցք եւայլն), ապա այլ գործընթացներ կրնան ըլլալ ժամանակի ընթացքին: Այս է Հայաստանի տրամաբանական դիրքը զոր արտայայտած է նաեւ Արցախի Երեւանի ներկայացուցիչը Մանուէլ Սարգսեան:

Մայիս 3-ին նախագահ Լ· Տէր – Պետրոսեան ընդունած է Անկլիքան եկեղեցւոյ առաջնորդ, Քընթըրպըրիի Սրբ· Ճորճ Քըրին եւ իրեն ընկերացողները: Հանդիպումին ներկայ եղած են նաեւ Վազգէն Ա·, Հայաստանի Մեծն – Բրիտանիոյ դեսպան Արմէն Սարգսեան, պաշտօնական այլ եկեղեցական եւ աշխարհական անձնաւորութիւններ:

***

ՄԱՄՈՒԼ

Մայիս 7-ի «Ֆայնէնշլ Թայմզ»ը լայն տեղ յատկացուցած է Թուրքիոյ· 1990-էն ի վեր հիմնովին փոխուած կը նկատուի անոր ռազմավարական դիրքը: Թուրքիա իր կիսլրական հարցով, կեդրոնը կը դարձնուի անկայուն շրջանի մը· Կովկասի կացութիւնը վրդովմամբ կարեւոր պատճառ մըն է այս երկրին համար որ լայնօրէն մղեցուելու տակն է իր ազերի «եղբայրներուն»: Վերջերս հայկական կողմին ֆելբաջարի մէջ արձանագրած յաղթութիւնը նոր տարողութիւն մը բերաւ հարցին որուն ուշագրաւ մէկ հանդրուանը կը նկատուի նախագահ Էօզալի յարկաւորութեան առիթով Հայաստանի եւ Ադրբեջանի նախագահներուն հանդիպումը: Անգլիական թերթին համաձայն, Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութենէն բարձրաստիճան պաշտօնատար մը այս մասին ըսած է թէ յստակօրէն պարզուած է Լ· Տէր – Պետրոսեանի որ իր ժողովուրդին պէտք է բացատրէ թէ ներկայի այդպէս կոչուած այս յաղթանակը ապագայի համար օգտակար պիտի չըլլայ իրենց: «Հայաստան շրջապատուած է մահմետական երկիրներէ ու պարտի խաղաղ գոյակցութիւն ունենալ անոնց հետ· պէտք չէ միմիայն Գալիֆորնիայի հայկական լոպիին վստահի: Մենք կրնանք առանց Հայաստանի ապրիլ: Անոնք ալ կրնան առանց Թուրքիոյ ապրիլ

(Շար·ը Դ· էջ)

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ԱԼԷՆ ԳԱՒՌԻՆԵՈՆ

Էս-փէ-փէ-էն (մամուլի թուղթի արհեստաւորական ընկերութիւն) եւ Սէ-էֆ-փէ-փէն (մամուլի թուղթի ֆրանսական ընկերութիւն) իրենց ընդհ· ժողովներու աւարտին ճաշ մը կազմակերպած էին Մայիս 6-ին, փափիյոն Կապրիէլ, նախագահութեամբ Հաղորդակցութեան նոր նախարարին՝ Ալէն Գաւռինեոնի:

Շուրջ 200 հոգի համախմբուած էին, որոնց մէջ թերթի թուղթի չրջանակներու եւ մամուլի (ի շարս որոնց՝ «Յառաջ») պատասխանատուներ, աշխատակիցներ, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ երեսփոխաններ եւ ծերակուտականներ:

Էս-փէ-փէ-էի եւ Սէ-էֆ-փէ-փէ-ի ղեկավարութեան նախագահը իր ելոյթով մանրամասնօրէն պարզեց գրաւոր մամուլի տագնապը, ընթերցանութեան նուազումը, հեռատեսիլի մրցակցութիւնը եւայլն, եւայլն: Շեշտեց թէ թուղթը կը կազմէ թերթերու պիւտճէին 25%-ը եւ պէտք է պահպանուի, ի հարկին նուազի գինը: Կը պահանջուի գլխաւորաբար նախարարէն որ օգնէ իրենց (մամուլի թուղթի պատասխանատուներուն) պանատական սպրանքներու վրայ դրուած մաքսային տուրքերու դէմ: Նոյն ձեւով արտայայտուեցաւ, Ժ· Գ· Պրոնեոյէ եւաք Ժան Ժելմիւր, Էս-փէ-փէ-էի նախագահը:

Նախարարը յայտնեց թէ պիտակից է ծանր կացութեան, թէ որեւէ թերթի անհետացման (այս միջոցին դիմաւոր վտանգուածներն են՝ «Իւմանիթէ» եւ «Ռոթիտիէն տը Փարի») պարագան հարուած մըն է մամուլի ազատութեան ու ըսաւ թէ պիտի պարզէ պետութեան օժանդակութեան մանրամասնութիւնները գալ շաբթու: 200 միլիոն Ֆր· պիտի բաշխուի, ի մասնաւորի (կէսը) վերոյիշեալ թերթերուն եւ նոյն պայմաններու մէջ գտնուղներուն: Կը խօսուի նաեւ Թէ-Վէ-Ա-ի փոքր նուազումի մը մասին: Առաջին քայլ մըն է միայն, քանի որ թերթի հրատարակիչները երկար տարեն է որ կը պահանջեն իսկական նուազում մը Թէ-Վէ-Ա-ի տակին, մինչեւ իսկ ջնջումը (ներկայիս բաժանորդագրութեան վրայ՝ 2,1% է)·

ՎԱՂ Է՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ միտք եւ արուեստ»ի նոր (182) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ· –

Հայերը եւ էտրուսկները
Ե· ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ
Մաթիսի դրախտային երազը
Ա· ՊԼՐԻՃԻՒԼԵԱՆ

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ԴԻՏԵՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

Հայաստանի անկախացումէն եռաք անոր ճանաչումը գործնականի վերածող առաջին երկիրներէն եղաւ Ֆրանսան որ Երեւան ղրկեց իր առաջին դեսպանուհին՝ Տիկին Ֆրանս տը Հարթինկը: Դիւանագիտական ասպարէզի երկար փորձառութեան տէր անձնաւորութիւն մըն է ան. ան հանդամանքը կը բացատրէ Հայաստանի պարմանիներուն մէջ աշխատելու անոր տրամադրութեան առթած սկզբնական զարմանքը. սակայն թէ՛ իր եւ թէ՛ մօտիկ գործակիցներուն արտայայտութիւններէն թելադրուած կէտեր ալ կան որոնք պարտականութեան դիւանագիտութեան կը միացնեն մարդկային լարն ալ ու աւելի դիւրին բացատրելի կը դառնան դրեթէ հերոսութիւն նկատուած պաշտօնավարութեան մը հարցականները:

Տիկին տը Հարթինկ հարցազրոյց մը տուած է «Հայէ»ի, որ լոյս տեսած է Թերթին Ապրիլ 21–ի թիւին մէջ: Անոր պատասխաններէն չուտով ինքզինքը կը մատնէ փորձառու դիւանագէտը որ դիտէ դիտել ու նաեւ տեսնել:

Ան նախ պատասխաններով Ֆրանսայի արտաքին ընդհ. քաղաքականութեան վերաբերող հարցումի մը, կ'ըսէ թէ Ֆրանսա հակակշռ չրջանին մէջ Թուրքիոյ դերին կարեւորութիւնը եւ թէ «Իրան եւ Թուրքիա Ֆրանսայի համար երկու կարեւոր պետութիւններ են շրջանին մէջ»: Կը յայտարէ՝ «Ֆրանսա ի՞նչպէս կը գնահատէ Հայաստանի դերը» հարցումը. «եթէ Հայաստանի ղեկավարները կ'ուզեն Հայաստանի դերը սահմանափակելով բանակցութիւններու ընկերը մը դնելու քայլով, Տիկին տը Հարթինկ կ'ըսէ հետեւեալը. — «Եւրոպան չի կրնար որոշում կայացնել Ղարաբաղի հարցի մասին: Իրենք՝ Ղարաբաղցիները, հաւանաբար Ադրբեջանցիներու մասնակցութեամբ, պէտք է որոշեն Ղարաբաղի ապագա կարգավիճակը»:

Ցաւ պատճառելու չափ իրապաշտ է բացատրութիւնը զոր Տիկին դեսպանուհին կուտայ յաճախ կրկնուած այն հարցումին թէ «ինչո՛ւ լիակատար շրջափակման մէջ գտնուող Հայաստանի ձայնը արդարացի արձագանգ չգտաւ միջազգային հանրութեան կողմից եւ չունեցաւ որեւէ արդիւնք». ամէն բանի համար «ուրիշ»ը դատապարտելու եւ ամէն բան «ուրիշ»էն սպասելու հայկական կեցուածքը երբօրէն քօղարկուած արդար դատապարտութիւն կը դտնէ, երբ դեսպանուհին կ'ըսէ. — «Հայաստան չունի լրատուութեան, տեղեկատուութեան նախարարութիւն, իսկ Թուրքիան ունի: Չեմ ըսեր՝ Ադրբեջանը, այլ Թուրքիան: Հայաստան չի կրնար իրեն համար կազմակերպել ու ապահովել բաւարար եւ արժանահաւատ տեղեկատուութիւն: Հայաստան պարտուեցաւ լրատուութեան պատերազմին մէջ»: Այս անառարկելի մատնանշումին ան թէեւ կ'աւելցնէ թէ ատիկա անշուշտ Հայաստանի չգոյութիւններուն — հոսանք, պէնզին, վառելիք — հետեւանքն է, սակայն «Ինչ կը ցանկանայիք Հայաստանին» հարցումին որպէս պատասխան ան կ'ըսէ. «Հայաստան պէտք չէ յուսալքուի, ինքզինքը չյանձնէ օտար ուժերուն եւ յոյսը ասնոց վրայ չդնէ: Պէտք է փորձէ իր ուժերով բարգաւաճիլ: ... Կը մաղթեմ որ այս երկիրը գտնէ իր հին շինարարներուն եռանդը եւ խորաթափանցութիւնը, երիտասարդ պետութիւնը ուժի կանգնեցնելու եւ նորահաս ազատութիւնը ամրապընդելու համար»: Ապա որպէս արձագանգելու եւ միայն մեզի վնասակար սովորամոլութենէ մը բուժուելու կոչ, կ'աւելցնէ. — «բոլորը շատ լաւ գիտեն որ ինչ ալ ըլլայ համակրանքը ձեզի հանդէպ, Հայաստան կրնայ ըլլալ այն, ինչ որ Հայերը իրենք կ'որոշեն»:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՋԵԱՆ

Հալէպահայ ՔՐՈՆԻԿ

— Թիւ 9 —

ՊՏՈՑՏ ՄԸ ՀԱԼԷՊԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՂԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Երէկ զգեստով էի, այսօր արդէն կարճ թեւերով, դուրս ելայ, քիչ մը մանգալու Հալէպի քրիստոնեայ փողոցներով: Գարունը, որպէս եղանակ, Փիլմերու եւ պիզքերու մէջ միայն կը տեսնէ Հալէպցին: Տիրող եղանակներն ամառն ու ձմեռն են միայն:

Առաջին տաքերուն, ուր մէկէն չերմաստիճանը 12 — 30 կը բարձրանայ, աւանդութիւն դարձած է որ փողոցները խըճողուին եւ ամբողջ ընտանիքներ, իրարու խօսք տուածի պէս դուրս թափին, Հալէպը վերածելով հսկայական սալոնի մը, եւ ձեւաւորուին խումբեր, մայթերու վրայ եւ մայթերէն ցած, պատմելու անցնող ճմեռուան, գործերու, նշանուող եւ ամուսնացող զոյգերու մասին: Եթէ կարելիութիւն ըլլար աթոռ, սուրճ եւ թէյ ալ ունենալ փողոցներու մէջ եւ մայթերու վրայ, Հալէպ կը դառնար աշխարհի մեծագոյն հիւրանոցը, մեծագոյն հրաւիրեալներով: Սակայն հետզհետէ աւելցող մեքենաները, անոնց անտանելի աղմուկը, ապականութիւնը եւ կէս — անասուն վարորդները, որոնք յամախորդի մը համար, չեն վարանիր փողոցին մէջ–տեղը յանկարծակի կանգ առնել, պատճառելով բազմաթիւ արկածներ, կռիւներ, փոլքլորիկ տեսարաններ, կը տարհամոզեն դիտակից անձերը, կը տիպարին տունը մնալ եւ զոհանալ պատչգամով կամ հեռատեսիլի թրքական յայտագիրներով:

Հափըննիկ մըն է: Կը սիրեմ տարին մի քանի անգամ, դրասենեակս կանուխ փակել, դուրս դալ եւ խառնուիլ բազմութեան: Անբացատրելի դրգռութիւն մը կայ մարդոց եւ օդին մէջ: Խուլ ազմուկ մը՝ ուր հայերէնն ու արաբերէնը, պարբերաբար նաեւ քրտերէնն ու թրքերէնը, խառնուած մեքենաներու անդադար հընչող ազդանշաններուն (էլակսն) արդիականացած արեւելեան պազարի մը մթնոլորտը կը ստեղծեն:

Ա.ԶԻԶԻԷ: Էր երբեմն Հալէպի Սէզիէմը· բարձր պուրժուազիի թաղամասը· Հայ մեծագոյն վաճառականներու կեդրոնը: Այսօր, Հայեր եւ քրիստոնեաներ կան տակաւին, սակայն մեծամասնութիւն կը կազմեն իսլամները, որպէս վաճառական եւ որպէս մայթերու յաճախորդ: Հոս ու հոն յանկարծաբանուած կրպակներ, տեղական դուլպաներ, ապակեղէն եւ հայատառեան ապրանքներ ծախող, կը խանդարեն մայթերու միահեւութիւնը եւ յաճախ կը պարտադրեն որ անցորդները անցնեմ վար իջնեն: Ամբողջ Հալէպի մէջ, փողոց մը կորելը մեծ ճարպիկութիւն կը պահանջէ: Զկան սպիտակ դիծեր, հազուադէպ են ազդալոյսերը, անկիւրեր եւ անզգայ են վարորդները· նոյնքան փթացած են հետիոտն քաղաքացիներէն շատեր, որոնք յաճախ առանց աչ ու ճախ նայելու եւ կրկնուող ազդանշաններուն ուշադրութիւն դարձնելու, կ'անցնին մայթէ — մայթ, մշտական ջղային լարուածութիւն մը տալով վարորդներուն, պատրաստ՝ իւրաքանչիւր վայրկեան հայհոյանքներու: Ազիզիէի ներքին փողոցը, որ արդուկիչ Փրիմոյէն կը բարձրանայ դէպի Բարեգործականի Լ. Ն. վարժարանը, եւ անկէ ալ վար կ'իջնէ մինչեւ Վիլլա Ռոզա, այժմ դարձած է Հալէպի ամէնէն աղմկալից եւ հասարակ չրջանը, ուր տը լ'Ամուր, պոչուած փոխարերաբար: Դպրոցական եւ փողոցային երիտասարդ — երիտասարդուհիներու ժամադրավայրը, ուր քրիստոնեայ եւ հետըզհետէ մեծ թիւով հայ աղաք, մեքենանեռու կոթնած եւ խմբուած, նախամարդու չտեսած աչքերով, վերէն վար կը զննեն անցնող կիներն ու աղջիկները, որոնք չես գիտեր ինչպէս, ամէն օր, նոյն ժամերուն, նոյն ընկերուհիներով, վերջալոյսի վերջին ճառագայթներուն հետ, այդ տեղերէն կ'անցնին, բարձրաձայն ծիծաղներով, չանալով ամէնուն ուշադրութիւնը դրաւել իրենց արտառոց մինի — ժիւպէներով, մաֆիյաժով, եւ համարձակ նայուածքներով, մինչ հազիւ 6 մեթր լայն այդ փողոցը, խցուած է չփացած հրուտաններու, չփացած զաւակներուն, դոյզդոյն վառքերով, որոնց անտեղի անվախեցները եւ ազդաճայները, կը ստիպեն չէնքերու հին բնակիչները, պատըշդամներէն ներս քաշուիլ եւ փեղկերը ամուր փակել: Ինքնաթերաբար, հարց կուտաս, թէ ինչո՞ւ այս ամէնը պժգանք կ'ազդեն վրադ, փոխանակ ուրախութիւն կամ դուրդուրանքի զգացումներ արթնցնելու մէջդ: Կը դպաս թէ օդին մէջ կեղծ եւ վատառողջ մթնոլորտ մը կայ· սեռային խանդարուած մօտեցում մը կեանքին հանդէպ այս երիտասարդներուն մէջ, որոնք ոչ ընթերցումի դիրք ունին, ոչ ալ ընկերային բնական կեանք: Որոնց մտերմութիւնը կը ծնի այդ փողոցին մէջ, հոն ալ կը վերջնայ: Անցնինք:

ՍՈՒԼԷՅՄԱՆԻԷ: Զուտ քրիստոնեաբնակ թաղամաս մը ուր Հայեր եւ Արաբներ դրեթէ հաւասարօրէն բաժնուած են: Բաւականին լայն պողոտայ մը թաղամասը դրեթէ երկու հաւասար մասերու կը բաժնէ: Օրուան մէջ ամէնէն բանուկ կեդրոններէն մին· վերջալոյսին կը դառնայ միջին դասակարդի ճեմավայր, չնորհիւ իր լայն մայթերուն, կարելի է ընտանիքի բոլոր անդամներով, պիտակ եւ կուտ ուտելով, ժամերով մանդալ Սալլում հիւանդանոցին մինչեւ Ալթիարին խանութը· անկէ վերջ, կան խրճիթանման կառուցուածներ, կոտրտած մայթերով, եւ քիչ անդին, կը սկսի Նոր Գիւղի դարձուածքը:

Ոմանք միամտաբար իրենց փոքրիկներով հանդարտօրէն կը ճեմեն, մաճուր օդ մը առնելու համար, առանց դիտնալու թէ ինչ ապականած օդ կը ծծեն, հինցած վարձակառքերու եւ օթօքարներու հանած փոշիներէն եւ մազութի ծուխերէն: Մեծ մասը տակաւին, խառն երիտասարդներ են, երբեմն հետաւոր իսլամ թաղերէ եկած, որոնց համար, այս ամէնը ձրի սինէֆթաիլ մըն է, եւ մեղկացուցիչ քնարեր երազ: Մտանաւոր դրգռութիւն մը չկայ· ամէն ինչ հանդարտ է Սուլէյմանիէի մէջ, դրեթէ ընտանեկան, եւ սակայն ինքնաբերաբար կը տարուիս մտածելու թէ լռելեայն առեւտուր մը կայ· իւրաքանչիւր ընտանիք, իր հասուն պտուղը ցուցադրութեան հանած ըլլալու տպաւորութիւնը կը ձգէ: Ծայր աստիճան հարթուած եւ չիկացած մազեր, դիմահարդէսի տպաւորութիւն ձգելու չափ ներկուած դէմքեր, գնչուհյավայել երկար եւ փայլուն փէշեր, ոսկեզնի անիմաստ առատութիւն մը այդ մութ ժամերուն, վզնոցներ, ապարանջաններ, մատանիներու չարքեր, մինչեւ իսկ ոսկեզօծ եւ արծաթազօծ կօշիկներ եւ կոճակներ· եւ խօսակցութիւն, խօսակցութիւն, անվերջ խօսակցութիւն: Շատ չանացած եմ ականջ դնել, հասկնալու համար թէ ի՞նչ է անոնց նիւթը· եզրակացութիւն՝ ոչինչ· ժամանակը սպանող պատահական նախադասութիւններ· պատչգամը կեցողներու մասին, խանութին կամ խանութպանին մասին, որուն առջեւէն կ'անցնին նոյն պահուն· դիմացէն եկող անձերու մասին, թէ որո՞ւն հետ նչանուեր են, քանիերո՞րդ անդամ, կամ որո՞ւն հետ կ'ապրին, կամ ի՞նչ կ'աշխատին, կամ որո՞ւն իրաւունքը կերած են· մարդ չաղաիւր չէպցիին բերնէն: Իմաստասիրական կամ մշակութային խորհրդածութիւններ չըսպասես իրմէ· ան ոչ գիրք կը կարդայ, ոչ ալ օփերա կամ բեմադար մը տեսնելու առիթը ունի· կը խօսի դրամի մասին, հարուստներու մասին, կը նախանձի անոնց վրայ, չընդունիր որ պարկեշտօրէն վաստակած ըլլան իրենց հարստութիւնը, անպատման կը հնարէ ճերմակ փողեր, դողեթան կամ ժառանգութեան պատմութիւն մը· կը յիշէ անոնց կատարած սարդանաբաղեան հարսանիքները, մսխումները: Կը յոդնին քալելն, կը սկսին յօրանջել, եւ կամաց կամաց ամէն ոք տուն կը քաշուի մոռնալով տեսածն ալ, խօսածն ալ, յաջորդ օրը կրկին քալելու, թերեւս ղիմացի մայթին, մօտաւորապէս նոյն նիւթերը մշակելու, ենթակաները փոխելով եւ այսպէս մինչեւ ճմեռնամուտ...:

Սուլէյմանիէի բոլոր գետնախորկերը վերածուած են խանութներու: Անուշավաճառները ընդհանրապէս այլազգի են, մնացեալները մեծ մասով քրիստոնեայ են Հայեր: Հայերէն չատերը տակաւին հայատառ ազդանչանները պահած են, աւելի քան հայակերտրն ՆՈՐ ԳԻԻՂի եւ հայաքաղաք Պուրճ — Համուտի մէջ (Լիբանան) ուր Լոնտոն, Փարիզ եւ Հոմ իրարու հետ մրցումի ելած են իրենց փաթիքէգի անուններով (Մայ Ուէյ, Ճօճի, Տուբայէ, վրան վերք) ... հայերէն դրելու պարագային Հալէպի մէջ, ինծի ըսուեցաւ թէ տարին տուրք մը պէտք է վճարել (յիսուն տոլարի համապօր). եւ քանի հայատառ խանութները հետզհետէ կը պակսին, կ'երեւի թէ մեր ոսկեղինիկ այբուբենը աքան արժէզրկուած է համաքաղաքացիներուս աչքին...:

Զայներիզ վաճառող հայ խանութի մը առջեւէն անցած պահուս, ուշադրութիւնս դրաւեցին խումբ մը հայ աղջիկներ, որոնք գնած երդերը լսելու դիրքի մէջ էին՝ մեծ խանդավառութեամբ: Ալա Թուրքա երգ մը եւ մօտաւորապէս սա բառերը, եթէ չեմ սխալիր: — Սիրուն աղջիկ եկար հոս, ֆեզ կը տանիմ եգիպտոս — եգիպտոսէն Յունաստան, վերջն ալ կ'երթանք Հայաստան ... չհասկցայ թէ ինչո՞ւ փաքիստան կամ Հնդկաստան չեն երթար, քանի Հայաստան դուրս է եւ ուսելիք չկայ...: Երկրորդը՝ որակով աւելի բարձր ըլլալու էր, քանի ցնծութեան ճիչեր արձակեցին մեր հայ աղջիկները. — Գիւղէն իջաւ Ղազարը, սարսափեցաւ պազարը... — եթէ պազարը սարսափեր է՝ եւսէրիոյ ինչպէ՞ս չսարսափի ... եւ յաջորդ առաւօտ անցայ ՆՈՐ ԳԻԻՂ, ուր վստահ էի թէ աւելի մխիթարական բաներու կրնայի հանդիպիլ:

ՆՈՐ ԳԻԻՂԸ, դիչերները չարժում չկայ· Գաղթականներու թիթեղա — փայտաչէն հիւղաւանն է որ, ըստ մեծ հօրս պատմածներուն, դարձած է առաջին արեւտանոց թաղամասը Հալէպի: Այսօր նոր Գիւղի թիթեղները դարձած են սրբատաշ քարեր, դարձած են բազմայարկ չինքեր, ուր կը գտնուին Ֆարէն Եփփէ ձեմարանը, Մահակեան, Զաւարեան, Մեսրոպեան, Զուարթնոց նախակրթարանները, Ս. Գէորգ, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եւ Ս. Երրորդութիւն հոյակերտ եկեղեցիները, Ս. Օ. Խաչի կեդրոնը, իր գործունէութեան գանազան ճիւղերով, Զարթնոց եւ Զաւարեան թատերասրահները եւ նորակառոյց Կիլիկիոն. ազգային չէնքը, ուր չուրջ 60 հայ ընտանիքներ տեղաւորուած են լաւ պայմաններով: Նոր Գիւղը մանաւանդ, իր արտաքնապէս կոկ անմշակ երեւոյթով, քիչ մը մոլեռանդ, քիչ մը տգէտ, քիչ մը ամէն ինչ որ կ'ուզէք աւելցուցէք, Ֆէտայի հայ երիտասարդութեամբ, ամբողջ Սուրիահայութեան ազգային զարկերակն է: Մանր արհեստաւորներ, ընդհակառակ այլատեղեաց նոցիներու տակ եւ գետնայարկերու վրայ, օրն ի բուն աշխատելով, քիչ մը ամէն ինչ, մեքենայի պարզուններէն (փիլիփս) մինչեւ կօշիկի կաղապարներ եւ հիւսուածեղէնի տպագրութիւն, հայարար ապրիլ կուտան ամբողջ գաղութը իրենց նիւթական կան կանոնաւոր մասնակցութեամբ եւ անձնապէս, առանց որոնց դժուար թէ այսքան վարժարան, թատերասրահներ, հիմնարկներ, ակումբներ կարենային տրամադրէին առողջ վիճակի մէջ գտնուիլ: Ինծի ըսուեցաւ թէ Նոր Գիւղի մէջ ընտանիքներ կան ուր երբեք թրքական յայտագիրները չեն դիտուած, ուր երբեք թրքական հաղորդակցութիւն չկայ, ուր երբեք թրքական ապրանք չի գործածուիր, ուր երբեք թրքական ոչինչ կայ

դիր չէ դիտուած հեռատեսիլէն. եւ կը հաւատամ: Նոր Գիւղին այնքան դրացական է որ կ'ընդվզի եւ կը հայհոյէ նոյնիսկ, Հայոց Նախագահին, իօզալի քաղաքին զայած ըլլալուն համար ... ընդունելով հանդերձ որ դիւանագիտական սխալ քայլ մը չէր: Անոր աշխատանոցին մէջ, «Ագդակ»ի ընթերցումի ազդեցութեան տակ, ընդհանրապէս ազգային հարցեր կը ծեծուին, Արցախի անցուդարձերու մասին կը խօսուի, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի դերը կը քննարկուի: Ասիկա մեր Նոր Գիւղն է: Թէեւ բնակչութեան մէկ կարեւոր մասը այլազգի է, խաղաղ կենակցութիւն մը զոյացած է տասնեակ տարիներէ ի վեր, փոխադարձ յարգանքով:

Վիլլաներու թաղամասը, վատառողջ շրջանի մը մէջ կառուցուած, համեմատաբար նոր է, տակաւին իր վերջնական ձեւաւորումը չէ ստացած: Ցարմար պիտի ըլլար ՆՈՐ ԱՁՆԹԷՊ կոչել, քանի հիմնադիրը դնողներն եղած է Այնթէպցիներու Հայրենակցական Միութիւնը, նախկին ճախճախուտ հողերու վրայ կառուցանելով «իրենց» վարժարանը -- կըրթասիրացը -- եւ «իրենց» հայատառ քարայրէն եկեղեցին «Ս. Աստուածածին»ը: Եւ այնուհետեւ, տարուէ -- տարի, իրարու կնիկ տուող երկու զուգահեռ պողոտաներու երկայնքին, բարձրացած են քառասնեակ մը 4 / 5 յարկանի արդի շէնքեր, որոնց գիները անհամեմատօրէն բարձր գնահատուած են իրենց բուն արժէքէն: Թաղամասին իսկական հայկական նկարագիրը տակաւին կը հանդիսացաւ մի քանի տարիներ առաջ կանգնած՝ ԱՐԱՄ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ պետական ժողովրդական տունը, որ չորս յարկանի չատ վայելուչ կառոյց մըն է, ուր եռուն ազգային գործունէութիւն մը կայ, ըլլալով միաժամանակ Հ.Մ.Ը.Մ.-ի, Լ. Նանթ Մշակութային գործունէութեանց կեդրոն. Սպիտակ, Անի եւ (ատենային) Դալար ընտանեկան ճաշարանները, նոյն շէնքին մէջ, մեծապէս բարեխոհեցին հայ ընտանիքներու եւ մանաւանդ երիտասարդներու հարմանեկան եւ այլ իրախճանքներու սովորութիւններ, քիչ մը կարգ -- կանոն եւ ազգային գոյն մտցնելով անոնց մէջ, անոնց եկամուտները համադրելով նաեւ ի սպաս ազգ. կարիքներու: Վիլլաներուն մեծագոյն առաւելութիւնը կը համարիմ որ կը կանայ հիմնականօրէն բաւեւեցնիկ Հայերը իրարու մօտ խմբելու մէջ: Նախապէս անոնք խառն կ'ապրէին քաղաքի զանազան թաղերու մէջ ցրուած եւ յաճախ պարագրուած կ'ըլլային յաճախել օտար վարժարաններ, բան մը որ անհամեմատօրէն նուազած է ներկայիս:

Բարեկեցութիւնը կը բերէ նաեւ չփոյածութիւն: Նոր Գիւղի մէջ, փողոցները այնքան նեղ են որ ընտանիքները հազարգութեան մէջ կը մտնեն պատչամէ -- պատչամ. կայ նափոլիական մթնոլորտ: Վիլլաներու մէջ՝ բուն խօսողը կառքն է. ամէն ընտանիք հատ մը ունի, երբեմն երկու. խանութները դրեթէ չկան. երեկոյեան ճաշել ուզող անձերու համար, անտանելի կը դառնան մեր երիտասարդներուն մրցումի ելած ինքնաշարժները, որոնք կ'աղմկեն եւ ստէպ արկածներու դուռ կը բանան անապահովութեան մթնոլորտ մը ստեղծելով այդ նոր եւ սկզբունքով հանդարտ թաղամասին մէջ: Հաճախմբումը ստեղծած է նաեւ ՆՈՐ ՀԱՐԻՍՏներու յատուկ չարախօսութիւններ, բարոյական զայթակղութիւններու համանչումներ, որոնց կէսէն աւելին, վատահաբար արդիւնք են ժողովրդական երեւակայութեան եւ չերուբանքներու: Կը նշմարեմ բազմաթիւ ընտանիքներ, ներառեալ անմիջական դրացիներս, պարկեշտ եւ օրինակելի բոյներ, տարուած միայն ընտանեկան եւ ազգային մտահոգութիւններով:

Հալէպահայը, ըլլայ ան «Ագդակ»ի «Զարթօնք»ի կամ «Արարատ»ի ընթերցող, հիմնականօրէն խօսակցութեանց երկու նիւթ կը մշակէ օրուան ընթացքին՝ գործ եւ հայրենիք, անոր բոլոր մանրամասնութիւններով, որոնք խորքին մէջ կը կազմեն ԸՆՏԱՆԻՔ եւ ՀԱՅՐԵՆԻՔ առանցքը առանց անդրադառնալու: Եթէ աղջիկի մասին խօսին՝ կը մտածեն իրենց մանչ զաւակին հանդող տարիքը: Եթէ խառն ամուսնութեան մը առջեւ գտնուին հայրենիքի ցաւին կը տառապի մէջերնին: Վատահ եմ որեւէ գաղութի մը աւելի, Հալէպահայն է որ չի համակերպիր այս իրողութեան, որ տարածուած չըլլալով հանդերձ, սկսած է մտահոգութիւն պատճառել մանաւանդ համալսարանական սեռընդին մօտ:

Այս մտահոգութենէն ծնած է, Հալէպի Հայ Համալսարանական Շրջանառարտից

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՑՍՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՑԵՐԸ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան նախաձեռնութեամբ, Ապրիլ 30-ի երեկոյեան հանդիսատմ մը կազմակերպուած էր Փարիզի Սուրբ Մեսրոպ կեդրոնին մէջ, կարեւոր հրատարակութեան մը հեղինակներուն հետ որոնք կը կոչուէին Ցարութիւն Գէորգեան եւ Փօլ Բապուճեան: Անոնց գործակցութեան արդիւնքը եղած էր «Հայերը Ցեղասպանութեան Նախօրեակին Օսմանեան կայսրութեան մէջ» խորագրուած մեծածաւալ ու տպաւորիչ հատորը որ լոյս տեսած էր «Les Editions d'Art et d'Histoire» հրատարակչականէն:

Երեկոյթին բացումը կատարեց (Ֆրանսերէն) Ընկերակցութեան փոխ -- նախագահը Մ. Նշանեան, նախ ծանօթացնելով երկու հեղինակները, ապա հատորը: Ան ըսաւ թէ Ց. Գէորգեան որ Նուպարեան մատենադարանի տնօրէնն էր, չէր փոխցներ առիթը իր տրամադրութեան տակ դնուած արխիւներէն օգտուելու. իր պրպտումներուն արդիւնք էին նախապէս լոյս տեսած ուսումնասիրութիւնները՝ Հայոց պատմութեան, հայկական դիրքին եւ հայկական զորքերու եւ գործուածքներու պատմութեան մասին:

Ներկայ հատորը 600 մեծադիր էջերու մէջ կը պատկերացնէ հայկ. ներկայութիւնը ցեղասպանութեան նախօրեակին. այդ ներկայութիւնը տրուած է ազգագրական եւ հողային մարզերով: Մեծ կամ փոքր իւրաքանչիւր հայկական բնակավայրի պատմականը եւ 1915-ի վիճակը ներկայացուած է հոն, ինչ որ ըսել կուտայ թէ լրիւ

Միութիւնը, ինչպէս նաեւ անոնց կրտսեր սերունդի՝ Հալէպի Հայ Համալսարանականներու Միութիւնը, որոնք մի քանի տարիէ կը տանին աչխոյժ գործունէութիւն, վայել իրենց մակարդակին եւ ռիթ կը ստեղծեն ընկերային հանդիպումներու եւ նոր բոյներ կազմելու:

Հալէպի փողոցները չափողները, ընդհանրապէս արհեստաւոր պատանիներն են, որոնց թիւը անհամեմատօրէն աւելի է քան ուսում չարունակող աղջիկներունը: Վերջիններուը պաքալօրէայի քննութիւններուն եւ համալսարանի մէջ՝ միչտ աւելի եղած են, քանի՝ տղաքը: Ծնողներու մօտ անորքագրելի թիւրիմացութիւն մը կը տիրէ, իբր թէ տղոց համար ուսումը այնքան կարեւոր չէ որքան արհեստը. այդ իսկ պատճառով բազմաթիւ ծնողներ, նախակրթարանի վերջին դասարանէն (որ պարտադիր է) իրենց 10 / 11 տարեկան զաւակները կը զրկեն ուսումէ եւ արհեստի կը դնեն (ընդհանրապէս մեքանիք եւ հաստոց) մինչ աղջիկները կը հանին համալսարան եւ ի վերջոյ կը ստիպուին ամուսնանալ այդ արհեստաւորներուն հետ, ստեղծելով անհաւասարակշիռ ընտանիքներ, որով կը բացատրուի օրէ -- օր աւելցող ամուսնալուծումի թիւը: Եթէ երեւանի համալսարանները յաճախած ուսանողներէն քիչեր օգտուած են հոն չամբուած բարձր մակարդակէն, ընկերային գետնի վրայ, ունեցած են դրական կողմ մը, չնորհիւ իրենց վկայականին, գտած են իրենց կեանքի ընկերը իրենց չրջանակէն եւ ըզդալիօրէն բարեխառնած գաղութի ընդհանուր մակարդակը: Վատահ եմ որ երբ Անկախ Հայաստանը լուծէ կենսական դըժուարութիւնները, ներքին ճակատի վրայ, Սփիւռքի հետ իր ստեղծելիք կապերը, չատ աւելի լաւ արդիւնք պիտի տան, քան անցեալին:

Հալէպահայերը չափազանց արթուն են, գիտեն չատ լաւ սեւը սպիտակէն զանազանել, բայց վայ թէ գտնուի «անկիրթ» մը որ սևին սեւ ըսէ...բոլոր ընդդիմադիր հոսանքները այդ ուղիով կը միանան, կ'եղերայրանան, ժողովի եւ ճաշերու առիթներ կը ստեղծեն, փնտռելու, զատի առիթներ կը ստեղծեն, փնտռելու, զատի կանչելու եւ զատապարտելու այդ «ՍԸՐԻԿԱՆ» որ համարձակեր է սեւին սեւ ըսել ... այդ ալ եթէ չըլլար, Հալէպը համ չէր ունենար:

Այս օրերուս ամենաչատ փնտռուած անձը գիտէ՞ք ով է՝ ...

ԵՒՍԷԲԻՈՍԸ:

ցանկաւորումի մը առաջին մտահոգութեան արդիւնքն է:

Մ. Նշանեան ծանրացաւ նախ Ց. Գէորգեանի կատարած մանրակրկիտ աշխատութեան վրայ որուն ընթացքին օգտագործուած էին հայրենակցական միութիւններու հրատարակած վաստագրական հատորները, կատարուած էր մարզահամարներու (օսմանեան եւ պատրիարքարանի) համեմատական քննութիւնը. ապա ան ուշադրութեան յանձնեց խնդրոյ առարկայ գործին եզրակացութիւնը թէ Համխտի չրջանէն յատուկ ծրագիրով սկսած էր Հայերու անէացումի քաղաքականութիւն մը որուն վախճանական հանդրուանն էր 1915-ը: «Աղէտին տարողութեան հետ համեմատական պատմագրութիւն մը» նկատեց ան գոյդ հեղինակներու գործը որ մասամբ կը գարմանէր նաեւ այս մարդին մէջ Ֆրանսահայ գաղութին յապաղումը, քանի որ Մխիթեան -- Նահանդներու մէջ աւելի աչխոյժ գործունէութիւն կը տարուէր:

Մ. Նշանեան ապա խօսքը տուաւ հեղինակներէն Ց. Գէորգեանի որ դրի առած էր հատորին բնագիրը: Ան բացատրեց թէ առաջինը՝ Թրքաբան պատմաբաններու պատասխանելու մղումը եղած էր նման գործի մը ձեռնարկելու համար քանի որ անոնք կը պնդէին թէ 5 -- 8 հարիւր հազար Հայ կ'ապրէր Օսմանեան կայսրութեան մէջ: Կար նաեւ զգացական կողմը որ կը միտէր կորսուած հողի մը սահմանները ճշդելու. ան ըսաւ թէ հայկական ներկայութիւնը՝ կրթական հարցին կարեւորութեան գիտակցութեամբ, ժողովրդավարական ազգային վարչութեան մը գոյութեամբ, իրեն գործածել տուած էր «պետութեան մէջ պետութիւն» բնորոշումը: Ապա ինք եւս ծանրացաւ Հայերու անէացումի համխտեան քաղաքականութեան վրայ որ արտայայտուած էր հողերու իւրացումով, տնտեսական ճնշումի միջոցներով, ջարդով, սովով, աքսորներով:

Հատորին դիւրամատչելի ու տպաւորիչ կողմը 925 լուսանկարներու բաժինն էր ուր ներկայացուած էին հայկական մեծ ու փոքր քնակավայրեր, հայկական կեանքի տեսարաններ, պատմական անցքեր, եւայլն: Այդ բաժինն ալ կարելի եղած էր ունենալ Փօլ Բապուճեանի բացիկներու եւ լուսանկարներու հարուստ հաւաքածոյէն կատարուած ընտրութեան մը չնորհիւ: Ան ալ իր կարգին բացատրեց այս մարզին մէջ կատարուած աշխատանքը որ մեկնած էր հինգ հազար փաստաթուղթէ: Շրջանի հայկական կեանքին վերաբերող տուեալներ մէկտեղուած էին նաեւ Փըրանսական աղբիւրներէ: Հետաքրքրական էր լսել որ ինք ժամանակի ընթացքին տիրացած էր այնքան համաութեան որ կը յաջողէր բնորոշել առանց մակադրութեան գտնուած հայկական բնակավայր մը: Ըսաւ թէ հակառակ ճոխ հատածքային, պակասը ունի ընտանեկան կեանքի նկարներու որոնք ներկայացնէին օրինակ, ճաշ, հարսնիք, կամ այլ առանձին տեսարաններ:

Երեկոյթը փակուեցաւ հարցումներու բաժինով մը ուր մատնանչուեցաւ «Պետութեան մէջ պետութիւն» տարաղին անխոհեմ գործածութիւնը որ հետեւանք էր զգացականին միջամտութեան գիտական աչխատանքի մը:

Մեծ հետաքրքրութեան արժանի չհեկան այս երեկոյթը, մեղք որ, հատանաբար վերջին ծայր անմպատ օդին պատճառով սակաւաթիւ ներկաներ միայն ունեցաւ. մաղթելի է որ հատորը չհետեւայ նոյն ճակատագիրը:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՏԱՏԱՆԻՔ

ՈՒՂԵՑՈՑՑ
Ա.

Հրատարակիչ՝ Արեւմտահայ աշխարհաբարի եզրաբանական խորհուրդ
Մարսէյլ, 1993

(Հատորը լոյս տեսած է Մարսէյլ հատատուած «Հայկական ուսմանց Սայապաղեան կեդրոն»ի նիւթական օժանդակութեամբ: Զրի կը տրամադրուի բոլոր փափաքողներուն. --

Département d'Arménien (ERLAOS)
Université de Provence,
29, avenue Robert Schuman,
13621 Aix-en-Provence).

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՍԵՐՊԻԱ ԿԸ ԶԻՋԻ ՇՐՋԱՓԱԿՈՒՄԻՆ

Սերպիոյ դէմ ՄԱԿ-ի կողմէ որոշուած պատժները պիտի արագացնեն երկրին տնտեսական անկումը, սակայն ատիկա չի նշանակեր թէ անոնք պիտի յաջողին չուտով վերջ դնել Պոսնիոյ պատերազմին: Այդ պատիժներուն առաջինը սերպական տագնապած քներու առեւտուրն է արտասահմանի մէջ, Դանուբի վրայ հրսկողութեան պատասխաններու հատատումը, որպէսզի հակակչռուի երթեւեկը. արդիլուած է ապրանքներու անցքը Եուկոսլաւիայէն որմէ այսօր մնացած են Սերպիան ու Մոնթենեկրօն, ու արդելք հատատուած է Ադրիատիկի ափին երկայնքին նաւարկելու:

Սերպ տնտեսագէտներու կարծիքով ամէն պատիժ պիտի արագացնէ տնտեսութեան վատթարացումը: Արդէն, տարեկան դրամահոսքի համեմատութիւնը աչխարհի բարձրագոյնն է. անցեալ տարի դրամը արժեզրկուած է 20 հազար % համեմատութեամբ. անցեալ ամիս դրամահոսքը հասաւ 225%-ի: Ապրանքները հազուագիպօրէն դիներու պիտակներ կը ցուցադրեն որոնք առնուազն օրը անգամ մը կը փոխուին: Մարտին ճարտարարուեստական արտադրութիւնը 40% անկում արձանագրած է, բազդատմամբ անցեալ տարուան նոյն չրջանին:

Երեք չաբաթ առաջ տինարը 98% համեմատութեամբ արժեզրկուեցաւ, 1 տոլարը 750 տինարի փոխարէն, արժեւով 37.500 տինար: Երկու օր հաք, սեւ սակարանի դիներով տոլարը արդէն 20% աւելի կ'արժէր պաշտօնական սակին համեմատ: Սակայն, հակառակ այս մթին պատկերին, դիւանագէտներու կարծիքով տնտեսութիւնը բոլորովին չնչահեղձ ըլլալու մօտ չէ:

Պատիժներուն հետեւանքը դգալի է տարբեր մարզերու մէջ. քարիւղի չրջափոխումը, օրինակ, կասեցուցած է ամբողջ երթեւեկը. մայրուղիներու վրայ դրեթէ ոչ մէկ կառք կայ: Այսօր կարելի է յաճախ հանդիպիլ գիւղացիներու որոնք եղներու կառքեր կը քչեն:

Հողամշակները եւս զրկուն են հեղուկ վառելանիւթի ու քարիւղէն ստացուած պարարտացուցիչներու չգոյութեան: Այսուհանդերձ, տնտեսագէտներու կարծիքով, տնտեսութիւններու լուրջ նեղութիւն պիտի չբաչուի, քանի որ գարնանացանը կատարուած է: Շրջափակումի չրջանցումը առիթ տուած է քարիւղ ներածելու Պոսնիա -- Հերցեկովինի եւ Մրուաթիոյ հակակչռին ենթակայ չրջաններէ կամ նախկին եուկոսլաւ այլ պետութիւններէ:

Անհատապէս աւելի ծանր է կորուստը: Ամսական մինչեւ թոշակը 27 մարքի համարժէք է, մինչ ժողովուրդը միչտ չաքարի ու ալիւրի նման անհրաժեշտներու նեղութիւն կը կրէ: Այսուհանդերձ, բազմաթիւ Սերպեր կրնան տոկալ անկումին, չնորհիւ դրամատուներու կողմէ տարաբաղդութեան յայտարարուած տոկոսներուն: Հոս ալ սակայն կան վերատանդներ. վերջերս տեւական դրամատան մը անհետացումը հանրային կարծիքին բուռն բողոքին պատճառ եղած է:

Կան Սերպեր ալ որոնք կ'օգտագործեն կացութիւնը: Պելկրատի մասնագէտներուն կարծիքով 9,8 միլիոն բնակչութեան 10%-ը հարատացած են չրջափակումը չրջանցելով: Նախագահ Միլոսեւիչ ամէն բան կ'ընէ Արեւմուտքցիներու դէմ համակազդեցութիւն մը զարգացնելու համար: Ան վճռակամութեամբ կը յայտնէ թէ Սերպիա երբեք տեղի պիտի չտայ Արեւմուտքցիներու պահանջքին:

Ոչինչ ցոյց կուտայ թէ Սերպերը պատերազմին ուժաքամ, պատրաստ են յետքայ ընելու. կը գանգատին պատիժներու անարդարութենէն, սակայն իրենց բուն զայրոյթը ուղղուած է Արեւմուտքին որ պէտք է պատժէ Սլովէնները, Խորուաթներն ու մահմետականները: Կառավարութիւնն ալ զիջումի ոչ մէկ նախանչան ցոյց կուտայ արեւմտեան ճնչումին եւ զինուորական միջամտութեան մը դասպանդիքներուն դէմ:

Իսկ Խորհրդարանի նախագահը մէկդի քչելով Սերպիան մեկուսացնելու բոլոր ջանքերը, ըսած է վերջերս. «այնքան ատեն որ ուսելիք ունինք, աչխարհը մեզի դէմ ոչինչ կրնայ ընել»:

ՔԱՂՀԱՆ

(Շար. Ա. Էջէն)

բայց ոչ հանգստօրէն» *բառած է թուրք պաշտօնատարը։*

Թերթին նոյն թիւին մէջ հարցազրոյց մըն ալ հրատարակուած է թուրք վարչապետին հետ. ան ևս խօսելով Կովկասի կացութեան մասին, կ'ըսէ. — «ադրբեջանեան հանրային կարծիքի մը ճնշումին տակ կը գտնուինք։ Ժողովուրդը կ'ըսէ թէ պէտք է միջամտենք։ Ներկայիս կրնանք միջամտել, սակայն ատիկա հարցը չի լուծեր։ Թերեւս փակուելու փոխարէն, բուն խնդիրը կը սկսի մեր միջամտութեամբ։

Միջամտութիւն կատարեցինք Կիպրոս ու տակաւին խնդիրը փակուած չէ։ Պոսնիա այլ բան է. հոն խնդրոյ առարկայ է միջազգային հաւրութիւնը, բայց Կովկասի մէջ միայն Թուրքիա ճնշումի ենթակայ է»։ *Տէմիրէլ բառած է թէ միջամտութեան հարց մը անպայման պէտք է Ռուսաստանի եւս հաւանութիւնը վայելէ, ինչպէս Քուէյթի պարագային։*

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

Ռենօ Տեղեկագիրը, այսինքն՝ նախորդ կառավարութեան հաշուեկշիռը եւ կարելի նախատեսութիւնները, հրապարակուեցաւ Մայիս 3-ին եւ ինչ որ անակնկալ չէ, այն է որ բացը չատ աւելի մեծ է, քան ինչ որ ըսուած էր։ Այսպէս 1993-ի պիւճէին բացը 320 և 361 միլիառ Ֆրանքի միջեւ է, ընկերային ապահովութեան կը պակսի 100 միլիառ եւ 11-էն 12,5 միլիառ ալ Իննէտիքին (գործազրկութեան մնառուկ)։ Ժան Ռենօ, Հաշուեքննիչ Ատեանի ընդհ. դատախազը չուզեր մեկնաբանել այս աղէտալի կացութիւնը, կը մնայ առարկայական։ Մուտքերու նուազումը մեծ դեր խաղացած է ստեղծուած վիճակին մէջ, 1993-ի սկիզբն ալ ծախքերը չատ եղած են, բայց ընդհ. ճևով ոչ ոք կը համարձակի քննադատել Պէրէկովուայի մատակարարութիւնը։ Հիմա, կացութիւնը ըլլալով ինչ որ է, ինչպէս կ'ըսեն, հարկ է ճարը գտնել։ Պալատիւր պիտի ներկայացնէ իր ծրագիրը Մայիս 10-ին։ Աջդէն իսկ գլխաւոր գիծերը ծանօթ են։ Սէ – էմ – ժէ-ն (ընկերային ընդհանրացած օժանդակութիւն) 1,1%-էն պիտի անցնի 2,4%-ի, ինչ որ յաւելում է եկամուտի տուրքերու, այլ բազմաթիւ կարգադրութիւններ ալ նախատեսուած են, օրինակ 50-էն 60 Ֆրանքի թարթրացնել հիւանդանոցի մէջ հիւանդին օրական պարտադիր մասնակցութիւնը։ Ամէն պարագայի մէջ, ընկերվարականներն ալ կ'ընդունին որ հաշուեկշիռը առարկայական է։ «Մենք մեզի հանդէպ ոչ մէկ մեղադրանք ունինք» կ'ըսէ կուսակցութեան պզտ. դեկավարութիւնը։ «Ռենօ տեղեկագիրը, կ'ըսէ, ամբողջութեան մէկ նկարագրականն է եւ ամբողջութեան մէջ աւելորդ էր»։

Փամբուկ – վէճ։ տարակարծութիւնները սկսան, ինչ որ անակնկալ չէ։ Առողջապահութեան եւ Ընկերային հարցերու նախարարուհին՝ Տիկին Սիմոնն Վէյլ կը փափաքի որ ընտանեկան համախմբումներու վերաբերող տրամադրութիւնները նուազ խիստ ըլլան։ Ինչ կը վերաբերի «սպիտակ ամուսնութիւններուն», Տիկին Վէյլ կ'ուզէ որ քաղաքապետին կարծիքը միայն խորհրդակցական ըլլայ։ Ինքնութեան հակակշիռներուն համար ալ Տիկին Վէյլ կը փափաքի որ կանխող հակակշիռները չդործադրուին բացի՝ որոշ պայմաններէ։

Վաճառք - Հաւելի դէմ մահափորձի մը առաջքն առնուած է, հինգ օտարականներու ձերբակալութեամբ։ Լուրը հրապարակուեցաւ Մայիս 6-ին։ Անկարելի չի նկատուիր որ Հաւելի վերջին գաղտատութիւնները Սերպերու եւ Նացիներու միջեւ դեր խաղացած ըլլան։

Իրանի նախագահութեան 128 թեկնածու կայ, ներառեալ ներկայ նախագահը՝ Ռաֆսանճանի։ Ընտրութիւնը տեղի պէտք է ունենայ Յունիս 11-ին։

Ուաշինկթըն քաղաքին 177 միլիոն տոլար ապահոված են միասեռականները, Ապրիլ 26-ի իրենց յոյցով (938 միլիոն Ֆրանք)։ Բուն յոյցին կողքին, բազմաթիւ հաւաքոյթներ ալ եղած են երեք օրերու երկայնքին։

UGAB
MARSEILLE

SORTIE EN PROVENCE

Le Jeudi 13 Mai

Se renseigner chez Mme Melkonian
91 - 77 - 62 - 29.

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ - ՓԱՐԻԶ

Կը ներկայացնէ՝

ՌՈՒԲԷՆ ԵՐԵԻԱՆՑԻ

Հայ երգի թանաստեղծ

Շաբաթ, Մայիս 15, ժամը 20·30-ին

Զարուհի եւ Տիգրան Տէմիրեան սրահը
17, rue Bleue, Paris 9e

Մուտք 80 Ֆր.։

TOURNEE EN FRANCE
DU GROUPE MUSICAL DU LIBAN

«ՆՈՐ ԵՐԳ»
«NOR YERK»

CHANTS RELIGIEUX ET POPULAIRES ARMENIENS

Mardi 11 Mai à 20 heures 30

Eglise Evangélique Arménienne
28, avenue Bourgain
92130 Issy-les-Moulineaux

— Entrée gratuite —
— Libre participation aux frais —

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Երեւանէն նոր ժամանած հիւանդապահուհի մը (57 տարեկան) տարեց անձ մը խնամելու կամ նման աշխատանք մը կը փնտռէ։

Հեռաձայնել՝ 47 -- 99 -- 80 -- 95 *Տիկին Սեդա Պիլպուլեանի։*

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 DECINES

ՏԻՒՐԻՆԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԻ ՏՈՒՆԸ
կը ներկայացնէ

ՌՈՒԲԷՆԻ ՀԱՄԵՐԳԸ

Կիրակի, Մայիս 16, կէսօրէ հաք ժամը 5-ին Մշակոյթի Տան Հրամատարական սրահին մէջ։

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝ 78 -- 49 42 -- 97 *Թիւին Երեքշաբթիէն Շաբաթ օրերը։*

Մատնակցութեան դին՝ 80 *Ֆր.։*
Ուսանողներու համար 40 *Ֆր.։*

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Organisation Terre & Culture

16, rue Notre Dame de Lorette — Paris IXe — Tél. Secrétariat: (1) 43 68 53 38

Chaque année depuis plus de 12 ans, l'Organisation Terre et Culture assure des campagnes de travail sur le terrain, dans le but de sensibiliser les communautés arméniennes de la Diaspora au devenir du pays arménien.

Ces campagnes d'été permettent à des jeunes, venus de différents pays d'Europe et d'Amérique, de travailler ensemble :

— à la restauration de monuments arméniens;
— à la reconstruction de villages sinistrés;
— à la mise en place de programmes agricoles,
— à des actions sociales auprès des populations locales.

Pour l'été 1993, 4 chantiers sont proposés

— en Arménie, les villages de Gogaran et Madrassa,
— en Syrie, les villages de Kessab et Aramo.

Les dates des campagnes sont les suivantes :
— Arménie: du 1er au 29 Juillet ou du 29 Juillet au 26 Août, ou du 5 au 26 Août
— Syrie: du 4 au 26 Août ou du 4 au 30 Août.

Les effectifs étant limités, nous vous invitons à vous inscrire au plus vite en téléphonant au (1) 43 67 17 23, *ou à Lyon au* (16) 78 08 02 49.

TEBROTZASSERE
UNION DES ANCIENS ELEVES
MOORAT RAPHAEL
présentent
en hommage à

KEVORK YANBEKIAN

■ TAXY
■ RAFFI
■ PATRICK BOUCHON
■ LA CHORALE TEBROTZASSERE
direction *Haïg Sarkissian*

avec la participation exceptionnelle de
DANYEL GERARD

et pour la première fois en Europe les jeunes stars de la chanson arménienne :
● ARAMO
● Inna CHILINKARIAN
● Anahid MANOUKIAN
● Nouné YESSAYAN
● Armen MARDIROSSIAN
● Araxie MOUCHERIAN
● Chouchane PETROSSIAN

sous la direction *d'Arthur Krikorian*, producteur à la Télévision d'Arménie, en accord avec *Raffi Bakian*

Dimanche 16 Mai à 15 heures

Salle Thierry Le Luron — 9, Bd. du Midi - 93340 Le Raincy

Renseignements et réservations : 43 81 01 72 (Le Raincy)
46 08 11 60 (Boulogne)

ARMENIE

VOLS DIRECTS
à bord d'avions récents d'une compagnie aérienne française

MARSEILLE - EREVAN

- 2 990 F. -

Prix Aller/Retour incluant l'assurance annulation

Aller simple 1 990 F.
Tarif enfant 1 990 F.

1 *Aller/Retour tous les* 15 *jours en juillet août*
en juillet : le 6 et le 20
en août : le 3, le 17 et le 31

LES NOUVEAUX ESPACES
1, Rue Adolphe THIERS, 13001 MARSEILLE
Tél. : (16) 91 92 55 11
Fax : (16) 91 92 55 46

Lic, 1 13 216

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 11
MARDI
11 MAI
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԱՍԱՆՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԾ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·059

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

68e ANNEE — N° 18.059

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(9-10 Mai)

Les «dealers» d'otages du Karabagh

Սոֆի Շիհապ որ առաջին օրերէն հեռուած է Հայաստանի իրադարձութեանց եւ Ղարաբաղի կնճիռին, քաղաքական անձ մըն է շրջանի հարցերուն: Այս անգամ, բաքուէն ղրկած է իր թղթակցութիւնը որ կը վերաբերի տարօրինակ պատուհասի մը, ուրիշ ճիշդ պատանդներու փոխանակումի տեսակ մը առնչուելի:

*Թղթակցութեան սկիզբը, Սոֆի Շիհապ կ'խօսի հայկական վերջին զինուորական դիակներու մասին ու կը գրէ· – Իրենց վերջին յաղթանակներէն ետք, Հայերը գրեթէ իրականացուցած են իրենց նեռանիկարը՝ հոչակուած հինգ տարի առաջ, Լ. Ղարաբաղի հողաշերտը, պարպուած ազերի իր փոքրամասնութենէն, ամբողջն խարիսխուած կը թուի ըլլալ Հայաստանի, որ այլեւս յոյսն ունի հրադադարի մը որ թաղէ կատարուած իրողութիւնը: Ցայսօր, հարկ եղած, հազարաւոր մեռեալներ եւ հաշմանդամներ, ամբողջ բաներ մեռեալներ եւ հաշմանդամներ, ամբողջ բան մը, սկիզբը 130·000 հայ բնակչութեամբ: Աւելին՝ ոչինչ կը փաստէ որ այս ուրիշ ժամանակաշրջանին» կոչուած կռիւը հոս ալ կենայ: Ոչ այնքան պարտեալներու վրէժխնդրութեան ծարաւին պատճառաւ, կ'ըսեն Բաքուի մէջ, քան պատերազմին շարունակուելէն շահակից կողմերու անումին: Եթէ «բաղաքականները» կը խօսին «մեծ պետութեանց» դերին մասին, միշտ ամբաստանուած, Ռուսաստանը իրենց գլուխն ունենալով, որ կը դրդեն կռիւը իրենց ներկայութիւնը պահպանելու համար կ'ուզեն, բնակչութիւնը կ'ոգեւորէ առաւելաբար զինավառնուները, անշուշտ, այնպիսի ոգեւորով որուն ոչ մէկ սահման ունին բուռ պատանդին՝ ծանօթ պետ մըն է թէ կին մը, դիակը «ճանչելի է թէ ոչ», կը պատմէ Պ. Փիէռ: «Դրամահատուածքանակի, հիմա ճուազագոյն մէկ միլիոն ռուբլի է» կ'ըսէ Ադրբեջանի զինուորի մը հայր հայրը, որ երկար ամիսներէ ետք, կրցած է ձեռք ձգել տղան, բայց՝ հաշմանդամ: Տէրերը առեւանգողներն են, զինեալ խմբակներ կամ պարզ ընտանիքներ, որոնք իրենցմէ մէկն ունին ազատելիք: Բայց, նաեւ եւ երբ-պարով աւելի, «տիլլեր»ներ որոնք կը ստանձնեն գործը «դիւրացնելու» համար փոխանակումները: Կրնան խմբակներու պետեր ըլլալ որոնք «անհատական բանտ»եր ունին կամ բանակի թէ ոստիկանութեան հրամանատարներ որոնք իրենց զօրանոցները կ'օգտագործեն: Ըստ Պ. Փիէռոյի, բոլորը կը ներկայանան որպէս բարեգործներ իրենց ժողովուրդին ծառայելու համար եւ ցաւ կը յայտնեն որ կարմիր խաչը կը մերժէ փոխանակումները կազմակերպել»:

Ս. Շիհապ կը յիշէ որ Ժընեւի պայմանագրութիւնները կը նախատեսեն, արդարեւ, առանց պայմանի ազատ արձակումը քաղաքացիներուն եւ հակակշռի տակ արգելափակումը մարտիկներուն, բայց Բաքու եւ Երեւան չեն ստորագրած այդ պայմանագրերը: Ի դէպ, երկու երկիրները իրարու պատերազմ ալ չեն յայտարարած, ամէն մէկը զոհանալով միայն ամբաստանելէ որպէս յարձակող: Եւ, երբ, անցեալ Օգոստոսին, Ազրբեջանի Պաշտպանութեան նախարարութեան բանբերը՝ Լէյլա Եունուսովա 19 քաղաքացիներու, մեծ մասամբ տարեց կիներ, ազատ արձակումը կազմակերպած էր, ծայրայեղներ զտնուած են որ զինք՝ «Հայ գործակալ» անուանած են:

*Երկու երկիրները կը շարունակէ լրադրողուհին, ընդունած են «կառավարական յանձնախումբեր» ստեղծել պատանդներու վերաբերեալ, եւ կարմիր Խաչը յաջողած է, երկու անգամ իրարու քով բերել անոնց ներկայացուցիչները, անցեալ Նոյեմբերին եւ Մարտին, բայց, հոս ալ անել կացութիւն կը տիրէ: Հայերը կը պահանջեն որ Ազերիները ուղղակի բանակցին Լ. Ղարաբաղի ինքնահռչակ «Հանրապետութեան» հետ, զոր Ազրբեջանցիք կը մերժեն ճանչնալ: Մինչ այս քաղաքական կարզադրութիւնը, առեւանգումները կը շարունակուին: Վերջիններէն տեղի ունեցան Քելբաջարի վրայ հայկական յարձակման ատեն: Գրաւուեցաւ գրեթէ առանց դիմադրութեան եւ բնակիչները քշուեցան: Բաքու, սկիզբը, 15 հազար պատանդի խօսք ըրած է, բայց առաջնակարգ թիւ մըն է: Իրականին մէջ 100-էն վար է թիւը, ըստ ազերի Սոսկալ – Դեմոկրատ կուսակցութեան, խաղաղապահ խմբակ մը որ իր իսկ չփումներն ունի «Թշնամիին» հետ եւ այդ պատճառաւ ալ իշխանութեանց թիրախն է: Կարմիր Խաչը կը յայտնէ թէ կրցած է ապահովութիւն տալ ընտանիքներու մեծամասնութեան՝ տալ ընտանիքներու մեծամասնութեան՝ ողջ են: «Ապահովութիւն» տալ մեզմ բանաձեւում մըն է, մինչ ամէնէն տարածելի նկարագրութիւնները չրջան կ'չինեն, մէկ թէ միւս կողմը, պատանդներուն կիրարկուած վարուելակերպերուն մասին, ինչ որ կը մղէ ընտանիքները առանց սակարկութեան վճարելու որպէսզի դանեն իրենց պատանդները: Բաքուի մէջ, նաեւ խօսք կայ Հայաստանի «աշխատանքի արդելակայաններու» մասին, մինչ 1991-ի Ցունուարի պոկրոմներէն ազատած հայ կիները որոնք չեն ուզած հեռանալ (մեծ մասը Ազրբեջանցիներու հետ ամուսնացած են) կը պահուըտին քաղաքին խորերը: Վախ ունին որ իրենք ալ պատանդ ըլլան, դրացիի մը կամ ոստիկանի մը կողմէ:**

«LIBERATION»

(10 Mai)

CAHOTS ET SURSAUTS DES AUTOS DU CAUCASE

Թերթին Թիֆլիսի թղթակիցը կը նկարագրէ կովկասեան երեք հանրապետութիւններու մէջ երթեւեկի դրեթէ անկարելի կացութիւնը. չոգեկառքը ամէնէն վտանգաւորը կը նկատուի յատկապէս յաճախակի պայթումներու պատճառով. օճախակի պայթումներու պատճառով. օդանաւին բնաւ կարելի չէ վստահիլ, որովհետեւ վառելանիւթի չդոյութիւնը անկարելի դարձուցած է ժամանակացոյցերու կիրարկումը. հանրակառքերը լեփ-լեցուն են ապատանեալներով ու կը մնայ ինքնաչարժը:

Ան եւս, սկսած՝ վառելանիւթի հարցէն ու ճամբաներուն անհամար խոչընդոտներէն, արկածախնդրութեան մը համաձայնիլ կը նկատուի, մեռեալ տարի վերադարձելով չրջագայութեան ազատութիւնը: Սահմանադրութիւնէ անցքը հոմանիշ է դրամաչորթներու որս դառնալու. գողութիւնը, առեւանգումները, թալանը սովորական երեւոյթներ են գլխաւոր ճամբաներու վրայ: Վրաստան – Ադրբեջան սահ-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

«ՄԱԿ»ի ՈՒԺԵՐՈՒ ֆրանսացի հրամանատարը որ արտակարգ յարատեւութեամբ եւ յամառութեամբ կը չարունակէ ամէն չանք թափել խաղաղութիւն վերահաստատելու համար Պոսնիոյ մէջ, Շաբաթ օր, Մայիս 8-ին յայդնեցաւ հրադադար մը եւ ապագինման համաձայնութիւն մը ստորագրել տալ սերպ եւ պոսնիացի հրամանատարներու: Հրադադարը որ ի գործու կը դառնար Մայիս 9, ժամը 12-էն սկսեալ, յարդուած էր Մայիս 10-ին ալ, բայց կռիւները ծայր տուած էին այս անգամ, Խրուաթներու եւ մահմետականներու միջեւ: Այս պարագային, մէկը միւսը կ'ամբաստանէ որպէս նախայարձակ: Զօր· Մորիյոնի ձեռք ձգած յայտարարութիւնը նշանակալից քայլ մը կը նկատուի Օուլնի կողմէ, դէպի խաղաղութիւն:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ կեդրոնը, Մայիս 9-ի յաղթանակի տօնին առթիւ հաւաքուած էին 20-30 հազար հոգի, մեծ մասամբ համայնավարներ եւ ազգայնականներ, այսինքն՝ Ելցինի ընդդիմադիրներ: Միջադէպեր չպատահեցան, հակառակ եղած մտավախութիւններուն: Լողունգներ կային, անշուշտ եւ թղթակիցները կ'ըսեն թէ գլխաւորաբար կիներն էին որոնք Ելցինի հասցէին կը պոռային· – «Խոզ, գինով, դահիճ»: Նախորդ օրը, Պրաւդա Ստալինի մէկ մեծ նկարը հրատարակած էր եւ քերթուած մը դատապարտելու համար՝ «խաբեբան» (Էմփոթէօր): Քերթուածով կ'ոգեկոչուի «օտար կօշիկներով նախագահը» որ «նուէր ըրաւ մեր յաղթանակը» եւ նոտած հաշիւը կը բռնէ «իր վարձատրութիւններուն», մոռնալով «հինները» (նախկին ռազմիկ), բայց, կ'աւելցնէ հեղինակը, վրէժի պահը կու գայ, ժողովուրդը ինքզինք կը վերագտնէ եւ կեղծ Դիմիթրին «թաւալգլոր կ'իյնայ քարէ սանդուխներէն»: Ելցին, ուրեմն, խաբեբան է, ինչպէս այն կեղծ ցարը (17րդ դարու սկիզբը բազմաթիւ եղած են) զոր օտարը (այն ատեն Լեհերը) փորձած են պարտադրել Ռուսաստանի: Քերթուածը «անհաճոյ» կ'ուզէ ըլլալ, կը ղրէ Մոնտի թղթակիցը, բայց, Ստալինի նկարը իսկական բախտ է Ելցինի համար· կը պատկերացնէ լաւագոյնս պաշտօնական թէզը ըստ որուն ընդդիմութիւնը «վրիժառու»ներու բոյն մըն է որոնք կ'երազեն վերահաստատել համայնավար մենատիրութիւնը: Ինչ փոյթ, կ'աւելցնէ թղթակիցը, եթէ այսօր Պրաւդայի նիւթականը կը հայթայթէ յոյն կասկածելի գործարար մարդ մը···:

ՄԱՅԻՍ 8-ին, Զինադադարի տարեդարձին առթիւ, տեղատարափ անձրեւին տակ է որ նախագահ Միթերան ծաղկեպսակ դրաւ յաղթական կամարի Անծանօթ Զինուորի չիրխին: Այս առթիւ ալ, համակեցութեան առաջին պաշտօնական պատկերը պարզուեցաւ, Միթերանի կողքին էին Պալատիւր, Լէոթար:

ՊԱՊԸ չատ խիստ ոճ գործածեց այս անգամ, Սիկիլիա կատարած իր այցելութեան ընթացքին, Մաֆիային դէմ: Իսկական անաթեմա մըն է զոր արձակեց Ցովհ· Պօղոս Բ· Քոզա նոսթրաւի եւ «կընքահայրերուն» դէմ, Թրապանի կամ Սկրիճէնթէ հաւաքուած բազմութիւններուն առջեւ: Երբեք այսքան բուռն կերպով չէր ճաղկած Մաֆիան, մեղադրելով նաեւ տեղւոյն կրօնական դասը իր թուլութեան համար: Ամբաստանած է մաֆիէոները որ սատանային ծառաներն են եւ ազդարարած է անոնց որ վախնան Աստուծոյ դատաստանէն:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Խորհրդարանը, Մայիս 8-ին, սկսաւ նախագահական ընտրութեան քուէարկութիւնը: Հինգ թեկնածուներ կան, բայց կը թուի որ Տէմիրէլի յաղթանակը կասկած չի վերցներ: 448 խորհրդարանականները առաւելագոյն 4 չրջանէն եւ Մայիս 27-էն առաջ, պէտք է ընտրեն նոր նախագահը: Ս· Տէմիրէլ թէեւ համեմատականի մնաց այս առաջին չրջանին, բայց դլուխ է 234 ձայնով (300-ի պէտք ունի): Յաջորդ քուէարկութիւնը տեղի կ'ունենայ Չորեքչարթի օր, եթէ անակնկալ մը չպատահի, Տէմիրէլ երրորդ չրջանին, Մայիս 16-ին, կ'ընտրուի պարզ մեծամասնութեամբ:

ԻՍՐԱՑԷԼԻ Ներքին նախարարին հրաժարումը տագնապ մը ստեղծեց համախմբման կառավարութեան ծոցը: Ներքին նախարարը ծայրայեղ – ուղղափառ Շաս կուսակցութեան պետն էր եւ իր հրաժարականը կը պատճառաբանէ անով որ նախարարապետը մերժած էր պաշտօնանկ ընել Լուսաւորութեան նախարարը՝ Տիկին Ալոնի որ կրօնաւորներուն աչքի փուշն է: Ա.Հարեկչական արարքներու առաջքն առնելու համար ալ, Իսրայէլացիք իրենց հողամասը արգիլեցին Պաղեստինցիներուն, վերահաստատելով 1967-ի «կանաչ դիծը»:

ՔՈՒԷՑԹի մէջ, երեք չաբաթ առաջ, դաւ մը կազմակերպուեր է սպաննելու համար նախկին նախագահը՝ Ճորճ Պուշ, իր այցելութեան առեն: Ուաշինկթընի համար Իրաքի դործն էր:

«ԳՆԱ՛ ՄԵՌԻՐ, ԵԿՈՒՐ ՍԻՐԵՄ» հայկական ասացուածքը զոր «Յառաջ» ալ յիշած էր Պէրէկովուայի եղերական մահուան առթիւ (Մայիս 6-ի թիւ) թարգմանաբար լոյս տեսած է «Լիպերասիոն»ի Մայիս 10-ի թիւին մէջ: Թերթը երկու էջ նուիրած է այդ առթիւ իր ստացած նամակներուն եւ մէկ էջին տակը, ամբողջ երկայնքին դրուած է· – «Chez nous en arménien, nous avons une expression : Va mourir, viens que je t'aime. Sarkissian. Enghien-les-Bains».

ՓՈՒԹՊՈԼ

Վալանսի Հայ Մարզականը 0-ի դէմ 3 կէտով պարտուեցաւ Սըտանէն: Դասաւորման գլուխ է միշտ Մարթիկ 45 կէտով: Վալանս 7-րդ է, 37 կէտով:

ՁԱՌ ՄԸ՝ ՓՈՐՁԱՓԱՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՀԱՄԱՐ

Անկախ Հայաստանի Արտաքին գործերու Ս. Նախարարը նշանակումի օրէն զարմանք պատճառելու յատկանիշ մը գրեթէ անպակաս ըրաւ իր անունէն։ Այդ յատկանիշը յայտնուեցաւ Ր. Ծովհաննէսեանի նշանակումովն իսկ (Հոկտեմբեր 1991) որ «ամերիկացի» մը կը բերէր երկրին կարեւորագոյն նախարարութեան ղեկը. այս պարագան այդպէս ալ մնաց, յատկապէս Հայաստանի անմիջական դրացիներուն համար որոնց հետ յարաբերութիւններու ոլորտը կենսական կարեւորութիւն ունէր եւ ունի չրջափակումի ու հաղար խոչընդոտի ենթարկուած երկրին համար։ Ո՛չ ընտրութեան պարագան, որուն նոյնիսկ հայկական պետականութեան կերտումին Սփիւռքէն մասնակցութեան մը ձեւը չտրուեցաւ, ոչ ալ Ր. Ծովհաննէսեանի տարուան մը դործունէութիւնը, չյաջողեցան համոզել բոլոր անոնք որոնք անոր ընտրութեան անհրաժեշտութիւնը որոշ սկեպտիկութեամբ դիտած էին։ Ցետոյ, այդ կեցուածքը արդարացած ըլլալու ախուր հանդամանքը ստացաւ երբ լրատուիւնները արձագանգեցին Արտաքին նախարարին Պոլիսի ելոյթին (1992, Սեպտեմբեր 10)։ Նախարարութիւն մը ու անով ամբողջ երկիր մը առ նուազն միջազգային դիւանագիտական պատշաճութեան տեսանկիւնէն անյարիր դիրքի մատնող հակաթուրք այդ ելոյթը ոչ միայն յուսալի արդիւնքը ստեղծած չէր, այլ նաեւ դիմաւորուած էր միայն քմծիծաղներով. ատիկա արդէք չէր եղած սակայն որ այդ քայլը հեռուական ձրի գնահատանք մը արժէ ենթակային, Հայաստանի եւ Սփիւռքի որոշ հատուածի մը կողմէ. այդ հատուածը որ ընդդիմութեան մէկ կարեւոր թեւը կը ներկայացնէ, բոլորովին անպիտանալ կը թուի թէ այդ ելոյթին հետաքրքրութեան արժանի միակ կողմը Ր. Ծովհաննէսեանի Արտաքին նախարարութեան պաշտօնէն հրաժարելու (1992, Հոկտեմբեր 16) նախօրեակին ըլլալու պարագան է։ Ասիկա արդեօք չէ եղած սակայն որ այսօր ծովը ինկողի նման փրկութեան որեւէ լաստի կառչելու պատրաստ ժողովուրդը, քաղաքական աչկերտի մը իսկ աննեղելի այդ տհաստութենէն հերոս մը ձեւէ իրեն։

Այս ենթախորքին վրայ կը գտնենք Ր. Ծովհաննէսեանի Ապրիլ 24-ին արտասանուած ելոյթը որուն բնագիրը կարելի է գտնել դաշնակցական մամուլի բոլոր անուններուն մէջ և որ ղրկուած է նաև «Ցառաջ»ի խմբագրութեան։ Մեքենագրուած 11 էջնոց անոր ճառը արտասանուած է Երեւանի Ճարտարապետական համալսարանին մէջ ու կը կրէ «Ելոյթ 1915 թ. Հայոց Մեծ Եղեռնի 78-րդ տարելարձի ոգեկոչման կապակցութեամբ» խորագիրը։

Առաջին տողերէն Ր. Ծովհաննէսեան ինքզինքը կը ներկայացնէ «Հայ մտաւորական եւ քաղաքական գործիչ». ապա բառական կաղապարատիպ արտայայտութիւններու չարայարումով մը համամարդային կրօնաբոյր մտահոգութիւն մը կը յայտնուի ցեղասպանութեան արարքին առընչութեամբ։ Հայոց Ազէտը կը ներկայացուի որպէս «համամարդկային բառոյական խնդիր», որուն արդարացի դիրքորոշումը Հայերը բաւարարելէ անդին, պիտի ծառայէ «ներկայում եւ ապագայում նման ոճրագործութիւնները մերկընդմիշտ կանխելու»։ Ցայտնապէս, նախկին Արտաքին նախարարին դիմաւոր նպատակը զգայացնելին ահմանները ընդլայնելու փորձն է. հակառակ պարագային, այդքան դիւրին չէր էհիչել թէ օր. Գերմանիոյ մը ճանաչումը իր դործած ցեղասպանութեան, ոչինչով արդելիչ հանգամանք կը ներկայացնէ Սերպերու ձեռնարկած «ցեղային մաքրագործումի»ին...։ Աստուածաշունչին ալ ծանրութեամբ, այս չրջածիրին մէջ ընդլայնած ցեղասպանութեան նիւթը կը սպառի երրորդ էջով, վերջին պարբերութեամբ մը առաջին քայլ մը առնելով ելոյթին բուն նիւթին կալուածէն ներս. այդ կալուածը Հայաստանի քաղաքական ոլորտն է որուն աշխոյժ, այլ ոչ համոզիչ մէկ քննադատականը կը կատարէ Ր. Ծովհաննէսեան։ Ուղղակի ցեղասպանութեան առընչուած առաջին երեք էջին այդ վերջին պարբերութեամբ ան ամբոխավարութիւն ու քաղաքական գործիչներու անընդունակութիւն կը կոչէ Ազէտը պետականութեան կայացման համար խոչընդոտ նկատող կեցուածքը։ Երիտասարդ ուսանողներէ բազկացած լսարանի մը ներկայութեան իշխանութիւնը քննադատելու մարմաջը իրեն մոռցուցած ըլլալ կը թուի թէ պետականութեան գործընթացի կայացման առաջին տարին ինք կը գլխաւորէր արտաքին քաղաքականութեան ոլորտը, իսկ ցեղասպանութեան մասին իշխանութիւնը բառական յստակ կեցուածք արտայայտած էր արդէն Անկախութեան հռչակագրով (1990, Սեպտեմբեր)։

Ելոյթին 4-րդ էջին ամբողջութեամբ մէկդի դրուած է ցեղասպանութեան նիւթը ու ճառը վերածուած քննադատութեան յօդուածի։ Ր. Ծովհաննէսեան նախ բացայայտօրէն «ցինիզմ»ով ու «ամբարտաւանութեամբ» կ'ամբաստանէ իր յաջորդը որ մաս կը կազմէ «իրենց նախկին աշխատատեղերում ձախողուածներու ոռնոմբ Հայաստանի բաղաքական համակարգում ամենաարագ վերելքն են ապրում»։ Ապա կը չարունակէ պախարակումը ընդունելիին ու անընդունելիին չարայարումով. Հայաստանի իշխանութեան վարած քաղաքականութիւնը պատճառ եղած է արտագաղթի երեւոյթին աչխուժացման, ինչ որ ընդունելի կրնայ նկատուիլ, սակայն ամէնէն մակերեսային մօտեցումով մը. ատոր քով կը գետեղուի «մեծաքանակ հայրենադարձութեան» մասին մտածումին չգոյութիւնը, զոր ինք կը դասէ «մեր ժողովրդի առջեւ ծառացած թիւ մէկ ազգային խնդիրների շարքում»։ Այս մէկը եւս կը մղէ կրկնելու նոյն հարցումը, թէ իր նախարարութեան ընթացքին այս մասին ի՞նչ ըրած է ինք որ յարմարագոյն դիրքին վրայ կը գտնուէր եւ յիշուած մարդին վիճակն ալ այսօրուընէ տարբեր չէր։ Նոյնն է պարագան Ղարաբաղի ճանաչման հարցին որ քննադատութեան լծակ մը կ'ըլլայ իր կարգին, յանդելով նոյն հարցումին։

Հայաստանէն եաք, Ր. Ծովհաննէսեան ճառին սահմանները կը տարածէ մինչեւ Ադրբեջան, ըսելու համար թէ ինչ «պէտք է» ընէ ազերի իշխանութիւնն ալ. յետոյ կարզը կուգայ միջազգային հանրութեան որուն համար ալ նախկին նախարարը կը ներկայացնէ «պէտք է»ներու իր չարքը։ Ան կը մատնանչէ տակաւին չրջափակումներու ազդեցութիւնը Ադրբեջանի ապապային վրայ, Ռուսաստանի հանդէպ ցոյց արուելիք կեցուածքը, Արեւմուտքէն օրինակելի մարզերը, Հայաստանի արտաքին քաղաքականութեան մէջ Չինաստանի ու միջին արեւելեան երկիրներու կարեւորութիւնը, եւայլն։ Այնպէս չեշտ կը հնչեն անոր պատգամարոյր «պէտք է»ները որ չդիտցող մը միտքէն իսկ պիտի չանցընէ թէ ղէմ յանդիման կը գտնուի նոյնինքն այդ մարզը տարի մը ղլխաւորած անձնաւորութեան հետ։

Ելոյթին վերջին էջին մէջ կը վերայայտնուի Մեծ Եղեռնը, 7 – 8 էջերու քննադատութիւն – խառնարանը կրկին օրուան նիւթին բերելու ի դուր ճիգով մը. ու ճառը կ'աւարտի «մէկ ազգ, մէկ հայրենիք» լոզունգով, պարագայականին գինամթերքէն ոչինչ անտեսելու վճռակամութեամբ։

Ամբողջ երեւոյթին մէջ հաւանաբար հետաքրքրականը մասը յետագային առընչուած է. Հայաստանի ժողովուրդը որ այնքան դժուարին պայմաններու մէջ բազմաթիւ անգամներ տուած է ապացոյցներ, սթափ դատումի փաստը, ներկային ծանրութեան տակ պիտի չյողի՞ նոյն կեցուածքը ցուցաբերել այս կարգի ելոյթներու առթիւ եւս. թէ ամէն բանէ բեզարածի անտարբերութեամբ պիտի ձգէ որ նպատակին հասնի նորագոյն հերոսացումի ընդդիմութեան այս քաղաքականութիւնը։

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՁՈՒՏ ՀԱՅԱԲՆԱԿ ՎԱԳՐՃԱՐ ԳԻՒՂԸ Ի՞ՆՉՊԷՍ ՀԱՅ ՄՆԱՑ

Վաղրճլար «Վաղրճ» գիւղը Թուրքիոյ տարածքին, միակ զուտ հայաբնակ գիւղն է։ Հաթայի պատմական Մուսա լերան փէչերուն վրայ տեղաբաշխուած եօթը զուտ հայաբնակ գիւղերուն ամենափոքրն էր։ 1939-ի Յուլիսին երբ Հաթայի Իսկէնտէրուն Սանճաքը Թուրքիոյ կցուեցաւ, եւ բազմաթիւ Հայեր հոնկէ հեռացան, մնինք կարգ մը քառասուր պատճառներով նախընտրեցինք մնալ մեր ծննդավայրին մէջ։ Սառեւ կուտամ մնացողներուս վիճակագրութիւնը՝ ըստ իրենց գիւղերուն.

Գիւղին անունը	Ընտանիք	Անձ
1 - Պիթիաս գիւղ	4	12
2 - Նոր Զէյթուն (Իքիզէօվրիւ)	--	--
3 - Հաճը Հապիպլի	1	8
4 - Եողունօլուք	4	28
5 - Խաջը Պէյ	4	27
6 - Քէպասիյէ	3	15
7 - Վաղրճ	41	232
8 - Զէյթունիյէ	11	64

Ըստ 1987-ի վիճակագրութեան՝ մնացողներս կը ներկայացնէինք հետեւեալ պատկերը.

1 - Պիթիաս գիւղ	1	5
2 - Վաղրճ	24	105
3 - Զէյթունիյէ	15	59

Ըստ 1987-ի վիճակագրութեան, զաղթողներս կը ներկայացնէին հետեւեալ պատկերը.

1 - Իսթանպուլ	47	165
2 - Անգարա	1	13
3 - Իսկէնտէրուն	10	40
4 - Անթաքիա	4	20
5 - Լիբանան	4	20
6 - Հայաստան	5	19
7 - Եւրոպա եւ Ամերիկա	15	60

Վերոյիշեալ 68 ընտանիքը՝ 396 հոգի, բացի Պիթիասի երկու ընտանիքէն, հաւաքուեցաւ նախ Վաղրճգիւղ եւ յետոյ տարիներ վերջ Զէյթունիյէ գաշտը, հողամասեր գնեց հոն։ Արդէն աւելի առաջ ալ քանի մը ընտանիքներ տեղաւորուած էին հոն եւ անոնք մինչեւ այսօր կը մնան այդտեղ։ Անչուչտ կան մահացածներ։

Հոս կ'արժէ նշել, որ եթէ Վաղրճգիւղը կրցաւ որպէս զուտ հայաբնակ գիւղ մնալ, ատիկա պատահեցաւ չնորհիւ Հաթայի առաջին Կուսակալ, լուսահոգի Շիւքրիւ Սէօքմէն Սուէրի, որ առաջին օրերուն իսկ, 1939 Օգոստոս 1-ին, մեզի յանձնեց ութ ֆրանսական զէնքեր, որպէսզի կարենանք մենք մեզ պաշտպանել։ Բացաւ նաեւ 10 հոգինոց զինուորական պահականոց մը, գիւղիս Ս. Աստուածածինն եկեղեցւոյ կից երկյարկանի տան մէջ, որ լքուած էր լուսահոգի Փանոս Մ. Այնթապեանի որդի բանասէր Փայլակ Այնթապեանի կողմէ։ Այս վերջինը, մահացաւ Հայաստանի մէջ։ Շէնքը կանգուն կը մնայ մինչեւ այսօր։

Ցիշեալ կուսակալը օտարականներ չըտեղաւորեց մեր գիւղին մէջ եւ ուղեց նաեւ բաց պահել մեր հայ ազգային վարժարանը։ Դժբախտաբար, հակառակ անոր կամքեր եւ մեր ալ պաղատանքին, չյաջողեցանք բաց պահել վարժարանը։ Գիւղին աղաներէն Տիգրան Գուլումճեան, Յաչէր Գարթունեան եւ Մանուէլ Շամասեան (Այտըն) պնդեցին, որ չէինք կրնար բաց պահել վարժարանը։ Այս մասին երկար յօդուածներ գրած եմ։

Վաղրճգիւղցիները ոգեւորելու եւ քաջալերելու համար լուսահոգի կուսակալը երկու անգամ մեր գիւղը եկաւ իր պաշտօնեաներուն եւ զինուորականներու ընկերակցութեամբ, հիւրասիրուեցաւ մեր կողմէ եւ ամէն կերպով պաշտպան կանգնեցաւ մեզի։

Մենք, գիւղին մէջ մնացողներս, չատ ուրախ ու հանգիստ էինք։ Ժողովուրդը գոհ էր իր կեանքէն։ Ամէն ինչ աւելի լաւ էր դադղատմամբ Ֆրանսական իշխանութեան չրջանին։ Այս հանգստութիւնը տեւեց մինչեւ 1980-ի Ապրիլի առաւօտ մը։ Այդ թուականին ամէն ինչ խանգարուեցաւ։ Կէս գիշերէն վերջ մեր տան պատըզամին դուռը գարնուեցաւ։ Գիշերանոցով վար վազեցինք տեսնելու թէ ո՞վ էր այս ժամուն դուռը գարնողը։ Ի՞նչ տեսնենք։ Խումբ մը զինուորներ եւ ոստիկաններ, իրենց հետ աղջիկ ոստիկան մը առած, եկան եւ ըսին որ տունը պիտի խուզարկեն։ Ներս մտան խուզարկելու համար տունս, ուր որեւէ վնասակար բան չկրցան գտնել։ Ամօթաչար մնացին եւ գացին ուրիշ տուներու մէջ խուզարկութիւն ընելու։

Այդ օր տեսայ, որ մեր տան դիմացի բլուրներուն վրայ զինուորներ կը սպասէին։ Այս տեսարանը մեզի կը յիշեցնէր հին ախուր օրերը։ Գիւղին բոլոր տուները անխտիր խուզարկուեցան եւ ոստիկանները ուրիշ բան չկրցան գտնել եթէ ոչ քանի մը որսի հրացաններ, որոնք բերնէն կը լեցուէին։ Ուրիշ բան չգտան, որովհետեւ արդէն չկար։ Ոստիկանները եւ 60 զինուորները հեռացան իրենց ճիփերով։ Գրաւուած հրացաններն ալ աւելի վերջ վերադարձուեցան արտօնագրով մը։ Մեզի հայրենակիցը, որ մատնած էր մեզ, դիտնալով հանդերձ թէ Անտիոքի եւ Սամանաղի իշխանութիւնները բնաւ չէին կասկածեր մեր ապի մը Հայերուս օրինապահութենէն եւ հաւատարմութենէն, պետական իշխանութիւններուն դիմած էր պնդելով, թէ «կեռաւուր»ները անվնաս նախանձներ կը պահեն եւայլն։

Ի՞նչ մեղք, որ գիւղը, որ մինչեւ այդ օր «Էրմէնի Գէօյ» կը կոչուէր, սկսաւ կոչուիլ «Կեռաւուր Գէօյ» այս տողերը կը գրեմ անհուն վիշտով, որովհետեւ վերապատերը որ բարեխնամ իշխանութիւններու հաւատարիմ խմբանպուլ, ուր զաւակներս կ'ուսանէին արդէն։ 1947-ի վերջ արդէն մէկ ոտքս եղած էր միշտ Իսթանպուլի մէջ, քանի որ կը պատրաստուէի մեծաքանակ պատվաճառութեամբ։

Սարգիս ձէլատեան մահացաւ 1927-ին։ Լուսահոգի Սարգիս ձէլատեանը բնական մահով չէ որ մահացած էր 1927-ի Մայիսին, այլ մահացած էր եղբայրասպանական զնդակով մը։ Կուսակցական պատմութեան ախուր էջերն են ասոնք։ Սարգիս ձէլատեան քաջ, բարի եւ ազգասէր հրեական մըն էր, որ նոր ամուսնացած էր եւ գացած էր մօտակայ Մազրաճըզ գիւղը, ուրիչներու քով չերամաբուծութեամբ զբաղելու համար։ Գիշեր մը, դէպի տուն իր վերադարձի ճամբուն վրայ, զնդակոծ մը սպասնուեցաւ։ Ատոնց լուսաւորի հոգին։

Գալով մեր Պապիկեան երկու դերեզմաններուն վրայի լատինատառ գրութեանց Ծովհաննէս Պապիկեան 1875 – 1965։ Թամուն Պապիկեան 1850 – 1937։ Ես յանկապես գրել տուած էի այս անունները լատինատառ, որպէսզի օտարներ ալ կարենան նոյն կարդալ գայն։ Քարերու վրայ կայծկայծեր հայկական եւ լատինատառ։ Ցիշեալ երկու գերեզմանները մէջեղ կար նաեւ գերեզմանը մեծ մօրս (մօրս մայրիկին) Գոհար Պիտանեանի, որուն մանչ զաւակը՝ Սիմոն եւ փեսան՝ Ադամ 1909-ին Ատանայի դէպքերու ընթացքին մեռած էին։

Ուրիչ հարց մը՝ որ կարեւոր է մեր ուսուցիչներուն համար, որոնք կ'երթան Վաղրճլար գիւղը՝ պատմական Մուսա

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԼՂՀ-ի ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ՈՐՈՇՈՒՄԸ

ԼՂՀ-ի Պաշտպանութեան պետական կոմիտէի որոշումով ամիսպողպատյան կը դառնայ Պետութեան յանձնել թանկագին բոլոր այն նուէրները ու նուիրատուութիւնները, որոնք ստացուած են արտասահմանեան պետական ճամբորդութեանց կամ պաշտօնավարութեան ընթացքին:

***

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ ԵՐԿԱՐԱՁԳՈՒՄ

Կառավարութեան որոշումով կ'երկարաձգուի ուսումնական տարին: Այսպէս, ոչ արտադասական դասարաններուն համար իրենց ընդհանուր ճշդուած է Յունիս 25, իսկ քննական դասարաններու համար Յունիս 11, որու վրը յաջորդեն քննութիւնները:

***

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՀԱՄԵՐԳ

Ապրիլ 28-ին, Երեւանի Ա. Խաչատրեան 1ին սրահին մէջ տեղի ունեցած է չեխ երգիչ եղբ Մաթէի «Մուսա լերան 40 օրերը» օփերայի առաջին ներկայացումը: Ներկայ եղած է նաև Ֆրանսայի դեսպանը:

ՉԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՆԻՍ

ՆԻՍ. -- («Ցաւագ»). -- Գաղութիս կրօնական Ընկերակցութեան Վարչութեան եւ բոլոր ազգային միութիւններու ներկայացուցիչներու, ժամանումէն տեղեակ ազգայիններ, ղէսատուրութեամբ հոգեւոր հովիւ Խաչատուր Քահանայ Պօղոսեանի, հպարտահրթ ծափերով դիմաւորեցին մուտքը Պարամեան սրահ, Շարաթ, Մայիս 1, Հայաստանի Հանրապետութեան Առողջապահութեան նախարար Բժիշկ Արա Բաբլոյեանի: Ան վերջինին կ'ընկերակցէր բժիշկ Սեւակ Աւագեան, նոյն դիծով արտաքին կապի բաժնի վարիչ -- տնօրէնը:

Սրահը դրօշազարդուած էր Ֆրանսական, հայկական ազգային եւ Նիս քաղաքի դոյներըր պարզող դրօշներով:

Պաշտօնական հրաւիրեալներէն ներկայ էին երեսփոխան Ռիւտի Սալ՝ ներկայացուցիչ Ծերակուտական -- քաղաքապետ՝ Օ. Պէյէի, Պրիւնօ Միրակլիա՝ ներկայացուցիչ Շրջանային Խորհուրդի, Ժան Իքառ՝ Ընդհ. Խորհրդատու, Պ. Նիքու, Քաղաքային Խորհուրդի կողմէ եւ ուրիշներ:

ԷՍ--Օ--ԷՍ -- Ամերիկի այժմու նախագահ Սամսոն Արաբատ, բարի գալուստի խօսքէն անմիջապէս ետք Ֆրանսահայ գաղութի սրտցաւ մտահոգութեան արտայայտիչը դարձաւ ի տես Ադրբեջանի Հայաստանի ղէմ ի գործ դրած տնտեսական շրջափակումին: Պարզելէ ետք այժմու պատկերը (պղէտալի չարժ եւ հետեւանքներ, Ազերիներու վայրագ խժդժութիւններ եւ ասոնց պատճառով հարիւր -- հազարաւոր Հայերու վտխուստ -- գաղթ եւ այլ) ըսաւ, թէ ջօթ մ'Ազիւրի հայ գաղութը միասնական ճիգով ուսեստուդէնի 2000 կապոց հաւաքած է բաժնուելու համար տեղահանուած ընտանիքներու եւ վեց թոն ալ դեղօրայք՝ ատհմանուած Հայաստանի հիւանդանոցներու: Ցոյս յայտնեց, թէ չնորհիւ Ալի Մարիթիմի Շրջանային եւ Ընդհանուր Խորհուրդներուն, Նիս եւ Քանն քաղաքապետարաններու չջափելի նիւթական յատկացումներուն, կապոց եւ դեղ կ'առաքուին յատուկ բեռնատար օդանաւով Հայաստան, Մայիսին:

Երեսփոխան Ռիւտի Սալ, Նիսի ծերակուտական քաղաքապետին, Քաղաքապետարանի եւ իր անունով այս անգամ եւս չեշտեց, թէ իրենք մնայուն ու տեւական զօրավիզ եղած են Նիսի հայ գաղութին եւ, անշուշտ, Հայաստանի: Այսուհետեւ՝ նոյնպէս:

Հայաստանի Առողջապահութեան նախարարը՝ բժիշկ Արա Բաբլոյեան գոհունակութիւն եւ, միաժամանակ, չնորհակալութիւն յայտնեց տեղական իշխանութիւններուն, քանի տոնք մարդասիրական ողջմտութեամբ, տարիներէ ի վեր կը ձգտին օժանդակել Հայաստանի: Նպաստը ակնառու կը մնայ, համագործակցութեան դաշտը՝ լայն: Գնահատեց նոյնպէս գաղութիս հայրենանուէր աշխատանքը ի նպաստ Հայաստանի: (Մխիթերու Ֆրանսերէնի վերածում՝ Գրիգոր Աժէրխանեան):

Երեկոյթի ընթացքին Նախարարը ստորագրեց համագործակցութեան պայմանագիր մը մշակուած Ֆոնտասիոն Լենավալի եւ Երեւանի Հանրապետական մանկական հիւանդանոցի միջեւ: Ըստ ստորագրուած պայմանագիրին՝ բժիշկներու փոխանակում, մանագիտական բնոյթի ներգրում Հայաստան եւ այլ: Լենավալ Հիմնարկութեան անունով ստորագրեցին Տիկին Լըպլան եւ Պ. Քոփոլանի:

Այնուհետեւ մտերմական չրջնակի ընծոյով հանդիպում նախարարին եւ գաղութիս միութիւններու ներկայացուցիչներուն միջեւ: Նախարարը սրտագաց պարզեց Հայաստանի ներքին կացութիւնը, յատկապէս առողջապահութեան -- բժշկութեան մարզերէն ներս: Եղան հարցումներ: Տրուեցան բացատրական -- պատասխաններ: Վերջին՝ ճաշ, ի պատիւ նախարարին եւ ընկերակիցին ԷՍ--Օ--ԷՍ -- Ամերիկի կողմէ:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԻՆՉ Կ'ԸՆԵՆ ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԻ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐԸ

Միշա միշտ համագրգեստ ունի, բայց ոչ զինուորական. ան ապահովութեան պաշտօնեայ է ներկայիս, Մոսկուայի մէջ հաստատուած սեփական ընկերութեան մը: Երկու տարի առաջ, նախկին արեւելեան Գերմանիոյ Կարմիր բանակի զօրաբաժինին մաս կը կազմէր. իրեն հետ էր Դիմիտրին: Այսօր երկուքն ալ ապահովութեան կը հսկեն:

Կարմիր բանակի զինուորները որոնք երկիր վերադարձած են, աշխատանք կը գտնուեն. դիրենք վարձած Պայար ընկերութիւնը Մոսկուայի նման երկու ընկերութիւններէն մէկն է որ 500 պաշտօնեայ ունի. կը հսկէ 40 խանութներու, հարիւր դրասենեակներու, մթերանոցներու եւ գործատուներու: Ընթացիկ հսկողութեան համար անոնց ժամական վճարումը 1 -- 5 տոլար է. գրօսաշրջիկի մը ապահովութեան համար պէտք է 20 տոլար, իսկ անձնաւորութեան մը պարագային 50 տոլար վճարել: Ցանցագործութիւններու ամբ չահարեր ձեռնարկի մը վերածած է ապահովութեան գործը: «Վոտկայի գործատուն մը առանձին, ամսական 7000 տոլար կը հայթայթէ մեզի» կ'ըսէ տնօրէնը որ ինքն ալ համալնաւար երիտասարդութեան նախկին հսկիչներէն մէկն է: Իր ընկերութիւնը յատկապէս կ'ապահովէ փոքր դրամաշորթութիւններու եւ գողութեան դէմ:

Իսկ երբ մաֆիային հետ դէմ առ դէմ կը գտնուին, յաճախորդը կը դրկեն Ներքին նախարարութեան սպասարկութիւններուն: Քանի մը ամիս առաջ անծանօթներ դրամատան մը տնօրէնին ու անոր թիկնապահին կրակեցին փողոցին մէջ ու երկուքն ալ սպաննեցին: Կրակողը տեղատորուած էր չէնքի մը վերեւերդ յարկը: Հաստատութիւնը այս կարգի արկածներէ խուսափելու համար մտանգէտներ ունի: Անոնցմէ մէկն է Իգոր. 24 տարեկան է ան ու խելամիտ, ինքնամփոփ երիտասարդի մը տպաւորութիւնը կը դործէ: Արագաշարժ ու քաջ նշանառու է. ան մինչեւ այսօր ապահովութեան հսկած է չատ մը պետական անձնաւորութիւններու, ինչպէս՝ Իտալիոյ նախագահին, Վացլաւ Հաւէլի, Լէք Վալեզայի եւ ուրիշներու: Այսօր պետական աշխատանքը լքած է, «քիչ մըն ալ սեփական գործով զբաղելու համար»:

ՍԻԼԻՀՏԱՐԻ ՊԱՐՏԷԶՆԵՐԸ

ԶԱՊԵԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

«ԱԶԱՏՆ ԱՍՏՈՒԱԾ ԱՑՆ ՕՐԻՑ» ԵՒ ԱՅԲՈՒԲԵՆ

Երբ կը մտաբերեմ մանկութեան տարիները, յիշողութեան բեկորներ կը ներկայանան մտքիս արտակարգ պայծառութեամբ:

Եղեալս ծնած է ու մեռած է երկու ամսուս, կը յիշեմ իր ճերմակ անդուսէ զագաղը, սեղանին վրայ:

Զորս տարեկան էի երբ քոյրս ծնաւ եւ արդէն որոշակի կը յիշեմ յոյն դայեակը, անոցիներուն իրարանցումը եւ յուսահատութիւնը որովհետեւ մանչ մը կը սպասէին:

Ցետոյ պատկերներ Թոփհանէ օղլուի պղտոտային դէպի սրճարան մը, ուր հայրս նարկիլէ կը ծխէր եւ մօրս հետ քաղքենութեամբ կը խօսէր: Ես կը թափառէի պարտէզին չուրջբոլորը, չուան կը ցատքէի, կը խօսէի կակենիի ծաղիկներուն հետ, որոնք ինձ կը թուէին արտակարգ էութիւններ:

Բայց կը յիշեմ մանաւանդ հիւանդութեան չրջանները, երբ կանխահաս մանուկի խորաթափանց մտքով կը զգայի չրջապատիս մտահոգութիւնները եւ բժիշկին խոժոռ լրջութեան իմաստը: Դեռ կը զգամ հօրս գով ձեռքին հպումը տենդային ճակատիս վրայ, եւ անոր անձկալի դէմքը, որ ժպտուն կը դառնար, երբ աչքերս անորոշ արհաւիրքով լի յանկարծ կը հանդիպէին իր նայուածքին:

Մահը եւ կեանքը կը պայքարէին իմ փոքրիկ էութեանս մէջ եւ քիչ անգամ այդ պայքարը կանգ կ'առնէր:

Այդպիսի չրջանի մըն էր անշուշտ այն աշնանային իրիկունը, երբ հայրս պարտէզին վրայ նայող սենեակի մը փոխածը կը տարածէր եւ պատերուն ստորոտը փայտի ձողիկներով կը զամէր: Մուրճի համաչափ հարուածները կ'օրօրէին միտքս: Մայրս, մօտս նստած, լուին կը հեռեւէր հօրս աշխատութեան:

Դուրսը աշնանային վերջալոյսը կը բռնցայտէր երկինքը. իմ տեսողութեան հեռուտը կէտին վրայ նոճի մը մեղմօրէն կ'օրօրուէր: Յանկարծ թոթով լեզուով սկսայ արտասանել.

Ազատն Աստուած այն օրից
Երբ հաեցաւ շունչ փչել,
Իմ հողանիւթ շինուածիին
Կենդանութիւն պարգեւել...
Ես անբարբառ մի մանուկ
Երկու ձեռս պարգեցի

Հայրս զարմացած թողուց գործը, եկաւ ինձ մօտ, գիրկը առաւ եւ սկսաւ ետանդով խօսիլ մօրս հետ եւ ահա զոյգ մը արցունքի կաթիլներ սահեցան մօրս այտերուն վրայէն...

Այդ ոտանաւորը հայրս կարդացեր էր քանի մը անգամ հօրեղբօրս տղուն սորվեցնելու համար եւ ան դրօշմուեր էր իմ մտքիս մէջ աննկատելի կերպով:

Նոյն տարուան ձմեռը չորս տարեկան էի, երբ կարզալ սորվեցայ: Մուրը իջնալէն յետոյ, հայրս կը դառնար տուն, կը լուացուէր, զգեստները կը փոխէր եւ սամոյր մուչտակը հագած կը նստէր ցած բազմոցի մը վրայ, որուն առջեւ դրըւած էր պղինձէ մանղալը: Կրակարանին մէջ, եռոտանիի վրայ, ջուրը կ'եռար թէյի համար: Այն ժամանակ թէյի գործածութիւնը տարածուած չէր Պոլսոյ մէջ, բայց հայրս այդ սովորութիւնը բերեր էր Կովկասէն: Ինքն իր ձեռքովը կը պատրաստէր թէյը, կը լեցնէր բաժակներու մէջ, հարկ եղած բոլոր արարողութիւնները ընելով: Մինչեւ թէյի ջուրին եռալը, հայրս կը բանար օրուան թերթը, «Արեւելք»ը, եւ կը կարդար: Ես կը նըստէի գիրկը եւ հայրս մուչտակի փէշը կը ծածկէր իմ վրաս: Այդ տաքուկ բոյնին մէջ երանութեան ժամեր կ'անցընէի եւ աչքերովս կը հետեւէի թերթի տառերուն: Երբեմն մատս կը դնէի տառի մը վրայ եւ հօրս կը հարցնէի: Ան կ'ընդհատէր ընթերցանութիւնը եւ կը պատասխանէր: Յաճախ մայրս կամ մօրաքոյրերէս մէկը կը միջամտէր.

- Հայրդ հանդիստ ձգէ, մերաքը մի' հաներ:

Բայց հայրս ձեռքով նշան կ'ընէր որ ինքը հանդիստ է եւ, աւելի սեղմ զրկելով ինձ, մեծ համբերութեամբ գոհացում կու տար իմ հետաքրքրութեանս:

Եւ օր մըն ալ կարդացի: Հայրս չքրցաւ հաւատալ որ իրաւամբ կը կարդամ: Թերթին դանազան էջերուն վրայ տառեր կը մատնանշէր եւ ես հեգելով եւ դեռ թոթով լեզուով կը կարդայի:

Եւ այլեւս ամէնուրեք, ուր տառեր տեսնէի, միտքս կը մտնէր գործունէութեան մէջ, մինչեւ չարաչար յոդնէի: Ցաճախ կ'ունենայի տաքութիւն: Գլուխս կը ծանրանար, ախորժակս ի սպառ կը կորսուէր եւ այն ինչ որ ուրախութիւն պիտի պատճառէր ծնողքիս, կը դառնար մտահոգութեան եւ թախիծի առիթ:

Աւելի ուշ ինձ յայտնած են որ բժիշկը կասկած յայտնած է թէ ենթակայ եմ ուղեղատապի եւ թէ իմ կանխահաս միտքս ախտանշաններէն մէկը կը համարէր այդ հիւանդային տրամադրութեան:

«ԱՆԻ ՔԱՂԱՔ ՆՍՏԵՐ ԿՈՒ ԼԱՅ...»

Դարձեալ հիւանդ պատկած եմ բազմոցին անկիւնը: Վզիս գեղձերը բորբոքած են եւ թարախոտած ուռուցք մը կը հարկադրէ ինձ գլուխս հակած պահել մէկ ուսիս վրայ:

Ցաւի կոտորուկներ եւ բելլադոնի խուսի հոտը ... կարծես երբեք պիտի չպատրաստիմ այդ ցաւերէն եւ այդ ղղուելի հոտէն:

Ձիւն ձմեռ է: Անկիւնի պատուհանէն կը դիտեմ փողոցը, որ կը բարձրանայ դէպի Սելիմիէ: Ցանցառ անցորդներ, վերարկուի օձիքը բարձրացուցած, ֆէսը քաչած ականջներուն, կը սահին պատերու երկայնքին: Շուներ սրսփալով կը կաղկանձեն եւ ապաստան կ'որոնեն տուներու մէկ սեմէն միւսը անցնելով:

(Շար. 13)

(Շար. Ա. ԷՋԷՆ)

մանագլխոն վրայ սահմանապահը թուղթերու քննութեան պատրուակով 50 տոլար անցագին կը պահանջէ. գին մը որ փոխոխական է կառքին մէջ գտնուած ապրանքին համաձայն: Սահմանէն անցնելէ հետք ալ, ճամբուն վրայ գինեալ խմբակներ կը յայտնուին իրենց բաժինը պահանջելով: Խորհրդային օրերէն մնացած վառելանիւթի կայանը անպէտ բանի մը վերածուած է կամայական սեփականաշնորհումներու պատճառով որոնք տեղական մաֆիաներու հացին իւղ քսած են:

Գրութեան աւարտին կը խօսուի երեւանի ինքնաշարժի չուկային մասին. հոն կարելի է գտնել ինքնաշարժի կտորներ ու մինչեւ հազուագիւտ 40 հազար տոլարի նոփզնոր «Մերսէտէս»ներ որոնք Արեւմուտքի մէջ դադրած են ու գաղտնի ճամբաներով Կովկաս բերուած: Բաքուի եւ Թիֆլիսի մէջ որոնք պրօսաշրջիկութեան կեդրոններն էին խորհրդային շրջանին, վերջ տրուած է թաքսիներու դադրութեան, պահեստի կտորներու չգոյութեան հետեւանքով:

***

«IL GIORNALE»

(Մայիս 5)

Իտալական օրաթերթին թղթակիցը՝ Միմմօ Լոմպէձձի Ստեփանակերտ եղած է եւ հարցազրոյց ունեցած Ղարաբաղի քաղաքագօրքին հրամանատարին՝ Աւոյի հետ որ կ'ըսէ պատերազմական անունն է Մոնթէ Մելքոնեանի: Ան կ'ըսէ թէ Ազերբէյճանցիները ոչ մէկ յարգանք ունին իրենց զինուորներուն կեանքին հանդէպ: Լրագրողը կը յիշէ թէ ան ծնած է Լոս Անճելըս եւ կ'ըսէ թէ կը խօսի նոյն ձեւով ինչպէս կը խօսէին ամերիկացի պաշտօնական անձնաւորութիւնները պրիֆինգի մը առեն, Ծոցի պատերազմի օրերուն, բայց, իր մօրուքը, կարճ վիզը, կոր քիթը եւ ածխագոյն աչքերը կը մատնեն կովկասեան իր ծագումը ու նաեւ այն ձեւը որով կը նկարագրէ Հայերու արիւնոտ պատմութիւնը. — «Որոշեցի կռուիլ 15 տարի առաջ: Արդարութեան հարց է եւ արդարութիւնը միայն խօսքով չըլլար: Տեսէք թէ ինչ վիճակի վերածուած է մեր հայրենիքը եւ խորհեցէք այն հալածանքին որուն ենթարկուած են Ղարաբաղի Հայերը 70 տարի: Երբ 1988-ին նախաձեռնեցինք Ղարաբաղը Հայաստանի կեցելու Շարժումին, խաղաղաբեր, ժողովրդավար շարժում մըն էր, պոկրոմներով պատասխանեցին»:

Լոմպէձձի կը գրէ թէ Մելքոնեան Լիբանան սորված է պատերազմիլ, հաւանաբար, կ'աւելցնէ, ԱՍԱԼԱ-ի հետ, որու մասին ալ կ'ըսէ թէ «Հայկական վրէժխնդրութեան կազմակերպութիւնն» է որ բազմաթիւ թուրք դիւանագէտներ սպանած է: Մէկուկէս տարի է Մելքոնեան Ղարաբաղ կը կռուի: Քելբաջարի մասին, ան չընդունիր որ հայկական յարձակում ըլլայ, Ղարաբաղը կղզիացած էր, ոչ մէկ կապ ունէր Հայաստանի հետ: Քելբաջար, Լաչին եւ միւսները Ազրբէյճանի՞ մաս կը կազմեն: Մ. Մելքոնեան կը պարմանայ որ Քլինթըն, Մէյճըր, Միթերան կ'ընդունին Սադամի գծած կամայական սահմանները, ու կը չեշտէ. — «Անհաւատալի է, միակ հարցը որու շուրջ Արեւմուտքը համաձայն է Ստալինի հետ Ղարաբաղի սահմանն է»:

Իտալական թերթ մը ամբաստանած է Հայերը որ «ցեղային կատաղի մաքրագործումի» դիմած են վերջին յարձակումին ընթացքին, Մելքոնեան այդ հարցն ալ՝ «ապչեցուցիչ» կը գտնէ: Նոյն մարդիկը, կ'ըսէ, որ 70 տարի ջանացին Հայերը դուրս քշել Ղարաբաղէն, այսօր ալ եղած են ցեղային մաքրագործումի ամբաստանութիւն կ'ընեն, ու կը յիշէ նաեւ Նախիջեւանի պարագան:

Լուքա Ֆորնարի որ ՍԷ — ԷՍ — ՍԷ — Ը-ի մէկ անդամն է, քննութեան եկած, կ'ըսէ թէ բոլորը յոգնած են, այս պատերազմը սպառեց Հայաստանն ու Ազրբէյճանը, միայն Ղարաբաղի Հայերն են որ յոգնած չեն թուիր: «Իսթայէլեան» տեսակի կացութիւն մըն է, Հայերը պատրաստ են դրաւուած հողերը վերադարձնելու, բայց միայն՝ խաղաղութեան փոխարէն եւ այս կամ այն ձեւով, Ազրբէյճանցիք պէտք է ձգեն «մարդասիրական գօտի» մը Հայաստանի հետ: Այն իրողութիւնը, կ'ըսէ Ֆորնարի որ կրակը դադրած է, յաջողութիւն մըն է եւ իտալական յաջողութիւն մը: Մարիօ Ռաֆայէլլի, Մինակի խումբին նախագահը, որ ՍԷ — ԷՍ — ՍԷ — Ը-ի համար վարեց քանակցութիւնները, բոլորին կողմէ կը նկատուի այն մարդը որ կրնայ խաղաղութիւն բերել:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տարաբախտ էրիք — ժոզէֆ — Շառլ Ազատխանեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակ Թէրզեան, Յաչատուրեան եւ Մանուկեան ընտանիքները հազար ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

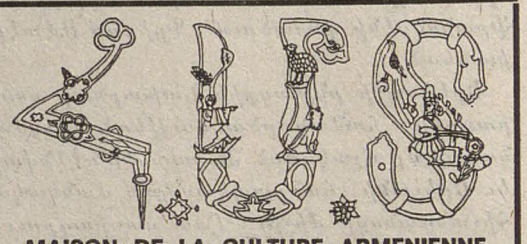
FRANCE 3

Ղարաբաղի այն ռըփորթաժը որ պիտի սփռուէր Կիրակի, Մայիս 9, ժամը 22·30-ի լրատուութեան ընթացքին (տես «Յառաջ» Մայիս 7) յետաձգուած է Կիրակի, Մայիս 16-ին, նոյն ժամուն:

17e ANNIVERSAIRE
DE LA MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE DE MARSEILLE
12 - 14, rue Saint Bazile
Samedi 15 Mai à 20 h 30

GRAND REPAS

sous la Présidence de
M. et Mme Varoujan Minassian
Orchestre — Animation —
Ambiance arménienne
—Prix de repas : 150 F.—
Réservation MAJC : 91 50 15 09

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 DECINES

ՏԼՄԻՆԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆԸ
Կը ներկայացնէ

ՌՈՒԲԷՆԻ ՀԱՄԵՐԳԸ

Կիրակի, Մայիս 16, կէսօրէ ետք ժամը 5-ին Մշակոյթի Տան Հրանտ — Սամուէլ սրահին մէջ:

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝ 78 — 49 42 — 97 թիւին երեքշաբթիէն Շաբաթ օրերը:

Մասնակցութեան գինն՝ 80 ֆր.:
Ուսանողներու համար 40 ֆր.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները ի նպաստ իր մարդասիրական գործունէութեան Սեպտեմբերէն — Դեկտեմբեր 1992:

Ս. Ա. Անթրըփրիզ 9·000 Մ. Խիէպեան 48·000, Լա Սփարլ ՍԱՐԼ 30·000, Տիկին Արմենուհի Ադամեան 7·800, Տիկին Վարդուհի Սաքայեան 9·200, Տէր եւ Տիկին Կարապետեան 1000, Պր. Լէոն Մալէ 6·500, Պր. Անթոնիօ Ֆրանեոլի 8·000, Պր. Հարթուն Ազապէքեան 12·000, Տիկին Աննա Նազարովա 8·500, Պր. Հալըճեան 6·500, Պր. Պիւնաժէն 1·200, Տէր եւ Տիկին Սանոսեան 200, Տէր եւ Տիկին Թուֆանեան 250, Տիկին Մարի Հալըճեան 400, Պր. Յակոբ Պետրոսեան 8·000, Պր. Մանուկ Ստեփանեան 2·000, Տիկին Մատլէն Փիէր 1·500, Պր. Անթոնիօ Ֆրանեոլի 2·000, Տէր եւ Տիկին Պերճ Պետրոսեան 500, Պր. Ժան — Փիէր Նիյօ 500, Պր. Քափէլ 5·000, Տէր եւ Տիկին Սալմասլեան 2·000, Տիկին Ազապէկեան 10·000, Տէր եւ Տիկին Նորատունկեան 2·500, Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Ուզունեան 300, Տէր եւ Տիկին Շարլ Մովսէսեան 1·000, Պր. Ժաք Հերոլտ 500, Պր. Հրաչեա Զոլաքեան 6·000, Տիկին Ալիս Քօլար 2·000, Ռոթոնտաշ ՍԱՐԼ 500, Տէր եւ Տիկին Ալան Հարուն 2·000, Տիկին Սիրանոյշ Կարապետեան 250 ֆր.:

(Շար.)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

U G A B
MARSEILLE

SORTIE EN PROVENCE

Le Jeudi 13 Mai

Se renseigner chez Mme Melkonian
91 - 77 - 62 - 29.

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ - ՓԱՐԻԶ
Կը ներկայացնէ՝
ՌՈՒԲԵՆ ԵՐԵՒԱՆՑԻ
Հայ երգի բանաստեղծ

Շաբաթ, Մայիս 15, ժամը 20·30-ին

Ձարուհի եւ Տիգրան Տէմիրեան սրահը
17, rue Bleue, Paris 9e

Մուտք 80 ֆր.:

CONFÉRENCE

CYCLE DE CONFERENCE
U. C. F. A. F.

ORIGINES ET LANGUES
DES PEUPLES VOISINS DE L'ARMENIE

par BARET MANOK
Docteur en Langues et Littératures Orientales

Vendredi 14 Mai à 20 h 45
6, Cité du Wauxhall — Paris 10e
M° République

Participation aux frais : 35 F.

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՄԱՐՍԷՅԼ

ՏԻԿՆԱՆՑ
ՕԺԱՆԴԱԿ ՑԱՆՉԱՆՈՒՄԲԸ

Կը կազմակերպէ՝

ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ՁՐՈՑՑ

Դէպի Երուսաղէմ իր կազմակերպած Ուխտանռնացութեան առընչութեամբ

Կիրակի, Մայիս 16, ժամը 15-ին
Մայր Եկեղեցւոյ
Արծրունի Ձրբաչեան սրահին մէջ:

Ցայտագիր՝ —

— *Լուսանկարներու ցուցադրում:*
— *Վիտէօ — լուսարձակում:*
— *Տեղեկութիւններ Հայ — Երուսաղէմի մասին:*

Մուտքը ազատ է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. — Տիկին Սիրանոյշ Պաղտասարեանէ (Հայաստանի համար) 200, Տիկին Ազատի Պօղոսեանէ 200 Ֆր.: Տիկին Ազատի Տէրտէրեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Թիրայր Տէրտէրեանէ 500, Տէր եւ Տիկին Մխիթարեանէ 300, Տիկին Դարբինեան 200, Օր. Շաքէ Պէնկեանէ 100 Ֆր.:

***

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլլի «էլէն Բիզանդ» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Տիկին Աշխէն Ալեքսիեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ապաչեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կորիւն Բարխեան 250 Ֆր.:

***

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի «Անի» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, ի նպաստ իր ղեկավարութեան. Օնպաչեան եւ Մարտիրոսեան ընտանիքներ 500-ական Ֆր. իրենց մօր Քրոջ՝ Հռիփսիմէ Իլլրիխի մահուան առթիւ, Տիկին Ազատ Կիւմիւշեան 300 Ֆր.:

COLLOQUE A LA FONDATION LEA ET NAPOLEON BULLUKIAN

LES ARMENIENS IMAGES ET MEMOIRES

HISTOIRE D'UNE IMMIGRATION ET D'UNE INTEGRATION EN RHONE-ALPES

Sous la Présidence d'Honneur du Professeur Pierre MARION
Organisé par
le Centre de Recherches sur la Diaspora Arménienne
et la Fondation Léa et Napoléon BULLUKIAN
Samedi 15 Mai à 9 heures 15

PROGRAMME

9 h 15 précises —*La rencontre des mondes. Villes industrielles et immigrations*, par Philippe VIDELIER, historien, chercheur au CNRS-Maison Rhône-Alpes des Sciences de l'Homme.

10 h 15 — *L'émergence des identités à l'aube du XXI siècle*, par Joseph YACOUB, Docteur en Histoire et Sciences Humaines, Faculté catholique de Lyon.

11 h 30 — *Immigration et milieux urbains : Lyon, Montréal, deux lieux, deux moments de la diaspora*, par Aïda BOUDJIKANIAN, Docteur, Montréal.

12 h 30 — *L'avenir de la communauté arménienne de Rhône-Alpes et environnements*, Regards croisés sur notre société et notre temps.

14 h 45 — Projection du film *Mémoire Arménienne*, de Jacques KEBADIAN, Isabelle OUZOUNIAN et Mireille BARDAKDJIAN. Coproduction. CRDA - AAA - Centre Georges Pompidou. Trois parties : 1915; *Les survivants dans la tourmente; Des exilés en terre de France.*
17 h 30 — Table-ronde et débat.

Présentation en avant-première du film documentaire
«*Mémoire Arménienne*» (durée 2h15)

La Malmaison, 18, rue Louis Tourte, 69410 Champagne-au-Mont-d'Or

ՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 12
MERCREDI
12 MAI
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԶ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօդային առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·060 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 18.060

ՊԱԼԱՏԻՒՐ ՀՐԱՊԱՐԱԿԵՑ ԻՐ ԾՐԱԳԻՐԸ

ՆՊԱՏԱԿՆ Է ԲԱՑԸ ԳՈՑԵԼ ԵՒ ԶԱՐԿ ՏԱԼ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ

Որեւէ հաշուեցոյց չի կրնար լեզի համ լը չունենալ եւ այդպէս է նաեւ պարագան Պալատիւրի հաշուեցոյցին համար, որքան ալ նախարարապետը կրկնէ թէ արդարադոյնն է, հաւասարապէս բոլորէն զոհողութիւն կը պահանջուի եւայլն, եւայլն: Հետաքրքրական է, անշուշտ, նկատել որ առաւելաբար կ'օգտագործուի ընկերվարական գլուխ մը (Սէ — Էմ — Ժէ-ն հոգաբարձութիւնը հաստատեց) եկամուտ ապահովելու համար, մինչ այն ատեն աջը (Էն — Փէ — Էն-ի դիմաւորութեամբ) զէմ քուէարկած էր Ապր· Ժողովին մէջ այս նոր տուրքին, որու պարզպէս անունը տուրք չէր, այլ՝ Սէ — Էմ — Ժէ այսինքն՝ Ընկերային Ընդհանրացած Օժանդակութիւն:

Պալատիւրի կարգադրութիւնները, ուրեմն, կը սկսին այդ օժանդակութեան յաւելումով: Այն՝ 1,1%-էն կ'անցնի 2,4%-ի Յուլիս 1-ին: Յաւելումը կարելի էվար դնել տուրքի ենթակայ եկամուտէն, բայց, վար դրուելիք գումարը կը սահմանափակուի 3000 Ֆրանքի ամուրիի մը համար եւ 6000 Ֆրանքի զոյգի մը պարագային: Վառելանիւթերու վրայ տուրքի 28 սանթիմ յաւելում կ'ըլլայ Յուլիս 12-էն (Ֆրանսա, այս ճիւղին մէջ, մրցակից կը կոտրէ, ոչ մէկ երկրի մէջ Պետութեան սակը այսքան բարձր է): Հանդըստանան կոչուելու համար կը պատրաստուի ծրագիր մը որ 40 տարուան կը հասցնէ աշխատանքի չրջանը կարենալ օգտուելու համար:

Յաւելում կը կրեն նաեւ ոդեվից ըմպելիներու գիները: Փոխարէնն կարգ մը դիւրութիւններ կը տրուին, որոնց կարգին ընտանեկան նպաստներու աշխատաւորին սակին թեթեւացում կամ չնչում ցած աշխատավարձերու համար (6335 Ֆրանքէն վար՝ չնչում, 6910-էն վար՝ 50%): Թէ-Վի-Ա-ի հաստուցումի մէկ ամսուան յետադարձումը կը չնչուի, գանազան միջոցներ ձեռք կ'առնուին չինարարութեան մարզին մէջ, նաեւ բնակարաններու եւ դիւղատնտեսութեան:

Պալատիւրի գործը դժուար է անշուշտ եւ վայելած ժողովրդականութիւնն ալ կրնայ խնդրոյ առարկայ ըլլալ: Ինչ որ անուրանալի է, սակայն, այն է որ նախատեսուած էր եւ Պալատիւր ընտրական չրջանի ընթացքին իսկ խոստովանեցաւ թէ թափ տալու համար երկրին անտեսութեան ժամանակ պէտք է, չծածկեց թէ գործազուրկներու թիւն ալ պիտի աւելնայ, գոնէ այս տարի, վերջապէս ոչ մէկ խոստում ըրաւ, ինչպէս սովորութիւն է ընտրապայքարի առեն, ձայներ ապահովելու համար:

Այս միջոցները, եթէ կը գացաարուին, կ'արդարացուին եւ կը պաշտպանուին աջի կուսակցութիւններու կողմէ, նոյն «օրհնութիւնը» չեն գոներ միւս կողմը: Նախ որքար որ «չի ճանչնար իր որդին» այսինքն՝ Սէ — Էմ — Ժէ-ն: «Լիպերասիոն»-ի տուած իր հարցազրոյցին մէջ, նախկին վարչապետը կը յայտարարէ թէ խորապէս վրդոված է որ Սէ — Էմ — Ժէ-ն իր իմաստէն չեզած է: Իրեն համար պէտք է հասկնալի դերազոյն կարիքի մը, ընկերային պաշտպանութեան դրութեան նուազ վատառողջ նկութեական հայթայթում մը պէտք է ապահովէր եւ այդ պատճառաւ է, կ'ըսէ, ինք Սէ — Էմ — Ժէ-ին հետ ընկերային սակերու համապատասխան ջնջում մը հաստատած էր աշխատավարձին վրայ: Պէտք էր աւելցնել Սէ — Էմ — Ժէ-ն այն պայմանաւ միայն որ գուգահեռ կերպով նուազին աշխատավարձին վրայ ընկերային սակերը: Այսօր, չատ լեզի կը գոնէ որ, այս ձեւով, իր բուն նպատակէն չեզի Սէ — Էմ — Ժէ մը որ պիտի չարունակէ իր անունը կրել, մինչ ծագրուած է իր էութիւնն իսկ: Ընդհ· ձեւով ալ, ընկերվարական ներկայ (եւ առժամեայ) պարագլուխը չի գնահատեր Պալատիւրի ծրագիրը (զարմանալին՝ հակառակը պիտի ըլլար) որ, ըստ իրեն աւելի պիտի վատթարացնէ կացութիւնը, ոչ թէ նպաստէ նոր թռիչք մը տալու անտեսութեան:

Սենոիքաներն ալ մեծ խանդավառութիւն մը ցոյց չեն տար, մանաւանդ Սէ — Ժէ — Թէ-ն որ արդէն իսկ բողոքի իր ձայնը բարձրացուցած է եւ ցոյցի եւ գործադուլներու օր ճշդած է Մայիս 27-ին: Քատրերը «քալչ» կը գոնեն բայց ոչ բաւարար երկիրը դուրս հանելու համար տադնապալի վիճակին: Համաչխարհներըը չատ խիստ են, անշուշտ, եւ հարուածմը կը նկատեն աշխատավարձերու եւ ժողովրդական զանգուածներուն վրայ: Աբտաքին առեւտուրի նախկին նախարարը Տոմինիք Սթրոս — Քահն այնքան գէշ չի գոներ ծրագիրը, ձեռք առնուած միջոցներուն ոչ մէկը առարկելի կը գոնէ:

Պալատիւր իր ծրագիրը մամուլին ներկայացուց Նախարարաց Խորհուրդի այն արտակարգ նիստէն ետք որ գումարուած էր, երկուչաբթի, Մայիս 10-ին, էլիզէ, այսինքն Միթերանի նախագահ ընտրուելու 12-րդ տարեդարձին օրը: Նախագահը ազդարարութիւն մը ըրած է կառավարութեան ինչ կը վերաբերի Պանք տը Ֆրանսի կառոյցի փոփոխութեան: Դիտել կուտայ թէ կրնայ չհամապատասխանել Սահմանադրութեան այն ձեւով որ վերանայուած է հաշուի առնելու համար Մաաստրիխթի համաձայնագիրը:

***

Ֆրանսական քաղաքացիութեան օրէնքը կը չարունակէ ազմուկ հանել եւ ցոյցի ալ առիթ տալ, մինչ իրար անցնելիք բան մը չկայ, քանի որ կամաւոր ընտրութեան մը կը վերածէ Ֆրանսահպատակութիւնը, օտար ծնողքէ Ֆրանսա ծնած անձերուն համար: Ի դէպ, նորութիւն մըն ալ չէ, անցեալին ալ Ֆրանսա ծնած մէկը, օտար ծնողքէ ինքնաբերաբար Ֆրանսացի չէր, հարկ էր յայտարարութիւն կատարել ժիւսթիս տը փէյին առջեւ վոխանակ հպատակութեան դիմում ընելու եւ հրովարտակի սպասելու: Ներկայիս նոր օրինագիծը կը նախատեսէ որ 16-էն 18 տարեկանի միջեւ ենթական դիմում ընէ եւ ընտրէ Ֆրանսացի գառնալու իրեն տըրուած կարելիութիւնը: Այս հարցը կը ծեծէր Մայիս 11-ին Ազգ. Ժողովին մէջ եւ այդ պատճառաւ ալ ցոյց մը նախատեսուած էր Ազգ. Ժողովին առջեւ ժամը 18·30-ին: Նախորդ օրն ալ, երկուչաբթի, չուրջ 4000 հոգի հաւաքուած էին նոյն նպատակաւ, դլխաւորութեամբ համայնավարներու:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒԹ ՔԻԻՐՏԵՐ ապահնուած են թրքահպատակութեան ուժերուն կողմէ, կան ապահովութեան ուժերուն կողմէ, նոյն «օրհնութիւնը» չեն գոներ միւս կողմը: Նախ Մայիս 8-ին, Սիլվիւթի մօտ, Իրաքի սահմանը: Այդ քիւրտերը փորձեր են Թուրքիա մտնել: Ուրիշ մըն ալ սպանուած է Տարկէչիտի չրջանը, Սուրիոյ հետ սահմանին վրայ: Թրքական ոստիկանութիւնը կը չարունակէ իր գործողութիւնները, հակառակ ՓՔՔ-ի յատարարած միակողմանի հրադադարին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

ՌՈՒՄԲԵՐ ԽԱՉԻԿԻ ԵՒ ԱՐԵՆԻԻ ՎՐԱՅ

Մայիս 10-ին, առաւօտէն սկսեալ Նախիջեւանի գինուած կազմաւորումները գրաւ կայանէն եւ հրանօթներէն կրակ բացած են Եղեգնաձորի չրջանի Խաչիկ եւ Արենի գիւղերուն վրայ, այս վերջինին դպրոցը քարուքանդ եղած է, բարեբախտաբար զոհ չկայ:

Այս առընչութեամբ, Մայիս 11-ին ժամը 13-ին, Հանդիպում մը նախատեսուած էր հայ եւ ազերի ներկայացուցիչներու միջեւ քանակցութիւններ տանելու համար:

Մայիս 11-ի առաւօտեան Երեւանէն մեր առած տեղեկութիւններու համաձայն, ցուրտ էր եւ սաստիկ կ'անձրեւէր: Նախորդ օրն ալ կարկուտ տեղացած էր:

***

Արամ Աբրահամեան, նախագահին մամուլի քարտուղարը, հերթական ասուլիսին ընթացքին, վճռապէս մերժեց «պարտուղական» նկատել Ապահովութեան Խորհուրդի քանաձեւը (822) ինչպէս կ'ուզեն ներկայացնել լրատուութեան աղբիւրները: Աւելցուց նաեւ թէ Հայաստան չէ մերժած երբեակ առաջարկը, այլ՝ պարզապէս նկատել տուած թէ այդ վաստաթուղթը սրբագրուելիք կէտեր ունի («Յառաջ», Մայիս 8):

***

Երեւանէն կը հերքուի նաեւ այն լուրը զոր ադրբեջանական աղբիւրները տարածած էին Քելբաջարի հիւսիսը եւ Գիւլիստանի վրայ հայկական յարձակման մասին: Փոքր փոխ հրացանաձգութիւններ կան միշտ կրակակէտերու չէզոքացման համար:

***

Ռուսաստանի Պաշտպանութեան նախարարը՝ Պաւել Գրաչով Ադզարա գացած է ուր Մայիս 10-էն 14 խօսակցութիւններ կ'ունենայ «հաստարակաց հաւաքական միջոցներու» մասին, օժանդակելու համար Ղարաբաղի հարցին կարգադրութեան: Խօսակցութեանց նիւթեր են նաեւ զինամթերքի վաճառումը Թուրքիոյ (զրահակառք եւ թռչուն), Սեւ Ծովու մէջ զինուորական միջադէպերու կանխումը եւ «Թուսիոյ դիրքը Իրան զէնք ծախելու հարցին չուրջ»:

***

«Արմէնփրէս» Մայիս 10-ին կուտար կարգ մը այլ տեղեկութիւններ· —

Բ· ԱՇԽԱՐՀԱՄԱՐՏԻ ՀԱՇՄԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ

Բ· աշխարհամարտի յաղթանակին տարեդարձին առթիւ, Հայաստանի կառավարութեան կարգադրութեամբ 3000-ական ռուբլի օգնութիւն կը կատարուի Բ· աշխարհամարտի հաշմանդամներուն եւ Խորհրդային Միութեան հերոսներուն:

***

Նոյն առթիվ, Մայիս 8-ին Երեւանի Օփերային մէջ տեղի ունեցած է յատուկ հանդիսութիւն մը, ուր խօսք առած է Բ· Աշխարհամարտի մասնակից, պատմական դիտութիւններու դոկտոր փրոֆ· Խիկար Բարսեղեան: Կառավարութեան կողմէ նախկին ռազմիկներուն ողջոյնի խօսք արտասանած է Հրանտ Բագրատեան: Սպասկոյտի պետ, հրամանատար Նորատ Տէր — Գրիգորեանց կարդացած է Պաշտպանութեան նախարար Վազգէն Մանուկեանի ուղերձը: Ներկայ եղած է նաեւ վոխ — նախագահ Գագիկ Ցարուքիւնեան:

***

ԻՐԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Իրանի Հայաստանի դեսպանութիւնը յայտարարութեամբ մը հերքած է այն լուրերը, ըստ որոնց Իրան պէնք կը հայթայթէ կռուող կողմերուն եւ այս փորձը որակած է Իրանի եւ իրեն դրացի Պետութեանց միջեւ պատակտում ստեղծելու խորամանկ քաղաքականութիւն: Հոն ըսուած է նաեւ որ Իրան միշտ ջատագովն է հարցը խաղաղ միջոցներով լուծելու եւ թէ Հայաստանի ժողովուրդը կը պիտակի ճշմարտութեան ու պիտէ թէ ո՛վ է իր ճշմարիտ բարեկամը եւ ո՛վ՝ թշնամին:

***

ՇՈՒՇԻ՝
Ա· ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Շուշիի ազատագրման Ա· տարեդարձին (Մայիս 9) առթիւ ԼՂՀ-ի Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութիւնը որոշած է ստեղծել «Շուշիի ազատագրման համար» մետալ, որով կը վարձատրուին մարտերու մասնակիցները, ինչպէս նաեւ, յետմահու, զոհ գացած մարտիկները:

***

Ազատագրման Ա· տարեդարձին առթիւ ԼՂՀ-ի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութիւնը ուղերձ մը յղած է ԼՂՀ-ի ժողովուրդին, ուր յատկապէս բացատրուած են այն պատճառները, որոնք անհրաժեշտ դարձուցած էին Շուշիի ազատագրումը, ուրկէ կը կատարուէին հայկական բնակավայրերու ռմբակոծումները, պատճառելով մեծ թիւով զոհեր եւ վնասներ: Վերջաւորութեան յարգանքի խօսք ըսուած է Շուշիի եւ Արցախի միւս բնակավայրերու նահատակներուն եւ զոհ գացած ազատամարտիկներուն:

***

ԱՐՑԱԽԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԲԱՑՈՒՄԸ

Մայիս 10-ին, Ստեփանակերտի մէջ հանդիսաւոր բացումը կատարուած է ԼՂՀ-ի պետական համալսարանին, որ կ'ընդգրկէ մանկավարժական եւ բարմաւուեսի բաժինները: Շէնքին առջեւ կը բարձրանայ զոհ գացած ուսանող ազատամարտիկներու յուշարձանը: Բացման արարողութեան խօսք առած են ԼՂՀ-ի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահի պաշտօնակատար Գէորգի Պետրոսեան, Հայաստանի Պետական նախարար Արամայիս Ղազարեան, Երեւանի համալսարաններու տնօրէններ Նորայր Առաքելեան եւ Եուրի Սարգսեան եւ ուրիշներ: Իսկ լեզուի եւ մշակոյթի հարցերու Յանձնաժողովի նախագահ Ռաֆայէլ Ղազարեան յանձնած է Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Բարգէն Արարքցեանի ողջոյնի ուղերձը:

***

ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑՈՒՄԸ ԱՐՑԱԽԻ ՄԷՋ

Արցախի մէջ կ'օգտագործուի իւրաքանչիւր յարաբերական հրադադար, վերակառուցման աշխատանքներու ձեռնարկելու համար: Այսպէս Ասկերանի չրջանի Մոջալու դիւղին մէջ սկսած է գործել 5 քիլովաթ ուժով ենթակայան: Կը չարունակուին նաեւ Սարանդի ջրաելեկտրակայանի նորոգման աշխատանքները: Ան այս ամիս իսկ կը սկսի բանիլ ապահովելով էլեկտրականութիւն՝ Մարտակերտի չրջանի Հաթերք ենթաչրջանին:

«ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԷՔ, ԹԷ ԱՌԱՆՑ ՍՓԻՒՌՔԻ»

Այսպէս խորագրուած է «Ազգ» օրաթերթին Ապրիլ 28-ի խմբագրականը ուր Ց. Պ. կ'անդրադառնայ Գեր. Խորհուրդի նախորդ օրուան նիստին, որուն ընթացքին քննարկուած է «Հայաստանի քաղաքացիութեան մասին» օրէնքի նախագիծը: Այլ լրատուներ ալ արձագանգած էին այդ քննարկումին, աւելցնելով որ Սփիւռքի հայութեան մասին յայտնուած տրամադրութիւնները վէճերու պատճառ եղած էին: Ինչպէս կը փաստարկէ Ց. Պ., նախագիծը օտարերկրացիներու կեցութեան չորս կարգավիճակները կը սահմանէ. ժամանակաւոր, սովորական, յաւուրակ եւ բացառիկ: Աւելորդ է ըսել որ սփիւռքահայութիւնն ալ մաս կը կազմէ այս սահմանումին պարագրկած անհատներու քաղմութեան. եւ այս պարագան է որ առարկութիւններու տեղի տուած է, կարգ մը երեսփոխաններու քննադատութեան դուռ բանալով. անոնք չեզոքած են թէ Սփիւռքի նկատմամբ աւելորդ են այդ սահմանափակումները եւ պահանջած որ Գերագոյն Խորհուրդը խնդրին մօտենայ Ազգային Սահմանադրութեան հռչակագրին դրոյթներէն մեկնելով:

Առարկութիւնները բաւական անհասկընալի են այսքանով, երբ կը հիմնուին Հռչակագրին վրայ. Հայաստանի Անկախութեան հռչակագիրը (1990, Օգոստոս 23) իր չորրորդ յօդուածին մէջ կ'ըսէ. -- «Արտերկրի հայութիւնը Հայաստանի հանրապետութեան քաղաքացիութեան իրաւունք ունի»: Այսինքն սկզբունքի կէտ մըն է որ նշուած է հոն, մանրամասնութիւնները, հարցին գործնականացումի պարագաները ձգելով համապատասխան օրէնքին մշակումին ու տրամադրութիւններու վերջնական տարազումին:

Անկախ սա նախնական ճշդումէն որ անտրըամաբանական եւ ատով ալ անտեղի կը դարձնէ առարկութիւնները, կայ աւելի էականը. զգացականէն հեռու, լուրջ մօտեցումով մը, նոյնիսկ Հռչակագրին վերոյիշեալ դրոյթը բաւական տարօրինակ է: «Արտերկրի հայութիւն» պաշտօնական, օրինական դեռնի վրայ անդոյ բան մըն է: Ո՞ր չափանիշը քնորոշելու կը միտէր արդեօք «Արտերկրի հայութիւն» սահմանումը. օրինական ի՞նչ չափանիշ կամ տուեալ հիմ պիտի ընդունուէր ու պիտի չընդունուի, որոշելու համար մէկու մը «հայութիւնը»: Առաջին նկատի առնուելիք պարագաները կրնան ըլլալ անձի մը անձնաթուղթին մէջ «Հայ» կամ «քրիստոնեայ» նշումի մը գոյութիւնը, որ օրինակ, Թուրքիոյ համար կրնար չափանիշ նկատուիլ մինչեւ 1970-ական թուականները, երբ պետական որոշումով չընդունելուեցաւ «հայ» արձանագրութեան վերջնաւեցաւ «հայ» արձանագրութեան վերջնաւորութիւնը ու անձնաթուղթերու մէջ այնուհետեւ միայն կրօնք կը նշուի: Մըներ որ կան շատ մը երկիրներ ուր այդ ալ դուրս ձգուած է քաղաքացիներու անձնաթուղթէն: Անոնք Ֆրանսայի մէջ Ֆրանսացի են, Միացեալ -- Նահանգներու մէջ ամերիկացի, եւայլն: Այլ խօսքով, միջազգային օրէնքներով մէկուն ազգային պատկանելիութիւնը նոյնացած է այն երկրին հետ որուն քաղաքացին է ան: Այս պայմաններուն մէջ, կը մնայ ծագումի ենթակայական սահմանումը -- ան որ «Հայ եմ» կ'ըսէ, հայ է --, կամ հայկական եկեղեցիի մը մէջ մկրտուած ըլլալու պարագան. բայց երկուքն ալ դուրկ են օրինական, լաիճ կարգադրութիւններու հիմ ծառայելու յատկանիշէն:

Ուրեմն, Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդը նախ պէտք է յստակացնէ արտասահմանցի մը «հայ» նկատելու համար անհրաժեշտ ու բաւարար պայմանները: Բայց, այս մասին օրէնքի նախագիծին առընչուած բուն առարկութիւնը որ ըստպասելի էր երեսփոխաններէն, այլ տեղ կեդրոնացած է ու անոնց կոմկ ներկայացուցիչներուն բոլորովին հակադիր բնոյթ ունի:

Երեսփոխանները առարկած են որ սահմանափակումներ կը բերուին Սփիւռքի Հայերուն Հայաստանի քաղաքացիութեան իրաւունքին: Առանց չափազանցութեան, ասկէ հաւանաբար պէտք է հետեւցնել այն որ, որեւէ երկրի հայ քաղաքացի այն օրը որ խելքին փչէ, կամ աւելի ճիշդը՝ դրդիչ զայ, պիտի կարենայ հայաստանեան քաղաքացիութեան դիմում ներկայացնել ու ան պէտք է տրուի իրեն առանց տահմանափակումներու, պայմաններու: Տարօրինակն այն է որ առարկութիւնը չի դար սփիւռքեան հատուածներէ որոնք կրնային խորհրդանշութեան, անհաւասար վերաբերումի, «մէկ ազգ, մէկ հայրենիք» ըմբռնումին դէմ դատճանութեան ազդակներ նշմարել եղածին մէջ ու անիրաւուածի, խորթ զաւակի եւայլն վերաւորանք արտայայտել. սակայն ոչ. այդ գանգատածը առաջին ղգացական պոռթկումներէ ետք, մոռցած ըլլալ կը թուի Հռչակագիրով իրեն ներկայացուած կարեւորութիւնը ու իր փաստաբանութիւնը կը կատարեն հայրենի երեսփոխանները: Նոյնիսկ եթէ մէկզդրուին այս վերջինները ամէն քանի, ամէն գնով ընդդիմանալու հաւանական կեցուածքը, առարկութիւնները կը մատնեն հարցին մասին լուրջ անտեղեակութիւններ: Քաղաքացիութեան մը հարցը նախ միջազգային բնոյթ կը կրէ ու Սփիւռքի Հայերուն գոյն ունենալու փափաքէն ու Հայաստանի իշխանութեան գոյն չնորհելու տրամադրութենէն առաջ խօսքի տէր են օրէնքները այն երկրին որուն քաղաքացին է տուեալ Հայը. այդ երկիրը ընդունա՞ծ է զոյդ հպատակութեան կարելիութիւն մը, եթէ այո, Հայաստանի համար ի զօրո՞ւ է ատիկա: Կամ արդեօք, կը մտածուի որ պիտի գտնուին արտասահմանցի Հայեր որոնք իրենց ներկայի քաղաքացիութենէն պիտի հրաժարի՞ն, ի նպաստ հայկականին:

Ինչ որ ալ ըլլան նկատումները, կայ աւելի լուրջ պարագայ մը, որուն նոյնպէս պէտք է անդրադառնային Հայաստանի պատասխանատուները: Քաղաքացիութեան անսահմանափակ իրաւունք, կը նշանակէ տեղաբնակին համահաւասար իրաւունքներու տիրացում: Ընդունելի կրնա՞յ ըլլալ որ դուրսը ապրած մէկը որ շատ շատ պտոյտի, կամ ըսենք գործի նպատակով պարբերաբար պիտի գտնուի Հայաստան, ինչպէս որ է ջախջախիչ մեծամասնութեան պարագան, ունենայ առնուազն ընտրելու, երկրին ընթացքին ուղղութեան մասնակցելու իրաւունքը: Թերեւս կարելի ըլլար յատուկ կարգադրութիւն մը ընել անոնց համար որոնք մշտական բնակութիւն կը հաստատեն Հայաստան, թէեւ անոնց ալ գոնէ ներկայի համեմատութիւնը նկատառելի թիւ մը չի ներկայացներ:

Սփիւռքահայու այս անմիջական հաղորդակցութեան հետ կայ զարմանքն ալ տեսնելու որ առարկութեան տէր երեսփոխանները որոնք մինչեւ այսօր շատ աւելի արդար պարագաներու ոչ մէկ հակազդեցութիւն ունեցած են ի նպաստ Սփիւռքի, երբ հարցը խորհրդարանական բնոյթով կը ներկայանայ, կրճատ պաշտպանները կը վերածուին:

Զգացականին, անլուրջ մօտեցումին, անտեղեակութեան հետ ազդակ մըն ալ այս մէկը որ աւելի կը մղէ քաղաքական չահարկումի մը երեւոյթին մասին մտածելու, Սփիւռքի Հայուն չահէն ու գայն պաշտպանելու նախանձախնդրութենէն առաջ:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՔԱՅԼԵՐՈՎ

«Ուխտս դիք, եւ կատարեցէք» կ'ըսէ Աստուածաշունչը:

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Տիվինաց Ցանճնախտամբի կազմակերպութեամբ, պատասխանատուութեան ներքեւ առեներպետուհի՝ յարգելի Տիվին Ասրինէ Գաբրիէլեանի, քահանաները ուխտաւորները՝ Մարսէյլէն, Նիսէն, Քաննէն, Լա Սիոթայէն, Ավինեոնէն, Փարիզէն թէ Ամերիկայէն, Զոհրեքշաբթի, Ապրիլ 14-ին մեկնեցան դէպի Երուսաղէմ:

Ըստ Հին Տոմարի, Երուսաղէմի մէջ, այս տարի Ս. Յարութեան տօնը կատարուեցաւ շաբաթ մը ուշացումով, -- յառաջիկայ տարի չորս շաբաթ յետոյ պիտի տօնուի Զատիկը:

Առաւօտեան ժամը 7.30-ին, ուխտագնացներ հեռվհետէ հասան Մարիներան օդակայանը: Իրարու դեռեւս անծանօթներ՝ հայ անուան տակ անոնք չուտով հարազատներ դարձան:

Չորս ժամ թռիչք կատարեց Էլ. Ալ. ընկերութեան մեր օդանաւը, որ դրեթէ լի էր այլ ազգի ուխտաւորներով եւ մեր քահանաները ազգակիցներով:

Յուրտ առաւօտ՝ Երուսաղէմի մէջ, յանկարծ, զարմաւ հրեղէն: «33 աստիճան» կը յայտարարէր բարձրախօսը: Հոն, զարունը արդէն հազած էր իր կանաչազարդ զգեստը որպէս սիրածանելի: Բնութիւնը «Բարի գալուստ» մաղթեց բոլորիս՝ անպատմելի ժպիտով օրհնեալ: Իսկ Տիկին Ասրինէ Գաբրիէլեան, որ քանի մը օրեր առաջ մեկնած էր Երուսաղէմ, եկաւ մեզ դիմաւորելու խնդութեամբ լցեալ: Ան կը վերապահէր իր հարազատները:

Ուխտաւորներու այս խումբին մաս կը կազմէր նաեւ Տարօն Եպիսկ. Ճէլէպեան:

«Երուսաղէմ, Երուսաղէմ», ուր Աստուած այցելեց աշխարհ՝ հանդիպելու համար իր ստեղծած արարածներուն, որոնք «չընդունեցան զինքը»: Իսկ անոնք, որոնք զինքը ճանչցան, անոնց տուաւ իշխանութիւն «Աստուծոյ Որդիներ» կոչուելու: Մենք որպէս այդպիսիներ հետեւեցանք, եօթը օրերու ընթացքին, Քրիստոսի քայլերուն, Անոր կեանքի ամենադժուարին ու տառապալից հանդրուաններուն ընդմէջէն՝ քիչ մը քրիստոսանալու հաւատքով եւ համոզումով առլցուն:

Ուխտաւորներս կ'առաջնորդուինք դէպի Բեթղեհէմ քաղաք, ուր հրապարակէն քիչ մը անդին կը գտնուի Ֆրանսիսկեան Քոյրերու Միաբանութեան վանքը, որ մեզի համար դարձաւ հիւրանոց:

Աւազ չաբաթ ... Արդարեւ, տարբեր տարուան միւս չաբաթներէն: Այդ չընայնին, Հայոց Մայրավանքէն ներս Սրբոց Ցակոբեանց Միաբանութեան, թէ Սուրբ Յարութեան տաճարէն ներս՝ հոգեյոյզ եւ երկարաձիգ արարողութիւնները ուխտաւորին մխին մէջ իսկ կը վերակենդանացընեն Քրիստոսի խաչելութեան, մահուան եւ յարութեան իր իրերայաջորդ եղելութիւնները: Հաւատքով, միայն, մարդ կրնայ իր մէջ հաստատել տոկուն համբերութիւնը եւ սիրով հետեւիլ՝ մերթ ադմկալից, մերթ անըմբռնելի երեւոյթներով ներկայացուած արարողութիւններուն, մանաւանդ Սուրբ Յարութեան միջյարանուանական բնոյթ կրող Սրբավայրէն ներս,

Մեր ուխտաւորները ցուցաբերեցին անհատնում հաւատք ու համբերութիւն, խնդութեամբ մասնակցեցան բոլոր ծրագրուած ժամերգութիւններուն: Ոգեկան անսասնութիւնը վանեց մարմնական տկարութիւնը անոնց մէջէն:

Ամերիկահայ եւ Պոլսահայ ուխտաւորներու փոքրիկ խումբերը եւս եկած էին Երուսաղէմ:

Սրբոց Ցակոբեանց գինուորագրեալ Միաբանութիւնը, որ դարերէ ի վեր արթուն պահակն է ազգային -- եկեղեցական մեր հարստութեանց, արքատեղիներէ ներս ազգապատկան մեր կալուածքներուն եւ իրաւունքներուն միշտ հոգատար, այսօր, հրամայականօրէն կարիքն ունի հայ ժողովուրդի զաւակներուն նախ ֆիզիքական ներկայութեան, ապա՝ նիւթական օժանդակութեան, կարենալ պահելու համար Հայ Եկեղեցւոյ եւ Հայութեան ներկայութիւնը սրբատեղիներէն ներս՝ իրեւ իրաւատէր:

Մեր հիւրանոցը, որ Ուխտանոցի վերածեցինք, կայ մատուռ մը, ուր ամէն առաւօ եւ երեկոյեան ունեցանք հաւաքական աղօթքի առիթներ՝ հաղորդակից դառնալով օրուան յատկորոշ պատմական եղելութեանց, որոնք առընչուած են Քրիստոսի նախապատրաստութեան եւ յարութեան դէպքերուն հետ: Տարօն Եպիսկոպոս իր հակիրճ քարոզներով՝ հրաւիրեց ուշադրութիւնը բոլորին՝ օրուան խորհուրդին: Միասնական մեր աղօթքները եղան հոգեպարար, դատարկաչական մթնոլորտ ժամանակ: Անդրադարձանք անմիջապէս, որ Ուխտի եկած ենք՝ հանդիպելու Աստուծոյ Որդւոյն Քրիստոսին:

Բացառիկ պահեր ապրեցանք, անմոռանալի: «Ոտնլուայ»ի արարողութիւնը Յակոբեայ Տաճարէն ներս, անմոռանալի թացօրէն փառաւորեալ էր: Պատարագի կրօնական բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ տեղ գրաւած էին դասին մէջ բացառաբար այդտեղ գետեղուած աթոռներուն վրայ: Տեղացի եւ ուխտաւոր ժողովուրդը լեցուցած էին սրբավայրը: Կը բացակայէր միայն Հայոց Պատրիարքը: Ս. Խորհուրդը մատուցաւ կ'ատենքէր ներկաները հրաւիրելով աղօթքի: Այդ մոմերը ուխտաւորները ընծայեցին՝ ի փառս Յարութեան՝ Քրիստոսի:

Թորգոմ Արք. Մանուկեան, Պատրիարքական Հայոց Երուսաղէմի, իշխանազգեստով կը նախագահէր, կեդրոնախոհ, որ երկու կողմերուն վեց եպիսկոպոսներ, վեց վարդապետներ կը շրջապատէին զինքը: Յետ հոգեմայլ չարականներու երգեցողութեան, Պատրիարքը ըստ օրինի Մեր Տիրոջ Յիսուսի Քրիստոսի, կը շարադրէ՝ լուանալու համար ոտքերը «ոտքեաւներուն» տալով դեղեցիկ օրինակ մը խոնարհութեան:

Շարթաթ առաւօտեան չատ կանուխ արթնցանք բոլորս: Սուրբ Յարութեան տաճարէն ներս, Քրիստոնեայ աշխարհի առջին սրբավայրը, դրաւելու համար «տեղերը» եւ համբերութեամբ սպասելու որ Ս. Գերեզմանէն կեանքի վերադարձ խաչեալ Լոյսը:

Յոյն Եկեղեցւոյ հետ՝ Հայոց Եկեղեցին իրաւահաւասար գետնի վրայ կը բաժնէ դարաւոր սրբատեղիներու իրաւականը ընդունուած իշխանութիւնը: Շատերը «նայուածքը», Հայոց Եկեղեցին իրաւ ղըրկելու չարամիտ նպատակով ծանրացած, զարմանքով կանգ կ'առնէ այն բանականութեան վրայ, թէ այս փոքր եկեղեցին ու Ազգը, քիչ ծանօթ աշխարհին, ինչպէ՞ս կրնան ունենալ այսքան իրաւասութիւններ: Կամ Սալիմեան պզտիկ Հօտը ինչո՞ւ ունենայ այսքան կալուածք եւ իրաւունքներ:

Ուխտագնացութիւնը, ուստի, իր առջին նպատակին վրդքին, որ Քրիստոսի կեանքին մասնակից դառնալ է հաւատացեալին համար, Հայուն համար, նոյնպէս կենսական՝ ցուցադրել է Հայուն ներկայութիւնը, տեսանելի եւ չօշափելի պաշտպանութիւն ազգային հարստութեանց:

Սուրբ Տաճարը իր բազմատեսակ մատուռներով, անվերջանալի իջնող ու բարձրացող աստիճաններով, միջանցքներով թէ մայր դրան առջեւ տարածուող բակի էր բազմահազար հաւատացեալներ կ'աղօթէին թէ կը պտոյտին հանդարտ թմբկահարութեամբ՝ Քրիստոսի հրաշափառ յարութիւնը գովաբանող արարողութիւններով: Բացառիկ եւ իւրայատուկ է այս պատկերը Երուսաղէմին՝ Աստուածընկալ Շաբթուան ընթացքին:

-- Լո՛յսը, Լո՛յսը ելաւ, հայերէն լուսով տրուեցաւ աւետիսը բազմազգ հաւատացեալներուն: -- «Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց»: Անկարագրելի աղաղակ՝ ճառանքի ու խնդութեան: Մթագնած տաճարքի ու խնդութեան: Մթագնած տաճարը, ինչպէս հաւատացեալի կեանքը Քրիստոսի մահով, յանկարծ, կը դիպչի Լոյսը՝ խորհրդանիշ անվախճան Աստուածութեան՝ Իր Որդւոյն մկրտուած ձեռք բերուած յաղթանակին, ուր մարդ պարտուեցաւ եւ ընտրեալներուն ընծայեցաւ կեանք յաւիտենական:

Ամէն ներկայ ուխտաւոր իր մէջ, այդ օրը, զգաց այս ճշմարտութիւնը:

Զատկուան օրը, յետ մէկօրեայ, Սուրբ Յակոբեայ տաճարի բակին մէջ կատարուեցաւ աւանդական Թափօրի արարողութիւնը: Պատրիարքը կը նախագահէր զգեստաւորուած, ինչպէս եպիսկոպոսները, վարդապետք եւ սարկաւագներ: Վանքապետակ Հայեր--, կ'ըսէին--, թէ ինչ

բացակայէին: Ինչո՞ւ: Մի աշխատիր փնտռել պատճառը: Բայց մեզի համար երեւոյթը խորթ է...:

Այս առթիւ, Դաւիթ Արք., Լուսարարապետը, վանքի գանձատունէն դուրս հանած էր, — մեծ է պատասխանատուութիւնը—, մեր զարաւոր հարստութեանց մաս կազմող ղեկտներ ու ասաներ, որոնց դրծածուքիւնը առաւել փայլ մը կուտար թափօրին՝ կրկնապատկելով հանդիսաւորութիւնը բացառիկ արարողութեանց:

Աւագ Երկուշաբթի առաւօտեան պատարագ մատուցանեց Պատրիարքը: Այս առիթով տուաւ Ջատկական իր պատչաճ քարոզը, ուր չեշտեց մեծ կարեւորութիւնը հայ ուխտաւորներու ներկայութեան յերուսաղէմ. եւ մէջ — յարանուանական յարաբերութեանց մէջ՝ ընդգծեց հայութեան տաղանդը՝ այն անկորնչելի հոգեւոր հարստութեան, Հայ — Երուսաղէմի, որ կրնայ միայն զօրացնել դիրքն ու հեղինակութիւնը ոչ միայն հայութեան, այլեւ մանաւանդ՝ համայն քրիստոնեայ աշխարհին, յերուսաղէմ, թէ այլուր, մանաւանդ տեղւոյն քաղաքական այսօրուան կացութեան մէջ:

Պատարագի աւարտին, Պատրիարքը ընդունեցաւ բոլոր ուխտաւորները իր վառուռը ապարանքէն ներս եւ բոլորին առատապէս բաշխեց նշխարհներ՝ օրհնելով զանոնք: Իսկ մեր ուխտաւորները՝ կատարելի ատանդական իրենց նուիրատուութիւնները՝ իրենց ուխտն բնդունուած ըլլալու տեսանելի իրականութեան ամբողջացումն ու կատարումը անոր մէջ զբաղելով:

Աւագ Շաբթուան ամէնօրեայ արարողութիւնները եղան հոգենորոգ սակայն «խլեզին» մեր ամբողջ ժամանակը: Բայց չ՚ որ եկած էինք ուխտ ընելու եւ զայն կատարելու: Որոշ ազատ պահերուն՝ կը ջանք այցելել Մեռեալ ծով: Ամանք լողացին: Որքա՜ն հաճելի էր: Փորձառու լողորդ ըլլալու պէտք չկար. ազատ ջուրը մարմինը ակամայ կը պահէր մակերեսին վրայ: Ապա՝ այցելեցինք Երիքով քաղաքը, որուն դէմ յանդիման կը գտնուի Քրիստոսի սատանայէն փորձուած լեռը: Ներքեւը գտնուելով ծովու մակարդակէն չատ ցած՝ յոյժ տաք կ՚ընէ եւ այդ իսկ պատճառով տարին երկու անգամ բերք կարելի է հաւաքել: Այստեղ հիւրասիրուեցանք՝ համտեսելով արաբական ճաշատեսակ մը:

Վերջապէս հասաւ այն օրը, ազատ օրը՝ մեկնելու աւելի հեռու Տիբերիոյ ծովը եւ այցելելու անոր չրջակայքը գտնուող քաղաքներն ու գիւղերը, ուր Քրիստոս իր քարոզչական գործունէութիւնը ծաւալեց: Կանա, ուր հարսանիքի մը առիթով ջուրը գինիի վերածելով՝ հրաշագործեց առաջին անգամ ըլլալով: Կափառնայում, ուր իր աշակերտներէն ոմանք ընտրեց՝ ձկնորսներէն, եւ ուր ալեկոծուած ծովը խաղաղեցուց: Նազարէթ, ուրկէ Քրիստոսի Ծնողքը մեկնած էր Բեթղեհէմ՝ մարդահամարի համար՝ եւ երբ Յիսուս ծնաւ:

Այս օրուան պտոյտը եղաւ առաւել «Թուրիստական»: Կատակարանութիւնը իր լայն տեղն ունէր: Օր. Հեղինէ Կարապետեանի, Պր. Արթիւր Առաքելեանի եւ միւսներուն խմատուն մտքերն ու բառախաղերը մէկ կողմէն, երգերն ու խմբերգները միւս կողմէն՝ մեր ճանապարհորդութիւնը դարձուցին երջանկալից՝ եւ մոռցանք իսկ այն յոգնութիւնը, զոր ունեցանք հինգ օրերու ընթացքին՝ մեր ոտքով կատարած տեղափոխութեանց պատճառով:

Զորեքշաբթի առաւօտ կանուխ հրաժեշտ առինք Բեթղեհեմէն, Երուսաղէմէն: Ամէն ուխտաւոր ստոյգ վերադարձի մը մասին կ՚արտայայտուէր, յայտնելով իր չնորհակալութիւնն ու գոհունակութիւնը Ատենոյ, որ գինքը եւս դարձուց Ուխտաւոր մը՝ մարդու փրկագործութեան ճանապարհին:

Արդարեւ, բոլոր Ուխտաւորներս վերադարձանք մեր սրտերուն եւ մեր կեանքին մէջ աւելի տեղ տալով Քրիստոսի եւ անոր վարդապետութեան: Ան հիմնած է զայն կեանքի յաղթանակով՝ մահուան վրայ:

Ուխտ մը ունէինք եւ զայն կատարեցինք:

ՈՒԽՏԱՒՈՐ

ԿՈՉԱՓՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Գնդապետ Նաւմով ասպարէզով զինուորական է ու Մոսկուայի Խորհրդարանին երեսփոխան. սակայն միեւնոյն առեն Ծոնի կոզաքներէն է: Կը խօսի այն ժամանակներուն մասին երբ կոզաքները պարզ մուժիկներ չէին, այլ ազատ քաղաքացիներ. հողատէր էին ու զինուոր միաժամանակ, ամէն վայրկեան պատրաստ՝ իրենց սուրը պատեանէն հանելու երբ Ռուսաստանի դէմ սպառնալիք մը ցցուէր: Յեղափոխութեան չրջանին վճարեցին այդ յանդգնութեան վտխարժէքը: Գնդապետը կ՚ըսէ. «մեր հողերը գրաւուեցան, կազմակերպութիւնները քայքայուեցան, 1·5 միլիոն կոզաքներ մահացան Ստալինի ստեղծած ճամբարներուն մէջ ... սակայն այսօր համայնավարութիւնը մեռած է, իսկ մենք հոս ենք միշտ»: Օգոստոսին, Մոսկուայի մէջ գումարուած անոնց համադումարը խմբած էր 247 հազար պատւիրակներ: Փետրուարին անոնք դիմեցին Ելցինի որպէսզի վերահաստատուէին իրենց իրաւունքները, ինքնավարութիւնը. խնդրեցին որ կոզաքներու միաւորներ ստեղծուին զօրքին մէջ ու իրենք վերադառնան իրենց աւանդական հողերուն: Խընդրանքը ընդունուեցաւ. Մարտ 15-ին նախագահական հրովարտակ մը կը ջնջէր խորհրդային պատմութեան մէկ էջը: Կոզաքները խայտացին. Ուկրանիոյ մէջ բնակողները անմիջապէս ստեղծեցին առաժամեայ կառավարութիւն մը ու սկսան կոզաք հանրապետութեան մը մասին խօսիլ: Բայց անոնց պետը՝ գնդապետ Նաւմով կը ճչդէ. «անկախութեան հարց չկայ. Ռուսաստանի հաւատարիմ զաւակներն ենք, կրօնքով օրթոտոքս, լաւ դեղջուկներ, չատ լաւ զինուորներ, անկախ բայց կարգապահ»: Ան վտանգը այլ տեղ կը տեսնէ. վտանգը գծուած նոր սահմաններէն կուգայ որոնք իրարմէ կը բաժնեն կոզաքները. դիւանագիտական հաչիւնեկոչ Ռուսաստանի հողերը ցրուած են աջ ու ձախ. հասարակ նուէրի պէս: «Մեր կարծիքը չհարցուցին» կը գանգատի գնդապետը ու կը չարունակէ. «սահմանին միւս կողմը երկու միլիոն կոզաք կայ. անհանդուրժելի է. եթէ ռուս ժողովուրդը լուռ մնաց, մենք պիտի խօսինք: Եւ եթէ պատերազմ ծագի, բազմաթիւ կամաւորներ պիտի գտնուին օգնութեան ձեռք երկարելու, ուր որ ալ գտնուի պայթումը»: Ապա քարտէսին վրայ ցոյց կուտայ Կովկասը. «վառօդի տակառ է. որպէս զինուորական, ես կը տեսնեմ որ պիտի նամթերքի բեռներ կ՚անցնին սահմաններէն. դիտեմ դաղտնի կապերը մահմետական իներու եւ ազգայնականներու միջեւ: Վտանգը իսկական է: Մեր պետութիւնը տկար է, Կովկասը կրնայ պայթիլ. Ռուսաստան մեղի պէտք ունի»: Ցետոյ կը մընայ, նայուածքը յառած՝ ծուխի քուլաներուն, որոնց մէջէն զարու մը պատմութեան վերադարձը կը դիտէ կարծէք:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՊՐԻԼ 24-Ը ԵՒ ԹՈՒՐՔ ԹՂԹԱԿԻՑԻՆ ՎԱՂՈ ԵՐԵԻԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Թրքական «Իօզկիւր Կիւնէմ» թերթին փարիզի թղթակիցը՝ Հասան Հաֆըը հետեւեալը գրած է իր թերթին: Կուտանք նոյնութեամբ:

***

«Փարիզի մէջ Ֆրանսական կառավարութիւնը պաշտօնական արարողութիւն կազմակերպեց, պահարակելու համար Հայկական ցեղասպանութիւնը: Հազարաւոր Հայեր եւ ուրիշ ժողովուրդներու ներկայացուցիչներ մասնակցեցան Փարիզի, Լիոնի, Վալանսի եւ Մարսէյլի մէջ կազմակերպուած քայլարշաւներուն:

«Մօտաւորապէս հինգ հազար բողոքարկուներ Ապրիլ 24, 1915-ի ընթացքին 1,5 միլիոն Հայու դէմ կատարուած սպանդը անիծեցին եւ այսօրուան Թուրք Պետութեան դէմ լոզունգներ արձակեցին: Ցուցարարները 78 տարի առաջ իրականացած ցեղասպանութիւնը որակեցին «անմոռանալի օր մը՝ մարդկային պատմութեան մէջ, ամօթալի սեւ արատ մը»:

«Փարիզի Մարզկային իրաւունքներու հրապարակին վրայ ճառեր արտասանեցին հայ պատմաբաններ, քաղաքագէտներ եւ դրողներ, ինչպէս Գլօտ Մուրթաֆեան, Ժան — Ժագ Վարուժան եւ Արմէն Գուրյումճեան: Անոնք յայտնեցին, թէ Օսմանեան կայսրութեան այսօրուան ժառանգորդը հանդիսացող Թուրք Պետութիւնը միջազգային հանրային կարծիքի առջեւ կը ժխտէ սոյն ցեղասպանութիւնը: Մինչդեռ նոյն սպանդները ի դործ կը դրուին քիւրտ ժողովուրդին դէմ ալ:

«Ճառախօսութիւններէն եւք ցուցարարները հաւաքուեցան Թուրքիոյ դեսպանատան առջեւ եւ լոզունգներ արձակեցին, նոյնիսկ հրկիզեցին թրքական դրօշակը: Ոստիկանութիւնը չմիջամտեց: Քայլարշաւը վերջացաւ ժամը 21·30-ին»:

***

Ուրեմն հարկ եղաւ որ Հասան Հաֆըը մը ըլլայ որպէսզի տեղեկանանք թէ Ապրիլեան ոդեկոչումի «պաշտօնական արարողութիւնը կազմակերպեր է փրանսական կառավարութիւնը» (sic): (Եւ դեռ դժգոհ ենք որ Ֆրանսա չէ ճանչցած ցեղասպանութիւնը եւ մամուլն ալ լուռ կը մնայ Ապրիլ 24-ին): Միշա չնորհիւ այս Թուրքին է որ իմացանք նաեւ թէ հոն խօսք առեր են «պատմաբաններ, բաղաքագէտներ, գրողներ, ինչպէս՝ Գլօտ Մուրթաֆեան, Ժան — Ժագ Վարուժան...»:

Եթէ Հաֆըըի բոլոր թղթակցութիւնները այս ճշդրտութեամբ կը գրուին, երա՞նի «Իօզկիւր Կիւնէմ»ի...:

ՍԻԼԻՀՏԱՐԻ ՊԱՐՏԻԶՆԵՐԸ

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

«ԱՆԻ ՔԱՂԱՔ ՆՍՏԵՐ ԿՈՒ ԼԱՅ...»

Ցանկարծ զանազան տարիքի երախաներ կը յայտնուին փողոցին մէջ: Հայոց ղպրոցէն նոր արձակուեր են, վազելով կը սահին ձիւներու վրայէն, հակառակ որ բեռնաւորուած են դիրքերու պայուսակներով եւ սիթիլներով: Անոնք չեն չտապեր տուն, կը խմբուին, կոզմեր կը կազմեն եւ պայուսակ ու սիթիլ մէկ կողմ դրած անձնատուր կ՚ըլլան ձիւնագնդակի խաղին: Գոռում-գոչումը կը բռնէ փողոցը, սուր ճիչեր եւ կոչեր կու գան կը զարնուին մինչեւ իմ պատուհանիս, որուն մէկ քառորդը ծածկուած է ձիւնեղէն թաղիքով:

Յուս մոռցած, բոլոր հոգւովս կը հետեւիմ այդ տղոց խաղին... ինչքա՜ն պիտի ուզէի իրենց հետ ըլլալ: Ես ալ չտապ-չտապ կազմէի ձիւնէ գնդակներ, արձակէի մէկին եւ միւսին, թաւալէի ձիւներուն մէկ, ծիծաղէի, վազէի, վազվզէի:

Բայց մեծերը չեն հասկնար այդ բաները: Վաղը պիտի ենթարկուիմ վիրաբուժական գործողութեան եւ կը կարծեն որ այդտեղ պատուհանին առջեւ կը մսխիմ. կ՚ուզեն ինձ տանիլ պառկեցնել անկողինս, ծածկել վարագոյրները եւ իւղարեր մօրաքոյրս ինձ կը համոզէ ողբալի խօսքերով:

Ամէն իրիկուն Իւղարեր մօրաքրոջս պաշտօնն է ինձ քնացնել, եւ այդ նպատակին հասնելու համար ան իր բեկ-բեկ ձայնով կ՚երգէ.

Անի քաղաք նստեր կու լայ,
Չկայ ըսող մի՛ լար, մի՛ լար...

Այդ ողբագին երգը յուսահատութիւն կը պատճառէ ինձ: Անորոշ, բայց թանձր տխրութիւն մը կ՚ընկճէ հոգիս. կ՚ուզեմ դոչել, աղաղակել որ այդ տխրութիւնը փարատի, բայց փորձով գիտեմ որ աւելի դիւրին միջոց կայ ազատագրուելու այդ երգէն: Աչքերս կը փակեմ եւ քնանալ կը ձեւացնեմ եւ Իւղարեր մօրաքրոջս ձայնը հետզհետէ կը մեղմանայ եւ վերջապէս կը մարի: Ան զգուշութեամբ վերմակը կը ծածկէ ուսերուս եւ յուշիկ քայլերով կը հեռանայ:

Ու երբ կը զգամ թէ առանձին եմ ննջասենեակին մէջ, աչքերս խոշոր կը բանամ... կանթեղին տակը եւ քթոթով լոյսով կը տեսնեմ որ սուուերները կ՚երկարին սենեակին մութ անկիւններէն եւ կը խուժեն դէպի ինձ. ուրուականային սիլուէթներ կը յածին օդին մէջ, որ հիւանդագին երեւակայութիւնս մէկիկ - մէկիկ կ՚արձակէ սենեակին մէջ. եւ երբ, սարսափէ կարկամած, աչքերս կը փակեմ, կը տեսնեմ Անի քաղաքը, որ նստեր կու լայ աւերակներու մէջ: Տեսեր եմ աղգականիմը տունը պատկեր մը, բայց իմ երեւակայածը, Անի քաղաքը, հերթաձակ եւ դեղեցիկ կին մը չէ, այլ ողորմելի մարդ մը անճար, անմխիթար:

Եւ կողքի սենեակը լոյս է եւ տաք: Դրան ծերպերէն լոյսի պիծ մը ինձ կը յայտնէ այն դրախտը, որուն դուռը փակուած է ինձ համար: Իմ սիրելի հայրիկս անկիւնը նստած թերթ կը կարդայ... կատուն, պոչը հաւաքած փորին վրայ, աչքերը կիսախուփ կը մռմռայ կրակարանին քով... Մայրս եւ մօրաքոյրերս կը չաղակրատեն: Անոնց խառն ձայնը կը հասնի ինձ երբեմն: Ինչքա՜ն կը սիրեմ ձայներու այդ չերմութիւնը, որ իրարու միացած դաչն համերդ մը կը կազմէ... Բայց այդ բոլորը արդիւնած է ինձ համար եւ եթէ ահաբեկեալ լռութիւնս խղեմ եւ ձայն բարձրացնեմ, Իւղարեր մօրաքոյրս պիտի դայ նորէն ինձ մօտ, դուռը եաեւէն փակելով եւ պիտի երգէ «Անի քաղաք նստեր կու լայ...», որովհետեւ մեծերը համոզուած են որ ես միայն այդ երգով կը քնանամ, չուտ մը աչքերս կը դոցեմ:

***

Եւ հիմա, որ Իւղարեր մօրաքոյրս, դլուխը աջէն ձախ չարժելով -- ջղային չարժում, որ երբեք չէր դադրեր -- ինձ կը համոզէ որ ննջասենեակ երթամ ու պառկիմ, յուսահատօրէն կը բողոքեմ:

Մեծ մայրս, որ սենեակն է, կը միջամտէ.

- Դեռ կանուխ է, լոյս է, չոջուխը ձգէ՛:

Կրկին հիւանդ դլուխս կը դարձնեմ դէպի անկիւնի պատուհանը: Մթնչաղը կ՚աղօտացնէ մթնոլորտը, ձիւնը աւելի խիտ եւ աւելի արագ կը տեղայ: Մարդ մը կը բարձրանայ զառիվերը: Մէկ ձեռքով բռնած է դոյլի նման վառարան մը եւ միւս թեւին տակ կը կրէ զործիքները: Մանրուք եւ կրաքամակ մարդ է, ծռառած սրունքներով: Ան հրեայ չրջուն թխթեղագործն է որ փողոցէն անցնելով, տուներու դրան առջեւ, անազով կը նորոգէ պղինձները եւ կամ նաեթի թիթեղեայ տուփերով կը չինէ զանազան ամաններ: Աղքատիկ արհեստաւոր է, աղքատիկ յաճախորդներուն համար:

Աչքերս կը հետեւին մարդուն քալուածքին, որ դժուարաւ կը բարձրանայ զառիվերը: Քամին առապատի պէս կը բանայ վերարկուին փէշերը եւ ան չի կրնար հաւաքուիլ, որովհետեւ ձեռքերը ազատ չեն: Քամին ա՛լ աւելի թափով կը մռնչէ ու ձիւնեղէն փոչի մը բարձացնելով դեռնչէն յուրտ մչուշի մը մէջ կը ծածկէ ծռած սրունքներով մարդը, որուն թիթեղեայ վառարանի ծակոտկէն մասերէն կայծեր դուրս կ՚ելլեն:

Ցանկարծ փողոցի տղաքը կը թողուն իրենց խաղը, կը յարձակին թիթեղագործին վրայ եւ ակնթարթի մը մէջ կը տեսնեմ որ մարդը դետին տապալած է, գործիքները նետուած են ասդին-անդին եւ վառարանին կրակները ցրուած են ձիւներուն մէջ: Մարդը, նստած աւերակներուն մէջ, ձեռքերը գլուխին ու ծունկերուն զարնելով կ՚ողբայ, մինչ տղաքը վայրենօրէն խնդալով եւ աղմկելով կը հեռանան եւ կ՚անհետին կողմնակի փողոցներուն մէջ:

(Շար. 14)

FRANCE 3

Ղարաբաղի այն ռրիպորթաժը որ պիտի սփռուէր Կիրակի, Մայիս 9, ժամը 22·30-ի Լրատուութեան ընթացքին (տես «Յառաջ» Մայիս 7) յետաձգուած է Կիրակի, Մայիս 16-ին, նոյն ժամուն:

CENTRE D'ETUDES ET DE RECHERCHE SUR LES CIVILISATIONS DE LA MEDITERRANEE ANTIQUE (CERCAM)

dans le cadre des cérémonies
du 40e anniversaire de la mort de
René GROUSSET (1885-1952)

Montpellier, Vendredi 14 mai;

Aubais, Samedi 15 mai.

JOURNEES D'ETUDES

«René GROUSSET: un "Européen" histoiren de l'Asie»

Sous la Présidence d'Honneur
de Monsieur le Doyen Jean Richard,
Membre de l'Institut
Le Vendredi 14 Mai à l'Université Paul Valéry,
Bâtiment A, Salle A 307
avec la participation
du CERCAM
du Conseil Scientifique de l'Université
Paul Valéry
du Service des Relations Internationales
de l'Université Paul Valéry
et de la Ville de Montpellier
En présence de
M .Vahan TER GHEVONDYAN, Chargé d'Affaires
de la République d'Arménie en France
Madame Reine CARDUCCI-ARTENISIO,
née GROUSSET

PROGRAMME

10h — Ouverture du Colloque par le Professeur Jules MAURIN, Président de l'Université Paul Valéry, le Professeur Bernard SCHOULER, Directeur du CERCAM et le Professeur Jean RICHARD.

Séance de travail du matin :
Présidence : Professeur B. SCHOULER

10h30-11h — M. Roland ANDREANI, Maître de Conférences en Histoire Contemporaine à l'Université Paul Valéry:
Deux historiens d'Aubais : René Grousset et Emile Léonard

11h-11h15 — Pause

11h15-11h45 — M .Charles-Olivier CARBONELL, Professeur d'Histoire Contemporaine à l'Université Paul Valéry : A propos de Bilan de l'Histoire.

11h45-12h15 — Madame Marie - Paule MASSON, Vice-Présidente de l'Université Paul Valéry, Professeur de Grec Moderne : Le monde grec et byzantin dans l'œuvre de René Grousset.

12h15-12h45 — M. Gérard DEDEYAN, Professeur d'Histoire du Moyen Age à l'Université Paul Valéry : René Grousset, l'Arménie et l'Europe.

Séance de travail de l'après-midi :
1ère partie
Présidence : Madame le Professeur Marie-Paule MASSON

14h30-15h — M. Thierry BIANQUIS, Professeur d'Histoire et Civilisation arabo-musulmane à l'Université de Lyon II Lumière :
Les Etats musulmans de Syrie et d'Egypte à l'époque des Croisades dans l'œuvre de René Grousset.

15h-15h30 — M. le Doyen Jean RICHARD, de l'Institut : De l'Histoire des Croisades à l'Empire des steppes.

15h30-16h — M. Teymouress SADJEDI, Docteur d'Etat : René Grousset et l'Iran.

16h-16h30 — Pause.

2ème partie

Présidence : M. le Professeur Thierry BIANQUIS

16h30-17h — M. Jean-François VERGNAUD, Maître de Conférences en Langue et Civilisation chinoises à l'Université Paul Valéry : René Grousset et la Chine.

17h-17h30 — Mme Reine CARDUCCI-ARTENISIO (née GROUSSET) : Témoignages sur René Grousset.

17h30-18h — Clôture de la Table Ronde par le Doyen Jean RICHARD et le Président Pierre VITOUX, Délégué aux Relations Internationales de l'Université Paul Valéry.

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՑԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՅԻՍ 16· — «Վեցերորդ Կիրակի Ս· Յարութեան»:

Առաւօտեան ժամերգ· ժամը՝ 8·30-ին:
Պատարագ սկիզբ ժամը՝ 10-ին:

Կը պատարագէ՝
ՄԱԿԱՐ ՔԱՀԱՆԱՑ ՆԱՃԱՐԵԱՆ

Կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐՃԱԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի հոգեհանգիստ կը կատարուի:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՄԱՅԻՍ 20· — Տօն՝ Համբարձումն Քրիստոսի:

Պատարագի սկիզբ ժամը՝ 10-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՄԱԿԱՐ ՔԱՀԱՆԱՑ ՆԱՃԱՐԵԱՆ

***

Սէն - Թաֆայէլի Ս· Յովհաննէս եկեղեցւոյ մէջ կը պատարագէ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔԱՀԱՆԱՑ ԳԱՄՊԱՐԵԱՆ

Le Centre Culturel SAINT MESROB

expose

Rouben VARCHAMOV

EAUX - FORTES

du 13 au 23 Mai
Tous les jours de 15h à 19h30
(sauf Samedi 15 Mai)

Vernissage le 13 Mai de 18h30 à 21h.

— Entrée libre —

10 bis, rue Thouin, Paris Ve
M° Monge ou Cardinal Lemoine

VILLEURBANNE

JOURNEES NON-STOP DE CULTURE POPULAIRE

dans le cadre du Printemps des Associations, la Ville de Villeurbanne organise :

les 15 et 16 Mai
au Centre Culturel
234, Cours Emile Zola à Villeurbanne
deux journées non-stop
de culture populaire

La Maison de la Culture Arménienne de Villeurbanne présentera au programme du Dimanche 16 Mai l'Ensemble Instrumental S P I T A K

Venez nombreux assister aux représentations des associations grecque, espagnole, togolaise, portugaise, irlandaise, bulgare, etc... dès le Samedi 15 Mai — programme diversifié : jeux d'esprit, représentations théâtrales, concerts, danses folkloriques...

—— Entrée libre ——

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները ի նպաստ իր մարդասիրական գործունէութեան Յունուար, Փետրուար եւ Մարտ 1993:

Գ· Կիւլպէնկեան հաստատութիւն 2·000, Պր· Միհրան Բէյլէեան 2·400, Օր· Ժոէլ Քօրն 300, Մարսէյլի Եկեղեցին 350, Ռընէ Աղապէկեան 600, Պր· Ժան Փելլթիէ 9·996, Օր· Սոնա Բաբելեան 250, Տիկին Լուսիա Շէբոյեան 100, Պր· Գեղամ Թորոսեան 1·500, քապինէ Ժերար Սեվէն 5·930, Տիկին Ժան Ճէվիզեան 5·000, Մարսէյլի Եկեղեցին 500, Պր· Ժան – Փիէր Նիյօ 1·500, Պր· Օհաննէս Եկէնեան 200, Պր· Փիէր Կարապետեան 900, Տէր եւ Տիկին Փլաւ 500, Մի Ոմն՝ 00, Պր· Գազանճեան 300, Տէր եւ Տիկին Տէյիրմէնճեան 500, Տէր եւ Տիկին Շառլ Մովսէսեան 1·000, Պր· Գազանճեան 300, Պր· Ռընէ Աղապէկեան 100, Տիկին Նուարդ Պօյաճեան 400, Տիկին Մարի Լուիզ Պօյաճեան 400 Ֆր·:

Imprimé sur les Presses du Journal «HA RATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 DECINES

ՏՒՍԻՆԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆԸ
Կը ներկայացնէ

ՌՈՒԲԷՆԻ ՀԱՄԵՐԳԸ

Կիրակի, Մայիս 16, կէսօրէ ետք ժամը 5-ին Մշակոյթի Տան Հրանտ - Սամուէլ սրահին մէջ:

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝ 78 - 49 42 - 97 թիւին երեքշաբթիէն Շաբաթ օրերը:

Մասնակցութեան վճար՝ 80 Ֆր·:
Ուսանողներու համար 40 Ֆր·:

ASCENSION

4 JOURS EN NORMANDIE
AU CENTRE DE VACANCES
DE LA
CROIX ROUGE ARMENIENNE
Les 20, 21 ,22 et 23 Mai

Départ de l'autocar :

Jeudi matin
— ALFORTVILLE
Place Carnot à 8 h
— ISSY-LES-MOULINEAUX
Eglise Arménienne à 8 h 30
— GARE SAINT LAZARE
25, rue de Rome, Paris à 9 h

Participation aux frais :

Voyage + Séjour de 4 jours en pension complète + Excursions Deauville, Mont Saint Michel etc.....680 F.

***

Le Centre de Vacances de la CROIX ROUGE ARMENIENNE situé sur les plages de Normandie, ouvre ses portes durant la saison estivale, à partir du 7 Juillet pour y accueillir nos compatriotes de tous âges.

Les enfants et les adolescents sont admis seulement accompagnés de leurs parents.

Pour retenir les chambres ou pour tous renseignements téléphoner à :

NAVASSARTIAN 39 85 36 53
POHANIAN 43 37 90 69

A partir du 4 Juillet téléphoner au *Centre de Vacances* 16 — 31 21 77 63

17e ANNIVERSAIRE
DE LA MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE DE MARSEILLE
12 - 14, rue Saint Bazile

Samedi 15 Mai à 20 h 30

GRAND REPAS

sous la Présidence de
M. et Mme Varoujan Minassian
Orchestre — Animation — Ambiance arménienne

—Prix de repas : 150 F.—

Réservation MAJC : 91 50 15 09

LE COMITE DE PARIS
DE L'U. G. A. B.

vous invite à l'exposition de

HOVIV

«Vous trouvez ça drôle?»

Exposition du 6 au 19 mai
Heures d'ouvertures : de 18h à 22h

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — Paris 17e
(M° COURCELLES) Tél. : 45 20 03 18

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՑԼ

ՏԻԿՆԱՆՑ ՕԺԱՆԴԱԿ ՑԱՆՉՆԱԽՕՒՄԲԸ

Կը կազմակերպէ՝

ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ՉՐՈՑՑ

Դէպի Երուսաղէմ իր կազմակերպած Ուխտանդացութեան առընչութեամբ

Կիրակի, Մայիս 16, ժամը 15-ին Մայր Եկեղեցւոյ Արծրունի Ջրբաչեան սրահին մէջ:

Յայտագիր· --

-- Լուսանկարներու ցուցադրում:
-- Վիտէօ – լուսարձակում:
-- Տեղեկութիւններ Հայ -- Երուսաղէմի մասին:

Մուտքը ազատ է:

TEBROTZASSERE

UNION DES ANCIENS ELEVES

MOORAT RAPHAEL

présentent

en hommage à

KEVORK YANBEKIAN

- TAXY
- RAFFI
- PATRICK BOUCHON
- LA CHORALE TEBROTZASSERE direction *Haïg Sarkissian*

avec la participation exceptionnelle de
DANYEL GERARD

et pour la première fois en Europe les jeunes stars de la chanson arménienne :

- ARAMO
- Inna CHILINKARIAN
- Anahid MANOUKIAN
- Nouné YESSAYAN
- Armen MARDIROSSIAN
- Araxie MOUCHERIAN
- Chouchane PETROSSIAN

sous la direction d'*Arthur Krikorian*, producteur à la Télévision d'Arménie, en accord avec *Raffi Bakian*

Dimanche 16 Mai à 15 heures

Salle Thierry Le Luron — 9, Bd. du Midi - 93340 Le Raincy

Renseignements et réservations : 43 81 01 72 (Le Raincy)
46 08 11 60 (Boulogne)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 13
JEUDI
13 MAI
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·061 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 18.061

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ՓԱՂԱՔԱՑԻՈՒԹԵԱՆ ՕՐԻՆԱԳԻԾԸ օրակարգի նիւթ էր, Մայիս 11-ին, Ազգ· Ժողովի նախագահի, մինչ դուրսն ալ փոքր ցոյց մը կար: Նախատեսուած մի քանի ժամ ալ տեւեց: Ա) Օտար ծնողքէ Ֆրանսա ծնած մանուկները ինքնաբերաբար Ֆրանսացի պիտի ըլլան, այլ պէտք է դիմում կատարեն 16-էն 21 տարեկանի միջեւ, դատարանի մը առջեւ (ժիւռիթիւս տը Փէ): Բ) Ամուսնութեամբ հպատակութիւնն ալ փոփոխութիւններ կը կրէ (2 տարի հասարակաց բնակութիւն փոխանակ՝ վեց ամսուան, այս կէտը գլխաւորաբար «սպիտակ» ամուսնութիւններու առաջքն առնելու համար): Այս փոփոխութիւններուն դէմ են Համամասնական, Ընկերվարական, Մարդկային իրաւունքներու լիկա, Ս·Օ·Ս· - Հոսիզմ եւայլն որոնք կը պնդեն «հողին իրաւունքին» վրայ: Այս առընչութեամբ տեղին ծագրանկար մը ունի Ֆէկան «Ֆիկաո»ի մէջ (Մայիս 12): Ոստիկան մը կը բացատրէ Փասքուային· — «Պէօրերը կ'ըսեն թէ հո՛ս իրենց տունն են քանի որ հոս ծնած են» ու Փասքուա կը պատասխանէ «Ի՞նչ զուգադիպութիւն, ճիշդ նոյն բանն է զոր Փիէ — Նուառները կը ըսէին յղացարել իրենց հայրերուն, 30 տարի առաջ»:

ԼԻՏՈՒԱՆԻԱ ամբողջական լիազօրութիւններով Եւրոպայի Խորհուրդի անդամ դարձած է կազմակերպութեան խորհրդարանական ժողովին միաձայն քուէարկութեամբ: Առաջին անգամն է որ նախկին Սորվրդային Միութեան երկիր մը կ'ընդունուի Խորհուրդին մէջ:

ԵԼՑԻՆ պաշտօնանկ ըրաւ ապահովութեան մարմնին քարտուղարը եւ փոխ - վարչապետը: «Անոնք որոնք չեն ուզեր մեր համբան բռնել պէտք է քաշուին եւ թողուն որ մենք աշխատինք» ըսած էր Ռուսաստանի նախագահը անցեալ շաբթու, հեռաւեսիլէն եւ գործադրելով իր այդ տեսակէտները, իրենց պաշտօններէն հեռացուց Եուրի Սկոկովը ապահովութեան մարմնին քարտուղարը եւ Ալեքսանդր Ռուցկոյ, փոխ - վարչապետը:

ԿՈՒՏԱՑԱՍԻԻ մէջ (Վրաստանի արեւմտեան կողմը) տասը Վրացիներ սպանուած են ռուսական զինամթերքի պահեստանոցի մը յարձակման ընթացքին: Յարձակողներու խումբը, բաղկացած 70 զինեալ անձերէ, չրջապատուած են տեղւոյն թաղապետարանի ազատ արձակուած են ռուսական ուժերու յարձակումներէն եաք:

ԵՐԿՈՒ ՑՈՐԴԱՆԱՆՑԻՆԵՐ սրտի տագնապի զոհ գացած են Իրաքի կատարած ղրամափոխութեան հետեւանքով: Մէկը մարդ մըն է 38 միլիոն իրաքեան տինար կորսնցուցած է, միւսն ալ կին մը որ զոհարեղէնները և 300 տունտմնոց (մէկ տունտմը 1000 քառակուսի մեթր է) հող ծախած էր, փոխարժէքը վերածելու համար արտասահման տպուած իրաքեան 25 տինարոց ղրամանիշերու: Առաջքն առնելու համար չհատակութեան, Իրաք վեց օր փակած էր իր սահմանները (մինչեւ Մայիս 10, երկուշաբթի) եւ արտասահման բնակողները չեն կրցած փոխել իրենց տինարները: Ցորդանանի մէջ, բազմաթիւ սրտի տագնապներ պատահած են: Կ'ըսուի թէ 100 հազար հոգի այս պատմութեան մէջ քանի մը հարիւր միլիոն տոլար կորսնցուցած են:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

ՄԻՇՏ ԼՈՒԾՈՒՄ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՄԱՐ

Անդարայի մէջ, Մայիս 11-ին, Ռուսաստանի Պաշտպանութեան նախարար՝ Պաւել Գրաչովի եւ Թուրքիոյ իր պաշտօնակից՝ Ն· Ասլանի գլխաւորած պատուիրակութիւններու խօսակցութիւններուն նիւթ էր նաեւ Ղարաբաղը: Գրաչով նշած է որ հակառակ ձեռք առնուած բոլոր միջոցներուն, կարելի չէ եղած լուծում գտնել Հայաստանի եւ Ազրբեջանի միջեւ: Այս կացութեան չարունակութիւնն մէջ մեղաւոր են երկու կողմերն ալ: Գրաչով կը չեշտ· — «Լեռնային Ղարաբաղի կարգավիճակը, որ Ազրբեջանի տարածք կը հանդիսանայ, անհրաժեշտ է որոշել համատեղ բանակցութիւններով»:

***

Երկար բանակցութիւններէ եաք, Մայիս 6-ին Հայաստանի եւ Ռուսաստանի կառավարութեանց միջեւ ստորագրուած է համաձայնագիր մը, որ կը նախատեսէ Հայաստան նաւթ եւ նաւթամթերք ղրկող կազմակերպութեանց աշխատանքները համակարդող խումբեր: Ռուսաստանի կառավարութիւնը այդ կազմակերպութեանց յանձնարարած է առաւելագոյն օգնութիւն ցուցարերել Հայաստանին եւ նախապատուութիւն տալ Հայաստան մեկնող նաւթամթերքները բեռցնելու, փոխադրելու աշխատանքներուն: Համաձայնագրին մէջ յիշուած է նաեւ Հայաստան հասնող բնական կազի կանոնաւոր մատակարարման համար միջոցներ ձեռք առնելու կէտը:

***

Հայաստանէն խորհրդարանական պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ՝ պաշտպանութեան եւ ներքին հարցերու Ցանձնաժողովի նախագահ Գէորգ Պաղտասարեանի, Սոխում (Աբխազիա) մեկնած է Մայիս 11-ին: Այցելութեան նպատակն է ծանօթանալ տեղւոյն պատերազմական վիճակին եւ տակէ վնաս կրած Հայերուն կացութեան, ինչպէս նաեւ անհրաժեշտ երաշխիքներ ձեռք ձգել անոնց կեանքի եւ նիւթական ապահովութեան համար: Պատուիրակութիւնը հետ տարած է նաեւ «Գթութեան» օգնութիւնը:

***

Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութիւնը ընդառաջելով կառավարութեան առաջարկին, որոշած է անվստահութիւն յայտնել Վարդենիսի Շրջ· Խորհուրդի նախագահ Եուրի Սաղաթելեանին եւ այս ուղղութեամբ Շրջ· Խորհուրդը հրաւիրած է մէկ չաբաթէն նախագահական ընտրութիւններ կազմակերպելու:

ՄԸՐՋԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՍ՝ ՎԵՐՋԱԿԷՏ

Ֆրանսայի երկրորդ դասակարգի ախոյենութիւնը կ'աւարտի այս չաբաթ իրկուն: Վալանսի մրցակիցը՝ Պասթիա: Հ· Մ·-ին համակիրները, վերջին անդամ ըլլալով այս մրցաշրջանին, պաշտօնական հանդիպման մը ընթացքին, առիթ պիտի

(Շար·ը Դ· էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(12 Mai)

AZERBAIDJAN : Les fruits amers de l'indépendance

DEFAIT SUR LE FRONT ARMENIEN ET DECU PAR LA TURQUIE, LE SEUL ETAT MUSULMAN DE L'EX-U.R.S.S. QUI AIT BOUDE LA CEI S'INTERROGE SUR SON CHOIX

Սոֆի Շիհապ, այս երկրորդ թղթակցութեամբ բաքուէն, աւելի կը ծանրանայ Ազրբեջանի ներքին կացութեան վրայ, քաղաքական հարցերուն, պարտութեանց հետեւանքներուն եւայլն, եւայլն:

«Չյաղթարարուած» պատերազմի երկիր, կը գրէ «Մոնտ»ի աշխատակիցը, Ազրբեջան ամիս մըն է «արտակարգ վիճակ»ի դրութեան մէջ կ'ապրի, այսինքն իր վերջին նահանջէն ի վեր· — լուսարձել եւ զրաքննութիւն մետիաներու: Կը յիշէ անցեալի (1988-էն ի վեր) կասպից ծովու դիմաց գտնուող մեծ հարթավայրին միթինկները որոնք կը ոտնձգին «կայսրութենէն ելքը», հաստատելու համար թէ ան այլեւս պարապ է: Զաուր, Ազրբեջանցի մը, կը խօսի· — «Ապուշներու երկիր դարձանք, նոր բոլշեւիկներով ղեկավարուած»: Ժողովրդական ճակատին նախագահին ի նպաստ քուէարկած է որ տարի մը առաջ իշխանութեան գլուխ անցաւ: Այս չարժումը որ կը խոստանար՝ փառք, անկախութիւն, ժողովրդավարութիւն եւ յաղթանակ Հայերու դէմ, հրապարակ իջած էր քանի մը հակահա - մարտավար մտաւորականներու կողմէ, բայց իր «զօրքին» մեծ մասը չատ հեռու է մտաւորականութենէն: Այլեւս Զաուր եւ բնակչութեան մեծ մասը վստահութիւն չունի ժողովրդական ճակատին նկատմամբ (ղեկավարներն իսկ կը խոստովանին). ան կը կրկնէ՝ «մխայն Ալիեւ կրնայ բան մը ընել»:

Ալիեւ, երկրին նախկին զօրաւոր մարդն է, Բրեժնեւի նախկին «բարեկամը», դասախարակուած ԿԱ - կէ - Պէ-ի մէջ որ յաջողած էր 70-ական թուականներուն Ազրբեջանը դարձնել Խորհ· Միութեան «ցուցափեղկերէն» մէկը: Բայց, Ալիեւ տարեց մէկն է, քաղաքականութենէ հեռու մնացած՝ 1987-էն 91 եւ իր նոր ժողովրդականութիւնը կը բացատրուի մեայն ազերի ընկերութեան ապրած մեծ տագնապով: Բաքուի մէջ կ'ըսուի թէ ծանրակչիռ թիւ մը որուած է նախագահին... Ժողովրդավար զարթնումէն ի վեր (որ հոս, ինչպէս Հայաստան, Ղարաբաղի կռիւով սկսաւ) ֆատրերու 68%-ը երկիրը ձգած գացած է դէպի Ռուսաստան կամ Արեւմուտք: Հարցը կը վերաբերի քաղաքին «ռուսացած» ընտրանիին որ «քոսմոփոլիթ» էր հակահայ պոկրոմներէն առաջ եւ վերապրողներու փախուստն, որոնց յաջորդեց Հրեաներու մեծամասնութեան, բազմաթիւ Ռուսերու եւ նոյնիսկ Ազերիներու մեկնումը: Անոնք որոնք մեկնողներուն տեղը գրաւեցին միակ յանձնարարական ունենալով ժողովրդական ճակատի իրենց անդամատեսրը, այլ ճար չունեցան քան զարգացնել իրենց նախորդներուն, նախկին Խորհ· Միութեան բոլոր հարաւային շրջաններու, ամրացած աւանդութիւնը՝ կաչառակերութիւնը: Զինուորականներն ալ, կը գրէ Սոֆի Շիհապ, բացառութիւն չեն կազմեր: Ինչպէս ամէն տեղ, ոստիկանները ամենէն կազմակերպուածներն են: Հոչակուած զօրակոչէն փախուստ տալու համար, սակերը ծանօթ են բոլորին եւ յաչորդական «մաքրագործումները» բարձրագոյն սակաւաթիւ սպաներուն մօտ վերջ չէ տուած ապրեցութեան, չահագործումներու, զէնքի, արտածման քոթանեերու, քարիւղի կամ ձկնկիթի չահատակութեանց: Զաուրի համար ներքին երիտասարդ նախարարը՝ Իսկէնտէր Համիտով «նոր Բերիա» մըն է:

Թղթակցութեան չարունակութեան մէջ, Ս· Շիհապ կը յիշէ որ մինչեւ անցեալ տարի Հայերու առջեւ ամէն մէկ նահանջ կը չահագործուէր Ժողովրդական ճակատին կողմէ համայնավար ղեկավարներուն դէմ, այդ ձեւով անոնցմէ չորսը իրենց պաշտօնը կորսնցուցին: Այս անգամ, Էլչիպէյ տակաց· պարտութիւնը, ընդհակառակն, առաջին անգամ ըլլալով երկիրը համախմբեց իր ղեկավարին չուրջ: Բելբաջարէն եաք, կ'ըսէ Ս· Շիհապ, Բաքուի հակազդեցութիւնները կը համապատասխանէին ղեկավարներուն չփոթութեան· — մէկը՝ ռուս պինուորականներու միջամտութեան առաջարկին կը պատասխանէր, միւսը՝ ՄԱԿ կ'երթար մինչ երրորդ մը կը պնդէր որ բանակցութիւն չկայ ցորչափ Բելբաջարը չվերադարձուի:

Անդարայի մէջ Լ· Տէր-Պետրոսեան եւ Էլչիպէյ կը հանդիպէին եւ կ'որոչէին «կարմիր հեռաձայն» մը հաստատել: Ցետոյ, կը թուի որ հրահանգ տրուած է մեհիաներուն որ Բելբաջարի պարտութիւնը այլեւս Ռուսաստանի Հայերուն ընծայած օժանդակութեան չվերադրուի: Խորքին մէջ, չուտ յայտնաբերուեցաւ Բաքու որ իսկական մարտեր չեն եղած այլ պարզապէս նահանջը ազրբեջանական քանի մը միաւորներու որոնք ճակատամարտի չէին պատրաստուած: Ալիեւ իսկ կը խուսափի դիրքորոշումէ, կը գոհանայ կուսակցութիւն մը ստեղծելով՝ «Նոր Ազրբեջան» եւ գահակալելով իր «բերդ»ին՝ Նախիջեւանի մէջ:

Վերջաւորութեան, Սոֆի Շիհապ կ'անդրադառնայ Էլչիպէյի յայտարարութիւններուն Նեզավիսիմայա Կազետայի (տե՛ս· «Յառաջ» Մայիս 7) ուր կը թուէր որ Ազրբեջանի ղեկավարը բաւական չուր խառնած էր իր գինիին, մանաւանդ երբ կ'ընդունէր Ղարաբաղի Հայերուն «ազգային եւ քաղաքական իրաւունքները»:

Ազրբեջանցիներու սա խօսքով կ'եզրափակուի Թղթակցութիւնը· — «Ան որ երկիրը պիտի ղեկավարէ՝ այն մէկն է որ պիտի գիտնայ հաճելի ըլլալ Մոսկուայի»:

***

«L'HUMANITE»

(12 Mai)

LE CAUCASE, UNE AUTRE YOUGOSLAVIE

Երկու էջերու վրայ, համայնավար պաշտօնաթերթը կը ներկայացնէ Կովկասի պարզած պատկերը, ուր մանաւանդ նորութիւններ չկան: Կը հաստատուի որ Ի· Ղարաբաղ այս վախճանին, մեծ Պետութիւնները՝ Միացեալ — Նահանգներն ու Ռուսաստան, բայց նաեւ չրջանի տէրութիւնները՝ Թուրքիա եւ Իրան իրենց աչքերը յառած են Կովկասի վրայ: Թերթին աշխատակիցը կը խօսի նաեւ անխուսափելի մաֆիային մասին որ հարստութիւն կը դիզէ երեւանէն սկսեալ ուր գիները ահաւոր համեմատութիւններու կը հասնին: Մաֆիան գրպանը կը լեցնէ 200 անդամ աւելի սուղ վաճառելով վառելանիւթը որ կուգայ ... Ազրբեջանէն:

Ժան Ռօյանի համար Բելբաջարի յաղթանակը այնքան ալ նպաստաւոր չէ Հայերուն համար: Կ'ըսէ թէ երկրին տնտեսական վիճակը կ'ամրապնդէ ընդդիմութիւնը, գլխաւորաբար՝ Դաշնակցականները: Ընդհանուր ձեւով, լրագրողը ելք չի տեսներ եւ չոռետես է, ոչ միայն Հայաստանի այլեւս Ազրբեջանի եւ Վրաստանի համար:

ՊՈԼԻՍ 1958 1960

ԱՐՏԱՍԱՆՈՂԻ ՄԸ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

ԺԱ.

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Ինչպէս որ մեր ընթերցողները դիւրաւ կը նշմարեն, բաւական ջժուարութեամբ ծայրը պիտի գտնենք Պոլսոյ վարժարաններու այցելութեանդ: Դէպքերը այնպէս անօրինուեցան որ Թուրքիոյ հանրապետական չրջանի տարիներուն, համայնական կեանքը հայութեան, բոլորուած ըլլալով վարժարաններու չրջափակին մէջ, իւրաքանչիւր պոլսեցի սերտօրէն կապուած կը մնայ իր յաճախած վարժարանին, Սանուց Միութիւններու կազմած օղակներու միջոցով: Եւ այս բարեդէպ կազմակերպութեանդ պատճառաւ, աչխարհի որ ծայրամասին վրայ ալ ըլլայ, որքան տարիներ ալ անցնին, ամէն անգամ որ երկու Պոլսեցիներ իրարու հանդիպին, անոնց խօսակցութեան մեծ մասը կը յատկացուի իրենց ուսումնական տարիներու յատկանչական դրուագներուն, յաճախակի երանութեան հառաչանքներով համեմուած:

Ուրեմն, վճռեցինք ամբողջացնել մեր այցելած դպրոցներու չարքը, աւելի լուրջ նիւթերու հասնելու համար: Ցաջորդաբար արտասանելու առիթները ստեղծուեցան Անարատ Ցղութեան Քոյրերու Վարժարաններուն մէջ. նախ Բանկալթի, որուն անօրէնուհին էր քոյր Երմինիա, որ տարիներ եղաք, Հռոմի մէջ, կեդրոնական հայ կուսանոցին մայրապետ ընտրուեցաւ, նաեւ Սաղմոս Աչաճ, դորմվադութ մայր Մարիամին հոգատարութեան տակ, վերջապէս Սամաթիա, քոյր Մարթայի կոչմէ դեկավարուած: Հարկ կայ ճչդել որ այս երեք հաստատութիւններու աչակերտուհիներուն կաթնաբոյր դէմքերը այնքան համապատասխան էին նուիրեալ քոյրերու դէմքերուն:

Իրնչպէս կրնայի պանց առնել կեդրոնէն հեռու գտնուող վարժարանները, որովհետեւ ո՛չ միայն «նոքա չէին երթեալ սրտէս ի բաց», այլեւ այդ մեկուսացած դպրոցները, անցեալի չողչողուն անուններուվը զարդարեալ՝ առաւել կը խօսէին իմ հնութեան կարօտ սրտիս, ինչպէս որ տեսնուեցաւ Խասգիւղի, Թոխ Գափուի կամ Պէչիկթաչի նկարագրութեանց ընթացքին: Այսպէս յաջորդաբար գացի Կէտիկփաչայի Մեսրոպեան, Եչիլ Գիւղ եւ 1958 Մայիս 17-ին ալ Պագըրգիւղի Տատեան վարժարանը: Այդ օրը, պայուսակը ձեռքս, երբ կը հանդիպ ճիշդ ժամուն երբ կ'արձակուէին վարի դասարաններու աչակերտները, թերեւս այն պատրուակով որ անոնց տարիքը անկարող կը համարուէր ըմբռնելու մեկնաբանուած կտորները, սակայն երբ կը պատրաստուէի բակին երկաթէ նեղ դրան մօտենալ, ճրռուցատով դուրս սուրացող տատամայ ազջնական ճայնելը լսեցի իր ընկերոջ.

– Քա՛ նայէ՛, իշտէ ա՛ս է Սարգիս Պօղոսեանը:

Սիրտս մխալ սկաւ, մտածելով որ այս մանկտիք անմտան պիտի մնային մեր իրեւ թէ դրական կոչունքէն: Եւ երբ ուսուցչուհիներուն զարմանք յայտնեցի այդ անմեղուկ բայց դէպքէն փիտակից թռչնիկներու բացակայութեան՝ անոնց երեւակայութեան աչխարհը պղտորող արձակումի մասին, պատասխանուեցաւ թէ անոնք կրնային մեր արքիսքիճ հաւաքոյթը խանգարել: Այլեւս գտնուիլ եւ կանչել հնարաւոր չէր, որովհետեւ բոլորն ալ արդէն չուած էին իրենց բոյները: Երբեմն հայ «օրիորդ»ներուն փափկանկատութեամբ որքա՜ն հեռուները կրնար երթալ...

Պոլսոյ թաղամասերէն տարուէ տարի հայութեամբ բարգաւաճող Ֆէրիքիւղի երեք հարիւր աչակերտներով վիճացոյց միջնակարգ վարժարանին մեր այցելութիւնը տեղի ունեցաւ 1958 Ապրիլ 30-ին: Այս պատճառով, կրնաք երեւակայել դիւրութեամբ գալիք խանդավառութիւնը:

Հաղիւ վարժարանին մայթէն մինչեւ դուռը տանող եօթը աստիճանները կը բարձրանամ, (այս թիւը կը հաստատեմ արձաթեայ չրջանակի մը մէջ ընծայ տրուած լուսանկարներէն), դպրատունի ա-նոյշ բոյր մը – մելան, կաւիճ, թուղթ – քթախոզերս կը դիւթեն, նախակրթարանի օրեր վերյիչեցնող: Իսկոյն կ'առաջնորդուիմ մարմնով լայնօրէն կաղապարուած անօրէնն Պր. Կոստանեանի սենեակը, բոլսովին հակապատկերը Ցակոբ Պարոնեանի ընդհանրացուցած բարակ ու երկար հայ ուսուցիչի ախպարին:

Եթէ ոչ աչակերտներուն՝ գոնէ ինծի համար ժպտադէմ անօրէնին հետ մէկ քանի խօսքեր փոխանակած պահուս, յանկարծ մուտք գործեց քառասունը անց մարմնով տիկին մը, իր ուսուցչուհիի սովորական ամէն ինչ ծածկող պլուզով եւ անօրէնին հետ բանակցելով՝ այնպէս մը կարգադրեց որ վարժարանի այցելութեանս ամէնէն երկար ժամանակը իր դասարանին տրամադրուէր: Ահա թէ ինչ եղած էր թերեւս նախընթաց գիչերը իր ուղեղը չարչրկող դաչափարը:

– Պր. Պօղոսեան, պիտի խնդրէի որ Գաբրակէօղեանի մէջ վաղուան կատարուելիք նախակրթարաններու աչակերտաց միջեւ արտասանական մրցումին մեր ներկայացնելիք թեկնածուները ունկնդրէիք, դուք որ մաս պիտի կազմէք ժիւրիին, ու ձեր կարծիքը տայիք յարմարադոյններու մասին:

Փորձեցի ղգացնել որ այդ առաջարկը դատապարտելի պարտազանցութիւն մըն էր: Եւ մինչ անոր հաստատ քայլերուն հետեւելով կը քարձրանայի աստիճաններու առաջին չարկին, աչքն ու ձախէն մեր-ժողական պատասխաններ ճարելով, ան միշտ անդրդուելի կը մնար իր ըսածին վրայ:

Ասոր վրայ, յանկարծ ըսի ինքնիրենս. «Ի վերջոյ աչխարհը պիտի չիլի»: Հայկական կեանքին մէջ, երանի՛ նման պատահարութիւններ յաճախակի դառնային: Ցուզիչ ալ էր այս ուսուցչուհիին նախանձախնդրական ցանկութիւնը իր խորքին մէջ: Երբ ա՛յնպիսի ընկերային, տնտեսական, հոգեբանական խնդիրները կը վրնասան մեր առօրեային մէջ, իսկ պոլսեցի մեր ուսուցչուհին մտահոգ էր առաւելապար իր աչակերտներուն յառաջդիմութեան հարցովը: Զգացնելով հանդերձ անոր պահանջին անթոյլատրելի հանդգնանքը, «բան մը կ'ընենք» աւելցուցի եւ մուտք գործեցինք դասարանին մէջ:

Երեսունի չափ երկու սեռէ աչակերտներ, տասն – տասնեւերկու տարեկան, խումն ուրքի ելան: Ուսուցչուհին դիս անոնց ներկայացնելէ ետք, ամպիոնի գրասեղանին առջեւ գտնուող աթոռը հրամցուց, աչքերուս տակ ալ ցանկ մը դրաւ եւ մէկը միւսին եռեւէն կանչուած աչակերտները եկան իրենց գացը արտասանել ու վախվխելով տեղերնին վերադառնալ: Եկան ու անցան Սիպիլի «Հայ լեզուն», Դանիէլ Վարուժանի «Առկայծ գլուզք», Սիամանթոյի «Ափ մը մոխիր»ի նմանողութեամբ էջեր: Բայց ես աւելի չատ տարուած էի այդ վարժուհիին անճնուէր եւ պարտաճանաչի դիրքէն նոյնպէս տղոց ինքնարուխ փութաջանութենէն քան թէ այս վերջիններուն մեկնաբանութեան ձիրքէն: Անթացատրելի յուզումէ մը տարուբերուած՝ կը փորձէի իւրաքանչիւր աչակերտին անունին քով գնահատումի նչան մը դնել ու անցնիլ:

Ու յանկարծ սթափեցայ երբ աչակերտի մը արտասանած պահուն, դուռը բացուեցաւ, որոչ տարիքով թիկնեղ մարդ մը եկաւ կեցաւ ամպիոնին վրայ: Արտասանողը լռեց, տղաքը ոտքի կանգնեցան. ես սկսայ մտմտալ, ուսուցչուհին իր դիրքը չփոխեց: Եկուորը նչան ըրաւ տղոց որ նստին եւ արտասանութիւնը դադրեցնողին ալ՝ որ չարունակէր: Իմ կարգին, փորձեցի ոտքի կենալ, բայց նորեկ փոխանօրէնը ժպտադէմ հասկցուց որ տեսարանը բնականօրէն ընթանար: Աչակերտը հայերէնն իր ոտանաւորը աւարտելէ ետք մեկնեցաւ իր տեղը: Իսկոյն ես ոտքի ելայ. կացութիւնը փրկելու եւ չափաւորելու համար, հայերէնով տապարէզ կարգացի որպէսզի անոնցմէ մէկը գար եւ Թրքերէն լեզուով կտոր մը արտասանէր յայտագրին մէջ գանազանութիւն մտցնելու տեսլականով: Դասարանին մէջ պաղութիւն մը տիրեց, տղաքը սկսան լրջօրէն իրարու երես նայիլ, ուսուցչուհին արձան կտրած էր: Ձախաւերութիւնս սկսայ անիծել: Անապատային լռութիւն: Եւ իսկոյն փոխ – տնօրէնը արձակեց իր ամօքիչ վճիռը լռնդհանուրին:

– Քապահաք սիզտէ տէյի՛լ...յանցանքը ձերը չէ՛...

Որուն վրայ, կարծելով որ անտարակոյս Թրքերէն երգ մը գիտեն, ժպտադին յարեցի տղոց.

– Անպայման խոռոզին երգը գիտնալու է՛ք...

Ամէնքն ալ բացագանչեցին «այո՛, այո՛» եւ ուրախութեամբ սկսան երգել գայն ձեռքի եւ գլխու չարժումներու ընկերակցութեամբ:

Երգի վերջաւորութեան, փոխ – տնօրէնին հետ կարճ խօսակցութիւն մը ունեցանք եւ ան մեկնեցաւ մեզ Թողլով մեր դասատուական արարողութեան մէջ:

Ցաջորդով ներկայ պիտի գտնուինք թէ՛ Գարակէօղեանի նախակրթարաններու բաժնին թէ՛ Էսաեանի՝ երկրորդականներու աչակերտաց միջեւ արտասանական նորարոյս մրցումներու պատրաստ հունձքին:

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Փարիզ
Մայիս 5, 1993

ԲՈՂՈՔԱԿԱՆ ԶՕՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Ֆրանսահայ գաղութին համար անծանօթ անուն մը չէ այլեւս «Ֆրանքեւհայկական բողոքական զօրակցութիւն»ը որ իր խնամքը կը տարածէ Հայաստանի գաղթականներուն եւ երկրաչարժի չրջանին անօթներուն, երախաներուն վրայ: Իրենց գեղեցիկ մէկ սովորութիւնն է առաքելութեան ամէն կարեւոր հանդրուանի, տեղեկատուական երեկոյթով մը կատարուածին ու յետագայ ծրագիրներու մասին լուսաբանել հետաքրքրուած հանրութիւնը: Նոյնն էր պարագան Մայիս 5-ի հաւաքոյթին որ տեղի ունեցաւ կազմակերպութեան Փարիզի կեդրոնը: Հաւանաբար նախորդ երեկոյթներու չայողութենէն դրդուած, կամ գոնէ անոնց արձագանգներուն հետքով, ներկաներ ազօթարան – սրահը ամբողջութեամբ լեցուցած էին:

Բարի գալուստի խօսքով բացումը կատարեց պատուելի Ս. Սահակեան որ հաւիրճ տեղեկութիւն տուաւ Ֆրանսացի չիւրի եւ լրագրողներու հետ դէպի Հայաստան կատարուած ճամբորդութեան մասին որուն վկայութիւնները տալու համար անոնք ներկայ էին հոն, այդ երեկոյեան: Հիմնական դրդապատճառը կարելի չափով մեղմացնել էր երկրաչարժով, պատերազմով ու չրջափակումով ծանրացած առօրեայ մը ու չգնել որ 1992-1993-ի ձմեռուան սարսափը կրկնուի:

Այս անգամ եւս որպէս վարիչ հրաւիրուած էր ծանօթ լրագրող Ալէն Տիւհամէլ, չրջապատուած՝ ճամբորդութեան մասնակիցներով. անոնք կը կոչուէին պատուելի Ժան Ալեքսանեան, լրագրողներ՝ Իվ Փիթէթ (լա Քրուա), Ռոժէ Թրէֆէն, Միչէլ Շամփընուա («Լը Մոնտ»), փրոֆէսէօր Ս. Մինգովսքի, Նանթէռի Համալսարանէն դասախօս Քաթրին Սալ եւ չիւրի Միչել Ռիւսօ:

Պատուելի Սահակեանի բացման խօսքէն ետք ներածութիւն մըն ալ արտասանեց պատուելի Միչել Պէրթրան, չեշտելով միասնութեան, չիշողութիւն պահպանելուն եւ չարաբերութեան կարեւորութիւնը:

Անցնելով վկայութիւններու բաժնին, Ա. Տիւհամէլ առաջին խօսքը տուաւ փրոֆէսէօր Մինգովսքիի որ բաղդատեց այսօրուան ու երկու տարի առաջ տեսած կացութիւնը Հայաստանի մէջ, ուր տիրական կը նկատէր ժողովուրդին յոռետեսութիւնը, յուսահատութիւնը:

Երեկոյթին ամէնէն տպաւորիչ խօսքը եղաւ երիտասարդ չիւրի Մ. Ռիւսոյինը. ան ներկայացուց Գիւմրիի Մանկաւոյն հաստատութեան անմխիթար վիճակը. հոն պատսպարուած էին չուրջ 40 լքուած մինչեւ հինգ տարեկան երախաներ, որոնց մեծ մասը մարմնական կամ մտային թերութիւններու տէր էր: Անոնք դրեթէ դիպուած էին երեք խրճիթանման չինքերու մէջ ուր ոչ ապաստարէն չարժելու, ոչ ալ զբօսանքի վայր ունէին: Ձկային առողջապահական անհրաժեչտ պայմանները, երախաները ամբողջ օրեր, չաբաթներ անկողիններուն մէջ կը պահուէին. անվճռեցնէն աւելի պակասը հետեւանք էին անոնց մարմնին վրայ գոյացած վէրքերը: կային ի ծնէ կոյրեր որոնք սակայն կարելի էր գործողութեան ենթարկել ու առողջացնել: Երախաները ղկային ուղեբանական հարցեր ունէին, չատ քիչ բամիտ էին, բայց բնականոն մտային կարողութեան տէր եղածներն ալ զգոյշ չէին չատախօս, պարտադրուած՝ այդ ժխտական միչտավայրին մէջ մնալու: Բժչկի Ռիւսօ աւելցուց թէ չուրջ հարիւր հոգինոց անճնակազմ մը որ 2 – 3 հարուրի ամսականով կ'աչխատի, չատ նուաքքրքրուած չէ երախաներուն վիճակով: Պատրաստուած էր վերանորոգումի ու անճնակազմին դաստիարակութեան համար ծրագիր մը: Արդէն տեղւոյն վրայ վարձուած էր հոգերոյժ մը որ չաբաթ երկու – երեք այցելութեամբ պիտի նուաքքրքրուէր տղոցմով:

Բաւական տարբեր մտահոգութիւններով խումբին մասնակցած էր Տիկին Սալ որ հին եւ նոր կառավարիչներու դասընթացք մը կազմակերպած էր համարանի Ֆրանսերէնի բաժնին ուսանողուհիներուն համար: Բաւական հաւարակ տիպարներ էին Տիկին Շամփընուայի կողմէ ուրուագծուածները, յատկապէս նկատելու որոնց Հայաստանի հանդէպ հետաքրքրութիւնը անկասկած հիմնուած էր այդ նուագադոյնէն աւելիին վրայ:

Ի. Փիթէթ խումբին միակն էր որ յուզուած էր չարթուցան մէկ օրը յատկացնել Ղարաբաղ այցելելու: Լաչինէն անցած էր Շուչի եւ Ստեփանակերտ. անոր ըսելիներուն մէջ եւս մամուլի ընթացիկ տեսակէտներէն աւելին չկար, ինչպէս պարագան էր նաեւ Ռ. Թրէֆէնի որ առանձնապէս ծանրացաւ քաղաքական – սոցիալական կացութեան վրայ: Հետաքրքրական էր թերեւս մատնանչումը որ կատարուէր ոչ Հայու մը կողմէ, ազգային միասնականութեան, իրաւունքներու չարքաւ ներկայութեան մասին:

Հետաքրքրութենէ զուրկ էր նաեւ պատուելի Ժ. Ալեքսանեանի վկայութիւնը. ան եւս ինչպէս Տիկին Սալ, ակնհայտօրէն չհաղորդուած էր կրօնական մարզով:

Բաւական երկարատեւ այս բաժնին ընդմէջէն ներկաներու հարցումները, որոնց մէջ տեղինն ու ինքնատիպը ինչպէս յաճախ, փոքրամասնութիւնը կը գրաւէին:

Աւարտին կրկին խօսք առաւ պատուելի Ս. Սահակեան, չնորհակալութիւն յայտնելով մասնակիցներուն եւ ներկաներուն որ չնչատեց թէ այս վերջիններէն ոմանք խնդրէր չանտեսել տեղւոյն վրայ կատարելի դրամահաւաք մը որուն եկամուտը պիտի յատկացուէր Գիւմրիի «Մանկաւոյն», Նորաբակ գիւղի վերանորոգումի ծրագիրներուն, ինչպէս նաեւ Գիւմրիի «Ընտանիք» կազմակերպութեան չէնքի նորոգումին: «Ընտանիք»ը երիտասարդի մը նախաձեռնութեան արդիւնք է զանազան մարզերու – արհեստներ, արուեստներ – յատկացուած աչխատանոցներով աւելի քան 1300 պատանիի առիթ կուտայ կանուխէն ասպարէզի մը տիրանալու:

Մեծապէս դնահատելի է «Ֆրանքեւհայկական բողոքական զօրակցութեան» ժանդարկութեան գործունէութիւնը Հայաստանի մէջ որ սկսաւ երկրաչարժի վաղորդայնին ու կը չարունակուի անխափան. նորութիւն էր Մայիս 5-ի երեկոյթին լսել թէ Կառավարիչներու մասին դիտելով սրբագրութեան ենթարկել ու սրբագրելով, Աստուածաչունչի նոր թարգմանութեան ծրագիրով եւս, որ օժանդակութեան մարզը կը պարփակէ կրօնական բաժին մըն ալ: Մաղթելի է որ մտահոգութիւններու զուգահեռները Հայաստանի կարօտ չաճեւեն զիրար ու Հայաստանի կարօտները միչտ հասնին օժանդակութեան անհրաժեչտ:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՄՈՅԵԱՆ

ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՄԷՋ

Պատմական օր մըն էր Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան կեանքին մէջ այն այցելութիւնը զոր Կոստանդնուպոլսոյ Յոյն Օրթոտոքս Տիեզերական Պատրիարքը՝ Բարթուղիմէոս Ա. տուաւ Անթիլիաս, Մայիս 5-ին:

Պատրիարքը եռօրեայ այցելութիւն մը տուած էր Լիբանան, որպէս հիւրը Անտիոքի յոյն Օրթոտոքս Պատրիարքութեան:

Շաբաթ առաւօտ, Մայիս 5-ին, ընկերակցութեամբ Անտիոքի Պատրիարք Իգնատիոս Դ. Հազիմի եւ Պէյրութի Ամերիկեան Համալսարանի Նախագահ Իլիաս Ասուէ Մեսրաղլիսին, ինչպէս նաեւ իր շքախումբի անդամներուն, որոնց մէջ էին Կրէտէի Արքեպիսկոպոսը եւ Կոստանդնուպոլսոյ Պատրիարքութեան սինոդոսի անդամները, Անթիլիաս ժամանեց առաւօտեան ժամը 10:30-ին:

Մայր Տաճարի մուտքին, ան դիմաւորուեցաւ Ս. Աթոռոյս Հայրապետին՝ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի կողմէ, որուն շուրջ բոլորուած էին Լիբանանի Հայոց Առաջնորդ Արամ Արք. Քէշիշեան, Ազգ. կեդրոնական վարչութեան առենապետ Պէօր Պաչիկ Պալիկեան, Միաբանութեան բոլոր անդամները, Դպրեվանքի աշակերտութիւնն ու սարկաւագաց դասը:

Եկեղեցւոյ մէջ կարճ աղօթքէ մը եւք, ականաւոր հիւրը Գարեգին Հայրապետին հետ միասին մուտք գործեց Վեհարանի մեծ դահլիճը ուր Գարեգին Հայրապետը դրաւոր ուղերձով մը բարի գալուստեան ջերմ խօսք ուղղեց տիեզերական Պատրիարքին, այս օրը նկատելով պատմական եւ պատմակերտ օր մը:

Բարթուղիմէոս Ա. Պատրիարքը դրաւոր ճառով մը պատասխանեց Հայրապետին խօսքերուն: Նախ յիշելով որ ինք արդէն երկար տարիներէ ի վեր կը ճանչնար Կաթողիկոսը մէջ-եկեղեցական յարժամներու մէջ եւ իրեն համար մեծ ուրախութիւն է այսօր զանուիլ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Կեդրոնին մէջ: Երկրորդ, յոյս յայտնեց որ Արեւելեան Քաղկեդոնական եւ ոչ-Քաղկեդոնական եկեղեցիներու միջեւ սկսած աստուածաբանական խօսակցութիւնները մօտ ատենէն կը յանգին դրական արդիւնքներու եւ կարելի կը դառնայ եկեղեցւոյ ցանկալի միութիւնը իրագործել:

Տեղի ունեցան նուէրներու փոխանակում եւ մտերմիկ զրոյց երեք հոգիւոր հայրերուն միջեւ:

Ապրիլ 25-ին, Անթիլիասի Մայր Տաճարի մուտքին, Ս. Աթոռոյս Հայրապետին՝ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի կողմէ, որուն շուրջ բոլորուած էին Լիբանանի Հայոց Առաջնորդ Արամ Արք. Քէշիշեան, Ազգ. կեդրոնական վարչութեան առենապետ Պէօր Պաչիկ Պալիկեան, Միաբանութեան բոլոր անդամները, Դպրեվանքի աշակերտութիւնն ու սարկաւագաց դասը:

Եկեղեցւոյ մէջ կարճ աղօթքէ մը եւք, ականաւոր հիւրը Գարեգին Հայրապետին հետ միասին մուտք գործեց Վեհարանի մեծ դահլիճը ուր Գարեգին Հայրապետը դրաւոր ուղերձով մը բարի գալուստեան ջերմ խօսք ուղղեց տիեզերական Պատրիարքին, այս օրը նկատելով պատմական եւ պատմակերտ օր մը:

Բարթուղիմէոս Ա. Պատրիարքը դրաւոր ճառով մը պատասխանեց Հայրապետին խօսքերուն: Նախ յիշելով որ ինք արդէն երկար տարիներէ ի վեր կը ճանչնար Կաթողիկոսը մէջ-եկեղեցական յարժամներու մէջ եւ իրեն համար մեծ ուրախութիւն է այսօր զանուիլ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Կեդրոնին մէջ: Երկրորդ, յոյս յայտնեց որ Արեւելեան Քաղկեդոնական եւ ոչ-Քաղկեդոնական եկեղեցիներու միջեւ սկսած աստուածաբանական խօսակցութիւնները մօտ ատենէն կը յանգին դրական արդիւնքներու եւ կարելի կը դառնայ եկեղեցւոյ ցանկալի միութիւնը իրագործել:

Տեղի ունեցան նուէրներու փոխանակում եւ մտերմիկ զրոյց երեք հոգիւոր հայրերուն միջեւ:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆԹԵՊԵԼԼՈ

Ապրիլ 24-ին, աւելի քան 3000 հոգի համախմբուած են Ապրիլեան Ցուչարձանին առջեւ: Հանդիսութիւնը սկսած է հոգեհանգստեան պաշտօնով, առաջնորդութեամբ չորեքան հոգեւոր պետերուն՝ Վահէ Արք., Տաթեւ Արք., Հ. Ռափայէլ Վ. Մինասեան, վերապատուելի Ճամպազեան: Յաջորդած քաղաքական բաժինին սկիզբը, Արա Ահարոնեան յիշած է որ հաւաքոյթը տեղի կ'ունենար երեք կուսակցութիւններու (Հ.Ց.Դ., Ռ.Ա.Կ., Ս.Դ.Հ.Կ.) նախաձեռնութեամբ: Հ.Ց.Դ. Հայ Դատի յանձնախումբին անդամ՝ Նորա Յովհէփեան կատարած է հանդիսավարութիւնը, ողեկոչելով 1915-ի Եղեռնը եւ փանթուրանական վտանգը: Ռ.Ա.Կ.-ի անունով խօսած է Կարօ Այալթուն, Հ.Ց.Դ.-ի անունով՝ Շաուլ Լուսարարեան եւ Ս.Դ.Հ. Կուսակցութեան կողմէ Ժան Աբոյեան: Հաւաքոյթին ներկայ եղած են նաեւ օտար անձնաւորութիւններ:

ԼՈՍ-ԱՆՃԼԼՕՍ

Ապրիլ 24-ին, կազմակերպութեամբ Հ.Ց.Դ. Հայ Երիտասարդաց Միութեան բողքի ցոյց մը տեղի ունեցած է Թրքական հիւպատոսարանին առջեւ, ուր կարդացուած է նաեւ հայկ. պահանջները պարզող նամակ մը: Հայ Երիտասարդաց Դաշնակցութեան կողմէ խօսք առած է Ստեփան Պօյաճեան:

ԱՄՄԱՆ

Ապրիլ 24-ի երեկոյեան պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած են Հայոց եկեղեցւոյ մէջ: Քարոզած է Ծորդանանի թեմին առաջնորդը՝ Վահան Եպիսկ. Թօփալեան: Ապա, ժամը 20-ին տեղի ունեցած է ժողովրդային ձեռնարկ, կազմակերպութեամբ Հ.Մ.Ը.Մ.-ի եւ Ա.Մ.Մ.-ի: Օրուան բանախօսը եղած է Լիբանանէն՝ Շահան Գանտահարեան: Գործադրուած է գեղարուեստական պատշաճ բաժին մը:

ՊՈՒԷՆՈՍ-ԱՅՐԷՍ

Ողեկոչման հանդիսութիւնները սկսած են Ապրիլ 21-ին, Անթի Վէրնէօյի «Մայրիկ» ժապաւէնի ներկայացումով: Ապրիլ 23-ին տեղի ունեցած են հսկում, ցոյց եւ քաղաքական հաւաքոյթ: Հսկումը կատարուած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարի բակը գտնուող Ապրիլեան Ցուչարձանին առջեւ: Նախաձեռնութեամբ Հ.Ց.Դ. Ա.Ե. Մխութեան հաւաքած է ցոյց մը որ լուռ քայլարշաւի մը բնոյթ առած է: Աւելի ուշ, հանրապետական հրապարակը տեղի ունեցած է քաղաքական հաւաքոյթը: Օրուան բանախօսները եղած են ընկերվարական երեսփոխան՝ Կիժերմօ Լաթիվէս Պէօրն, արմատական՝ Էլսա Քեպլի, պաղտութին անունով՝ Յորիկ Գասաքեան: Ապրիլ 24-ի առաւօտն ալ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր տաճարին մէջ պատարագած է թեմին առաջնորդը՝ Գիւսակ Եպիսկոպոս Մուրատեան:

ԳԱՆԱՏԱ

ՕԹԹԱՒԱ

Ապրիլ 24-ին տեղի ունեցած է բողոքի ցոյց մը մասնակցութեամբ 2000 հոգիի, ապա Գանատայի Յորհրդարանի բարձրութեան վրայ, քաղաքական հաւաքոյթին ընթացքին խօսք առած են գանատացի քաղաքական դէմքեր եւ յանուն Հ.Ց.Դ. Կեդրոնական Կոմիտէին՝ Վազարշ Լիւրամճեան: Թափօրը յետոյ ուղղուած է Թրքական դեսպանատուն, ուր կարդացուած է Բողոքի քանաձեւ մը ուղղուած՝ Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահին, Գերագոյն Յորհուրդի նախագահութեան եւ լրատուական միջոցներու: Խօսք առած են Հ.Ց.Դ. Գանատայի Եւրիտասարդական Միութեան կողմէ Շանթ Միրզեան (անգլերէն), Հրանդ Նահապետեան (ֆրանսերէն) եւ Աբօ Նգրուբեան (հայերէն):

***

ՄՈՆՐԷԱԼ

Հանդիսութիւնը կազմակերպուած էր Հ.Ց.Դ. Սարգիս Զէյթլեան եւ Մխիթար Փափազեան կոմիտէութիւններուն կողմէ: Տեղի ունեցած է Ապրիլ 25-ին, Աւետիս Ահարոնեան սրահին մէջ: Բացումը կատարած է Սելին Գույումճեան, խօսք առած են պանատացի քաղաքական դէմքեր: Օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է Յակոբ Պալեան (Փարիզէն հրաւիրուած):

Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ նախաձեռնութեամբ պատարագ մատուցանուած է Օսաթուան Սէն-Ժոզէֆ, աւելի քան 1600 հոգիի ներկայութեան, հայ եւ օտար: Պատարագած է Գէորգ Վարդապետ Զապարեան:

Ապրիլ 23-ին եւ 24-ին ողեկոչումներ տեղի ունեցած են նաեւ Թորոնթօ, Համիլթըն, Վանգուվըր, Գէմպրիճ, Սէնթ-Գաթրինզ եւ Ուինտըր:

ԻՐԱՆ

ԹԵՀՐԱՆ

Շաբաթ Ապրիլ 24-ին, ապրիլեան ողեկոչումի հանդիսութիւնները սկսան Թեհրանի Ս. Սարգիս Եկեղեցին հոգեհանգստեան պաշտօնով, հաղարաւոր Թեհրանահայերու ներկայութեամբ: Ցաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն մըն ալ կատարուած է Նահատակաց Ցուչարձանին առջեւ: Ողեկոչման աւարտին կարդացուած է հինգ կէտերէ բաղկացած բանաձեւ մը, ուր Իրանի իսլամական Հանրապետութեան կառավարութեան առաջարկուած է պաշտօնապէս ճանչնալ Թուրքիոյ գործած ցեղասպանութիւնը եւ դատապարտել արեւմտեան Հայաստանի հողերու բռնագրաւումը, Միջազգային ատեաններէն եւ Եւրոպայի Յորհրդարանի նախագահէն դատապարտել Թուրքիոյ կողմէ գործադրուած ցեղասպանութիւնը:

ՆՈՐ ԶՈՒԼԱ

Հոս ալ, Հայերը իրենց պանդուածային մասնակցութեամբ նշած են Ապրիլեան Եղեռնի 78-րդ տարելիցը: Հանդիսութիւնները սկսած են Ապրիլ 22-ին աշակերտական ձեռնարկով: Ապրիլ 23-ին, հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է Ս. Ամենափրկիչ վանքի Ապրիլեան Ցուչարձանին չուրջ: Նոյն իրիկունը եղոյթ ունեցած է հարաւային Իրանահայութեան երեսփոխան՝ Արտաւազդ Բաղումեան: Ապրիլ 24-ին, տեղի ունեցած է նախ պատարագ, ապա իրիկունը Հ.Մ.Մ. Աբարատ-ի չրջափակը գեղարուեստական երեկոյթ: Բանախօսած է Թաթուլ Օհանեան: Ներկայացուած են «Անդրելի դանգակատուն»էն հատուածներ Լ. Շանթ թատերախումբին կողմէ: Եղբարիակիչ խօսքը արտասանած է Կորիւն Սրբ. Պապեան:

ՍԻԼԻՀՏԱՐԻ ՊԱՐՏԷԶՆԵՐԸ

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

«ԱՆԻ ՔԱՂԱՔ ՆՍՏԵՐ ԿՈՒ ԼԱՅ···»

Այդ տեսարանը աղիքներս կը գալարէ սուր ցաւով ու բոլոր ուժովս կը զոռամ:

Մայրս, մօրաքոյրերս, մեծ մայրս կու գան դէպի ինձ, կը չրջապատեն, կը հարցուփորձեն:

Իմ մանկական հոգիս իմ ամբողջ ուժովը կ'ընդոստնայ կատարուած խժդըժութեան դէմ... եւ յետոյ, այդ մարդը, որ կը չարունակէ սղրալ իր ցըրտած գործիքներուն եւ տապալած կրակարանին քով, ինձ համար Անի քաղաքն է որ նսեմ կու լայ...

Իմ կրած ուժգին զգացումներուս ազդեցութեան տակ արցունքը կը ժայթքէ աչքերէս եւ վերջապէս ձեռքովս ցոյց կու տամ ինձ յուզող տեսարանը:

Ան տակէն, չուրջս եղողները կը հասկընան եւ մեծ մայրս կ'ըսէ.

- Եաւրո՛ւմ, ինչո՞ւ սիրտդ վեր կը հանես, ան եահուտի է... եահուտի՛... Եւ որովհետեւ, չհասկնալով այդ բառերուն լմաստը, աղիողորմ ակնարկով կը նայիմ մեծերուն, օգնութիւն աղերսելով անոնցմէ, մեծ մայրս կը բացատրէ.

- Անոնք Քրիստոսը չարչարեցին, խաչը հանեցին, այդ մեղքն է որ կը քաւեն...

Ո՛չ, ո՛չ, իմ մատղաչ հոգիս չամոքուիր այդ խօսքերով եւ առաջին անգամ թիթեղագործ անծանօթ հրեան իմ մէջ կ'արթընգնէ զթութեան տանջալի եւ անազորոյն զգացումը:

***

Տասը տարեկան էի, երբ օր մը, վերյիչելով այս դէպքը, հարցուցի հայրիկիս, որուն կարծիքը արդէն հեղինակութիւն էր ինձ համար:

Ճի՞շդ է որ եահուտիները դէշ են:

Իմ սիրելի հայրիկս, իր պայծառ աչքերը դարձնելով ինձ, ըսաւ խաղաղութեամբ.

- Աղջի՛կս, չկայ դէշ ժողովուրդ այս աշխարհիս վրայ: Կան դէշ մարդիկ եւ լաւ մարդիկ:

- Հապա Թուրքե՞րը:

- Նո՛յնպէս:

ԱԼԵՄՏԱՂԻ

Եօթը տարեկան էի, երբ տունէն փոխադրուեցանք: Հայրս վարձեր էր նոյն թաղին մէջ աւելի ընդարձակ տուն մը, որ ունէր տասնըչորս սենեակ, ընդարձակ պարտէզ դարատափերով եւ երկու բակ:

Հայրս իր գնաւորութեամբ չէր կրնար համակերպիլ միջակ եւ համեստ կեանքի: Ան չափազանց լաւատես էր եւ ձգտում ունէր ամէն ինչ մեծ տեսնելու. իր ծրագիրները, որոնք բաւականին հարուստ երեւակայութեան արդիւնքներ էին, համապատասխան չէին իր նիւթական միջոցներուն: Հօրս այդ տրամադրութիւնը մեծ դժուարութիւններու կը մատնէր զինքը, բայց անիկա ընկճուող մարդ չէր:

Այդ միջոցին իր արհեստանոցը բանականին հասոյթ կը բերէր լայնօրէն ապրելու համար, եւ մօրաքոյրներս համաձայներ էին տան վարձքը վճարել իրենց աշխատանքի արդիւնքով:

Անմիջապէս որ փոխադրուեցանք նոր տունը, հայրս կահաւորել սուաւ իր ճաշակին համաձայն եւ սկսանք ապրիլ լայն եւ ուրախ կեանքով: Ազգականներ եւ բարեկամներ կուգային, օրերով հիւր կը մնային: Հայրս կ'ներթար չուկայ եւ կը ղրկէր ոչ նուազ քան կէս ոչխար, ապնիւ տեսակի ձուկեր, զանազան բանջարեղէններ եւ միրգեր: Երբ անգամ մը տունը կը լեցուէր բարիքներով, հակառակ որ բազմանդամ ընտանիք էինք, հայրս կը համարէր որ լաւագոյն է մարդիկ հրաւիրել, որպէսզի օրը ուրախ անցնի:

Թրայան մօրաքոյրերս եւ հայրս ինքը ամբողջ չարաթը չարաչար կ'աշխատէին եւ կիրակի ու տօն օրերը կը մսխէին ոչ մէկայն իրենց վաստակածը, այլեւ աւելին: Պարտքերը կը դիզուէին վաճառողներուն մօտ եւ երբեմն հայրս հարկադրուած կ'ըլլար վաչխով դրամ փոխ առնելու, քիչ մը «ոսկեզօծելու» համար կացութիւնը:

Այդ չրջանին, ամէն տարի գարնան կ'ներթայինք Ալեմտաղի, զբօսնելու: Հայրս կը վարձէր երկու սայլ, որոնց վրայ կը տարքէին հովանիները: Սայլերու մէջ կը գետեղէին անկողիններ, բարձր, ծածկոցներ եւ եռեւները կը կապէին մեծ սակառներ, լիքը ամէն տեսակ ուտելիքներով: Ցետոյ, մեծ ու պզտիկ, բարեկամներով եւ երբեմն դրացիներով կը տեղաւորուէինք սայլերուն մէջ եւ իրիկնամուտին ճամբայ կ'ելլէինք:

Եզերու չծուած սայլերը կը յառաջանային կռնչելով Սկիւտարի փողոցներէն: Տղամարդիկ քալելով կ'ներթային մինչեւ Բոստա եօլու եւ այնտեղ կը միանային մեզի եւ կը չարունակէին քալել սայլերու երկու կողմերէն: Կ'անցնէինք Թոփհանէ-օղլուի պողոտայէն, կը հասնէինք Սարը Խայա (դեղին ժայռ), ուրկէ յետոյ դուրս կ'ելլէինք քաղաքէն, Քիւչիւք Ճամլըճայի ստորոտէն դառնալով, եւ կը մտնէինք Եալընըզ Սեւլի օվասին (ա.անձին նոճիի հովիտը):

Ընդհանրապէս կ'ընտրէինք լուսնակ գիշեր: Փոքր քոյրս վաղուց քնացած կ'ըլլար մօրը գիրկը, բայց ես աչքերս չորս բացած կը դիտէի չուրջս եւ աւելի ճիշդ ներաւօրէն կ'ապրէի ամէն մէկ րոպէն: Հովիտէն անդին կ'ներեւէին Ղայըչ տաղրի լեռներուն կոհակաւորումները: Լուսնի լոյսին տակ հովիտը կը պարզուէր մեր առջեւ ատափային ցոլքերով: Մեզ հետ կ'ըլլային անվրէպ երգող մարդիկ եւ նուագածուներ: Սայլերու կռինչին եւ եղերու վիզէն կախուած բժժոցներու հնչիւններուն կը միանային անոնց սիրատարփ եւ տխուր երգերը: Այդ մարդոց հառաչող երգը լսելով ինձ կը թուէր թէ անձնական տառապանք մը կ'արտայայտեն, մանաւանդ երբ յաճախ իրենց երգը կ'ընդհատէին եւ կը կռչէին.

– Ամա՛ն ... ամա՛ն...

(Շար. 15)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ֆր· Կապոյտ Խաչի Շաւիղի Տէր -- Դաւթեան մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ, Կիրակի, Մայիս 16, տեղւոյն Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին, յաւարտ պատարագի ի յիշատակ անցեալին ծառայած իր ողբացեալ ընկերուհիներու յիշատակին:

Յաւարտ պատարագի ճաշ մը կը տրուի Եկեղեցւոյ կից Ս· Պալասանեանի սրահին մէջ:

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի Լէոլա Սասունի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ Համբարձումի օրուան ոճին առթիւ վիճակախաղ, Հինգշաբթի, Մայիս 20, կէսօրէ վերջ ժամը 15-ին Ս· Յակոբ Եկեղեցիի բակին մէջ:

7, rue Arthur Michaud, Marseille 15e

ՅԱԽՂԱՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ· -- Վաստպուրականի Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը յայտնել կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Մկրտիչեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Վազգէն Մկրտիչեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Մկրտիչեանի եւ զաւակներուն եւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն, իրենց սիրելի մօր, մեծ -- մօր, ապզականին եւ խնամիին՝ Այրի Տիկին Ազատուհի Մկրտիչեանի մահուան առթիւ:

(Շար· Ա· էջէն)

ունենան ծափահարելու իրենց սիրելի խումբը եւ յիշելու անոր ընդհանրապէս զոհացուցիչ արդիւնքները, չուրջ տասը ամիսներէ ի վեր:

Անցեալ չաբաթ իրիկուան պարտութիւնը (3 -- 0), Սըտանի մէջ, պէտք չէ չուքի մէջ ճգէ նախորդ յաջողութիւնները: Պատճիայի առջեւ ալ (երթ մրցման՝ 2 -- 2) կրնայ պատահիլ պարտութիւն մը, բայց այդ մեծ կարեւորութիւն մը չի կրնար ունենալ, թէեւ միշտ հաճելի է յաղթանակով մը վերջացնել մրցաշարք մը:

Հ· Մ·-ը կը պահէ իր իրաւունքը՝ մրցնելու յառաջիկայ Օգոստոսին, երկրորդ դասակարգի ընդարձակուած (22 ակումբներ) ախոյենութեան մէջ՝ ուր բոլոր մասնակիցներն ալ պարտին ունենալ արհեստավարժ (փրոֆէսիոնէլ) կառուցուածք:

Զորրորդ դասակարգ, Վալանս (2) -- Նոր -- Գափ՝ 3 -- 4: Վալանս 5-րդ է: Վերջին մրցում, Շաբաթ օր՝ Ռիմիլիի հետ, Վալանսի մէջ:

***

ԻՍԻ ՅԱՂԹԱՆԱԿ ՄԸ ԵՒՍ

Կիրակի օր, Իսիի Հ· Մ·-ը կը խաղար իր 20-րդ ախոյենական մրցումը, ի հաշիւ Փարիզի շրջանային պատուոյ դասակարգին: Սիւրէնի դաշտին վրայ, յաղթած է տեղական խումբին՝ 0 -- 2:

Ա.յսպէսով, Հ· Մ·-ը կը հաստատէ իր առաջատարի դիրքը· այսուհանդերձ, վերջի համբուն վրայ, կայ միշտ վտանգ: Սարսէլ եւ Ռասինկ հեռու չեն: Վերջին երկու մրցումները վճռական պիտի ըլլան այս երեք ակումբներուն համար:

Նահանգային առաջնութիւններ· --
Ա.ֆոլվիլ Հ· Մ· -- Ս· Օ· Փարիզ 3 -- 2:
Ա.նտուվիլ Հ· Մ· -- կարժ 3 -- 6:
Էֆ -- Սէ Թէհրան -- Հ·Մ·Ը·Մ· Ֆրանս 4 -- 1:

Լիկի ախոյենութիւն, Լիոնի շրջան, Վալանս (3) -- Էյրիէօ 2 -- 2· Վալանս 7-րդ է· կը մնան երկու մրցումներ:

Ռոնի առաջնութիւն, Հ· Մ· Ը· Մ· Լիոն -- Տէսին (2) -- Լա Վէրփիէր 4 -- 0, Ֆոնթէյն -- Վիէն Հ· Մ· 4 -- 0:

Հ· Մ· Ը· Մ·-ի առաջին կազմը Կիրակի պիտի հիւրընկալէ առաջատարը՝ Ամպէրիէօ, Տէսինի դաշտին վրայ:

Վ· Ս·

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՏԷՍԻՆ· -- Տիկին Մարիամ Հարէլեան 200 Ֆր· կը նուիրէ «Ցառաջ»ին իր ամուսնոյն՝ Յովհ· Հարէլեանի մահուան Գ· տարելիցին ի յիշատակ:

***

Տիկին Ամենուհի Գեւոնեան 100 Ֆր· կը նուիրէ «Ցառաջ»ին Հայր Պօղոս Տէր -- Պօղոսեանի յիշատակին (մահացած Թուրքիոյ):

FRANCE 3

Ղարաբաղի այն ընփորթաժը որ պիտի սփռուէր Կիրակի, Մայիս 9, ժամը 22·30-ի Լրատուութեան ընթացքին (տես «Ցառաջ» Մայիս 7) յետաձգուած է Կիրակի, Մայիս 16-ին, նոյն ժամուն:

VILLEURBANNE

JOURNEES NON-STOP DE CULTURE POPULAIRE

dans le cadre du Printemps des Associations, la Ville de Villeurbanne organise :

les 15 et 16 Mai
au Centre Culturel
234, Cours Emile Zola à Villeurbanne
deux journées non-stop
de culture populaire
La Maison de la Culture Arménienne
de Villeurbanne présentera
au programme du Dimanche 16 Mai
l'Ensemble Instrumental SPITAK
Venez nombreux assister aux représentations des associations grecque, espagnole, togolaise, portugaise, irlandaise, bulgare, etc... dès le Samedi 15 Mai — programme diversifié : jeux d'esprit, représentations théâtrales, concerts, danses folkloriques...

—— Entrée libre ——

CONFÉRENCE

CYCLE DE CONFERENCE
U. C. F. A. F.

ORIGINES ET LANGUES DES PEUPLES VOISINS DE L'ARMENIE

par BARET MANOK
Docteur en Langues et Littératures Orientales

Vendredi 14 Mai à 20 h 45
6, Cité du Wauxhall — Paris 10e
M° République

Participation aux frais : 35 F.

DATE A RETENIR

Samedi 9 Octobre
DÎNER DANSANT
CAPA CLUB à Alfortville
organisé par la Croix Bleue,
section Hélen Puzant d'Alfortville

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՅԻՍ 16· -- «Վեցերորդ Կիրակի Ս· Յարութեան»:

Առաւօտեան ժամերգ· ժամը՝ 8·30-ին:
Պատարագ սկիզբ ժամը՝ 10-ին:

Կը պատարագէ՝
ՄԱԿԱՐ ՔԱՀԱՆԱՅ ՆԱՃԱՐԵԱՆ

Կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐՃԱԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի հոգեհանգիստ կը կատարուի:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՄԱՅԻՍ 20· -- Տօն՝ Համբարձումն Քրիստոսի:

Պատարագի սկիզբ ժամը՝ 10-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՄԱԿԱՐ ՔԱՀԱՆԱՅ ՆԱՃԱՐԵԱՆ

***

Սէն - Ռաֆայէլի Ս· Յովհաննէս Եկեղեցւոյ մէջ կը պատարագէ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔԱՀԱՆԱՅ ԴԱՄՊԱՐԵԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ - ՓԱՐԻԶ

կը ներկայացնէ՝

ՌՈՒԲԷՆ ԵՐԵՒԱՆՑԻ

Հայ երգի բանաստեղծ

Շաբաթ, Մայիս 15, ժամը 20·30-ին

Զարուհի եւ Տիգրան Տէմիրեան սրահը
17, rue Bleue, Paris 9e

Մուտք 80 Ֆր·:

KERMESSE ANNUELLE

organisée par
La Commission des Dames de la Cathédrale Apostolique Arménienne SERPOTZ-TARKMANTCHATZ ..
au Centre Culturel Sts Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado, Marseille

LES 22 ET 23 MAI

Programme
22 Mai : 18h30 cocktail.

23 Mai : 10h Messe solennelle
11h30 Requiem
12h30 Restauration sur place
13h Tirage de la tombola.

Pendant toute la durée de la kermesse exposition de bijoux, livres objets divers.
Spécialités arméniennes.

L'ASSOCIATION «THEATRE DE LA BOHEME»
présente
UNE COMEDIE MUSICALE

"MA TANTE DE PARIS"

«Alors que la tante de Paris est attendue à Erevan avec impatience par son neveu et ses voisins...».

Adaptation, Mise en scène, Musique, Paroles :

NAREK DOURIAN

Avec la participation de ses amis venus d'Erevan
Zaven ABRAHAMIAN, Aram MKCHITARIAN, Araïk DRTRIKIAN, Lévon GASPARIAN, Phiriouza KOZAKAN, Gaïané SARKSSIAN, Gaïané MKRTCHIAN.

Dimanche 13 et 20 Juin à 20 heures
au «Théâtre des ARTS-HEBERTOT»
78 bis, Bd des Batignolles, Paris 17e

CHATONS «Lac de Van»

Particulier vend superbes chatons de race «*Lac de Van*» vaccinés, tatoués, avec pedigrees. Ils seront visibles à l'expo du CATIMINI CLUB à Chelles les 15 et 16 Mai.

Tél. : (1) 46. 87. 61. 49.

Le Centre Culturel
SAINT MESROB
expose
Rouben VARCHAMOV
EAUX - FORTES

du 13 au 23 Mai
Tous les jours de 15h à 19h30
(sauf Samedi 15 Mai)

Vernissage le 13 Mai de 18h30 à 21h.

— Entrée libre —

10 bis, rue Thouin, Paris Ve
M° Monge ou Cardinal Lemoine

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՄԱՐՍԷՅԼ

ՏԻԿՆԱՆՑ
ՕԺԱՆԴԱԿ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

կը կազմակերպէ՝

ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ՁՐՈՑՑ

դէպի Երուսաղէմ իր կազմակերպած Ուխտանդնացութեան առընչութեամբ

Կիրակի, Մայիս 16, ժամը 15-ին Մայր Եկեղեցւոյ Արծրունի Զրբաչեան սրահին մէջ:

Յայտագիր· --
-- Լուսանկարներու ցուցադրում:
-- Վիտէօ -- լուսարձակում:
-- Տեղեկութիւններ Հայ -- Երուսաղէմի մասին:

Մուտքը ազատ է:

17e ANNIVERSAIRE
DE LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE MARSEILLE
12 - 14, rue Saint Bazile
Samedi 15 Mai à 20 h 30

GRAND REPAS

sous la Présidence de
M. et Mme Varoujan Minassian
Orchestre — Animation — Ambiance arménienne
—Prix de repas : 150 F.—
Réservation MAJC : 91 50 15 09

LE COMITE DE PARIS
DE L'U. G. A. B.

vous invite à l'exposition de

HOVIV

«Vous trouvez ça drôle?»

Exposition du 6 au 19 mai
Heures d'ouvertures : de 18h à 22h
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — Paris 17e
(M° COURCELLES) Tél. : 45 20 03 18

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 14
VENDREDI
14 MAI
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԱՍԱՆՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·062 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 18.062

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ փոփոխութենէն ի վեր, չորրորդ անգամն է որ ղրամատուները որոշեցին իջեցնել ղրամին տոկոսը որ 9,25%-էն կ'իջնէ 9-ի: Այս նոր կարգադրութեամբ մէկ ամբողջի կը հասնի հինգեան տոկոսի վերայ կատարուած նազուանը: Ղրամին «վարձքը» իջեցնելը կատակ ունի զարկ տալ անտեսական վերապրեցումին, տարաբախտ Պէրէկովայի այնքան սիրելի ռըփրիզին: Կ'արժէ յիշել որ ինք չատ ջանք թափեց որպէսզի այս տոկոսները իջեցնել տայ, բայց, ղրամատուները ընթացք չտուին այն առեն:

ելցինի ճամբու դնելէ ետք ապահովութեան մարմնի քարտուղարը՝ Սկոկով, փոխ-վարչապետ՝ Գէորգի Խիժա (ճարտարուեստի պատասխանատու) առաջնորդական ժողով մը հրաւիրած է յունիս 5-ի համար: Այս ժողովը կը բաղկանայ Դաշնակցութեան իւրաքանչիւր հանրապետութեան, չրջանի կամ հոդամասի երկու ներկայացուցիչներէ ինչպէս նաեւ նախագահին եւ Խորհրդարանի հոանքներու ներկայացուցիչներէ: ելցինն այս հակայարձակումով կ'ուզէ խաղի բերել իր ընդդիմադիրները: Խորհրդարանի նախագահն ալ Խասբուլադով «ծուղակ» մը կը նկատէ ելցինի այս քայլը:

ՏՒՄԻՐԷվ, երկրորդ քուէարկութեան առեն ալ համեմատականի մնացած է միայն 235 ձայն ստանալով, երբ 2 / 3-ի մեծամասնութիւնը անհրաժեշտ էր: Երրորդ քուէարկութեան պարզ մեծամասնութիւնը կը բաւէ:

ԳՈՐԲԱՉՈՎ Ֆրանսա կուգայ Մայիս 28-էն Յունիս 2 եւ այդ առթիւ հանդիպում պիտի ունենայ նախագահ Միթերանի հետ:

ԿԻՊՐՈՍի վերաբերող բանաձեւի մը քուէարկութեան առեն, Ռուսաստան, առանձին անդամ ըլլալով վէթոյի իր իրաւունքը գործածեց: Բանաձեւին ծրագիրը կը նախատեսէր Կիպրոսի ՄԱԿ-ի ուժերու նիւթական ստանձնումը ՄԱԿ-ի բոլոր անդամ Պետութեանց կողմէ, ինչ որ պիտի ստիպէր Ռուսաստանի որ 1,9 միլիոն տոլար վճարէ տարին: Իր այս ընթացքով, Ռուսաստան կ'ուզէ նաեւ ապահովել հնչեցնել խաղաղապահ ուժերու օրէ օր աճող ծախքերուն վերայ: Կիպրոսի ուժերուն ԻՒ-ԷՆ-ԷՖ-Ի-ՍԷ – ԻԿՈՒՔ – ՓԷ (ՄԱԿ-ի ուժեր պաշտօն ունենալով խաղաղութեան պահպանումը Կիպրոս) ծախքերը կ'ապահովուին անդամ Պետութեանց կամաւոր օժանդակութեան հիման վերայ, ինչ որ աւելի ծանր կը կշռէ այն երկիրներուն վերայ որոնք զօրք կը հայթայթեն:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆի Պաշտպանութեան նախարարը Անգարա այցելութեան ընթացքին ղիւանագիտական պատշաճութիւններէն անտեսելով, զայրացուցած է թուրք շրջանակները: Մամուլը հակազդելով անոր վարմունքին, կը զրէ թէ ատիկա ձեւ մըն էր չեչոեելու համար Ռուսաստանի մեծութիւնը ու արհամարհանքը աւելի փոքր երկրի մը դէմ: Այսուհանդերձ, երկու երկիրներու միջեւ ստորագրուած է պինուրական գործակցութեան համաձայնագիր մը:

ՔՐԻՍՏՈՍի խաչին մէկ կտորը ածուրդով ծախուած է, Մայիս 12-ին, փարիզ (օթէլ Տրուօ): 10 հազարի առաջարկուած, ծախուած է 100 հազար ֆրանքի, բայց, բաւական ազմուկ ելած է, փարիզի Արքեպիսկոպոսութիւնն ալ յիշեցուցած է որ մասունքներու վաճառքը արգիլուած է կաթողիկէ եկեղեցւոյ կանոնագիտութեան մէջ: Ըստ նոտարի այն գրասենեակին որ այս վաճառքը կատարած է, Քրիստոսի խաչին այս մէկ կտորը Երուսաղէմի Պատրիարքին կողմէ 1856-ին յանձնուեր է Տիկին Թուվընելի, որ կինն էր Նափոլէոն Գ-ի Արտաքին նախարարին եւ այն առեն Ֆրանսայի դեսպանուհի ի Պոլիս: Թուվընել ընտանիքը վաստաթուղթ մը ներկայացուցած է Պատրիարքին ձեռագրով եւ վաւերականութեան վկայական մը Վատիկանի, լատիներէն գրուած եւ 1855-ի թուականը կրող: Վաճառքին արդիւնքը պիտի յատկացուի օքիսք մանուկներու կազմակերպութեան մը: Վաճառքն ալ արդարացուած է այլ պատճառաբանութեամբ որ Թուվընել ընտանիքը որու մէկ անդամը օքիսք է, ժառանգորդ չունի: Մերանաւոր Լիւսթիժէ հաղորդագրութիւն մը հրապարակած է հաստատելով թէ վաճառքը, ինչ որ ալ ըլլան բարի նպատակները, դէմ է Եկեղեցւոյ իրաւունքին: Արքեպիսկոպոսարանը չի կրնար ընդդիմանալ, բայց կ'ուզէ պաշտօնապէս ճչդել իր դիրքը:

ՔԱԹՐԻՆ ՏԸՆԷՕվ բացումը կը կատարէր, Մայիս 13-ին, Շարժանկարի Քաննի փառատօնին իր նոր ֆիլմով՝ «Նախընտրած եղանակս» Անտրէ Թէչինէի: Քաննի 46-րդ փառատօնն է, 23 ֆիլմեր պիտի ներկայացուին եւ մրցանակը պիտի տրուի Մայիս 24-ին: Դատաւարքի նախագահն է Լուի Մալ:

ԱՆԳԱՐԱՅի ռուսական դեսպանատան մէջ ածուրդով 56 հազար տոլարի ծախուած է Այվազովսկիի իւղանկարէ մէկ պատառը: Գնորդը Պոլիսէն հեռաձայնով մասնակցած է ածուրդին. ապա յայտնի դարձած է որ մշակութային ընկերակցութիւն մըն է պատառը գնողը:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՆՇԱՆԱԽՈՒԹԻՒՆ

ՊԵՏԻԿԵԱՆ ՄԻՇՏ ՆԵՐԿԱՅ

Անցեալ չաբթուան ընթացքին, Քալիֆորնիոյ մէջ տեղի ունեցան աշխարհի բաժակի մրցումները: Հրաչեայ Պետիկեան, Պարչելոնայի Ողիմպիականներուն ախոյեանը, անդամ մը եւս վայլած է, չահելով առաջնութիւնը՝ 700,5 կէտ, ատրճանակով, ազատ հարուած:

Մասնակցած է նաեւ իր դվխաւոր մասնագիտութեան մրցումին (Քարապին երեք դիրքերով) եւ նչանակած է 1260,7 կէտ: Դասաւորում՝ երրորդ:

Դասաւորումէն աւելի, ինչ որ կ'արժէ ընդգծել, Հայաստանի մարզիկներուն եւ անոնց վարիչներուն չանքերն են ներկայ ըլլալու, Հայաստանի անունով, կարելի եղածին չափ մեծ թիւով միջազգային հանդիպումներու, հակառակ Հայրենիքի

Արկածը բաւական մեծ համեմատութիւն ներ ունի եւ չի վնասեր միայն Հայաստանի, այլեւ՝ Վրաստանի որ զրկուած է այլեւս կազէ: Մասնագէտներ փութացած էին տեղւոյն վրայ ճչդելու համար նորոգութեան պահանջներն ու պայմանաժամերը:

***

Հայաստան գտնուող ռուսական բանակի 5 զինուորներ դերի տարուած են հայկական հոդամասին վրայ Ազերիներու կողմէ եւ Ադրբեջանի դերագոյն Աւեանի զինուորական դատարանը հինգն ալ մահուան դատապարտած է, այն յանցանքով որ կռուած են Հայերու կողմին:

***

Մայիս 12-ին Բաքուի ձայնասփիւռը սփռած է Ադրբեջանի Պաշտպանութեան նախարարին յայտարարութիւնը, ուր ան անդրադարձած է Ռուսաստանի Պաշտպանութեան նախարարին Անգարայի մէջ յայտնած մտահոգութեան, ինչ կը վերաբերէր կարգ մը երկիրներու կատարած ռազմական եւ պինամթերքի օգնութեան՝ Ադրբեջանի նկատմամբ: Ազերի նախարարը աւելցուցած է թէ ռուսական եւ հայկական այս տեսակի մեզադրանքները կը միտին քօղարկել ճչմարտութիւնը՝ այսինքն Ռուսաստանի օգնութիւնը Հայաստանին եւ ատոր իբր փաստ ան նչած է ռուսական ռազմական օգուժի օդատարծումը Հայաստանի կողմէ:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱՌԱՋՆՈՒԹԻՒՆ ՊՈԼՍՈՑ ՄԷՋ

Պոլսոյ մէջ տեղի ունեցած Եւրոպայի ախոյեանութիւններուն ընթացքին – դասական ոճ – հայաստանցի մարզիկները լաւ արդիւնքներու չեն հասած, ինչ որ զարմանալի չէ, նկատի ունենալով երկրին պայմանները:

62 քլգրմ· դասակարգին մէջ, Մանուկեան դասուած է 5-րդ: Հինգերորդ նաեւ Եղիչեան 90 քլգրմ· դասակարգին մէջ:

Առաջնութիւնները չահած են ընդհանրապէս նախկին Խորհրդային Միութեան հանրապետութիւններուն մարզիկները: Թրքական ոչ մէկ յաջողութիւն: Իրաւ է որ Թուրք ըմբիշները զօրաւոր են մանաւանդ ազատ ոճով մրցումներու մէջ՝ որոնք կը սկսին այս չաբթու վերջը, անոնք ալ Պոլսոյ մէջ:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՍԷՆ – ԹՈՒՆԹՈՒԱՆ՝ ԴԺՕԽԱՐ ՎԵՐՋԱԽՈՐՈՒԹԻՒՆ

ՍԷՆ - ԹՈՒՆԹուանի Հ· Մ·-ը կրած է կիրակի օր, իր խակ համակիրներուն առջեւ, պարտութիւն մը ՍԷՆ – Սիրէ (0 - 1)՝ որուն պէտք էր յաղթել, բոլորովին զերծ ըլլալու համար վայրէջքի վտանգէն:

Հայանուն ակումբին վերջին երկու մրցումները դժուար պիտի ըլլան: Ցառաջիկայ կիրակի պիտի խաղայ Ֆոսի մէջ· երթ մրցման՝ 0 – 0:

Վերջին մրցում, Մայիս 23-ին, ՍԷՆ – ԹՈՒնթուանի դաշտին վրայ, Լը Փիւժէի հետ: Այս երկու խաղերը վճռական պիտի ըլլան, հետեւաբար, որոշելու համար թէ «ՍԷՆ – ԹՈՒնթուանի Հայ Մարզական Եբիտասարդութիւն»ը պիտի կրնայ մնալ կամ ոչ Միջերկրականի լիկին բարձրագոյն դասակարգին մէջ: Ներկայիս, հայանուն ակումբէն զատ, ուրիչ 4 – 5 մրցակիցներ արտաքսուելու վտանգին տակն են:

***

Հ· Մ· Ը· Մ· ԿԸ ԴԱՍՈՒԻ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

Փրովանսի (նահանգային) բարձրագոյն դասակարգի առաջնութիւնը վերջացած է անցեալ կիրակի: Հ· Մ· Ը· Մ· – Արծիւ կը դասուի 6-րդ, 12 մրցակիցներու միջեւ: Անցեալ կիրակի, հաւասարութիւն ՍԷՆ-ԹԷմի դաշտին վրայ՝ 2 – 2:

Այս մրցաշրջանին ալ Հ· Մ· Ը· Մ· – Մարսէյլ կրցաւ խաղալ միչտ գրեթէ ամբողջովին հայածին մարզիկներով, ինչ որ բացառութիւն է ներկայիս Ֆրանսայի մէջ գործող հայ մակդիր ունեցող Փութպոլի ակումբներուն համար:

Վարիչներուն կը մնայ պատրաստել յաջորդիկայ մրցաշրջանը, հետանկար ուներով, վերագտնել տեղ մը, աստիճան մը վեր, ըլլի ախոյեանութեան մէջ՝ ուր Հ· Մ· Ը· Մ· խաղացած է քանի մը մրցաշրջաններ, անցեալին:

Հ· Մ· Ը· Մ· հետեւեալ կազմով կատարած է ախոյենական իր վերջին մրցումը·

Մանջուլեան, Մ· Սիլոհեան, Տէօքմէճեան, Ղազարեան, Ֆրանչէսքի, Վ· Սիլոհեան, Պիրլին, Խոդեան, Դերձակեան, յետոյ՝ Ֆ· Ղազարեան, Պապաեան, Պլազի, յետոյ՝ Գամպոյեան: Խմբապետ՝ Խոդեան, մարզիչ՝ Մարկօ Ղարիպեան:

***

ԲԱԲԳԷՆ ՄԵԼԻՔԵԱՆ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

Այս չաբթուան ընթացքին, Պէյրութ, աւելի ճիչդ՝ հայկական Պուրճ Համուտի

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ «ՋԻՆՈՒՈՐ»Ը

Պաշտպանութեան մարզը ու անոր հետ բանակը, յայտնապէս վճռած են դուրս գալ լուսանցքային իրենց դիրքէն ու խօսք ուղղել հայաստանեան հանրային կարծիքին: Առաջ լրաբերն է Պաշտպանութեան նախարարութեան պաշտօնաթերթ «Զինուոր»ը որ Ապրիլ 1-էն սկսած է լոյս տեսնել 16 էջով. առաջին թիւը կը կրէ Ապրիլ 1 – 8 թուականը, երկրորդը՝ Ապրիլ 22 – Մայիս 2: Գլխաւոր խմբագիրը կը կոչուի Գագիկ Մանասեան:

Առաջին թիւի առաջին էջին վրայ կայ ճեռքը հրացանով պինուորի մը նկարը որուն տակը գետեղուած է «Բանակը՝ հզօրութեան երաշխաւոր» դրուագիրը. հոն կ'ըսուի. «Այսօր Հայաստանի հզօրութեան առաջնային դերը պատկանում է պետական բանակին:

Բանակն է վճռելու պատերազմի ելքը, կերտելու Հայոց յաղթարշաւը եւ որոշելու խաղաղութեան օրը: Հայոց բոլոր կառոյցները, թէ՛ սփիւռքեան, թէ՛ հայաստանեան, իրենց ամբողջ եռանդը անհրաժեշտաբար պէտք է ծառայեցնեն պետական բանակի ճեւաւորմանը»: Պատերազմական իրադրութեան մը մէջ երկար առնել ի վեր կարօտալի այս կեցուածքը, մաղթելի է որ արտայայտութեան հետ դոնէ նաեւ գործնական քայլերու վերածուելու փուլը: Որովհետեւ յետագայ էջերու ընթերցումները այդ ապահովութիւնը տալէ հեռու են:

«Զինուոր»ին նոյն թիւին Բ. էջին վրայ ընթերցողը պահ մը կը չուարի նշմարելով վեղարաւոր կրօնաւորի մը նկարը. սակայն չուարումը անմիջապէս կը փարատի երբ տարիներու հեռաւորութենէն կը ճանչնայ Խրիմեան Հայրիկը որուն «Հայրիկայի կաթեան եւ երկաթէ չերեփը» խորագրուած ծանօթ էջը տրուած է «խրմբագրական փոխարէն»: 1878-ի Պէռլինի վեհաժողովին վերագարձին արտասանուած այդ քարոզին վերջաբանը չատ համահունչ է առաջին էջէն մէջբերուած տողերուն.

«Ժողովուրդ Հայոց, անշուշտ լաւ հասկըցած թէ զէնքը ինչ կրնար գործել եւ կը գործէ. ուրեմն, սիրելի եւ օրհնեալ Հայաստանցինե՛ր, գաւառացինե՛ր, երբ Հայրենիք վերադառնալու լինիք, ձեր բարեկամաց եւ ազգականաց իբր պարգեւ՝ մէկ մէկ զէնք տարէք. զէնք առէք եւ դարձեալ զէնք: Ժողովո՛ւրդ, ամէնէն առաջ fo ազատութեան յոյսը fo վրայ դիր, fo խելքին եւ բազուկին ուժ տուր. մարդն ինքն իրմէն պէտք է աշխատի որ փրկուի»:

Ընթերցումին թափը չարունակուելով կը հասնի Արմէն Յովհաննիսեանի ծաւալուն թղթակցութեան. ան գացած է Զանգեզուրի պաշտպանական դիրքերը, ուրկէ կը նկարագրէ հայրենիք պաշտպանողներու պայմանները... ...«Առաջին օրուայ ուտելիքը մի բաժակ, աւելի ճիշդ, կաթսայիկի կափարիչ, բաղցրացած ջուր էր, մի կտոր հացի հետ: Յետագայում զինուրները իրենց անհրաժեշտ սնունդը պիտի ստանան պահածոյ մսից եւ շիլայից, որը բաւական սննդարար է: Ով հերթապահութեան մէջ չէր, փորձում էր քնել, որ խանգարում էր, բացի տեղի սղութիւնից, հողի խոնաւութեան ու վառարանի վատ վառուելուց առաջացած ծխի պատճառով: Երկու – երեք օրից զինուրի ոսկորները, լեարդը եւ յատկապէս երիկամները սկսում են "համերգներ տալ", իսկ միատեսակ կերակրից, լարուածութիւնից եւ հակառողջապահական վիճակից պաշտպանական ազդեցութիւնը կորցընող օրգանիզմը պատասխանում է ջերմախտով, լուծով, մարմինը ծածկող խոցերով կամ պարզապէս դէմքի համաչափութիւնների փոփոխմամբ (ուռած ճակատով կամ այտերով զինուրը այստեղ ոչ մէկի չի զարմացնում): վառարանն էլ իր հերթին «հրաժարուելով» թաց փայտն ընդունել, մրով ողողում է խցիկը: Մի քանի օր եւ դէմքիդ գոյնը կը փոխուի, բայց չուրախանաս դա առողջարար արեւայրուք չէ, այլ մռնիրն է շերտ առ շերտ ծածկում երեսդ, փակում բթանցքներդ»:

Լրագրողը մինչ այս պայմաններուն մասին նոթեր կ'առնէ, հրամանատար Համօն խոժոռ ակնարկ մը ձգելով անոր տեսարանին վրայ, կ'ըսէ. – «Էդ բոլորը որ գրում ես հէչ, գրի որ բիւռ (վիրակապ) չկայ, դեղ չկայ, բժիշկ չկայ, վիրաւորին տեղ հասցնելու համար աւտօ չկայ, էս տղերքը որ վիրաւորուեն՝ մէկը կենդանի չի մնայ: Ու ընդհանրապէս մի՞թէ հայրենիքը մեռնակ սրանց համար է, էլ հայրենիքը բանի տեղ դնող չկայ»:

«Հայրենիքը բանի տեղ չդնողի»ներուն մասին ալ արտայայտուած է յաջորդ էջին մէջ, գնդապետ Ա. Վարդանեան: Զօրակոչի համար թեկնածուներու տուները դիմող պաշտօնեաններու մասին ան կ'ըսէ. «ոմանք նրանց կոպիտ հայհոյանքով դուրս են վռնտում տնից՝ չթաքցնելով անգամ օդեղիքն չենթարկուելու իրենց որոշումը»: ... «Դժգոհում են նաեւ որ բազմաթիւ երիտասարդներ իրենց աչքի առաջ հանգիստ շարունակում են «խաղաղ» սեղանիկային առօրեան՝ առանց բանակ գնալու որեւէ մտադրութեան»: Այս նշումներէն ետք գնդապետը կ'ամբաստանէ ներկայ օրէնքը որ «զօրակոչից խուսափելու այնքան ճանապարհներ է տրամադրում որ այն շրջանցելու կարիքը շատ անգամ չի էլ զգացւում»: Գանգատը կ'ուղղուի նաեւ օրինական դործընթացին դրեթէ բացակայութեան. «ատիկանները գալիս են տուն ու ակտ կազմում որ զօրակոչի ենթակայ անձը ապօրինաբար բացակայում է Հայաստանից (իրականում յանախ պարզապէս թաքնւում է բարեկամների տանը) ու այդ ակտերը հարիւրներով դարսւում են դատախազի սեղանին»: Բնականաբար, ամէն տեղ նոյնը չէ պարագան ու օրինակ, «Ադրբեջանին սահմանակից շրջաններում զօրակոչը կատարուել էր փայլուն կերպով: Տեղի ժողովուրդը հետուստատեսութեամբ չէ որ իմանում է հայրենիքին վրայ հասած վտանգի մասին, այլ իր գլխին թափուող արկերից եւ ռումբերից»:

Այս կացութիւնը այնքան ծանր է պետական համար որ ան հարց կուտայ. «ե՞րբ պիտի հասկանան հայ ծնողները որ իրենց երեխաներին անհայրենիք տզրուկի տիեզերական եսամոլութիւն ներարկելով՝ ոչ թէ ապահովում են նրանց արիասիրտներից, այլ, ընդհակառակը, վտանգելով մեր համազգային անվտանգութիւնը, դարձնում են նրանց մեր մեծ ու փոքր ոսոխների կամքի զոհը»:

Գրութիւնը կ'ամբարտի Ա. Վարդանեանի յատակ դեղապիրով. «մինչեւ բանակից խուսափողներին աջակցողների հանդէպ պատժիչ միջոցներ չկիրառուեն, մինչեւ հայ տղամարդու տեղափոխումները 18 տարեկանից մինչեւ հաշուառումից դուրս գալը չվերահսկուի զինկոմիսարիատների կողմից, մենք ազգային լիարժէք բանակ չենք ունենայ»:

«Զինուոր»ը որպէս իր կողմէ կարելի համարկցութիւն ցասի դարմանին, դիմած է դասախարակիչ միջոցառումի մը. Ե-րդ էջին մէկ սիւնակը յատկացուած է ցանկի մը ուր տրուած են զինուորութենէ խուսափածներու անունները, ծննդեան տարին – հասցէները: Առաջին թիւին ցանկը ունի 33 անուն որոնք կը պատկանին Երեւանի Մաշտոցի եւ Միասնիկեանի շրջաններուն. երկրորդը չունի այդ բաժինը: Էջ մըն ալ յատկացուած է զինամթերքի ծանօթացման. հրազէն, թնդանօթ եւայլն: Պաշտպանական հարցերու, պատմութեան էջերէն քաղուածքներու, նաեւ քաղաքական հարցերու մասին գրուելիններ կան որոնց մէկ մասը թարգմանուած է:

«Զինուոր»ի Բ. թիւին մէջ երկու էջ յատկացուած է Քելբաջարի, որուն տարածքը կ'ըսուի թէ երեք հազար քառ. քմ. է, իսկ բնակչութիւնը մինչեւ գործողութիւնները ադրբեջանական աղբիւրներու համաձայն 60 – 80 հազար, ըստ հայկական աղբիւրներու՝ 15 հազար: Ուրիշ փորձած-ը ստորագրուած է թերթին Թղթակից Վահան Իշխանեանի կողմէ: Պատկերազարդ էջերուն մէջ կը նկարագրուին շրջանի բնութեան ու անհրաժեշտ օդին ստեղծած անյարմար պայմանները. Քելբաջարի մէջ որուն «շրջանային կեդրոնը մեծ գիւղ էր, բարեկեցիկ տներով» կը գրէ Վ. Իշխանեան, կը հանդիպի զօրավար Գ. Դալիբալթեանին ու կը հարցնէ թէ ի՞նչ էր Քելբաջարի գրաւման նպատակը ու ան կը պատասխանէ. «ստեղծել ապահով կապ Ղարաբաղի եւ Հայաստանի միջեւ, քանի որ Լաչինը գտնւում էր քարդ իրավիճակում: ... Հիմա այդ անհրաժեշտ եւ ապահով կապը բացուել է որը բացի ամէնից ինչից, ամենակարեւ ճանապարհն է դէպի Ղարաբաղ: Մի խօսքով, պատմականօրէն բզկտուած կտորներ միացան»:

Գալով շրջանը պաշտպանելու կարելիութեան, զօրավարը կը բացատրէ. «ինչ վերաբերում է բաղաքականութեանը, չեմ կարող ասել: Իսկ ռազմական եւ ռազմավարական առումով պէտք է եւ պարտաւոր ենք պաշտպանել: Մուսի գագաթը իրական ամրոց է եւ այստեղից մի փոքր զօրամիաւորում կարող է պաշտպանել ամբողջ շրջանը: Բացի այս ամէնը, սա մեր պատմական հայրենիքին է ու դուք կարող էք շատ յաճախ տարբեր տեղերում տեսնել մեր խաչէարերը»:

Նոյն թիւին մէջ ոգեփորձած մըն ալ կը Մարտակերտէն, որուն ազատագրուած գիւղերը կը վերադառնան անոնց բնակիչները: Պաշտպանութեան կոմիտէն շրջանի վերականգնումին լիազօր նշանակած է Վլադիմիր Սարգսեանը: Ան «կարեւոր կաւապէս դէմ է լիովին այրուած գիւղերի քանակիչներին համեմատաբար չվնասուածներուն տեղաւորելուն, ասելով, թէ այն ինչ վկայուած է պատմութիւնից գրանցուած բարեխնամներում, մենք ջնջելու իրաւունք չունենք, այրուած տները մոխիրներն էլ նորից շաղախի ենք վերածելու եւ ոչ թէ դաշտերով ու մնացեալ գիւղերով գրելու»:

Նոյն թիւին մէջ «Հայոց պատմութեան ուսմանաբանութիւնը» խորագրուած յօդուածաշարք մը սկսած է հրատարակել Ռաֆայէլ Իշխանեան:

Հայաստանի համար կենսական, գործնական անտեսուած – յատկապէս մինչեւ վերջին շրջանը – մարզի մը արժանացած լուրջ նկատառումին մէկ ապացոյցն է «Զինուոր»ը. մաղթելի է որ մարզին ռազմավարական բարելաւումին հետ աւելի ուժեղանան պաշտպանական ջանքերը ալ հայթայթուին թերթին համար ու ան յաջողի ունենալ աւելի որակաւոր թուղթ ու տպագրութեան պարագաներ:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՉԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՊԱՆԴՈԿԻՆ ՄԷՋ ՊԱՐԱՊ ՍՐԱՀ ՄԸ

Երբ կառքով կ'երթայինք դէպի խմբագրատուն, մայրուղիին վրայ անցանք օթօպիւսի մը քովէն: Անցնելէ առաջ ժամանակ ունեցայ տեսնելու, որ օթօպիւսին յետսամասին վրայ կախուած էր ցուցատախտակ մը, որով հայրենակիցները կը հրաւիրուէին զբաղարան սիրելու, տան մէջ զբաղարան ունենալու: Մըտածեցի որ օգտակար թերագրութիւն մըն էր: Անցանք եւ օթօպիւսը մեր ետին թողուցինք:

Քիչ վերջ տեսայ որ նոյն օթօպիւսը դարձեալ մեր առջեւէն կ'ընթանար: Ձայն Ճանչցայ եռեւի ցուցատախտակէն: Զարմացայ: Ի՞նչպէս մեզի հասած ու մեզմէ առաջ անցած էր: Բայց քիչ վերջ անդրադարձայ որ այդ օթօպիւսը քիչ առաջուանը չէր, որովհետեւ բոլոր օթօպիւսներուն ետին, նոյն կէտին վրայ, նոյն ցուցատախտակը կախուած էր: Գրաղարանը սիրեցէ՛ք, գրաղարան մը ունեցէ՛ք: Այն ատեն յիշեցի որ երկրին մէջ «Գրաղարանի Շաբաթ» հռչակուած էր: Ամէնուրեք, դպրոցներէն ներս կամ պողոտաներուն վրայ, գրաղարանի քարոզչութիւն կը կատարուէր, գրաղարանի գովք կը հիւսուէր:

Սա հազարաւոր օթօպիւսներուն մէջ, որոնք քաղաքին մէկ ծայրէն մինչեւ միւս ծայրամասը կ'երթան, ո՛վ գիտէ քանի հարիւր հազար մարդ փոխադրելով, սա պահուն քանի՞ հոգի գիրք մը կը կարդար արդեօք իր նստած տեղը: Օթօպիւսներու երկարատեւ ուղեւորութեան ընթացքին կա՞ն անցորդներ, որոնք իրենց ժամանակը արժեւորեն գիրք կարդալով: Աւեներ օթօպիւսներէ, համերաշխարհէ ներս կը տեսնէի երիտասարդներ, որոնք դասագիրք կը կարդային: Բայց դասագիրքը գիրք չէ բառին իրական իմաստով: Դասագիրքի մասին չէ՛ որ քարոզչութիւն կը կատարեն սա հազարաւոր օթօպիւսներուն ետեւէն կախուած ցուցատախտակները: Ո՛չ ալ լրագիրներու կամ մակագին – շաբաթաթերթերու քարոզութիւն: Գի՛րքի քարոզութիւն է այդ: Գրական, հասարակական, ընկերային կամ պատմական նիւթերու մասին գիրքեր: Գիրքեր հաւաքելու, գրաղարաններ կազմելու քարոզութիւն: Գիրք հաւաքել, բայց ո՛չ թէ ուրիշին ցուցադրելու, այդ գրաղարանով հպարտանալու համար: Այլ կարդալու համար: Կարդալէ հաճոյք առնելու համար: Գիրքը ժամանց կը նկատուի՞ մեր երկրին մէջ, գիրքը հաճելի զուարճութիւն մը կը նկատուի՞:

Փետրուար ամսուան մէջ քանի մը ընկերներու հետ Պոլու գացած էինք երկու օրուան արձակուրդով: Կիրակի մըն էր, մտածեցինք այցելել նաեւ Ապանտ: Ապանտի լճին չուրջ ձիւներու վրայ փիքնիք մը ընելէ վերջ, քիչ մը հանդչելու ու տաքնալու համար մտանք տեղւոյն ամէնէն ժողովրդական ու սիրուած պանդոկը ներս: Պանդոկին լոպին կ'եռեւեփէը ամէն տեսակ այցելուով եւ յաճախորդով: Ճնշական մթնոլորտ կը տիրէր ներսը: Չնայած կամ նոր ծանօթներ իրարու կը հանդիպէին, կ'ողջագուրուէին, թէյ – սուրճ կը խմէին: Երախաներ հոս – հոն կը վազէին, կը զուարճանային: Սկսանք չորիլ այս արդիական չքեղ պանդոկին յարակից սրահներուն մէջ: Ինչէ՛ր չկային: Գեղձիկ իրեղէններու խանութներ, պուքիներ, յուշանուէրներու խանութներ, կրպակներ: Բոլորն ալ խճողուած էին տարբեր տարբեր գնորդներով: Քիչ անդին մարզահ մը կար, ուր մարզիկ նորաձեւ զգեստներու վրայ մարզանք կ'ընէին, մարզախաղեր կը սարքէին, վոլեյ – փոլ կը խաղային: Փակ լողաւազան մը՝ կիներ ու այրեր կը լողային դուրսի ճնշած ջուրին մէջ: Վարսայարդար մը՝ նաեւ առջեւ տիկիններ կարդի կը սարսէին: Երբ այսպէս կը չրջէինք, կարծես աղբող աշխարհի մը քաղկերակը կը զարնէր մեր մատներուն ծայրը: Մարդ ապրելու համար կ'ըմբոշխնէին, կ'ապրէին:

Ճանկարծ մեր ընկերներէն մէկը ձայնեց.

– Մէկ մըն ալ սա սենեակին ներս մտնենք:

Մտանք սենեակ մը ներս: Ներսը սերը վառած չէին, մուխ էր: Վառելիք ու նայեցանք: Մարդ չկար: Սրահին մէկ տեղ քանի մը կլոր սեղաններ դրուած քով քովի ու պատին եզերքը՝ գրաղարան մը: Գրաղարանին մէջ հազիւ ութ հինգ դիրք: Հետաքրքրուեցանք եւ տեսանք որ ցուցատախտակը կարդացինք: Գրահաւաքութեան սրահ էր: Պատրաստ: Այս փարթամ ու արդիական պանդոկին միակ սրահն էր այս, որ մարդու անբնական: Անգործ: Ցօրանդող մարդ մը:

Դուրս ելանք ու խնդացինք: Ինչպէս պանդոկի վարչութեան միամտութեան վրայ: Ո՞վ արդեօք տօնական մթնոլորտով այս պանդոկին մէջ կուգար ու սենեակին մէջ գիրք մը կը կարդար: Գիրքի մը ընթերցումն ալ կրնար զուարճութիւն ու ժամանց նկատել այսպիսի միջավայրի մը մէջ: Սա պարապ սրտաբաղձութիւնը կերպով մեզի չէ՞ր յիշեցնէր թէ որքա՜ն անհրաժեշտ է գիրքին տեղը մեր այսօրուան զուարճասէր ընկերութեան մէջ:

Անկասկած, գիրքը այսօր չատ ուժգին մրցակիցներ ունի իր առջեւ: Շարժանկար, հեռատեսիլ, թղթախաղ, սքի, պասկէթպոլ, խաղարան, եւ դեռ ինչե՜ր: Ո՛չ ոք գիրքը քիչ մը աւելի չատ պիտի սիրէ, կամ իր գրաղարանին գիրք մը պիտի չահեցնէ կարդալով օթօպիւսներուն կախուած սա ցուցատախտակները:

Մե՛ղք այդ ցուցատախտակներուն տարածողութեան համար կատարուած ծախքերուն: Վատահ եմ, որ քանի մը տարի վերջ եթէ դարձեալ Ապանտ երթամ, պիտի տեսնեմ որ ընթերցումի այդ սրահն ալ վերածուած է խաղարանի:

Ռ. Չ.

ՕՐՈՒԵՍՏ

ՏԷՐ-ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ ԱՇԽԱՐՀԷՆ

Յունիս 15-էն մինչեւ Օգոստոս 30, Վիէնի թանգարաններն ու Ֆրանսուա Փոնսար երկրորդական վարժարանին տնօրէնութիւնը միասնաբար կը կազմակերպեն նկարիչ Մօրիս Տէր-Մարգարեանին նուիրուած չարք մը ձեռնարկներ:

1928-ին Փարիզ ծնած նկարիչը առողջական պատճառներով 1958-էն ի վեր հաստատուած է Վիէնի մօտ գտնուող Լէ Ռիչ տը Գոնտրիէօ գիւղը, ուր այդ թուականէն ի վեր կը ստեղծագործէ: Տէր-Մարգարեան հեղինակն է հարիւրաւոր կտաւներու, գծագրութիւններու եւ վիմագրութիւններու: Այս գործերը արժանացած են ամբողջ Ֆրանսայի եւ արտասահմանի արուեստասէրներուն դնահատանքին, բազմաթիւ ցուցահանդէսներու ժամանակ(*):

Վիէնի մէջ, Տէր-Մարգարեանին ամենահին «երկրպագուներուն» շարքերուն մէջ կը գտնուի Ֆր. Փոնսար վարժարանի տնօրէն՝ Միչէլ Սօթթէ որ Ռոն-Ալփի արուեստակը շրջանակներուն մէջ մեծ հեղինակութիւն կը վայելէ եւ ճանչցուած է իր չքեղ հաւաքածոյին համար: Միչէլ Սօթթէ կը փորձէ արուեստին հանդէպ անցած իր սէրը տարածել իր վարած դպրոցին մէջ, ցուցահանդէսներ կազմակերպելով եւ դպրոցին պատերը պատուաստներով զարդարելով: Պէտք է ըսել որ մինչեւ հիմա այդ ծրագիրին մէջ բաւականն յաջողած է. ան կրցած է ոչ միայն իր աշխոյժ գործակիցները «վարակել», այլեւ համոզած է տեղական իշխանութիւնները՝ թաղապետութիւնն ու շրջանային Խորհուրդը ինչպէս նաեւ կարգ մը հիմնարկներ, ինչպէս Ելեկտրականութիւն - Կազ կամ Ինայողութեան Սնտուկ, որոնք մեկենասի դերը ստանձնած են: Այսպէս, շնորհիւ հաստատուած համագործակցութեան, Ֆր. Փոնսար վարժարանին մէջ արդէն տեղի ունեցած են եռեք նկարիչներու գործերու ցուցադրութիւնը՝ Տլուհէ, Մեսաժէ եւ Փիչէթ: Շորրորդը պիտի բլլայ Մօրիս Տէր-Մարգարեան: Դպրոցին արուեստասէրը տնօրէնը այսպէս կ'արդարացնէ իր ձեռնարկը՝ «պաստառները կը կախուին ամէնուրեք, մեր պատերուն վրայ, որովհետեւ մեր ֆասֆէն է որ աւտոճայիլն ցուցահանդէսներէն անդին մեր աշակերտները միշտ արուեստին հետ շփուին»:

Այս բացառիկ ցուցահանդէսը առիթ մըն է նաեւ որպէսզի հրատարակուէր Տէր-Մարգարեանին նուիրուած հատոր մը: Հարիւրվաթսուն էջնոց այս գիրքը որուն հեղինակն է Միչէլ Պուվար, պիտի պարունակէ հարիւրէն աւելի սեւ ու սպիտակ եւ գունաւոր վերարտադրութիւններ: Գիրքը պիտի վաճառուի բաժանորդագրութեամբ եւ տպաքանակը պիտի սահմանափակուի 1500 օրինակի:

Տէր-Մարգարեանի գործերը պիտի ցուցադրուին երկու տարբեր վայրերու մէջ հետեւեալ ժամանակացոյցին համաձայն՝

Collège François Ponsard,
1, Place André Rivoire,
Յունիս 15-էն մինչեւ Յուլիս 16.

L'Abbaye Saint-André le Bas,
Place du Jeu de Paume, 38200 Vienne,
Յունիս 15-էն Օգոստոս 30:

Եթէ Վիէնէն անցնելու ըլլաք, առանց վարանելու կանգ առէք եւ այս երկու վայրերը այցելեցէք մտերմանալու համար Տէր-Մարգարեանի մոգական աշխարհին հետ: Պիտի չզղջաք:

ՍԱՀԱԿ ՍՈՒԽԻԱՍԵԱՆ

(*) Տէր-Մարգարեանի վերջին գործերուն մէջ արժանի տեղ կը գրաւեն Լէ Ռօշ տը Գոնտրիէօյի եկեղեցւոյ որմնանկարները եւ վալանսի Ս. Սահակ Նորօծ Խորանին Աստուածամօր պատկերը:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՑ Ս. Յակոբ հիւանդանոցին մէջ, Մայիս 1-ին, իր մահկանացուն կնքած է հրապարակագիր եւ հանրային գործիչ՝ Յակոբ Սվազլեան: Ծնած էր 1922-ին, Թոքատ եւ Պոլիս փոխադրուած էր մէկ տարեկանին: Յաճախած է Բանկալթիի Վիէննական Մխիթարեաններուն լիսէն, ուրկէ շրջանաւարտ էր, ապա հետեւած է

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԲԱԶՄԱՎԷՊ
Հայագիտական
- բանասիրական գրական
հանդէս

Թիւ 1 – 4, 1992

Հրատարակութիւն՝ Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութեան, Ս. Ղազար, Վենետիկ (Իտալիա)

թժշկական ճիւղին դոր էֆ լրացուցած եւ չուկայ իջած, զբաղելով ոսկերչական աշխատանքով: 1940-ական թուականներուն, Խաչիկ Ամիրեանի արտօնատիրութեամբ խմբագրած է «Ձառագայթ» շաբաթաթերթը, միաժամանակ, շրջան մըն ալ՝ «Լոյս» շաբաթաթերթը: Եղած է Ֆէրիդիւղի Վարժարանի հիմնադիրը, կեդրոնական ընտրողական մարմնի ատենապետ, Գումգաբուի Դրօսի Վարժարանի ուսուցիչ, Կէտիկ Փաշայի Սանուց Միութեան հիմնադիրը եւլն., եւլն.: Կարեւոր դեր խաղացած է Ուսուցչաց Հիմնարկի հիմնադրութեան մէջ: Հրատարակած է «Պայքար» շաբաթաթերթը: Շրջան մը մաս կազմած է «Մարմարա»ի խմբագրութեան, ապա հեռացած եւ մաս կազմած «Ժամանակ»ի խմբագրական կազմին: Ծանօթ դէմք մըն էր թուրք լրագրութեան շրջանակներէն ներս եւ ինք է որ կը փնտռուէր հայկական հարցերու մէջ թուրք իր պաշտօնակիցներուն կողմէ: Պատրիարքական ընտրութիւններէն եառք, շրջան մը կրկին հրատարակած է «Պայքար»ը հայերէն եւ թրքերէն:

***

ԹԵՀՐԱՆի Արարատ մարզասանի Սասունցի Դաւիթ սրահին մէջ, Ապրիլ 16-ին, բանախօսած է Հրայր Մարուխեան, բազմահազար ունկնդիրներու առջեւ (սբ. Յհէն ներս եւ դուրս): Բարի գալուստի խօսքը արտասանած է «Ալիք»ի խմբագրապետ՝ Նորայր Էլմասեան որ ներկայացուցած է Հ. Մարուխեանը, որ իսօսք առնելով երկարօրէն ծանրացած է Հայաստանի քաղաքական կացութեան, հայ ժողովուրդի պատենական իրաւունքներուն վրայ եւ Հ.Յ.Դ.եան վճռակուած դերին: Հ.Յ.Դ. Բիւրոյի ներկայացուցիչը եղած է նաեւ այլ քաղաքներ եւ գանազան հանդիպումներ ունեցած է:

***

ԿԼԻՆՏԻԼԻ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Ապրիլ 16-ին դիւնեաճան մը տեղի ունեցած է կազմակերպութեամբ Հ.Մ.Ը.Մ.-ի արեւմտեան Միացեալ - Նահանգներու Շրջ. Վարչութեան, ի պատիւ Պարգեւ Շիրինեանի, անոր «Հ.Մ.Ը.Մ.-ի յուշատետր» հատորին լոյս ընծայման առթիւ: Հանդիսավարութիւնը կատարած է Մարօ Քէշիշեան, առաջին բանախօսը եղած է Մհեր Շիրտըմեան, որ անդրադարձած է Պ. Շիրինեանի կեանքին ու գործունէութեան նախ Պէյրութ, ապա՝ Լոս-Անճըլըս: Երկրորդ բանախօսը եղած է «Ասպարէզ»ի վարիչ խմբագիրը՝ Ժան Գոսագեան որ նշած է Շիրինեանի (Հրազդան) երեք զլխաւոր առաքինութիւնները՝ մարդկային ազնուութիւն, համբերութիւն եւ աշխատասիրութիւն եւ փորձառութիւն կուսակցական մամուլի մէջ աշխատելու ընդունակութիւն:

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ԱՐՏԵՐԸ ԱՆԴՐՄԱՆԻՇԱԿԱԳՈՑՆ ԼՈՑՍՈՎ

Մօտ ատենէն Բրիտանացիները պիտի նշմարեն որ իրենց երկրին արտերը կը լուսաւորուին անդրմանիշակագոյն լամբերով. անոնք պիտի գետեզուրկ երեք տարուան համար, առանց տալու համար հետազօտութեան մը որ պիտի արժէ 8,3 միլիոն Ֆրանք: Հետազօտութիւնը ծրագրուած է ճշդելու համար օզոնի խաւին նօսրացումին աղդեցութիւնը բերքին վրայ: 2000 թուականին երկիր հասնող անդրմանիշակագոյն ճառագայթներուն համեմատութիւնը մէկ երրորդի չափ աւելի պիտի ըլլայ, քան 1980-ի մակարդակը: Բրիտանիոյ Հողամշակումի նախարարութիւնը կը փորձէ ճշդել թէ ծնատանական պատշաճեցումներով կարելի կ'ըլլա՞յ որոշ բոյսերու դիմադրականութիւնը աւելցնել այս ճառագայթներուն:

***

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՋՈՒՐԵՐՈՒ

Ռուսաստանի մակերեսի ջուրերուն երեք չորրորդը լմպելի չեն. իսկ ստորերկրեայ ջուրերու մէկ երրորդը վարակուած են: Ռուսական գետերուն մեծ մասը փչնով ու թունաւոր այլ նիւթեր կը պարունակեն: Սիպիրիոյ մէջ քարիւղի խողովակաշարներէ թունաւոր կազ կ'արտածորի ու կը խառնուի հողին ու ջուրերուն: Քուզպասի շրջանին մէջ ածխահանքի թափօնները Դոն գետը կը թափուին, ապականելով քաղաքներու ջուրերը: Մինչ ճարտարարուեստի գործունէութեան նուազումին պատճառով օդին ապականութիւնը պակասած է, ջուրին կացութիւնը օրէ օր կը վատթարանայ: Այս կացութեան հետեւանք աղիքի հիւանդութիւնները կը տարածուին Ռուսաստանի մէջ:

***

ՁԷ՞Ր ՈՒԶԵՐ ՓԻՂ ՄԸ ՈՐԴԵԳՐԵԼ...

Փիղի մը տարեկան խնամքին համար վճարում մը ընել հետաքրքրակա՞ն է: Հապա եթէ այս հարցումին աւելցուի որ տասը տարի հետ իրաւունք պիտի ունենաք անոր կրակելու, դայն որսալո՞ւ...: Այս գաղափարին հեղինակն է Ափրիկէի անտեսական յանձնաժողովը որուն բանբերը յայտնած է «Կուարտիըն» թերթին թէ նման կարգադրութեամբ մը թէ՛ կրնայ պահպանել փիղի հնտերը եւ թէ իրենց երազը իրականացնելու առիթ տալ փիղի որսորդներուն:

ՍԻԼԻՀՏԱՐԻ ՊԱՐՏԷԶՆԵՐԸ

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ԱԼԵՄՏԱՂԻ

Եթէ Տիգրան մօրեղբայրս մեզ հետ ըլլար, կը խնդրէին որ երգէ եւ ան իր բանաստեղծութիւնները կ'երգէր, երբեմն յանպատրաստից, ներշնչուելով տեղէն կամ մեր կացութենէն: Բայց ես անհամբեր կը սպասէի այն րոպէին, երբ երանելի մօրաքոյրս պիտի խնդրէին որ Մեհոն երգէ: Սա ժողովրդական հովուերգութիւն մըն էր բազմառեակ տարբերակներով: Ամէն մէկը իր Մեհոն ունէր: Երանիկ մօրաքոյրս իւրայատուկ Մեհո մը կ'երգէր: Ան կը դժկամակէր սկսիլ, նազ կ'ընէր, կը մերժէր: Այն առեն երկու աչքերէն կ'իջնէին ու տղամարդ մխիթարան կը սկսէին:

Նու զարշքի տաղլարտա զոյուն էօրմիւշ,
Աման Մեհո՛, ճանըմ Մեհո՛,
տերտլի Մեհո՛, հէ՛յ (*)

Անգամ մը որ երանիկ մօրաքոյրս ձայնը կը խառնէր ամէնուն երգին, միւսները հետզհետէ կը լռէին եւ մօրաքոյրս ինքնիրենը կը չարունակէր մինչեւ վերջը իր ինքնուրոյն Մեհոն:

Այդ երգը խորապէս կ'ազդէր ամէնուն վրայ: Մարդիկ կը դառնային ինքնամփոփ ու լռին եւ յանկարծ մէկ – մէկ կը հառաչէին արձագանգ տալով ներքին յոյզերու:

Ու աչքերը դալար ոստերով զարդարուած դանդաղօրէն եւ կռնչելով կը յառաջանային Եալընըզ Սեւլի օվասըէն: Այս այն ճամբան էր ուրկէ մեծ հայրերս առաջնորդած էին իրենց կարաւանները: Տիգրան մօրեղբայրս կը յիշէր եւ կը դոչէր.

– Վա՛յ Շերին, վա՛յ Ֆարհատ...

Օղիի չիչը կ'անցնէր ձեռքէ ձեռք եւ տղամարդիկ կը խմէին «գեհան»ի (**) ցաւերը մոռնալու համար:

Երբեմն ալ հակառակ ուղղութեամբ եկող գիւղացիներ, որ հեռուէ գիւղերէ կաթնամթերք կը տանէին քաղաք ձիու կամ էշի վրայ բեռցուցած եւ իրենք հետիոտն, հանդիպելով մեր սայլերուն կանգ կ'առնէին եւ կը բարեւէին.

– Մերհապա՛...

– Ուղուր օլա՛, կը պատասխանէին տըղամարդիկ:

Հակառակ, սակայն, արթուն մնալու ցանկութեանս, գլուխս կը դնէի բարձի մը եւ կը քնանայի: Այդուն առաջին պահուն աչքերս կը բացուէին:

Մեր դիմացը կը խառնային Ալեմտաղիի անտառները: Սայլերը կամաց – կամաց կը մօտենային եւ կանգ կ'առնէին անտառի մուտքին, Խոռու Պաշը կոչուած տեղը: Կ'իջնէինք սայլերէն եւ կը նախաճաշէինք: Հայրս չերտ – չերտ կը կտրէր տապկած միսը եւ կը բաժնէր մեզ առատութեամբ: Դուրս բերել կուտար սակառներէն տեսակ – տեսակ ազանդերներ եւ իր ամբողջ հաճոյքը ան էր որ ամէնքը լիանան, գոհ եւ ուրախ ըլլան եւ այդ էր իր երջանկութիւնը...

Անտառը իր զով եւ թանձր բուրմունքով, իր մթին կամարներով, իր անհամար չչուկներով, իր բղէզներով եւ խորհրդաւոր ու վայրի կեանքով ինձ կը հրապուրէր եւ կը դրաւէր: Կ'ուզէի երթալ մօրիլ անոր արհետներուն մէջ եւ քանի ինձ կը զգուշացնէին պատմելով օձի եւ գայլի սարսափելի պատմութիւններ, այնքան կը հրապուրուէի. կը վախնայի եւ կը սիրէի վախնալ եւ հաճոյքով անձնատուր կ'ըլլայի այն սարսուռին, որ չէի գիտեր թէ անտառային զովութեան հետեւա՞նքն էր, թէ անորոշ սարսափին:

Բայց արեւը դեռ չջարձրացած կը մրտնէինք սայլերը եւ սայլապաններու ծանօթ ճամբաներէ կը մխրճուէինք անտառին մէջ:

Ընդհանրապէս առաջին օրը կ'անցնէինք Դաշտելէն. ոչխար մը կը խորովէինք եւ գիշերը բացօթեայ, փսխթներու վրայ անցընելէ ետք, հետեւեալ օրը կ'երթայինք Էլմալը, ուրկէ յետոյ կը վերադառնայինք Սկիւտար:

Անգամ մը Ալեմտաղի մեր ճամբորդութեան ընկերացան երկու դեռահաս պատանիներ, 13 – 14 տարեկան, որոնք Պէրպէրեան վարժարանի աշակերտներ էին: Անոնցմէ մէկն էր Թէոդիկ Լապճինճեան եւ միւսը՝ Տիրան Զրաքեան: Դաշտելէն, գետինը փռուած փսխթներու վրայ ընդմանած արտասանեցին Պէշիկթաշլեանի եւ Դուրեանի ոտանաւորներ: Ես անյապ հետաքրքրութեամբ կը լսէի եւ խօսքեր, երբեմն բառեր ինձ անծանօթ յուզմունք կը պատճառէին: Հայրս երկու անգամ կրկնել տուաւ Պէշիկթաշլեանի «Եղբայր ենք մենք»ը եւ յետոյ այդ պատանիներուն խօսեցաւ բանաստեղծութեան իմաստի մասին եւ բացատրեց հայ Պատրիարքարանի կատարած հալածանքները կաթոլիկ Հայերուն դէմ: Ես դեռ այն առեն չատ բան չէի հասկնար այդ խօսքերէն, բայց կը յիշեմ որ Հօրս խիստ քննադատութիւնները մեր «սեւագրութիւններու մասին» ինձ ներշնչեց տեսակ մը հպարտութիւն հօրս արդարամտութեան համար:

Տասնեակ տարիներ, ամէն գարնան կը կատարէինք այդ ճամբորդութիւնը: Տարէ տարի հօրս նիւթական վիճակը վատթարացաւ: Նեղ օրերը բազմացան եւ լայն օրերը դարձան հազուագիւտ: Տան վարձքը չէինք կրնար վճարել, գանազան պարտատէրներ դուռը ձեռք կ'առնէին, բայց հայրս նոր պարտք կ'ընէր, ծանօթ, անծանօթ կը հրաւիրէր եւ կ'երթայինք Ալեմտաղի:

(Շար. 16)

(*) Սա դիմացի լեռներուն մէջ ոչխար է մեռեր,
Աման Մեհո՛, հոգիս Մեհո՛, վշտոտ Մեհո՛, հէ՛յ...

(**) Ժամանակի:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ծր. Կապոյտ Ծաչի Շաւիղի Տէր – Դաւթեան, մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ, Կիրակի, Մայիս 16, տեղւոյն Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին, յաւարտ պատարագի ի յիշատակ անցեալին ծառայած իր ողբացեալ ընկերուհիներու յիշատակին:

Ցաւարտ պատարագի ճաշ մը կը տրուի Եկեղեցւոյ կից Ս. Պալասանեանի սրահին մէջ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԷՆՍԷՆ. – Տիկին Սաթենիկ Սոզոմոնեան 600 Ֆր.:

***

ՎԱԼԱՆՍ. – Պր. Շահինեանի 100 Ֆր.:

***

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Տիկին Ակսոս Եղիազարեան 200 Ֆր.:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

LES

«SAMEDIS M.C.A. NON-STOP»

FOYER ET PIANO BAR

Samedi 15 Mai & Samedi 10 Juillet
à partir de 16h et toute la soirée

9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

LA FEDERATION HAY DJAMPA
organise
UNE REUNION D'INFORMATION
le Vendredi 14 Mai à partir de 20h30
en l'Eglise Apostolique Arménienne
Salle Nourhan Fringhian
6, ave. Bourgain, 92130 Issy-les-Mlx.
Présentation des travaux de la Fédération.
Vidéo sur les derniers événements en Artsakh.
Débat en présence des invités.

(Շար. Ա. էջէն)

մարզադաշտը, ամբողջովին վերանորոգուած, բեմ է, 17 տարիներէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, միջազգային մարզական ոճի մը:

Տեղի կ'ունենայ Ֆութպոլի մրցաշարք մը Հոնկքոնկի, Լիբանանի, Հնդկաստանի, Հարաւային Քորէայի եւ Պահրէնի խումբերուն միջեւ, ի հաչիւ աշխարհի ախոյենութեան զոհողական մէկ փուլին:

Լիբանանի Ազգային խումբին մէջ առնուած են քանի մը հայ մարզիկներ՝ որոնց կարգին, նաեւ, Բարգէն Մելիքեանը, Երեւանի Արարատին նախկին յառաջապահը՝ որ Պէյրութ կ'ապրի առենէ մը ի վեր, տեղական ակումբի մը հրաւէրով:

Մելիքեան վեթերան մըն է արդէն. ծնած է 1960-ին եւ Արարատի կազմին մէջ խաղացած էր չուրջ երեք հարիւր մրցումներ, Լիբանան գաղթելէ առաջ:

Վ. Ս.

***

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍԻ ՎԵՐԱԶԸՆԹԵՐ ԵԼՈՒԹԸ

Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանսի Ֆութպոլի խումբը որ արդէն ապահոված է դասակարգ մը բարձրանալ Օ - ը - Սէնի ախոյենութեան երրորդ դասակարգին մէջ, Մայիս 16-ին կը մրցի Վոքրըսոնի հետ, որու յաղթած էր 5 – 1 արդիւնքով, երթի մրցումին:

Այս մրցումը որ ներկայ մարզաշրջանին վերջին մրցումն է Գլամարի մէջ (յաջորդը՝ Կիրակի, Մայիս 23-ին, Վէնսէն), կրնայ շատ հետաքրքրական ըլլալ, ինչպէս էր երթի մրցումը:

Պահեստի խումբը կը խաղայ ժամը 13·45-ին, իսկ Ա. խումբը՝ 15·30-ին:

Նկատի ունենալով չրջանի Հայութեան թիւը եւ հայկ. խումբին այս տարուան յաջողազոյն արդիւնքները, կը սպասուի մեծ բազմութիւն՝ քաջալերելու համար հայ մարզիկները:

Շ. Ո.

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՅԻՍ 16· – «Վեհերոյդ կիրակի Ս. Յարութեան»:

Առաւօտեան ժամերգ. ժամը՝ 8·30-ին:

Պատարագ սկիզբ ժամը՝ 10-ին:

Կը պատարագէ՝
ՄԱԿԱՐ ՔԱՀԱՆԱՅ ՆԱՃԱՐԵԱՆ

Կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԻՃԵԱՆ

Ցաւարտ պատարագի հոգեհանգիստ կը կատարուի:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՄԱՅԻՍ 20· – Տօն՝ Համբարձումն Քրիստոսի:

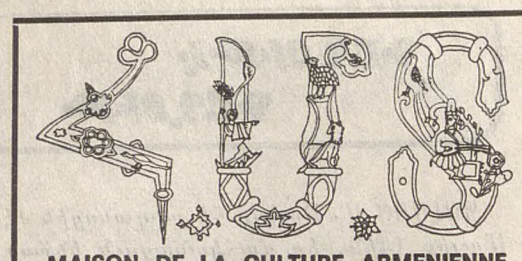
Պատարագի սկիզբ ժամը՝ 10-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՄԱԿԱՐ ՔԱՀԱՆԱՅ ՆԱՃԱՐԵԱՆ

***

ՄՀՆ - Ռաֆայէլի Ս. Յովհաննէս եկեղեցւոյ մէջ կը պատարագէ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔԱՀԱՆԱՅ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 DECINES

ՏՔՍԻՆԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆԸ
Կը ներկայացնէ

ՌՈՒԲԷՆԻ ՀԱՄԵՐԳԸ

Կիրակի, Մայիս 16, կէսօրէ ետք ժամը 5-ին Մշակոյթի Տան Հրանտ – Սամուէլ սրահին մէջ:

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝ 78 – 49 42 – 97 թիւին երեքշաբթիէն Շաբաթ օրերը:

Մասնակցութեան գին՝ 80 Ֆր.:
Ուսանողներու համար 40 Ֆր.:

TEBROTZASSERE

UNION DES ANCIENS ELEVES

MOORAT RAPHAEL

présentent

en hommage à

KEVORK YANBEKIAN

- TAXY
- RAFFI
- PATRICK BOUCHON
- LA CHORALE TEBROTZASSERE

direction *Haïg Sarkissian*

avec la participation exceptionnelle de
DANYEL GERARD

et pour la première fois en Europe les jeunes stars de la chanson arménienne :

- ARAMO
- Inna CHILINKARIAN
- Anahid MANOUKIAN
- Nouné YESSAYAN
- Armen MARDIROSSIAN
- Araxie MOUCHERIAN
- Chouchane PETROSSIAN

sous la direction *d'Arthur Krikorian*, producteur à la Télévision d'Arménie, en accord avec *Raffi Bakian*

Dimanche 16 Mai à 15 heures

Salle Thierry Le Luron — 9, Bd. du Midi - 93340 Le Raincy

Renseignements et réservations : 43 81 01 72 (Le Raincy)
46 08 11 60 (Boulogne)

Arménie

Départ chaque Jeudi

PARIS-EREVAN-PARIS

(VOL HEBDOMADAIRE DIRECT)

Franchise de bagage autorisé : 2 valises par personne

Renseignement et inscriptions :

SABERATOURS - SEVAN VOYAGES

31, rue d'Argenteuil	37, rue Hanrabedoutian	48, cours de la Liberté
75001 PARIS	EREVAN 10	69003 LYON
Tél. : 42 61 51 13	Tél. : 52 85 48	Tél. : 78 60 13 66
Fax : 42 61 94 53	Fax : 52 54 48	Fax : 78 60 92 26

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Մայիս 20, տօն է Համբարձման Քրիստոսի:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Այս օրը յատկացուած է Մանուկներու հաղորդութեան:

ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏ

Շաբաթ, Մայիս 22՝ յիշատակ աշխարհազօրացն եւ զօրավարացն Հայոց, որք կատարեցին ի հերոսամարտին Սարդարապատի 1918 ամի, վասն հաւատոյ եւ հայրենեաց:

Սարդարապատի հերոսամարտի 75-րդ տարեդարձին առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի որու աւարտին, Հոգեհանգիստ կը կատարուի Գոյամարտի դաշտին վրայ նահատակուած բոլոր հերոսներուն համար:

***

Կապոյտ Ծաչի Պուլվար Օտտոյի Վեր Սաուսնի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ Համբարձումի օրուան ոճին առթիւ վահակահաղ, Հինգշաբթի, Մայիս 20, ոտքի վերջ ժամը 15-ին Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ բակին մէջ:

7, rue Arthur Michaud, Marseille 15e

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ՏԻԿՆԱՆՑ ՕԺԱՆԴԱԿ ՑԱՆՉՆԱԺՈՒՄԲԸ

Կը կազմակերպէ՝

ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ՉՐՈՑՑ

դէպի Երուսաղէմ իր կազմակերպած Ուխտանշնացութեան առընչութեամբ

Կիրակի, Մայիս 16, ժամը 15-ին Մայր Եկեղեցւոյ Արծրունի Զրբաչեան սրահին մէջ:

Յայտագիր. –

– Լուսանկարներու ցուցադրում:
– Վիտէօ – լուսարձակում:
– Տեղեկութիւններ Հայ – Երուսղէմի մասին:

Մուտքը ազատ է:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ - ՓԱՐԻԶ

Կը ներկայացնէ՝

ՌՈՒԲԷՆ ԵՐԵՒԱՆՑԻ

Հայ երգի բանաստեղծ

Շաբաթ, Մայիս 15, ժամը 20·30-ին

Զարուհի եւ Տիգրան Տէմիրեան սրահը
17, rue Bleue, Paris 9e

Մուտք 80 Ֆր.:

Le Centre Culturel SAINT MESROB

expose

Rouben VARCHAMOV

EAUX - FORTES

du 13 au 23 Mai
Tous les jours de 15h à 19h30
(sauf Samedi 15 Mai)

Vernissage le 13 Mai de 18h30 à 21h.

— Entrée libre —

10 bis, rue Thouin, Paris Ve
M° Monge ou Cardinal Lemoine

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 15-16
SAMEDI-DIMANCHE
15-16 MAI
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԱՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·063

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

68e ANNEE — N° 18.063

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՐՎ

ՆԷՕԶԻԻ
ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ՄԸ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ
ՊԱՏԱՆԴ

Անախընթաց եւ անընդունելի, հակառակ անոր որ այլեւս ամէն տեսակ բան կրնայի է տեսնել նման ժամանակաշրջանի մը եւ մթնոլորտի մը մէջ: Մայիս 13-ին, Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 9·30-ին է որ ամառը մղձաւանջ մը պիտի սկսէր բազմաթիւ ծնողքներու համար, որոնց 2-էն 4 տարեկան մանուկները կը յաճախէին Նէոյիի Շառքօ կրթական խումբին մանկապարտէզը: Այդ ժամուն է որ սեւ զգեստաւորմով (սիւրվէյըրման), գլուխը ծածկուած անձ մը, ձեռնոցներով դասարան մտած է եւ զէնքի ու ձեռնառումբերու սպառնալիքի տակ պատանդ բռնած է 20 մանուկներ եւ իրենց 27-ամեայ ուսուցչուհին: Օրուան ընթացքին եւ դիչերն յաջորդաբար 14 մանուկներ ազատ արձակուեցան, մինչ բանակցութիւնները կը տարուէին պատանդ բռնողին, լրագրողի մը, իշխանութեանց միջեւ: Տաղնապի րոպէ մը ամբողջ դիչերը կը խորհրդակցէր, Պալատիւրի եւ Փասքուալի մասնակցութեամբ, այս վերջինը կը հրաժարէր Մայիս 14-ին Գորսիքա կատարելիք իր այցելութենէն: Ժամը 4-էն 9 դադարէ մը եաք, բանակցութիւնները վերսկսած էին Ուրբաթ առտու: Պատանդ բռնողը 100 միլիոն ֆրանք կը պահանջէ ձոյլ ոսկիի եւ գործածուած զրամի ձեւին տակ:

Կացութիւնը անփոփոխ էր Ուրբաթ մինչեւ ցերեկ:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ փոփոխութեան օրինագիծը քուէարկուեցաւ Ազգ· Ժողովի 476 երեսփոխաններու կողմէ: 88 երեսփոխան ղէմ քուէարկեցին (համայնավար եւ ընկերվարական): Երեսփոխաններու այս օրինագիծը աւելի խիստ է, քան՝ Ծերակոյտին պատրաստածը 1990-ին: Այլեւս, ինչպէս զրած էինք նախքան քուէարկութիւնն ալ, 2 տարի հասարակաց կեանք անհրաժեշտ է զոյգի մը համար, որպէսզի ան որ օտար էր կարենայ պահանջել կնոջը կամ ամուսնոյն ֆրանսահպատակութիւնը: Ֆրանսական տղին վրայ ծնած երախաները, այլեւս ինքնաբերաբար Ֆրանսացի ըլլալու իրաւունքէն կը զրկուին: 16-էն 21 տարեկանի միջեւ պէտք է դիմում կատարեն փափաք յայտնելով որ Ֆրանսացի ըլլան: Ֆրանսական քաղաքացիութիւնը կրնայ մերժուիլ երիտասարդներու, 18 տարեկանէն սկսեալ, եթէ դատապարտումներ ունեցած են:

ՉՕՐ· ՄՈՒՒԻՑՈՆԻ այնքան դժուարութեամբ ձեռք ձգած հրադադարը անցեալ չաթթ (Մայիս 8) ծանրօրէն խախտուեցաւ Մայիս 13-ին, բախումներու հետեւանքով Սերպերու եւ մահմետականներու միջեւ: Վեց մահմետական մեռած է:

ՍՊԱՆԻԱ օգնութեան կանչած է Եւրոպան ձեռք ձգելու համար իր զրամին արժէքին կարգաւորումի իրաւունքը Եւրոպական Զրամական Դրութեան ծոցին մէջ: Եւրոպա հաւանութիւնը տուած է եւ Սպանիա կրցած է արժեզրկել փեսեթան՝ 8% համեմատութեամբ: Փորթուկալն ալ որ շատ կապուած է Սպանիոյ, իր կարգին 6,5% արժեզրկած է էսքուտոն: Սպանիոյ ապրած տագնապը, ընտրութիւններէն մէկ ամիս առաջ, շատ ծանր է: Եմուտական

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

Թուրքիոյ Արտաքին նախարարը Ղարաբաղի հարցին առընչութեամբ կարգ մը յայտարարութիւններ կատարած է «Հիւրրիյէթ»ի թղթակիցներուն: Հ. Զէթին ըսած է որ լաւատես է Ղարաբաղի հաշտութեան ծրագիրէն: Հայաստանի Արտաքին նախարարը Վահան Փափազեան Մայիս 12-ին կրկին հեռաձայնած է իրեն ու բացատրած թէ կը ջանան Ղարաբաղի Հայերը համոզել ընդունելու առաջարկուած ձեւը: Ինչպէս ծանօթ է, հայկական կողմը առարկած էր հրադադարէն առաջ ու առանց երաշխիքի Քելբաջարէն քաշուելու առաջարկին:

Զէթին աւելցուցած է թէ Մոսկուայի մէջ նոր հանդիպում մը տեղի կ'ունենայ որուն պիտի մասնակցին Հայաստան եւ Ադրբեջան եւս: Ու կողմերը տրամադիր են առանց աւելի ձգձգելու կարգադրելու խնդիրը: Այդ տեսակցութեան Իտալիոյ եւ Մինսկի Ժողովները պիտի յաջորդեն, ճշդելու համար վերջնական լուծումի մանրամասնութիւնները:

Հիւմիկը Զէթին ըսած է նաեւ թէ այս ընթացքին եթէ պէտք ըլլայ, ինք տրամադիր է Երեւան երթալու:

Նախարարը յայտարարած է նաեւ թէ Սպանիոյ Դրամատան պահեստները անհանդուրժելի համեմատութեամբ ինկած են:

ՃՈՒԼԻՕ ԱՆՏՐԻՕԹԻԻ խորհրդարանական անձեռնմխելիութիւնը ջնջուեցաւ Ծերակոյտին կողմէ, լայն մեծամասնութեամբ: Նախկին վարչապետը ինքն իսկ ուզած էր որ իր անձեռնմխելիութիւնը վերնայ որպէսզի ազատ համարձակ իր դատը պաշտպանէ:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ բարեկամական այցելութիւն մը կատարեց, Ուրբաթ, Մայիս 14-ին, Աթէնք, միայն մէկ օրուան համար: Այս առթիւ Ֆրանսայի նախագահը խօսակցութիւններ կ'ունենար նախագահ Գարամանլիսի եւ վարչապետ Միցոթաքիսի հետ:

ՀԱԿԱՄԱՖԻԱ Մառէ վեռտէ (կանաչ ծով) գործողութիւնը որու ձեռնարկած էր Ձենովայի ճիւղը յանգած է շուրջ 40 ձերբակալութիւններու եւրոպական զանազան երկիրներու մէջ: Ասոնցմէ 13-ը, նպատակ երկիրներու մէջ: Ասոնցմէ 13-ը, գլխաւորութեամբ Միքելէ Զաղարի, ձերբակալուեցան Հարաւային Ֆրանսա: Իրենց բազմաթիւ գործունէութիւններու կարգին, կը գրաղէին նաեւ մեծաքանակ միսի չհամաւորութեամբ:

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ծանր օրեր կ'ապրի այս միջոցին: Երկու չաթթ առաջ Նէոտա ալ — Վաթան օրաթերթը կը փակուէր, այս անգամ Աս — Սաֆիր օրաթերթն է որ փակուեցաւ մէկ չաթթուան համար: Իր յանցանքն էր հրատարակած ըլլալ Լիբանանի ներկայացուած խարխլեան առաջարկին բնագիրը, բանակցութիւններու ընթացքին (Ուաշինկթընի): Թերթը յաջողած է սակայն լոյս տեսնել այլ անունի մը տակ: Աւրդարեւ, օգտագործած է լոյս չտեսնող, Լիբանանեան ձախին պատկանող անձնաւորութեան մը՝ Մոչէն Իպրահիմի թերթին՝ Պէյրութ — Մասսա անունը: Դատախազին հալ — Մասսա անունը: Դատախազին հաճայն Աս — Սաֆիր-ի փակումը կ'արդարացուի, որովհետեւ թերթը հրատարակած է, առանց օրինաւոր դրդապատճառի, բնագիր մը որ պետական չահուն համար, պէտք է գաղտնի մնար:

ԵՐԵՒԱՆ

(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» — ՄԱՅԻՍ 10 / 12)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՍՈՒՈՒՄ

Արխազիոյ մայրաքաղաք Սոխում պատած հայկական պատուիրակութիւնը Մայիս 11-ին քաղաքի հիւանդանոցին յանձնած է հեռու տարած մարդասիրական օգնութիւնը՝ փոշի կաթ եւ դեղօրայք: Նոյն օրը պատուիրակութիւնը ընդունուած է Աբխազիոյ նախարարներու Խորհուրդի նախագահ զօրավար Թամազ Նատարէիշվիլիի կողմէ: Հանդիպումի ընթացքին, որու ներկայ եղած են նաեւ տեղւոյն հայ գաղութին ներկայացուցիչները, արծարծուած են չրջանի պատերազմական վիճակին եւ այդ ուղղութեամբ Հայաստանի կրած վնասներուն առընչուող հարցեր: Հայկական կողմը հաղորդած է նաեւ Հայաստանի ղեկավարութեան Սոխումի մէջ առժամեայ ներկայացուցչութիւն մը ունենալու որոշումը: Այդ ներկայացուցչութիւնը արդէն իսկ սկսած է իր աշխատանքները, պատուիրակութեան անդամներուն մէկոցաւ:

**

ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ՝ ԿԱՐՕՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

Հայաստանի մանկատուներու Հիմնադրամի տնօրէնուհի Ժենիա Այտինեան եւ պատասխանատու քարտուղարուհի Անահիտ Յովհաննէսեան (Լոս — Անճըլըս) երեք չաթթ Հայաստան կեցութեան ընթացքին Գիւմրիի, Սպիտակի, Երեւանի եւ չարք մը այլ չրջաններու ծնողազուրկ երախաներու, մեռած, վիրաւոր կամ կուռող մարտիկներու, ինչպէս նաեւ բազմազաւակ եւ կարօտեալ աւելի քան 550 ընտանիքներու յանձնած են Ամերիկայի Հայութեան «Մէկ ընտանիք՝ մէկ հայրենիք» նախաձեռնութեամբ հանգանակած աւելի քան 10 միլիոն ռուբլի օգնութիւնը:

**

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Նախագահ Լեւոն Տէր — Պետրոսեան, Մայիս 10-ին ընդունած է Հ·Բ·Ը·Մ·-ի նախագահուհի՝ Լ· Սիմոն — Մանուկեանն ու նոյն միութեան Դամասկոսի մասնաճիւղի առաջնորդ Գառնիկ Եզդուպետեանը:

Հիւրերը նոյն օրը այցելած են Միքայէլեան վիրաբուժական հիմնարկը:

**

ԳԻՒՄՐԻՒ ՄԷՋ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐ

Անհատական բնակարաններու շինութիւնը կ'իրականանայ Գիւմրիի մէջ: Իւրաքանչիւր ընտանիքի կը յատկացուի 2,5 միլիոն ռուբլի վարկ, 25 տարուան պայմանաժամով, ինչպէս նաեւ 250 քառ· մեթր հող: Հիմերու եւ արտաքին ճարտարապետական աշխատանքներու ծախքերը կը տանձնէ Պետութիւնը: Այս տարի 800 ընտանիքներ կ'օգտուին այս ծրագրէն, որ ընդունուեցաւ վարչապետ Հրանտ Բագրատեանի եւ չարք մը կառավարական անձնաւորութեանց Գիւմրի կատարած այցելութենէն յետոյ:

ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ՝ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԽՆԱՄՔԻ ՏԱԿ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շաբաթ օր Պէյրութէն Փարիզ կը ժամանէր Գարեգին Կաթողիկոսը որ յաջորդ օրը Երեւան պէտք է մեկնէր մասնակցելու համար «Հայաստան» հիմնադրամի ժողովին: Դժբախտաբար, Կաթողիկոսը անակնկալ անհանգստութիւն մը ունեցաւ որ արգելք հանդիսացաւ իր ճամբորդութեան: Այժմ կը խնամուի Փարիզի մէջ եւ չուտափոյթ ապաքինում կը մաղթենք Գարեգին Կաթողիկոսին:

Այս առընչութեամբ, Կաթողիկոսական Պատուիրակ՝ Գիւտ Արք· Հետեւեալ հաղորդագրութիւնը հրապարակեց:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ն· Ս· Օ· Տ· Տ· Գարեգին Բ· Կաթողիկոս, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ՝ դէպի Հայաստան իր ուղեւորութեան ճանապարհին, ուր կ'երթար Ն· Ս· Օ· Տ· Տ· Վազգէն Ա· Ծայրագոյն Պատրիարքին եւ Համայն Հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսին հետ մասնակցութիւն բերելու «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի Գործադիր Վարչութեան ժողովին, Փարիզի մէջ, անակնկալ անհանգստութեան մը հետեւանքով, ենթարկուեցաւ բժշկական ընդհանուր եւ մանրազնին քննութեան:

Ձեռ քննութեանց, ի մասնաւորի սրտի աւիժոկրամ քննութենէն եաք, որեւէ կարեւոր փոփոխութիւն մը չնշմարուեցաւ Նորին Սրբութեան առողջական նախկին իրավիճակին մէջ:

Ապաքինման չրջան մը յանձնարարուեցաւ Վեհափառ Հայրապետին:

Այս առթիւ, մեր աղօթքին հետ, չուտափոյթ ապաքինում կը մաղթենք՝ Վեհափառ Հայրապետին:

ԳԻՒՏ ԱՐՔ· ՆԱԳԱՇԵԱՆ
կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Մայիս 14

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԾԱՆՐԱՀԱՐԱՁՈՒԹԻՒՆ

Սոֆիա տեղի ունեցած ծանրաբարձութեան Եւրոպայի ախոյեանութեան կը մասնակցէին աւելի քան 10 երկիրներ, որոնց չարքին նաեւ Հայաստան, որ առաջին անգամ ըլլալով նման մրցաչարքի մէջ էր իր ազգային դրօշին տակ: Հայ մարզիկները ընդհանրապէս յաջող ելոյթներ ունեցած են: Ասոնցմէ Յակիկ Քափանաքցեան 76 քիլօկրամ դասակարգին մէջ արժանացած է ոսկի մետալի եւ դարձած՝ Եւրոպայի ախոյեան: Հայ մարզիկներէն երկուքը դրաւած են չորրորդ տեղեր, երկու ուրիչներ՝ հինգերորդ տեղեր, մէկն ալ վեցերորդ: Այսինքն մրցաչարքին մասնակցող ութ հայ մարզիկներէն վեցը յաջողած են դլխաւոր դասաւորման մաս կազմել, չահելով 257 կէտ, Հայաստանին ապահովելով ընդհ· դասաւորման վեցերորդ դիրքը, իր եաին ձգելով Գերմանիան, Թուրքիան, Ռումանիան ու Ճուտասանը:

«ՀՆՉԱԿ»Ի ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

«Հնչակ»ը ՍԴՀԿ–ի Հայաստանի կեդրոնական պաշտօնաթերթն է: Հայաստանի ազատութիւններու չունչով ոգեւորուած, ան մաս կազմեց կուսակցական աշխոյժ մամուլի մը որ վերջին 2 – 3 տարիներուն դրաւած է երկրին հանրային մտքի ասպարէզը: Ինչպէս ուրիշ թերթեր, «Հնչակ»ն ալ լոյս տեսաւ տոկալով այլատեսակ դժուարութիւններու. իսկ վերջին շրջանին կը բացակայէր Հայաստանէն հասած թերթերու տրցակներէն: Մայիսի սկիզբը կրկին յայտնուեցաւ թիւով մը որ կը կրէր Ապրիլ 30 թուականը: 12 մեծադիր էջերով այդ թիւին վերջին էջին վրայ մխայն թերթին հիմնադիրն ու պատասխանատու տնօրէնը Եղիա Նահապետեան կը բացատրէ թերթին լուսթիւնն ու վերահրատարակութեան պարագաները. չորս ամիս տեւած այդ լուսթիւնը կը բացատրուի տնտեսական ենթադրելի պատճառներով, որոնց կ'ըսուի թէ աւելցած են «գործադիր մարմիններուն կարգադրութեամբ տպարանի փակումն» պարագան: Ակնկ եօք բաւական պերճախօս ակնարկութիւն մըն ալ կ'ըլլայ անխափան լոյստեսած այն թերթերուն «որոնց ինչպէս ներշնչապաները, այնպէս էլ մեծաքսակ հովանաւորները հայրենի հողից, տնտեսական եւ ընկերային տագնապներից հիւծուած մեր ժողովրդի միջավայրից դուրս են...»:

Խմբագիրը յոյս ալ կը յայտնէ որ «Հընչակ»ի «ընթերցողների զօրակցութեամբ տպաճանակը պիտի յարաճի եւ յանախականութիւնը շուտով դառնայ ամէնօրեայ»:

Այս նախաբանէն եօք, Ե. Նահապետեանի դրութիւնը կը շարունակուի անցեալի ոգեկոչումով. 106 տարի առաջ կուսակցութեան նոյնանուն թերթը լծուած էր «Միացեալ, ազատ, անկախ Հայաստան»ի ստեղծումի գործին, «պայքարի պատնէշներուն Հնչակեան կուսակցութիւնը գոհաբերել է աւելի շատ անձնուրաց զինուոր քան...» եւայլն ու ան «անսակարկ զօրակից էր մեր առաջին Հանրապետութեան», ինչպէս երկրորդին: Գրութիւնը կ'աւարտի ժողովուրդին դատաստութեան ու յաւերժութեան փառաբանութեամբ:

Որքան ալ, երբեմն հատուածական չհերու չատ թափանցիկ չեշտումով կամ ժողովրդայինը շրջանցող մտահոգութիւններով լայնախոհութեան ամէն սահման դէպ – անցնի կուսակցական մամուլը, ան անհրաժարելի դրաւականն է ժողովրդավար վարչակարգերու: Այս նկատումով ուրախալի է, անկախ ամէն բանէ, «Հնչակ»ի վերալոյսնումը. ինչ կը վերաբերի անոր առաքելութեան, մեր երրորդ հանրապետութեան եւս յայտնուած դոբակցութիւնն է ու ներկայ իշխանութեան դէմ ցցուած ընդդիմադիրները թիրախ առած քննադատութիւնը: Ցատկապէս այս վերջին պարագան բաւական տեղ դրաւած է ՍԴՀԿ–ի պաշտօնաթերթին մէջ, նոյնիսկ Հայաստանի նման երկրի մը կուսակցական մամուլին համար դժուար արդարանալի ծաւալով մը: Իսկ որպէս քաղաքական կեցուածք, նոյն ճակատին դէմ դիրքորոշում մը կը յայտնուի առաջին էջէն: Քաղաքացիութեան օրէնքին ու ըսփիւռքահայութեան վերաբերող դրոյթներու յարուցած վէճերուն մասին կ'արտայայտուի Գ. Կոստանեան, արձագանգելով ծանօթ կեցուածքներու եւ կը ներկայացնէ ՍԴՀԿ–ի տեսակէտը որ իր խոկ բնորոշումով «ոսկէ միջին» կը կոչուի. հոն կ'աւարտուի «տարագիր – օտարահպատակ իւրաքանչիւր Հայի շնորհել Հայոց նոր պետականութեան լիիրաւ քաղաքացու կարգավիճակ եւ այդ կարգավիճակից բխող բոլոր իրաւունքներից օգտուելու հնարաւորութիւն, եթէ միջազգայնօրէն ընդունուած կարգով նա յանձնառու լինի Հայաստանի Սահմանադրութեամբ եւ օրէնքներով հաստատուած կարգերը պահպանելու»:

Վերջին պարագան բաւական տեղ դրաւած է ՍԴՀԿ–ի պաշտօնաթերթին մէջ, նոյնիսկ Հայաստանի նման երկրի մը կուսակցական մամուլին համար դժուար արդարանալի ծաւալով մը: Իսկ որպէս քաղաքական կեցուածք, նոյն ճակատին դէմ դիրքորոշում մը կը յայտնուի առաջին էջէն: Քաղաքացիութեան օրէնքին ու ըսփիւռքահայութեան վերաբերող դրոյթներու յարուցած վէճերուն մասին կ'արտայայտուի Գ. Կոստանեան, արձագանգելով ծանօթ կեցուածքներու եւ կը ներկայացնէ ՍԴՀԿ–ի տեսակէտը որ իր խոկ բնորոշումով «ոսկէ միջին» կը կոչուի. հոն կ'աւարտուի «տարագիր – օտարահպատակ իւրաքանչիւր Հայի շնորհել Հայոց նոր պետականութեան լիիրաւ քաղաքացու կարգավիճակ եւ այդ կարգավիճակից բխող բոլոր իրաւունքներից օգտուելու հնարաւորութիւն, եթէ միջազգայնօրէն ընդունուած կարգով նա յանձնառու լինի Հայաստանի Սահմանադրութեամբ եւ օրէնքներով հաստատուած կարգերը պահպանելու»:

վրայ տարածուող անխտիր բոլոր պարտականութիւնների կատարմանը»: Գ. Կոստանեան կ'ըսէ նաեւ թէ այս հարցին մասին տեսակէտներու բախումին, «աւելի շուտ որպէս «ՀՀՇ–ական» ներկայացուող դրոյթի դէմ տարուող պայքարի ետին» կը տեսնեն «սփիւռհայ որոշ շրջանների ընկերային – տնտեսական շահերի նուիրագործման պայքարը»:

Սփիւռքի հարցը, Հայաստանի հետ կապերու բարելաւման տեսանկիւնէն դրաւած է անշուշտ էջ մըն ալ որ ստորագրուած Ա. Իսկանտարեան եւ Սարգիս Փոլադեան: Անոնք կը չեշտեն յարաբերութեան ամբողջական կառոյցի մը անհրաժեշտութիւնը, ըսելով որ «անկախ պետականութիւն, տարածք եւ այդ տարածքի վրայ ապրող հաւաքականութիւն ունեցող մի ժողովուրդ իր պետականութեան սահմանափակուելու իրաւունք չունի», ակնարկելով խորհրդային շրջանին ըստիւռքի կոմիտէին վերագրուած դերին: Ցետոյ, հեղինակները արդարօրէն կ'անդրադառնան այս ոլորտին մէջ Սփիւռքի կողմէ ապրուած հիասթափութիւններու, որոնց սրբագրութիւնը պէտք է կատարէ պետական կառավարման օղակը: Ան կրնայ օրինակ հաշիւ ներկայացնել թէ «ուր են տեղաբաշխուում եւ ինչ կիրառութիւն են գտնում Սփիւռքից ստացուող նիւթական եւ փիլանսական արժէքները»: Այս ուղղութեամբ տեղին կը նկատուի Արտաքին նախարարութեան մէջ համակարգող մարմնի մը հաստատումը:

Ասոնցմէ, պատմական էջերէ անդին ինչ որ խմբագրութեան առաջադրանքին մաս կազմել կը թուի, Հ. Ց. Դ.–ի ուղղուած քննադատական կեցուածքն է որ թափանցիկ ձեւերով տեղ գտած է յիշեալ թիւին մէջ:

Նախ արձագանգ կը տրուի «նախագահ Լ. Տէր – Պետրոսեանի փիգիհական ոչընչացման գաղտնի որոշում»ի մը որուն «իրագեկ եւ արժանահաւատ աղբիւրից» հասած շրջաբերականով մը տեղեակ կը դառնան: Այդ շրջաբերականը կ'ըսէ թէ «Հ. Յ. Դ. ընդհանուր ժողովի գաղտնի որոշումներից մէկով Հ.Հ. նախագահ Լ. Տէր – Պետրոսեանի դէմ արձակուել է... մահավճիռ»: Թերթը կը խոստանայ յաջորդ թիւին մէջ ամբողջութեամբ հրապարակել այդ շրջաբերականը որ ստորագրուած է «Հայ ազդի պահապան ոգիներ»:

Նոյն էջին վրայ, կարծէք քաղաքական ընդդիմութեան կեցուածքի ու «իրագեկ, արժանահաւատ աղբիւր» է նման պնդումի մը առթելիք չափերը փարատելու մտահոգութեամբ, տեղ տրուած է Սարգիս Զէյթլեանի անհետացման «առեղծուած»ին: 1985 Մարտին Պէյրութի մէջ անհետացած Հ. Ց. Դաշնակցութեան Բիւրոյի այդ անդամը կը ներկայացուի որպէս «գաղափարական պատրաստուածութեամբ ու հրապարակախօսական տաղանդով Բիւրոյի միւս անդամներից մի գլուխ բարձր կանգնած գործիչ որ անձերելիօրէն ստուերում էր միւսներին ... յատկապէս վեր վեր թռնել փորձող հանրայայտ Հ. Մարուխեանին...»: Սակայն Զէյթլեանի անյայտացումէն աւելի, անոր պարզաբանման հետամուտ Զ. Թաշճեանի ահաբեկումի նշումն է որ (1986 Փետրուար) կը յուշէ հաւանօրէն ակամայ զուգահեռ մը Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի մասին արձակուած մահավճիռին հետ:

Հ. Ց. Դ.–ի ներկան ալ քննադատութեան նիւթ կուտայ «Հնչակ»ի. առաջին պարագայ մը կուգայ Ապրիլ 24–ի ոգեկոչումէն որ յայտնապէս Հայաստանի իշխանութեան դէմ մաղձ թափելու ծրագրուած քայլ նկատուած էր նոյն կուսակցութեան կողմէ եւ Փարիզի Թրքական դեսպանատան առջեւ արտասանուած ճառը կամայական կամ բացատրութեան պարագայ չէր: Նոյն բանը տեղի կ'ունենայ նաեւ Մոնթեպէլլոյի հանրահաւաքին ուր եւս «Հ.Ց.Դ.–ի անունից հանդէս եկող ճառախօսն իր ելոյթում անվայելուչ ցեխարձակումներ կատարեց հայրենի իշխանութեան հասցէին»: Երկրորդ պարագայ մըն ալ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի Թուրքիոյ նախագահին յուղարկաւորութեան ներկայութիւնն է որուն ինչպէս ծանօթ է թիւր մօտեցում մը արձագանգեց ՀՑԴ.ն. այս մօտեցումն ալ քննադատուած է «Հընչակ»ի էջերուն մէջ, Պետրոս Թէրզեան ստորագրուած գրութեամբ մը որ «խաւարի մէջ ճիշդ քայլ, դէպի լոյսը տանող ուղու վրայ» կը կոչէ Հայաստանի նախագահին Անգարա ուղեւորութիւնը:

Վերահրատարակութեան շրջանի մը առաջին թիւէն սա համայնապատկերը կը զօրէ՞ «Հնչակ»ի յետագայ երեքին տպուհրատարակութիւնը երաշխաւորելու. ոչ թերեւս: Սակայն, կարեւորը անոր նախաձեռնութեան հետանկարներն են ու մարդկային է որ անոնք արդարանան, զարկ տան Հայաստանի ժողովրդավարական թափքին:

ԿՈՂՀԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՊԱՅԿԱՐԻ ՆՈՐ ՃԱԿԱՏՆԵՐ ԵԼՑԻՆԻ ՀԱՄԱՐ

Ապրիլ 25–ի հանրաքուէէն եաք, նախագահ Ելցինի լուսթիւնը այն տպաւորութիւնը կը գործէը որ կ'ուզէ ճզդել իր սահմանները: Ուղղուած առաջին հարցումը կը վերաբերէը նախագահին յայտնած վստահութեան. 1991 Յունիսի նախագահական ընտրութեան արդիւնքէն նուազ էր քուէներու համեմատութիւնը, սակայն յուսացուածքէն աւելի, եթէ նկատի առնուին վերջին երկու տարուան տնտեսական արդիւնքները: Մեծ քաղաքները, ինչպէս՝ Մոսկուա, Ս. Պետերսբուրգ, Եկատերինբուրգ բարձր համեմատութեամբ վստահութիւն յայտնած էին իրեն, հակառակ որ երեքն ալ հեռու են բարգաւաճ կեդրոններ ըլլալու հանգամանքէն: Բուէարկութեան նախօրեակին Ապահովութեան նախարարութիւնը զաղտնի հարցախոյզ մը կատարած է հետեւեալ հարցումով. «Մոսկուայի իշխանութիւնը որո՞ւ կը պատկանի»: Ելցինեան միջնաբերդերու պատասխանողները 50% համեմատութեամբ ըսած են. «մաֆիային»: Իսկ 32%–ը պատասխանած է «կաչառակերներուն»: Այսուհանդերձ, այս ընտրողները քննադատելով իսկ կը յայտնեն որ ներկայի անբնական կացութիւններուն պատասխանատուն նախագահը չէ. ընդհակառակն, ան պիտի յաջողի ի վերջոյ մաքրել հրապարակը:

Հանրաքուէէն երկրորդ տուեալը որ նշաւղ անակնկալ է, կը վերաբերի ոչ ռուս հանրապետութիւններուն: Անոնք մեծ համեմատութեամբ Ելցինի դէմ քուէարկած են: Ինչպէս կը նախատեսուէր, Չէչէնիոյ մէջ քուէարկութիւն տեղի չէ ունեցած, իսկ Թաթարստան այնքան քիչ եղած է քուէատուէ դիմողներու թիւը որ կարելի չէ վաւերական նկատել քուէարկութիւնը: Գալով Կովկասի կարեւորագոյն հանրապետութեան՝ Տաղստանի, պատասխանները չափազանց մեծամասնութեամբ ժխտական եղած են: Նոյնն է Պաշքիրիոյ պարագան: Ասոնց նկատառումով ըսել կուտայ մեկնաբաններու թէ Ռուսաստանի դաշնակցութեան քայքայումի սպառնալիքը աւելի քան երբեք լուրջ է ու Ելցին պէտք է նկատի առնէ այդ պարագան:

Եւ վերջապէս, Ելցին չկրցաւ ձեռք ձգել Խորհրդարանը լուծելու անհրաժեշտ մեծամասնութիւնը:

Բուէարկութեան նախօրեակին ան ներկայացուց նոր Սահմանադրութեան գլխաւոր գիծերը որոնց համաձայն, վարչաժամ ընտրութիւններու պարագային, ժողովուրդը հաւանութիւն յայտնած պիտի ըլլար երկու ժողովէ բաղկացած Խորհրդարանի մը. ինչպէս ցարական շրջանին, ան պիտի կոչուէր «Տուսա» ու աւելի խորհրդակցական քնոյթ պիտի ունենար, քան՝ օրէնսդրական: Այդ Սահմանադրութիւնը չափուած – ձեւուած Ելցինի համար Ռուսաստանը պիտի վերածէր դեր – նախագահական հանրապետութեան մը:

Ելցինի շրջապատէն ոմանք, անտեսելով կանխահաս ընտրութեան հարցումին տրուած պատասխանները, կը մղեն դինք որ աչունէն սկսի կազմակերպել «Տումայի» ընտրութիւնները: Այս վերջիններուն դէմ խաւսրը Անդրանիկ Միհրանեան կը կոչուի. ան երկաթեայ քառունգքի կողմնակից է որ նախ չուկայի տնտեսութիւն կուզէ հաստատել, ապա հիմնել իսկական ժողովրդավարութիւն մը: Միհրանեան կը նշդունի որ Ելցինի կողմէ առաջարկուած սահմանադրական հեղինակութեան փոփոխութիւն մը ներկայ օրէնքներու պիտի չհամապատասխանէ տառացի կերպով, բայց անոնց ոգիին պիտի չհակասէ:

Սակայն, կը յայտնուի հարցումը կարելի՞ է իսկապէս մտածել նոր Սահմանադրութեան մը կիրարկումին մասին որուն ամբողջական բնապիրը մեծամասնութեան ծանօթ չէ եւ ոչ ալ վաւերացուած է օրինաւոր որեւէ տեսանի կողմէ. Խորհրդարանի նախագահ Խասպուլատով որ դլխաւոր հակառակորդն է Ելցինի, պատասխանէ. – «Նոյնիսկ եթէ Ելցինին 100%–ը ստացած ըլլար, իրաւունք պիտի չունենար սահմանադրական կարգերը բռնաբարելու»: Խասպուլատով «լրատուական ահաբեկչութեան» կատարելու մեղքով կ'ամբաստանէ նախագահին չրջապատը ու անոր աջ թեւը, ցնդելով կառավարութեան կոմիտէի նախագահ փոխվարչապետ Գայդարը կը կոչէ «նոր կէսպէյս մը». Հակադրեցութիւնները անմիջական են թէ՛ Փուլթորանինի, թէ՛ Ս. Պետերսբուրգի քաղաքապետ Ա. Սոպչաքի կողմէ որ կ'ըսէ թէ անորոշութեան Չէչէնը՝ Խասպուլատով վարկաբեկած է ռուս ժողովուրդը: Այսպէս, Ապրիլ 25–ի հանրաքուէն ոչինչ կարգադրած է:

Ելցինք ինք է Խորհրդարանի Սահմանադրական յանձնախումբին նախագահը. 1992–ի վերջաւորութեան ներկայացուցէր ծրագիր մը որ բոլորովին հակասէր Ելցինի այսօր փափաքածին: Ան կ'ուզէ օրէնքի սահմաններուն մէջ մնալ. նախագահը պէտք է նոր ծրագիր մը ներկայացնէ Երեսփոխաններու համագումարին: Սակայն ան չի կրնար յոյսը չունենալ որ գայն կը վաւերացնէ Խորհրդարանը երեն գնդդիմադիր է: Այս առումով, բոլորովին սխալ չէր փոխ – նախագահ Ռուցկոյ որ այս ճակատումին մէջ ներկայիս առկային ոչ յաղթող կայ, ոչ պարտուած. Նոյնն է քաղաքական մարզի պարագան. Ամիս մը առաջ Ելցինը պաշտօնազրկելու համար 60 քուէ պակսեցաւ համագումարին: Այսուհետեւ ոչ ոք պիտի յամարձակի այդ ուղղութեամբ: Ամէնէն կատաղի հակառակորդներն իսկ պէտք է չափազանց կովկասեան ուղղուած իրենց քննադատութիւնները: 1992 Դեկտեմբերին եւ անոր Մարտին Ելցին փորձեց ինքզինք վերկել երեսփոխաններու համագումարի՝ բայց ստիպուեցաւ ետ կեցնել, չունենալով իր հրամանագրերը գործադրելու անհրաժեշտ նիւթական միջոցները, ինչպէս զօրք, ոստիկանութիւն, ապահովութեան ուժեր: Ապրիլ 25–ի քուէարկութենէն ետք երրորդ փորձ մըն ալ պիտի կատարէ երեսփոխաններու համագումարը գրուելիք մխող ամէն փորձ որ պիտի հիմնուի սահմանադրային դարձուածքի մը վրայ կրնայ անխափանօրէն հետեւանքներ ունենալ ուժի ցուցադրութեան մը վերածուիլ. Սակայն գործունէութիւն չցուցաբերելը պարագային ալ Ելցին պիտի կորսնցնէ Ապրիլ 25–ի իր յաղթանակը ապահովելու համար աջակողներու վստահութիւնը: Պէտք է ուրեմն գործի անցնիլ, օգտուելով Խասպուլատովի արդիւնքին ստեղծած տրամադրութենէն եւ խուսափելով բուռն հակազդեցութիւններու առաջնորդելիք նախաձեռնութիւններէ: Հակառակ հանրաքուէի համեմատական յաղողութեան, Ելցին մեծ կարելիութիւններ չունի մարտավարութեան համար:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՒՉԵԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Ցակոբ Վարժարանի բաղմամեան սրահին մէջ, Մարտ 26-ին տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը նախաձեռնութեամբ «Համազգայինի» տեղւոյն վարչութեան: Օրուան դասախօսը՝ Շաքէ Տէր – Մելքոնեան – Մինասեան ներկայացուցած է Տիրուհի Մանճիկեան, տալով անոր կենսագրական գլխաւոր դիծերը: Ապա խօսած է Պէյրութ, նախնական եւ երկրորդական ուսումը կատարած է Նշան Փասքանեան ճեմարանը, յետոյ աւարտած է Պէյրութի ամերիկեան համալսարանի գրականութեան եւ մանկավարժական ճիւղը եւ ստացած համապատասխան վկայական (պաչըլըր օֆ արց) ու չարունակած իր ուսումը Փարիզ (Սորպոն): Աշխատակցած է «Ակօս», «Արաբս», «Հայաստան», «Ցառաջ», «Ազդակ», «Բագին», «Հայրենիք», «Հորիզոն» թերթերուն: Այժմ գրականութեան դասախօս է Քէպէքի համալսարանը: Իր դասախօսութեան նիւթն էր՝ «Սորվրդահայ գրականութեան քաղաքական սահմանները 1921–էն 1988»: Ընդգծելէ ետք իր նիւթին, Տիկին Շաքէ Մինասեան մանրամասնօրէն ներկայացուցած է խորհրդահայ գրականութեան պարզած պատկերը:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Ցակոբ Ազգային Վարժարանի բաղմամեան սրահին մէջ, Ապրիլ 28–ին, հրապարակային հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է կազմակերպութեամբ Հ.Ց.Դ. Մհերեան Փափազեան կոմիտէին: Օրուան դրուցավարը եղած է Վրէժ – Արմէն Արթինեան, իսկ զեկուցաբերը՝ փարիզի «կամբ» օրաթերթի խմբագիր Ցակոբ Պալեան որ խօսած է Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութիւններու մասին:

***

ԼԱՒԱԼԻ (Գանատա) Հ.Ց.Դ. Գեմ Աղա Բեկոր Նորակազմ մասնաճիւղի վարչութեան կազմակերպութեամբ, Մայիս 1–ին, Հայ կեդրոնի հաւաքատեղիին մէջ տեղի ունեցած է հաւաքոյթ – խրախճանք մը Շուշիի ազատագրման առաջին տարեդարձին առթիւ:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Հայ կեդրոնը այցելած են, Ապրիլ 30–ին, «Հայաստան» հիմնադրամի հարցով Թորոնթօ գտնուող Հանրապետութեան փոխ – նախագահի խորհրդական Թաթուլ Մարգարեան եւ Հիմնադրամի գործադիր մարմնի անդամ Սամուէլ Ենգոյեան: Առաջնորդութեամբ Հ.Ց.Դ. Սողոմոն Թէհլիրեան Կոմիտէի ներկայացուցիչ՝ Ցակոբ Զաքմաքեանի, հիւրերը այցելած են կեդրոնին բոլոր բաժիններէն, Ս. Աստուածածին Եկեղեցին, Հ.Օ.Մ.–ի ամէնօրեայ վարժարանը, Գոլէճեան նախակրթարանի եւ Պապայեան մանկապարտէզի դասարանները: Տեսակցած են վարժարանի տնօրէնին՝ Մարգար Շարապխանեանի հետ:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Ուինսըըն Զրչիլ վարժարանի սրահին մէջ, Մայիս 1–ին, տեղի ունեցած է «Համազգայինի» Գուսան երգչախումբի համերգը: Ղեկավարութեամբ՝ Էդիկ Ցովսէփեանի 26 երգերու փունջ մը ներկայացուցած է:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ կեդրոնի Հ.Մ.Ը.Մ.–կամք մարզասրահին մէջ, Մայիս 2–ին տեղի ունեցած է Հ.Օ.Մ.–ի օրուան տնօրէնութիւնը կազմակերպութեամբ տեղւոյն մասնաճիւղին եւ աւելի քան 500 հոգիի ներկայութեան: Բացման խօսքը արտասանած է Ծովակ Խաչերեան որ կարգացած է նաեւ 1992 – 93–ի տեղեկագիրը: Օրուան բանախօսն էր Տիկին Էլէն Մերճանեան (Ֆրանսայէն) զոր ներկայացուցած է Հ.Օ.Մ.–ի Կեդրոնական Վարչութեան ատենապետ՝ Վահուհի Իսայեանեան, տալով անոր տարիներու վաստակն ու գործունէութիւնը Հ.Օ.Մ.–էն ներս: Ներկայիս Հ.Օ.Մ.–ի Կեդրոնական Վարչութեան անդամ, Տիկին Էլէն Մերճանեան խօսած է իր նոր յանձնառութիւններու մասին: Գործադրուած է դեղարուեստական բաժին մը:

***

ՓԱՍԱՏԻՆԱՑԻ Սեքսըն հանդիսասրահին մէջ, Մայիս 2–ին, տեղի ունեցած է Հ.Օ.Մ.–էան 83–րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը յատուկ յանձնախումբի մը կազմակերպութեամբ: Օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է Հայաստանէն՝ Ալվարդ Պետրոսեան: Երեկոյթին հանդիսավարութիւնը կատարած է Տիկին Սիրուն Տարագճեան որ բացատրած է ձեռնարկին նպատակը, ապա հրաւիրած է Հ.Օ.Մ.–էան Ամերիկայի Շրջ. Վարչութեան ատենապետուհի Տիկին Անի Զալեանը: Ան, անգլերէն եւ հայերէն ողջոյնի խօսքեր ըսած է կազմակերպիչ յանձնախումբի հասցէին, ապա անդրադարձած է Հ.Օ.Մ.–էան ընկերային մէջ ունեցած դերձունէութեան: Արտասանած է Նորա Ամանի: Հ.Ց.Դ. Կեդր. Կոմիտէի խօսքը փոխանցած է Շաուլ Լուսարարեան: Երկրորդ մասին, երկար ունեցած է, այս առթիւ յատկապէս Հայաստանէն հրաւիրուած, «Առագաստ» կանացի չաթմա-թերթի խմբագիր Ալվարդ Պետրոսեան: Ան չատ տխուր պատկեր մը ներկայացուցած է Հայաստանի ներկայ վիճակին եւ կոչ ըրած Հ.Օ.Մ.–էան եւ ընդհանրապէս ըմփիւռքին որ լծուին հայրենիքը վերակերտելու աշխատանքին: Տօնակատարութեան փակման խօսքը արտասանած է Թեմին առաջնորդը՝ Տաթեւ Արք.:

***

ԿԼԻՆՏԻՑԻ «Համազգայինի» դրական խմբակին կազմակերպութեամբ, Ապրիլ 15–ին, Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Սայաթ – Նովայի ծննդեան 280–ամեակին: Բացման խօսքը արտասանած է խմբակին ատենապետը՝ Պօղոս Մելքոնեան, հակիրճ խօսքերով ալ ներկայացնելով խմբակին ծրագրած յետագայ ձեռնարկները: Օրուան բանախօսն էր Արմէն Տօնոյեան որ ներկայացուցած է աշուղին կեանքն ու գործը:

***

ԿԼԻՆՏԻՑԻ Ս. Աստուածածին Մայր Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, կազմակերպութեամբ Հ.Ց.Դ. Ահարոնեան կոմիտէութեան դաստիարակչական յանձնախումբին, Ապրիլ 18-ին տեղի ունեցած է հրապարակային դասախօսութիւն - ըրոյց մը նուիրուած արցախեան վերջին յաղթանակներուն: Օրուան բանախօսն էր «Ասպարէզ»ի խմբագիր Ժան Գոսագեան: Բացումը կատարած է Արմէն Տօնոյեան, որ պատմական համառօտ ակնարկով մը ներկայացուցած է այն հանգրուանները որոնց ենթարկուած էր Ղարաբաղ, դեռ 1817–ին Գիւլիստանի դաշնագրէն մինչեւ 1923: Ապա, Հայաստանի եւ շրջանի քաղաքականութեան մասին վերլուծում մը կատարած է Ժան Գոսագեան:

ՏՏԱՑԱՆՔ

ԼՈՒՍԱՄՈՒՏ
Երթ-ուածներ

ԳԱԼՈՒՍՏ ԽԱՆԵՆՑ

Թեհրան, 1993

ԸՍՏՈՒ ԱՐՁԱԿՈՒՔ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՐՈՒԵՍՏԻ ՑԵՏԱՀԱՑԵՑԱՑ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

1993 Ցունիս 9–էն մինչեւ Հոկտեմբեր 18 (ի բաց առեալ Օգոստոսը), Փարիզի Ժորժ Փոմփիտու կեդրոնը՝ Հայաստանի Ազգային Ֆիլմադարանի եւ վերոյիշեալ կեդրոնի կազմակերպութեամբ տեղի կ'ունենայ հայկական չարժարուեստի յետահայեաց առաջին ծրագիրը: Կը ներկայացուին հայկական չարժարուեստի (անխօս եւ խօսուն շրջանի) գեղարուեստական եւ պատմական նշանակութիւն ունեցող աւելի քան հարիւր ֆիլմեր (երկար եւ կարճ մեթրաժներ):

Ձեռնարկը յատկանշական է այն առումով, որ 1986–ին Փիզարոյի (Իտալիա) չարժարուեստի փառատօնի փորձէն յետոյ՝ առաջին անգամ ըլլալով պետական պաշտօնական կառոյց մը յանձն կ'առնէ մէկ խորագրի տակ ներկայացնել Հայաստանի եւ հայ Սփիւռքի չարժարուեստի բեմադրիչներու հայերէն եւ այլ լեզուներով արտադրած գործերը: Ֆիլմերը կը ներկայացուին Ֆրանսերէն մակագրութեամբ կամ ընկալուչներով սփռուող գուգահեռ Ֆրանսերէն թարգմանութեամբ: Հայկական չարժարուեստը ծանօթացնելու համար ,ծրագրին կից «Հայկական Շարժարուեստը» խորագրին տակ կը հրատարակուի մեծածաւալ հատոր մը եւ նոյն կեդրոնին մէջ կը ցուցադրուին ֆիլմերուն վերաբերող որմադիր, հրատարակութիւններ եւ պատմական ու գեղարուեստական արժէք ունեցող այլ նիւթեր:

Նոյն ժամանակաշրջանին՝ Սինեմաթէք Ֆրանսէզը Փալէ տը Շայոյի իր կեդրոնին մէջ կը ցուցադրէ «Սերկէյ Պարաճանովի Տուն - Թանգարան»ի հաւաքածոյի եւ Հայաստանի Ազգ. Ֆիլմադարանի դիւաններուն մէջ պահուող, Պարաճանովի զանազան գեղարուեստական ստեղծագործութիւնները: Այս առթիւ եւս կը հրատարակուի պատկերազարդ հատոր մը:

ՍԻԼԻՀՏԱՐԻ ՊԱՐՏԷԶՆԵՐԸ

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ԹԻՐԵԱՓԻ ԵՒ ԼՈՏՈՍ

Մեր նոր թնակարանին տանտէրը մաքրոնիի ֆապրիք ունեցող լեվանտեն մըն էր, «Թաթը սու Ֆրենկի», (1) կ'ըսէին արհամարհանքով մեր տնեցիները: Անիկա չափազանց խստապահանջ էր վարձքը ժամանակին գանձելու: Ամէն ամսագլխին այդ վարձքի խնդիրը կը դառնար տնեցիներուն մտահոգութեան առարկան: Մօրաքոյրերս պիչեր – ցերեկ կ'աշխատէին, բայց իրենց վաստակին մեծ մասը կը յատկացուէր գործատէրերէն կամ այլ վաշխառուներէ փոխ առնուած դրամներու տոկոսներուն:

Այդ օրերուն մօրաքոյրերուս արհեստանոց սենեակին մէջ սրտնեղութիւնը, ըմբոստութիւնը եւ երբեմն ալ լմբոստութիւնը կը պոռթկային: Տուտուն, որ ընդհանրապէս խօսքով չէր միջամտեր այս կարգի ինդիրներու, լռելեայն կը հակկշռէր իր քննադատական վերաբերմունքը եւ խոր արհամարհանքը:

Մօրաքոյրերս երբեմն ստեղծուած դրութեան յանցանքը կը բեռցնէին հօրս վրայ - երբեմն ալ իրենց փոլոր գայրոյթը կը թափէին գործատէրին վրայ, որ այդ միջոցին քէչ Պօղոսն էր: Անիկա կտրած քիթով, հերաթափ, տգեղ մարդ մըն էր որ պարզ բանուորութենէ յառաջանալով դարձեր էր գործատէր: Ժլատ էր եւ խարդախ՝ հաշիւներուն մէջ: Անիկա առիթը չէր փախցներ մեղադրելու մօրաքոյրերս, բայց մանաւանդ հայրս, որպէս չռայլ մարդ, եւ ինքզինքը օրինակ կուտար իբրեւ իր գործը պիտցող եւ խնայասէր մարդու: Ինչո՞ւ չռայլութեամբ կը ծախսէին մեր տնեցիները, երբ դրամ ըլլար եւ յետոյ այդպէս բացը կը մնային. ո՞ւր տեսնուած էր այսպէս ընտանիք ... «աչխարհքիս էօրնե՞կ (2) պիտի ըլլաք... մարդս իր եորղանին կէօրէ (3) ոտքերը պիտի երկնցնէ...»: Գործատէրին այս նկատողութիւնները ա՛լ աւելի կը թունաւորէին կացութիւնը եւ երբեմն պարտք ու պարտական մոռցած՝ Մաքրիկ մօրաքոյրս կը յարձակէր քէչ Պօղոսին վրայ:

Անիկա, խայթուած՝ իր հպարտութեան մէջ, պատճենական զինարանէն դուրս կը հանէր պատկերաւոր հայհոյութիւններ, անողոք որակումներ: Ան «գեխը կը խօթէր կը հանէր» այդ ողորմելի մարդուկը, որ յանդգներ էր իրենց, Շիրինենց աղջիկները չափաւորութեան խորհուրդներ տալ:

Մաքրիկ Մօրաքոյրս հետզհետէ կը փըրփրէր, դէմքը կը դառնար չառագոյն, աչքերէն կայծեր կը ցայտէին: Անիկա ձեռքի չարժումով մը կասեցնելով միջամտութիւնը իր քոյրերուն – որոնք սակայն զպուած գոհունակութեամբ կը հետեւէին այդ յարձակողականին – մէջտեղ կը դնէր քէչ Պօղոսին հօրը եւ մեծ հօրը, ամբողջ «Սինսիլէ»ին (4) ճղճիմ եւ գեհենաքարշ ստորագրութիւնները «պատառ մը հաց ձեռք ձգելու համար», նոյնիսկ իրեն քամահելի ժլատութիւնը, խարդախութիւնները, դրել կարդալ չգիտցող բանուորուհիներու հաշիւներուն մէջ «խամին» (5) ընելը, կեղծ կամ աւրուած դրամ քչելը, իր հիւանդ կնկանը հանդէպ ունեցած անխիղճ վարմունքը եւ այլ այնպիսի խայտառակութիւններ որ քէչ Պօղոս ամքած, յուսահատ, «մահուան դողերու մատնուած», անդադար կը սըրբէր ալ երեսի քրտինքը, – անոր մէկ երեսը միայն կը քրտնէր, – եւ վերջապէս մօրաքոյրերուս պահանջած կանխավճարը թեզկեահէին վրայ դնելով, կը սողոսկէր սենեակէն դուրս եւ սանդուխներէն կ'իջնար կոյրի պէս խարխափելով:

Մայրս այդ կարգի տեսարաններէն կը պժդար, ան խորապէս կը տխրէր եւ լուռ ու հեզիկ կը տառապէր: Անոր զեղեցիկ դէմքը կարծես կ'ամպոտէր եւ նայուածքը կը դառնար մոլորուն:

Իրիկունը, երբ առանձին կը մնար հօրս հետ եւ լմնճ քնած կը կարծէին, մայրս քաղցր եւ դողդոջուն ձայնով կը պատմէր օրուան մէջ պատահածները: Պարտատէրները, որ «տերեմիչ» (6) ըրած էին, որ դրան առջեւ ձայն բարձրացուցեր էին, անհրաժեշտ ծախքերը, որ չէին կրցած ընել, քէչ Պօղոսին հետ կռիւ եղեր էր, հիւր մը, որ չէին կրցեր պատուել ինչպէս հարկ էր, վաղուան պարտատէրներուն տալիք պատասխանները եւ դեռ անհամար հոգսեր: Մայրս կը պաղատէր որ վերջ արուի այս անկանոն կեանքին, պարտքով ապրելու ախտաեմին: Հայրս նախ կը համաձայնէր եւ կնոջը իրաւունք կուտար: Մայրս կ'առաջարկէր փոխադրուիլ աւելի փոքր վարձքով տուն մը, ամփոփուիլ, կարզ – կանոն դնել մեր տնտեսութեան մէջ:

– Ես ալ կ'աշխատիմ, կ'ըսէր ան. Նոր պարտք չընենք, ո՛տքդ պատնեմ ... կամաց – կամաց հին պարտքերը կը վճարենք, քիչ մը տահն ակռանիս կը սեղմենք, կը խալսինք, անկէ ետքը հանգիստ կ'ապրինք ... մեզ ուտողը Փայտին (7) չ. չէ նէ վաստկածնիս կը բաւէ, Մկրտի՛չ աղա, կ'ըսէր ան խոր ցաւով, ուրիշներ մեր տունը մատած վարայրին կէս-տունը վարդի պէս կ'ապրին, մենք ինչո՞ւ տասնկ պիտի ըլլանք:

Հայրս կը համոզէր իր կինը հանգստացընող խօսքերով: Ծրագիրներ ունէր, այսօրուան դժուարութիւնները ոչինչ բաներ էին...

– Աղամնիցա, վերջերնիս աղէկ պիտի ըլլայ...

(Շար. 17)

(1) Բառացի անոյշ ջուրի Ֆրենկ, այսինքն մէկը, որ եւրոպացի ըլլալու յաւակնութիւններ ունի, բայց իրականին մէջ տեղացի է լատին եկեղեցիին կը պատկանի:

(2) Օրինակ:

(3) Վերմակի համեմատ:

(4) Ընտանիքին՝ իր ամբողջութեանր մէջ առնելով:

(5) Խարդախութիւն:

(6) Պնդել:

(7) Վաշխ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այսօր Կառավարենց եւ Շառլ Ազնաւուր, Տիկին Նուարդ Կառավարենց, Տէր եւ Տիկին Շարէթ Չնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղիկի նուէրներով, անձամբ թէ մամուլով մասնակից եղան իրենց խոր սուգին՝

ՏԻՐԱՆ – ԺՈՐԺ ԿԱՌՎԱՐԵՆՑԻ

կսկծալի մահուան առթիւ :

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Կապոյտ Ասչի Պուլվար Օտտոյի Լէոլա Սասունի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ Համբարձումի օրուան ոճնին առթիւ վիճակահան, Հինգշաբթի, Մայիս 20, կէսօրէ վերջ ժամը 15-ին Ս. Յակոբ Եկեղեցիի բակին մէջ :

7, rue Arthur Michaud, Marseille 15e

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

LES

«SAMEDIS M.C.A. NON-STOP»

FOYER ET PIANO BAR

Samedi 15 Mai & Samedi 10 Juillet
à partir de 16h et toute la soirée

9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. –

Եկեղեցւոյ պայծառութեան. – Տիկին Սրբուհի Շահպազեան 100, Անահիտ Փափազեան 200, Պր. Յովսէփ Պուտաք 100, Տիկին Արաքսի Յարութիւնեան 150, Տիկին Աւրինէ Թաթուլեան 200, Պր. Մուրատեան 300, Տիկին Մանուշակ Զիլիրեան 400, Տիկին Էլմաս Աքպօրք 500, Տիկին Մ. Պետիկեան 100, Տիկին Արեգնազ Քէպէնեան 100, Տիկին Գասպարեան 200, Տիկին Սապին Սարոյեան 200, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Շերինեան 200, Տիկին Քաթրին Աւետիսեան 500 Ֆր.:

Զատկուան տօնական օրերու առիթով իւղագիւնի նուիրատուութիւններ. – Տիկին Թուրեան 200, Տիկին Վերժին Տէվոյեան 100, Տիկին Հայկուհի Քէչէճեան 100, Տիկին Զարուհի Դարբինեան 1000, Տիկին Մարիան Ֆընտըքլեան 500, Տիկին Իսկուհի Գառնիկեան 100, Տիկին Արշալոյս Պատուականեան 200, Պր. Գէորգ Տէյիրմէնճեան 500, Պր. Ժիրայր Փեհլիվան 1000, Տիկին Գալայճեան 200, Տիկին Ճիճիրեան 200, Պր. Յակոբ Գոմչուեան 1000, Տիկին Երանիկ Պապուճեան 100, Տէր եւ Տիկին Հայրապետ Պաղտասարեան 500:

Դարձեալ Զատկուան տօնական օրերու առիթով Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանին եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները. – Տէր եւ Տիկին Պօղոս Սանոսեան 600, Տէր եւ Տիկին Արման Սանոսեան 500, Տէր եւ Տիկին Միհրան Տէմիր 1000, Պր. Խորէն Քէչիչեան 500, Պր. Նէտէլեան 500, Պր. Մավեան 700 Ֆր.:

***

Կապոյտ Ասչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը Աշխէն Աւետիսեանի մահուան առթիւ չնորհակալութեամբ ըստացած է 500 Ֆր. Տէր և Տիկին Եդուարդ Փափազեանէ :

KERMESSE ANNUELLE

organisée par
La Commission des Dames
de la
Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ-TARKMANTCHATZ ..
au Centre Culturel Sts Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado, Marseille

LES 22 ET 23 MAI

Programme

22 Mai : 18h30 cocktail.

23 Mai : 10h Messe solennelle
11h30 Requiem
12h30 Restauration sur place
13h Tirage de la tombola.

Pendant toute la durée de la kermesse
exposition de bijoux, livres
objets divers.
Spécialités arméniennes.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Ասչի Շրջ. Վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները ի նպաստ Կապոյտ Ասչին ու Հայաստանի եւ Արցախի օգնութեան. – Տիկին Թիղէլ Վիքթոր 500 Ֆր., Տիկին Ժընըվիէվ Վերմէրչ 100 Ֆր., Տիկին Ալիս Կիւլիչան 1·000 Ֆր., Օր. Ռաֆայէլ Տըմանտրը 1·500 Ֆր., Պ. Էրիք Նիկողոսեան 500 Ֆր.: Տէր եւ Տիկին Ժան Աատուր 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Ռամոն 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Լէոնիլան 500 Ֆր., Պ. Վիքթոր Մէօսպիւրժէ 100 Ֆր., Պ. Ժերար Լապարտուք 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժ.-Մ. Ալպէռ 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տի Նոսերք 500 Ֆր., Պ. Ժաք Աֆոյեան 500 Ֆր., Պ. Զուլաքեան 1·000 Ֆր., Պ. Ներսէս Մխճեան 5·000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ներսէս Շահինեան 500 Ֆր., Տիկին Մարի Պօղոսեան 500 Ֆր., Պ. Ժերար Համամճեան 4·000 Ֆր., Տիկին Ֆրանսուազ Հիլտընպրանտ 100 Ֆր., Տիկին Ժընըվիէվ Փինէէրօ 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Եորճէ Մենատէս 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժ.-Գլօտ Պուալուաչ 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կապի Կրիանտոն 100 Ֆր., Պ. Տանիէլ Կանկօֆ 200 Ֆր., Տիկին Էլիզապէթ Իուանք 50 Ֆր., Տիկին Միշէլլ Փրիչաք 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ռոլան Ժերպէր 70 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Էմիլիօ Մարթինս 300 Ֆր., Տիկին Անարէ Տոլմուա 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ակոսթինօ Գարվալօ 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Պիւլ 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գլօտ Սեմրիսթ 150 Ֆր., Օր. Քրիսթիան Պիասուէօ 70 Ֆր., Տիկին Քոլէթ Էմոնօ 70 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Էրիք Պոնֆուա 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ալֆրէտ Հերնանտէզ 100 Ֆր., Պ. Անրի Տարն 200 Ֆր., Պ. Ռոպէր Պեչիա 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Անտրէ Շապանտէզ 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժ.-Գլօտ Կարնըրէ 100 Ֆր., Օր. Մարիա Ուարթէ 200 Ֆր., Օր. Լուիզա Պուատմա 100 Ֆր., Տիկին Մ.-Ժօզէֆ Գրվըրեան 300 Ֆր., Թորոսեան ընկերութիւն (Թիսիւ Ալճտրէ) 2·000 Ֆր., Պ. Փօլ Տէմիրճիպաշեան 500 Ֆր.:

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

Հինգշաբթի, Մայիս 20, տօն է Համբարձման Քրիստոսի :

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի :

Այս օրը յատկացուած է Մանուկներու հաղորդութեան :

ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏ

Շաբաթ, Մայիս 22՝ յիշատակ աշխարհազօրացն եւ զօրավարացն Հայոց, որ կատարեցին ի հերոսամարտին Սարդարապատի 1918 ամի, վասն հաւատոյ եւ հայրենեաց :

Սարդարապատի հերոսամարտի 75-րդ տարեդարձին առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի որու աւարտին, Հոգեհանգիստ կը կատարուի Գոյամարտի զաշտին վրայ նահատակուած բոլոր հերոսներուն համար :

***

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Համբարձման տօնին առիթով պատարագ կը մատուցուի Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, Հինգշաբթի Մայիս 20, ժամը՝ 10·30-ին :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԿՀՆՑ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Այս օրը մանուկներու ու պատանի աղերսներու հաղորդութեան յատկացուած է : Կոչ կ'ընենք Շաւիլի ու շրջակայքի հայ ընտանիքներուն, որ բերեն իրենց զաւակները եկեղեցի :

***

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Հինգշաբթի, Մայիս 20, տօն է Համբարձման :

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի :

Պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ԿՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

***

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՔ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷԼ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՄԱՅԻՍ 20·-ին Տօն՝ Համբարձման Քրիստոսի :

Պատարագի սկիզբ ժամը՝ 10-ին :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՄԱԿԱՐ ԿԱՀԱՆԱՑ ՆԱՃԱՐԵԱՆ

***

Սէն - Ռաֆայէլի Ս. Յովհաննէս եկեղեցւոյ մէջ կը պատարագէ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ԿԱՀԱՆԱՑ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կիրակի, Յուլիս 4-ին
Դաշտահանդէս

«ԹԱՆԱՍՈՐ»

Շաւիլ – Վիրոֆլէ

Մանրամասնութիւն՝ յետագային :

A. A. A. S.
ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE ANNUELLE

Le Dimanche 13 Juin à partir de 11 heures 30
dans la Maison de Retraite de
MONTMORENCY
50, Avenue Charles de Gaulle, MONTMORENCY

ARMENIE
VOLS DIRECTS
à bord d'avions récents d'une compagnie aérienne française
MARSEILLE - EREVAN
- 2 990 F. -
Prix Aller/Retour incluant l'assurance annulation
Aller simple 1 990 F.
Tarif enfant 1 990 F.
1 *Aller/Retour tous les* 15 *jours en juillet août*
en juillet : le 6 et le 20
en août : le 3, le 17 et le 31
LES NOUVEAUX ESPACES
1, Rue Adolphe THIERS, 13001 MARSEILLE
Tél. : (16) 91 92 55 11
Fax : (16) 91 92 55 46
Lic, 1 13 216

SIDON TRAVEL FRANCE
présente
VOL DIRECT CHAQUE JEUDI
PARIS - EREVAN - PARIS
à 3600 F
Pour renseignements et inscriptions contacter :
34, AVENUE DES CHAMPS-ELYSEES — Escalier A, 2e étage
75008 PARIS
TEL : 42 56 40 30
FAX : 42 25 41 21

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 18
MARDI
18 MAI
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·064 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 68e ANNEE — N° 18.064

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԴԻՄՈՒՄ ՄԱԿ-Ի

ՀԱՅԵՒՅՈՒՆԱԿԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՋԻ ԵՒ ՔԱՐԻՒԼԻ ՄԱՍԻՆ

Մայիս 11-ին, Հայաստանի Արտաքին նախարարը՝ Վահան Փափազեան նամակ մը ուղղած է ՄԱԿ-ի ընդհ· քարտուղար՝ Պութրոս Պութրոս – Ղալիի, ուր Հայաստանի հաւանութիւնը յայտնած է Ապահովութեան Խորհուրդի թիւ 822 բանաձեւին եւ պատրաստակամութիւնը՝ անոր իրագործման հարկ եղող պատասխանատուութիւնը ստանձնելու: Ընդգծելէ ետք հարցը խաղաղ միջոցներով լուծելու Հայաստանի դիրքորոշումը, դատապարտած է Ադրբեջանի կեցուածքը, որ կը խափանէ վերոյիշեալ բանաձեւին գործադրման ընթացքը, հեռանալով իսկ բանակցութեանց սեղանէն:

Հայաստանի Արտաքին նախարարը կը կրկնէ որ Հայաստանի կառավարութիւնը անմիջական հրադադարի մը կողմնակից է եւ կոմիերու անմիջական վերադարձին բանակցութեանց սեղանին: Ղարաբաղի ինքնապաշտպանութեան ուժերու քաշուելը Քելաջարէն կ'ըլլայ իսկական երաշխաւորութիւններով որ չրջանը այլեւս սպառնալիք չի ներկայացներ Ղարաբաղի սահմաններուն եւ բնակչութեան համար: Հայաստան նկատել կուտայ նաեւ որ Ադրբեջան միշտ կը պահպանէ իր չրջափակումը Հայաստանի եւ Ղարաբաղի նկատմամբ եւ կը ցաւի որ Ադրբեջանի մնայուն ներկայացուցիչը ՄԱԿ-ի մօտ խեղաթիւրուած լուրեր կը փոխանցէ ՄԱԿ-ի ընդհանուր քարտուղարին: Հայաստան կը ցաւի նաեւ տեղեկացնելով որ հակառակ նոյն բանաձեւին նախատեսութեանց, Թուրքիա կը շարունակէ մերժել մարդասիրական օգնութեան մուտքը Հայաստան: Իրաց այս կացութեան մէջ, կը դրէ նախարարը ՄԱԿ-ի քարտուղարին· – «Կրնաք օգտակար նկատել ՄԱԿ-ի յատուկ ներկայացուցիչի մը առաքումը տեղւոյն վրայ որ ճշդիւր տեղեկութիւններ հաղորդէ ընդհ· քարտուղարին, կողմերու կիրարկած գործադրութեան մասին 822 բանաձեւին»:

***

Մայիս 13-ին, Աթէնքի մէջ, կարեւոր համաձայնագիր մը ստորագրուած է Ցունաստանի եւ Հայաստանի միջեւ որ կը վերաբերի Հայաստանի կապի եւ քարիւղի հաւանական դոյութեան: Ծանօթ է որ Մարտ 16-ին (տե՛ս՝ «Յառաջ», Մարտ 17) լուր մը հրապարակուած էր ըստ որուն քարիւղի եւ կապի խաւեր յայտնաբերուած էին մանուկէմներու կողմէ, Հոկտեմբերեանի չրջանը: Այն ատեն, Երեւանէն ստացած մեր տեղեկութեանց համաձայն, կարգ մը հետազօտական աշխատանքներու արդիւնքն այն եղած էր որ 70% հաւանականութիւն կար որ կապ եւ քարիւղ ըլլայ: Չարի էր անչուշտ որ օտար մասնագէտներ տացած ընկերութիւններ հետաքրքրուին եւ հետազօտական աւելի խոր աշխատանքներու ձեռնարկեն: Այդ է որ իրականացած է, առջի օր, Ցունաստան, ուր Պետական նախարար Սեպուհ Թաշճեան եւ քարիւղի հարցերու մասնագէտ եւ Փերրոսաթրաքէժի հրատարակիչ՝ Պետրոս Թերզեան տեսակցութիւններ ունեցած են Ցունաստանի ճարտարարուեստի, թեքնոլոժիի, ուժանիւթի եւ առեւտուրի (որ վարչապետութենէն ետք կարեւորագոյն նախարարութիւնն է) նախարարութեան պատասխանատուներուն հետ: Վարչապետ Միցոթաքիսի իսկ հրահանգով է որ բանակցութիւնները կը տարուէին չատ սերտ մթնոլորտի մը մէջ: Ցոյներուն համար հարցը քաղաքական չէր, այլ՝ ազգային: Ուրեմն, լսած դոյացած համաձայնութեան, զոր ստորագրած են յանուն Ցունաստանի Վասիլ Գոնտոյանօփուլոս եւ Հայաստանի՝ Սեպուհ Թաշճեան, Ցոյները, կապի եւ քարիւղի ազգային ընկերութեան 5 հոգինոց մէկ յանձնախումբը պիտի ղրկեն Հայաստան երկու չաբաթէն ուսումնասիրութեան համար: Այս յանձնախումբին ճիտին պարտքն է ճշդել թէ ի՞նչ տուեալներ կան կապի եւ քարիւղի դոյութեան մասին, ի՞նչ կազմած եւ անձնակազմ որ աշխատի այդ ուղղութեամբ:

Քանի մը օր առաջ ալ, ամերիկահայ մասնագէտներու ժողով մը գումարուած էր Ուաչինկթըն (Մայիս 8-ին) որու եզրափակիչ որոշումն այն եղած էր որ՝ Ա) նախ ուսումնասիրել եւ պեղել: Բ) Աւելի երկար ժամանակամիջոցի վրայ, բանակցութիւններ վարել օտար ընկերութիւններու հետ:

Առայժմ անչուշտ խանդավառուելիք բան մը չկայ, բացի այն յաջողութենէն որ ձեռք ձգուած է Աթէնք եւ որու մէջ իր դերը ունեցած է, անկասկած, Պետրոս Թերզեան: Այս ամբողջը չի նշանակեր որ կազ եւ քարիւղ կայ Հայաստան (ըլլալու պարագային ալ, այն ատեն տըրուած քանակութիւնը կրնար ծիծաղելի ալ թուիլ) բայց եւ այնպէս յոյսեր կան, երանի թէ ի դերեւ չըլլեն:

Այս նոյն պետնին վրայ, աւելցնենք որ Մայիս 24 – 26-ին Հայաստանի Արտաքին նախարարը՝ Վահան Փափազեան Աթէնք կ'երթայ, ուր բացումը պիտի կատարէ Հայաստանի դեսպանատան եւ ներկայացնէ Հայաստանի դեսպանը: Մայիսի վերջն ալ կամ Ցունիսի առաջին օրերուն, Ցունաստանի Արտաքին փոխ – նախարարը՝ Տիկին Վիրժինիա Ցուռերոս (պատասխանատու նախկին Խորհրդային Միութեան չրջանի երկիրներու բաժնին) երեւան կ'երթայ նոյն նպատակաւ (Ցունաստանի դեսպանատան բացում):

***

ՀԱՊ-Ի ԺՈՂՈՎԸ

Մոսկուա հաւաքուած ՀԱՊ-ի 10 պետութեանց ղեկավարներէն (ներառեալ Հայաստան) տնտեսական միութեան ծրագիրը ստորագրեցին միայն 9-ը (Ռուսաստան, Ուկրանիա, Ղազախստան, Բելառուսիա, Մոլդաւա, Կիրղիզստան, Տաճիկստան, Ուզբեկստան եւ Հայաստան), Թուրքմենստան մտածելու ժամանակ պահանջած է: Ինք նուազ կախում ունի ուրիշներէ, չնորհիւ կապի եւ ոսկիի իր հսկայ համբաւութիւններուն: Ծրագիրը կը նպատըստութիւններուն: Ծրագիրը կը նպատակադրէ որոշ չափով տնտեսական անջատողականութեան դրութեան ճախողութեան հաստատումը: ՀԱՊ-ի յաջորդ վեհաժողովը կը գումարուի Երեւան, Յուլիս 16-ին:

Ժողովը բացած ատեն իսկ, Ելցին յայտարարած է· – «Ռուսաստանի կայսերական անցեալը պատմութեան կը պատկանի: Տարի մըն է միայն բաղաձակերպուած ամուսնալուծումի խօսք կար: Բայց, հասկցաւ որ իսկական անկախութիւնը կապ չունի գիտակցուած առանձնութեան եւ բաղաքական կղզիացումին հետ»:

Շաբաթավերջի դէպքերը ըսել կուտան «Ֆիկարօ»ի (դոնէ խորագրով) որ՝ դիւանագիտական քառասնամեայ յաջողութիւն է Ելցինի համար: Վերոյիշեալ տնտեսական համաձայնութենէն զատ, միւս երեքներն են· – Ա) Ելցին եւ Շեվարնատզէ համաձայնութեան եկած են հրադադարի մը չուրջ, Մայիս 20-ին, Աբխազիա: Համաձայնութիւնը կը նախատեսէ արդիլումը չրջանին զինուորական օդանաւերուն, ռուսական, արխազ թէ վրացական Մայիս 25-էն սկսեալ:

Բ) Մոլդաւայի նախագահը հանդիպելէ ետք Ելցինի, յայտարարած է որ լաւ ճամբու մէջ է կարգադրութեան մը որոշումը Մոլդաւայի եւ Դնեստրի ինքնավար հանրապետութեան վճիռին համար:

Գ) Հայաստան համաձայնութիւն մը ստորագրած է իր պարտքին համար որ 40 միլիոն տոլարի կը բարձրանայ: Երեւան յանձն առած է այդ պարտքը վճարել 1996-էն 2000-ի միջեւ: Մոսկուա որոշ ժամանակէ ի վեր, չնայած է ՀԱՊ-ի անդամները պատասխանատու դարձնել այն պարտքերուն համար զոր ունին կեդրոնական Դրամատան, բայց, ցարդ, արդիւնքը չէր տրուած: Հայաստանի օրինակին հետեւած է Տաճիկստան որ յանձն առած է իր պարտքը վճարել (18 միլիոն տոլար) 1994-էն սկսեալ:

***

Արա Սահակեան, Հայաստանի Խորհրդարանի փոխ – նախագահը եւ Նախիջեւանի Խորհրդարանի նախագահը՝ Կ· Ալիեւ բանակցութիւններ վարած են Մայիս 15-ին եւ յանդած այն եզրակացութեան որ անմիջական հրադադար մը անհրաժեշտ է չրջանին մէջ եւ վերահաստատումը երկաթուղիին հաղորդակցութեանց:

***

Միացեալ – Նահանգներու Նախագահը Պ· Քլինթըն նամակով մը խնդրած է Ադրբեջանի նախագահ Էլչիպէյէն որ չափաւոր տնտեսանեն հայկական յարձակումներուն որպէսզի չրջանին մէջ լարուած կացութիւնը բոլորովին չչեչտուի: Քլինթըն աւելցուցած է թէ ցաւ կը զգայ Քելբաջարէն տեղահանուած ժողովուրդին կրած տառապանքին համար, այսուհանդերձ «կը թելադրէ չդիմել քայլերու որոնք պիտի սաստկացնեն բախումները»:

***

ՈՉ ՄԷԿ ԱՆԱԿՆԿԱԼ՝ ԹՈՒՐՔԻՈՅ 9-ՐԴ ՆԱԽԱԳԱՀՆ Է ՍԻԼԷՅՄԱՆ ՏԷՄԻՐԷԼ

Ինչպէս կը սպասուէր, ընտրութեան 3-րդ չրջանին, Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահ – իններորդը – ընտրուեցաւ Սիւլէյման Տէմիրէլ: Պարզ մեծամասնութիւնը բաւարար էր այս 3-րդ քուէարկութեան պարագային եւ իր ստացած 244 ձայներով (431է վրայ) Տէմիրէլ ընտրուած էր: Իրեն ի նպաստ քուէարկած էին իր կուսակցութեան երեսփոխանները (ՏԵՓ), Արդար Ուղի, (աւանդական աջ) եւ էրտալ Ինէօնիւի ժողովրդապաշտ Սոսիալ – Դեմոկրատները:

68 տարեկան, Տէմիրէլ երկու անգամ (1971 եւ 1980) հեռացուած է իշխանութենէն զինուորականներուն կողմէ: 1991-ին, երեսփոխանական ընտրութիւններուն առեն, հին երգի մը բառերը ադած էր որպէս լոզունգ՝ «Պապան կը վերադառնայ» ինչ որ չատ յստակ ծրագրի մը նախադասն էր, որովհետեւ 1980-ին զինուորականները «վերջնապէս» քշած էին քաղաքական դէմքերը: Գիւղացիի զաւակ, Ս· Տէմիրէլ ջրելեկտրականութեան ճարտարագէտ է եւ կրթական թռչակի մը չնորհիւ ուսումը կատարելագործած է Միացեալ – Նահանգներ: Մէնտերէսն է որ պինք ջրելեկտրականներու տնօրէնն նչանակած է: Ցետագային հինգ անգամ վարչապետ եղած է եւ իրեն համար կ'ըսուի թէ աւելի ապահովութիւն կը ներչնչէ քան խանդավառութիւն: Օրինակ կը բերուի («Ֆիկարօ», Մայիս 17) Կովկասի պարագան ու Գլօտ Լորիէօ կը գրէ· – «Նուազ փայլուն էաւ իր նախորդը՝ Էօզալ, նաեւ նուազ արկածախնդրապաշտ է: Օրինակ մը· – Կովկասի հարցին մէջ, հանդարտեցուց մթնոլորտը մերժելով, ինչպէս կը թելադրէր Էօզալ՝ «վախ պատճառել Հայերուն», բայց չնաց անկէ աւելի հեռու երթալ քրտական հարցին մէջ եւ խոստացաւ որ Թուրքիոյ ոստիկանատունները պատերը ապակիէ պիտի ըլլան: Ըսել կ'ուզէր որ չարչարանք պիտի չկիերարկուի այլեւս, բայց 1992-ի քըրտական նոր տարին, այդ բարեկամեցողութիւնը վերջ գտաւ: Տէմիրէլ ձգեց որ բանակն ու ոստիկանութիւնը իրենց ուզածը ընեն: Կը սիրէ կրկնել· – «Երէկ՝ երէկ էր, այսօր՝ այսօր է»:

Կը մնայ վարչապետին նչանակումը: Անկարելի չի նկատուիր նիշխիկ որնչանակուի կին մը՝ Թանսու Զիլլէր, Տնտեսութեան ներկայ նախարարը, ինչ որ աննախընթաց դէպք մը կ'ըլլայ:

***

ՆԷՕՑԻՒ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԸ

ՎԵՐՋԻՆ 6 ՊԱՏԱՆԴ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ ԱԶԱՏԵՑԱՆ ՈՒ ԱՀԱԲԵԿԻԶԸ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՒ

Նէօյիի Շառքօ դպրոցի մանկապարտէզին դասարանին մզձաւանջը վերջ գտաւ, Շաբաթ առտու (Մայիս 15) ժամը 7·30-ին Ռ·Ա·Ի·Տ·-ի ազատընթաց եւ վճռական միջամտութեան չնորհիւ: 46 ժամ տեւած էր 3 տարու 6 աղջնակներու, ուսուցչուհիին եւ հրչէջներու մանկարոյժ – բժիչին անհանդուրժելի կացութիւնը, Հինգշաբթի առտուան ժամը 9·30-ին երբ պինուած, դէմքը ծածկուած եւ պայթուցիկներով անձ մը խուժած էր դասարանը եւ պատանդ բռնած բոլորը: Օրուան ընթացքին, ժամէ ժամ զանազան սակար-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՊԱՏՈՒՀԱՆ

ԺԳ.

Երկար տաճնէ ի վեր այս սիւնակներէն բացակայած սա խորագիրը հատնոտաբար քիչեր կը յիշեն թէ կ'տարընչուի Հայաստանի պատանեկան աշխարհին. այս խորագիրով լոյս տեսած նախորդ 12 յօդուածներն ալ հիմնուած են «Կանչ» թերթի տուեալներուն։ Ան մանկապատանեկան պարբերականն է որ ուշադրութիւն դարձուց 1988-ի ազգային փոթորկումներու առաջին օրերէն, խիտաս ու ճիշդ դիրքորոշումով։ Ազատութեան չունչը ամէնէն չուտ օգտագործողներէն եղաւ «Կանչ»ը, պատանիներու առողջ ու նորմիտ երբեմն զարմանք առթող հարցադրումներով։ Ցեղոյ, երկրին տնտեսական ու ընկերային վերիվայրումները ազդեցութեան տակ առին նաեւ պատանիներու թերթը որ հրատարակութեան անկանոն ընթացք մը ունեցաւ. չարաթեական սովորական երեք թիւը վերածուեցաւ երկուքի, ապա մէկի։

«Կանչ»ի թիւերուն մէջ ուշադրաւ էին հեռաձայնով խմբագրութեան ուղղուած հարցումներուն յատկացուած բաժիններ ուր մէկ – երկու նախադասութեամբ կարեւոր խնդիրներ մատնացոյց կ'ըլլային։ Վերջին ըրջանին կրկին անկանոն կերպով հասած թիւերուն մէջ բաւական ցանցառած էր այդ բաժինը. երեւոյթ որ մղած էր մտածելու թէ արդեօք պատանիներո՞ւ հետաքրքրութիւնը յոգնած էր, թէ խմբագրութեան մտիկ ընելու համբերութիւնը հատած։ Մայիսեան թերթերու առաջին օրցակին «Կանչ»ը (Մայիս 5) «Կարծիքներ» բաժնին մէջ տեղ կուտայ հարցի մը որ փուշ մըն է ժողովուրդին ապաղայով մտահոգ ամէն մարդու համար։ Այնքան բան գրուեցաւ անոր մասին որ Հայաստան ոտք չկոխած մէկն իսկ պիտի թէ երկրին մէջ կը տիրէ սեղանիկային առօրեայ մը. մայթերու վրայ դեղուած փոքր սեղաններ որոնք բեռցած են արուառահմանեան ապրանքներով – ջմպելի, չօքօլա, ծխախոտ, եւայլն – չահաբեր առեւտուրի գլխաւոր ձեւն են յատկապէս 15 – 20 տարեկան տղոց համար։ Անոնք այդ առեւտուրով կը չահին ոչ թէ լրենց պաշտօնեայ հօրը, կամ բժիշկ մօր չահածէն չատ աւելին, այլ անոնց թոշակին դումարին ալ քանի մը պատիկը։ Այս պարագան բնականաբար պատճառ կ'ըլլայ որ սեղանիկները փակեն դպրոցի ճամբան, ապա փոխեն նաեւ ծնողք – զաւակ յարաբերութիւններու տակաւին աւանդական մնացած պատկերը, դրեթէ չրջելով յարգանքի ըմբռնումին տեղը։

Մայիս 5-ի «Կանչ»ին կարծիքներու սիւնակը տեղ կուտայ այս մասին հակադրեցութիւններու. պատասխանողները մեծ մասով չափահասներ են. կրթական ոլորտի պատասխանատուները, նկարիչ, ճարտարդէտ եւայլն։ Անոնց պատասխաններուն մէջ կարելի է զանազանել երկու դլխաւոր հակում. առաջինը նախկինին կարօտն է որ վարժապետական «պէտք է»-ներով խրատական ոճի մը վերածուած է, երկրորդը իրապաշտ մօտեցում մը կը թելադրէ դիտել տալով պատճառներու պարագան. այս երկրորդին մաս կը կազմէ ուսուցչուհի Զ. Ստեփանեանի պատասխանը. «Նախկինում երեխան գնում էր թատրոն, կինօ, զանազան խմբակներ։ Այսօր նախ եւ առաջ գնալու տեղ չկայ, իսկ ուր էլ որ գնայ, նրան բաւականին գումար է անհրաժեշտ» կ'ըսէ ան, չեչտելով ընկերային հարցի մըն ալ գոյութիւնը։ Նոյն սահմաններուն մէջ յաւելեալ բացատրութիւն կուտան մանկավարժ Սվետա Մարգարեան եւ ուսուցչուհի Վալիա Բարիկեան. առաջինը կ'ըսէ – «երեխաները աւելի շատ մտածում են փողի, բան ուսման մասին։ ... Բայց ի՞նչ կարող ես անել կեանքի պայմանները դարձրրին նրանց այսպիսին»։ Երկրորդը աւելի կ'ընդլայնէ ժխտականներու բաժինը, ըսելով – «Այսօր դպրոցը շատ է փոխուել։ Մի բանի տարի առաջ կարգ ու կանոն կար, հետաքրքրութիւն։ ... Իսկ ի՞նչ է կատարւում այսօր։ դպրոցը դարձել է նորաձեւութեան տուն։ Ով լաւ է հագնւում, նա աւելի է յարգւում։ Աւելի խեղճը երազում է արդէն ոչ թէ բարձր գնահատականների, այլ լաւ եւ գեղեցիկ հագուստի մասին»։

Երեւոյթին մասին բնաւ զարմանք չկայ ուսանողի է. Մարզարեանի հակազդեցութեան մէջ. ան կը հարցնէ. «Ի՞նչ կայ զարմանալու։ Երեխային դպրոցը չի հետաքրքրում։ Ուսուցումը շարունակւում է նոյն ոճով։ Ինչո՞ւ չեն փոխում որեւէ բան. չէ՞ որ պէտք է հաշուի առնեն այսօրուայ աշակերտի պահանջները, նաշակը, զարգացումը»։ Ինչպէս կը յայտնուի այս մէջբերումներէն, դպրոցը ոչ միայն ներկային պատշաճելու մտահոգութեան առարկայ չէ եղած, այլ նաեւ ձգտած է իր վիճակին. չատ չատ երեւութական փոփոխութիւններ կրած է, ինչպէս՝ համապատասխան կրելու պարտաւորութեան չրջումը որ հայաստանեան պայմաններու մէջ ազատութեան մը բարիքէն աւելի մեծ ժխտականի մը պատճառ կ'ըլլայ անտեսական դասակարգերու տարբերութիւնը մատնանչելով։

Բարոյականի խթանման, բարքերու այլասերման բոլոր արդար մտահոգութիւնները մեռեալ տառ կը դառնան բազմանդամ ընտանիքի հայր, նկարիչ Ա. Վարդեվանեանի պատասխանով. ան կ'ըսէ. – «Աշխատում եմ միայն ես, ընտանում եմ շատ չնչին գումար, որը հազիւ հերիքում է հաց գնելուն։ Վերջերս մեր վիճակը բարելաւուել է։ 16 տարեկան տղաս գրպանում է առեւտրով։ Սկզբում զայրանում էի, թոյլ չէի տալիս, բայց երբ նկատեցի տանը կատարուող փոփոխութիւնները, լռեցի։ Սեղանին յայտնուեցին երշիկ, միս, թարմ կարագ, պանիր։ Բոլորի դէմքին ժպիտ կար։ Ապրելն այսպիսի մթնոլորտում աւելի հաճելի է»։ Աւելի մանրամասնութեան պէտք կո՞յ «հարկը օրէնքը կը լուծէ»ի ճշմարտութեան յանգելու համար։ Հայաստան թերամ ու տնտեսական խոր հարցերու տէր երկիր է. բնական է որ պարզուած պատկերն ալ տարբեր չըլլայ այս կարգի երկիրներու վիճակէն։ Այս ու ասոր հետեւանք սեղանիկները չեն այնքան ցաւալին, որքան անոնց անհակակչիռ գործունէութիւնը։ Ի վերջոյ, այս մարզին պատճառած վրդովումները խօսքի մակարդակէն անդին անցնելու համար անհրաժեշտ է որ մարդ պատասխան ունենայ բեմադիր Ռուբէն Հէրոյեանի որ հետեւեալ տողերով կը պարզէ իր կացութիւնը. «Իմ երեխան գերադասում է առեւտուրը ուսումից։ «Ինչո՞ւ պէտք է ի զուր ժամանակ ծախսեմ ուսման վրայ, աւելի լաւ է մի լուրջ գործով զբաղուեմ», – ամէն անգամ ասում է նա երբ զայրանում եմ դպրոց չգնալու, վատ սովորելու համար։

– Լաւ, ինչո՞ւ չես ուզում սովորել, – հարցրի նրան։

– Դու սովորել ես, ինչի՞դ է պէտք։ Հայրեւան Սաֆոն ութամեայ կրթութիւն ունի, բայց մեզնից լաւ է ապրում։ Նրա երեխաները արտասահմանեան զգեստներ են հագնում, տղան իմ տարիքին է, բայց «ժիգուլի» է էշում, աղջիկը ինձ բանի տեղ չի դնում։ Մեր թաղի բնակիչները Սաֆոյին աւելի են յարգում, բան էեզ։ Ես ուզում եմ նրան նման ապրել։

Տղայիս խօսքերին պատասխան չգտայ։ Ինչ էլ ասէի, ծիծաղելի կը լինէր»։

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՏԱՏԱՍԱՆՔ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
Գ.
Գիրք գրականութեան

Հրատարակութիւն՝ Հովիկ Էդգարեան դրական Ֆոնտի (Թիւ 22)
Թեհրան, 1993

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ

ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

ՀԱԼԷՊ. – («Յառաջ»). –

Հայերու Ցեղասպանութեան 78-ամեակը կրօնական թէ աշխարհիկ ատենդական ձեռնարկներով յիշատակուեցաւ Հալէպի մէջ։ Պատարագ, հոգեհանգիստ եւ յուչահանդէս քով – քովի բերին մեր ժողովուրդին տարբեր խաւերը, որոնք անգամ մը եւս ոգեկոչեցին եղեռնի սարսուռները եւ ուխտեցին հաւատարիմ մնալ նախնիներու կտակին։

ԱՐԱՔ ՄՏԱԽՈՐԱԿԱՆՆԵՐ՝ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ոգեկոչական ձեռնարկները սկիզբ առին Ապրիլ 20-ին, «Ահարոնեան» սրահին մէջ կայացած «կլոր սեղան»ով մը, ուր արար մտաւորականներ վերլուծական դեկուցումներով հանդէս եկան գլխաւորաբար Հայկական Ցեղասպանութեան, բայց նաեւ՝ հայ մշակոյթի եւ հայ – արաբ բարեկամութեան մասին։

ՀԵՄ-ի (Հայ Երիտ. Միութիւն) հրատարակչական յանձնախումբին նախաձեռնութիւնը եղող սոյն երեկոյթին բացումը կատարեց Ճորճ Պապեան։ Ցակոբ Դաւիթեան բերաւ կազմակերպիչ միութեան խօսքը (անչուշտ՝ արաբերէն, քանի ամբողջ ձեռնարկը ընթացաւ այդ լեզուով) ու ողջունելէ ետք արար մտաւորականութեան համակամութիւնը Հայ Դատին, յայտարարեց թէ «կլոր սեղան»ի հինգ մասնակիցները։

Առաջին խօսք առնողը եղաւ Դամասկոս հրատարակուող «Պասս» օրաթերթի (պետական պաշտօնաթերթ) խմբագիրը՝ Ուալիտ Մուչտուհ։ Ան դիտել տուաւ, որ Թուրքին մէջ իսլամութիւնը չէ գերիչ ազգը, այլ՝ թուրանականութիւնը, ու ատոր իրրեւ ապացոյց վկայակոչեց Օսմանեան դարաշրջանին Արաբներու վրայ ի գործ դրուած ահաւոր ճնշումներն ու թրքացումի քաղաքականութիւնը, որոնք յանգեցան 1916-ին Դամասկոսի եւ Պէյրութի հրապարակներուն վրայ բարձրացած արաբ մտաւորականներու կախաղաններով։ «Իսլամութեան քարերար դերը երեւան կուգայ Արաբի՛ն մէջ, ըսաւ ան, որ ամոթեց ձեր վէրքերը ու գրկաբաց տեղ տուաւ հայ գաղթական կարաւաններուն՝ Ճէզիրէի, Հալէպի ու այլ վայրերու մէջ»։

Տօքթ. Նայիմ էլ Եաֆի, Հալէպի Արաբ Գրողներու Ընկերակցութեան նախագահը (որ վերջերս երկու դիրքեր հրապարակեց, մին՝ հայկական ջարդերու նկատմամբ արար հանրային կարծիքի կեցուածքին, իսկ միւսը՝ ձեմալ Փաշայի գործունէութեան մասին), մասնաւորաբար ընդգծեց այն իրողութիւնը, թէ Թուրքին կանդնեցուցած տառապանքի կամուրջէն անցան երկու ժողովուրդներն ալ՝ Հայն ու Արաբը։ «Հայ մտքդուն պարկեշտ ու ազնիւ ներկայացուցիչը կ'երթայ խոնարհելու ցեղասպանի ներկայացուցիչին դիմաց ու ջե...» (կ'ակնարկէ, անշուշտ, խօսքը յուզարկաւորութեան Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի բերած մասնակցութեան)։

Իր հակազդեցութիւնը յայտնելով երեւոյթին նկատմամբ, Ն. Պէրպէրեան «դժբախտութիւն մը ու մեր ժողովուրդին բաժին հանուած ողբերգութիւն մը» նկատեց նախապահին այս արարքը ու դիտել տուաւ, թէ հայրենի ժողովուրդը անիրաւ բայօրէն տէրն է նահատակներու կտակի եւ թոյլ չի տար որ սակարկութեան առարկայ դառնայ Հայ Դատը ու «Քաղաքական պատասխանատուութեան հետ կապ կամ ծայրայեղական արկածախնդրութիւն մը կրնայ անդունդին եզրը բերել մեզ»։

Տէօվլէթեան այնուհետեւ կանդ առաւ մեր կարելիութիւնները նորանկախ Հայաստանի հզօրացման տրամադրելու հրաժեշտութեան վրայ, հմտորէն յայտնելով, թէ «անոնցմէ մէկուքանի Հայրենիքին հետ զտնուիլն ու անոր հաղորդուիլը, ի՛նչ ալ ըլլան պատճառները, Ան ընդգծեց նաեւ ազգային միասնութեան կարեւորութիւնը ու յայտարարեց թէ «ՌԱԿ-ը պատրաստ է ամբողջական գործակցութեան՝ ոեւէ մէկու հետ»։

Օրուան երկրորդ բանախօսը՝ Հ. Դաշնակցութեան պաշտօնաթերթ «Յուշակ»ի խմբագիր՝ Նազարէթ Պէրպէրեան ելոյթ ունեցաւ յանուն Համազգայինի (Հ. Ց. Դ.)։

Ան նախ դիտել տուաւ, թէ Ապրիլ 24-ը հաշուետուութեան օր մըն է, անմիջապէս աւելցնելու համար՝ թէ «այսօր մեր սրտերուն մէջ խոցուած է իր ցաւին մէկ՝ տեսնելով որ հայրենի պետութեան թիւ մէկ ներկայացուցիչը կ'երթայ խոնարհելու ցեղասպանի ներկայացուցիչին դիմաց ու ջե...» (կ'ակնարկէ, անշուշտ, խօսքը յուզարկաւորութեան Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի բերած մասնակցութեան)։

Իր հակազդեցութիւնը յայտնելով երեւոյթին նկատմամբ, Ն. Պէրպէրեան «դժբախտութիւն մը ու մեր ժողովուրդին բաժին հանուած ողբերգութիւն մը» նկատեց նախապահին այս արարքը ու դիտել տուաւ, թէ հայրենի ժողովուրդը անիրաւ բայօրէն տէրն է նահատակներու կտակի եւ թոյլ չի տար որ սակարկութեան առարկայ դառնայ Հայ Դատը ու «Քաղաքական պատասխանատուութեան հետ կապ կամ ծայրայեղական արկածախնդրութիւն մը կրնայ անդունդին եզրը բերել մեզ»։

Տէօվլէթեան այնուհետեւ կանդ առաւ մեր կարելիութիւնները նորանկախ Հայաստանի հզօրացման տրամադրելու հրաժեշտութեան վրայ, համոզուած յայտնելով, թէ «անոնցմէ մէկուքանի Հայրենիքին հետ զտնուիլն ու անոր հաղորդուիլը, ի՛նչ ալ ըլլան պատճառները, Ան ընդգծեց նաեւ ազգային միասնութեան կարեւորութիւնը ու յայտարարեց թէ «ՌԱԿ-ը պատրաստ է ամբողջական գործակցութեան՝ ոեւէ մէկու հետ»։

Օրուան երկրորդ բանախօսը՝ Հ. Դաշնակցութեան պաշտօնաթերթ «Յուշակ»ի խմբագիր՝ Նազարէթ Պէրպէրեան ելոյթ ունեցաւ յանուն Համազգայինի (Հ. Ց. Դ.)։

*Ան նախ դիտել տուաւ, թէ Ապրիլ 24-ը հաշուետուութեան օր մըն է, անմիջապէս աւելցնելու համար՝ թէ «այսօր մեր սրտերուն մէջ խոցուած է իր ցաւին մէկ՝ տեսնելով որ հայրենի պետութեան թիւ մէկ ներկայացուցիչը կ'երթայ խոնարհելու ցեղասպանի ներկայացուցիչին դիմաց ու աղ

խարի դժուարութիւններն ու բարդ հոգեբոլորը, որոնց մէջ կը տուայտի նորանկախ Հայաստանը:

Հնչակեան ներկայացուցչուհին այնուհետեւ խօսելով Արցախի մասին՝ անդրադարձաւ նեկատեց հարցին խաղաղ եւ արդար լուծումը ու այս առընչութեամբ չէշտեց Ազգային Միութեան ամբողջնդունման կարեւորութիւնն ու «մեր աւանդական քաղաքականութեան ապահովելու» անհրաժեշտութիւնը:

Արաբերէնով կարճ ելոյթ մը ունեցաւ հալէպաբնակ պաղեստինցի բանաստեղծ Մահմուտ Ալի Սահա, որ ողջունեց հայ - արաբ բարեկամութիւնը եւ իր համակրութիւնը յայտնեց հայութեան:

Հանդիսութիւնը եզրափակուեցաւ Առաջնորդ Սուրէն Արքեպիսկոպոս Գոթոյեանի «Հուսկ Բանք»ով:

***

Անշուշտ, դառնութեամբ է որ արձանագրենք վերեւի կարգ մը տողերը, մենք ալ «մեր ցաւին մէջ խոցուած» մե՛ր կարծին, ի տես ողբերգականօրէն տխուր այն պատկերին՝ զոր կը պարզեն յաճախ մեր հարիւրամեայ կուսակցութիւններէն մին կամ միւսը, Ապրիլեան բեմին վրայ: Բեմ մը, որ սկզբունքով պէտք է ծառայէ հաւատուութիւն կատարելու մե՛ր իրապարծումներուն մասին, մինչ հոս կը վրդծուի կուսակցական հաչուեյարդարներու արտայայտման ազատ հրապարակի, ուր նորանկախ Հանրապետութեան մը նախագահը «թեմա»ի կը վերածուի, թիրախ կը դառնայ, մեր ժողովուրդը «թիկունքին հարուածելու» ատորին դերի մէջ կը դրուի:

***

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Շաբաթ, Ապրիլ 24-ի առաւօտուն, Հալէպի Հայոց Ազգային Գերեզմանատան մատրան դիմաց, հազարաւոր Հայերու ներկայութեան, բացօթեայ պատարագ մատուցեցաւ Ապրիլեան Մեծ Եղեռնի 78-րդ տարելիցին առիթով: Պատարագը մատոյց եւ օրուան պատգամը փոխանցեց՝ երուսադէմի Հայոց փոխ - պատրիարք Յակոբ Արք. Վարդանեան: Յատուկ պատարագի, Առաջնորդ Սուրէն Արքեպիսկոպոսի նախագահութեամբ եւ Հայաստանի Հանրապետութեան Հալէպի հիւպատոս Պօղոս Սարաճեանի ներկայութեան կատարուեցաւ հոգեհանդստեան յատուկ արարողութիւն մը, ցեղասպանութեան զոհ մեկուկէս միլիոն հայ նահատակներու հոգիներուն համար:

Ուչ երեկոյեան, Մ. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ ալ տեղի ունեցաւ հոկտեմբի եւ մոմավառութեան աւանդական արարողութիւն մը:

Նոյն օրը, փակ մնացին Հալէպի հայկական բոլոր վարժարանները, հաստատութիւններն ու առեւտրական գործատեղիները:

ՄԻՋ - ՀԱՄԱՅՆԱԿԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Ապրիլ 24-ի երեկոյեան, Հայ Աւետ. Էմմանուէլ Եկեղեցւոյ մէջ կայացաւ Եղեռնի 78-ամեակի ոգեկոչման միջ - յարանուանական միացեալ յուշահանդէս մը, որուն ներկայ եղաւ նաեւ Կաթողիկէ Հայոց Պատրիարքը՝ Յովհաննէս - Պետրոս ԺԲ. Գաւազանեան, որ նոյն օրերուն հովանական պաշտօնական այցելութիւն մը կուտար իր համայնքին:

Հաւաքի ընթացքին խօսք առին Սուրիոյ Հայ Աւետարանական համայնքի պետ՝ Վերապատուելի Պարգեւ Աբգարեան, Բերիոյ թեմի Առաջնորդ Սուրէն Արք. Գոթոյեան, Կաթողիկէ Պատրիարքը եւ Մերճաւոր Արեւելքի Հայ Աւետ. Եկեղեցիներու Միութեան նախագահ Վեր. Յովհաննէս Գարճեան (Պէյրութէն), որ եղաւ օրուան գլխաւոր բանախօսը:

Գեղարուեստական պատշաճ բաժին մը համալրեց յայտագիրը:

ԵՂԵՌՆԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ ԳԱԻԱՌՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՏԷՐ - ՁՈՐ

Տէր - Զօրի մէջ, ուր երկու տարի առաջ կառուցուեցաւ Ապրիլեան Նահատակաց պեղակերտ յուշահամալիրը, Կիրակի, Մայիս 2-ին, Հալէպէն եւ Ճէզիրէէն ժամանած հարիւրաւոր ուխտաւորներու ներկայութեան ոգեկոչուած է Եղեռնի 78-ամեակը: Ս. Նահատակաց մատրան մէջ պատարագ մատուցած է Յակոբ Արք. Վարդանեան: Հոգեհանգստեան արարողութեան աւարտին՝ յաւուր պատշաճի քարոզով մը օրուան պատգամը փոխանցած է Պրազիլիոյ Հայոց Առաջնորդ՝ Տաթեւ Եպիսկոպոս Ղարիպեան:

ԳԱՄԻՇԼԻ

Թուրքիոյ սահմանակից հիւսիսային Սուրիոյ Գամիշլի քաղաքին մէջ եւս, ժողովրդային լայն մասնակցութեամբ նշուած է Եղեռնի տարեդարձը: Ապրիլ 23-ի երեկոյեան, Ազգային Առաջնորդարանի շրջափակին մէջ տեղի ունեցած է հոկտմբի արարողութիւն մը, որու ընթացքին զեղարուեստական յայտագիր մը հրամցուած է՝ Հ. Յ. Դ. Զաւարեան Պատ. Միութեան նախաձեռնութեամբ: Յաջորդ օր, առաւօտուն, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի փողերախմբը ազգային - հայրենասիրական երգերով տողանցած է քաղաքին հայահոծ թաղամասերուն մէջ, իսկ տեղւոյն Սուրբ Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ պատարագած եւ քարոզած է Ճէզիրէի Հայոց առաջնորդական փոխանորդ՝ Կոմիտաս Ծ. Վրդ. Օհանեան: Հոգեհանգստեան արարողութեան աւարտին՝ ծաղկեպսակներ դնուած են Նահատակաց Յուշարձանին առջեւ: Յետ - միջօրէին, աւելի քան երկու հազար հոգիի ներկայութեան կայացած է Եղեռնի ոգեկոչման վերջաւոր հաւաքը, որու ընթացքին բանախօսած է Աչոտ Փիլիպոսեան (Հայաստանէն):

ՌԱՍ ԻԻ ԱՅՆ

Եփրատի եզերին գտնուող փոքրիկ այս քաղաքին մէջ եւս, ուր ահաւոր սպանդներ կատարուեցան 78 տարի առաջ, տեղւոյն սակաւթիւ հայութիւնը ոգեկոչած է Մեծ Եղեռնի տարեդարձը: Կիրակի, Ապրիլ 25-ին, Մինաս Քահանայ Մինասեանի մատուցած պատարագէն ետք՝ ժողովուրդը մասնակցած է ոգեկոչական հաւաքի մը, ուր բանախօսած է Յակոբ Մկրտիչեան (Գամիշլիէն):

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆԻ ՀԱՄԵՐԳԸ

ՄԱՐՍԻԼ. - («Յառաջ»). -

Ծնած Երեւան եւ այժմ ապակերտ Լազար Մերմանի Իմոլայի (Իտալիա) դաշնակի Ակադեմիան, Վարդան Մամիկոնեան, 23 տարեկան, կոչուած է փայլուն ասպարէզի մը: Երաժշտական քննադատները կը տեսնեն իր մէջ արդէն իսկ տաղանդաւոր եւ եզակի արուեստագէտ մը:

Իր կատարեալ թեքնիքը, ղպայնութիւնն ու նրբութիւնը, ինքնաբուխ վեհանձնութիւնն ու բնական պարզութիւնը համայեցին «Սինեմա Օտէոն»ի (Լա Քանըպիէր) ունկնդիրները, ուր Մայիս 5-ին, Վարդան Մամիկոնեան տուաւ համերգ մը կազմակերպուած Սահակ - Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի կողմէ: Աւելի լայն հասարակութեամբ մը եւ համերգի աւելի յարմար սրահի մը արժանի էր երիտասարդ արուեստագէտը: Սակայն, պիտենք թէ ոչինչ հեշտ է այսօր, Սփիւռքի մէջ, մանաւանդ երբ հարցը կը վերաբերի մշակոյթին եւ արուեստին: Աւելի դիւրին է մարդ հաւաքել «հայկական երեկոյթ» լսուած անշնորհք ձեռնարկի մը ուր անտաղանդ երաժիշտներ, անձայն ու բազմաձայն երգիչներ իրարու կը խառնեն եւ արեւելեանը, եւ ամերիկեանը, եւ եւրոպականը եւ ... հայկական կարծուածը:

Վարդան Մամիկոնեան իր յայտագիրը սկսաւ Գլօտ Տէպիւսիի «Էսթամփ» եռապատկեր դործով: Կրցաւ տալ իւրաքանչիւր մասի յատուկ մթնոլորտը, բանաստեղծութիւնը որ աւելի թելադրիչ է քան պարտադրիչ եւ կուտայ ընդհանուր տպաւորութիւն մը ուր տեղ կայ երեւակայութեան: Մօրիս Ռավէլի «Կասբար որ լա նիւիթ» դաշնակի համար գրուած գլուխ գործոցը Վարդան Մամիկոնեան մեկնաբանեց մեծ ոգեւորութեամբ, հոգեկան թռիչքով առանց մոռնալու իւրաքանչիւր մասի նրբութիւնները:

Բ. մասին սկիզբը նուագեց Առնօ Բաբաջանեանի «Ելեկիա»ն եւ «Փոէմ»ը կը տորները եւ մանաւանդ չարունակեց Ֆրեդերիք Շոփէնի «12 Էթիւտ օփիւս 25» գործով ուր յայտնաբերեց վաւերական տաղանդ մը եւ հրամցուց գեղարուեստական կատարեալ վայելք մը:

Վարդան Մամիկոնեան խլեց ներկանեբուն կրկնակի եւ խանդավառ ծափահարութիւնները: Որպէս պիս մենաբանեց Առնօ Բաբաջանեանի «Վաղարշապատի պար»ը եւ Ֆրեդերիք Շոփէնի «Թիւ 5 Էթիւտ»ը:

Վարդան Մամիկոնեան բացի իր ստացած առաջին մրցանակներէն Երեւան, Մոսկուա կամ Վիլնիուս, երկու միջազգային մեծ մրցանակներու պսակաւոր է 1990-ին Սէն Ժերմէն Ան Լէ եւ մանաւանդ 1992 Մոնթէ Գարլօ, առանալով Ա. մրցանակը «Մասթերս Միւզիք Ուարլտ»:

Կը մնայ երիտասարդ արուեստագէտին չարունակել նոյն ճամբով եւ ի մօտոյ դասուիլ մեծ վիրթիւոզներու շարքին:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

թեան աւարտին՝ ծաղկեպսակներ դնուած են Նահատակաց Յուշարձանին առջեւ: Յետ - միջօրէին, աւելի քան երկու հազար հոգիի ներկայութեան կայացած է Եղեռնի ոգեկոչման վերջաւոր հաւաքը, որու ընթացքին բանախօսած է Աչոտ Փիլիպոսեան (Հայաստանէն):

ՌԱՍ ԻԻ ԱՅՆ

Եփրատի եզերին գտնուող փոքրիկ այս քաղաքին մէջ եւս, ուր ահաւոր սպանդներ կատարուեցան 78 տարի առաջ, տեղւոյն սակաւթիւ հայութիւնը ոգեկոչած է Մեծ Եղեռնի տարեդարձը: Կիրակի, Ապրիլ 25-ին, Մինաս Քահանայ Մինասեանի մատուցած պատարագէն ետք՝ ժողովուրդը մասնակցած է ոգեկոչական հաւաքի մը, ուր բանախօսած է Յակոբ Մկրտիչեան (Գամիշլիէն):

ՀԱՍԻՉԷ

Այստեղ եւս, ուր կը չարունակէ գոյատեւել փոքրաթիւ գաղութ մը (չուրջ 60 ընտանիք), մեծ չուքով նշուած է ցեղասպանութեան տարեդարձը: Կիրակի, Ապրիլ 25-ին, տեղւոյն հոգեւոր հովիւ Մեսրոպ Քահանայ Մեսրոպեանի մատուցած պատարագէն ետք՝ Կոմիտաս Ծ. Վրդ. Օհանեան բացումը կատարած է Խաչքար - Յուշակոթողի մը, եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ: Այնուհետեւ կայացած է յուշահանդէս մը, որու ընթացքին ելոյթ ունեցած են Աչոտ Փիլիպոսեան եւ Յակոբ Հալէպօղլեան (արաբերէն): Յայտագրին մասնակցած են տեղւոյն պատանեկան երգչախումբն ու Գամիշլիէն ժամանած Հ. Մ. Ը. Մ.-ի փողերախմբը:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՑԵԱՆ

ՍԻԼԻՀՏԱՐԻ ՊԱՐՏԷԶՆԵՐԸ

ՋԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ԹԻՐԵԱՓԻ ԵՒ ԼՈՏՈՍ

Մայրս լուռ կ'արտասուէր եւ յետոյ վերջին անգամ մըն ալ կոչում կ'ընէր հօրս ողմտութեան:

- Զոճուխները կը մեծնան կոր, մեղք են, ինձ չես մեղքնար՝ անո՛նց մտածէ...

Բայց հայրս կրկին մէջ կը բերէր իր ծրագիրները, ապագայի երազները ու մայրս, այլեւս անզօր, խոր կը հառաչէր ու կը լռէր:

Ես ալ իմ կարգիս կ'ապրուէի այդ նեբին փոթորիկներէն եւ առանց կարենալ թափանցելու ստեղծուած կացութեան պատճառներուն, անձկութեամբ կը սպասէի որ խնդիրները լուծուին, որպէսզի անոնցմէն երեսները խնդային եւ չորքս ղպայի զոհունակութիւն եւ ուրախութիւն:

Իմ մանկական առաջին տարիներէս կը խորշէի տխրութենէն եւ առելով կ'ատէի թշուած դէմքերը: Երբ աչքերս հանդիպէին դժգոհ արտայայտութեամբ դէմքի մը, կարծես կը ջլատուէի եւ ամէն ինչ կ'ընկղմէր խաւարի մէջ: Սիրտս կը ճզնչուէր պայթելու առտիճան եւ ակնապիշ կը դիտէի, մինչեւ որ որեւէ պատճառով ժպիտ երեւար այն տխրած դէմքերուն վրայ, որ ինձ կը շրջապատէին:

Բայց այդ առելի տխրութիւնը ոչ միայն հազար պատճառներով կը յայտնուէր, այլեւ մնայուն կերպով կը տիրապետէր տունը, ամէն առաւօտ:

Բայի հայրիկէս, որ օրուան ամէն ժամերուն եւ նոյնիսկ ծանր հոգերուն տակ ճնշուած միշտ լաւ տրամադրութեան մէջ էր, մեր տնեցիները թիրեաքի էին: Սա այնպիսի ախտ մըն էր որ անխուսափելիօրէն կը յայտնուէր ամէն առաւօտ ոչ միայն մեր տան մէջ, այլեւ բոլոր այն տուները, ուր տարեց մարդիկ կային: Մեծ մայրս, մօրաքոյրերս եւ մօրեղբայրներս առաւօտ կանուխ իրենց անկողիններէն կ'ելլէին խոժոռ եւ սրտնեղած դէմքերով, կարծես վշտացած էին կամ մխրճուած անյաղթելի տխրութեան մէջ: Անոնք անխօս, յօնքերը պռստած կը խմէին իրենց առաւոտեան քաֆէն, առանց չաքարի եւ հացի: Եթէ այդ միջոցին մէկը իրենց խօսք ուղղէր, սրտնեղութիւնը կը հասնէր ծայրայեղ աստիճանի: Երկրորդ սատ (1) քաֆէն յետոյ է միայն որ մօրաքոյրերս, մէյ մը խոժոռ դէմքերով, կը փոխանակէին միավանկեր: Մօրեղբայրներս տունէն միավանկեր: Մօրեղբայրներս տունէն պէին դժգոհ արտայայտութեամբ դէմքի մը, կարծես կը ջլատուէի եւ ամէն ինչ կ'ընկղմէր խաւարի մէջ: Սիրտս կը ճզնչուէր պայթելու առտիճան եւ ակնապիշ կը դիտէի, մինչեւ որ որեւէ պատճառով ժպիտ երեւար այն տխրած դէմքերուն վրայ, որ ինձ կը շրջապատէին:

Բայց այդ առելի տխրութիւնը ոչ միայն հազար պատճառներով կը յայտնուէր, այլեւ մնայուն կերպով կը տիրապետէր տունը, ամէն առաւօտ:

Բայի հայրիկէս, որ օրուան ամէն ժամերուն եւ նոյնիսկ ծանր հոգերուն տակ մերուն եւ նոյնիսկ ծանր հոգերուն տակ ճնշուած միշտ լաւ տրամադրութեան մէջ էր, մեր տնեցիները թիրեաքի էին: Սա այնպիսի ախտ մըն էր որ անխուսափելիօրէն կը յայտնուէր ամէն առաւօտ ոչ միայն մեր տան մէջ, այլեւ բոլոր այն տուները, ուր տարեց մարդիկ կային: Մեծ մայրս, մօրաքոյրերս եւ մօրեղբայրներս առաւօտ կանուխ իրենց անկողիններէն կ'ելլէին խոժոռ եւ սրտնեղած դէմքերով, կարծես վշտացած էին կամ մխրճուած անյաղթելի տխրութեան մէջ: Անոնք անխօս, յօնքերը պռստած կը խմէին իրենց առաւոտեան քաֆէն, առանց չաքարի եւ հացի: Եթէ այդ միջոցին մէկը իրենց խօսք ուղղէր, սրտնեղութիւնը կը հասնէր ծայրայեղ աստիճանի: Երկրորդ սատ (1) քաֆէն յետոյ է միայն որ մօրաքոյրերս, մէյ մը խոժոռ դէմքերով, կը փոխանակէին միավանկեր: Մօրեղբայրներս տունէն եկեղեցի, ուր իր մունջ շրթները կը թացուէին առաջին անգամ աղօթելու համար խորանին առաջ:

Քաֆէի արարողութիւններու միջոցին, չունչս բռնած, աչքս մէկին եւ միւսին դէմքին, բոլոր հոգւովս կը տառապէի մինչեւ երեւար հօրս ժպտուն դէմքը, որ աբեւի պէս կը ծագէր ինձ համար: Այն աստեն կը սկսէի եռանդով չատախօսել, թռչկոտիլ սենեակին մէջ եւ այդ բոլորով կարծես կը փարատէի չար ոգի մը, որ եկած չոքած էր մեր հոգիներուն վրայ:

Իմ սիրելի հայրիկս սովորութիւն չունէր առաւօտուն քաֆէ խմելու: Ան կը սկսէր պատրաստել թէյը: Մինչեւ ջուրը կ'եռար, ան խնամքով չաքարը կը վերածէր հատասար մանր կտորներու եւ համբերութեամբ ու սիրով կը պատասխանէր իմ բոլոր հարցումներուս, եւ ի վերջ մօրաքոյրերս կը տրտնջային որ «առտուանցով առաքան կը խորթեմ» (2):

Բայց, արդէն յաջորդական քաֆէներու ազդեցութեան տակ, անոնց թիրեաքիութիւնն ալ կը փարատէր եւ բնականոն կեանքը կը սկսէր տան մէջ:

Բայց եթէ լոտոս (3) ըլլար, այդ վատ տրամադրութիւնը կ'երկարաձգուէր օրուան մէջ: Երկար տաեն չեմ կրցած հասկընալ թէ ի՞նչպէս այս կամ այն կողմէն փչող քամին կրնայ այդքան խոր կերպով ազդել մարդոց տրամադրութեան վրայ: Երբ մէկին ու մէկը կ'ըսէր տհաճ ձայնով «այսօր լոտոս է», ինձ համար յոյսի բոլոր դռները կը փակուէին, տունը կ'ըլլար խորթ եւ անհիւրընկալ, ինձ սիրելի եւ ընտանի դէմքերը կը դառնային օտար եւ անճանաչելի եւ այլեւս չէի պիտեր ո՛ր անկիւնը ապաստանիլ իմ մէջ եւ ինձմով գտնելու համար սփոփանք՝ գալիք ծանր ժամերուն դէմ:

Եւ այդպէս էր բոլոր տուներուն մէջ, բոլոր մանուկներուն համար:

ԱՐԹԻՆ ԱՄՈՒՃԱՆ

Այդ տանը մէջ, որ յետագային մեր ընտանեկան յիշողութիւններուն մէջ կը կոչէինք մախառնաճիին տունը, իմ մանկական տպաւորութիւններս հետզհետէ փոխակերպուեցան զգացումներու եւ երբեմն ալ յանզգեցան գաղտնութիւններու:

Տիգրան մօրեղբայրս չաճախ կուգար մեզ այցելութեան, բայց առանձին: Իր կինը, Մաքրուհի, որ պզտիկ հարս կը կոչէինք, հեզ եւ խոնարհ կին էր, չափազանց աչխատասէր. ան եազմա կը բանէր եւ մեծ համբերութեամբ կը տանէր ամուսինին արբեցութիւնը եւ արհամարհական բռնապետութիւնը: Որովհետեւ թէեւ մեզ հետ գոզար սիրով կապուած, Տիգրան մօրեղբայրս արհամարհանք ունէր կնոջը եւ անոր ընտանիքին համար: Ոչ թէ այն պատճառով որ չքաւոր էին, այլ որովհետեւ, ինչպէս ինքը կ'ըսէր, «թապիէթ սահապը» (4) էին, ինքնուրոյն զգացում, խառնուածք չունէին եւ յետոյ խնայասէր էին: Պզտիկ հարսը տատնոցը տատնոցին վրայ դնելով կը ձգտէր տուն մը դնել, «կուլիպա»յի (5) մը տէր ըլլալ:

(Շար. 18)

(1) Առանց շաքարի:
(2) Խօսիլ:
(3) Հարաւային բամի:
(4) Բնաւորութեան տէր:
(5) Շատ փոքր հիւղակ:

(Շար. Ա. Էջէն)

կութիւններէ հեաք, Նէօյիի քաղաքապետը Պիւտճէի նախարար՝ Նիքոլա Սարքոզի յաջողած էր 14 մանուկներ ազատել, վտխարէն հեռատեսիլ, դրամ, ձայնասփիւռ հայթայթելով: Բայց, ի վերջոյ բանակցութիւնները դադրած էին, որովհետեւ ենթական անդրադարձած էր որ իր գլխաւոր պէնքը մանուկներն էին ու վերջին շրջանին 6 մանուկները կը մնային: Անձկութեան ահաւոր ժամեր ապրած են ծնողքները, ոստիկանական ուժերը եւ մանաւանդ ուսուցչուհին եւ բժշկուհին: Կը թուի որ չնորհիւ այս երկուքին բացառիկ կորովին եւ պատրիւնութեան փոքրիկ աղջնակները չեն անդրադարձած անցած դարձածին եւ հաւատացած են որ խաղ մըն է: Ի վերջոյ, մինչամտելու հրահանգը տրուած էր Փասքուայի կողմէ, վարչութեանն ընտրութիւնը թողլով ՌԱՀՏ-ի տեղւոյն պատասխանատուին: RAID (Unité de recherche, d'assistance, d'intervention et de dissuasion) ազգ. ոստիկանութեան հակահաբեկչական յատուկ ճիւղն է, ուր արտակարգօրէն մարզուած մարդիկ կան: Ցաջողած են նետս սպրդիլ, օդաուելով մարդուն քնուռ վիճակէն (46 ժամ անքուն մնացած էր, սուրճ խմելով) եւ երբ յանկարծ կ'արթնանար ու պիտի փորձէր հաւանաբար պայթուցիկներ արձակել, ՌԱՀՏ-ի մարդիկը 3 ղնդակ պարպած են դլխուն ու տեղն ու տեղը մեռած է: Էրիք Շմիտ, 42 տարեկան, դատական անցեալ չունի եւ յայտնի չէ թէ ի՞նչ էին իր դրդապատճառները: Ուսուցչուհին եւ բժշկուհին պատուոյ լեգէոնի սպաներ հրոչակուեցան անմիջապէս, Փասքուա գոհ էր փաստելով որ ուժը օրէնքին կը պատկանի: Նախագահ Միթերան ալ խնդրած էր Ներքին նախարարէն որ չնորհաւորէ բոլորը: Այս անմոռանալի ութ օրերը իր յաջող վախճանին 48 ժամ եաք կը շարունակէր (եւ հաւանաբար պիտի շարունակէ) զբաղեցնել մեծխանները որոնք զօրակոչի ենթարկած են նաեւ բոլոր հոդերոյժները, յիմարաբոյժներ թէ հասկնալու համար ենթակային նկարագրին բարդութիւնները եւ թէ պատահածին հետեւանքները մանուկներուն վամ ուսուցչուհիին վրայ: Սմերիկեան մամուլն իսկ որ ընդհանրապէս չատ չի զբաղիր Ֆրանսայով լայն տեղ տուած է այս հարցին եւ հերոսուհի որակած ուսուցչուհին: Այս առընչութեամբ, հարցազրոյցներ ալ եղան (հեռատեսիլ թէ դրաւոր մամուլ) Աչոտ Մալաքեանի հետ (Անրի Վէրնէօյլ) որու երկու դատակները այդ դպրոցը կը յաճախեն թէեւ ոչ նոյն դասարանը: «Ռոթիտիէն տը Փարի» սեպհակութիւն մը հրատարակած էր Մայիս 15-ին, ուր կը բացատրէ թէ իր երախաներն ալ հետեւած են դէպքերուն եւ թէ 3-ուկէս տարեկան աղջնակին համար, եղածը ուրիշ բան չէր եթէ ոչ «հեռատեսիլը որ կը չարունակուի», չէր գիտակցեր որ իրականութիւն էր, գալով 7 տարու մանչուկին կը բաղդատէր ֆիլմեր եւ իրողութիւնը եւ առեն – առեն լուծումներ կ'առաջարկէր:

Մանկապարտէզը 24 ժամ յսպադումով կը վերաբացուէր, այսինքն երեքշաբթի, Մայիս 18-ին: Բոլորին կարծիքն այն է որ սովորական կեանքը պէտք է վերսկսի ժամ առաջ: Ուսուցչուհին՝ Լօրանս Տրէյֆիւս բաւական ցնցուած է թէեւ եւ զաւտ մեկնած էր հանգստանալու համար ընտանիքին մօտ: Լուսաւորութեան նախարարը՝ Ֆ. Պայրու կոչ ըրաւ որ մեծխանները չչափազանցեն եւ չանան հանդիսատ թողուլ այս ողբերգական պատմութեան դերակատարները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԻԻՐՏԵՐՈՒ կացութիւնը այսօր աւելի ծանր է, քան՝ երկու տարի առաջ Մոզի պատերազմին առեն, կ'ըսէ Տիկին Միթերան կոպի տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին: Ֆրանս – Լիպէրթէի նախագահուհին կը չեշտէ նոյնիսկ՝ «Տարիներէ ի վեր յայտարարուած ցեղասպանութեան մը քրոնիքը կ'ապրինք եւ այս մինչոյնն նոր թափ առած է: Իրաքցիները, ինչպէս Պարսիկները երբեք պիտի չներեն Քիւրտերուն որ ժողովրդավարութեան կրնելիութիւնը վաստած ըլլան շրջանին մէջ»: Ձիշդ է որ օրերս իրաքեան Քիւրթիստանը չատ ծանր կացութեան մատնուած է թէ ռմբակոծութիւններով (Իրանցիներու կողմէ) եւ թէ Իրաքի ճնշումին դրամական դեռնի վրայ, դրամը այլեւս արժէք չունի:

ԻՐԱՆի Ներքին նախարարութիւնը յայտարարեց թէ չորս թեկնածուներ արտոնութիւն ստացած են ներկայանալու նախագահական ընտրութեան (Յունիս 11): Ներկայ նախագահին՝ Ռաֆսանճանիի (որ չորսերէն մէկն է) հակառակորդներն են... Աչխատանքի նախկին նախարար՝ Ահմատ Թաւֆաքոլի, ազատ համալսարանին տեսուչը՝ Ասպոլահ Ժասպի եւ նախկին երեւիոխան մը:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆի 148 միլիոն բնակիչներուն մէկ երրորդը աղքատութեան չեմէն վար կ'ապրին, այսինքն 10 հազար ռուբլի իսկ չունին ամիսը (չուրջ տասը տոլար):

ՓՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի Ա. խումբին վերջին մրցումները տեղի ունեցան եւ Վալանսի Հայ Մարզականը պարտութեան մատնեց Պասթիայի խումբը 1-ի դէմ 3 կէտով: Դատաւորման պլուխն էր միշտ Մարթիկ որ Ա. դասակարգ կ'անցնի այլեւս: Վալանս 5-րդ է, 39 կէտով եւ ինչպէս գրած էր մեր աշխատակիցը (Վ. Ս., Մայիս 13) 4-րդէն 10-րդ դասուած խումբերն ալ դալ եղանակին կը խազան գեր – դասակարգին մէջ, այսինքն Բ. դասակարգի ընդարձակուած (22 ակումբներ) ախոյեանութեան մէջ ուր բոլոր մանակիցներն ալ պարտին ունենալ արհեստավարժ (փրոֆէսիոնէլ) կեցուածք:

(Շար. Ա. Էջէն)

կութիւններէ հեաք, Նէօյիի քաղաքապետը Պիւտճէի նախարար՝ Նիքոլա Սարքոզի յաջողած էր 14 մանուկներ ազատել, վտխարէն հեռատեսիլ, դրամ, ձայնասփիւռ հայթայթելով: Բայց, ի վերջոյ բանակցութիւնները դադրած էին, որովհետեւ ենթական անդրադարձած էր որ իր գլխաւոր պէնքը մանուկներն էին ու վերջին շրջանին 6 մանուկները կը մնային: Անձկութեան ահաւոր ժամեր ապրած են ծնողքները, ոստիկանական ուժերը եւ մանաւանդ ուսուցչուհին եւ բժշկուհին: Կը թուի որ չնորհիւ այս երկուքին բացառիկ կորովին եւ պատրիւնութեան փոքրիկ աղջնակները չեն անդրադարձած անցած դարձածին եւ հաւատացած են որ խաղ մըն է: Ի վերջոյ, մինչամտելու հրահանգը տրուած էր Փասքուայի կողմէ, վարչութեանն ընտրութիւնը թողլով ՌԱՀՏ-ի տեղւոյն պատասխանատուին: RAID (Unité de recherche, d'assistance, d'intervention et de dissuasion) ազգ. ոստիկանութեան հակահաբեկչական յատուկ ճիւղն է, ուր արտակարգօրէն մարզուած մարդիկ կան: Ցաջողած են նետս սպրդիլ, օդաուելով մարդուն քնուռ վիճակէն (46 ժամ անքուն մնացած էր, սուրճ խմելով) եւ երբ յանկարծ կ'արթնանար ու պիտի փորձէր հաւանաբար պայթուցիկներ արձակել, ՌԱՀՏ-ի մարդիկը 3 ղնդակ պարպած են դլխուն ու տեղն ու տեղը մեռած է: Էրիք Շմիտ, 42 տարեկան, դատական անցեալ չունի եւ յայտնի չէ թէ ի՞նչ էին իր դրդապատճառները: Ուսուցչուհին եւ բժշկուհին պատուոյ լեգէոնի սպաներ հրոչակուեցան անմիջապէս, Փասքուա գոհ էր փաստելով որ ուժը օրէնքին կը պատկանի: Նախագահ Միթերան ալ խնդրած էր Ներքին նախարարէն որ չնորհաւորէ բոլորը: Այս անմոռանալի ութ օրերը իր յաջող վախճանին 48 ժամ եաք կը չարունակէր (եւ հաւանաբար պիտի չարունակէ) զբաղեցնել մեծխանները որոնք զօրակոչի ենթարկած են նաեւ բոլոր հոդերոյժները, յիմարաբոյժներ թէ հասկնալու համար ենթակային նկարագրին բարդութիւնները եւ թէ պատահածին հետեւանքները մանուկներուն վամ ուսուցչուհիին վրայ: Սմերիկեան մամուլն իսկ որ ընդհանրապէս չատ չի զբաղիր Ֆրանսայով լայն տեղ տուած է այս հարցին եւ հերոսուհի որակած ուսուցչուհին: Այս առընչութեամբ, հարցազրոյցներ ալ եղան (հեռատեսիլ թէ դրաւոր մամուլ) Աչոտ Մալաքեանի հետ (Անրի Վէրնէօյլ) որու երկու դատակները այդ դպրոցը կը յաճախեն թէեւ ոչ նոյն դասարանը: «Ռոթիտիէն տը Փարի» սեպհակութիւն մը հրատարակած էր Մայիս 15-ին, ուր կը բացատրէ թէ իր երախաներն ալ հետեւած են դէպքերուն եւ թէ 3-ուկէս տարեկան աղջնակին համար, եղածը ուրիշ բան չէր եթէ ոչ «հեռատեսիլը որ կը չարունակուի», չէր գիտակցեր որ իրականութիւն էր, գալով 7 տարու մանչուկին կը բաղդատէր ֆիլմեր եւ իրողութիւնը եւ առեն – առեն լուծումներ կ'առաջարկէր:

Մանկապարտէզը 24 ժամ յսպադումով կը վերաբացուէր, այսինքն երեքշաբթի, Մայիս 18-ին: Բոլորին կարծիքն այն է որ սովորական կեանքը պէտք է վերսկսի ժամ առաջ: Ուսուցչուհին՝ Լօրանս Տրէյֆիւս բաւական ցնցուած է թէեւ եւ զաւտ մեկնած էր հանգստանալու համար ընտանիքին մօտ: Լուսաւորութեան նախարարը՝ Ֆ. Պայրու կոչ ըրաւ որ մեծխանները չչափազանցեն եւ չանան հանդիսատ թողուլ այս ողբերգական պատմութեան դերակատարները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԻԻՐՏԵՐՈՒ կացութիւնը այսօր աւելի ծանր է, քան՝ երկու տարի առաջ Մոզի պատերազմին առեն, կ'ըսէ Տիկին Միթերան կոպի տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին: Ֆրանս – Լիպէրթէի նախագահուհին կը չեշտէ նոյնիսկ՝ «Տարիներէ ի վեր յայտարարուած ցեղասպանութեան մը քրոնիքը կ'ապրինք եւ այս մինչոյնն նոր թափ առած է: Իրաքցիները, ինչպէս Պարսիկները երբեք պիտի չներեն Քիւրտերուն որ ժողովրդավարութեան կրնելիութիւնը վաստած ըլլան շրջանին մէջ»: Ձիշդ է որ օրերս իրաքեան Քիւրթիստանը չատ ծանր կացութեան մատնուած է թէ ռմբակոծութիւններով (Իրանցիներու կողմէ) եւ թէ Իրաքի ճնշումին դրամական դեռնի վրայ, դրամը այլեւս արժէք չունի:

ԻՐԱՆի Ներքին նախարարութիւնը յայտարարեց թէ չորս թեկնածուներ արտոնութիւն ստացած են ներկայանալու նախագահական ընտրութեան (Յունիս 11): Ներկայ նախագահին՝ Ռաֆսանճանիի (որ չորսերէն մէկն է) հակառակորդներն են... Աչխատանքի նախկին նախարար՝ Ահմատ Թաւֆաքոլի, ազատ համալսարանին տեսուչը՝ Ասպոլահ Ժասպի եւ նախկին երեւիոխան մը:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆի 148 միլիոն բնակիչներուն մէկ երրորդը աղքատութեան չեմէն վար կ'ապրին, այսինքն 10 հազար ռուբլի իսկ չունին ամիսը (չուրջ տասը տոլար):

ՓՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի Ա. խումբին վերջին մրցումները տեղի ունեցան եւ Վալանսի Հայ Մարզականը պարտութեան մատնեց Պասթիայի խումբը 1-ի դէմ 3 կէտով: Դատաւորման պլուխն էր միշտ Մարթիկ որ Ա. դասակարգ կ'անցնի այլեւս: Վալանս 5-րդ է, 39 կէտով եւ ինչպէս գրած էր մեր աշխատակիցը (Վ. Ս., Մայիս 13) 4-րդէն 10-րդ դասուած խումբերն ալ դալ եղանակին կը խազան գեր – դասակարգին մէջ, այսինքն Բ. դասակարգի ընդարձակուած (22 ակումբներ) ախոյեանութեան մէջ ուր բոլոր մանակիցներն ալ պարտին ունենալ արհեստավարժ (փրոֆէսիոնէլ) կեցուածք:

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Մայիս 20, տօն է Համբարձման Քրիստոսի:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Այս օրը յատկացուած է Մանուկներու հաղորդութեան:

ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏ

Շաբաթ, Մայիս 22՝ յիշատակ աշխարհազօրացն եւ զօրավարացն Հայոց, որք կատարեցին ի հերոսամարտին Սարդարապատի 1918 ամի, վասն հաւատոյ եւ հայրենեաց:

Սարդարապատի հերոսամարտի 75-րդ տարեդարձին առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին, Հոգեհանգիստ կը կատարուի Գոյամարտի դաշտին վրայ նահատակուած բոլոր հերոսներուն համար:

***

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Համբարձման տօնին առթիւ պատարագ կը մատուցուի Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, Հինգշաբթի, Մայիս 20, ժամը՝ 10·30-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԲՀՆՑ. ԹՈՇԱՃԵԱՆ

Այս օրը մանուկներու ու պատանի աշակերտներու հաղորդութեան յատկացուած է: Կոչ կ'ըլլայ Շաւիլի ու շրջակայից ծխականներուն, որ բերեն իրենց զաւակները Եկեղեցի:

***

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Հինգշաբթի, Մայիս 20, տօն է Համբարձման:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ԲՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

***

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷԼ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՄԱՅԻՍ 20 – Տօն՝ Համբարձումն Քրիստոսի:

Պատարագի սկիզբ ժամը՝ 10-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՄԱԿԱՐ ԲԱՀԱՆԱՑ ՆԱՃԱՐԵԱՆ

***

Սէն - Ռաֆայէլի Ս. Յովհաննէս Եկեղեցւոյ մէջ կը պատարագէ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ԲԱՀԱՆԱՑ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ՍԷՆ-ԺԵՐՄԱՆ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Համբարձման տօնին առթիւ, պատարագ կը մատուցուի Հինգշաբթի, Մայիս 20-ին Սէն – Ժերմէն Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ մէջ:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԵՂԻՇԷ Ա. ԲԱՀԱՆԱՑ ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կաթ. Խաչի Անկէտ – Պուա Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի «Ակնունի» մասնաճիւղը, չնորհակալութեամբ ստացած է ի նպաստ Հայաստանի օգնութեան հեռաձայնով նուիրատուութիւնները. – Տիկին Քէօլէեան 250 ֆրանք, Պր. Մկըրեանի մահուան առթիւ: Օր. Ռ. Տէր – Դրիգորեան 500 Ֆր. իր քոյրերու՝ Ժագլինի եւ Անժէլի յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Հիսայեան 500 Ֆր. եւ Պր. Սերժ Հիսայեան 300 Ֆր. Կարապետ եւ Լիւսի Պալեանի մահուան առթիւ, Պր. Ալէն Աւագեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Քրխմեան Հէքիմեան 500 Ֆր., Պր. Ժան Սէրքիմեան 500 Ֆր.:

ՄԱՐՍԷԼ

ՊՈԼՍԱՀԱՅ ՄԾԱԿՈՒԹԱՑԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ձեզ կը հրաւիրէ՝ քաջալերելու հայկ. վարժարաններու աշակերտները՝

ՄԻՋՎԱՐԺԱՐԱՆԱՅԻՆ ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑԱՀԱՆԴԷՍԻԱ

Մայիս 23, Կիրակի, ժամը 16,

Մշակութային Տան մէն
12 – 14 rիւ Ս. Պազիլ 13001

Մուտքը ազատ է:

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի Լէոն Սասունի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ Համբարձումի օրուան տօնին առթիւ վճահախաղ, Հինգշաբթի, Մայիս 20, կիսօրէ վերջ ժամը 15-ին Ս. Յակոբ Եկեղեցիի բակին մէջ:

7, rue Arthur Michaud, Marseille 15e

LE COMITE DE PARIS
DE L'U. G. A. B.

vous invite à l'exposition de

HOVIV

«*Vous trouvez ça drôle?*»

Exposition du 6 au 19 mai
Heures d'ouvertures : de 18h à 22h

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — Paris 17e
(M° Courcelles) Tél. : 45 20 03 18

KERMESSE ANNUELLE

organisée par
La Commission des Dames
de la
Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ-TARKMANTCHATZ
au Centre Culturel Sts Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado, Marseille

LES 22 ET 23 MAI

Programme

22 Mai : 18h30 cocktail.

23 Mai : 10h Messe solennelle
11h30 Requiem
12h30 Restauration sur place
13h Tirage de la tombola.

Pendant toute la durée de la kermesse
exposition de bijoux, livres
objets divers.
Spécialités arméniennes.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Զատկուան առթիւ Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժերմէն Ջ. Շանթ մասնաճիւղին եղած հետեւեալ նուիրատուութիւնները. –

Թաղիս Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Քաղուկանութիւն 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Համբարձում Եաղըր 200-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սեւան Խօճէմիլ, Տիկին Մէժան եւ Տիկին Պօտուրեան 100-ական Ֆր.:

Հայ որբերուն համար. – Տէր եւ Տիկին Ստեփան Տէր-Մինասեան 500 Ֆր.:

Վարչութիւնս խորին չնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր նուիրատուներուն:

TEBROTZASSERE
UNION DES ANCIENS ELEVES
MOORAT RAPHAEL

présentent
en hommage à

KEVORK YANBEKIAN

- TAXY
- RAFFI
- PATRICK BOUCHON
- LA CHORALE TEBROTZASSERE
  direction *Haïg Sarkissian*

et pour la première fois en Europe les jeunes stars de la chanson arménienne :

- ARAMO
- Inna CHILINKARIAN
- Anahid MANOUKIAN
- Nouné YESSAYAN
- Armen MARDIROSSIAN
- Araxie MOUCHERIAN
- Chouchane PETROSSIAN

sous la direction d'*Arthur Krikorian*, producteur à la Télévision d'Arménie,
en accord avec *Raffi Bakian*

Mercredi 19 Mai à 20 heures 30
Salle Voltaire — 22, rue Voltaire, 94140 ALFORTVILLE

Renseignements et réservations : 43 81 01 72 (Le Raincy)
46 08 11 60 (Boulogne)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ՀԱՐԱՒ
ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

ՀԱՐԱՒ
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 19
MERCREDI
19 MAI
1993

LE NUMERO : 5,00 F

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·065

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

68e ANNEE — N° 18.065

ԱՐՑԱԽ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԱՐԴԻՒՆՔ ՉՏՈՒԱՒ

Գրած էինք որ Մայիս 14-ին տեղի կ'ունենար Մոսկուայի մէջ նոր հանդիպում մը Ռուսաստանի, Թուրքիոյ եւ Մէյացեալ - Նահանգներու Ներկայացուցիչներուն միջեւ վերանայելու համար նախապէս եղած առաջարկը (տե՛ս՝ «Յառաջ», Մայիս 8) զոր Հայաստան չէր մերժած, բայց վերապահութիւններ ըրած էր: Հոն առաջին կէտը կը վերաբերէր Քելբաջարի գարպումին, մինչ Հայաստանի տեսակէտն է՝ նախ հրադադար առանց որեւէ նախապայմանի:

Երկուշաբթի օր, Մայիս 17-ին, հայկական աղբիւրներէ կը հաղորդուէր թէ ոչ մէկ արդիւնք տուած էր հանդիպումը, միայն համաձայնութիւն գոյացած էր որ չխռոնները պահպանուին:

Նոր առաջարկին համաձայն, վինուռական բոլոր գործողութիւնները պէտք է դադրէին երկու ամսուան համար եւ Քելբաջարը պարպուէր:

***

Մայիս 13-ին նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան ընդունած է Մէյացեալ - Նահանգներու Արտաքին նախարարի Տեսուչ Թալպէթի գլխաւորած պատուիրակութիւնը: Քննարկուած են հայեւուռս, հայեվրոպ յարաբերութիւններու եւ Լ. Ղարաբաղի կնճիռին առընչուող հարցեր:

***

Նոյն օրը պատուիրակութիւնը ընդունուած է նաեւ վարչապետին եւ Արտաքին նախարարին կողմէ:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ԱՌԸՆՁՈՒԹԵԱՄԲ

Մայիս 13-ին, փոխ - նախագահ Գագիկ Ցարուքեանեան ընդունած է Հ. Բ. Ը. Մ.-ի նախագահուհի եւ «Հայաստան» Հիմնադրամի հոգաբարձուներու Խորհուրդի անդամ Լուիզ Սիմոն - Մանուկեանը: Մէյացեալ - Նահանգներու մէջ Հիմնադրամի գործունէութիւնը աշխուժացնելու գծով համաձայնութիւն գոյացած է:

***

«ԿՈՊԻՏ ՍԱԴՐԱՆՔ»

Մայիս 13-ին Իմափրէս գործակալութիւնը հաղորդած է թէ վազգէն Ա. պատրաստած է Քելբաջարի չրջանը: Այդ լուրը «Կոպիտ սադրանք» որակած է կառավարութեան կից եկեղեցւոյ Խորհուրդի նախագահ Լ. Յակոբեան, աւելցնելով որ Հայաստանի մէջ եկեղեցին չի միջամտեր քաղաքականութեան:

***

ՍԱՀՄԱՆԱՄԵՐՁ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱՑԻՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան Մայիս 14-ին հրամանագիր մը ստորագրած է, որ կը նախատեսէ Ադրբեջանի սահմանամերձ չրջաններու բնակչութեան ընկերային ապահովութեան բարելաւումը: Այսպէս, այն գիւղացիները որոնք կուիւներու հետեւանքով չեն կրնար շարունակել իրենց աշխատանքը, Ապրիլ 1-էն սկսեալ, նուազագոյն աշխատավարձի հիմքին վրայ կը ստանան փոխհատուցում: Անոնք ղեր կը մնան նաեւ ընկերային ապահովութեան տուրքերէն:

***

ՔԱՐԻՆՏԱԿԻ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Քարինտակի ազատագրման Ա. տարեդարձի այս օրերուն, գիւղին մուտքին հատուածներու յիշատակին խաչքար մը զետեղուած է:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

Պ. ԷՃԷՎԻՏԻ ԿԱՐԾԻՔԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

Պոլսոյ մեր պաշտօնակիցը՝ «Մարմարա», Մայիս 12-ի իր թիւով կը ներկայացնէ Պիւլէնթ Էճեվիտի արտայայտած տեսակէտները «Թըրքիչ Տէյլի Նիւզ» թերթին, հարցազրոյցի մը ընթացքին. -

***

ՀԱՐՑՈՒՄ. - Ցայտնի է, որ Ղարաբաղի հարցը շատ մը խնդիրներու կիզակէտն է: Բայց մենք կը կարծենք, որ եթէ չըլլար արտաքին գրգռութիւն, այս խնդիրը այսօր հասած չէր ըլլար այսպիսի համեմատութեան մը: Կը խորհի՞ք թէ Ռուսաստան դեր ունի այս խնդրին մէջ:

ԷՃԷՎԻՏ. - Թէ՛ Ռուսաստան եւ թէ Իրան: Որովհետեւ Իրան չատ անհանդիստ պիտի ըլլար, եթէ կայուն եւ ամբողջովին ժողովրդավարացած Ադրբեջան մը յայտնուէր հրապարակին վրայ: Ջմոռնանք, որ Իրանի մէջ աւելի չատ ազերի Թուրք կայ, քան թէ Ադրբեջանի մէջ: Թէեւ Իրանի կարգավիճակը արմատական իսլամական կարգավիճակ կը նկատուի, սակայն ակընյայտ է, որ Իրան Հայաստանի աւելի մօտ է, քան թէ Ադրբեջանի: Մանաւանդ տագնապի ակզբնական չրջաններուն, Թուրքիա կրնար նախաձեռնութիւն ձեռք առնել համաձայնութիւն մը գոյացնելու համար Հայաստանի եւ Ադրբեջանի միջեւ, անշուշտ նկատի առնելով երկու կողմերուն ալ զանգատներն ու չահերը: Ես աւելին այս թելադրութիւնը ըրի Թուրքիոյ դեկավարներուն եւ ըսի, որ անոնք պէտք էին թէ՛ Ադրբեջանը եւ թէ Հայաստանը տարհամոզել, որպէսզի այս երկու երկիրները իրենց միջեւ հաստատէին հաւասարակչռուած միջանցքներ: Նախ միջանցք մը՝ Հայաստանի եւ Լեռնային Ղարաբաղի միջեւ, քանի որ յայտնի է, որ Ղարաբաղի մէջ հայ բնակիչներու մեծամասնութիւն կայ: Ցետոյ երկրորդ միջանցք մը՝ Նախիջեւանի եւ Ադրբեջանի միջեւ, որպէսզի Ադրբեջան կարենայ ուղղակի հաղորդուիլ Նախիջեւանի հետ: Եթէ իրականանար այս երկրորդ միջանցքը, Թուրքիա եւս կ'օգտուէր, քանի որ հնդկէ ուղղակի կը կապուէր թէ՛ Ադրբեջանի եւ թէ Միջին Ասիական երկիրներու: Տարի մը առաջ ես այս թելադրութիւնը ըրի Արտաքին Նախարար Հիքմէթ Չէթինին: Հիքմէթ Չէթին պատասխանեց, որ ինք եւս նոյնը թելադրած էր Ադրբեջանի ղեկավարներուն, բայց Ազերիները մերժած էին: Հասկնալի է, սակայն ընդունինք, որ Ադրբեջանի Հանրապետութիւնը չատ անփորձ երկիր մըն է: Մենք պէտք է ճիզ վատնէինք որպէսզի վերջինս հասկնար որ իր ապագան կախեալ է Հայաստանի հետ ունենալիք լաւ յարաբերութիւններէ: Ես ըսի նաեւ որ Հայաստան եւ Ադրբեջան կրնան ունենալ լաւ յարաբերութիւններ, ինչպէս Ռուսաստան եւ Ուքրանիա: Ես ըսի որ Ադրբեջան պէտք է ընդունի Ղարաբաղի ինքնավարութիւնը, ինչպէս Ռուսաստան ընդունեցաւ Թաթարստանի ինքնավարութիւնը

ՈՒԶՈ՞ՒՄ ԷՔ ՎԱՂ ԱՐԹՆԱՆԱ՝ ԴԻՄԵՑԷ՛Ք ՄԵՐ ԾԱՌԱՅՈՒԹԵԱՆԸ

Մի առաւօտ վեր կացայ հեռախօսի անպատեհ զնդոցից: Կանացի սառն ու զօրաւէտ ձայնը առաջարկում էր իրենց ընկերութեան բարի ծառայութիւններից մէկը՝ «Շաբաթական հինգ տոլարով կարելի է ապահովել առաւօտեան ժամանակին արթնանալը»:

Պատկերացնո՞ւմ էք. ամէն օր, ձեր ուզած ժամին, հեռախօսապահը կ'արթնացնի ձեզ անոյշ, կամ էլ բոլորովին հակառակը՝ մղձաւանջային, քնից:

Ուրիշ ի՞նչ է պէտք 20-րդ դարի աւարտն արձանագրող մարդուն: Անհատապաշտական այսպիսի մի հասարակութիւնում բոլորովին էլ զարմանալի չէ «ամէն ինչ անհատի համար» կարգախօսը:

Իսկ ի՞նչ է զգում ինքն՝ անհատը: Գո՞հ է արդեօք նա, երջանի՞կ է: Աւելի չուտ չահո՞ւմ է, թէ՝ կորցնում, ամէն տեսակ ծառայութիւնների այս թոհուբոհում:

Առաջին հայեացքից թւում է, թէ այս բոլոր ծառայութիւնները կոչուած են դիւրացնելու մեր լարուած կեանքը: Բայց ինչպէս ամերիկեան ասացուածքն է նշում. (առանց ճակտի քրտինքի հալալ հաց չկայ): Դեռեւս 19-րդ դարում մարդիկ կարող էին մոռնել ճաշարան, դնել 5 անթոռնոց մէկ գաւաթ գարեջուր, իսկ յետոյ մօտենալ սեղանին՝ ձրի խորտիկներ եւ ուտելիքներ վայելելու, բայց գարեջուրը գնելը պարտադիր էր: Ահա այդ ժամանակից էլ մնացել է այս ասացուածքը:

Այս բոլոր ծառայութիւնները բաւականաչափ դրամ են պահանջում: Իսկ դրամ վաստակելը բոլորովին էլ դիւրին գործ չէ: Ու մարդը, ծառայութիւններից օգտուելու համար, մղւում է աշխատելու՝ մեքենայի պէս. 8-ի փոխարէն 10 ժամ, 10-ի փոխարէն՝ 12:

Դէ պատկերացրէք, թէ ինչ տեղ է յատկացւում առօրեայ հանդստին եւ քնին: Եւ մի՞թէ՞ դրանք կարեւոր են, երբ առաջնակարգը աշխատելն է:

Դէ ի՞նչ, հեշտանում է մեր կեանքը, թէ՞ համալրւում է նորանոր լարուածութիւններով:

Այն տպաւորութիւնն է, թէ մարդ ձգտում է այնպիսի մի կեանքի, երբ ինքը կը կարողանայ նստել մի անկիւնում, որպէս մի անչունչ առարկայ, իսկ մնացած ամէն ինչ, որ մինչ այդ անչունչ էր ու անշարժ, կը սկսի շարժուել նրա չուրջը եւ ծառայել նրան՝ կոճակի թեթեւակի մի սեղմումով:

Նեարդային զբաղուածութիւնից եւ ապաշարժունութիւնից մարդը կորցրել է նաեւ իր սեփական քաշի զգացողութիւնը. այդ մասին յիշում է միայն առաւօտեան հայելուն նայելիս, յաջորդ իսկ պահին մոքից հանելու պայմանով: Իսկ յետոյ – դայում զանազան ու զարմանազան հիւանդութիւններ չալակած ստիպուած դիմում է բժշկութեան «հրաշագործութեանը»:

Կենցաղային բազմազան յարմարութիւնները զալիս են խլելու մարդոց մտածելու եւ շարժուելու ունակութիւնները: Գալիս են փոխարինելու մարդկային ուղեղին եւ մկաններին: Բայց ահա, խնդրեմ, մարզագաշտերն ու զահլիճները ձեզ համար են, կարող էք գնալ մարզել ձեր մկանները, եթէ, ի հարկէ, չարժուելու ցանկութիւն մնացել է ձեր մէջ: Իսկ ուղեղը մարզելու կարիք չունէք, այն բոլորովին էլ ձեր մարմնի կարեւոր մասը չէ: Այն կարող էք յանձնել հոսանքին, մնացեալն արդէն ձեր ականջներն ու աչքերը ողողող զանգուածային լրատուութեան միջոցների գործն է:

Մարդն ակաւում է հոլի պէս պտրտուել ինքն իր առանցքի՝ իր անձի չուրջը. ամէն ինչ իր անձի բարօրութեան, բարգաւաճման եւ փայլուն ապագայի ապահովման համար է: Ահա թէ ինչու մտահոգութիւններով ծանրաբեռնուած մարդիկ գլխապտոյտ եւ սրտխառնոց են ունենում. չրջապտոյտը չատ զօրաւոր է:

Սա ընդհանուր, իշխող հոսանքն է մեր հասարակութեան, որը ենթադրում է նեբառել բոլորին, բոլորին անխտիր: Հա-

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԱՆՏՐԷՈԹԻ ՄԵՂԱՒՈՐ Է

Իտալիոյ Մորհդարանի նախկին նախագահը մաֆիային հետ կապերու ամբաստանութեամբ դատական հետապնդումի առարկայ է: Անտրէոթթի որ 74 տարեկան է այսօր, 33 անգամ նախարարկան պաշտօն վարած ու եօթն անգամ նախարարապետ նշանակուած է: Կը մերժէ տեսակցութիւն ունենալ մամուլի մարդոց հետ, սակայն բացառաբար ընդունած է լրագրող մը որ դատաւոր Ֆալքոնէի հետ (մաֆիային կռմիկ սպանուած տարի մը առաջ) «Քոզա Նոսթրա» խորագիրով հատորին հեղինակն է:

Վարկաբեկուած նախկին վարչապետը կը դանդատի դատաւորին. «քաղաքական մարդու անձեռնմխելիութիւնս ջնջելու իրենց որոշումին պատճառները ամէն օր կը փոխուին: Նախ մաֆիային հետ կապեր պատրաստակեցին, յետոյ ըսին թէ երկու սպանութիւններ հրահանգած եմ. աւելի ետք ամբաստանեցին որ հանդիպած ու նոյնիսկ ողջագուրած եմ մաֆիային կընքահայրերէն Թօմմո Ռիինան. վերջապէս մէջտեղ կը հանեն լուսանկարներ ուր 1986-ին Հռոմի մէջ եկեղեցիի մը բացումը կը կատարեմ սիկիլիացի կրօնաւորի մը հետ որուն քեռորդին մաֆիային կը պատկանի եղեր»: Անտրէոթթի ամէնէն անընդունելին կը նկատէ այն կէտը որ Փալերմոյի դատաւորները չարունակած են իրենց հետաքննութիւնը, իր անձեռնմխելիութիւնը վերցնելու դիմումը կատարելէ ետք ալ: Ան կ'ըսէ. – «Իրաւապիտական տեսակէտէ ճիշդ չէ եղածը. ես դոհն եմ լինչերու ներկայի կլիմային»:

Երբ լրագրողը հարց կուտայ Թէ այս դաւին պատասխանատուները ո՞վքեր կը նկատէ, ան կը թուէ. – «Քրիստոնեայ Դեմոկրատներու դէմ ուժդին թշնամութիւնը ... փոխոխութեան կոչը տենչանքը... հակամաֆիական քաղաքականութիւնս որ կը վրդովէր միջազգային մաքառանենդները ... զղջացած մաֆիայականները որոնք կրնան դաւերու գործիք դառնալ...»: Այս Թեւումէն ետք Անտրէոթթի կը հասկնայ Թէ դիւրին տեղի տալու մտադիր չէ եւ Թէ նոյնիսկ երբ անձեռնմխելիութիւնը ջնջելու որոշում տրուի, դատարանը պէտք է ճանչնայ իր «անպատժելիութիւնը»:

Այս ապատումը պատճառ կ'ըլլայ հետեւեալ հարցումին Թէ արդեօք ճի՞շդ էր Անտրէոթթիի դէմ ճակատ յարդարել արդարադատութեան մարդին մէջ եւ ոչ քաղաքական: Ան վկան է եւ կերտողներէն մէկը Իտալիոյ 50 տարուան պատմութեան. «Իտալացիի տիպարն իսկ է ան, կ'ըսէ կենսագիրներէն մէկը, հարցերը արհամարհելու, փոխադարձ համաձայնութիւններ գոյացնելու հակումով, մինչ որպէս դաղափարական ան

Մեծ Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Զարեհեան Դպրեվանուց եւ Հայագիտական Բարձրագոյն Հիմնարկի զոյգ Ուսանողական Մորհուրդները ի յարգանս իրենց հաստատութեանց բանաստեղծ ուսուցիչին՝ Աբրահամ Ալիքեանի, կազմակերպած էին մեծարանքի բանախօսական – գեղարուեստական երեկոյթ մը, որ տեղի ունեցաւ Ուրբաթ, Ապրիլ 30-ին, Դպրեվանուց «Բրարիոն Տուման եան» հանդիսասրահին մէջ, Փիքֆայա:

Հանդիսութեան իր ներկայութիւնն ու նախագահութիւնը չնորհեց Ս. Աթոռոս դահակալ՝ Գարեգին Բ. Կաթողիկոս: Ներկայ էին՝ Դպրեվանուց տեսուչ՝ Աբշալոյր Ծ. Վրդ. Գաբուճեան, Փաւէն Արեղայ Վարդանեան, Գրիգոր Արեղայ Զիվիձեան, Համազգային Հայագիտական Բարձրագոյն Հիմնարկի անօրէն՝ Պր. Ե. Փամպուքեան, երկու հաստատութեանց ուսուցչական կազմերէն ներկայացուցիչներ, ուսանողական լրիւ կազմերը, ինչպէս նաեւ՝ Դպրեվանուց եւ Հիմնարկի բարեկամներ:

Յայտագիրը սկիզբ առաւ ժամը 8-ին: Բացման խօսքը կատարեց Վիգէն Ախոյեան, որ համառօտակի անդրադարձաւ բանաստեղծի կեանքին ու գրական գործունէութեան, յիշեցնով վարդ մը թուականներ եւ ինքնագիրը ու թարգմանածոյ տպեալ ու անտիպ հատորներու անուններ: Սիպիլա Մալեան երգեց «Անցայ գնացի» երգը: Ցարութիւն Քէչէճեան կարդաց Ա. Ալիքեանի «Նժար» (Երեւան, 1974) բանաստեղծական հատորին՝ Եուրի Մաչատրեանի գրախօսականը, «Ժամանակի անձրեւաթաց նժարը» խորագրով, ուր ի միջի այլոց, հեղինակաւոր չեչտով կ'ըսուի. «Այսօրուան (հրատարակութեան օրերուն ակնարկելով) գրական շուկան սպառնում է դառնալ համբնդհանուր: Եւ այսօրուայ գրողի համար կարեւորը իր անհատականութիւնը պահպանելն է: Աբրահամ Ալիքեանը պահպանում է այն: Դրա վկայութիւնը բանաստեղծի այս եւ նախորդ գիրքերն են, իր տողով՝ դրուած «ժամանակի անձրեւաթաց նժարին»: Ընթերցումից հետ Ռոպիկ Զօպանեան արտասանեց Փիլլինկի «Եթէ»ն, որու մատուցմամբ զուգահեռական դեղեցիկ ապրումով մը կարելի կ'ըլլար համընթացնել անդլիացի բանաստեղծի մտածումներուն առանցքը՝ օրուան խորհուրդին եւ Ա. Ալիքեան բանաստեղծ – մարդուն հետ:

Ապա խօսք առաւ օրուան բանախօսը «Գլաձոր»ի խմբագիր՝ Իշխան Սարկաւագ Զիվիձեան: Ան Աբրահամ Ալիքեանը պատկերեց իբր բանաստեղծ – մարդ մը, հատնելով ամբողջութիւն, ուր ներթափանցած է տագնապ մը, անոր իբրեւ մարդ եւ բանաստեղծ պոյութեան հարատեւ տուեալներու ճնշումին բարերար արդիւնքը (գործ՝ Վ. Զիվիձեանի), եւ անուան սկզբնատառը՝ ոսկեայ պրօշ:

Յանուն երկու անօրէնութեանց բանաստեղծը չնորհաւորեց եւ Ուսանողական Մորհուրդները իրենց յարգանքի ժեստի մէջ դնահատեց Դպրեվանուց տեսուչ Աբշալոյր Ծ. Վրդ., որ բեմ հրաւիրեց Գարեգին Հայրապետը, եզրափակիչ սոյն երեկոն:

«Այս երեկոն, ըսաւ Գարեգին Բ., իմ համար եզակի ու առանձնայատուկ նշանակութիւն ունի: Ըստ Էութեան, բովանդակութեան եւ ձեւի տարբեր է որեւէ ուրիշ ձեռնարկէ մը: Այս սրահին մէջ ունեցած ենք բազմաթիւ ելոյթներ, խօսած՝ դէմքերու եւ դէպքերու մասին, բոլոր անցեալ կը բուրեն: Բայց այսօր անցեալ մը իր ներկայ վիճակին մէջ մեզի հրամցուեցաւ: Այսօր վկայութիւն մը կը բերենք անձի մը մասին, որ մեզի հետ կը բաժնէ իր կեանքը, աշխատանքը, մեր մէջ է: ... Այս երեկոն կազմակերպողները ապրի՛ն, որովհետեւ այսօր ոչ թէ բանաստեղծ Աբրահամ Ալիքեանն է որ կը մեծարենք, այլ ուսուցիչ (ընդհանուր խմաստով) Ա. Ալիքեանը: Ապրի՛ն դուք, որ ուսուցիչ յարգել ու մեծարել գիտէք: ... Աբրահամ Ալիքեանի անձին մէջէն մարմնաւորուած ճշմարտութիւնն է որ կը կանգնի մեր աչքերուն առջեւ իբրեւ մնայուն իրականութիւն: ... Աբրահամ Ալիքեան ունեցաւ "ճգնաւոր"ի կեանք եւ 45 տարիներու ընթացքին ապրեցաւ հոգեկան արժէքներու հետ ընդհատակեայ հաղորդակցութեան մէջ: ... Սիրելի՛ սարկաւագներ եւ ուսանողներ. ա՛յս ոգիով շարունակեցէք ձեր ընթացքը: Մարդիկ կրնան ձեզ ու ձեր գործերը արհամարհել, բայց օր մը ձեզ ու ձեր գործերը տեսնելով պիտի ամչնան, որովհետեւ Աբրահամ Ալիքեանն ու անոր հաւատիքին առարկաները եղող արժէքները անպարտելի են...»:

Հանդիսութիւնը աւարտեցաւ ժամը 9.30-ին: Ապա տեղի ունեցաւ պատշգամ հիւրասիրութիւն, սրահին կից «Ձոն եւ Զուարթ Կուրճ» հատաքիայրին մէջ:

Պէտք է պատուէ՛լ «Վահեանական քերթող»ները:

ԴՊՐԵՎԱՆՑԻ

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ՝ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ԱԲՐԱՀԱՄ ԱԼԻՔԵԱՆԻ ԶԱՐԵՀԵԱՆ ԴՊՐԵՎԱՆՈՒՑ ՄԷՋ

ԱՐԾԱԹՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻԼՊԻՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԸ ԿԸ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐԷ ԼԻՈՆԻ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԱՄՊԻՈՆԸ

Երեքշաբթի, Մայիս 10–ին, Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան, Կաթողիկոսական Պատուիրակի Փոխանորդ Ֆրանսայի Ծան – Ալի ՀԸյանին, ապրեցաւ, կը կարծենք, իր կեանքին ուրախալի օրերէն մէկը: Իր նախաձեռնութեամբ, իր անխոնջ ջանքերուն չնայելու առեղծուած Լիոնի հայագիտական նմամպիոնը դրուեցաւ վերջապէս հաստատ հիմերու վրայ:

Լիզպոնի Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկը իր վրայ կ'առնէ, արդարեւ, դասախօսութիւններու պիւտճէին եւ ամպիոնը կը տանայ «Հայագիտութեան Գալուստ Կիւլպէնկեան ամպիոն» անունը: Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկը կ'արձանագրուի Լիոնի Կաթողիկէ Համալսարանին բարերարներու ցանկին վրայ: Սկիզբէն ի վեր, դասախօսութիւնները տեղի կ'ունենան այդ համալսարանին մէջ:

Այս առթիւ, հաւաքոյթ մը կազմակերպուեցաւ համալսարանին պատուոյ սրահին մէջ. ներկայ էին, համալսարանին դիմաւոր վարիչներու կողքին, Լիզպոնէն՝ Պր. Ռոպէրթօ Կիւլպէնկեան եւ կինը, Լիոնի Ազգային Միութեան վարիչներէն ոմանք: Հոն էին Պր. Պատրիկ Պաղտասարեան, Նախկին Պիւլլիւքեան Հիմնարկէն եւ նաեւ Պր. Սեդրակ Սանճեան, որոնք առաջիններէն եղած էին քայլերելու, սկիզբէն, հայագիտական ամպիոնին տեղծումը:

Բնականաբար ներկայ էր նաեւ դասախօսը, Պր. Գրիգոր Պըլտեան:

Բանալով հաւաքոյթը, տեսուչ Գերապայծառ Փոնոն յայտնեց իր գոհունակութիւնը ամպիոնին այս նոր հանդրուանին առթիւ, եւ հրաւիրեց հայ Եպիսկոպոսը իր խօսքը ըսելու:

Նորվան Եպիսկոպոս յիշեց թէ 1986–ին էր որ ներկայացուցած է Լիոնի մէջ հայագիտական ամպիոնի մը ստեղծման ծրագիրը եւ գտած էր լաւ ընդունելութիւն թէ՛ համալսարանին վարիչներուն կողմէ եւ թէ՛ կարդինալ Տըքուրթրէյ:

Ըսաւ որ հայագիտական ամպիոնի մը հաստատումը, տեւական գործունէութիւնը Լիոնի մէջ ցոյց կուտայ թէ կարելի է մայրաքաղաքէն դուրս ալ զարկ տալ մշակութային ծրագիրներու:

Այս նկատումը մանաւանդ կերպով ուշադրութիւնը գրաւեց Գերապայծառ տեսուչին՝ որ չեչտեց թէ փարիզ ամէն բան չէ եւ գաւառը ունի միշտ իր ըսելիքը եւ ընելիքը:

Գերապայծառը հետը բերած էր Նարեկի մէկ թարգմանութիւնը, ֆրանսերէն, ան ալ հրատարակուած Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկին օժանդակութեամբը: Կարդաց քանի մը հատուածներ Գրիգոր Նարեկացիէն:

Ասոնք առաւ նաեւ Հայր Փիէր Ժիպէր, համալսարանին Աստուածաբանական ճիւղին երէցը՝ ընդգծեց կաթողիկէ եւ Հայ Առաքելական Եկեղեցիներու լաւ յարաբերութիւնները:

Բոլոր խօսողներն ալ ունեցան, բնականաբար երախտապիտական արտայայտութիւններ Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկին հանդէպ:

Պր. Ռոպէրթօ Կիւլպէնկեան, իր կարգին, պատասխանելով ներկայի մը առաջարկին, տուաւ լայն բացատրութիւններ իր հօրեղբօր Գալուստի կեանքին եւ գործունէութեանը մասին: Ցիշեց Հիմնարկին կատարած դերը ո՛չ միայն ի նպաստ Հայաստանի եւ հայկական Սփիւռքին, մանաւանդ գպրոցներուն, այլ նաեւ միջազգային մշակոյթին: Նշեց որ Հիմնարկին երջանկութիւնը աշխարհի ամէնէն որակաւոր երջանկութիւնէն մէկն է. Հիմնարկը ունի միջազգային գիտական աշխատանքներու բաժին մը. կ'օժանդակէ շարք մը ձեռնարկներու աշխարհի զանազան մասերուն մէջ: Եթէ Գալուստ Կիւլպէնկեանի ձգած թանգարանը կը մնայ անփոփոխ եւ անձեռնմխելի, անոր գովի միշտ Լիզպոնի մէջ, հետզհետէ կը հարստանայ նոր գնումներով, արդիական արուեստի թանգարանը:

***

Հիմա որ Լիոնի հայագիտութեան ամպիոնը դրուած է հաստատ հիմերու վրայ, Նորվան Եպիսկոպոսի եւ համալսարանին վարիչներուն փափաքն է անշուշտ որ ուսանողներու թիւը եւ որակը բարձրանան հետզհետէ ու հայերէն լեզուի ուսուցումը եւ հայ հայրաբանութեան ուսումնասիրութիւնը օժանդակեն, Լիոնի չրջանին մէջ, հայ հին մշակոյթի ծանօթացումին աճումին:

Վ. Մ.

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՎԱՌՆԱՑԻ մէջ, Ապրիլեան Եղեռնի ոգեկոչումները տեղի ունեցած են Ապրիլ 20–ին եւ 25–ին: Նախ, հայկական ակումբին մէջ Հ. Օ. Միութեան եւ Երեւան կապմակերպութիւններու ժողովի ընթացքին, ներկաները ունկնդրած են երկու զեկուցումներ 1915–ի ցեղասպանութեան մասին: Ապա, Ապրիլ 25–ին, Վառնայի Հայերը հաւաքուած են Ս. Սարգիս Եկեղեցին, ուր քարոզած է Սիոն Վրդ. Ադամեան ոգեկոչելով Ապրիլեան Նահատակները: Ցետ արարողութեան ծաղկեպսակներ դրուած են մեծ եղեռնի յուշաքարին առջեւ:

***

ՇՈՒՄԷՆԻ (Պուլկարիա) հայ գաղութը, Ապրիլ 25–ին, ոգեկոչած է 1915–ի ցեղասպանութիւնը: Հաւաքոյթը կազմակերպած էին տեղւոյն եկեղեցական վարչութիւնը եւ Սոֆիայի Հ. Օ. Միութեան մասնաճիւղը: Տիկին Պալեան խօսած է Հայ ժողովուրդի այդ սեւ թուականին մասին: Հնչած են նաեւ Պարոյր Սեւակի «Եռաձայն պատարագ»ի երեք չարականները՝ «Ողբամ մեռելոց», «Բեկանեմ չանթեր» եւ «Կոչեմ ապրողաց»: Ցաջորդած է հանդիսում մը պուլկարական ազգային ձայնասփիւռի ծանօթ լրագրող՝ Էդի Էմիրեանի եւ Հայ Դատի յանձնախումբի ներկայացուցիչ փրոֆէսէօր՝ Պօղիկ Մեսրոպի:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Թէքէեան Մշակութային Միութեան սրահը զբաղած երեկոյթ մը տեղի ունեցած է, Ապրիլ 18–ին, նուիրուած Ցակոբ Պարոնեանի, անոր ծննդեան 150–ամեակին առթիւ: Բացումը կատարած է Կարօ Բարազամեան որ ներկայացուցած է օրուան բանախօսը՝ Գաբրիէլ Պատմաճեան: Ան իր նախնական ուսումը կատարած է Սկիւտարի Ներսէսեան վարժարանը, ուրկէ անցած է Մխիթարեան Լիսէ որմէ չրջանաւարտ ըլլալէ ետք հետեւած է Պոլսոյ համալսարանին քիմիական ճիւղին: Դասախօսը ներկայացուցած է Ցակոբ Պարոնեանի կեանքն ու գործունէութիւնը, տալով անոր 48 տարիներու կենսագրական դիծերը եւ դժբախտ վախճանը:

***

ՀԱԼԷՊի մէջ Ապրիլ 20–էն սկսած է լոյս տեսնել Բերիոյ թեմի Ազգային Առաջնորդարանի պաշտօնաթերթը՝ «Գանձասար» որպէս՝ չաթաթաթերթ: Հիմնուած էր 1991 Յունուարին եւ ցարդ լոյս կը տեսնէր իբրեւ ամսաթերթ:

ԵՐԲ ՈՒՂԵՂՆԵՐԸ ԿԸ ՄԵԿՆԻՆ

Ուսուցչական աղուոր ընտանիք մը. բոլոր անդամները մաթեմաթիկոսներ են: Երիտասարդ մեծ հայրը, 54 տարեկան, Մոսկուայի համալսարանին համակարգիչներու բաժնին տնօրէնն է: Կինը վարիչն է Մանկավարժական հիմնարկին: Անոնց երկու աղջիկները ամուսնացած են այս սերունդին կարեւորագոյն երկու ուսուցչական տներուն հետ ու ոչ ոք կը զարմանայ լսելով որ անոնց զաւակները, 3 եւ 9 տարեկան, արդէն կը հետեւին մաթեմաթիկի յատուկ ծրագրի մը որ պատրաստած է իրենց կարողութիւններուն համապատասխան: Մեծ հայրը տխուր է բաւական, որովհետեւ թոռնուհիները ռուսերէնը կը խօսին անդրդուելի չեշտով մը. երկուքն ալ իրենց ծնողքին հետ Միացեալ – Նահանգները կ'ապրին. Մոսկուա մնացած են ինքն ու կինը: Ան կը խուսափի նայելէ 1971–ին քաշուած լուսանկարի մը. ան որ տեսակարար քննադատութեան փրոֆէսէօր էր, այսօր Պէրքլէյ հաստատուած է. մէյսը՝ Պոսթըն, երբորդը Սթանֆորտ, չորրորդը...: 26 հոգի էին այդ օրը ու ամէնքն ալ մեկնած են Գերմանիա եւ մեծ մասով Միացեալ – Նահանգներ: Միայն 1992–ին 9250 ռուսական հետազօտութիւն կատարողներ մեկնեցան Ռուսաստանէն: Մխայիլ կ'ըսէ. – «Հոս կարելի չէ այլեւս աշխատիլ: Պըրպըտումներու համար դրամ չկայ: Մուրալ պէտք է արտասահմանեան համադումարի մը մասնակցելու համար: Մարդ նոյնիսկ չի կրնար տոլարով վճարել միջազգային գիտական պարբերաթերթը: Մեր խեղճուկրակ ամսականներով, լաւագոյն հետազօտողները իրենց ժամանակը կ'անցընեն աժան պիներով վաճառատուներու առջեւ հերթի կենալով»: Աւելի ծանրակշիռը այն է որ մեկնումները կը քայքայեն գիտական համայնքը: Համալսարանը պէտք ունեցած մասնագէտները չի գտներ: Այն գիտնականները որոնք չեն մեկներ, առանձին կ'աշխատին:

Մխայիլ, հակառակ իր տարիքին, հակառակ հիւանդ աչքերուն, իր յիշատակներուն եւ Ռուսաստանի հանդէպ սիրոյն, ինք եւս կ'երազէ մեկնիլ: Ամբողջ կեանքին ընթացքին պայքարած է տաղանդին ապացոյցը տալու համար: Ինք հրեայ ըլլալով պայքար մղած է հակահրէութեան դէմ ու ժողովրդավարութիւնը ոչինչ փոխած է, ընդհակառակն: Փողոցը, ընդդիմադիրները կը գոչեն որ Ելցին հրեայ է, զայն անարգելու համար: Մոսկուայի մէջ չուրջ երեք տասնեակ հակասեմական հրատարակութիւն լոյս կը տեսնէ: Մանրէն կը տարածուի Գիտութիւններու ակադեմիայի բոլոր խաւերուն մէջ. երբեք հակասեմականութիւնը այսքան չեչտակի չէր արտայայտուած Հանրութեան մէջ: «Ուղղակի վտանգաւոր սկսած է ըլլալ, կ'ըսէ Մխայիլ. կը կարծեմ թէ անհատական չէ քաղաքական ճակատում մը, կամ քաղաքական պատերազմ մը որ անխուսափելիօրէն կոտորածներու պիտի առաջնորդէ»: Հետազօտութեան խմբակի մը ղեկավար Ֆէտոր, 29 տարեկան, ձիւռիզ կը հաստատէ ըսուածը: Ան հրեայ չէ, բայց երիտասարդ է. «Մեկնիլը ինծի համար ողբերգական բան է, կ'ըսէ. դիտեմ թէ հետազօտող գիտնականներու աքսորը արիւնահոսութեան համազօր է Ռուսաստանի համար: Բայց մնալն ալ պիտի նշանակէ որ մարդ ինքն իրեն արգիլէ ամէն կարգի ստեղծագործութիւն, ամէն յայտնագործում: Հակայական վատնում է: Ինծի համար հոս ամէն ամէն ինչ վերջացած է»:

դատելով ոեւէ քաղաքացիի հետ, ան արհամարհանքով կ'ըսէր.

– Ես անոր պէս խամ մարդ չեմ, ես երեք տարի բանտը նստած եմ:

Այդ բանտը իրեն համալսարանն էր: Իր ըսելով այնտեղ սորված էր կեանքը եւ ըրած էր այդ կեանքին բարին ու չարը: Ան երբեմն կը պատմէր արենապարտ դատապարտեալներու քանտային կեանքէն ապշեցուցիչ դրուագներ եւ առանց վարանելու կ'ըսէր առնարկելով մարդասպանի մը.

– Հասանը ապնիւ եւ մեղմ մարդ էր...

(Շար. 19)

(1) Նախատական անուն, զոր լուսաւորչականները կուտային բողոքականներուն:

ՍԻԼԻՀՏԱՐԻ ՊԱՐՏԻԶՆԵՐԸ

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ԱՐԹԻՆ ԱՄՈՒՃԱՆ

Բացի ծայրայեղ չքաւորներէն, բոլոր Սկիւտարցիներուն մէջ, ինչպէս էր մօրս ընտանիքը, դրեթէ մարդ չկար որ տան տէր չըլլար: Բայց մեր լինելները որդւոց որդի սորված էին ոչ միայն իրենց բոլոր վատակոծը ծախսել, այլեւ ինքզինքնին մսխել: Ոչ միայն մօրս մեծ հայրը եւ եղբայրը, այլեւ մօրս հօրեղբայրները, ամուսինները, նետուղ, ամէն բանի խառնուղ, ինքզինքնին վտանգի դնող մարդիկ եղած էին:

Այդ ամուսիններէն ես անձամբ ճանչցած եմ Արթին ամուճան:

Անիկա արհեստով սայլապան էր եւ ունեցած էր սայլեր եւ ջուխտակ եզեր, որ չհապրծման կը դնէր: Ան երկար տարիներ իր իշխանութեան տակ պահած էր Սկիւտարի սայլապանները, որոնց եւ քեհեան եղած է: Կռուազան եւ մեծաբարբառ՝ ան անձնատուր եղած է ամէն կարգի արկածախնդրութիւններու: Իր ժամանակը չէ եղած հասարակական կամ համայնական չարժում մը, որուն մասնակցած չըլլայ: Իր երիտասարդական տարիներուն տեղի ունեցած է Սկիւտարի Հայոց գերեզմանատան կռիւը բողոքականի մը թաղման առիթով:

Այն ժամանակ բողոքականութիւնը նոր սկսած էր մուտք գործել Կ. Պոլսոյ հայ հասարակութեան մէջ: Մատով կարելի էր դեռ համրել այն Հայերը, որոնք դարձեր էին բողոքական: Պատրիարքարանը անողոք պայքար կը մղէր անոնց դէմ եւ Արթին ամուճան եղեր էր նախապէս անոնցմէ, որոնք ամէն միջոցներով կը հալածէին «բրոտ»ները (1): Այդ օրերուն սկիւտարցի բողոքական մը կը մեռնի եւ անմիջապէս հարց կը ծագի թէ ո՞ւր պիտի թաղեն մեռելը: Դեռ բողոքական Հայերը չէին ճանչցուած կառավարութեան կողմէ, որպէս առանձին համայնք, եւ հետեւաբար չէին կրնար ունենալ իրենց յատուկ դերեզմանատունը: Լուսաւորչական Պատրիարքարանը ոչ միայն խստիւ կը մերժէ հերետիկոս բողոքականի դիակը թաղելու արտօնութիւնը «սուրբ հողի» մէջ, այլեւ կը պատուիրէ որ պահակներ դրուին Հայոց գերեզմանատան չուրջը, որպէսզի դաղանի կերպով թաղում չկատարուի:

Օրերը կ'անցնին եւ բողոքական մեռելը կը մնայ անթաղ իր տունը մէջ: Դրացիները, ամբողջ թաղը կը յարձակին մեռելի տէրերուն վրայ եւ կը սպրպեն որ «լէչ»ը վերցնեն: Այն ժամանակ ճարահատ, չեմ գիտեր ի՛նչ հնարքով, գիչերը, գաղտագողի, թերեւս պահակները կաչառելով, մեռելը կը թաղեն Հայոց գերեզմանատան այն մասին մէջ, որ «Հիւրանոց» անունը կը կրէ եւ ուր կը թաղեն ընդհանրապէս Համբորդութեան մէջ եղող եւ «թաղ» չունեցող մեռելները, պանդուխտները եւ չմկրտուած երեխաները: Այն առեն դեռ Սկիւտարի Հայոց գերեզմանատունը չըրջապատող պարիսպ չունէր եւ «հիւրանոցը» կը տարածուէր դէպի ամայի տարածութիւններ:

Երբ Պատրիարքարանը կը լսէ որ բողոքականի մեռելը թաղուած է, կը հրամայէ հողէն հանել դիակը եւ վտարել Հայ համայնքի սեփական գերեզմանատունէն: Այդ գաժան հրամանը կը սթափեցնէ վերջապէս թաղեցիները, որ կը բաժնուին երկու մասի: Անոնք, որ կողմնակից էին Պատրիարքարանի որոշումին եւ անոնք, Սկիւտարի էնձաֆիները, որ անհանդուրժելի կը գտնեն այդ կարգի բարբարոս միջոցի մը կիրառումը: Արթին ամուճան, որ եղեր էր «բրոտ»ներու հալածիչներէն, կը միանայ էնձաֆիին եւ ըմբոստացած թաղեցիներու հետ կը դիմէ զերեզմանատուն, արգիլելու համար Պատրիարքարանի որոչումին դործադրութիւնը: Պատրիարքարանի բարապաններուն իրենց համախոհ թաղեցիներու եւ վարչական ոստիկաններու հետ երբ տեղ կը հասնին, կը տեսնեն որ դիրքերը գրաւուած են արդէն էնձաֆիներու կողմէ, որ նախատելու համար կը կոչէին «այաղ թախտը»:

Բուռն կռիւ մը տեղի կ'ունենայ երկու հակամարտ կողմերուն միջեւ եւ Արթին ամուճան կռիւի միջոցին կը վիրաւորէ ոստիկան մը: Այդ խնդրին հետեւանքով ան երեք տարի բանտը նստած էր:

Արթին ամուճայ ոչ միայն նեհմացած չէր համարեր ինքզինքը այդ բանտարկութեան պատճառով, այլեւ պարծանքով կը յիշատակէր այդ եղելութիւնը: Ինքզինքը բաղ-

(Շար. Ա. Էջէն)

ուժերու զվխաւոր մասնակցութիւնը կը բերէ Ֆրանսա 5000 զինուորներով:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՆԱԽԱՐԱՐԸ՝ Ժիրօ յայտարարեց թէ 1993–ին, Ֆրանսայի զօրաշարժուրիներու թիւը 340 հազարով պիտի աւելնայ: Կառավարութիւնը, թէեւ 14 միլիառ յատկացում մը կ'ընէ, բայց եւ այնպէս կացութիւնը չատ դէշ է եւ ձեռք առնուած միջոցները չուտով կրնան անբաւարար թուիլ:

ՊՈՄՆԻԱ – ՀԵՐՑԵԿՈՎԻՆԻ Սերպերը զանգուածային կերպով՝ ո՛չ պատասխանեցին հանրաքուէին, այլ խօսքով ո՛չ ըսին ՄԱԿ–ի բանագնացներուն Վէնս – Օուըն ծրագրին: Սերպերը կը չարունակեն ապարէկ կարդալ միջազգային հաւաքականութեան, յատարարեց Օուըն, աւելցնելով՝ պատերազմը պիտի չարունակուի: Սերպերը 96,3% համեմատութեամբ մերժեցին առաջարկուած ծրագիրը:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ՝ Հ. Քոհլ երեք օրուան պաշտօնական այցելութիւն մը կը կատարէ Թուրքիա նոր թափ մը տալու համար գերմանեւթուրք յարաբերութիւններուն, զվխաւորաբար տնտեսականն ի վեր:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՓՈՒԹՊՈԼ

Հ.Մ.Ը.Մ.–ՖՐԱՆՍ՝
ԱՆՈՑԵԱՆ

Հ.Մ.Ը.Մ.–Ֆրանսի Փութպոլի խումբը որ արդէն ապահոված էր բարձրանալ դասակարգ մը, անցեալ Կիրակի պարտութեան մատնելով Վոքըըսոնի խումբը 2 - 0 արդիւնքով, պաշտօնապէս ձեռք ձրդեց, իրրեւ ախոյեան, յառաջիկայ մրցաշրջանին Փրոմոսիոն Բ. դասակարգին մաս կազմելու իրաւունքը: Խումբին կոլերը նշանակեցին, Ա. կիսախաղին Կարօ Թութթարեան, իսկ Բ. կոլը՝ խաղին աւարտին 6 վայրկեան մնացած՝ Հայրապետ Կիւնէրեան:

Պահեստի խումբն ալ Չախչախիչ պարտութեան մատնեց իր հակառակորդը՝ 5 - 0 արդիւնքով: Կոլերը նշանակեցին Թօրոս Պօղոսեան, Ապամ Խոշճանեան, Սահակ Խաչատուրեան, Անդօ Գալայճեան եւ Կարպիս Սիրանոյշեան:

Հ.Մ.Ը.Մ.–Ֆրանսի Փութպոլի խումբին այս մեծ յաջողութիւնը կ'ապացուցանէ թէ Ֆրանսայի մէջ հայ մարզիկներով ալ յաջողութիւն ձեռք ձգել կարելի է, եթէ նոյնիսկ ոչ չատ բարձր մակարդակի վրայ, պայմանաւ որ իրենց տրուի հարկ եղող պայմանները եւ զուտ հայկական մթնոլորտ:

Կը չնորհաւորենք Հ.Մ.Ը.Մ.–Ֆրանսի այս յաջողութիւնը, սկսելով վարչական պատասխանատուներէն, որոնք կրցան համախմբել տարբեր հորիզոններէ չուրջ 30 հայ երիտասարդներ եւ իրենց ներչնչել հայկ. ոգի, անցնելով նաեւ Փութպոլի յանձնախումբէն (մարզիչ, բժիշկ եւ զոյգապահ) եւ հասնելով մարզիկներուն, որոնց, ի վերջոյ, կը պատկանի այս քաջալերելի յաջողութեան «առիւծի բաժինը»:

ՇԱՆԹ ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆ

ՓՈԽԱՆ ՇԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Մարիամ Գասպարօղլուի մահուան առթիւ, Տիկին Քլէր Խաչատուրեան 200 Ֆր. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին:

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱԽԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՔԱՇԱՆ. – Տէր եւ Տիկին Կէլկէլեան 500 Ֆր.:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մայիս 17-էն կը գործէ Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպանատունը:

Ան բաց է երկուչաբթիէն ուրբաթ, ժամը 10-էն 13 եւ 14·30-էն 17·30:

Դեսպանատան հասցէն է՝

26, avenue Dode de la Brunerie,
75016 PARIS
(M° Porte de St Cloud)
Tél.: 45 25 91 80 / Fax: 40 50 16 92

Հայաստանի Հանրապետութեան
Ֆրանսայի առժամեայ գործավար
Վ. ՏԷՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

(Շարունակութիւն)

Հայաստանի «Ռատիոյի եւ հեռուստատեսութեան սինֆոնիք» նուագախումբի գեղարուեստական ղեկավար եւ զվխաւոր տիրիժոր Օհան Դուրեանը եւ վարչութիւնը անհուն չնորհակալութեամբ ստացած են 1992 – 1993 համերգային շրջանի համար նուագախումբի անհրաժեշտ ծախքերը ապահովելու, հայ եւ օտար բարերարներու կողմէ եղած հետեւեալ գումարները. –

Տիկին Գլօտ Մարթիւ 200, Տէր եւ Տիկին Ֆերահեան Կրասեան 300 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Զրբաշեան 600 տոլար, Օր. Հելէն Օշիվարէս 500 Ֆր., Հայր Կոմիտաս Շիրինեան (Ամերիկա) 200 տոլար, Տիկին Անդինէ Մուրատեան (Ամերիկա) 200 տոլար:

Բոլոր ազնիւ անձնաւորութիւնները որոնք կը ցանկան օժանդակել հայ երաժիշտներուն, կրնան իրենց սրտէն բխած գումարները ուղարկել հետեւեալ հասցէին՝

A.R.T.S.O. — 32, rue du Berceau
13005 Marseille (France)

չէքին վրայ արձանագրելով՝

A.R.T.S.O. (Armenian Radio Television Symphony Orchestra):

Փոխարէնը կը ստանան անդամատոմս եւ ստացագիր. իսկ համերգային տարեշրջանի վերջաւորութեան ժամանակ կը ստանան բարոյական եւ նիւթական տեղեկատուութիւն:

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Համբարձման տօնին առթիւ պատարագ կը մատուցուի Հինգշաբթի, Մայիս 20, առաւօտեան ժամը 10–ին:

*

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Համբարձման տօնին առթիւ պատարագ կը մատուցուի Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, Հինգշաբթի, Մայիս 20, ժամը՝ 10·30–ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՑ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Այս օրը մանուկներու ու պատանի աչակերտներու հաղորդութեան յատկացուած է: Կոչ կ'ընենք Շաւիլի ու շրջակայքի ծնողքներուն, որ բերեն իրենց զաւակները եկեղեցի:

**

ՍԷՆ–ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ

Համբարձման տօնին առթիւ, պատարագ կը մատուցուի Հինգշաբթի, Մայիս 20-ին Սէն – Ժերոմի Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ:

Սկիզբը ժամերգութեան ժամը 9–ին:
Պատարագ ժամը 10–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԵԳԻՇԷ Ա. ՔԱՀԱՆԱՅ ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏ

Շաբաթ, Մայիս 22՝ յիշատակ աշխարհազօրացի եւ զօրավարացի Հայոց, որ կատարեցին ի հերոսամարտին Սարդարապատի 1918 ամի, վասն հաւատոյ եւ հայրենեաց:

Սարդարապատի հերոսամարտի 75–րդ տարեդարձին առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին, Հոգեհանգիստ կը կատարուի Գոյամարտի դաշտին վրայ նահատակուած բոլոր հերոսներուն համար:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՄՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԱՐՍԷԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Մայիս 23· – Տօն «երկրորդ Յաղկապարդ»:

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 8·30–ին:

Սկիզբը պատարագի ժամը 10–ին:

Հոգեհանգիստ ժամը 11·45–ին:

Մայր եկեղեցւոյ Տիկնանց Օժանդակ Յանձնախումբը հոգեհանգիստ կը խնդրէ իր հանգուցեալ բոլոր անդամուհիներուն համար:

Կը պատարագէ՝
ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՑ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԼՐՔՃԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՊՈԼՍԱՀԱՅՑ ՄՇԱԿՈՒԹԱՑԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ձեզ կը հրաւիրէ՝ քաջալերելու հոյ. վարժարաններու աչակերտները՝

ՄԻՋՎԱՐԺԱՐԱՆԱՅԻՆ ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑԱՀԱՆԴԷՍԻ

Մայիս 23, Կիրակի, ժամը 16,

Մշակութային Տան մէն
12 – 14 rue U. Pagès 13001

Մուտքը ազատ է:

KERMESSE ANNUELLE
organisée par
La Commission des Dames de la Cathédrale Apostolique Arménienne SERPOTZ-TARKMANTCHATZ
au Centre Culturel Sts Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado, Marseille

LES 22 ET 23 MAI

Programme
22 Mai : 18h30 cocktail.

23 Mai : 10h Messe solennelle
11h30 Requiem
12h30 Restauration sur place
13h Tirage de la tombola.

Pendant toute la durée de la kermesse exposition de bijoux, livres objets divers. Spécialités arméniennes.

SIDON TRAVEL FRANCE
présente
VOL DIRECT CHAQUE JEUDI
PARIS - EREVAN - PARIS
à 3600 F
Pour renseignements et inscriptions contacter :
34, AVENUE DES CHAMPS-ELYSEES — Escalier A, 2e étage
75008 PARIS
TEL : 42 56 40 30
FAX: 42 25 41 21

TEBROTZASSERE
UNION DES ANCIENS ELEVES
MOORAT RAPHAEL
présentent
en hommage à
KEVORK YANBEKIAN
■ TAXY
■ RAFFI
■ PATRICK BOUCHON
■ LA CHORALE TEBROTZASSERE
direction *Haïg Sarkissian*
et pour la première fois en Europe les jeunes stars de la chanson arménienne :
● ARAMO
● Inna CHILINKARIAN
● Anahid MANOUKIAN
● Nouné YESSAYAN
● Armen MARDIROSSIAN
● Araxie MOUCHERIAN
● Chouchane PETROSSIAN
sous la direction d'*Arthur Krikorian*, producteur à la Télévision d'Arménie, en accord avec *Raffi Bakian*
Mercredi 19 Mai à 20 heures 30
Salle Voltaire — 22, rue Voltaire, 94140 ALFORTVILLE
Renseignements et réservations : 43 81 01 72 (Le Raincy)
46 08 11 60 (Boulogne)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 20
JEUDI
20 MAI
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68e ANNEE — N° 18.066

ԾՏՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·066

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

ԻՆՉՔ Է ԱՐՑԱԽԻ ԵՐԲԱԿ ՆՈՐ ԾՐԱԳԻՐԸ

ԳՐԱՉՈՎԻ ՀԱՄԱՐ ՀԱՑԵՐԸ ՊԱՐՏԱԻՈՐ ԷԻՆ ԱՆՑՔ ՄԸ ԲԱՆԱԼ ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԱՐՑԱԽԻ ՄԻՋԵԻ

Շաբաթ է որ Մայիս 14-ի եւ 15-ի Մոսկուայի ժողովը արդիւնք չէր տուած եւ միայն որոշուած էր չիոմներըը չարունակել: Այս ժողովը կը վերաբերէր Ռուսաստանի, Միացեալ - Նահանգներու եւ Թուրքիոյ ծրագրին որ իր առաջին չարաքրութեան մէջ վերապահութեամբ դիմաւորուած էր Հայաստանի կողմէ (տե՛ս՝ «Յառաջ»ի նախորդ թիւերը): Այս առընչութեամբ, «Մոնտ»ի տուած արձագանգը (Մայիս 19) բաւական հետաքրքրական է, քանի այն հաստատումը կ'ընէ որ խոսակցութիւններու ձախողութիւնը հետեւանք է Մոսկուա - Անգարա խոր տարաձայնութիւններու, որոնք պարզուեր էին Անգարա ալ, Ռուսաստանի Պաշտպանութեան նախարարին այցելութեան առեն, երբ Թուրքերը կը զրկէին թէ Նախարարը պաշտաճութիւնները չէ յարգած իսկ, արհամարհանքով վարուած է իրենց հետ («Յառաջ», Մայիս 14):

Անգարայի մէջ, Գրաչով ըսեր է· — «Հայերը տիպուած էին անցքեր բանալ» եւ ամբաստաներ է «նախկին Խորհրդային Միութեան եւ արտասահմանի կարգ մը երկիրներ» որ զինամթերք կը հայթայթեն Ադրբեջանի ու Մոսկուա վերադարձին չեչտած էր· — «Եթէ Ադրբեջան շարունակէ ուրանալ զինամթերքի այդ յանձնումները, կը պարտաւորուիմ այդ յանձնումները, կը պարտաւորուիմ հրապարակել հայ-այբ-այբիչներու ցանկը»:

Թուրքիոյ Պաշտպանութեան նախարարն ալ հ'ամբաստանէ Մոսկուան որ կը ջանայ «անհեղգցնել Հայաստանը», միայն Ղարաբաղի բնակիչներուն վերագրելով Ադրբեջանի դէմ յարձակումները: Նեվզաթ Այալի համար՝ Քելբաջարի դէմ յարձակումը Հայաստանէն ալ եկած էր «խորհրդային» զրահեակ ուժերով:

Մոսկուայի այդ ժողովին (Մայիս 14 եւ 15) որու մասին ըսուեցաւ թէ արդիւնք չտուաւ, պատրաստուած էր երրեակ ծրագիր մը որու զօրավիգ է նաեւ Սէ - Էմ - Սէ - Ըն եւ ներկայացուած է Երեւանի, Բաքուի եւ Սեեվանակերտի, Եռելքաջաթի, Մայիս 18-ին, որպէսզի իրենց հաւանութիւնը տան Մայիս 26-էն առաջ:

Այս նոր առաջարկը կը նախատեսէ որ միջազգային դէտերու հակակշռին տակ, նախկան ուժերը պարպեն Քելբաջարի շրջանը Մայիս 29-էն Յունիս 3-ի ժամանակաշրջանին: Մայիս 29-ը թուականը պէտք է սկիզբն ըլլայ զինուորական դորձողութիւններու մեղմացման, օդային ուժերու եւ ծանր հրետանիի գործածութեան դադարին, ապա Յունիս 1-էն եւ 60 օրուան համար ամբողջական դադար պէտք է հաստատուի:

Երեքշաբթի օր, Ռուսաստանի լիազօր դեսպանն է՝ Վլադիմիր Ստուպիչին որ Դաւիթ Շահնազարեանին յանձնած է վերոյիշեալ տարբերակը:

***

Շորեքշաբթի, Մայիս 19-ին, Երեւան կը ժամանէր Վրաստանի նախագահը՝ Է. Շեվարնատզէ:

***

15·000 ԱՐՑԱԽՑԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ ԵՆ

Արդէն իսկ 15 հազար Արցախահայեր վերադարձած են Ղարաբաղի ազատագրուած բնակավայրերը: Այդ նպատակին, Հայաստանի կառավարութիւնը 52 միլիոն ռուբլի յատկացուցած է: Վերադարձողներուն օրական երկու - երեք մեծ հանրակառքեր կը տրամադրուին:

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» — ՄԱՅԻՍ 13 / 17)

ԼՂՀ-Ի ԿԱՌՔԵՐՈՒՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԹԻՒ

ԼՂՀ-ի մէջ գործածութեան դրուած է կառքերու պետական թիւերու դրութիւնը: Կառքերը ըստ իրենց պատկանելիութեան կը կրեն լատինատառ ՐՆՔ, ՆՔՐ կամ ՆՔՕ արձանագրութիւնը: Յատուկ թիւեր կը յատկացուին քանակի կառքերուն:

***

ՆՈՐ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի Արդարադատութեան նախարարութեան մօտ արձանագրուած են «Նոր Ուղի» հանրային - քաղաքական կազմակերպութիւնն ու «Ազգային միասնութիւն» կուսակցութիւնը: Այսպէսով նման կազմակերպութեանց եւ կուսակցութեանց թիւը կը հասնի 31-ի:

***

ՎԻՐԱՒՈՐ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարութիւնը Հայաստանի եւ Սփիւռքի բարեսիրական հաստատութիւններն ու բարեսէր անհատները հրաւիրած է խորհրդակցական ժողովի մը, Երեւանի Սպայի Տան մէջ, Մայիս 21-ին: Նպատակն էր քննարկել վիրաւոր մարտիկներու արտասահմանի մէջ բուժման հարցերը:

***

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԴԱՍԱՒՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՐՑԱԽԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

ԼՂՀ-ի պետական համալսարանին մէջ Մայիս 12-ին տեղի ունեցած են առաջին դասախօսութիւնները, զորս տուած են Երեւանէն մասնագէտներ: Համալսարանի ռեկտորութիւնը կը ծրագրէ հրաւիրել նաեւ ուրիշ երկիրներէ դասախօսներ:

***

Ֆ. ՔՈՔՍ ԴԱՐՁԵԱԼ ՍԵԵՓԱՆԱԿԵՐՏ ԳՆԱՑ

Անգլիոյ Լորտերու ժողովին փոխ - նախագահուհին պարոնուհի Ֆ. Քոքս դարձեալ այցելած է Սեեվանակերտ: Ան այցելութիւններ տուած է Մար - տակերտի ազատագրուած շրջանները, Քելբաջար: Հայաստան վերադարձին, Էջմիածնի մէջ ընդունուած է Վազգէն Ա·ի կողմէ, որ իրեն շնորհած է օրհնութեան կոնդակ մը:

***

«ԱՐՑԱԽԻ ՔԱՋՈՐԴԻՆԵՐՈՒՆ»

Արցախի մայրերու - Հիմնադրամը ըստեղծած է «Մայրական երախտագիտութիւն Արցախի քաջորդիներուն» մեդալը, որու առաջին յանձնումը տեղի ունեցած է Շուշիի ազատագրման տարեդարձին առթիւ:

***

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒ ՍՏԱՑՈՒԱԾՔԸ

Հայաստանի մէջ պետական սպասարկութեանց մասին դեռ օրէնք դոյութիւն չունի, սակայն անցեալ տարուան վերջին կառավարութեան մէկ որոշումին համաձայն սկսած են պետական պաշտօնեաներու ստացուածքներու արձանագրութիւնները: Անոնք ստիպուած են նշել մեծ արժէք ներկայացնող իրենց անշարժ կամ շարժուն ստացուածքը, թանկարժէք իրերը, արժեթուղթերը նաեւ դրամական մեծ գումարները:

***

ՅԱՏԿԱՑՈՒՄ՝ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑՄԱՆ

Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահը կառավարութեան յանձնարարած է 3 միլիոն ռուբլի յատկացնել Վանաձորի ռուս օրթոտոքս եկեղեցւոյ վերակառուցման:

***

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ ԿԱՄՈՑԻ ՄԷՋ

Մայիս 10-ին տեղի ունեցած մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, կառավարութեան մամուլի սպասարկութեան պետ՝ Վլադիմիր Մանոյեան յայտնած է կառավարութեան այն որոշումը ըստ որու 1993 - 94 տարեշրջանին կամոյի մէջ կը հիմնուի պետական համալսարան, որ 25-ամսեայ ուսանող կ'ընդունի վեց տարբեր մասնագիտութեանց համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴԱՆԻԱՅԻՔ ընդհանուր ժողովի մասնակցութիւնը եւ այս անգամ - Մայիս 18-ին - 57%-ով «այո՛» պատասխանեցին իրենց ներկայացուած նոր տարբերակին: Արդարեւ, Դանիացիներուն համար «թեթեւցած» բնագիր մը պատրաստուեցաւ, ուր որոշ դիւրութիւններ կը շնորհուին Դանիոյ, աւելի ճիշդ զերծ կը մնայ կարգ մը պարտադրանքներէ, ինչպէս՝ մէկ դրամ, հասարակաց պաշտպանութիւն, եւրոպական քաղաքացիութիւն եւ դեռ՝ դործակցութիւն արդարադատութեան եւ ոստիկանութեան մարզերուն մէջ: Այս արդիւնքով, այլեւս միայն Մեծն - Բրիտանիան կայ որ չէ վաւերացուցած դաշնագիրը: Մորհրդարանը պիտի արտայայտուէր Հինգշաբթի օր: Ճիշդ է որ ամէն ինչ կը դիւրանայ եթէ իւրաքանչիւր անդամի համար «չափի վրայ» դաշնագիր մը պատրաստուի: Դանիոյ այս դրական արդիւնքը ըսել կուտար արդէն կարգ մը Ֆրանսացի լրագրողներու՝ եթէ Ֆրանսացիները զիտնային, իրենք ալ ո՛չ կ'ըսէին, որպէսզի իրենց համար նոր բնագիր մը պատրաստուի բարեփոխուած յօդուածներով: Բայց, եթէ ամէն մէկուն համար տարբերակներ ըլլան, ի՞նչ կը մնայ Եւրոպային:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ, չորս նախարարներու ընկերակցութեամբ որոնց կարգին՝ Փասքուա, բացումը կատարեց Փարիզ - Լիլ ճեպընթացին (Թէ - Ժէ - Վէ): Այլեւս, Լիլ միայն մէկ ժամ քան վայրկեան հեռու է մայրաքաղաքէն եւ աշունին այդ ժամանակամիջոցը մէկ ժամն ալ նուազ պիտի ըլլայ: Տոմսերու դիները սակայն այնքան յաւելում կրած են որ յառաջդիմութիւնը առանձնաշնորհեալներու վերապահուած կը թուի: Ներկայիս չորս տարբեր դիներ կան ըստ ժամերուն եւ կառախումբերու լեցուն կամ պարապ ըլլալուն: Ամբողջ ճամբորդութեան ընթացքին, Միթերան մեծ կենսունակութիւն ցոյց տուած է եւ կատակած, ինչ որ բառախաղով մը խորագրել կուտար «Լիպերասիոն»ի (Մայիս 19)՝ «La Très Grande Vivacité de Mitterrand»:

ՄԱՄՈՒԼ

Մայիս 3-ի իր թիւին մէջ է որ Թեմուանեաճ Քրէքիէն երկար թղթակցութիւն մը հրատարակած էր Ռուժէ Թրէֆէօյի ստորագրութեամբ: Լրագրողը Հայաստան գացած էր խումբ մը պաշտօնակիցներու եւ բժիշկներու հետ եւ արդէն իր վկայութիւնը բերած Սալիտարիթէ Փրոթեսթան Ֆրանս - Արմենիի Շաբաթ, Մայիս 5-ին կազմակերպած երեկոյթին (տե՛ս՝ «Յառաջ», Մայիս 13): Շաբաթաթերթին մէջ չատ աւելի մանրամասնօրէն կը նկարագրուի Հայաստանի վիճակը, յօդուածը ճոխացած ալ է նկարներով, կողքէն սկսեալ, ուր կայ խօսուն խորագիր մը՝ «Arménie: Question de survie»:

ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ տօնին առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Հինգշաբթի, Մայիս 20-ին (Ուրբաթ, Մայիս 21 թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Շաբաթ / Կիրակի, Մայիս 22 / 23:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԿՈՓԱՄԱՐՏ

ՆՇԱՆ ՄՈՒՆՋԵԱՆ
ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՑԵԱՆ

Հայաստան, իբրեւ նորաստեղծ Պետութիւն, հրաւիրուած էր մասնակցելու կրնկոմարտի (սիրողներու դասակարգ) աշխարհի առաջնութեան մրցումներուն՝ ընդունք տեղի ունեցան, անցեալ շաբաթ, Ֆինլանտայի Թամփերէ քաղաքին մէջ:

Նշան Մունջեան ցոյց տուած է թէ կը մնայ միշտ իր քաշային դասակարգին մէջ, աշխարհի լաւագոյններէն մէկը, եթէ ոչ միշտ լաւագոյնը: Թամփերէի մէջ, չահած է ոսկի մրցանակ «կէս - ճանճ» (48 քկգմ·) դասակարգին մէջ, յաղթելով, աւարտականին, պուլկար Փէթրովի:

Երեւանցի այս մարզիկը 30 տարեկան է· Մորհրդային Միութեան վերջին ախոյենութեան, 1991-ին, չահած էր նաեւ ոսկի մրցանակ:

Ուրիշ հայաստանցի մը, Աւարտակեան պարտուած է, ծանր դասակարգի մէջ, կէս աւարտականին, վրացի Քանտէլաքիէ:

ՁՈՒԹՊՈԼ

ԲԱՑ ՃԱՄԲԱՑ ԻՍԻ-Ի ԱՌՋԵԻ

Իր նախավերջին մրցման, Իսիլ Հ· Մ·-ը իր խանդավառ համակիրներուն առջեւ, յաղթած է Սէն - Տընիի՝ 2 - 0: Որովհետեւ իր դլխաւոր մրցակիցները՝ Սարսէլ եւ Ռասինկ, տակր արդիւնքներ միայն ձեռք ձգած են Կիրակի օր, լայն ճամբայ կը բացուի Իսիլ առջեւ բարձրանալու դէպի լիկի պատուոյ դասակարգը, պայմանաւ որ, բնականաբար, մարզադաշտին վրայ ձեռք բերուած արդիւնքները, բոլորն ալ, վաւերացուին պաշտօնապէս, ինչ որ հաւանական է:

Նահանդային առաջնութիւններ· —
Սէսսի - Ալֆորվիլ Հ· Մ· 1 - 0:
Պոննէյլ - Առնուվիլ Հ· Մ· 2 - 0:

***

Հ· Մ· Ը· Մ·՝ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆ

Իր դաշտին վրայ, Լիոն - Տէսինի Հ· Մ· Ը· Մ·-ը չէ կրցած չէզոքացնել Ամպէրիէօյի խումբը՝ որ, իրաւ է, այդ խմբակին լաւագոյնն է: Հ· Մ· Ը· Մ· պարտուած է՝ 0 - 1:

Յառաջիկայ Կիրակի, վերջին մրցումը

(Շար·ը Դ· էջ)

ՏԱԳՆԱՊՈՎ... (*)

Տարի մը առաջ, Ապրիլ 22-ի առաւօտուն, իրեն և իր բանաստեղծութեան վերաբերող քանի մը հարցեր ամփոփող թղթիկ մը ձեռքիս, լեզուէս խուսափող բառերը բերնիս, հեւքոտ, փութացի Պուրճ Համուտի իր բնակարանը: «Բագին»ի՝ ճեմարանաւարտներու նուիրուած բացառիկին մէջ պատած էի ղինք. քանի մը կտոր-ներով ներկայացուած բանաստեղծ մը, պարզապէս: Այն առենուան ինքս ինծի ըրած հարցումներս, թէ ի՞նչ գործ ունի հայ բանաստեղծ մը Մոսկուայի մէջ, եւ, 45 տարուան կեցուածենէն վերջ ի՞նչ գործ կը փնտռէ Պէյրութ վերադառնալով՝ իրենք արդէն հետաքրքրութեանս թափ կուտային: Բայց այսօր, երբ հարցումները՝ պատասխան եւ հետաքրքրութիւնս՝ հիմնաւորեալ մթնոլորտ ստեղծած են մէջս, կը կարծեմ, կը մնայ անոնց արտայայտութիւնը, նախ մէջս, ամբողջապէս – թէեւ այս բառը չունի հոս իր ամբողջական իմաստը-, եւ յետոյ ինձմէ դուրս, հոն, ուր կրնան ըլլալ:

Սանճաքի արեւը հազիւ տեսած պատանին, 1939-ին, 11 տարեկան, Պէյրութ կը վոխադրուի, ուր իրաւ ձեմարանի բոլէն անցնելէ եւ հասորիկ մը – «Հորիզոն», 1947 – հրատարակելէ ետք ինքզինք կը գտնէ, ոչ՝ կը նետէ, Երեւան՝ Հայրենադարձներու մայրաքաղաքը, ուրկէ է, որ կը նետուի մայրաքաղաքն «համայնից»՝ Մոսկուա. որովհետեւ, պարզապէս՝ հայրենակիցներու հոգեսահմանները նեղ կուգան ընդունելու համար արտա-սահմանով փոշոտած եւ փշոտած իր հոգեձեռքերը, որոնք կը յամառէին եւ կը յիմարէին, թերեւս, այդպէս մնալ: Ահա հոսկէ կը սկսին «Ողբերգութեան Մատեան»ին առաջին տողերը, դրոս պիտի «կարդանք»:

Եղրակացութեան մը պիտի նստիմ, որ սկիզբէն եղաւ իր մէջ. –

Աբրահամ Ալիքեան ... մարդը, որուն մէջ ծնաւ հողը չատոնց եւ մեծապէս, որ կրցաւ պտղատու մնալ մինչեւ այսօր, անխուսափելի վերադարձներուն եւ վերադարձին, երբ «Մոսկուայի ծուռտիկ փողոցներ»ը, «գորգոններ»ու բնակարանները ամէն օր կը զարմանային. բայց իր աշխարհներուն մէջ անձրեւն իջեալ յերկնից հանգոյն մանանայի տեղայր եւ կը բակերէր ոսկերս նորա...: Մարդը՝ որ վերադարձաւ ծախուած հողին, ամենայն վստահութեամբ եւ լրջութեամբ, ճիշդ այնպէս, ինչպէս Պ. Դուրեան պիտի գրէր կէր իր երազը, եթէ օր մը գերեզմանոցի մը մութ անկիւնին գտնէր զայն այնքան նօսրացած, որ զպչելուն, զուցէ փշրուէր անրջական մարմինները յուզայարոյց երաժշտականութեամբ...: Մարդը վերադարձաւ, որովհետեւ բանաստեղծը վազուց էր վերադարձած ու ամէն օր կը վերադառնար Չիլերու, մտածումներու աւերքատրումներու երկվայրկեանական սանձարձակումներով ու բորբոքումներով: Անխորհ մարդը վերադարձաւ Պէյրութ, կիւղոպներու միականութեան իրեւ անչէջ զոհը...:

Պիտի չկարենամ այստեղ առանձնաբար նկատի ունենալ Ա. Ալիքեան բանաստեղծը, իր ամբողջական դրուածքին մէջ, իբրեւ գրականութեան սպասարկու, որովհետեւ չեմ կրնար եւ կը կարծեմ, որ անկարելի է զայն արմատականօրէն անջատել չա՛տ յաճախ իր գրականութեան ուղղակի մնուող տուած կեանքի այն աղբիւրներէն ու պարագաներէն, որոնք, կրնամ վստահ ըսել, իր համակ կեանքը լեցուցին իբր մարդու պատարագուող բանաստեղծի կեանք: Ուրեմն, կեանքին ու մարդին դէպի բանաստեղծ անցումները, բանաստեղծին մէջ կեանքն ու մարդը վերաստեղծելու եւ կեանքին ու մարդուն մէջ բանաստեղծին որոնումները կատարելու այս վտրճը պէտք է, որ ըլլայ գրողի եւ գիրի հանդիպումը մատնանշող գնացք մը:

Կը խնդրեմ ձեզմէ, հոս, պահիկ մը հաճիլ մտածել հետեւեալի մասին.– 20 տարեկան եղած թէ չեղած կիսապատանի երիտասարդ մը, 1947-ի Նոյեմբերի հրաբորբ օրերուն իր մօր հետ ոտք կը դնէր հայրենի հողի վրայ: Այդ երիտասարդը իր աչքերուն ու սրտին առջեւ փոքրիկ «Հորիզոն» մը ունեցող քնքուշ բանաստեղծիկ մըն էր: Քանի մը տարի ետք, Հայրենիքին մէջ արեւմտահայերէնով լոյս կը տեսնէր անոր երկրորդ հատորիկը՝ «Նախերգանք»: Շուտով, սակայն, արեւմտահայերէն այս գրքի օրինակները կը հաւաքուէին հրապարակէն, պարզապէս զատապարտուելու համար ... այրուելու: Քիչ ետք, անոր արեւելահայերէն տարբերակը լոյս պիտի տեսնէր: Մտածելի կէ՞տը կամ հարցը՞.– Ի՞նչ կը խորհուէր բանաստեղծին մէջ, երբ կրակի պնահատանքին ի՛արժանանային իր հատորները. այն բանաստեղծին, որ թոթոված էր.–

Աստանդական ոտքերուս ու տար
սրտիս հայկագուն,
Դուն միակ կայք, Հայաստան –
առաջին տեսիլ, վերջին կանչ.
Ահա կուգամ վերջնապէս երկիւմբերէ
անհանգստ,
Խարսխել նաւս յաղթօրէն, իմ հայ
տղու իղձերուս (1)

Կամ ի՞նչ կը խորհուէր այրուող դիրքերուն մէջ. կրակը բերա՞ւ ազնուացում, բիւրեղացում. ատիկա յետագայ ժամանակը պատասխանեց ու կը պատասխանէ մինչեւ այսօր:

Երեւանէն Մոսկուա թռիչքը դուռ բացաւ բազում «Թռիչքներու»: Ան «ճամբորդեց» դէպի Արեւմտահայաստան, դրեթէ ամէն օր, դէպի Արեւմտահայերէն, դրեթէ ամէն վայրկեան, ռուսերէն, Փըրանսերէն. առանց, սակայն, Մոսկուայի իր տան դուռը բանալու...: Այդ լեզուներու իւրացումը դինք բարձրացուց ռուսական թէ Ֆրանսական գրականութեանց մէջ իբր աշխարհին համապատասխանող ու անոր չուր տուող դէմքերու հետ չփուփին: Մայակովսկի, Եսենին, Վերլէն, Ռեմպօ եւ շատ ուրիշներ այն առեն է, որ, իր բացառութեամբ, իր բանաստեղծութեան բոյնին իւրաքանչիւրը իր չիւղը մատոյց: Մոսկուայի մէջ մարդը ինք իր մէջ դարձաւ, բանաստեղծը՝ առաւելապէս: Եւ ի՞նչ եղաւ արդիւնքը: Սակայն նախ խօսինք ընթացքին մասին.– Մարդ մը քնանալու համար անկողին մտաւ. մէկ վայրկեան իսկ չդանդչեցաւ. պատճառը երա՞ն էր թէ փայտոջիլնե՞րը՝ ինք ալ չդիտցաւ. բայց երազին մէջ միայն փայտոջիլներ կը տեսնէր...: Ու քանի՛ անգամ զառանցեց ան. «Ու կը սպասեմ, որ ծագի հոգւոյս պայծառ Կիրակին...»: Ո՛չ Կիրակի, ո՛չ Շաբաթ: Բայց կը մտածեմ. արդեօ՞ք Կիրակմուտք մը չեղաւ ամբողջ իր կենսընթացը՝. Կիրակին լսարեւոլ, բայց վտահ ըլլալով չդտնելուն՝ յառաջ մղուելու, նետուելու սպասողականութեան ու միաժամանակ ներգործականութեան մէջ. որովհետեւ, Մեծարենցեան չունչով.–

Ըզգացում մը բիւրեղէ,
Ծիածանի երանգով,
Ցաւոտ հոգւոյս մութին fով
Լոյս ակօսներ կը պեղէ: (2)

Ճիշդ է, իր բառերով. «...բանաստեղծ լինել սաստկօրէն ապրել է նշանակում»: Ապրելուն սաստկութեան անչափելիութիւնը միայն կարելի կ'ըլլայ չափել, որովհետեւ այդ սաստկութեան որոշապէս սահմանումը, սկիզբն ու վերջը, տարածուած ու գրուած են բանաստեղծի իր օրերուն ու վայրկեաններուն մէջ: Այո՛նք իսկ բանաստեղծութիւն դարձան, որոնք իրը չէին կարծէք. կամ կարելի չէր սեփականացնել. բայց կրցաւ: Իրը դնելով անոնց մէջ:

Մէկ դիծ կայ, որ իր բանաստեղծական դրեթէ ամբողջ կալուածը ի մի կը բռնէ. իր տագնապը, որ ունի քանի մը արտայայտութիւններ.–

Ա. Տագնապ՝ բանաստեղծին բանաստեղծացումը

Թէ ինչ կ'ըսէ «Բանաստեղծութիւն» խորագրեալ բանաստեղծութիւնը.–

Առանց իրեն ես՝ մի իշխան վտարանդի,
Որ մեռնում է անփառունակ,
Կարօտ հեռու հայրենական իր
կալուածին՝
Մարգ ու հանդին,
Անտառներին, ուր երէկներ
գունակ – գունակ,
Ծերանում են ու մահանում իրենց
կայլգին,
Սպասման մէջ ժառանգորդին
ազատածին:

Իսկ իրեն հետ մակընթաց է շուրջս
անդուլ,
Որ լուսիններ, ինձ անծանօթ,
Եւ արեւներ կշռաւորում են միասին:

. . . . . .

Ինչպէ՞ս ապրել: Ես չեմ կարող
առանց իրեն:
Իսկ իրեն հետ ինչպէ՞ս ապրեմ,
ինչպէ՞ս ապրեմ: (3)

Ամենապարզ խոստովանութեամբ եւ ապրումով կը հասնի այս համոզման: Եթէ պիտի ապրի, ըլլայ՝ միմիայն իբրեւ բանաստեղծ: Ուրիշ ելք չկայ. չի կրնար ըլլալ. ի՞նչ ալ ըլլան տուեալ արդելիչ պայմանները: Բայց «իրեն – բանաստեղծութեան – հետ ինչպէ՞ս ապրեմ» կ'ըսէ ան: Ուրեմն, բանաստեղծութիւնը իր անմիջական եւ անհրաժեշտ կենսակիցը ըլլալով հանդերձ, չփոթի մը կը մատնէ ղինք: Այդ չփոթը եւ անպատասխանի վիճակը կը հարթուին ժամանակի ընթացքին: –

Ես մի խոնարհ արմատ խաւարի մէջ
բանող:
Տէր, թող գետեր շաչեն: Գոհութիւն
fեզ, որ իմ
Առուին ընթացք տուիր այս շնորհի
բահով: (4)

Շնորհը դարձած է գոյութեան կռուան. Բանաստեղծացումը յաղթած է: Շնորհին պահպանումը իրեն մնաց եւ կը մնայ: Չփոթը ահաղնութիւն կը դլեհու եւ կը լուծուի:

Բ. Տագնապ՝ բնութեան տարրերու սեփականացումը

Բնութիւն: Բառը արդէն կը սահմանափակէ յղացքը, որ կատարման կ'արժանանայ: Բնութիւնն ու անոր բազմահարիւր տարրերը Ալիքեանի ամենասերտ ղեկայրանքը կը լարեն վեհօրէն. որոնցմէ իւրաքանչիւրը իրեն յատուկ լեզուով կը խօսի անոր: Ինք կը ճանչնայ իւրաքանչիւրը իր անունով եւ ապրումով: Եւ եղբայր – քրոջ պէս կ'ապրի անոնց հետ. –

Կարողանալ այնպէս անցնել,
Որ վրդովուած չզգան բնաւ խոտեր
ու դաղձ
Իրենց փոքրիկ ինքնամփոփումն
անձրեւաթաց:

Կարողանալ այնպէս երգել,
Որ երանգներ, ջրեր, միջատ, բոյր
ու մրտիմ
Քեզ fոյր կարծեն իրենց, եղբայր
կամ մտերիմ...: (5)

Բանաստեղծի զգայական յետին մազմզուկները կ'երթան ու այնպիսի մտերիմ հոտառութեամբ կը գտնեն բուսային անհատ – տարրերը, կ'ընծայուին անոնց ամբողջապէս եւ անոնց մէջ իւրաքանչիւրի իւրայատուկ ոգիին թափանցելով կը նոյնանան անոնց հետ: Մարդ – բնութիւն կապը բնութեան ապրումը մարդուն բերելով մարդը բնութեան ապրումին կը բարձրացնէ. ասիկա բացայայտօրէն կը տեսնուի Ալիքեանի մօտ: Բայց բնութեան այդ իրերը իրենց պատկերային դերպլոյն ու բացառիկ նկարագրումին ու բանաստեղծին հետ չնչակցութեան մէջ անկեանք եւ հեռու պիտի թուէին այդ աշխարհին անծանօթ – անհաղորդներուն համար, եթէ Ալիքեան ինք իրմով չզուգուորէր զանոնք. –

...Նրանց վրայ մայրամուտի
սարսուռով
Դողդողում է ու շողում կեանքս
առկայծ,
Իր ճահճի անդորրաւիքը ցանելով: (6)

Իր «առկայծ կեանքը» ունի նահանջ, տագնապ, որ «պարզ իրերով» բնութեան տարրերով կը զառնայ անդորրագին, քնքշագին, սիրելի, պարզ որովհետեւ «մայրամուտի սարսուռով» կայծաւորուած ներքին զգայն ալեկոծում ունի ան:

Եթէ Ալիքեան միմիայն իր ապրումներով ու խոհերով զգեստաւորէր բնութիւնը, դարձեալ, շատ բան չէր մնար: Երբ այդ բնութիւնը կը սեփականացնէ, իր կենսապրումի սաստկութեան եւ տագնապին արտայայտութիւն իբրեւ, այն առեն իրմէ կը մնայ իւրայատուկ բնութիւն մը, բնութեան տարրեր:

Առիէ առաջ, սակայն, չմոռնանք, որ բանաստեղծը բնութեան կը բանայ իր աչքերը առջին անգամ: Իր հատորները կը մատնեն բացայայտ, բարի ծայրայեղութեամբ բնութապաչտութիւն. –

«Իրիկունը մեղմ ու հեզ» (7), «եղեգներ կ'արձակեն հեծքեր, ողբեր» (8), «լուսնակը ունի լուսանձրեւ չողդ» (9), «երկինքը լուսատարափ է» (10), «Գիշերը երազածուփ» (11), կամ՝ «Օծուն լուսեղրով» (12), «Մեղրամոմէ լուսնկայ» (13), «Աստղերու լուութիւն կայ» (14), «Ծորդի դող» (15), «Հեզասաղարթ ծառեր» (16), «Հեզ անձրեւ» (17), «Հեզ վտակ» (18), իր զրուցակիցներն են:

Կը գոյանայ նաեւ մարդ – բնութիւն կապը, ըսինք. –

Հոգիս անհուն է, անհուն, նաւուն
վրայ ցայգպին
Գիշերին պէս խնկալի ու ծովուն
չափ անսահման: (19)

Որքան կ'ըզձամ ունենալ ծաղիկ մը դին սրտիս մէջ: (20)

Քաղէ հոգիս, fաղէ յար
Լուսնեկեն իջնող առաջին երազներու
պարսն անձայն...: (21)

Բնութեան սէրը բնատուր է իր մէջ, մանկութեան բնաչխարհէն, մօրմէն, անբաւելէն ու անոր զրահանութենէն. –

...Կանաչ յոյզն ունեմ նախնիներիս
ծառապաշտ: (22)

Հինէն, մեր զրահանութենէն եկող բնութենապաշտութիւնը կը միանայ դիւղէն ու մօրմէն եկող բնութենապաշտութեան: Ժառանգողականութիւն կայ. իրմէ կ'անցնի այդ ժառանգը իրմով մատամբ կ'անձնականանայ: Տարբերապը, սակայն, ամբողջապէս կ'անձնականացնէ զայն:

Ուրիշ սէրեր ալ կային, որոնք իր բնութեան մէջ մտան. –

Ու պարփակած հոգիս վարշամայով
հովուն
Լոյսի, բոյրի անհուն պիhiներով
բոսոր
Ընթացայ՝ լանջիս տակ սէրը
երկրին, մարդուն: (23)

ԻՇԽԱՆ ՍԱՐԿ. ՉԻՖԹՃԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) Գրեթէ նոյնութեամբ դասախօսուած բանաստեղծ Ա. Ալիքեանի նուիրուած Մեծարանքի երեկոյեան, Զարեհեան Դպրեվանուց մէջ, Պիֆֆայա, Ուրբաթ, Ապրիլ 10-ին:

ԾԱՆՕԹԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. –

(1) – Հորիզոն, Պէյրութ, 1947, էջ 73:

(2) – Մ. Մեծարենց, Ամբողջական երկեր, Անթիլիաս, 1986, Թրթռումներ, էջ 23:

(3) – Ա. Ալիքեան, Նժար, Երեւան, 1974, էջ 26:

(4) – Նժար, էջ 28:

(5) – Ա. Ալիքեան, Աչքեր, Երեւան, 1968, էջ 5:

(6) – Նժար, էջ 8:

(7) – Հորիզոն, էջ 10:

(8) – Հ., էջ 13:

(9) – Հ., էջ 27:

(10) – Հ., էջ 27:

(11) – Հ., էջ 27:

(12) – Հ., էջ 31:

(13) – Հ., էջ 39:

(14) – Հ., էջ 39:

(15) – Նժար, էջ 21:

(16) – Ն., էջ 21:

(17) – Ն., էջ 18:

(18) – Ն., էջ 5:

(19) – Հորիզոն, էջ 31:

(20) – Հ., էջ 37:

(21) – Հ., էջ 38:

(22) – Նժար, էջ 31:

(23) – Հ., էջ 8:

ԱՂԱՆԴՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Միացեալ – Նահանգներու Դաւիթեան-ներու աղանդին անճնասպանական վախ-ճանը ուշադրութիւնները կեդրոնացուցած է կրօնական նոյն տեսակի կազմաւորում-ներու վրայ: Լրագրող Քրիսթոֆ Պուր-սէյէի հետ կատարուած հարցազրոյց մը պատասխան կը փնտռէ այս կարգի հետա-քրքրութիւններու. պատասխանելով այն հարցումին թէ Ուաքոյի մէջ պատահածը կրնա՞յ կրկնուիլ Ֆրանսայի մէջ օր մը, ան կ'ըսէ թէ միշտ կարելի է որ լուսա-ւորեալներու խմբակ մը ինքզինքը հա-լածուած ներկայացնելով որոշէ օր մը, պատնէշներու եւին ապատանիլ: Ատիկա կրնայ մէկ – երկու հոգիի մահուան պատ-ճառ ըլլալ: Սակայն Ուաքոյի չար եւ նը-ման պատահար մը Ֆրանսայի համար հա-ւանական չէ, որովհետեւ անոնք կը գըտ-նէին չրջան մը որ վերջին ծայր պինուած էր: Մեկնելով այն զազափարէն որ աշ-խարհի վախճանին պատերազմը տեղի կունենայ, այս աղանդները դինամթերք կուտակեն որպէս նախապատրաստու-թիւն: Նոյն զազափարները տէր աղանդ-ներ Ֆրանսայի մէջ ալ կան, բայց առանց զէնքի:

Ֆրանսայի մէջ ալ կան ինքզինք մեսիա կոչածներ: Ներկայիս չորս հատ են: Իր ժամանակին Քրիսթոս ալ հինգ մրցա-կիցներ ունէր: Կան նաեւ կիներ մեսիաներ: Սակայն Ֆրանսականները միջազգային իրենց նմաններուն քով բաւական անյուզ կը մնան, քանի որ շատ սահմանափակ է իրենց հետեւորդներուն թիւը: Անոնց ա-մէնէն ծանօթը կը նկատուի Ժիլպէռ Պուր-սէն որ առաւելագոյն հազար հետեւորդ ունի, մինչդեռ Տաւիտ Քորէշ 3500 ունէր: Նուն Մեսիակ – Մուն ամբողջ աշխարհի մէջ վեց միլիոն հետեւորդ ունի. իսկ հնդիկ Սաթեա Սաի Պապա որ կը պնդէ թէ Քրիստոսի վերակենդանացած տիպարն է ինք, տասը միլիոն հաւատացեալներ կը իմբէ ասիական հողամասին վրայ: Անոնք, այդ մեսիաները, մտահոգիչ են այն չափով որ ոչ ոք կրնայ դիտնալ թէ ինչ կ'անցնի կը դառնայ անոնց ուղեղին մէջ: Դուրսէն դիտողին համար միշտ ծիծաղելի են, բայց կան ոմանք որոնք ան-ներելի ճնշումի մը ենթակայ կը պահեն իրենց հետեւորդները:

Վերադառնալով Ֆրանսայի պարագա-յին, օրինական ոչ մէկ տուեալ կ'արդիլէ որ նման աղանդ մը տեղաւորուի երկրին մէկ անկիւնը: Բազմաթիւ երկիրներէ հա-սած պաշտամունքներ հողերու տէր են Ֆրանսայի մէջ. այդ սեփական կալուած-ներուն մէջ ամէն ոք ազատ է իր ուզածը ընելու, եթէ չափահաս է եւ օրէնքին դէմ չի գործեր:

Միացեալ – Նահանգներու մէջ աղանդ-ներու մեծ թիւը նոր բան չէ. ԺԹ. դարու երեւոյթ է: Լուտերի չրջանին, Ցեղա-չրջումին կողմնակից երկիրներու բնա-կիչները արմատական հոսանքներու ձեւով կազմակերպուած են. անոնց Միացեալ – Նահանգներ հասնող առաջինները մեծ մասով հիւսիսային Գերմանիայէն եւ Անգ-լիայէն եղած են ուր կաթողիկէ եկեղե-ցիին հետ հերձուածը ամէնէն խորը ե-ղած է: Այդ ժամանակէն ի վեր իւրաքան-չիւր քողոքական իր հաւատքին կամ զգայ-նութեան համաձայն, կրնար իր պաշ-տամունքը հիմնել: Տասնեակ մարզարէ-ներ այդպէս իրենց եկեղեցիները հիմնած են քրիստոնէութեան հիման վրայ: Այսօր տակաւին Միացեալ – Նահանգներու մէջ կը բաւէ եկեղեցիի օրինավիճակ ունենալ, տուրքէ զերծ ըլլալու համար:

Ֆրանսայի մէջ աղանդները կը վխտա-յին Մէյին դարուն: ԺԸ. դարուն, Ցեղա-փոխութեան չրջանին երկու մեսիա ունէր Ֆրանսա: Այսուհանդերձ, աղանդաւոր-ներու թիւը աւելցած չէ. անփոփոխ կը մնայ 30-ական թուականներէն ի վեր: Մուն աղանդը որ այնքան տարածուած է Ասիոյ մէջ, հազիւ 200 հոգի իմբած է Ֆրանսա: Սահմաններու ընդումին հետ հինտու, պուտտայական կրօնքներէն ներ-չընչուած աղանդներ կը թափանցեն Եւրո-պա: Տեսակ մը կրօնական զաղութատի-րութիւն է սակայն որ կը բանի հակառակ ուղղութեամբ:

Այս երեւոյթին մէջ չատ կ'անտեսուի երախաներու կացութիւնը: Այնքան տեն որ զպրոցական են տուեալ աղանդի մը պատկանող կրթական հաստատութիւն-ներու մէջ ու ծնողքներէն մեկը երախա-յին խնամակալութեան հարց չէ ներկա-յացուցած, զժուար է ահազանգել թէ անչափահաս մը վտանգի ենթակայ է: Տաւիտ Քորէշի պարագային պատանինե-րու ենթարկուած բռնութիւնները յայտնի դարձան երբ հայր մը պաշտօնապէս բո-ղոք ներկայացուց բռնաբարուած իր աղջկան համար: Քորէշ համոզուած էր որ աստուածային իր սերմով պէտք է բեղմնաւորէր աղանդին հետեւորդ բոլոր կիները:

Ներկայի մեսիաներուն մեծ մասը կ'ուզէ նոր, իր օրէնքները հաստատել. Տաւիտ Քորէշ մաս կը կազմէր այն մտայնութեան որ քաւութիւնը, փրկութիւնը կարելի է մեղքին միջոցով. զողութիւնը, բռնաբ-րոնմը, սպանութիւնը փրկազործ միջոց-ներ են:

Այս բոլորին դէմ, Ֆրանսայի մէջ մըզ-ուած անուղղակի պայքարը կը կեդրոնա-նայ հարկային տեսական հակահարուածի մէջ: Ամէն անզամուն անոնք ը վճարեն պահան-ջուածը: Միջազգային այդ կառոյցները տարիներով տոկալու միջոցներու տէր են: Կանոնաւոր կերպով զատարան կը չանճ-նեն այն լրագրողները որոնք կը հետա-պրնդեն ու կը չանան դիմակազերծել զի-րենք: Այսօրուան համար Ֆրանսայի մէջ անոնց զոյութիւնը վտանգ մը չի ներկա-յացներ այս տուեալներով, իսկ վաղը, ո՞վ գիտէ...:

ՔԱՂՀԱՆ

Յարգանքի հայագիտական պաշտօնաթերթ «ԲԱԶՄԱՎԷՊ»ին

(1843 – 1993)

Դժուար զործ է հայագիտական պար-բերաթերթերու հրատարակումը, որով-հետեւ անոնք՝ իրենց հրատարակիչներուն չատ քիչ կամ ոչինչ կ'ապահովեն իրր նիւ-թական օգուտ: Այս պատճառով, անոնք յաճախ կը հրատարակուին մեկենասներու կամ մչակութային կազմակերպութիւն-ներու օժանդակութեամբ եւ ընդհանրա-պէս անոնց կեանքի տեւողութիւնն ալ կարճ է:

Ցառաջադէմ ազգերու կամ երկիրներու մէջ, ուր ուսումնագիտական հետազօտու-թիւններ կը կատարուին հմուտ մտաւո-րականներու կողմէ, քիչ են թիւը այդ-պիսի պաշտօնաթերթերու եւ մտաւորա-կանները կը դիմեն մչակութային մեկե-նասներու կամ մչակութային հիմնարկնե-րու՝ իրենց հետազօտական աշխատանք-ները հանրութեան ներկայացնելու հա-մար:

Ազգեր կան, որոնք թէեւ թիւով փոքր են, սակայն անոնց ազգային վիտակցու-թեան մակարդակը բարձր է եւ ունին կազ-մակերպութիւններ, որոնց նպատակն է հրատարակութեան յանձնել ո՛չ միայն ի-րենց անդամներու գիտահետազօտական ու զրական աշխատանքները, այլ նաեւ կ'ընդունին անհատ մտաւորականներու արժէքաւոր զործերը:

Այդպիսի նախանձելի կազմակերպու-թիւն մըն է Վենետիկի Մխիթարեան Մխա-բանութիւնը, որ 1843-էն ի վեր կը հրա-տարակէ իր սեփական պաշտօնաթեր-թը՝ որ կը կոչուի «Բազմավէպ»:

Այս տարի 150-ամեակն է անոր: Հայա-գիտական չատ լուրջ հրատարակութիւն մը, որ մինչեւ օրս կը չարունակուի մե-ծամեծ զոհողութիւններով, ներկայի ներհուն մտաւորական Վարդապետներէն՝ յանձին Հայր Գողոս Ալանեանի, Հայր Սահակ Ձեմճեմեանի, Հայր Տաճատ Եար-մանեանի եւ ուրիչներու:

Մենք հպարտ ըլլալու ենք Վենետիկի Մխիթարեաններով, որոնք 1700 թուա-կանի սկիզբէն արդէն լարուած կ'աչխա-տին, զպրոցական դասագիրքերէն մինչեւ պատմագիտական, մչակութային ու զը-րական նիւթերու ուսումնասիրութիւննե-րու ձեռնարկներ: Անոնք միշտ չփման մէջ եղած են հայ թէ օտար մտաւորական վերնա-խաւին՝ դիտական փոխ – յարաբերու-թիւններով եւ նպատակներով: Դժուար պիտի ըլլար մամուլի նեղ սահմաններուն մէջ ամփոփել անունները հայ եւ օտար մտաւորականներուն, որոնց աչխատանք-ներուն արդասիրքը 1843 թուականէն ի վեր հերթաբար տպագրուած է «Բազմավէպ»ի էջերուն մէջ՝ հայ ժողովուրդին եւ անոր

ԸՆԹԵՐՑՈՂ ՊՐՈՒՆԿՆԵՐ

ՍՐԲԱՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի քաղաքապետարանին նախա-ձեռնութեամբ եւ քաղաքապետ Ժաք Շի-րաքի հովանաւորութեամբ, բիւզանդա-կան, յունական, մելխիթ եւ ռուսական, ռումանական սրբանկարներու ցուցահան-դէս մը կազմակերպուած է «Քարնա-վալէ» (*) թանգարանին մէջ, Մայիս 25 – Յուլիս 14: Ցուցադրելի սրբանկարները կը պատկանին լիբանանեան սեփական հաւաքածոյի մը եւ կը ներկայացնեն բա-ցառիկ ամբողջութիւն մը: Այս առիթով պատրաստուած է 400 էջնոց fաթաղոկ մը եւ պիտի վաճառուի տեղւոյն վրայ: Ցուցահանդէսը կը համախմբէ 129 կտոր-ներ ԺԴ. դարու կէսէն մինչեւ ԺԹ. դար եւ կը ներկայացնէ ստեղծագործական զլխաւոր զպրոցները. –

Բիւզանդական եւ յունական (53 գործ)
Մելխիթ (43)
Ռուսական (29)
Ռումանական (4):

Այս սրբանկարները ուսումնասիրուած, թուագրուած եւ նկարագրուած են Պու-քէյէի ակադեմիայէն Պ. Վիրժիլ Քանտէյի եւ հաւաքածոյին պատասխանատու, Պէյ-րութի Սիւրսոք թանգարանի տնօրէնի կը-ցորդ եւ մելխիթ սրբանկարներու մասնա-գէտ՝ Սիրվիա Ա.Ճէմեանի կողմէ, օժան-դակութեամբ Ա.Թէնքի ակադեմիայէն՝ Մանոլիս Շայխաքիսի, Ժընեւի արուես-տի եւ պատմութեան թանգարանի նախկին թանգարանապետ՝ Միրոսլաւ Լազովիչի եւ Օր. Քրասիմիրա Փլաչկովի:

Ցուցահանդէսը բաց պիտի ըլլայ բացի երկուչաբթիէ եւ տօնական օրերէ, ամէն օր ժամը 10 – 17·40:

(*) Musée Carnavalet
53, rue de Sévigné — 75003 Paris
M° St-Paul / Chemin Vert.

ՍԻԼԻՀՏԱՐԻ ՊԱՐՏԻԶՆԵՐԸ

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ԱՐԹԻՆ Ա.ՄՈՒՃԱՆ

Բնական է որ այն բարոյականը, որ բանին մէջ որդեգրեր էր, համապատաս-խան չէր հասարակութեան ընթացիկ բա-րոյականին եւ Արթին ամուճան այդ պատ-ճառով կ'արհամարհէր ընդունուած օրէնք-ները:

Երանիկ մօրաքոյրս միայն կ'ըմբռնէր ամուճային ներքին էութիւնը եւ միշտ պաշտպան կը կանգնէր անոր: Մեծ մայրս կ'ատէր իր տագրը եւ կը զժկամէր նոյն-իսկ երեսը տեսնել: Երբ հիւանդութենէ ու անոթութենէ ընկճուած ան կուգար երբեմն մեր տունը մնալու, յուսահատու-թիւնը կը պատէր անեզինները: Արթին ամուճան առանց նախապէս զգուշացնելու, այնպէս ինչպէս մկկը իրիկունը իր տունը կը դառնայ, կարմիր թաչկինակին մէջ կէս օկա թուղ կամ եղանակին որեւէ միր-ղը դրած, կուգար մեր դուռը կը զարնէր: Երբ ներս կը մտնէր, կը նստէր բակի բազմոցին վրայ, կօշիկները կը հանէր, կարմիր թաչկինակով մէրդը կ'երկըն-ցնէր մօրաքոյրերէս մէկուն եւ դրեթէ անմիջապէս կը դառնար պահնջկոտ:

– Մէկը ղրկեցէ՛ք, թաղէ մխ առէք, ամա խլըրճըմ ըլլայ, ես զարաման չեմ կրնար ուտել, խաչլամա մը ղրէք կրակին վրայ:

Մօրաքոյրերս կը մտադրէին ճամբու դնել ամուճան, ատ փորձանքը հեռացնել տունէն, բայց Երանիկ մօրաքոյրս պաշ-պան կը կանգնէր անոր.

– Իմ ամուճաս է, կ'ըսէր վճռականօ-րէն, դուք չէք ուզեր նէ ես իմ օտաս կ'առ-նեմ, ես կը նայիմ:

Բարեբախտաբար Արթին ամուճան ինքը կը ճանճրանար հանպիտա եւ ընտանեկան կեանքէն: Քանի մը օր մնալէ ետք մեր տունը, որու միջոցին կը հրամայէր, կը պահանջէր, կը սպառնար, վերջապէս ա-մէնուն հետ կը կռուէր, նոյնիսկ մայրի-կիս հետ, եւ յուցարար կերպով դուրս կ'ելլէր տունէն, առանց մնաս բարով մը ըսելու:

Երանիկ մօրաքոյրս կը պատմէր որ Ար-թին ամուճան ժամանակին չատ դրամ վաստկած է. բայց մսխած է: Ան ունե-ցած է նոյնիսկ այգիներ Քիւչիւկ Զամլը-ճային եւեւը եւ միջոց մը քաչուած է իր այգիներուն մէջ եւ հողը մշակած է, մի-նոյն ատեն միւնակը պաշտպանելով իր ըս-տացուածքը թափառականներու եւ ամէն տեսակ աւազակներու դէմ, որ այն ժամա-նակները պատուհաս դարձած էին այդ չրջանի անպաշտպան թրքական գիւղե-րուն:

Օր մըն ալ Արթին ամուճան ծախեր էր այգիները եւ դրամը կերեր էր «զէչ» կիներու հետ: Այդ «զէչ» կիներէն մէկը, որ մահալլէպի Բուրուլ կը կոչէին, հատ-տարիմ մնացած էր իրեն: Արթին ամու-ճան իր ծերութեան օրերուն, երբ այլեւս բան մը չունէր եւ ի փոխարէնն ունէր մի-զային գործարանի ծանր հիւանդութիւն մը, որ մչտատեւ խնամք կը պահանջէր, ապաստան գտած էր մահալլէպի Բուրու-լին տունը, որ մինչեւ ամուճային մահը խնամած է հատատարմութեամբ եւ անձ-նազոհութեամբ, անչչուկ կրելով անոր բռնաւոր քմահաճոյքները:

Իմ մանկութեան տարիներուն անիկա դեռ իր ուժին եւ զօրութեամբ տէր մարդ էր: Կը յիչեմ պինքը իր թուխ եւ արեւա-հար կնճռոտ դէմքով, կայծկլտող աչքե-րով, թաւ յօնքերով եւ պեխերով: Ան եր-բեք չէ ուզած հաղնիլ եւրոպական հա-գուստ ըսելով թէ ինքը մարդ է, մայմուն չէ: Կը կրէր բաց զոյն տաուիէ չալուար, սրունքներուն վրայ սեղմուած, կռնակին՝ ձմեռը մուշտակէ կարճ վերարկու, ներ-քեւէն Պրուսայի մետաքսէ չապիկ, լայն թեղանիքներով, մէջքին կարմիր լայն գօտի, դաչոյնը խոթած մէկ կողմէն, գօտիի ծալքերուն մէջ: Գլխու ֆէսին չուրջ կապած ունէր կարմիր եապմա, ինչ որ անատոլուի խալամներու սովորոյթն էր եւ որով կը չոկուէին քրիստոնեաներէն: Զափազանց հոգածու մաքրութեան, ան երբ կուգար մեր տունը եւ բակը բաղմո-ցին վրայ կը նստէր, անմիջապէս կը հրա-մայէր.

– Ինծի ճուր մը տուէք, ամա պարտախը մաքուր ըլլայ, հա՛...

Մեր անեզինները, որ բծախնդիր հոգա-ծութիւն ունէին ջուրի ընդունարաններու եւ բաժակներու մաքրութեան, սաստիկ կը զայրանային Արթին ամուճայի այս պատուէրէն:

Բայց անոր հոգը չէր կանանց զայրոյ-թը, որ իրենց համար կշիռք չունեցող արարածներ էին:

Կը սիրէր հրամայել ոչ միայն տան մէջ, այլեւ դուրսը: Փողոցը քալած ատեն, երբ առիթ չունենար որեւէ վէճի միջամտելու, չունները կը հալածէր կամ դիտողութիւն կ'ընէր սարսափահար կիներու իրենց ղը-րան առաջ լինած միրգի կճեպներու կամ որեւէ ուրիչ բանի համար: Եւ ո՞վ կը հա-մարձակէր դիմադրել իրեն: Կիները կը հնազանդէին անչչուկ, իսկ տղամարդիկ կը քաչուէին տան ներքնամասերը, իրեն հետ վէճի չբռնուելու համար:

(Շար. 20)

Տիկին Անժէլ Թազտրեան,
Պր· Դանիէլ Թազտրեան,
Տիկին Աղաւնի Թազտրեան,
Տիկին Մարիամ Գարագեան
եւ ընտանեկան պարագաները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, զաւկին եւ եղբօր՝

ՑԱՐՈՒԹԻՒՆ ԹԱԳՒՈՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մայիս 17–ին, 77 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Մայիս 21, ժամը 10·30–ին Ալֆորվիլի Ս· Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցին
Կոմիտաս փողոց 4
եւ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը։

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

(Շար· Ա· էջէն)

Պրոնի դաշտին վրայ։ Երէք մրցման Հ· Մ· Ը· Մ· յաղթուած էր՝ 1 – 2։
Ուրիշ արդիւնքներ· –
Ֆրանսայի չորրորդ դասակարգի առաջնութիւն· –
Վալանս Հ· Մ· (2) – Ռիամիեր 3 – 1։
Վերջնական դասաւորում՝ Վալանս հինգերորդ։
Լիկի առաջնութիւն· –
Ռուան – Վալանս (3) 1 – 1։
Յառաջիկայ Կիրակի, վերջակէտ՝ Վալանս (3) – Միզէրիէօ, Վալանս 6–րդ է։

ՄԻՒՍԱՄԱՐՏ

ԳԷՈՐԳԵԱՆ ԿԸ ՊԱՐՏՈՒԻ
ԱԻԱՐՏԱԿԱՆԻՆ

Հայաստան քանի մը մարզիկներ ղրկած է Պոլիս՝ մասնակցելու Եւրոպայի ազատ ոճով լմբշամարտի առաջնութեան մրցումներուն։

Թուրքերը – յատկապէս «փէհլիվան»ներ – զօրաւոր են ընդհանրապէս այս մարզաճեւին մէջ եւ ստացած են մրցանակները, թէեւ ոչ միշտ ոսկի։

Հայերէն լատզոյն արդիւնքը ձեռք ձգած է Գէորգեան 68 քլկմ· դասակարգին մէջ։ Հասած է աւարտականին ուր պարտուած Վրաստանի ներկայացուցիչ Զորգիրովէն։ Պէտք եղած է երկարել մրցման տեւողութիւնը՝ որոշելու համար յաղթականը։

Ուրիշ հայաստանցի մը, ան ալ Գէորգեան, 52 քլկմ· դասակարգին մէջ, պարտուած է ուկրանացի Քոշնիրէ եւ դասուած չորրորդ։

ԱԹԼԷԹԻԶՄ

ՌՈՊԷՐ ԷՄՄԻԵԱՆ
ՊՐԱԶԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

Շատոնց է լուր չունէինք Ռոպէր Էմմիեանէ, աթլէթիզմի մէջ միջազգային մակարդակի միակ Հայը։ Գացած է Պրազիլիա՝ մասնակցելու Սան – Փաւլոյի մրցադահանդէսին։ Ցատքած է 7,92 մեթր հեռու եւ դասուած է երկրորդ։

Նկատի ունենալով կլիմայի փոփոխութիւնը, ճամբորդութեան յոգնութիւնը, 7,92 գէշ արդիւնք մը չէ։ Հետաքրքրական պիտի ըլլայ հետեւիլ իր յառաջիկայ ելոյթներուն, Եւրոպայի մէջ։

Վ· ՍՈՒՐԷՆ

Ընտանիքը,
Բարեկամները,
Մոնմորանսիի Հանգստեան տան անօրէնութիւնը, անձնակազմը եւ բնակիչները
ցաւով կը ծանուցանեն՝

ԱՑՐԻ ՏԻԿԻՆ ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Մարի Թէրզեան)

մահը որ պատահեցաւ Մայիս 17–ին, Մոնմորանսի, 89 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Երեքշաբթի, Մայիս 25, ժամը 10·30–ին Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին
15, rue Jean Goujon, Paris 8e
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Սէն – Թուէնի գերեզմանատունը։

Maison de Retraite Arménienne
44-50, Avenue Charles de Gaulle,
95160 Montmorency

Le Centre Culturel
SAINT MESROB
expose
Rouben VARCHAMOV
EAUX - FORTES
du 13 au 23 Mai
Tous les jours de 15h à 19h30
— Entrée libre —
10 bis, rue Thouin, Paris Ve
M° Monge ou Cardinal Lemoine

CINEMA ARMENIEN

Dans le cadre de *la rétrospective du Cinéma arménien* qui aura lieu du 9 juin au 26 juillet et du 15 septembre au 18 octobre à la *salle Garance* au *Centre Georges Pompidou*, nous avons le plaisir de vous convier aux projections suivantes:

— Le jeudi 27 mai de 10h à 13h
Les Diplomates mexicains (1931, 62 mn.)
de Amassi Martirossian
et Levon Kalantar

Back to Ararat (1988, 100 mn.)
de PeA Holmqvist
et Suzanne Khardalian

— Le vendredi 28 mai de 10h à 13h
La Source (1971, 100 mn..)
de Arby Ovanessian

Retour sur la terre promise (1991,80 mn)
de Haroutioun Khatchatourian
(1er prix au Festival de St. Petersbourg)

Salle Garance — Centre Georges Pompidou

Les réalisateurs Artavazd Pelechian, Albert Mekertchian, Lioudmilla Sahakiants et Rouben Guevorkiants seront présents à Paris du 2 au 10 juin 1993.
Renseignements :

Centre Georges Pompidou
Sylvie Pras
Tél. : 44 78 43 56.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Ս. ԽԱՉ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Ս· Խաչ Դպրեվանքի ընդհանուր անդամական համագումարը տեղի պիտի ունենայ Մայիս 29 – 31–ին Հոգեպաղուստ տօնին, հետեւեալ յայտագրով փարիզի մէջ։

Շաբաթ, Մայիս 29, ժամանում ժամը 15–էն սկսեալ Սուրբ Պօղոս – Պետրոս Առաքելական Եկեղեցին, Կոմիտաս փողոց Ալֆորվիլ։ Նոյն օրը ժամը 19·30–ին ընդհանուր անդամական ժողով։

Օրակարգ· –
1· – *Դիւանի ընտրութիւն.*
2· – *Վարչութեան 1991 – 1993 տարիներու գործունէութիւն՝ բարոյական եւ նիւթական.*
3· – *Հաշուեքննիչ մարմնի տեղեկատուութիւն.*
4· – *Քննարկում եւ վաւերացում.*
5· – *Միութեան վարչութեան եւ հաշուեքննիչ մարմնի ընտրութիւն.*
6· – *Առաջարկներ։*

Կիրակի, Մայիս 30,
«Հոգեգալուստի Տօն»
Պատարագ ժամը՝ 10–ին Ալֆորվիլի Ս· Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ։
Հոգեհանգստեան պաշտօն վախճանեալ վանահայրեր՝
ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ· ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ
ՇՆՈՐՀՔ ԱՐՔ· ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ
ինչպէս նաեւ մեզմէ անդարձ բաժնուած աշակերտ, ուսուցիչ, խնամակալ եւ Դպրեվանքին ծառայողներուն հոգւոյն ի հանգիստ։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՊԵՐՃԱԼԵԱՆ
Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդ
Կիրակի, Մայիս 30, ժամը 20-էն սկսեալ Ս· Խաչ Դպրեվանքի (Պոլիս) 40–րդ տարեդարձին առիթիւ պարահանդէս մինչեւ առաւօտեան ժամը 3
CHINA GORA
1, Place Confluent France-Chine,
94140 Alfortville

Նամակ ստացող ընկերներէն կը խնդրուի անպայման կապ հաստատել վարչութեան հետ որպէսզի հնարաւոր ըլլայ հաւաքական փարիզ գալու դիւրութիւն ստեղծել եւ համապատասխան կարգադրութիւններ ընել։ Մանաւանդ պարահանդէսին համար տեղերը պէտք է կանխաւ ապահովել։
Ամէն կարգի հարցի համար հեռաձայնել՝
Յ· Աբրէչ
(1) 46 - 38 - 15 - 17 — 39 - 85 - 17 - 94
Ն· Գայան
(1) 30 - 21 - 15 - 15 — 48 - 93 - 79 - 39
Շ· Ջաման
(1) 45 - 29 - 26 - 14 — 46 - 42 - 70 - 51
Ժ· Գարակէօզ
(1) 43 - 76 - 35 - 21 — 43 - 76 - 46 - 38
Այն ընկերները որոնք դժուարութիւն ունին մասնակցելու ստէպ համագումարներուն կը խնդրուի դէթ նամակով յայտնել իրենց մաղթանքները, տարեկան այս հաւաքոյթին բարոյապէս իրենց մասնակցութիւնը բերած ըլլալու համար։ Բայց մենք յոյս ունինք որ մեր սիրելի եղբայրները բազմաթիւ ներկայութեամբ պիտի մասնակցին Դպրեվանքցիներուն օրուան։

Ս· ԽԱՉ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻ
ՓԱՐԻԶԻ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Arménie
Départ chaque Jeudi
PARIS-EREVAN-PARIS
(VOL HEBDOMADAIRE DIRECT)
Franchise de bagage autorisé : 2 valises par personne

Mme Sonia ACHDJIAN
tient à informer les personnes intéressées qu'elle n'est plus chez SIDON TRAVEL - FRANCE et qu'elle travaille désormais avec
SEVAN VOYAGES

Renseignement et inscriptions :

SABERATOURS - SEVAN VOYAGES

31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. : 42 61 51 13
Fax : 42 61 94 53

37, rue Hanrabedoutian
EREVAN 10
Tél. : 52 85 48
Fax : 52 54 48

48, cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. : 78 60 13 66
Fax : 78 60 92 26

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

COMMUNIQUE
DE PRESSE

Les populations d'Arménie et du Karabagh sont confrontées depuis près de 5 ans à un blocus impitoyable de la part de l'Azerbaïdjan et de la Turquie.

Afin de subvenir aux besoins des populations civiles, victimes de ce blocus, la Croix Bleue des Arméniens de France et France - Karabagh ont mis en place une organisation d'aide humanitaire.

Dans cette perspective, ces deux associations ont mobilisé les bonnes volontés qu'elles soient collectives ou individuelles afin que ces actions soient durables et bénéfiques à long terme.

Ainsi, la Croix Bleue des Arméniens de France a lancé en Février dernier l'opération «colis pour l'Arménie». Cent cinquante tonnes de denrées de première nécessité et de médicaments ont été collectés. Trente tonnes ont déjà été expédiées par avion en Mars dernier.

Parallèlement aux opérations ponctuelles de la C.B.A.F. depuis le séisme de décembre 1988 (50 avions × 30 tonnes), France-Karabagh a collecté aussi depuis plus d'un an, fonds, vivres et matériels médicaux. Cette collecte a aidé les Arméniens à survivre durant l'hiver très rigoureux.

L'aide de ces deux associations, bloquée en France faute de moyen de transport a été embarquée début Mai 1993 sur des portes-containers américains dans le cadre de l'opération «Sauvetage d'hiver» du «Fonds Pour la Démocratie et le Développement du Gouvernement Américain».

Des colis de vêtements, couvertures et médicaments de «Vienne pour Goris» ont suivi le même mode d'acheminement. Soit en totalité, 25 containers sont partis pour une valeur de 3.5 millions de Francs.

Les bateaux américains ont emprunté l'itinéraire suivant : U.S.A. — Espagne (Algerica) — Grèce (Pirée) — Géorgie (Poti), d'où les containers seront transférés en Arménie (Erevan) par train.

La Croix Bleue des Arméniens de France et France - Karabagh tiennent à remercier pour leur participation :
— Horizon 2000
— Apiculteurs sans frontières
— M. Charlie Ghazerian
— M .Hourdan
— Ville de Villeurbanne
— M. Marc Melinand - C.R.F.
— M. Jacques Muradian
— M. Arthur Basmain
— M. R. Der-Sahaguian
— M. R. Tchilinguirian
— M. J. Jamgotchian
— M. Ghazarian (Meubles)
— Transport Prost
— Transport Pignat
— Transport Maldjian
et également toutes les personnes qui ont participé à cette opération.

LA CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE
FRANCE-KARABAGH

MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er

CONCERT EXCEPTIONNEL

Roupen YEREVANTSI
poète, compositeur, chanteur

Jeudi 27 Mai à 20 heures 30

Billets à la M.A.J.C.
tous les jours de 13h à 18h
sauf le mardi et le dimanche

Participation aux frais : 70F.
Etudiants : 40 F.

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 22-23
SAMEDI-DIMANCHE
22-23 MAI
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՐԱՉ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68e ANNEE — N° 18.067

ՅԱՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·067

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԲԱՆԱԳՈՂՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՄԻԹԵՐԱՆ,
ԱՖԱԼԻ, ՎԻԷԶԷԼ, ԺԱՔՈՊ
ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐ

*Բանագողութեան բաւական մեծ գայթակղութիւն մը կը պատճէնէ մեհեանները քանի մը օրէ արդէն եւ կը թուի որ մատնելու տեղ աւելի ծաւալ պիտի առնէ : «Նուվէլ Օպսէրվաթէօր»ն է որ հրապարակեց եղելութիւնը : Ժաք Ափալի, այսօր Պէրսի (Վերատեսչութեան եւ Զարդարուհան Եւրոպական Դրամատուն) նախագահ եւ անցեալին նախագահ Միթերանի «յատուկ խորհրդատու» հրապարակած հանած է գիրք մը՝ «Վերպաքիմ» (բառացիօրէն կը նշանակէ տպա-ի մը արձանագրուած տեղեկատուութիւն) ուր կը պարզուի որ բաւական բաներ խեղաթիւրած է : Գլխաւորապէս որպէս իրեն եւ Միթերանի միջեւ խօսակցութիւնները կը ներկայացնէ 1982-էն 86-ի միջեւ խօսակցութիւններ որոնք տեղի ունեցած են 1988-ին Միթերանի եւ էլի Վիդելի միջեւ... : Ինք արձանագրութիւններ ունեցած է եւ իբրացուցած ու օգտագործած : Վիէզէլ «չի հասկնար» ինչո՞ւ իր «քարեկամ»ը՝ Ժ. Ափալի նման կողոպուտ մը ըրած է : Օգտագործուած են 43 հատուածներ : Վիէզէլ «Հերըլտ Թրիպիւն»ին եւ «Լիպերասիոն»ին (Մայիս 19 եւ 20) իր զարմանքը կ'արտայայտէ : Հարցը ալ աւելի ծանրակշիռ բնոյթ կ'առնէ այն պատճառաւ մանաւանդ որ հեղինակը գիրքը կը ներկայացնէ որպէս «վկայաբերւ ռեւէ պատմաբանի համար» : Այսինքն աղբիւր պիտի ծառայէ հետագային : Դեռ պատմելիքը, Լօրան Ֆապիւս, Մօռուա, Լանկ կ'ուրանան իրենց վերագրուած խօսքեր եւ կը մատնանշեն բազմաթիւ այլ անճշդութիւններ : Ափալի կ'ընդունի որ թուականներ տեղափոխած է, բայց, կ'աւելցնէ թէ Միթերան իրեն ալ ըսած է նոյն բաները : Մնաց որ Ափալիի առաջին բանագողութիւնն ալ չէ : 1983-ին ալ իր ձեռքէ ուրիշ հատորին առթիւ (Histoires du temps) պարզուած էր որ ամբողջ էջեր ընդօրինակած էր հանրածանօթ գերմանացի հեղինակ՝ Էրնսթ Եունկի՝ «Le Traité du Sablier» էն : Հակառակ այս բոլորին, Ափալի կը պնդէ որ գեղծարարութիւն չկայ, Միթերան իրեն հետ ալ նոյն խօսակցութիւնները ունեցած եւ դեռ կ'աւելցնէ որ որ Միթերան դիրքին փորձերը տեսած է : Ամէն պարագայի մէջ, այս ամբողջ աղմուկը, անմիջականին մէջ, կը ծառայէ դիրքին ապահովման ... Հարցը մէջտեղ եկած է այն պատճառաւ որ Միթերան — Վիէզէլ խօսակցութիւնները պիտի հրատարակուէին նախաձեռնութեամբ Օտիլ Ժաքոպի եւ այս վերջինն է որ անդրադարձած է թէ Ափալիի դիրքին մէջ 43 «բառացի փոխառութիւններ» կան իր ձեռքն ունեցած ձեռագրէն :

Անգլիացիները չատ կը զուարճանան այս պատմութիւնով որ իրենց համար «Ֆրանսական խեղկատակութիւն մըն է» : «Թայմզ»ն է որ իր խմբագրականին մէջ կը գրէ· – «Ֆրանսացիները հիանալի ցեղ մըն են, որովհետեւ լուրջի կ'առնեն մտաորական հարցերը» : «Մոնտ» կը գրէ որ «Թայմզ» միակը եղած է որ այս գայթակղութիւնով կը զբաղի, հակառակ անոր որ մարդը (Ափալի) ծանօթ է տեղւոյն վրայ Պէրտի կեդրոնատեղին Լոնտոն է) եւ այն առեն «Ֆայնաճլիըլ Թայմզ» բառական «յայտնութիւններ» ըրած էր եւրոպական Դրամատան գործողութիւններուն մասին : Միշտ «Թայմզ»ն է (միւսները միայն լուրը կուտան, առանց մեկնաբանութեան) որ կ'ըսէ նաեւ որ միայն Ֆրանսացիները կան «իրար անցնելու համար բաղաբական դէմքի մը տափակութիւններով» (իմա՛ Միթերանի) ու կ'աւելցնէ՝ «միայն Ֆրանսայի մէջ է որ բաղաբական դէմքի մը բաջածանօթ կարծիքները արտաբին բաղաբականութեան մասին հարկ եղածին չափ կարեւոր կը նկատուին որպեսզի բանագողութեան նիւթ ըլլան, ինչ որ կ'երաշխաւորէ կատաղի յետագայ աղմուկ մը աւելի գիրք ծախելու համար» :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ երեսփոխանական ժողովը թեր քուէարկեց Մասթրխթի դաշնադրին 112-ի դէմ 292 քուէներով (աշխատաւորականները ձեռնպահ մնացին) : Երկու չաբաթէն Լորտերու ժողովն է (Անգլիացիներու ծերակոյտը) որ պիտի քննէ նոյն հարցը : Վերջնական որոշումը չակնկալուիր աշունէն առաջ :

ԻՏԱԼԻՈՅ Ընկերվարական կուսակցութեան նոր քարտուղարը (երէք ամիս է միայն որ այդ պաշտօնին դլուխն էր) ձիորճիօ Պէնվէնութօ հրաժարեցաւ, ամբաստանելով «հինները» որ թոյլ չեն տար կուսակցութեան անհրաժեշտ վերանորոդումը :

ԻՐԱՔԵԱՆ ՔԻՒՐՏԻՍՏԱՆԻ դլխաւոր կուսակցութենէն պարագլուխները՝ Մասուտ Պարզանի եւ Ճալալ Թալապանի ընդունեցան նախագահ Միթերանի կողմէ, Մայիս 19-ին : Ֆրանսայի նախագահին ուշադրութիւնը դրաւեցին քիւրտ բնակչութեան ապրած սպառնալիքին վրայ : Նախագահը խոստացած է որ Ֆրանսա պիտի չարունակէ զօրավիդ ըլլալ Քիւրտերուն :

ՔԱՆՆԻ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ, Մայիս 20-ին, բացառիկ երեկոյթ մը տեղի ունեցաւ նըրուած սիտա-ի դէմ պայքարին, նախաձեռնութեամբ Էլիզապէթ Թէյլըրի : Շարժանկարի ցուցադրութենէն եառ (Սիլվէսթըր Սթալոնէի Ֆիլմը, վճարովի մուտքով) ճաշ մը կը տրուէր Մուժէնի Մուլէնը, 13 հազար Ֆր· ճաշակինով մարդ դլուխ, 350 հոդիի մասնակցութեամբ : Շուրջ 5,5 միլիոն Ֆրանք հաւաքուած է : Տասը տարի առաջ է որ Փասթէօր Հաստատութեան մէկ խումբը, գլխաւորութեամբ փրոֆէսէօր Ժան – Լիւք Մոնթանիէի կը դտնէր սիտա-ի վիրուսը որ գըլխաւորաբար կը վերաբերէր մխաեռականներուն :

ԾԽԻԿՆԵՐՈՒ գինը նոր յաւելում մը կը կրէ Մայիս 24-ին, երրորդ անգամ ըլլալով 13 ամսուան ընթացքին : Կօլուազը 7·50-էն կ'անցնի 8·50-ի :

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՇԱՄՓԱՆԵԼԸՆ ալ տապալի մէջ եւ ամէնէն ծանօթ մակնիշնախ մէջ եւ ամէնէն ծանօթ մակնիշները՝ Մոյէթ եւ Շանտոն 200-էն 250 նըրէն՝ գործազրկութիւններ կը ծրագրէ : Հակառակ արշաւները, տնտեսական կացութեան մէջ ազգային վիճակը գլխաւոր պատճառները կը նկատուին :

ՀԱՅԵՒԿՐԱՑԱԿԱՆ ՀԱՄԱԶԱՅՆԱԳՐԵՐ

ԵՐԲԵԱԿ ԱՌԱՋԱՐԿԸ

ԵՐԵՒԱՆ ԴԵՌ ՉԷ ՊԱՏՐԱՍՏԱԾ ԻՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Հ.Յ.Դ.ԵԱՆ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Չորեքշաբթի, Մայիս 19-ին մէկ օրուան այցելութեամբ Երեւան կը ժամանէր Վրաստանի նախագահը՝ Է. Շեվարնատզէ : Զուարթնոց օդակայանը դինքը կը դիմաւորէր Լեւոն Տէր – Պետրոսեան եւ նախ եւ առաջ երկու նախագահները կ'ունենային առանձին խօսակցութիւններ, ապա կը միանային քանակցութիւններ տանող լրագրող պատուիրակութիւններուն :

Բանակցութիւններու աւարտին Լեւոն Տէր – Պետրոսեան եւ Է. Շեվարնատզէ ստորագրեցին երկու Պետութիւններու միջեւ բարեկամութեան, համագործակցութեան եւ փոխադարձ ապահովութեան համաձայնագիրը : Ստորագրուած են նաեւ տարբեր մարզերու վերաբերող չուրջ քսան համաձայնագրեր (ընդհանուր թիւով 22), որոնց կարգին Գերադոյն Խորհուրդներու, տնտեսական յարաբերութիւններու, երկաթուղային փոխադրութեան գործակցութեան համակարդումի, մշակութային, գիտական եւ մարդասիրական հարցերու, առանց վիզա-ի այցելութիւններու, մաքսային համագործակցութեան, թմրեցուցիչի դէմ համատեղ պայքարի եւայլն, եւայլն :

Շեվարնատզէ նոյն իրիկունը Թիֆլիս վերադարձած է :

***

Երեւանէն մեր առած լուրերու (Ուրբաթ առաւ, Մայիս 21) համաձայն, կառավարութիւնը կը քննարկէր երրեակ առաջարկը (որու զօրավիդ էր ՍԷ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ն) մինչեւ Մայիս 26 տալու համար իր պատասխանը (առաջարկը կը ճշդէ՝ հաւատամքը (առաջարկը կը ճշդէ՝ հաւատարմութիւնը) : Այս առաջարկին դրական կողմը այն էր որ նկատի կ'առնուէր Ղարաբաղը եւ բանաձեւը ներկայացուած էր մթաժամանակ Երեւանի, Բաքուի եւ Ստեփանակերտի :

Այս հարցին կապակցութեամբ բուռն հակազդեցութիւն կը տիրէ Երեւանի մէջ եւ Հ. Յ. Դ-ն ալ ցոյց մը կազմակերպած էր նոյն օրուան համար (Մայիս 21) : «Երկիր» օրաթերթն ալ (օրգան Հ. Յ. Դաշնակցութեան) կը խորագրէր միշտ նոյն օրը՝ «Հայաստանի կառավարութիւնը չի կարող խուսափել իր պատասխանատուութիւնից» : Ի դէպ, Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի եւ այլ պատասխանատուներ, ինչպէս Հրայր Մարուխեան, Խոսրով Յովհաննիսեան, Վարդան Յակոբեան, Ազատ Կարապետեան, Մայիս 18-ին եւ 19-ին տեսակցութիւններ ունեցած են, Մոսկուայի մէջ, փոխ – վարչապետ՝ Ռուցկոյի եւ Ա. Վոլսկիի հետ :

***

– Պատասխաններու եւ ռազմագերիներու Արցախի պետական յանձնախումբը կրկին դիմած է Ազրբեջանի իշխանութիւններուն պահանջելով որ մարդասիրութիւն ցոյց տան հինգ ռուս գինուորներու նկատմամբ :

(Շար·ը Դ· էջ)

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ՊԷՅՐՈՒԹ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԻ

Մեծ Տանն Կիլիկիոյ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը որ չաբաթ մըն է Փարիզ էր, դէպի Հայաստան իր ճամբուն վրայ սրտի անհանգստութեան մը հետեւանքով (տես՝ «Յառաջ», Մայիս 15 / 16) իր Աթոռը վերադարձաւ Ուրբաթ առաւօտ, Մայիս 21-ին :

Կատարուած քննութիւնները բարեբախտաբար, նոր բարդութիւններ երեւան չհանեցին, հաստատեցին միայն թէ չափազանց յոգնութեան եւ սթրէսի հետեւանք էին այն անհանգստութիւնները զորս կաթողիկոսը ունեցաւ Փարիզ հատած օրն իսկ (Մայիս 12) :

ՄԱՄՈՒԼ

«LE QUOTIDIEN DE PARIS»

(20 Mai)

LES ENJEUX
DE LA PRESENCE RUSSE
DANS LE CAUCASE

Այս խորագրով, «Քոթիտիէն» յօդուած մը հրատարակած էր ուր կը պարզէ Ռուսաստանի հետաքրքրութիւններն ու դերը Կովկասի մէջ հինէն ի վեր : Սկիզբը կը դրէ· – «Աղաֆանդր Ա· ապա՝ Նիքոլա Ա· չէի՞ն որ Հայերը կանչեցին Անդրկովկաս հաստատուելու պատուար մը կանգնելու համար մահմետական իրենց հպատակներուն միջեւ, գլխաւորաբար՝ Ազերի, Օսմանցի եւ Պարսիկ : Ստալին, ազգութեանց կոմիսար բարդ եւ սպառնալիքներով լեցուն կտրատում մը չըրաթ, Ղարաբաղը եւ Նախիջեւանը կցելով Ադրբեջանի, մինչ Զանգեզուրը որ կը բաժնէ Նախիջեւանը Ադրբեջանէն հայկական կը մնար : Կեդրոնական իշխանութեան իրաւարարի դեր մը կուտար» :

Այս նախաբանէն ետք, յօդուածագիրները կը վերլուծեն ստեղծուած կացութիւնը եւ կը թուեն ռուսական ազդեցութիւնը, պահելու համար իր ազդեցութիւնը չըքնաին մէջ : Եղբարացութիւնը լաւատես չէ : Անորոշութիւններ կը տիրապետեն կացութեան վրայ, ՀԱՊ-ը ցոլացուց Կրեմլինի անկարողութիւնը արագին քաղաքականութիւն մը սահմանելու : Անոր կողքին ելլին երկկողմանի չատ եռանդ դիւանագիտութիւն մը կը վարէ : Սէ – էՍ – Սէ – Ը-ն արդիւնաւոր ոչինչ կրցաւ ընել եւ դժբախտաբար՝ եւրոպա բացակայ է :

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹՈՒՐՔԻԱ՝ ԲԱՐԵԿԱՄ

Մայիս 15-ին Ժընեւի մէջ գումարուած է Եւրոպայի Մարմնամարզական Միութեան ընդհանուր ժողովը, որու օրակարգին նիւթերէն էր Հայաստանի, Խրուաթիոյ եւ Չեխիոյ անդամակցութիւնը :

35 երկիրներու ներկայացուցիչներէ բաղկացած ընդհանուր ժողովը գրեթէ միաձայնութեամբ (35-ի վրայ 34) ընդունած է Հայաստանի անդամակցութիւնը : Միայն Թուրքիոյ ներկայացուցիչը ձեռնպահ մնացած է··· :

Շ· Ո·

ՏԱԳՆԱՊՈՎ...

(Ե. եւ վերջին մաս)

Գ. տագնապ՝ Սէրը երկրին եւ մարդուն

Երկրին ու մարդուն, բայց մանաւանդ մարդուն սէրը՝ որ հրապարակ դրաւ 1965–ին, «Բարեյուսոյ Հրուանդան» խոբագրուած իր երկարագոյն պոէմով: Իր գործերէն միակը՝ որ նոյն տարին Հայաստանի եւ Սփիւռքի մէջ հրատարակութեան արժանացաւ: Գրութեան թուականը ինքնին խօսուն կը դառնայ, երբ Եղեռնի յիսնամեակին կը զուգադիպի եղեռնաչունչ թեմայի մը արտայայտութիւնը, բանաստեղծին վկայութեամբ պատահականօրէն, առանց դիտաւորութեան: 1961–ի Ցունիսէն – Հոկտեմբեր երկարող ժամանակամիջոցը բանաստեղծութիւնը բանաստեղծէն խլած է, չորս տարի եռք ի լոյս ընծայուելու համար միայն, որովհետեւ գրաքննիչ յանձնախումբի 51 անդամ – ներկայացուցիչներու դրական վկայութեանց անհրաժեշտութիւնը անպայման պահանջ մըն էր այս հատորի հրատարակութեան համար: Մէկըզմիւսը ծնող ոդիսականներու դէմ – յանդիման կը գտնուինք, նախ դժբախտաբար, բնականօրէն· ապա, սակայն, բարեբախտաբար, որովհետեւ բանաստեղծութիւնը ինք կը չահի առաւելաբար:

Նի՞ւթը: Մշոյ «Ճառընտիր»ին կամ «Տօնական»ին ազատումն ու Արեւելահայաստան վտխագրութիւնը 1915 թուին, չնորհիւ երկու հայ կանանց անձնուիրութեան: Այս ճեռագիրը, որ ծանօթով մեծագոյնն է բոլորին, այժմ կը գրտնուի Մաշտոց Մատենադարանին, բանաստեղծին բնորոշումով «Բարեյուսոյ Հրուանդան»ին մէջ, Երեւան: 90 էջերու վրայ նիւթին մէջ պարկեշտօրէն մտնել – ելլելը, անկէ հեռանալն ու անոր մօտենալը, զայն առնել – ձգելը կ'ենթադրեն չունչ երկար եւ հաւատք նիւթին կենսականութեան:

Ջեմ կրնար զանց ընել ձօնը· –

Նահատակներիս աճիւնին,
որից օրաւուր պիտի լուռ յառնի
մեր զգաստութեան թռչունը
փիւնիկ (24)

Երեք տող, ուր ամփոփուած է ամբողջ դրքին պատգամը: Իրօք, «Ճառընտիր»ի ոդիսականը, պատկերաւոր ու մանրամասն նկարագրութիւնները, նիւթը իր ամբողջութեան մէջ լաւ բռնելու համար անոր սահմաններէն հեռացումը՝ կուգան – կը յանգին այն իրողութեան, որ բանաստեղծը տագնապ մը կ'ապրի: Այդ տագնապը կորսուած երկրին ու կորսուած մարդուն հանդէպ եղած սէրէն կուգայ: Այնոնք են, որ մեր այսօրը պիտի զգաստացնեն· –

...Իմ լուսաչո՛ւ նախնիներ, որպէս
զաւակ ու ժառանգ,
Ցուշագրեցի ես ահա, հետեւելով
ձե՛ր վարքին,
Քանզի, գիտեմ, մեր անկեղծ
խոստովանիից ուժ առած՝
Չգում էք դուք, թէ ունէք անելիքնե՛ր
ահագին,
Թէ ամէն օր ա՛յլապէս
Պիտի անքա՛ռ բարբառէք ու ներշնչէք
մեր մէջ՝ մե՛զ··· (25)

Գալշոյենական խմաստութեամբ ըսենք·–

«...Աչխարհք ամենամեծ կարուստ մարդու կորուստն է: Մարդու կորուստ անդարձ կորուստ է: ... Երկիր ու հողի կորուստ ծանր կորուստ է, ... բայց հող ուրիշ տէր չի ընդունիր ... հող իր տիրոջ հետ արնակից է ու արնակիցին կը սպասէ, կը սպասէ, ու օրերից մի օր կը հանդիպին» (26)

Այնոնց կորուստը տագնապ մը եւս կ'ընծայէ բանաստեղծին:

Դ. տագնապ՝ Լեզուի արշաւը· բառ ու պատկեր

Ա. Ալիքեանի ցարդ հրատարակած բանաստեղծական եօթը հատորներուն առաջինն ու վերջինը միայն զուտ արեւմտահայերէն են. «Հորիզոն»ն ու «Թուղթ Զափարեբարեան»ը: Իսկ մնացեալները, թէեւ արեւելահայերէն, սակայն պարզ ընթերցումն իսկ կ'ըսէ, թէ հոն միայն արեւելահայերէն լեզուի ներկայութիւնը չկայ:

Իր՝ արեւմտահայերէն «մեծասքանչ» լեզուին հանդէպ ունեցած պաշտամունքը կրկնապատկուեցաւ եւ սիրելի ծայրայեղութեան հասաւ, աւելին՝ տագնապալի պաշտամունք դարձաւ, երբ իրեն արգիլուեցաւ այդ լեզուով գրել, որովհետեւ «ժողովուրդը չէր հասկնար այդ լեզուն», որ ապա նաեւ «ժարգոն», այսինքն կեղտոտ լեզու անուանուեցաւ: Ոտքին տակ հող չկար, գլխուն վերեւ երկինքը իրը չէր· բերնին մէջ լեզուն կար· միակ եւ հզօրագոյն զէնքը, զոր պահեց «երկիւղիւ եւ հաւատով»: Եւ յաղթեց: Արեւմտահայ լեզուն չճանչցաւ պարտութիւն իր մէջ: Լեզուն մէկ է, պիտի ըսէք· այո, կը ձայնակցիմ· որովհետեւ, այսպէս ըսած՝ կարծեցեալ «երկուութեան» մէջ իրագործուած ճիշդ այդ մէկութիւնն է, որ ըրաւ Ալիքեանի լեզուն: Արեւմտահայերէնի հարստութեան արշաւն էր, որ կը կազմակերպուէր ուժեղ հաւատքով: Արշաւ՝ յանուն լեզուին գոյատեւման, յանուն անձնական կամ աւելի ճիշդ՝ ներանձնական երանութեան: Հրճուանք՝ որ տագնապին թաթիսուեցաւ բնականօրէն: Լեզուն պարզ միջոց չէ· միւս կողմէ, բանաստեղծին նպատակը լեզուակերտումը չէ միայն· ապրում մը կայ լեզուի իրագործման մէջ· լեզուէն անդին կեցող տագնապով եղած պայքարի ապրումն է նպատակը: Լեզուն իր բանաստեղծութեան գերագոյն արարքն է, որ կայ իր մէջ ստացուած՝ իր ընթերցումներէն, մօրմէն – իր վկայութեամբն իսկ – եւ «մեծասքանչ»ին հանդէպ բացարձակ եւ անմիջամտելի սէրէն:

Իր լեզուի արշաւը նկատի առած· – Աբրամ Ալիքեան հաւատոյ հանգանակի մը մատնանշած ուղիէն պարկեշտ ու բծախընդրօրէն յառաջացող հաւատացեալն է: Եւ իր լեզուո՛վ չահուած յաղթանակով ուրոյն տեղ կը գրաւէ հայ արդի բանաստեղծութեան մէջ:

Ա. Ալիքեանի լեզուն իր բառերուն ու պատկերներուն հանդիսաւոր ու մեղմանուշ, երբեմն՝ նօսրացնող չուրջպարն է: Ամենամնայուն իր բանաստեղծութեան մէջ ահա այս պարերգն է: Բառեր, բառեր կը տեղան իր էջերուն վրայ: «Թուղթ Զափարեբարեան»ի մէջ· – Ամբուռք, անրակ, ակնատ, եղիճ, երազազ, լերջ, լիսեռ, խայտիտ, խեփոր, ծառաքոս, կինճ, հաջաղ եւայլն, բառեր· –

Կան մոռացուած հեզիկ, բաղցրաթախիծ
բառեր,
Հնչիւն՝ արոյրն ինչպէս արտաշէսեան
փողի·
Մօտենալով ներանց, ես ասում եմ՝
«Բարեւ,
Հերիւ չէ՞ ձեզ բնել, ժամն է,
ելէք ուղի:

. . . . . .

Ճապկըտում են ներանք ճամբորդների
նման,
Որոնց բնկոտ դէմքին մի ստուեր
կայ դեղին,

Եւ իջնելով զգոյշ՝ երգիս հովիտը լայն,
Շարունակում իրենց հայրենաւանդ
ուղին: (27)

Բառերու իր արշաւը կը կայանայ երեւոյթները իրենց ամբողջական իմաստներուն մէջ սեւեռելու արդար եւ գերագնահատելի մղումին մէջ, որ նախասիրութենէն եւ նախընտրութենէն անդին բան մըն է· թերեւս, անձնական խոր համոզում:

Բառերն ալ տագնապը պիտի հանդնին, անշուշտ· –

Նայեցէէ իմ դունից ներս, կառչած
ներա բունակին,
Տեսէք, տեսէք, թէ ինչ հան եռուզեռ
կայ ու տողան,

Ամէնուրեք հեզ բառեր որպէս մրջիւն
բեռնակիր,
Ինձնից մեկնած՝ դէպի ինձ կրում են
ինձ միմիայն: (28)

Մէկ կողմէ «տարագրութիւն ու կսկիծ» կը գտնէ «բառի դէմքով յայտնուող» (29), այսինքն բառը կը հարուածէ պինք· մէւս կողմէ «ամէն բառ՝ պարսաքար» է, «վըրան փայլը իմ արեան» (30), այսինքն բառով ինք կը հարուածէ: Յամենայն դէպս, իր վրայ իշխանութիւն ունին բառերը· ինք կը հաւատայ, որ իր տաղերով կը յաւերժացնէ այդ իշխանութիւնը: (31)

Այսքան մէջբերումներէ ետք պատկերի մասին խօսիլը աւելորդ է: Բայց այդտեղ գտնուող տագնապին մէկ երանգը գիտելու համար, «Բարեյուսոյ Հրուանդան»ի հետեւեալ հատուածն ալ տեսնենք, որ նուիրուած է հայ ճեռագիր մատեաններու մեծ յիշատակին· –

Ո՞ր Հային է անծանօթ,
Թէ մեր ամէն մի մատեան
Գրիչների անատամ ծնօտների
աբցանով
Խլուած բեւեռ է ոսկի որձաքարից
պատմութեան,
Թէ որպէս իր թռիչքի վրայ խաչուած
թիթեռնիկ,
Պապիրուսէ գրքերի
Ձմռսուած խորհուրդով այնքան
փխրուն թերթերն իսկ
Զուրնեն խոկն այն կնճռապէմ ու
դալուկը պլպլան,
Որ անընդհատ բարշ ի բարշ, իբրեւ
պատանդ ու գերի,
Շուկաներից – շահաստան,
Որ անմրեւի, արեւի, հողերի տակ,
դարէդար
Իրար վրայ աշուանացած տերեւների
պէս ոսկուն
Ջեռագիրները մեր սուրբ –
տապանակներ գերեդարձ –
Բաղադրել են խոց առ խոց, հիւսել
սոսկում առ սոսկում:
Ահ, այնտեղ մէն մի լուսանցք
Մի կերոն է, մարդկային
հոգեվարքներ միշտ հսկած,
Իւրաքանչիւր փառագիր, ոյոր
վիշատ թէ լուսաւ
Ծաղկողների գալարումն ու
անդոհանքը հսկայ:
Այնտեղ ամէն մի թուչուն,
իւրաքանչիւր գիծ ու բառ
Մի շաւիղ է բազմակայք միջոցի մէջ
մխրճուն
Որի ընթացքը ամբողջ Օշական է
բուրում բարկ,
Եւ ուր լոյսի լուռթեամբ
կերպարանքներ են շրջում: (32)

Տիպական հատուած մը, ուր բանաստեղծը ոչ կը պատմէ ու կը խրատէ: Ան իրեն խառնած է պատմութիւնը եւ իր պատկերներով կը կառուցէ իր տագնապ – պաշտամունքին ու հաւատքին իրրեւ արտայայտութիւն գոյացած այս արտաքնացումը:

Ե. եւ վերջին Տագնապ՝ ափսոս եւ մեկնում – վերադարձ

Աքսորեալ եւ աքսորացեալ բանաստեղծը: Աքսորը իր հետ բերաւ աքսորացումը եւ աքսորացումը՝ հակա–աքսորը: Աքսորին մէջ, բայց անկէ անկախ եւ դուրս աքսոր դարձած բանաստեղծը, որուն մէջ բանաստեղծութիւն չկար: Եղածը բանի ստեղծում չէր, այլ՝ ալեկոծութիւն: Ներքին սենեակ մը՝ ուր յաւիտենացնուող եւ յաւիտենավախճան ալիքները կ'առնէին – կուտային այն, ինչ «Սեւ Ծով» մը իր փրփրուտ թէ անփրփուր փղձկումներով մէջտեղ կը նետէր ակնկալելի եւ անակնկալ վայրկեաններու – ժամերու – օրերու – տարիներու մէջ:

Բանաստեղծը աքսորին մէջ ծնաւ կամ աքսորը բանաստեղծացաւ:

Իր վերջին պոէմային «Թուղթ Զափարեբարեան»ին մէջ ամփոփուած է 45 տարիներու աքսորը, անոր ամբողջ հակազդեցութիւնը, սպասուած եւ զպուած դառն ու բանաստեղծականօրէն ճշմարտացած արտայայտութիւնը: «Թուղթ Զափարեբարեան»ը Փարիզը իրեն նուիրեց իրրեւ հրատարակեալ հատորիկ, «Ցառաջ» օրաթերթի կողմէ, 1991–ին: Ո՛չ Թուղթ, ո՛չ ալ Չափարեբարեան ըլլալը առաջնահերթ կարեւորութիւն կը ներկայացնեն: Ոչ իսկ՝ Վ. Օշականին ճօնուած ըլլալը: Այս երկարշունչ քերթուածին բովանդակութիւնը, կը կարծեմ, իր պատկերաւոր ներկայացումը ունեցած է արդէն ասկէ 15 դարեր առաջ, անմահ Եղիշէի բերնով: Վերջինս, իր գրքի վերջին մասերուն մէջ, ուր կը նկարագրէ Ղեւոնդեանց աշակերտ հոգեւորականներու նահատակութիւնը, անոնց մէկ միոյն՝ Արշէն Քահանայի չարչարանքը ներսուն մասին հետեւեալը կ'արձանագրէ. «Կապեցին զոտոն եւ զձեռն, եւ մեծաւ ուժով պրկեցին, մինչեւ ճարճատիւն հատաւ ամենայն ջղացն. եւ այնպէս կայցմեծ ժամս յանհնարին պրկոցն: ... Եւ յետ ... զբերան իւր եւ ասէ. «Ինձ չբջեցան զինեւ չունիք բազումք, եւ ժողովք չարաց պաշարեցին զիս. ծակեցին զոտս եւ զձեռս իմ, եւ փոխանակ իմոյ աղաղակեցին ամենայն ոսկերք իմ: Լուա՛ ինձ, Տէր, եւ լուր ձայնի իմոյ, եւ ընկալ զողի իմ...»: (33)

Մոսկուայի մէջ ինքզինք աքսորած բանաստեղծը յստակ բայց ցաւոտ եզրակացութեան հասաւ. –

... Ես զանխուլ եզրերուս եղայ
բացակ
Եւ դիակնօրէն տարուբերուելով ու
դարձդարձելով բախեցայ ուժգին
Ինքնայօշոտման, ուրացումներու եւ
օ, մանապազ
Հայօրէն դաժան խտրականութեան
ահեղ կտտանքին: (34)

Խտրականութիւն, որովհետեւ երկու եղբայրները՝ արեւմտահայն ու արեւելահայը, տանուտէրն ու եկուորը «մրրկէն զատուած»: Արդեօ՞ք կը պակսէր Ալիքեանի մօտ այն, թէ «մրրիկ զատուածները» կրնային եւ «մրրիկ» միայն· զի «ընդ աստեղօք ի՞նչ կայ սիրական զանճկալի եղբայր անուն»: Բայց տուր մի՞թէ առիթ տուեցաւ իրեն: Գիտեր:

Վերջին տագնապը, ուրեմն, աքսորմունկ – վերադարձ: Ահա, աքսորուածը մեկնած ու վերադարձած է: Ինքն իրեն: Միայն ինք գիտէ, թէ վերադարձ՞ ուր եղաւ կամ պիտի ըլլայ...:

***

Եւ հիմա. բանաստեղծ. Պէյրութի՝ տագնապահար բանաստեղծ, հաւատա

Եթէ Պէյրութի՝ չի խաղար ծովը իր
մանուկներուն ժպիտին
Ծիծաղին հետ,
Եթէ Պէյրութը չի ճանչնար իւս
կարապ – տղերդ հեզիկ ու անմ
«...Նորեկ երգիչները
բարձրախօսներու ձիգ պատիճներով
Կը թոցնեն խռպոտ խլահաւերու
խառնախուժ տարմեր···»: (35)
Եթէ կան, անշուշտ, ուսանող –
ուսուցիչ մանկութիւ
Որ խորշին ի լուր բանաստեղծ
անուան,
Կան, սակայն, տակաւ, այնպիսիք
սակաւ,
Որ բազկատարած ի մտաց իւրեանց
Աղաղակեն· «Մեծացուսցէ՛···»:
«Ա՛ռ, բաղցրութե՛ամբ ընդունիր···»:

ԻՇԽԱՆ ՍԻՐԿ· ԶԻՖԹՃԵԱՆ

ԾԱՆՕԹԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ· –

(24) – Բարեյուսոյ Հրուանդան, Պէյրութ, 1965, էջ 4:

(25) – Բ· Հ·, էջ 37:

(26) – Զորի Միրօ, Գալշոյեան:

(27) – Աչխեր, էջ 17:

(28) – Ա· Ալիքեան, Արեւմտահայ, Երեւան, 1983, էջ 145:

(29) – Արեւմտահայ, էջ 146:

(30) – Արեւմտահայ, էջ 152:

(31) – Արեւմտահայ, էջ 154:

(32) – Բ· Հ·, էջ 25:

(33) – Եղիշէի Վասն Վարդանայ եւ հայոց պատերազմին, Երեւան, 1957, էջ 168 – 169:

(34) – Ա· Ալիքեան, Թուղթ Զափարեբարական, Փարիզ, 1991, էջ 19:

(35) – Ա· Ալիքեան, Պէյրութ, «Ցառաջ» Միութ եւ Արուեստ, 1993···

ՄԵԾԱՐԱՆՔ՝ ԳԷՈՐԳ ԵԱՆՊԼԿԵԱՆԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանը եւ Սամուէլ Մուրատեան Վարժարանի նախկին աշակերտաց Միութիւնը գնահատելի գաղափարը ունեցած էին ցերեկոյթ մը կազմակերպելու մեծարելու համար երկու վարժարաններու խառն երգչախումբի ու նաեւ իր իսկ հիմնադիր Նայիրի երգչախումբի երբեմնի ժրաջան խմբավարը՝ Գէորգ Եանպլկեան, որ քանի մը տարիէ ի վեր անդադրելի կաթուածի հետեւանքով անշարժութեան կամաուածի հետեւանքով: Առաջին ձեռնարկը տեղի ունեցաւ կիրակի, Մայիս 16-ին Լը Ռենսիի սալ տէ Ֆէթի մէջ, երկրորդ մը յաջորդեց Ալֆորվիլ, Շաբաթ-կիրակի Մայիս 19-ի իրիկունը:

Գէորգ Եանպլկեան դրեթէ մոռցուած էր եւ այդ իսկ պատճառաւ, թէկուզ յապաղած, այս նախաձեռնութիւնը կուգար վկայելու, բարեբախտաբար, որ դեռ կան անձեր որոնց մօտ բոլորովին չէ մեռած անցեալի անոյշ օրերու յիշատակը եւ դիտեն մեծարել իրենց հին դաստիարակները:

Այս ցերեկոյթին առթիւ, առ ի գնահատութիւն Սամուէլ – Մուրատեան Վարժարանի երգի նախկին ուսուցիչին, յանուն վենետիկի Մխիթարեան միաբանութեան Փարիզ ժամանած էր Հ. Յովսէփ Պ. Պէհեանիլեան, որ պիտի արտասանէր նաեւ փակման խօսքը:

Ցուզիչ էր մանաւանդ ներկայութիւնը, լուռ ներկայութիւնը տարաբախտ Գէորգին, չարժական աթոռի մը վրայ, շրջապատուած ծերունազարդ մայրիկին եւ իր երկու զաւակներուն դուրդուրանքով:

**

Զգաւաճանելու համար հայկական ծանօթ աւանդութեան, ժամը 15-ին յայտարարուած հանդիսութիւնը սկսաւ ժամը 15·30-ին, լեցուն սրահի մը առջեւ: Բացումը կատարելով Ալեքանդր Երամեան բացատրեց ձեռնարկին նպատակը, չնորհակալութիւն յայտնեց Ռենսիի քաղաքապետին որ ներկայ էր եւ ողջունեց Գէորգ Եանպլկեանի ներկայութիւնը:

Ապա, խօսք առաւ Դպրոցասէր Վարժարանի տեսուչը՝ Կարապետ Տաքէսեան որ ամփոփ դիծերու մէջ կրցաւ, ընթացիկ բանաձեւումներէ դուրս ելլելով, տալ հայկական դպրոցին խմաստն ու ոգին եւ Գէորգ Եանպլկեաններու տարած աշխատանքին կարեւորութիւնը սփիւռքեան պայմաններու մէջ, մանաւանդ: Ան ըսաւ, ի մէջ այլոց· –

«Ժամանակ կոչուող անողոք բայց արդար դատաւորէն գոյատեւելու վճիռ ըստացող դէմքեր եւ դէպքեր կան: Երբ խնդրոյ առարկան իրենիք են՝ յիշողութեան ճամբան կարճ չէ իսկ մոռացութիւնը կը դառնայ անզօր անոնց առջեւ: Իսկ, երբ անոնք մեր գոյութիւնը իմաստաւորող, մեր ինքնութիւնը կերտող ապրումներու բաղադրիչներն են՝ մեզ առանձին պիտի չձգեն մեր ամբողջ կեանքի տեւողութեան: Զարմանալի կենսագրութիւն ունի ապրումը որ պարզ յիշողութիւն մը չէ անկասկած: Ան մեզի հետ կը հանդիպի անակնկալօրէն: Այս հանդիպումը իր ծնունդն է, իսկ կենսագրութիւնը գրեթէ կը նոյնանայ մեր կենսագրութեան հետ: Ապրումը ժամանակով չի քաւամիր կը կերպարանափոխի բայց չի ծերանար, անակնկալ կերպով կը վերայայտնուի, լիցքաւորուած նոր իմաստով: Ժամանակը կը հակադրուի իր իսկ առաջելութեան եւ կարծէք ան է որ կը դառնայ իր կենսունակութեան երաշխիքը: Սփիւռքի մէջ, առ հասարակ, հայ վարժարան յաճախողի համար երանութիւնը այն է որ դպրոցական կեանքը գիտակիցներու ծրագրուած փոխանցումէն անդին այն վայրն է ուր պիտի ժամադրուի իր կեանքի իմաստաւորման հիմնաքարերով՝ իր երախայական, պատանեկան ապրումներով: Դպրոցասէր եւ Սամուէլ Մուրատի նախկին սաներուն համար այդ ապրումները ինչպէս երեւակայել առանց Պր. Գէորգ Եանպլկեանի: Մենք Գէորգ Եանպլկեանին հանդիպեցանք եւ ծանօթացանք Ալֆորվիլի մէջ բարեկամի մը հիւրընկալ տեղանին շուրջ առօրեայի հեւքէն սուրճի համար գողցուած պահերու ընթացքին: Հզօր ծայն մը, ջղուտ բնաւորութիւն, լիաթոք խնդուք, մեր ծանօթութիւններուն նկատմամբ դիւրաբորբոք անկեղծ ընդվզում, հայ ուսուցիչի մը համար դժբախտաբար սովորական դարձած դառնութեան արտայայտութիւններ՝ միմիայն եւ միմիայն կատարեալ աշխատանքի մը համար սահմանափակ հնարաւորութիւններուն դէմ: Հազար յոգնութիւն, հազար մաշում տեսած աչքեր շիթ մը գեղեցկութիւն ստեղծելու համար բեմին վրայ եւ այս բոլորին խորքը սէրով լեցուն սիրտ մը յանձնառու գիտակցութիւն մը»:

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի ամերտական երգչախումբը Մարսէյէզն եւ «մեր Հայրենիք»էն եռք հրամցուց ժողովրդական եւ հայրենասիրական երգեր փունջ մը: Ոգեւորիչ էր ներկաներուն համար դիտել այս տղաքն ու աղջիկները, ոմանք չատ ալ փոքր, որ այնքան խանդավառութեամբ հայերէն կ'երգէին, գեղարուեստական տակ Պր. Հայկ Սարգիսեանի:

Օրուան չատ հաճելի անակնկալն էր ուրիշ երգչախումբ մը մկրտուած՝ «Անահիտ երգչախումբ» կազմուած այն աղջկան եւ աղջիկներէն, որոնք այսօր չափահաս, թերեւս նոյնիսկ ծնողք, երկու վարժարաններուն մէջ երգած էին Գէորգ Եանպլկեանի խմբավարութեամբ եւ եկած էին, այս ինքնատիպ ձեւով մեծարելու իրենց նախկին ուսուցիչը: Անոնք երգեցին ժողովրդական երգեր, արդար գնահատանքին արժանանալով բոլոր հանդիսականներուն:

Այս եւ յաջորդ եղոյթներու մէջտեղ անհրաժեշտ նկատուած էր (ինչո՞ւ) երեւումը ժերի Ֆ. Տորեան ալիաս Փաթրիք Պուշոն անուն արուեստագէտի մը, որու կատարումը որակուած էր «սմէչ»: Յետին ռեթրօն որակուելու մեղքը մեր վրայ առնելով, պիտի խոստովանինք թէ բան չհասկցանք, դէմքն պաւան մը գետեղած այս երիտասարդին հաշիւ մէկ – երկու վայրկեան տեւող «ներկայացումէն»: Ան բեմ կուգար, երկու – երեք անգամ կը կրկնէր նոյն հարցումը հանդիսականներուն, օրինակ՝ «ռոճը կը սիրէ՞ֆ», հարցումը կ'ընդմիջուէր Ազնաւուրի երգի մը հատուածով, ու այս տղան յուսահատ դիմագիծով մը կը հեռանար բեմէն: Հաւանաբար, այդ պահուն հարկ էր խնդալ, գիտակցելով թէ հոդ է պահուըտուած իւմուռը, բայց, այնքան լաւ պահուըտած էր որ չհնդրադարձանք···:

Բեմ եկաւ ուրիշ երիտասարդ մը՝ Րաֆֆի որ Փրանսերէն ծանօթ եւ քիչ ծանօթ երգերու փունջ մը ներկայացուց:

Այս առաջին բաժինը փակուեցաւ Հայաստանէն եկած ութ երիտասարդ արուեստագէտներու (6 կին, երկու տղամարդ) եղոյթներով: Արամօ, Կրեկուառ Արախանեան, Իննա Զիլինկիրեան, Անահիտ Մանուկեան, Ամէն Մարտիրոսեան, Արաքսի Մուշեղեան, Շուշան Պետրոսեան, Նունէ Եսայեան, Էրնա Եզդպաշեան, ղեկավարութեամբ Արթիւր Գրիգորեանի բաւական երկար եւ բազմատեսակ յայտագիր մը ներկայացուցին որ կ'ուզէր ինքնատիպ բնոյթ ունենալ եւ ցոյց տալ որ Երեւան ալ արդիականութեան մասին գաղափար ունէին: Ուրեմն մեզի ներկայացուեցաւ սկիզբը եղերամայրերու կերպարով, քիչ ետք միւնի-ժիւպերով, «բեմականացուած» երգեր որոնք կ'ընդգրկէին տարբեր ժանրեր, տխուր թէ զուարթ, դասական նկատուած թէ արդիականացած, վերջապէս ճոխ, բազմազան, այլազան երգացանկ մը որու կ'ընկերանար խլացուցիչ երաժշտութիւն մը անկարելի դարձնելով նաեւ ձայները լսել: Դժբախտաբար, ժամանակակից գեղարուեստական մթնոլորտին մէջ, աղմուկի վերածուած է երաժշտութիւնը սպառելով նաեւ ամէնէն համբերատար ականջներուն համակերպած ունկնդրութիւնը: Այս ամբողջը չնպաստեցին Հայաստանի այս «նուվէլ վակ» խումբին եղոյթին, որ թերեւս այլ առիթներով կարենայ աւելի փաստը տալ մեզի թէ այո՛ (խումբին ալ անունն է) նոր եւ հաճելի բան մը ունին ըսելիք եւ կ'արժէր որ երեւանէն մինչեւ հոս գար: Աւ այժմ չենք համոզուած:

Դադարէ մը ետք եկաւ Թաքսին իր ծանօթ յայտագրով, որմէ ետք, վրկին Հայաստանեան խումբը: Երեկոյթին վակման խօսքը արտասանեց, յանուն արբանօր եւ միաբանութեան Հայր Յովսէփ Վ. Պէհեանիլեան, որ ողջոյնի խօսքը բերաւ եւ առ ի գնահատութիւն Գէորգ Եանպլկեանի վաստակին, որու հետ գործակցած է հօթը տարիներ Սամուէլ Մուրատեան Վարժարանէն ներս, անոր յանձնեց Մխիթար Աբբահօր 200-ամեակի ոսկէ մետալը:

Ինչպէս ըսինք գնահատելի ձեռնարկ մը, որ պատիւ կը բերէ անոնց որոնք գաղափարն ունեցած էին մեծարելու Գէորգ Եանպլկեանը, բայց, որովհետեւ le mieux est l'ennemi du bien, չափազանցուած էր յոգնեցուցիչ ըլլալու աստիճան յայտագրին «ճոխութիւնը»:

Ա. Մ.

Հայկական կեանքը Միլանոյի մէջ

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐԸ

Գարնանամուտի, Մայիս 9-ի կիրակի օրը, ժամը 16·30-ին, «Հայ Տան» սրահը արդէն լեցուած էր ծնողքներով ու համակիրներով, որոնք կը փութային ակնատես ըլլալու եւ անդամ մը եւս վայելելու իրենց զաւակներուն եւ սիրելիներուն տարուէ – տարի ցոյց տուած յառաջդիմութիւնները:

Օրուան խօսնակը՝ Օրիորդ Լիլա Ալեքսանեան, յայտարարելէ վերջ հանդիսին բացումը, բեմ հրաւիրեց Տիկին Սիլվա Ալեքսանեանը՝ որ պատշաճ ու սրամիտ բառերով տրամադրեց ներկաները, հետեւելու օրուան հանդիսութեան: Ծանօթացաւ մասնաւորաբար հայապահպանման վրայ՝ հետեւեալ խօսքերով: «Եթէ մենք Հայերս անտարբեր դանուինք մեր մայր լեզուին, մշակոյթին, կրօնքին, աւանդութիւններուն եւ սովորութիւններուն՝ ինքնաբերաբար, արդէն մեր ինքնութիւնը կը սկսի տկարանալ· մեր ինքնութեան հետ միասին կը տկարանան նաեւ մեր հաստատութիւնները, մեր համայնքը, մեր միութիւնները եւ հայկական վարժարանները: Ինծի համար, ազատութիւնը կը նշանակէ մեծ պատասխանատուութիւն· հետեւաբար, այլեւս չի բաւեր որ, հայ մայրիկը, իր ձագուկներուն միայն հայերէն սորվեցնէ· այլ՝ հայ մայրիկը պէտք է բացատրէ իր զաւակներուն որ, ամէն Հայ, ո՛ւր որ ալ ապրի՝ ունի կարգ մը պարտականութիւններ կատարելիք դէպի Մայր Հայրենիք: Մեր հայ երիտասարդութիւնը, պէտք է գիտնայ որ, Սփիւռքահայութիւնը եւ Մայր Հայաստան, միանաբար ներդաշնակ գործունէութեամբ միայն կրնան վերականգնել երկիր մը, ուր՝ օր մը յուսանք, բոլորս կարենանք ըսել թէ, մենք Հայաստանի մէջ կրնանք ապրիլ»:

Սոյն տօնին իրականացումը, արդիւնքն էր մայրերու եւ կարգ մը համակիրներու ջանքերուն, գլխաւորութեամբ՝ տիկիններ Սիլվա Ալեքսանեանին եւ Կեկել Յակոբեանին:

Ցայտագիրը կը բաղկանար հաճելի այլազանութիւններէ: Երգ, արտասանութիւն, պար ու ներկայացում, որոնք յաջորդաբար կը գործադրուէին մեծ յաջողութեամբ: Դերերուն բաշխումը՝ նոյնպէս կատարեալ էր, չնորհիւ Տիկին Կեկել Յակոբեանի դիտակից եւ զգայուն ուսուցանելու կարողութեան:

Ուշադրաւ էր որ, դողդոջուն քայլերով բեմ եկող փոքրիկները կողքին՝ պատասխանատուութեան չեմին հասած բոլոր մանկտղները ալ, դեղեցիկ ու յստակ արտասանութեամբ մը, կրցան արժեւորել հայ լեզուն:

Նոյնպէս, մեծ խանդավառութիւն ըստեղծեց «Դղումի վաճառականը» գաւեշտախաղը: Մեր փոքրիկ դերակատարները, մէկ մէկ հարազատ տիպարներ էին դարձած, յաջողելով, ներկաները իրենց ըստեղծած մթնոլորտին մաս կազմել տալու:

Մխիթարի փոքրաթիւ զաղութը, անգամ մը եւս յաջողած էր ցոյց տալու իր համադործակցական ուժը, ստեղծելու համար նոր սերունդին մօտ այդ աւիշը՝ որ ա՛յնքան կենսական է աճող իւրաքանչիւր երախայի ապագային համար:

Ճոխ հիւրասիրութենէ մը վերջ, ներկաները մեկնեցան լաւագոյն տպաւորութիւններով:

ԱՐՓԻ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԳԷՈՐԳ ՄԵԼԻՏԻՆԵՑԻ ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԻ ԴԱՏԱԿԱԶՄԻ

Գ. Մ. Գ. Մրցանակի Դատակազմը կը յայտնէ, թէ բացուած է 1993 տարեշրջանին համար «Գրական Մրցանակ»ի եւ «Վերահրատարակութեան» Ֆոնտերուն գրքական եւ ուսումնասիրական նոր գործեր ներկայացնելու չրջանը:

«ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿ»ը կ'ընդունի գրքական թէ ուսումնասիրական որեւէ նոր, անտիպ, կամ դէթ գիրքի ձեւին տակ ցարդ լոյս չընծայուած գործեր՝ առ ի գնահատում եւ հրատարակութիւն:

Իսկ «ՎԵՐԱՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՖՈՆՏ»ին նպատակն է՝ արդէն իսկ հրատարակուած եւ սպառած, հայ մշակոյթին համար արժէք ներկայացնող գործերու վերահրատարակումը:

Բոլոր հայ մատենագիտներն ու գրագէտները կը հրաւիրուին Գ. Մ. Գ. Մ.-ի Դատակազմին առաքելու իրենց հայերէն կամ օտար լեզուներով հեղինակութիւնները· – գրական, լեզուական, պատմական, եկեղեցագիտական, բանասիրական եւ հայ մշակոյթի այլ կալուածներուն վերաբերող: Դատակազմին կողմէ գնահատուած գործերը վ'արժանանան մրցանակի եւ կամ հրատարակութեան:

Առաքուած գործերը պէտք է Դատակազմին հասած ըլլան մինչեւ 1993 Դեկտ. 1: Նախընտրելի է որ գործերը ըլլան մեքենագրուած, եւ երեք օրինակներով:

Դատակազմին հասցէն· –
Kevork Melidinetzi Literary Award
Armenian Catholicosate of Cilicia
Antelias, LEBANON

ԴԻՒԱՆ Գ.Մ.Գ.Մ.-Ի ԴԱՏԱԿԱԶՄԻՆ

Մայիս 6, 1993

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ԵՒՐՈՊԱՑԻ ԸԼԼԱԼՈՒՆ ԳԻՆԸ ԲԱՐՁՐ Է ՍՈՑԻԱՑԻ ՀԱՄԱՐ

Եուկոսլաւիոյ կիրարկուած չրջափակումը աղէտալի հետեւանքներ կ'ունենայ Պուլկարիոյ տնտեսութեան համար: Դատնուրի վրայով ամէն փոխադրութիւն կանգ առած է եւ պուլկարական վնասը հասած է 10 միլիառ ֆրանքի որուն պէտք է աւելցնել այն 8 միլիառն ալ որ Իրաքի չբերափակումին պատճառով Արեւմուտքը խոստացած է Պուլկարիոյ ու տակաւին չէ վճարած: Պուլկարական մամուլը հարց կուտայ թէ Գամպրճի մէջ ալ պուլկար երեք կապոյտ սաղաւարտաւորներու մահը հէն եռք արդեօք Եւրոպականացումին հաշուեցոյցը սկսած չէ՞ անմարսելի ըլլալ երկրին համար:

**

ՄԻՍ ԾԱՒԵԼՈՒ ՍԻՐՈՑՆ

Եւրոպայի Հաւատարկապետութիւնը կըրնա՞յ պատասխանատու նկատուիլ ամբրիկեան վայրագ հարստութեան վերջիններէն մէկուն անհետացումին համար: Եւրոպա հակառակ միսի լեռնակուտակ պաշարներուն, չատ մատչելի գիներով միս կը գնէ Ափրիկեան չրջաններէ· ասոնցմէ մէկն է Պոթսուանան որուն տրուած է 19 հազար թոնի ֆոթա մը: Միակ հարցը այն է որ առողջապահական պայմանները պէտք է յարգուին ու մսացու անասունները պէտք չէ յարաբերութեան մէջ ըլլան վայրի կենդանիներու հետ: Ատոր համար հօտերու տէրերը 400 քիլոմեթրնոց պողպատէ պատուարներ կառուցել տուած են, իրենց անասունները պահպանելու համար: Այդ պատուարները իրենց տգեղութենէն զատ, ջուրի ճամբաները կը փակեն վայրի կենդանիներուն առջեւ, պատնէշ ի վերջոյ անյայտացման դատապարտելով:

**

ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻԱ. ՉԻ ՍԻՐԵՐ ՄԻԱՍԵՌԱԿԱՆՆԵՐԸ

Եւրոպական յանձնախումբին կողմէ պատրաստուած տեղեկագրի մը համաձայն, միասեռականներու օրինավիճակը տակաւին հեռու է Հաւատարկապետութեան 12 երկիրներուն մէջ ներդաշնակուած ըլլալէ: Ամէնէն խիստ վերաբերումը ունեցողը Անգլիան է, ուր անոնց համար արգիլուած տարիքը 21-է որ ամէնէն բարձրն է Եւրոպայի: 1991-ին 21 տարեկանէն վար 213 հոգի օրինական հետապնդումի ենթակայ եղած են իրենց միասեռականութեան համար: Նոյն երկիրը ամէնէն աւելի սահմանափակողն է նաեւ անոնց արտայայտութեան իրաւունքը:

Յակոբ – Կայթան Փափազեան,
Վաչէ Փափազեան,
Հերմին եւ Նոյէ
ինչպէս նաեւ Մուշէխէրեան, Փափազեան եւ Ոսկորեան ընտանիքները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծմօր եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՎԵՐԳԻՆԷ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Մայիս 18–ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, երկուշաբթի, Մայիս 24, ժամը 14–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցին:

15, rue Jean Goujon, Paris 8e

Իսկ թաղումը տեղի կ'ունենայ ընտանեկան մտերիմ շրջանակի մէջ:

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ, փոխան ծաղիկի նուիրատուութիւնները կատարել հայկական եկեղեցիներու, վարժարաններու եւ կազմակերպութիւններու:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Յարութիւն Թագուրեանի մահուան առթիւ, Պր. Գլակ Ղազարեան 500 Ֆր. կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին (ստանալ «Ճառաջ»էն):

PALAIS DES ARTS ET DES CONGRES
Salle Berlioz
25, av. Victor Cresson - Issy-les-Mlx.

Sous la présidence de
M. André SANTINI, Député-Maire

RECITAL EXCEPTIONNEL
du pianiste

Vardan Mamikonian

1er prix du World Masters de Monte Carlo 1992

Mardi 1er Juin à 20 h 30

au profit de l'action humanitaire de l'Association
«ESPOIR POUR L'ARMENIE»

Au programme :
Beethoven — Schubert — Liszt — Khatchatrian

Réservations :
Carla Coiffure — Télé Condorcet — Maison Manissian — Eniz — Epicerie Ararat (Alfortville)
Renseignements : 46. 42. 36. 60

U. G. A. B.
L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
vous convie à

une SOIREE D'INFORMATION

«sur la situation de l'Arménie»
et *«sur les réalisations de l'UGAB en Arménie»*

Projection d'un film
Exposition de photos

le Jeudi 27 mai à 20 h 30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
M° Courcelles — Entrée libre —

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կիրակի, Յուլիս 4–ին
Դաշտահանդէս
«ԹԱՆԱՍՈՐ»
Շաւիլ – Վիրոֆլէ
Մանրամասնութիւն՝ յետագային:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայերի մանուճիւղը խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի՝ եղիսամէթ Տէր – Վարդանեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս – Տէր Վարդանեան եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Տէր – Գալուստեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Մահիկեանի եւ զաւակներուն, նաեւ Տիկին Ազատուհի Տէր – Վարդանեանի եւ զաւակներուն եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն:

***

Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր – Գալուստեան ընտանիքին Տիկին եղիսաբէթ Տէր – Վարդանեանի մահուան առթիւ:

Liaison Postale FRANCE - ARMENIE

La liaison postale avec l'Arménie est ouverte sous la responsabilité de la Poste Française.

N'oubliez pas d'en profiter pour vos envois.

ARMENIE

VOLS DIRECTS
à bord d'avions de la Cie nationale arménienne «ARMENIAN AIR»
(*Tupolev* 154)

MARSEILLE - EREVAN

- 2 990 F. -

Prix Aller/Retour incluant l'assurance annulation

Aller simple 1 990 F.
Tarif enfant 1 990 F.

1 *Aller/Retour tous les* 15 *jours en juillet août*
en juillet : le 6 et le 20
en août : le 3, le 17 et le 31

LES NOUVEAUX ESPACES
1, Rue Adolphe THIERS, 13001 MARSEILLE
Tél. : (16) 91 92 55 11
Fax : (16) 91 92 55 46

Lic, 1 13 216

SIDON TRAVEL FRANCE
présente
VOL DIRECT CHAQUE JEUDI

PARIS - EREVAN - PARIS

à 3600 F

Pour renseignements et inscriptions contacter :
34, AVENUE DES CHAMPS-ELYSEES — Escalier A, 2e étage
75008 PARIS
TEL : 42 56 40 30
FAX : 42 25 41 21

(Շար. Ա. էջէն)

մամբ, նկատի առնելով որ անոնք անմիջական մասնակցութիւն չեն ունեցած ռազմական գործողութիւններուն մէջ: Մայիս 14-ի մեր թիւով, գրած էինք թէ անոնք մահուան դատապարտուած են Ադրբեջանի զինուորական դատարանին կողմէ: Ղարաբաղեան կողմը յայտնած է որ տրամադիր է աղրբեջանցի վեց գերիներու հետ փոխանակել: Բացասական պատասխանի պարագային, Արցախի զինուորական դատախազութիւնը չի բացառեր նմանօրինակ միջոցներու դիմել աղրբեջանցի երեք գերիներու նկատմամբ: Ասոնք յանցագործութիւններ կատարած են Մարտակերտի շրջանի Մարտակա եւ ռուսական Լեւոնարխ գիւղերու քնակչութեան դէմ:

– Մայիս 16–ին, Արցախի Մարտակերտի 15 թաղերուն ահռոներուն ներկայացած էին 34 թեկնածուներ: Ըստ առաջին տուեալներուն ընտրուած են 9 երեսփոխան, որոնց մէջ Ինքնապաշտպանութեան Կոմիտէի նախագահ՝ Սերժ Սարգսեան եւ Արցախի զօրքերու հրամանատարի պաշտօնակատար՝ Սամուէլ Բաբայեանը: Երկու ընտրաշրջանի մէջ քուէարկողներու կէսն ալ չէ ապահովուած, 3 տեղերն ալ ոչ մէկ թեկնածու հարկ եղած մեծամասնութիւնը ստացած է:

– Մայիս 19–ին, Մարտակերտի արտակարգ նիստի ընթացքին հաստատուած է Սեւ ծովի տնտեսական համագործակցութեան խորհրդարանական, ՀԱՊ–ի երկիրներու միջխորհրդարանական եւ ՍԷ – ԷՄ – ՍԷ – Ը–ի վեհաժողովներու պատուիրակութիւններու կազմը: Երեք ժողովներուն ալ պատուիրակութիւնները կը գլխաւորէ խորհրդարանի նախագահ՝ Բաբգէն Ասրբգեան:

Sonia ACHDJIAN
a le plaisir d'informer ses amis et ses clients que dorénavant elle fait partie des agences SABERATOURS et SEVAN VOYAGES.
Vous pouvez la joindre à :
LYON : Tél. : 78. 60. 13. 66
PARIS : Tél. : 42 61 51 13.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un camp itinérant pour les adolescents (nés entre le 01 / 01 / 78 et le 31 / 12 / 79).

— Campagne Ariégeoise - civilisation Catharre
— Gorge de l'Aude (Rafting et Canoé)
— Ascension du Mont Canigou
— Roussillon et Côte Vermeille.

Prise de conscience de l'identité arménienne.

Du 8 au 29 Juillet

Les inscriptions s'effectuent auprès du Conseil d'Administration.

Région PACA — 91 77 61 66 / 91 90 21 60
Clémence Tutelian — 91 50 68 71
Centre France. Mme A. Mouradian — 74 85 61 33
Paris-Région Parisienne — 48 24 46 57 / 49 77 76 15.

ՊԷՐԼԻՆԻ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀԱՄԱՅՆՔ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ա.յս հաղորդագրութեամբ ձեզ կը հրաւիրենք ներկայ գտնուելու 10-րդ երիտասարդական հաւաքոյթին:

Ա.յս առիթով կազմակերպուած են մշակութային օրեր՝ Մայիս 29-31, որոնք տեղի կ'ունենան Պէռլին:

Շաբաթ, Մայիս 29, ժամը 17-ին, Աչխարհի Մշակութային Տան մէջ՝
Haus der Kulturen der Welt
John-Foster-Dulles-Allee 10, 1000 Berlin 21
Արցախի նուիրուած յուշերեկոյթ, մասնակցութեամբ տարբեր քաղաքներէ պարախումբերու, երգչախումբերու եւ արուեստագէտներու:
Մուտք՝ 15 մարք, ուսանողներու եւ մանուկներու՝ 12 մարք:

Կիրակի, Մայիս 30, ժամը 20-ին, երկուշաբթի Մայիս 31, ժամը 19-ին, Հոխմայստեր եկեղեցւոյ մէջ՝
Hochmeister Kirche
Westfälische Str. 70a, 1000 Berlin 31
Հայաստանէն հրաւիրուած Արթիւր Պառաւեանի թատերախումբը կը ներկայացնէ «երեւանեան Ռիթմեր»:
Մուտք՝ 12 մարք, ուսանողներու եւ մանուկներու՝ 10 մարք:

Մանրամասնութեանց եւ արձանագրութեանց համար դիմել՝ –
Մարի Պաւիթեան Հեռ. 30–3425787
Սոնա Այփեր Հեռ. 30–8157301
Նազելի Էօզկիւլ Հեռ. 30–7816901
Սիլվա Թումաֆ Հեռ. 30–7846752
Որեւէ այլ հարցի համար հեռաձայնել Հեռիկ Արդալեանի Հեռ. 30–3425438:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er

CONCERT EXCEPTIONNEL

Roupen YEREVANTSI

poète, compositeur, chanteur

Jeudi 27 Mai à 20 heures 30

Billets à la M.A.J.C.
tous les jours de 13h à 18h
sauf le mardi et le dimanche

Participation aux frais : 70F.
Etudiants : 40 F.

Le Centre Culturel SAINT MESROB
expose
Rouben VARCHAMOV
EAUX - FORTES

du 13 au 23 Mai
Tous les jours de 15h à 19h30

— Entrée libre —

10 bis, rue Thouin, Paris Ve
M° Monge ou Cardinal Lemoine

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 25
MARDI
25 MAI
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԱՆԴԻ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·068

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

68e ANNEE — N° 18.068

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅ ՑԱՒԱԿ. ՀԱՐՑԻՆ ՄԱՍԻՆ

«Թերճիւման» օրաթերթը Մայիս 15-ի թիւով «Հայկական հարցը ներկայիս» խորագրուած յօդուածաշարք մը սկսած է հրատարակել, Սիւլէյման Քոճապաշի ստորագրութեամբ: Ան 1950-ական թուականներէն հայկական հարցի մը արծարծումը կը նշմարէ որպէս Խորհրդային Միութեան կողմէ դրդուած երեւոյթ եւ հակադեցութիւն՝ Թուրքիոյ ՕԹԱՆ-ի ասնակցութեան:

Ս. Քոճապաշ յաջորդական էջերու մէջ կը ծանրանայ հայկական ահաբեկչութեան դրուագներուն վրայ, սկսած Եանըզեանի 1973-ի արարքէն: Ցետոյ կը թուէ անունները այն երկիրներուն զորս նեցուկ կը նկատէ հայկական պահանջքներուն. Ցունաստանը, Ֆրանսան, Սուրիան ու Միացեալ – Նահանգները կը յիշուին այդ բաժինին մէջ:

Թուրք լրագրողը միշտ «Մեծն Հայաստան»ի հեռանկարը զետեղելով հայկական գործունէութեան եւրին, կ'անդրադառնայ նաեւ քաղաքական մարզի մէջ թափուած ջանքերու, անոնց արդիւնքին, ինչպէս՝ եւրոպական Խորհրդարանին 1987 Ցունիս 18-ի որոշումը, Միացեալ – Նահանգներու ու Ներկայացուցչական ժողովին ու Ներկոյտին մէջ Ապրիլ 24-ը «Հայերու ցեղասպանութեան օր» հռչակել տալու աշխատանքը եւայլն:

Ցօդուածաշարքին չորրորդ մասին մէջ ան կը խօսի ԱՍԱԼԱ – ՓՔՔ գործակցութեան վարկածներու մասին, անկէ անցնելով Ղարաբաղի խնդրին: Պատմական անճիշդ ու խեղաթիւրուած տեղեկատուութենէ մը եզք ուր կ'ըսուի թէ Խորհրդային Միութեան ու յետոյ Ռուսաստանի կողմէ ակներեւ առանձնաչնորհումներ ու նպաստաւոր պայմաններ տրուած են Հայաստանի, հակառակը ըլլալով Ադրբեջանի, Ս. Քոճապաշ առիթը հակադեցութիւն կը նկատէ Ադրբեկանէն Զինական պարիսպը երկարող Թրքական աջակցութիւն մը կատուցումին: Այս ըմբռնումով ան կը պարզէ հայեւադրբեջանական բախումին յետագայ փուլերը:

Ցօդուածաշարքին վերջին մասին մէջ երկու չափ, երկու կշիռի քաղաքականութեամբ կ'ամբաստանուի Արեւմուտքը որ Ռուսիոյ պարագային զործի լծուած է, սակայն Պոսնիոյ եւ Ղարաբաղի հարցին մէջ պիտոյի դերով մնացած է:

Վերջին պարբերութիւնը ահազանդ կը հնչեցնէ հայկական յառաջիկայ ծրագիրներուն հանդէպ, թելադրելով որ Թուրքիա անյապաղ վերջ տայ կրաւորական կեցուածքին ու գործնական քայլեր առնէ: Ս. Քոճապաշ կ'ըսէ թէ հայկական ուժերը դրած են Քելբաջարը. եթէ սիրանան Ղարաբաղի, Հայաստանի եւ Ղարաբաղի միջեւ տարածուած ադրբեջանական շրջանները, կարելը պիտի դայ Նախիջեւանի. ապա Հայերը պիտի յարձակին Թուրքիոյ վրայ եւ ձեռք անցընեն արեւելեան Անատոլուի հողերը: Ու այս հեռանկարին առջեւ եթէ Թուրքիա չարուներակ ձեռնածալ մնայ, վաղը կրնայ չատ ուշ ըլլալ:

Ցօդուածաշարքին աւարտին տրուած է ժամանակագրութիւնը այն արարքներուն որոնք կատարուած են Հայերու կողմէ, Քերթած առնելով Թուրք դիւանագէտներ: Ժամանակագրութիւնը կը սկսի 1973 Ցունուար 27-ի Ա. Եանըզեանի արարքէն ու կը վերջանայ 1985 Մարտ 12-ի ՕԹԱ-ան դեսպանատան վրայ գործուած յարձակումով որուն ընթացքին ապահովութեան զանազան պաշտօնեայ մը սպանուած էր, իսկ Թուրք դեսպանը անվնաս փրկուած:

ԵՐԲԵԱԿ ԱՌԱՋԱՐԿԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԷՆ ԱՌԱՋ՝ ՑՈՅՑԵՐ ԵՐԵՒԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԸՆԴՈՒՆԵՐ Է ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Նախքան այն պատասխանը զոր Երեւան եւ Ստեփանակերտ պիտք է տան երբեակ առաջարկին մինչեւ Մայիս 26, զանազան ցոյցեր տեղի ունեցած են Երեւան, նախաձեռնութեամբ Հ. Ց. Դաշնակցութեան, Ուրբաթ օր, Մայիս 21-ին: Ժամը 13-ին է որ Հ. Ց. Դ. Հայաստանի կեդրոնական կոմիտէն զատապարտելով Հայաստանի եւ Արցախի վրայ Ամերիկա – Թուրքիա – Ռուսաստան երրեակին բացայայտ ճնշումը հանրաժողով հրաւիրած է Ազատութեան (Օփերա) հրապարակը, ուրկէ ցոյցին մասնակցողները կ'ուղղուէին Մ. Նահանգներու եւ Ռուսաստանի դեսպանատները: Հրապարակին հաւաքոյթին ելոյթ ունեցած է Հ. Ց. Դ. երեսփոխան՝ Գառնիկ Խաչատուրեան: Ան անդրադարձած է ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորուրդի թիւ 822 բանաձեւին, երրեակ նախաձեռնութեան եւ այդ առընչութեամբ Քելբաջարէն հայկական ուժերը քաշելու վտանգին Ղարաբաղի համար: Կոչ եղած է ժողովուրդին որ ո՛չ պատասխանուի Թուրքիոյ մասնակցութեան, քանի ան չճանչնալով Հայերու ցեղասպանութիւնը, այսօր կը մասնակցի Հայաստանի շրջափակման: Ապա, քանի մը հազար ցուցարարներ դիմած են Ռուսաստանի եւ Ամերիկայի դեսպանատունները, պատասխանելով ուր կը կարդացուէր՝ «Թուրքիան երբեմ չի կարող անաչառ միջնորդ լինել», «Փանթուրքիզմը գործողութեան մէջ», «Ամերիկա, ճանաչիր Ադրբեջանի Ակրեսիան Շահումեանում, Գետաշէնում, Մարտակերտում», եւայլն, եւայլն: Այս ցոյցին նպատակն էր կանխել Մայիս 26-ին Հայաստանի կառավարութեան տալիք պատասխանը եւ ցրուած թռուցիկներուն մէջ ալ կ'ըսուէր արդէն. – «Հայաստանի իշխանութիւնները անմիջական պատասխանատուութիւն են կրում իրադարձութիւնների յետագայ ընթացքի համար եւ իրաւունք չունեն ստորագրելու Արցախեան ճակատագիրը տնօրինող որեւէ փաստաթուղթ»:

***

Մինչ այս երրեակ առաջարկին կապակցութեամբ, նոյն օրը, Արտաքին Նախարարութիւնը յայտարարութիւն մը հրապարակած էր ուր կը ճշդէր ի մէջ այլոց ...

«Ներկայացման պահից ևոր տարբերակը ֆննարկւում է Հայաստանի ևախագահի եւ Արտաքին գործերի ևախարարութեան կողմից: Նախաձեռնութեան վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ են տեղի ունենում նաեւ Լեռնային Ղարաբաղի եւ տարբեր երկրների հետ՝ մասնաւոր ուշադրութիւն դարձնելով ևոր տարբերակի մէջ կատարուած էական փոփոխութիւնների վրայ: Առաջիկայ օրերին, ֆննարկումների ու խորհակցութիւնների աւարտից յետոյ Հայաստանը պիտի ներկայացնի իր պատասխանը:

«Հայաստանի Արտաքին գործերի ևախարարութիւնը մտահոգութիւն է յայտնում, որ Ադրբեջանը շարունակում է իր ռազմական գործողութիւնները եւ մանաւանդ հակահայ բարոզչութիւնն ու անհիմն ամբաստանութիւնները, ինչը վըտահութիւն չի ներշնչում հարցի խաղաղ լուծման ջանքերին»:

***

Թուրքիա յայտարարած է Մայիս 21-ին որ կ'ընդունի Ղարաբաղի հայ ներկայացուցիչներու մասնակցութիւնը «հինգ»երու խորհրդակցութիւններուն (Հայաստան, Ադրբեջան, Ռուսաստան, Ամերիկա, Թուրքիա): Այդ խորհրդակցութիւնները տեղի կրնան ունենալ Ցունիս 6-էն 10, Ժընեւ, եթէ այդ երրեակ ծրագիրը ընդունուի մինչեւ Մայիս 26, Հայաստանի, Ադրբեջանի եւ Արցախի կողմէ:

***

Երկուշաբթի օր, Մայիս 24-ին, Երեւան կը վերադառնար խորհրդարանական այն պատուիրակութիւնը որ զացած էր Ս. Պետերսբուրգ մասնակցելու ՀԱՊ-ի միջխորհրդարանական ժողովին, զումարուած Տավրիչեսկի պալատը: Հայաստանի պատուիրակութիւնը կը գլխաւորէր Խորհրդարանի փոխ – նախագահ Արա Սահակեան (նախագահը՝ Բաբկէն Արարքեան վիրաբուժական գործողութեան մը ենթարկուած է Մայիս 14-ին): Այդ ժողովին խօսք առնելով, Ռուսաստանի Խորհրդարանի նախագահը՝ Խասբուլատով յայտարարած է որ նախկին Խորհրդային Միութեան պետութենց ամբողջական ինքնիշխանութեան ժամանակը անցած է եւ սկսած է տնտեսական, քաղաքական եւ դինուորական կապերու վերահաստատումը: Ան ժողովին դէմ հանգամանքով ներկայ եղած են Մոլդաւա, Ուկրանիա եւ Ադրբեջան:

***

Հայաստանի վարչապետը՝ Հրանտ Բագրատեան Փարիզ կը ժամանէր Երկուշաբթի, Մայիս 24-ին, ուր յաջորդ օրը կը զումարուէր 7 ամէնէն հարուստ երկիրներու ժողովը որ պիտի քննարկէ թէքնիք, ելմտական եւ մարդասիրական օգնութեան ծրագիրը: Ուրիշ ժողով մըն ալ կը զումարուի Ժընեւ, Ցունիս 10-ին:

***

Մայիս 24-ին մեր առած լուրերու համաձայն մասնաւոր նորութիւն մը չկար: Հրեաական ծիսութիւններ եղած էին Կապանի շրջանը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ՊՈՍՆԻՈՑ հարցը կարգադրելու համար, Ուաշինկթընի մէջ «Հասարակաց նոր ծրագիր» մը ստորագրեցին Միացեալ – Նահանգները, Ռուսաստանի դաշնակցութիւնը, Ֆրանսա, Սպանիա եւ Մեծն – Բրիտանիա, 13 կէտերէ բաղկացած: Խորքին մէջ, զինակիցները վերջնապէս կը նուիրագործէին Սերպերու զրաւած հողամասերը եւ Պոսնիոյ իշխանութիւնները թէ յուսահատութիւն արտայայտեցին եւ թէ նախագահը՝ Իզէթպեկովիչ «բացարձակապէս անընդունելի» որակեց եւ մերժեց: Հինգ Պետութիւնները ապահովութեան գօտիներ կը ճշդէին այդ ծրագրին մէջ, բայց բոլորովին բացառուած էր զինուորական որեւէ միջամտութիւն:

ԳԱՄՊՈՃԻ մէջ, Մայիս 23-ին սկսան երեսփոխանական ընտրութիւնները որոնք հինգ օր պիտի տեւեն: Առաջին օրէն, մասնակցութիւնը զանգուածային համեմատութիւններ առած է հակառակ անոր որ կարմիր Խմերները ձեռնպահութիւն հրահանգած են եւ սպառնացած: Արձանագրուած 4,7 միլիոն քաղաքացի

լուծման ընկատմամբ ևրա անկեղծութեան եւ խաղաղութեան հարցում ևրա բաղաքականութեան ընկատմամբ:

«Նախարարութիւնը ցաւում է նաեւ, որ մամուլի որոշ մարմիններ ինչ-ինչ պատճառներով այս նախաձեռնութեան մասին մասնակի եւ խեղաթիւրուած տեղեկութիւններ են հրապարակում՝ փորձելով հանրային կարծիքը նախաձեռնութեան դէմ տրամադրել: Պահի լրջութիւնը պահանջում է հեռու մնալ ամբողխատվարական ու փողոցային մօտեցումներից, որոնք որեւէ կերպ չեն կարող օգտակար լինել խաղաղութեան հաստատմանը եւ Լեռնայինի Ղարաբաղի հարցի խաղաղ լուծման ջանքերին»:

***

Թուրքիա յայտարարած է Մայիս 21-ին որ կ'ընդունի Ղարաբաղի հայ ներկայացուցիչներու մասնակցութիւնը «հինգ»երու խորհրդակցութիւններուն (Հայաստան, Ադրբեջան, Ռուսաստան, Ամերիկա, Թուրքիա): Այդ խորհրդակցութիւնները տեղի կրնան ունենալ Ցունիս 6-էն 10, Ժընեւ, եթէ այդ երրեակ ծրագիրը ընդունուի մինչեւ Մայիս 26, Հայաստանի, Ադրբեջանի եւ Արցախի կողմէ:

***

Երկուշաբթի օր, Մայիս 24-ին, Երեւան կը վերադառնար խորհրդարանական այն պատուիրակութիւնը որ զացած էր Ս. Պետերսբուրգ մասնակցելու ՀԱՊ-ի միջխորհրդարանական ժողովին, զումարուած Տավրիչեսկի պալատը: Հայաստանի պատուիրակութիւնը կը գլխաւորէր Խորհրդարանի փոխ – նախագահ Արա Սահակեան (նախագահը՝ Բաբկէն Արարքեան վիրաբուժական գործողութեան մը ենթարկուած է Մայիս 14-ին): Այդ ժողովին խօսք առնելով, Ռուսաստանի Խորհրդարանի նախագահը՝ Խասբուլատով յայտարարած է որ նախկին Խորհրդային Միութեան պետութենց ամբողջական ինքնիշխանութեան ժամանակը անցած է եւ սկսած է տնտեսական, քաղաքական եւ դինուորական կապերու վերահաստատումը: Ան ժողովին դէմ հանգամանքով ներկայ եղած են Մոլդաւա, Ուկրանիա եւ Ադրբեջան:

***

Հայաստանի վարչապետը՝ Հրանտ Բագրատեան Փարիզ կը ժամանէր Երկուշաբթի, Մայիս 24-ին, ուր յաջորդ օրը կը զումարուէր 7 ամէնէն հարուստ երկիրներու ժողովը որ պիտի քննարկէ թէքնիք, ելմտական եւ մարդասիրական օգնութեան ծրագիրը: Ուրիշ ժողով մըն ալ կը զումարուի Ժընեւ, Ցունիս 10-ին:

***

Մայիս 24-ին մեր առած լուրերու համաձայն մասնաւոր նորութիւն մը չկար: Հրեաական ծիսութիւններ եղած էին Կապանի շրջանը:

կայ քուէարկութեան համար եւ կը կարծուի որ առաջին օրը արդէն 1,5-էն 2 միլիոն հոգի քուէարկած է: Պիտի ընտրուի սահմանադրական ժողով մը, ըստ Փարիզ առորագրուած համաձայնագրերուն (1991, Հոկտեմբեր): Քան կուսակցութիւններ կը ներկայանան, բայց, բուն հարցը երկու կուսակցութիւններու միջեւ է՝ «Գամպոճ ժողովուրդի կուսակցութիւնը» (կապուած իշխանութեան գլուխ եղող վարչակարգին) եւ Ֆունտիփէքը, իշխան Սիհանուքի վարած չարժումը: Ընտրութիւնները կազմակերպած են ՄԱԿ-ի Գամպոճ գտնուող իշխանութիւնները: Մայիս 23-ին, ծանր միջադէպեր չպատահեցան, բայց, վերջին ամիսները բուռն բախումներ եղած են եւ աւելի քան 200 մեռեալ կայ, 338 վիրաւոր եւ 140 անհետացած: Ժողովուրդը հիմնական փոփոխութիւն մը կ'ուզէ, բոլորովին յուսալքուած համայնավարներէն (կարմիր Խմերներու զործած ցեղասպանութիւնը իր իսկ ժողովուրդին վրայ, աննախընթաց վայրագութիւն մը պարզեց, միլիոնաւոր զիհերով) ու յուսահատ վարչակարգին կաչառակերութենէն:

Լիլի հարաւային մէկ ժողովրդական թաղամասին մէջ, ծանօթ՝ Պիսթոք անունով, տեղւոյն երիտասարդ բնակիչները, մեծամասնութեամբ՝ Պէօրեր (Ֆրանսա ծնած, Մաղրէպցիներու զաւակներ) որոչեցին իրենք ձեռք առնել թմրեցուցիչ ծախողներու դէմ պայքարը եւ բուռն կերպով չարձակման անցան, վռնտելով եւ կրակի տալով անոնց կառքերը, մինչ ոստիկանութիւնը կը դիտէր, առանց միջամտելու: Պայքարողները կ'ամբաստանեն արդէն ոստիկանութիւնը որ բան մը չըներ: Ոստիկանութիւնը կ'ըսէ թէ ըրած է եւ տարբեր թաղամասեր մաքրած է, բայց ըստ երեւոյթին այդ մաքրագործումներու հետեւանքը տեղափոխութիւն եղած է միայն: Նոյն գործողութիւններուն դէմ ած էին Պանեէօյի բնակիչները: Ասանք բոլորն ալ կը յայտարարեն թէ կ'ուզեն փրկել երիտասարդներն ու մանուկները որոնք այդ տիլըրներու փորձառութիւններուն ենթակայ են:

ԿԱԹՈՂԻԿ ԵՒ ԲԱՐԵԿԱՐԳԵԱԼ Եկեղեցիները իրենց վերապահութիւնները յայտնեցին հպատակութեան նոր օրինագիծին առթիւ: Կաթողիկէ Եկեղեցին դիրքը աւելի նուրբ է եւ Սէն – Թ'էթիէնի եպիսկոպոսին բերնով (դերպ· Փիէր Ժոաթոն) կը պնդէ որ այդ ձեւով ցոյց կը տրուի որ իշխանութիւնը համարկումի փափաք չունի: Եպիսկոպոսը նախագահն է Գաղթերու Եպիսկոպոսական Ցանձնախումբին եւ կը մերժէ որեւէ խտրականութիւն Ֆրանսա ծնած զաւակներուն համար: Բարեկարգեալ Եկեղեցին աւելի խիստ է եւ իր ազդային սինոդոսին առարին դրեթէ միաձայնութեամբ բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ ուր պարզապէս կառավարութենէն կը պահանջուի որ եա առնէ իր օրինագիծը:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՑ Զապորոժիէի հիւլէական (մեծագոյնը՝ Եւրոպայի) կայանին մէջ հրդեհ մը ծագած է, որու հետեւանքով մէկ մեռեալ եւ մէկ վիրաւոր կայ: Ապահովութիւն տրուած է որ չողագործօն որեւէ վտանգ չկայ:

ԳՈՐԲԱՉՈՎ Ֆրանսա կուգայ կնոջ հետ նախագահ Միթերանի հրաւէրով: Պիտի մնայ Մայիս 27-էն Ցունիս 2, եւ ունենայ զանազան հանդիպումներ: Այցելութեան նախօրեակին, հարցազրոյց մը տուած էր «Ժուրնալ տիւ Տիմանշ»ի, ուր չի բացառներ վերադարձ մը քաղաքական կեանքի, կը վերլուծէ գործուած սխալները եւ չանտեսեր վտանգաւոր պոռթկում մը եթէ բարենորոգումներու քաղաքականութեան մէջ, որեւէ փոփոխութիւն չըլլայ: Այցելութեան ընթացքին, գաւառ ալ պիտի երթայ (Ռոանն ալ պիտի ճաչէ Թրուակրոյի մօտ): Իր անցեալ եւ Ռուսաստանի ներկայ վիճակը կը սահմանէ սապէս. – «Մեծ արկածախնդրութիւն մը ապրեցայ, բայց, չուզեցի արկածախնդիր մը ըլլալ: Ինչ որ սկսաւ, սակայն, 1992 Ցունուարին Ռուսաստան ավանդիւրիզմ է»:

«ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԻՆԱԿԸ»

Հայաստանի մասին մտահոգութիւններու մեծագոյն բաժինը կ'առընչուի Երեւանին. սեղանիկային առեւտուրի կեդրոնն է քաղաքը. հոնկէ կուգան ամէնէն աւելի, երէկուան գալար ծառերէն մնացած կոճղերուն նկարները. մայրաքաղաքի բնակչութիւնն է որ ուրիշ վայրերէ աւելի կը կրէ հետեւանքները ուժանիւթի պակասին, առանց ջուրի, առանց լոյսի, առանց փոխադրամիջոցի, առանց վերելակի կեանքի մը որ պարտադրուած է իրեն: Երեւանը կ'ըլլայ առաջին յիշուածը երբ կը խօսուի քիչ մը ամէն տեղ դիպուած աղբակոյտներու ներկայացուցած սպառնալիքին, հազուագիւտ ապրանքներու չուկային չհագեցման լայն չրջանակին եւ հացի հերթերու մէջ թաղուած յոյսերու մասին: Այս պատկերներուն մինչեւ հինգ ամիս առաջ կ'ընկերանար դժգոհութեան անջատ ալիք մըն ալ որ ուղղուած էր քաղաքապետին: Քաղաքային խորհուրդին հետ խոր տարակարծութեան մը քով դժգոհութեան պատճառներուն կուտակումն ալ հաւանաբար դեր ունեցաւ այս վերջինին հրաժարականին մէջ ու Համբարձում Գալստեանի յաջորդեց 1992 Դեկտեմբերին, Վահագն Խաչատրեան:

Տնտեսագիտական ուսումի տէր երիտասարդ այս քաղաքապետին վիճակեցաւ դիւրին ու դժուար հարցերու ճմեռնային տարբերակը: Հիմա որ անցած են ծանրագոյն օրերը, Վ. Խաչատրեան պատասխանելով «Հայրենիքի Ձայն»ի (Մայիս 4) աշխատակից Եւա Զաքարեանի հարցումներուն, կը խօսի կատարուած գործերու եւ հեռանկարային ծրագիրներու մասին:

Նախ կատարուածը. Դեկտեմբերէն ի վեր որ ան կը վարէ այս պաշտօնը, ապրած ըլլալով ամբողջ քաղաքին սաժանելի պայմանները, այսօր կը խօսի յաջորդ ձմրան նախապատրաստութեան մասին. «կազմել, աւարտել ենք արդէն «Ձմեռ 94» ծրագիրը, պատրաստ լինելու համար գալիք ձմրան ամէն տեսակ անակնկալներին»: Անմիջապէս սակայն կ'աւելցնէ թէ կառավարութիւնը ընդամէնը երկու միլիառ ռուբլի կրցած է յատկացնել ատոր, ինչ որ անհրաժեշտ գումարին կէսն է: Որոշ աշխատանքներու արդէն ձեռնարկուած է. ատոնք կը վերաբերին հիւանդանոցներուն եւ հացի գործատուներուն ելեկտրականութեան ուղիղ անուղղում ապահովելու: Երթեւեկը որոշ թաղերու մէջ բարելաւուած է: Խօսելով հարցերու մեծ տարողութեան ու լուծումներու համեմատական դժուարութեան մասին, Երեւանի քաղաքապետը կը մատնանշէ կարեւոր կէտ մը. «անցել են այն ժամանակները երբ ղեկավարը նստած իր աշխատասենեակում՝ հեռախօսային մի բանի զանգով ինչ – ինչ հարցեր էր լուծում, երբ ո՛չ կազի ո՛չ պէնզինի, ո՛չ ելեկտրականութեան եւ ոչ էլ փինանսների խընդիր կար: Այս դժուարին օրերը մեզ յուշում են աշխատանքային նոր ձեւեր որոնել, փոխել մեր մօտեցումները»:

Եւոյ զրոյցը կը մօտենայ այնքան դանդաղութեան, դժգոհութեան տեղի տուած նորութեան. սեղանիկային առեւտուրին եւ կառաւարիչներուն «որովհետ խնդրել են ողջ բաղաբը»: Ապահովութիւն ներշնչող չեչտ մը ունի Վ. Խաչատրեանի պատասխանը. «Սեղանիկներն արգիլուել են: Եւ եթէ տեղ – տեղ դեռ մնում են, ապա դա իրաւապահ մարմինների ոչ լաւ աշխատանքի հետեւանքով: Ամէնուր պիտի վերացուի փողոցային անօրինական առեւտուրը որը յաճախ առողջապահական կանոններին էլ չի համապատասխանում: Կառաւարիչներն, ի դէպ, նոյնպէս պիտի վերացուին: Դրանց մի մասը ապօրինի են կառուցուել, առանց հաշուի առնելու ստորգետնեայ կազատար – ջրատար խողովակների ցանցը: Դրանք անհրաժեշտաբար պիտի քանդուեն»:

Այս գործնական ծրագիրներէն եաք, Երեւանի քաղաքապետը կ'անդրադառնայ չատ աւելի կարեւոր եւ հիմնական խնդրի մը որ ամէնէն անտեսուած մարզը եղաւ անկախութենէն ի վեր. «Եթէ պետութիւն ես կառուցում, առաջին հերթին օրէնքի հանդէպ յարգանք պիտի սերմանես ժողովրդի մէջ: Իսկ դա տեղի կ'ունենայ, եթէ նախ պետութիւնն ինքը յարգի իր իսկ ընդունած օրէնքները: Այլապէս կը կորցընենք ամէն ինչ: Եւ' իշխանութիւն, եւ' պետութիւն: Ցաւօք, ժողովրդին ոչ մի տեղ, ոչ մի ձեւով չի մատուցւում, պետական մտածողութիւն. ո՛չ մամուլում, ո՛չ ուսումնական հաստատութիւններում»: Եթէ Հայաստանի իշխանութեան չրջանակներուն մէջ մինչեւ այսօր չատեր արտայայտուեցան անյապաղ օրէնքներ մշակելու անհրաժեշտութեան մասին, ասիկա առաւելաբար արդիւնք եղաւ քաղաքական ընդդիմութեան կեցուածքներու, կամ քննադատելու մարմոյին: Վ. Խաչատրեան եթէ ոչ միակը, չատ քիչերէն է որ այս մատնանշումով ուշադրութեան կը յանձնէ դաստիարակութեան հարց մը որուն կարեւորութիւնը փառաւոր անտեսումի մը կեր եղաւ ու կ'ըլլայ մինչեւ այսօր. ընկերային ոլորտը վերիվայրող աղղակներու միջեւ անտեսական վտիտորկումին հետ առաջին տեղը կը բաժնէ ան: Փչրուած արձանիներուն, լքուած գաղափարներուն, պատմութեան անդունդը նետուած լոզունգներուն տեղ ոչ իսկ մը ստածուեցաւ նորերը զետեղելու մասին. ու պարապը ամէնէն դաժան ձեւով լուծեց իր վրէժը, նուիրականութիւններու ուրացումով ու ամենազօր անիշխանականութեամբ մը փոխարինելով արժէքներու դաչտը: Ու ինչպէս կ'ըսէ նաեւ Վ. Խաչատրեան, «դպրոցներում երեխաների մէջ աւելի շատ անիշխանութեան հոգեբանութիւն է դաստիարակւում, անյարգալից վերաբերմունք դէպի նոր կերտուող մեր պետականութիւնը»:

Քաղաքապետը լսելէ եաք թէ «քաղաքը լցուել էր աղբակոյտերով, որ հիմա ածգօրէն մաքրում, կարգի են բերում», կը խօսի ձմեռուան ծառահատումներուն ու զոհուած ծառերուն մասին. առաջինին մեղքը մեծ չափով կը վերագրէ իշխանութեան. «պէտք էր միևչեւ ապուհամաձիքների վրայ հասնելը բաւական վառելիք հայթայթել, առանց բնութեանը վնասելու»: Ցետոյ կ'աւելցնէ. «այս տարի որպէսզի նոյնը չկրկնուի, մենք շատ բան ենք նախատեսել ժողովրդին վառելիքով ապահովելու համար»: Այս հաստատումը, հակառակ գոհունակութիւն ղգալու պատրաստ տրամադրութիւններու, վստահաբար տարածուն թերահաւատութեան մը ծագում տուած է. չէ՞ որ անցեալ տարի եւս նման ապահովութիւններ բանաձեւուած էին ու յետոյ, ձմեռուան ձիւնին ու փուքին հետ ժողովուրդը մնաց գլուխ գլխոր:

Երեւանի խոր հարցերէն մէկն ալ բնակարաններու անբաւարարութիւնն է. հերթին մէջ տարիներով սպասող ընտանիքներ կան, իսկ անդին՝ անաւարտ մնացած չինութիւններ: Ի՞նչ հեռանկարներ կան այս մասին: Պատասխանը յուսատու ոչինչ ունի. «Պետութիւնը այս տարի երեւանում ընդամէնը 9 շէնք կառուցելու հնարաւորութիւն ունի» ըսելէ եաք, Վ. Խաչատրեան կ'աւելցնէ. – «բայց եթէ կան մարդիկ կամ կազմակերպութիւններ որոնք կը ցանկանան կիսատ շէնքերը գնել, մենք որեւէ ձեւ կը գտնենք նրանց ընդառաջ գնալու համար: ... Երեւանում հողի տնտեսական գնահատման կարգը սահմանելուց յետոյ մենք հնարաւորութիւն կ'ընձեռնենք անհատ ձեռներէցներին եւ կամ զանազան մասնաւոր կազմակերպութիւններին՝ հող գնել շէնքեր կառուցելու եւ յետագայում դրանք վաճառելու եւ կամ վարձակալութեամբ տալու համար: Դէմ չենք նաեւ արտասահմանեան շինարարական փիրմաների հետ համագործակցելուն: Անհատներին նոյնպէս առանձնատներ կառուցելու իրաւունք կը տրուի»:

Զրոյցին վերջաւորութեան Եւա Զաքարեան արդարօրէն կը դժգոհի տրուած խոստումներէն ու կը հարցնէ. – «չէ՞ որ գտնում որ մինչեւ յստակ սահմանուած պատասխանատուութիւնների շրջանակում չգործեն եւ կատարած ապօրինութիւնների համար պատիժ չկրեն որոշ իրաւասու անձինք, ոչինչ էլ երբէք չի կարող փոխուել: Ի՞նչ էք մտադիր անել հէնց այս պատասխանատուութիւնների մեխանիզմը կատարելագործելու համար»:

Հարցազրոյցին ընթերցումը կը թեղրէ անկեղծութեան բարձր համեմատութիւն մը նչմարել պատասխանին մէջ զոր կուտայ Վ. Խաչատրեան. – «պատասխանը միանշանակ է եւ թող դրա առաջին օրինակն անձամբ ես լինեմ, եթէ թերանամ իմ պարտականութիւնների մէջ»:

Մաղթելին այն է որ պատրանքներու չղթայէն յաջողի դուրս մնալ այս արտայայտութեան ներչնչած վստահութիւնը ու կենսական խնդիրներ կարգադրութեան ճամբան բռնեն վերջապէս, թեթեւցնելով մայրաքաղաքի բնակչութեան լայն խաւին տառապանքը:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

ՊՈԼՍՈՑ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԸ ԻՐ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐՈՎ

ԽՄԲ. – Գնահատելի նախաձեռնութիւն մըն է զոր ունեցած է Պոլսոյ հայկական համայնքը ժողով մը գումարելով քննելու համար տեղւոյն դպրոցներու վերաբերող հրատապ հարցերը: Առաջին հանդիպում մը տեղի ունեցած էր Փետրուար 22-ին (տես՝ «Ցառաջ», Մարտ 10) Պատրիարքին հրաւէրով: Այս անգամ խորհրդակցական ժողովը գումարուած է Սամաթիոյ «Հրաչեայ Աճառեան» սրահին մէջ: Ամբողջութեամբ կուտանք «Մարմարա»ի մէջ լոյս տեսած թղթակցութիւնը, Մայիս 7-ին, որովհետեւ հայ դպրոցին վերաբերող որեւէ հարց չի կրնար միայն տեղական բնոյթ ունենալ, եթէ նոյնիսկ պայմանները կը տարբերին գաղութէ գաղութ: Այս թղթակցութեան արձագանգելով, կ'ուզենք մասնաւորաբար, որ երեւոյթը օրինակ ծառայէր եւ ուրիշներ ալ, սկսելով փրանսահայ – կամ գոնէ Փարիզի – գաղութէն ինչ մը մտահոգուէին նոյն հարցերով: Նահանջը, դժբախտաբար, ընդհանուր է, բանի Պոլսոյ մէջ իսկ, եւ ան ալ հայ դպրոցին նուիրուած, ժողովներ կը ստիպուին ընթանալ տեղական լեզուով. –

***

Մայիս 6, Հինգշաբթի իրիկուն, Սամաթիոյ Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ «Հրաչեայ Ա-ճառեան» սրահին մէջ սարքուեցաւ մեր դպրոցներուն կրթական մակարդակին նուիրուած հրապարակային աշխատաժողովը, որուն մասին կը խօսուէր երկար ժամանակէ ի վեր: Սրահը յորդեցնող ծովածաւալ բազմութիւն մը հետեւեցաւ այս աշխատաժողովին, կատարուեցան զանազան զեկուցումներ, ներկաներէն ոմանք հարցումներ ուղղեցին եւ այս կերպով մասամբ մէնչեղ դրուեցան մեր կրթական հաստատութիւններուն մասին ինչ ինչ հարցեր: Անտարակոյս հրապարակային այս աշխատաժողովը չէր կրնար սպառել բոլոր նիւթերը, քանի որ այսպիսի հարցերու ամբողջական քննարկումը կը կարօտի քանի մը իրերայաջորդ օրերու աշխատանքի ու բազմաթիւ նիստերու: Բայց երէկուան, ինչպէս արդէն դիտել կուտային կազմակերպիչները, առաջին քայլ մըն էր, որուն տարբեր մակարդակներու վրայ պէտք է յաջորդեն ուրիշներ, հետզհետէ ձեռնարկելու համար գործնական միջոցառումներու: Ուրախառիթ էր որ ներկաներուն միջեւ կը գտնուէին չատ մեծ թիւով ուսուցիչներ, տնօրէններ, վարժարաններու հիմնադիրներ, որոնցմէ թէեւ քիչեր խօսք առին եւ հարցումներ ուղղեցին ժամանակի անբաւարարութեան պատճառաւ, եւ որոնք սակայն իրենց ներկայութեամբ իսկ կը խոստանային իրենց ապագայ մասնակցութիւնը բերել այսպիսի աշխատաժողովներու եւ մանաւանդ խօսիլ՝ զիրենք տառապեցնող հարցերու եւ դժուարութիւններու մասին:

Բեմին վրայ տեղ գրաւած էին օրուան զեկուցողները, որոնք էին, նստելու կարգով՝ ուսուցիչ Փաքալ Թէօրէնլի, Թէքնիք Համալսարանի դասախօս փրոֆէսէօր Ժան Գալայճը, Պողազիչի Համալսարանի դասախօս փրոֆ. Աւետիս Չաճընլեան, նոյն համալսարանի դասախօս Պետի Զիվէրը, Թերթիս արտօնատէրը, լրագրող ու դրագէտ Ռուպէր Հատտէճեան եւ Պողազիչի Համալսարանի դասախօս Արման Մանուկեան: Իսկ սրահին վարի կողմը յատուկ ամպիոնի մը վրայ տեղ գրաւած էր իրաւագէտ Անդրանիկ Մուրատ Ձինկէօզ, որ միջնորդի դեր կը կատարէր ներկանեուն ու զեկուցողներուն միջեւ:

Հաւաքոյթին բացումը կատարեց Սամաթիոյ Թաղական Խորհուրդի առենապետ Գամէր Խորասան, որ նախ պարզեց թէ ինչո՞ւ այսպիսի աշխատաժողովի մը կարիքը զգացած էին: Ցետոյ ան բացատրեց թէ յատկապէս չեն ուզած այս ձեռնարկը ապրանք դարձնել միայն Սամաթիոյ Թաղային Խորհուրդին, քանի որ հարցը կը վերաբերի համայնական բոլոր չրջանակներուն: Պր. Խորասան յայտնեց նաեւ թէ մասնագիտական հարցերու լուծումներու հասկնալի դառնալու մտահոգութեամբ, որոշուած էր որ այս աշխատաժողովը կատարուի ընդհանրապէս թրքերէնով, բայց փափաքողները պիտի կարենային արտայայտուիլ նաեւ հայերէնով:

Ապա խօսք առաւ Պր. Պետի Զիվէր որ յայտնելէ վերջ յայտարարին մանրամասնութիւնները, առաջին խօսքը տուաւ Պր. Անդրանիկ Մուրատ Ձինկէօզին: Պր. Ձինկէօզ կարելի չափով համառօտ կերպով տուաւ մեր կրթական հաստատութիւններուն պատմականը, 16 կամ 17-րդ դարերէն մինչեւ մօտաւորապէս մեր օրը: Ջանաց նկարագրել այն համապատկերը, որուն մէջ զոյատեւած կը մեր կրթական հաստատութիւնները, այն նկարագրականը կապելով նաեւ անոնց իրաւաբանական իրավիճակին ու պետական կրթական ծրագիրներու հետզհետէ յայտնուող միջամտութեան ու հակակշռին: Քանի մը յիշեցումներ ըրաւ Ուսուցչաց Հիմնարկին այսօրուան գործունէութեան ու կարգավիճակին մասին, մինչեւ իսկ կարդաց վերջերս հրատարակուած երիքէ մը գնահատական տողեր այս հաստատութեան մասին, ընդգծելու համար թէ ուրիշներ թերեւս աւելի լաւ կը գնահատեն մեր այս Հիմնարկը, զոր երբեմն կը քննադատենք սուր տողերով:

Պր. Զիվէր, որ իւրաքանչիւր զեկուցումէն վերջ քանի մը հարցումներ կ'ուղղէր զեկուցողներուն, Ուսուցչաց Հիմնարկին մասին հարցումներ ուղղելէ եաք խօսքը յանձնեց երկրորդ զեկուցողին, որ էր Պողազիչի Համալսարանի Բնագիտութեան բաժնի նախագահ փրոֆ. Աւետիս Չաճընլեան, բազմակողմանի դիտանկատ մը, որ ցարդ ցանցառ երեւցած է մամլոյ էջերուն վրայ: Պր. Չաճընլեան կարդաց իր զեկուցումը որ կը ծանրանար արդիական ուսուցման վրայ, մասնաւորաբար չեչտելով դիրքարդիական թէքնիքագիտութեան: Չեկուցողը դիտել տուաւ որ թէքնիքագիտութիւնը չատ արագ կ'ընթանայ ու կրթութեան պարտականութիւնն ալ պատրաստել է այն մարդը, որ պիտի վարէ յիսուն տարի վերջուան կեանքը: Իսկ յիսուն տարի վերջուան հարցերը կարելի չէ նախատեսել այսօրուընէ: Չեկուցողը այս համապատկերին մէջ ծանրացաւ արդիական թէքնիքներու ու նորագոյն մշակութային գործիքներու վրայ, պատմեց թէ ի՞նչպէս կարելի է աւելի խելացի ու նպատակայարմար կերպով օգտագործել համակարգիչները եւ այլ արդիական գործիքները մեր վարժարաններէն ներս: Փրոֆէսէօր Չաճընլեանի մատնանշումները առաւելաբար կը վերաբերէին բնականաբար աւելի յառաջացեալ կրթութեան, համալսարանական մակարդակի կրթութեան հարցերուն, բայց դիտել տուաւ որ դպրոցէն իսկ կարելի է որոշ ուղղութիւն մը տալ աշակերտին, մասնագիտական ու ասպարէզային կարիքներուն համաձայն:

Երկրորդ զեկուցողն էր Արման Մանուկեան, որ մասնաւորաբար ծանրացաւ մարզական հետաքրքրութիւններու, ընկերային գործունէութեան ու այսօրուան ընկերութեան մէջ զանազան ասպարէզներու արձանագրած նուաճումին կամ նահանջին վրայ: Պր. Մանուկեան բացատրեց թէ այսօր ամերիկեան բարձրագոյն վարժարաններու վարիչները որքան դոյն վարժարաններու վարիչները կարեւորութիւն կուտան աշակերտի մը մօտ մարզական կարողութեան, ընկերային խաւերու մէջ խանդավառող ու առաջնորդող դեր կատարելու անհրաժեշտութեան վրայ: Յաւ յայտնեց թէ մեր մօտ մասնաւորաբար աղջիկներու ծնողները անհրաժեշտ կարեւորութիւնը չեն տար մարզական աշխատանքներու, եւ այլն: Ապա ան դիտել տուաւ որ այսօր կարգ մը ասպարէզներ դժբախտաբար կը նահանջեն, մինչ նորագոյն ասպարէզները հետզհետէ աւելի հետաքրքրական կը դառնան:

Երրորդ զեկուցողն էր Հայերէնի դասախօս Փաքալ Թէօրէնլի, որ ծանրացաւ հայերէն լեզուի ու դրականութեան կարեւորութեան ու նահանջին վրայ: Նախ թրքերէնով, ապա հայերէնով արտայայտուեցաւ ան ալ հայ դպրոցին նուիրուած, ժողովներ կը ստիպուին ընթանալ տեղական լեզուով. –

զոր կուտայ Վ. Խաչատրեան. – «պատասխանը միանշանակ է եւ թող դրա առաջին օրինակն անձամբ ես լինեմ, եթէ թերանամ իմ պարտականութիւնների մէջ»:

Մաղթելին այն է որ պատրանքներու չղթայէն յաջողի դուրս մնալ այս արտայայտութեան ներչնչած վստահութիւնը ու կենսական խնդիրներ կարգադրութեան ճամբան բռնեն վերջապէս, թեթեւցնելով մայրաքաղաքի բնակչութեան լայն խաւին տառապանքը:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

ունեցաւ եւ յաւով ընդգծեց թէ հայերէն լեզուի դասաւանդութիւնը ինչպիսի դրժուարութիւններու ու անթաւարարութիւններու կը բախի: Մի քանի ամիսներ առաջ, աւելի լայն կարեւորութիւն տալու համար հայերէն պարզ ու հասկընալի դասագիրքերու, ընթերցանի դիրքերու, տեսա – երիզներու, թատերական ներկայացումներու եւայլն: Ուրախութեամբ նշեց նաեւ որ վերջերս քանի մը հոսանուղիէ երեւոյթներ յայտնուած էին հայերէն մանկական կամ երիտասարդական հրատարակութիւններու մարզէն ներս:

Շատ չահեկան դէպք մը ըրաւ թէ նիք համալսարանի դասախօս վրոֆէսէօր ծան գալոյճը, որ մասնաւորաբար ծանացաւ մարդկային ընկերութեան երկու դասակարգերուն՝ վերնախաւին ու ենթախաւին վրայ: Առաջինը մտաւորական խան է, երկրորդը արհեստաւորական խան է: Այս երկու խաւերը անքակտելի կերպով կապուած են իրարու ու պէտք է հաղորդակցութեան մէջ ըլլան իրարու հետ: Բայց վերնախաւը ընկերութեան ամէնէն կարեւոր ու ճակատագրական մասն է եւ այդ խաւն է որ կ'ապահովէ ընկերութեան դոյատեւումը մշակութային իմաստով: Ձեկուցողը ծանրացաւ մարդուն ու անասունին տարբերութեան վրայ, ընդգծեց մշակութային կարեւորութիւնը, եւ յայտնեց թէ մշակութային առողջ կառոյցի մը համեմատութիւնը հազարի վրայ մէկ է: Մեր հաւաքականութիւնը ինչ մեղք որ այս համեմատութիւնը այլեւս չի կրնար իրականացնել մեր մտաւորական ու մշակութային կեանքին ներս:

Վերջին զեկուցողն էր Ռոպէր Հատտէեան, որ նախ թրքերէնով, ապա հայերէնով արտայայտեց իր մտածումները եւ պատասխանելով այն հարցումին թէ ի՞նչ կը սպասուի մեր դպրոցներէն, յայտնեց թէ մեր կրթական վարժարաններէն կը սպասուի ամէն բանէ առաջ հայեցի դաստիարակութիւն, հայերէն լեզուի ու գրականութեան, հայ մշակոյթի ու ինքնութեան ուսուցում: Որովհետեւ այդ դպրոցները ա՛յս նպատակով հիմնուած են: Մեր չրջանաւարտներէն չենք կրնար սպասել որ անպայման տարրաբանութեան, կամ բնագիտութեան կամ գրականութեան մասնագէտ ըլլան, որովհետեւ մեր դպրոցները տարրաբանութեան, բնագիտութեան կամ գրականութեան վարժարաններ չեն, այլ կը սպասենք որ հայերէն սորվին, որովհետեւ մեր դպրոցները հայկական դպրոց են: Հայկական լիսէ մը աւարտել առանց հայերէն խօսիլ կարենալու, կը նշանակէ բժշկական համալսարանէ դուրս գալ առանց բժշկագիտութիւն սորվելու: Ինչպէս որ հաւկիթը կազմուած է դեղին եւ սպիտակ մասերէ, եւ դեղին չունեցող հաւկիթ մը այլասերած կը նկատուի, այդպէս ալ մեր վարժարանները պարտուր են հայեցի դաստիարակութիւն տալ, եւ եթէ չեն տար, կը նշանակէ թէ վարժարաններուն դեղինը պացած է, միայն սպիտակը մնացած է:

Ռոպէր Հատտէեան յայտնեց սակայն թէ ամէնէն կարեւոր հարցը մեր վարժարաններուն մասին խօսիլ չէ, այլ գործել է: Որքան ատեն որ հակակշռիչ ու դրծադիր մարմին մը չունինք, մենք միայն կը խօսինք ու կը խօսինք: Չունինք այլեւս անցեալի Ուսումնական Խորհուրդին նման մարմին մը, ատկայն անպայման պէտք է գոյութեան կոչուի մարմին մը, որ պիտի հակի այս հարցերուն վրայ եւ դործադրութեան պիտի դնէ առաջարկուած միջոցառումները: Պր. Զիվէրին մէկ հարցումին պատասխանելով, Ռոպէր Հատտէեան յայտնեց թէ այժմ տակաւին բարեբախտաբար հաւկիթին դեղինը բոլորովին չէ կորսուած, եթէ կորսուած ըլլար աւելի քան 250 հոգիով այսպիսի համագումար մը կարելի չէր ըլլար իրադործել:

Այս զեկուցումներէն վերջ առիթ տրուեցաւ որպէսզի ներկաներէն ոմանք հարցումներ ուղղեն զեկուցողներուն: Դժբախտաբար աշխատաժողովին այս մասը յառաջացեալ ժամու պատճառաւ չկրցաւ այնքան արդիւնաշատ ըլլալ, որքան կը սպասուէր: Հարցում ուղղել փաքան կը սպասուէր: Հարցում ուղղել փաքող ներկաներէն ոմանք երբեմն կ'երկարէին իրենց հարցումները, կամ յրստակ հարցումներ չէին ուղղեր: Բայց եւ այնպէս այս մասն ալ չահեկան էր եւ զեկուցողները ջանացին գոհացում տալ հարցումներուն: Հարցումները կը վերաբերէին հետեւեալ նիւթերուն. – Ուսուցչաց Հիմնարկին գործունէութիւնը, փիլօթ վարժարան մը հիմնելու հաւանականութիւնը, մեր համայնքին ինքնութիւնը ի՞նչ է, մինչեւ այսօր ինչո՞ւ պայքար չէ մղուած պետական այն որոշումին դէմ զոր ունի մեր անձնագիրներուն մէջ չէ յիշուած մեր Հայ ըլլալը եւ այդ պատճառաւ ալ ծնողները ահաւոր դժուարութեան կը մատնուին իրենց զաւակները հայկական վարժարան արձանագրելու գործին մէջ, ուսուցիչները ի՞նչեր պիտի ընկին տղոց հայերէն կարենալ տորվեցնելու համար, կամ ինչեր պէտք էր ընել ուսուցիչներ պատրաստելու համար, հարց մը որուն վրայ անհրաժեշտ չափով չէին կեցած զեկուցողները, եւայլն: Այս հարցումները թէեւ ստացան իրենց պատասխանները, բայց 3 ժամուան աշխատաժողովէ մը վերջ կարելի չէր անշուշտ անհրաժեշտ չափով ծանրանալ անոնց վրայ: Դարձեալ ժամանակի չգոյութիւնն էր թերեւս որ պատճառ դարձաւ որ ուսուցիչներ կամ տնօրէններ շատ աւելի կարեւոր հարցեր մէջտեղ չկարենան դնել:

Ամէն պարագայի մէջ այս հաւաքոյթը կարեւոր նորութիւն մըն էր եւ պէտք է ընդունուի որպէս առաջին քայլ, որուն անմիջապէս պէտք է յաջորդեն ուրիշ ժողովներ, աւելի եռանդուն երկխօսութեամբ՝ մասնագէտներու, վարիչներու ու կրթական մշակներու միջեւ:

Սուրիահայ հաւաքականի

ՆՇՄԱՐՆԵՐ ՀԱԼԷՊԻ ՀԱՅ ԱԶԳ. ԿԵԱՆՔԷՆ

ՀԱԼԷՊ. – («Յառաջ»). –

Հալէպի Արամ Մանուկեան ժողովրդական Տան «Լեւոն Շանթ» սրահին մէջ, Ապրիլ 13–ին բացումը կատարուած է հայ լի գրողներու նուիրուած ցուցահանդէս մը, նախաձեռնութեամբ Սուրիահայ Համալսարանասիրաց Միութեան: Առանձին բաժիններով ներկայացուած են արեւելահայ, արեւմտահայ եւ սիփիւռքահայ կին դրիչներ՝ Սիլվա Կապուտիկեանէն ու Անահիտ Սահինեանէն մինչեւ Սրբուհի Տիւսաբ, Զ. Եսայեան, Զ. Աստուր, Զարուհի Գալեմքէրեան, Սեդա եւ Շահանդուխտ՝ իրենց գործերով, նկարներով եւ մամուլի յօդուածներով: Կազմակերպիչ միութեան խօսքը արտասանած է Սալբի Գատարեան, չեշտելով հայ կնոջ գրաւած պատուաւոր տեղը մեր գրականութեան մէջ: Գեղարուեստական կարճ յայտագրէ մը ետք, դրուատանքի ելոյթ մը ունեցած է բժիշկ Թորոս Թորանեան:

***

Հալէպ գտնուած է (Ապրիլ 22 – 29), հովուապետական մէկ շաբաթեայ այցելութեամբ, Կաթողիկէ Հայոց Պատրիարքը՝ Գուդ. – Պետրոս ԺԲ. Գասպարեան: Ապրիլի 24–ին, Եղեռնի 78–ամեակին առիթով Պատրիարքը պատարագած եւ քարոզած է համայնքի Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ մէջ, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Յաջորդ օր, Գուդ. – Պետրոս ԺԲ. հանդիսաւոր օծումը կատարած է Հայ Կաթողիկէ Ս. Խաչ նորակառոյց պեղակերտ եկեղեցիին (ճարտ.՝ Սարգիս Պալմանուկեան), ապա բացումը կատարած անոր կից գտնուող «Արարատեան» սրահին: Հալէպ գտնուած օրերուն, Պատրիարքը բազմաթիւ հանդիպումներ ունեցած է պետական եւ կրօնական պատասխանատուներու հետ:

***

Հալէպի «Ա. Ահարոնեան» սրահին մէջ, Ապրիլ 29–ին, Հ.Ե.Մ.–ի (Հայ Երիտ. Միութիւն) հրատարակչական յանձնախումբը յայտարարած է իր կազմակերպած գրական մրցանքին արդիւնքները եւ պարգեւատրած անոր մասնակից 65 արաբ գրողներէն 12 արժանաւորներ: Բացումը կատարած է Վահէ Ժամադրճեան: Հրատարակչական յանձնախումբին խօսքը փոխանցած է Միհրան Մինասեան, դիտել տալով որ իր տեսակին մէջ աննախընթաց այս մրցանքը յատկացուած է միայն արաբ գրողներուն ու կը միտի ամրապնդել երկու ժողովուրդներու գրական կապերը եւ հետաքրքրութիւն ստեղծել հայկական արուեստին ու պատմութեան նկատմամբ: Այնուհետեւ, ան ներկայացուցած է դատական կազմի 8 անդամները (բոլորն ալ արաբ ծանօթ գրագէտներ): Առաջնութիւն չհասած արձակ թէ չափածոյ գործերու ընթերցումէն ետք, Հալէպի Արաբ Գրողներու Ընկերակցութեան նախագահ տոքթոր Նայիմ Էլ Եաֆի կարգացած է մրցանակին արդիւնքները: Հուսկ, Բերիոյ թեմի Առաջնորդ Սուրէն Արք. Գոթաթոյեանի ձեռամբ նիւթական որոշեալ պարգեւները (ընդհանուր գումար՝ 59 հազար սուրիական ոսկի, չուրջ 6 հազար Ֆրանք) յանձնուած են 12 գրողներուն: Նոյն օրը, հրապարակ հանուած է նաեւ գնահատանքի արժանացած գրական գործերը ամփոփող ժողովածու մը:

***

Հալէպի «Ահարոնեան» հանդիսասրահին մէջ, Ապրիլ 28 – Մայիս 8, յաջորդական վեց ելոյթներ տուած է Համազգայինի «Սարդարապատ» պարախումբը Հայրենի պարուսոյց Նորիկ Մեհրապեանի ղեկավարութեամբ: 26 երկսեռ անդամներէ բաղկացած պարախումբը մեկնաբանած է աւելի քան երեք հնդեակ հայկական ժողովրդական, աղգագրական, արաբական, յունական եւ այլ պարեր: Պարախումբի ելոյթներուն մէկընդմէջ ընկերակցած են Ջուլիակահար Կարօ Հայրապետեան եւ Համազգայինի գործիքային նուագախումբը՝ Արթուն Գալեմքէրեանի ղեկավարութեամբ:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՑԵԱՆ

ՎԱՐԴԱՆ ԱՆԵՑԻ «EUROPE»Ի ՄԷՋ (*)

Ֆրանսական գրական որակաւոր ամսաթերթին՝ «Էօրոփ»ի վերջին թիւին մէջ (Մայիս, 1993, առաւելաբար նուիրուած Ֆիլիփ Սուփոյի) լոյս տեսած է Վարդան Անեցիի «Ներքոյ»ի ֆրանսերէն թարգմանութիւնը, հեղինակին եւ կտորին մասին ծանօթութեան գրութեամբ մը Զուլալ Գազանճեանէն, որ նաեւ Գլօտ Մուճաֆեանի հետ կատարած է թարգմանութիւնը:

(*) «*Europe*» revue littéraire mensuelle, 146, rue du Fbg. Poissonnière, 75010 Paris (N° de Mai 1993).

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՐՑԱԽԻ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԳԱՆՁԵՐԸ
TRESORS ARTISTIQUES
DU KARABAGH
ART TREASURES OF KARABAGH
Հեղինակ՝ ՄԱՆԵԱ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ
Ցառաջաբան՝
ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ
Մեծի Տաճն Կիլիկիոյ
Անթիլիաս, 1993

ՍԻԼԻՀՏԱՐԻ ՊԱՐՏԻԶՆԵՐԸ

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ԱՐԹԻՆ ԱՄՈՒՃԱՆ

Արթին ամուճան, հակառակ անեցինեբուն ներշնչած տհաճութեան, ինձ տեսակ մը հիացում կը պատճառէր: Ութ տարեկան էի արդէն, զարմեր էի անզուսպ երախայ, երբ օր մը վէճի բռնուեցայ ինձ հետ:

Սկսեր էի սորվիլ Լաֆոնթէնի առակներէն «Ձպուռը եւ մրջիւնը»: Ամբողջ օրը սանդուխներէն վեր – վար վազելով – անճոռնի օրեր էին եւ կարծեմ լոռոս էր – կ'արտասանէի բարձրաձայն: Արթին ամուճան, բազմոցին անկիւնը նստած, չիրուխը ձեռքը, մէւս ձեռքով հաստ գաւաղանին կոթը փայփայելով, կը դոռար.

– Հերի՛ք է, պէ՛ ... Ձպուռը մրջի՛ւնը, ձպուռը մրճի՛ւնը ... եւ սարսափելի ու թրքաբարբառ հայհոյութիւն մը կ'ընկերանար այս խօսքերուն:

Ես պահ մը կը լռէի, յետոյ կրկին կը վերսկսէի:

Արթին ամուճան տեղէն ելլելու եւ գաւազանով վրաս յարձակելու չարժում մը կ'ընէր, բայց պէտք է ենթադրել որ չէր համարձակեր գործադրութեան դնել իր սպառնալիքը: Ան կը դիմէր հրամայական մօրս եւ մօրաքոյրերուս՝ ըսելով.

– Սուս ընել տուէք լակոտը, ա՞ս է ձեր ըրած թերպիէն ... ծօ ի՞նչ խազէպ պիտի ըլլայ վազը մէկալ օր, ամա Աստուած ըրածը գիտէ, բանով մը կը զտպէ ... աս խազէպն ալ զգոյշ ան պիտի ըլլայ, որ աղլիկ ծներ է ... եւ դարձեալ բուռն հայհոյութիւն:

Իրիկունը՝ հայրս, մինչ իր սովորական անդորրութեամբ թէյը կը պատրաստէր եւ ես իր մօտերը կը դեգերէի, ինձ պատմրեց արտասանել ինչ որ սորված էի «Ձպուռը եւ մրջիւնը» առակէն: Ես ծայրէ ծայր արտասանեցի, չարաճճի գոհունակութեամբ եւ չեչտելով առակին իմաստը:

Յանկարծ Արթին ամուճան իր կէս թրմրած վիճակէն դուրս ելաւ, գլուխը ցցեց, ուշադրութեամբ լսեց եւ կատղեցաւ: Անիկա այդ առակին մէջ անձնական ակնարկութիւն գտեր էր, ինչպէս յետոյ զանգատեր էր մօրեղբայրներուս, եւ ամբողջ օրուան կուտակուած զայրոյթը պոռթկալով ոտքի ելաւ, դուրս նետուեցաւ սենեակէն եւ սկսաւ լուտանքներ թափել եւ անլուր հայհոյութիւններ ընել այդ առակը գրողին, սորվեցնողին ու սորվողին հասցէին:

Քիչ յետոյ տանը դուռը փակուեցաւ ահագին դղրդոցով, պատուհանները ղնդացին եւ մօրաքոյրերս պիտի սկսէին իրենց դառն վարձիքը յայտնել, երբ հայրս ձեռքով նշան ըրաւ որ լռեն:

Եւ ան կը ժպտէր ներողամտութեամբ:

ՄԱՆՈՒ ԸԼԼԱՅԻ

Ութ – ինը տարեկանիս դեռ անարիւն էի եւ մշտատես խնամքի ենթակայ, բայց արդէն հիւանդութիւններու չարքը կանգ առած էր: Կարծես կեանքը վերադարձեր, հաստատուեր էր իմ մէջ եւ անոր ուժը զիս կը մղէր չարունակական անհանգստութեան,

Մեր տան ընդարձակ պարտէզը իմ դիխաւոր չահաստանս էր, կը մագլցէի ծառերուն մինչեւ զագաթները, կը չուլլուէի պատերուն վրայ, կը ցատքէի դրացի պարտէզները եւ կ'երթայի խաղալու տարեկից մանչերու հետ: Աղջիկները չէի սիրեր: Կը զզուէի երբ կուլային եւ իրենց մօրը կը դանգատէին, երբ խաղի եռանդին մէջ իմնային կամ հարուած մը ընդունէին: Փորձով տեսած էի որ աղջիկները խարդախ են, ծածկամիտ եւ անազնիւ, մինչ մանչերը որեւէ խաղի կը մղուէին ուղղամտութիւնով եւ առաջուց ընդունելով խաղի րնթացքը: Մեր ամէնէն սիրած եւ եռանդով խաղացած խաղը խայտրուան էր որ իրը պատնդաւոր՝ արդիլուած էր մեծերէն: Քանի՛ անգամներ քարէ ձախող արձակումով գլուխ պատռած, իւրար վիրաւորած ենք: Կարմիր արիւնը առատութեամբ կը հոսէր, բայց մենք անչշուկ վէրքը կը կապէինք թաշկինակով եւ խաղը կը չարունակէինք:

Իրիկունը, հօրս վերադարձին առաջ, տունը կը մտնէի յոգնած սպառած, չամախ դոզնոցս եւ հագուստներս պատռտած: Մայրս յուսահատութենէն կուլար եւ ինչքան դէշ գուչակութիւններ կը լսէի իմ ապագայիս մասին: Պէտք է մտածել սակայն որ այդ «մարգանքները» օգտակար եղած են իմ առողջութեանս, որ հետզհետէ ամրացած է, ինձ զարճուցած են ճկուն եւ ճարպիկ եւ զարգացուցած՝ մըկանային ուժերս:

Ինչ որ կը յիշեմ այն ժամանակի ներքին էութենէս այն է որ անասնած ուժերու մղումը քաոսային վիճակ մը հաստատած էր իմ մէջ. իմ արարքներս՝ անմիջական տրամադրութիւններու արդիւնք՝ կը համարուէին հակասական, անբացատրելի:

Կը յիշեմ որ դուէթ եւ սէր ունէի անասուններու համար, բայց անդութ էի մարդոց նկատմամբ: Կարծես չրջապատուած էի թշնամիներով եւ ոչ ոքի չէի կրնար ապաւինիլ: Ինձ համար օրէնք էի ըրած երբեք, որեւէ բանի համար չդանդատիլ մեծերուն, որոնք կը համարէի հակառակորդներ եւ որոնց դէմ պզտիկները բոխպուած էին պայքարիլ յաւնի կամ գաղտնի միջոցներով: Տկար տղաքը կ'արհամարհէի, իսկ ինձ համարժէք երեխաները խաղի ընկերներ էին որոնց հետ կապուած էի համերաշխութեան զգացումով:

(Շար. 21)

Պր· Արշաւիր Կլորիկեան,
Տիկին Վարդուհի Կլորիկեան,
Տիկին Լուիզա Կլորիկեան եւ զաւակը՝ Յարութիւն,
Տէր եւ Տիկին Նիքոլա Լիոնէթթի եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Հանըմեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Սերժ Ակոբոֆ եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Արման Աբթինեան եւ զաւակը,
եւ բարեկամները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց քրոջ, հարսին, հօրաքրոջ եւ մեծ - հօրաքրոջ՝

ԱՍՐԻՆԷ ԿԼՈՐԻԿԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Մայիս 19-ին, 87 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Շաբաթ, Մայիս 26, ժամը 14-ին Փարիզի Ս· Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Շամփինյի - սիւռ Մառնի գերեզմանատունը։

«ՅԱՌԱՋ»· - Մեր ցաւակցութիւնները Պր· Արշաւիր Կլորիկեանի եւ զաւակներուն։

***

Ողբացեալը ծնած էր Կ· Պոլիս, 1906-ին։ Յետ համաշխարհային առաջին պատերազմին, ընտանեօք կը գաղթէր 1921-ին Պուէրէշ (Ռումանիա), ուր մահացած էր արդէն իր հայրը Յարութիւն Կլորիկեան, փախստական Դաշնակցական մը, Համիտի մահափորձին մեղսակից խմբակէն։

Ատրինէ Կլորիկեան, շնորհիւ իր ունեցած բազմակողմանի յատկութիւններուն, բացառիկ ձայն մը ռումանահայ գաղութի մշակութային ասպարէզին մէջ, կարապետ - Լեւոն Պալճեանի (Վազգէն Ա·), հովանաւորած ազգօգուտ կազմակերպութիւններուն առընթեր երկար տարիներ գրաւած է նշանակալից դիրք մը։

«Անոյշ»ի բեմադրութիւններուն գլխաւոր դերակատար· դերասան Գեղամ Ճեբահեանի հետ թատերական ներկայացումներու ազգային փայլը բոցավառող դերասանուհի· բազմիցս պարգեւատրուած երախտագիտական գովասանագիրներով ռումանահայ գաղութի պատասխանատուներէն։ Սիպիր մահացած Գէորգ Վազարեանի տնօրէնութեան շրջանին, Ատրինէ Կլորիկեան եղած է Պուէրէշի Ազգային Միսաբեան Վարժարանի աղջկանց բաժնի դաստիարակ։ 1973-էն ի վեր, իր եղբօր հետ Փարիզ հաստատուած էր։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՓՈՆ - ՏՂ - ՇԷՐԻ· - Տիկին Արաքսի Գրիգորեան 100 Ֆր· կը նուիրէ «Յառաջ»ին ի յիշատակ իր ամուսնոյն՝ Միսաք Գրիգորեանի մահուան 18-րդ տարելիցին։

CINEMA ARMENIEN

Concernant le communiqué publié dans notre numéro du 20 mai, pour les représentations des 27 et 28 Mai au Centre G. Pompidou, il nous est prié de préciser que ces représentations sont réservées à la presse.

FOOTBALL

Tournoi de la Pentecôte les 29, 30 et 31 Mai

MEUDON

Les Poussins d'ARARAT-EREVAN se mesureront aux grands noms du football tels que le Real de Madrid, l'Ajax d'Amsterdam, le Benfica de Lisbonne, le Racing de Paris etc...

— Entrée gratuite —

GALERIE LES CENT
8, rue de Jouy, Paris 4e
Tél. : 42 77 30 00

Haroutioun HAGOPIAN

Peintures

EXPOSITION
du 26 Mai au 12 Juin

Vernissage le 26 Mai à partir de 18h30

Ouverture
du mardi au samedi de 14h à 18h30

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un camp itinérant pour les adolescents (nés entre le 01 / 01 / 78 et le 31 / 12 / 79).

— Campagne Ariégeoise - civilisation Catharre
— Gorge de l'Aude (Rafting et Canoé)
— Ascension du Mont Canigou
— Roussillon et Côte Vermeille.

Prise de conscience de l'identité arménienne.

Du 8 au 29 Juillet

Les inscriptions s'effectuent auprès du Conseil d'Administration.

Région PACA — 91 77 61 66 / 91 90 21 60
Clémence Tutelian — 91 50 68 71
Centre France. Mme A. Mouradian — 74 85 61 33
Paris-Région Parisienne — 48 24 46 57 / 49 77 76 15.

ՄԱՅԻՍ 28

ՀԱՅ ՊԵՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀՈՒԶԱԿՄԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Ուրբաթ, Մայիս 28, Հայ Պետականութեան - Հայաստանի Հանրապետութեան - (Մայիս 28, 1918) - Հռչակման Տարեդարձն է։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս· Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 6-ին երեկոյեան ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ատարին՝ Գռնաքահանական Մաղթանք կ'ըլլայ Հայաստանի Անկախութեան հաստատութեան եւ բարգաւաճման համար։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ
ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԱԻԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

Ընկերակցութեանս ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, Յունիս 5, ժամը 19·30-ին Հ· Բ· Ը· Մ-ի Ս· Մանուկեան կեդրոնին մէջ։ Այդ թուականին հարկաւոր մեծամասնութիւնը չգոյանալու պարագային, Բ· նիստը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, Յունիս 19, ժամը՝ 19·30-ին նոյն վայրին մէջ։

Օրակարգ· -

1· - *Ընդհ· ժողովի դիւանի ընտրութիւն։*
2· - *Նիւթական ու բարոյական տեղեկատուութիւն։*
3· - *Վարչութեան ընտրութիւն։*
4· - *Առաջարկներ։*

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՊՏՈՑՏ ՍԷՆԻ ՎՐԱՑ

Կապոյտ ամէն Անիէռ - Պուա - Գոլոմպ «Ակնունի» մասնաճիւղը Մայիս 31-ին (Հոգեգալուստի Երկուշաբթին) կը կազմակերպէ մէկ օրուան նաւապտոյտ մը Սէն դէտի վրայ, ժամը 9-էն մինչեւ 18։

Շատ հաճելի հայկ· մթնոլորտ ի միջի առեալ նախաճաշ եւ կէս օրուան ճաշ։

Մասնակցութեան գին՝ 250 Ֆր·։

Աւծանապրութեան համար հեռաձայնել՝

Տիկին Հիմինեան
40 - 11 - 19 - 33
Տիկին Մուրատեան
39 - 81 - 33 - 62

ՀՈԳԵԳԱԼՈՒՍՏ

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Մայիս 30-ին, ոտն է Հոգեգալստեան։

Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·45-ին։
Պատարագ ժամը 10-ին։
Քարոզ ժամը 11·15-ին։

U. G. A. B.
L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
vous convie à

une SOIREE D'INFORMATION

«sur la situation de l'Arménie»
et *«sur les réalisations de l'UGAB en Arménie»*

Projection d'un film
Exposition de photos

le Jeudi 27 mai à 20 h 30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
M° Courcelles — Entrée libre —

MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er

CONCERT EXCEPTIONNEL

Roupen YEREVANTSI

poète, compositeur, chanteur

Jeudi 27 Mai à 20 heures 30

Billets à la M.A.J.C.
tous les jours de 13h à 18h
sauf le mardi et le dimanche

Participation aux frais : 70F.
Etudiants : 40 F.

KERMESSE

de l'EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
d'Issy-les-Moulineaux

Lundi 31 Mai à partir de 12 heures

Possibilité de repas sur place
Brochettes
Pâtisseries orientales
Tombola
Jeux
Stands divers

Bienvenue à tous !

28, avenue Bourgain
et 55, avenue Victor Cresson
92130 Issy-les-Moulineaux

A. A. A. S.

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE ANNUELLE

Le Dimanche 13 Juin à partir de 11 heures 30
dans la Maison de Retraite de
MONTMORENCY
50, Avenue Charles de Gaulle, MONTMORENCY

Coopération Arménie

au YAN'S CLUB
5, avenue Reille, Paris 14e
Le Jeudi 3 Juin

19h30 : ACCUEIL
20h30 : FILMS
«*Arménie 93 après l'hiver*» :
Les orphelins de la zone sinistrée, les restaurants humanitaires de Goris et de Kapan au Zanguezour, les fermes, la production ... (40 mn)
«*De retour du Karabagh*» :
Interview de la poétesse, Maro Markarian (20 mn)
● EXPO - PHOTOS
● VENTE DE TAPIS D'ARMENIE
22h00 : REPAS sur réservation
(tél. Christine Papazian: 47 36 40 78, Coop. Arménie: 42 36 06 79 répondeur)

L'ASSOCIATION «THEATRE DE LA BOHEME»
présente
UNE COMEDIE MUSICALE

"MA TANTE DE PARIS"

«Alors que la tante de Paris est attendue à Erevan avec impatience par son neveu et ses voisins...».

Adaptation, Mise en scène, Musique, Paroles :

NAREK DOURIAN

Avec la participation de ses amis venus d'Erevan
Zaven ABRAHAMIAN, Aram MKCHITARIAN, Araïk DRTRIKIAN, Lévon GASPARIAN, Phiriouza KOZAKAN, Gaïané SARKSSIAN, Gaïané MKRTCHIAN.

Dimanche 13 et 20 Juin à 20 heures
au «Théâtre des ARTS-HEBERTOT»
78 bis, Bd des Batignolles, Paris 17e

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ՀԱՐԱՏՉ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

ՀԱՐԱՏՉ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօդեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՃԵՄԱՐԱՆԻ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷՍ

(ՀԱԼԷՊԻ «ՓԱՐԷՆ ԵՓՓԷ» ՃԵՄԱՐԱՆԻ ՏՆՕՐԷՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԽԱԶԱՏՈՒՐԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻԻ)

Աւելի քան տարի մը մեր եւին ձգած ենք արդէն, կորատրերը թուականէն: Իր մահարձանին դիմաց՝ յուշեր ու յիշատակներ կը խճողեն մեր միտքը: Դէպքեր կը վերագծուին ու դէմքեր կը վերյայտնուին անօրինակ պարթեւումով: Կո՞յ արդեօք ճեմարանական մը, որ յուշի պատառ մը պահած չըլլայ իրմէ: Սատըած չըլլայ իր նայուածքէն կամ օգտըուած՝ բարեացակամութենէն...:

**

Անդրանիկ Խաչատուրեան:

Անուն մը, որ Հալէպահայոց հաւաքականն յիշողութեան մէջ կը մնայ կապուած առաւելաբար Փարէն Եփփէ Ազգային ճեմարանին, որուն ընթացքը աւարտելէ ետք, դարձաւ նոյն հաստատութեան ամէնէն երկարամեայ տնօրէնը, 1975 – 1988, չորս տարի: Իրմէ դուրս, ճեմարանի եօթը տնօրէններէն ցարդ ո՛չ ոք տասնամեակ մը կրցաւ բոլորել 45–ամեայ կրթական այդ օճախին վարչական պատասխանատուի պաշտօնին մէջ, պարզ այն պատճառով՝ որ բոլորն ալ կը տառապէին ... Արեւմտեան Աշխարհի «կարօտախտ»ով: Այդ «կարօտախտ»ն է, հաւանաբար, որ Պոսթընի ափունքը հասցուց Մինաս Թէլօլէօլեան ու Գէորգ Տօնապետեանը, Լոս – Անճըլըս նետեց Ստեփան Գարամարտեանն ու մէթր Կարպիս Նալպանտեանը, Պուէնոս – Այրէսի հայ դաղութին պարգեւեց Պետրոս Չաճեանը:

Նոյն աստղութիւնը չարունակել փորձեց նաեւ ի՛նք, Անդրանիկ Խաչատուրեանը:

Սակայն ճակատագիրը, Գոլոմպոսի «Աւետեաց Երկրին» մէջ, տարապայմանորէն ուրի՛չ բան վերապահած էր իրեն...: «Ծորհուրդ մարդկանց, կամք Աստուծոյ»:

**

Անդրանիկ Խաչատուրեանի ներկայութիւնը դպրոցին մէջ, մանաւանդ իր պաշտօնավարութեան առաջին 10–ամեակին, եղաւ տիրական եւ յոյժ բեզմնաւոր: Ո՛չ ոք կրնայ ուրանալ ճեմարանի վարկին ու դիրքին բարձրացման ու կայուն պահպանման մէջ Պր. Անդրանիկի ունեցած դերը: Այս առումով ալ, թերեւս եղակի էին ու անփոխարինելի՝ իր ունեցած բարեկամութիւնն ու մշակած յարաբերութիւնները Հալէպի կրթական տնօրէնութեան, պետական քննիչներու եւ առհասարակ՝ կրթական մարդին հետ առընչուող կառոյցներու հետ: Միշտ հետամուտ՝ ճեմարանի վերելքին, անունին, պատիւին:

Աշակերտութեան հետ իր չփումները մնացին միշտ միջօրէական դիծի վրայ: Չէր այն տնօրէններէն՝ որոնք զրօսանքի պահուն, բակին մէջ, թեւանցուկ կը ճեմէն ուսանողներուն հետ եւ ո՛չ ալ այն միւսներէն՝ որոնց դէմքը խորհրդաւոր պայմաններու տակ միշտ անթեւօթ կը մնայ աշակերտին համար...:

Ճեմարանի ուսանողութեանս վեց տարիներուն, միայն մէկ անգամ է որ բախտ ունեցայ իրեն հետ, պատահարի մը առընչութեամբ, որ տասնամեակի մը հեռաւորութենէն իսկ անկրկնելի յիշատակներ կ'արթընգնէ ու ««երբ՞կ այն օրերուն» ըսել կուտայ ինծի...:

Դէպքը պատահեցաւ 1983–ի ձմրան: Այդ տարին, գրական նորօրեայ «զարթօնք» մը յառաջացնելու ինքնեկ մղում մը նկատելի էր բարձրադոյն կարգերու աշակերտութեան մօտ: Խանդավառ ու երանելի օրեր, երբ ճեմարանի ասպնջականն բեմը – «Մխիթար» պարբերաթերթը – չէր բաւեր զոհացում տալու ծի. կարգի դրասէր տղոց, որոնք բոլորովին դաղտնի ու անձնական նախաձեռնութեամբ մը հրատարակ հանած էին «Մղձրակ» խմոբատիպ թերթը, Ազգային Առաջնորդարանի գրամեքենաները օգտագործելով ու առտու մըն ալ՝ մեծ ու աննախընթաց (այո՛, իրապէս աննախընթաց) անակնկալ մը ընելով հայերէնասանդ իրենց ուսուցչին՝ Մկրտիչ Մկրտիչեանին (այժմ Ամերիկա) եւ տնօրէնն՝ Անդրանիկ Խաչատուրեանին:

Շարժում մը ստեղծուած էր ուրեմն եւ առաջին զնդակը արձակողին պէտք էր հետեւիլ երկրորդով մը: Թերթի «հրատարակելու» մասմա՞ն էր արդեօք, թէ «Մղձրակ»ին ասպարէզ կարդացող մըրցակից մը դառնալու ցանկութիւնը, երբ իմ կարգիս ես ալ հրապարակ նետեցի «Աշակերտ» անունով պատկերազարդ թերթիկը (ձեռագիր եւ բազմապրուած), նախ երկու, ապա չորս էջերով: Հակառակ բոլորովին անձնական նախաձեռնութիւնն մը ըլլալուն, թերթին խորագրին տակ փառաւորապէս արձանագրուած էր՝ «Հրատարակութիւն Փարէն Եփփէ ճեմարանի 11–րդ կարգի Ա. բաժանումի»...: Պատկանելիութեան այս յիշատակումը իմ անձնական պատասխանատուութեան զեղջումը կ'ենթադրէր անշուշտ, քանի թերթին երեւումը «հակօրինական» արարք մըն էր, ո՛ր անկիւնէն ալ դիտուէր: Նախ, տրնօրէնութեան արտօնութիւնն ու կարծիքը առած չէի, ապա մանաւանդ՝ թերթիկը իւրաքանչիւր թիւով իրեն թիրախ կ'ընտրէր մէկ քանի ուսուցիչներ, իրենց երդիծանկարներով հանդերձ...: Տեսակ մը պարասւադիր, ուրեմն, որ ձեռքէ – ձեռք փոխանցուելով կ'ըմբոչխնուէր բոլորին կողմէ: «Աշակերտ»ի իւրաքանչիւր թիւէն օրինակ մըն ալ կը ղրկուէր «Մղձրակ»ի տղոց՝ նախ անոնց ցոյց տալու համար մե՛ր ալ հասակը, եւ ապա՝ մամուլի փոխանակութեան տարրական օրէնքը յարգած ըլլալու համար...:

Խանդավառութիւնը կատարեալ էր ու տարերքիս մէջ էի, մանաւանդ՝ զօրակցութեան եւ չնորհաւորութեան պաշտօնական այն նամակէն ետք, զոր ստացած էի «Մղձրակ»էն, ուր նեցուկ կը տրուէր ինծի ու յարատեւութեան մաղթանքներ կ'ըլլային:

Երեք ամիսներու ընթացքին լոյսին բերած էի 8 թիւեր, երբ յանկարծ, պատասխահու մը ընթացքին տեսչարան կանչուեցայ: Անտես ըրած էի ներքին թակարդը – ամէնէն վտանգաւորը – ու մատնուած: Աւելին՝ «Աշակերտ»ի թիւերէն մէկ քանին, խորհրդաւոր ճամբաներով հասած էին տնօրէնին ձեռքը...:

Տեսչարանն ենք հիմա, ես ու ինք դէմ – դիմաց, երկուքս ալ այլայլած, չփոթահար:

Մինչ ես, ինծի սահմանուելիք պատիժը կ'ուրուագծեմ մտքիս մէջ, Պր. Անդրանիկ բարձրաձայն կ'ընթերցէ «Աշակերտ»ի թիւերէն մին – իսկական պարսաւագիր մը –, որ հասած է իրեն...: Տող մը մանաւանդ (չդրուելի՛ք բաները), ծանօթ դասատուի մը հասցէին, կը ցնցէ զինք:

Կացութեան լրջութեան գիտակից՝ անմիջապէս կը խոստովանիմ ամբողջական պատասխանատուութիւնս, ի սկզբանէ անճնաւոր ըլլալով: Մինչ ինք, աքցանի մէջ ճնշուած սեպի նման նեղը դնելով զիս՝ յամառօրէն կը պահանջէ որ տամ «խմբագրական կազմ»ի անդամներուն անունները: Չէ՛ր հաւատար – ու երբե՛ք չհաւատաց – որ առանձինն դլուխ կրնամ հանած ըլլալ այս ձեռնարկը:

Օրերու երկայնքին հարցաւորներ կատարեց անդադար, անշուշտ առանց արդիւնքի մը հասնելու: Տասնամեակ մը ետք, այսօր, երբ չկայ ինք արդէն, կ'անդրադառնամ թէ որքան ճկուն ու չրջահայեաց վարուած էր այդ օրերուն, պատահարը ահազանգի չվերածելով ու բռնադատուած թերթին թիւերը անազդուկ անհետացնելով...: Ծորհրդանշական պատիժ մ'իսկ չսահմանեց: Հարցը փակուած յայտարարեց ու խոշոր տապանաքար մըն ալ դրաւ վրան: Գլխուս վերեւ երերող դամոկլեան սուրը չքացած էր:

Կը զդայի սակայն, թէ ակնյայտօրէն դժգոհ էր պատահածէն. բայց նաեւ աչքերուն մէջ նկատած էի անօրինակ փայլք մը: Հաւանաբար, ներքուստ զոհունակութեան մը արդիւնքն էր ատիկա, քանի պարսաւագրին մէջ տող մ'իսկ չէր կրցած դտնել իր մասին...:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՒՈՑԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԵՐԲ ՄՆՏՈՒԿԸ ՊԱՐԱՊ Է

■

Անցեալները կարդացի Ս. Խաչ Դպրեվանքի պատմութեան մասին յօդուած մը, որուն մէջ բաւական զուարճալի դրուագ մը կը պատմուէր մեր այժմու Պատրիարք Սրբազանին մասին: Պատրիարքը այդ չրջանին Տեսուչ էր Դպրեվանքի մէջ եւ Դպրեվանքն ալ կը տառապէր զրամական նեղութիւններէ: Օր մը հացադործը դըպրոց կուգայ, որպէսզի պահանջէ մատակարարուած հային փոխարժէքը: Սրճատուկին մէջ դրամ չկայ: Տեսուչ Վարդապետը աւել մը կ'առնէ ու աւելածու պաշտօնեայի մը նման դուռը բանալով պահանջատիրոջ կ'ըսէ, որ Տեսուչը հոն չէ, ուրիչ անդամ թող դայ: Քանի մը օր վերջ պահանջատէրը դարձեալ կուգայ: Այս անդամ սնտուկին մէջ դրամ կայ: Տեսուչը իր սենեակին մէջ կ'ընդունի պահանջատէրը եւ պարտքը կը վճարէ: Բայց պահանջատէրը կը ճանչնայ երկու օր առաջուան «աւելածու պաշտօնեա»ն ու կը զարմանայ.

– Դուք անցեալ օրուան պաշտօնեան չէ՞ք:

Տեսուչը կը խնդայ.

– Այդ օր դրամ չունէինք, դպրոցին աւելածուն եղայ, այսօր դրամ ունինք, դարձեալ Տեսուչ դարձայ:

Այդ յօդուածը կարդալէ մէկ օր վերջ Գումգափուի մէջ ներկայ գտնուեցայ Դպրեվանքի ի նպաստ սարքուած Սիրոյ սեղանի մը: Մեր ընկերային բարձր դասու պատկանող տիկիններ, չքեղօրէն հագուած ու չքուած, թանկագին զարդեղէններով պճնուած, սպասեակներու նման կը ծառայէին սեղաններուն չուրջ: Ճաշ կը սպասարկէին, աղտոտ պնակներն ու պատառաքաղները կը հաւաքէին, չուր եւ ըմպելի կը մատուակէին: Ամէն վայրկեան կը մօտենային մէկուն ու միւսին ու կը հարցնէին թէ սեղանին վրայ բան մը կը պակսի՞, յաւելեալ փափաք մը ունի՞ն:

Այս տեսարանը ցնցիչ չէ այլեւս մեզի համար: Նոյնը կը պատահի մեր բոլոր հաստատութիւններէն ներս: Ամէնուրեք այսպիսի ազնիւ տիկիններ կան, որոնք իրենց տուներուն մէջ մեծահարուստ տանտիրուհիներ ըլլալով հանդերձ, Դպրեվանքին, Գարակէօզեանին, Գալֆեաեանին մէջ կամ այլուր, սպասեակ, ծառայ կը դառնան, որովհետեւ այս հաստատութիւններուն մէջ անտուկը պարապ է: Երբ անտուկը լեցուի, անոնք ալ կը վերադառնան իրենց տունը, ինչպէս Տեսուչը կը վերադառնար իր սեղանին:

Տարիներ առաջ Սամաթիոյ մէջ ականատես եղած եմ տեսարանի մը, զոր երբեք չեմ մոռնար: Ս. Գէորգի տօնախմբութեան նախօրեակին էր, յաջորդ օր մեծահանդէս պիտի կատարուէր Ս. Գէորգ դարաւոր եկեղեցւոյ մատաղօրհնութիւնը: Գործով մը Սամաթիա գացած էի, թաղականներուն հետ ժամադրութիւն մը յարգելու համար: Երբ մեր գործը աւարտեցաւ, անգամ մը եկեղեցի հանդիպիլ ուզեցի: Անակնկալօրէն ցնցիչ ու զարմանալի տեսարանի մը հետ դէմ յանդիման մնացի ներսը: Աւելի քան յիսուն չարքաշ կիներ ու այրեր, գեղջկական աշխատանքային հագուստներ հագած, այրերը իրենց տափատները ծալած, կիները իրենց փէչերը ժողված, բոկոտն, չուրերու մէջ, կը մաքրէին եկեղեցիին քարակերտ դետինն ու յարակից մասերը: Չուրեր կը թափէին դոյլերով, բոկոտն ծունկի եկած՝ կը սրբէին քարերը, կ'աւէլէին, կը չիփէին, կը չորցնէին, յարակից մասերու փոշիները կ'առնէին: Տենդագին աշխատանք մը կը տիրէր:

– Այս որքան չատ աշխատաւոր վարձեր էք, ըսի:

Թաղային Ծորհուրդի առենապետը ժպտեցաւ.

– Առնք աշխատաւոր չեն, պատասխանեց: Բոլորն ալ մեր այս թաղին բնակիչներն են: Ամէն Ս. Գէորգի նախօրեակին, սիրայօժար կուգան ու այսպէս կ'աշխատին, եկեղեցին մատաղատուր կը զարձնեն: Առնք մեր հաւատացեալ ժողովուրդն են:

Չկրցայ հոնկէ բաժնուիլ: Կրնայի լալ, առանց չափազանցութեան: Երկար ու երկար դիտեցի այդ մարդոց աշխատանքը, դիտեցի թէ ինչպիսի խանդով անոնք կը ձայնէին իրարու, իրարմէ բան մը կը խնդրէին, իրարու բան մը կը հրամանէին, դիւրաւ կ'ամբողջացնէին այդ չարքաշ ու սպառիչ աշխատանքին մէջ: Ասոնք համեստ թաղեցիներ էին: Ասոնք մեր բարձր դասու տիկիններէն մէկ տարբերութիւն ունէին. իրենց տան մէջ ալ այսպէս կը աշխատէին ու կ'աշխատէին: Թերեւս իրենց տան մէջ աշխատելէ առաջ, ուրիշ տեղեր ալ այսքան չարքաշ կ'աշխատին իրենց օրապահիկը չահելու համար: Բայց հոս, եկեղեցիին մէջ, անոնք սիրայօժար ու կրկնակի ծառայ դարձած էին, որովհետեւ եկեղեցիին օրն էր եւ եկեղեցին իր վարժարանին համար դրամի պէտք ունէր:

Մարդուս սիրտը նմանօրինակ տեսարաններու դիմաց ինչպէ՞ս չէեցուի ուրախութեամբ ու հպարտութեամբ, մարդ ինչպէ՞ս փառք չտայ Աստուծոյ, որ մեր ժողովուրդին սրտին մէջ արթուն կը մնայ «ծառայասիրութեան» այսպիսի վարակիչ եռանդ մը:

Մեր ժողովուրդը պակասաւոր շատ կողմեր ունի, բայց մեր ժողովուրդին գոնէ այս սիրելի դիծը կրնայ անհունօրէն երջանկացնել եւ հպարտացնել մեզ:

Ռ. Չ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒԱՇԻՆԿԹՐՆԻ ԴԵՍՊԱՆ՝ ՌՈՒԲԷՆ ՇՈՒԳԱՐԵԱՆ ԼՈՍ-ԱՆՃԷԼԷՍ ԱՅՑԵԼԱՒ

(ՍԵՓԱԿԱՆ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ)

Հայաստանի Հանրապետութեան Ուաշինկթընի դեսպան Ռուբէն Շուգարեան Մայիս 16–ի կէսօրէ ետք ժամանած է Լոս – Անճըլըս, ընկերակցութեամբ իր տեղակալին՝ Գառնիկ Նանագիւլեանի եւ մամլոյ քարտուղարուհիին՝ Գարոլ Գրագոսեանի: Օդակայանին մէկ դիմաւորած են զոյդ Ազգ. Խնամատարութեանց, Ազգ. իշխանութեանց, երկսեռ կուսակցութեանց եւ զանազան կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները:

Դեսպանը առաջնորդուած է Կլէնտէյլ Ռէտ Լայըն պանդոկը, ուր ժամը 17–ին տրուած է մամլոյ ասուլիս մը, որուն ներկայ եղած են հայ մամուլի ներկայացուցիչները: Դեսպանը յայտնելով իր այցելութեան նպատակը, ըսած է որ կ'ուզէ ծանօթանալ Սփիւռքի ամէնէն մեծ գաղութներէն մէկուն եւ սերտ կապեր ստեղծել եւ համագործակցութիւն յառաջացնել դեսպանատան եւ հայ համայնքին միջեւ: Նշած է թէ յառաջիկայ Սեպտեմբերին հաւանաբար Լոս – Անճըլըսի մէջ կը բացուի հայկական հիւպատոսարան մը:

Նոյն օրը, ժամը 19–ին, Հ. Բ. Ը. Մ. Փասատինայի կեդրոնին մէջ տեղի ունեցած է ժողովրդային հաւաքոյթ մը, որուն ներկայ եղած են զոյդ Առաջնորդները, կուսակցութեանց եւ այլազան կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները մեծ բազմութիւն մը: Ցայտագիրը վարած է ընդունելութեան Ցանձնախումբի զլխաւոր անդամներէն Բարսեղ Գարթալեանի իսկ բացման խօսքը արտասանած է նոյն Ցանձնախումբի միւս անդամը՝ տոքթոր Սահակ Պաղտասարեան: Դեսպանը ներկայացուցած է փրոֆէսէօր Հրաչ Տէքմէճեան: Խօսք առնելով դեսպան Ռուբէն Շուգարեան անդրադարձած է Հայաստանի ներկայ իրավիճակին ու արտաքին քաղաքականութեան վերաբերեալ հարցերու:

Երկուշաբթի, Մայիս 17–ին, դեսպան Ռ. Շուգարեան տեսակցած է հայկական զանազան կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներուն հետ:

Նոյն օրը, Ուորլտ Աֆէրզ քաունսլի կեդրոնատեղին ճաշ մը տրուած է, որուն ընթացքին Պր. Շուգարեան խօսած է Ազրպէյճանի հարցին մասին, հայ եւ օտար ներկաներուն:

Մայիս 18–ի առաւօտեան իրանահայ Միութեան սրահին մէջ տեղի ունեցած է նախաճաշ մը, որուն ներկայ եղած են կուսակցական, կրօնական եւ միութենական պատասխանատու անձեր: Ողջոյնի խօսք արտասանած է կլէնտէյլի քաղաքապետ Լէրի Զարեան: Խօսք առած է նաեւ դեսպան Ռ. Շուգարեան:

Նոյն օրը, իրիկունը, Ռէտ Լայըն պանդոկին մէջ ի պատիւ Հայ դեսպանին տրո-

ԿԻՆՈՅԻ ԱՇԽԱՐՀԷՔԷՆ

CINEMA

BEYROUTH MILLE ET UNE IMAGES

«GARO» DE GARY GARABEDIAN

Այս խորագիրը կը կրէ չարժանկարի ցուցադրութիւն մը որ սկսած է ամսուս սկիզբը եւ պիտի տեւէ մինչեւ Յուլիս 11: «Մոնոն»ի մէջ (Ապրիլ 29) կը ճշդուէր յօդուածի մը դլուխը որ հակառակ իր տխղոսին ոչ լիբանանեան, ոչ ալ արաբական չարժանկարի վառառօն մըն է, այլ՝ յիշողութեան ցուցադրութիւն մը որ կը համախմբէ 1933–էն 1980 դլխաւորաբար պէյրութի դարձուած ֆիլմերը: Անոնց կարգին, «Մոնոն»ի աչխատակիցը՝ իվ Թորանվալ կը յիշատակէր լիբանանեան «լուրջ» սինեմայի մը երկու վկայութիւնները, ամէն բանէ առաջ կը դրէ· – «Հրաշալի կարօն (1965) պէյրութահայ կարի կարապետեանի, նոր – իրապաշտ եւ «սեւ» միակ իսկական ֆիլմը ազգային շարժարուեստի որ կը ներկարագրէ սայքալոմը պէյրութի արուարձանի աղքատ երիտասարդի մը»:

Այս եւ նոյն իրապործողին մէկ ուրիշ ֆիլմը՝ «Nous sommes tous des fedayn» (1969) կը ներկայացուին Կիրակի, Մայիս 30-ին ժամը 15–ին (կարօ) եւ 17–ին (Ֆեդայիները)· –

Institut du Monde Arabe, 1, rue des Fossés St-Bernard, 75005 Paris.

ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՄԱՓԻԱՅԻՆ ԴԷՄ

Մաֆիային դէմ պայքար մղելու Պապին կոչը զոհացում պատճառելէ հեռու է իսալայի մեկնաբաններու որոնք պիտի նախընտրէին որ Յովհ. Պօղոս Բ. սկսէր իր չեմէն, արտայայտուելով նախ եկեղեցիին եւ մաֆիային անհրաժեշտ կապերուն մասին: Իտալական մամուլը միամտութիւն կը կոչէ այն հաւատքը թէ մեղսակցութիւններով տնած դրութիւն մը որուն մէջ տեղ ու դեր ունին քաղաքական դէմքեր, ձեռնարկատէրեր եւ նոյնիսկ դատաւորներ, կանդ պիտի առնէ կրօնաւորներու եւ եկեղեցիին առջեւ:

«Օսէրվաթորէ Ռոմանօ» թերթը չէ վրանած Փաւլօ Պորսելինոյի այրիին մէկ նամակը տպելու որով ան աւելի արմատական յանձնառութիւն կը պահանջէր: Նոյն պահանջքը ներկայացուցած են նաեւ ուրիշներ, ինչպէս դատաւոր Ֆալքոնէի քոյրը եւայլն:

Պատը Մաֆիան նկարագրած էր որպէս «Զարին գործը», «ընկերային մեղք» մը որուն հանդէպ պէտք է արտայայտել յանդգնութիւն ու հաստատակամութիւն: Սակայն կարելի չէ ըսել որ մեծ տպաւորութիւն գործեցին այդ խօսքերը:

Ինչպէս կը դրէր Պորսելինոյի այրին, սիկիլիական եկեղեցին իր ամբողջութեան մէջ երբէք բացայայտ դիրքորոշում չէ ունեցած Մաֆիային դէմ, բացի վերջին չրջանի պաչտօնական որոչ կեցուածքներէ որոնք անհնկատելի մնացած են:

Մաֆիան սկզբնական չրջանին չէր ներկայի չարագործ կազմակերպութիւնը· պատմական ու ազդեցիկ պետութեան մը բացակայութեան, Մաֆիան անոր կերպով մը փոխարինողն էր· ազդեցիկ ընտանիքներ ընկերային որոշ կարգ ու կանոն մը կը սահմանէին: Այս կէտէն դիտելով, եկեղեցիին համար դժուար չէր պատճառներ գտնել ուղղակի չհակառակելու համար նման կազմակերպութեան մը: Խորքին մէջ Մաֆիան պատուար մըն էր աչխարհիկ արդիականացումին դէմ որ եկեղեցական ոլորտին կողմէ կը նկատուէր քայքայիչ գործօն մը: Մաֆիային մեծերը ուշադիր էին աւանդութիւններու պահպանումին, գոնէ ձեւականօրէն: Անոնք արժէք կուտային ընտանեկան ամուր կապերու, պատկառանքով կը վերաբերէին կղերին ու տաճարներու չինութեան կը մասնակցէին իրենց նուէրներով:

Գայթակղութիւն պատճառող գլխաւոր կէտը այն է որ եկեղեցին միշտ պատրաստ է ինքզինքը անմեղ հռչակելու, մերժելով ամբաստանութիւնները:

Մաֆիային ձեւափոխումը դէպի վարդութիւն, յանկարծական երեւոյթ մը չէ· ամէն բան աստիճանաբար կատարուած է ճաշ մը, որուն մասնակցած են շուրջ 300 Հայեր: Ցայտապիրը վարած է քաղաքապետ Լէրլի Զարեան, որ կ'ենթադրէ քաղաքին «ոսկէ բանալի»ն յանձնած է Հայաստանի դեսպանին: Գլխաւոր բանախօսը եղած է Քալիֆորնիոյ նախկին նահանդապետ Ճորճ Տէօքմէճեան: Խօսք առած է նաեւ հայ դեսպանը:

Հարկ է նշել, որ Հայաստանի Ուաչինկթընի դեսպանը ընդունող Համագաղութային մարմինը կ'ընդդրկէր 32 միութիւններ եւ կազմակերպութիւններ, անդամ մը համար ցուցադրելով համադործակցութիւն մը:

Դեսպանը եւ իր ընկերակիցները Լոս – Անճըլըսէն անցած են Ֆրէզնօ եւ Սան – Ֆրանսիսքօ:

Հ. Ա.

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՆԱՒԼԸԳԱՒՈՒԻ (Պոլիս) Ս. Խաչ Դըպրեվանքի Սանուց Միութեան սրահին մէջ կատարուած է Սիրոյ սեղանի հաչուետփակի հաւաքոյթը, Մայիս 13–ին: Հաւաքոյթին կը նախագահէին Արէտ Երկանեան եւ Օննիկ Նալպանտպալար: Այս վերջինը ողջունած է հայաստանցի մարդիկները ներկայութիւնը: Խօսք առնելով, Պր. Արէտ Երկանեան հաղորդած է որ աւելի քան 900 միլիոն թրքական լիրա հաւաքուած է որպէս նուիրատուութիւն (այսինքն՝ 450·000 ֆրանսական ֆրանք): Պր. Նալպանտ յիչեցուց որ անցեալները կրթական հարցերու նուիրուած ժողով մը եղած էր (տե՛ս՝ «Յառաջ», Մայիս 25) եւ որքան ուրախալի երեւոյթ էր նկատել որ կազմակերպիչները բնաւ կարիք չէին տեսած դրաղելու դպրոցներու նիւթական հոգերով, որովհետեւ այդ հարցերը լուծում կը գտնեն աղդայիններու չնորհիւ: Խօսք առած է նաեւ Ռուպէր Հատտէճեան որ դրուատած է Պոլսոյ հայ մայրերը որ ազդին ծառայ կը դառնայ երբ սնտուկը պարապ է: Խօսք տրուած է Հայաստանի պատուիրակութեան երկու մարդիչներու՝ Շահէն Ճանեան եւ Ռազմիկ Կոլէսեան: Հաւաքոյթը փակած է Արէտ Երկանեան:

***

ԵՇԻԼԳԻՒՂԻ (Պոլիս) Նաւթիա ցուցասրահին մէջ, Մայիս 8–ին բացուած է Արթին Տէմիրճիի նկարչական գործերու ցուցահանդէսը: Արթին Տէմիրճի ցուցադրած է 44 պատառաներ, որոնց նիւթերը եղած են, գլխաւորաբար դիմանկարներ եւ բնանկարներ: Արուեստագէտին գործերը մեծ ընդունելութիւն գտած են: «Նաւթիա» ցուցասրահին տէրն է Նաւթիա Ագապի Բէյհեան եւ առաջին օրէն սրահը բացած է արժէքաւոր նկարիչներու գործերուն առջեւ:

***

ՊՈԼՍՈՑ Մխիթարեան Սանուց Միութեան թատերական յանձնախումբը երկու ամսուան է եւ բաւական մութ հանդրուաններով: Ամէն ծանրակչիռ քայլ անխուսափելի եղած է, որովհետեւ ծառայած է նախորդ մը ծածկելու:

Այսօր կացութիւնը այնպիսի կէտի մը հասած է որ անցեալին հետ ամբողջական խզում մը անհրաժեշտ կը թուի· ու միայն ապագան պիտի ըսէ թէ կարելի՞ է նման խզում, թէ ոչ:

ԿԱՂՀԱՆ

կարճ թատերգութիւններ ներկայացուցած է, Մայիս 10–ին: Առաջինը՝ Անդան էօղէրի «Լէ՛, լէ՛» թատերախաղն էր, չուրջ քսան տարի առաջ դրուած գործ մը որ հրատարակուած էր այն տաեն «Սան»ի մէջ: Երկրորդ թատերախաղն էր «Ռազմաճակատի վրայ փոքրիկ»· կատակերգութիւն մըն էր որ ապաներկնէ թարգմանած էր Միսաք Թորոսեան (հեղինակին էր Ֆերնանտօ Առաւալէ): Ներկայացումները մեծ յաջողութիւն դտած են:

***

ԾՐԻՔՉՈՑԻ Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդրոնին մէջ, Ապրիլ 18–ին դասախոսական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նախաձեռնութեամբ Թէքէեան Մչակութային Միութեան տեղւոյն մասնաճիւղին, նուիրուած Դանիէլ Վարուժանի: Բացումը կատարած է Ն. Ակիչեան հակիրճ կերպով պարդելով օրուան իմաստը եւ թուելով անուններ նահատակ դրադէտներու, ազդային դործիչներուն, բժիչկներուն եւ մտաւորականներուն որոնք ազդին իմացական ուժը կը ներկայացնէին: Գեղարուեստական բաժինէ մը ետք, Նուպար Ակիչեան խօսած է Վարուժանի մասին տալով անոր կենսագրական դիծերը ու ծանրանալով անոր ստեղծագործութեան վրայ: Բանախոսութեան աւարտին խօսք տրուած է օրուան պատուոյ հիւրին՝ Հայկ Վարուժանի որ անդրադառնայ իր ընտանեկան պարադաներուն, թէեւ ծնած է հօրը ձերբակալութենէն ետք եւ Վարուժան դաւիչն ծնունդին լուրը առած է, բայց չէ տեսած: Փակման խօսքը արտասանած է Սասուն Վարդապետ Զմրուխտեան:

***

ՓԱՍԱՏԻՆԱՑԻ Ռիչ Քարլթըն պանդոկի սրահին մէջ, Մայիս Մէկին նչուած է Հ. Մ. Ը. Միութեան տեղւոյն մասնաճիւղին 15–ամեակը եւ այդ առիթով մասնաճիւղն ալ մկրտուած է «Աղատամարտ»: Հ. Մ. Ը. Մ.–ականներ Տէր եւ Տիկին Կարպիս Քէմանճեան 15 հազար տոլար նուիրած են այս տարեդարձին առթիւ: Հանդիսավարութիւնը կատարած է՝ Գօգօ Պալեան որ բեմ հրաւիրած է թեմին Ա. ռաջնորդը՝ Տաթեւ Սրբ. որու օրհնութենէն ետք, հանդիսավարը հակիրճ պատմական 15–ամեայ դործունէութեան: Մասնաճիւղը այսօր ունի 400 անդամ: Վարչութեան անունով խօսք առած է Սերան Պոսնոյեան որ ներկայացուցած է անմիջական ծրագիրները:

ՍԻԼԻՀՏԱՐԻ ՊԱՐՏԷԶՆԵՐԸ

ՉԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՄԱՆԶ ԸԼԼԱՅԻ

Երբէք չեմ դաւաճանած այդ համբաւչխութեան, երբեմն նոյնիսկ կրելով անարդար պատիժներ եւ զրկանքներ եւ, ինչ որ ինձ համար ամէնէն ծանրն էր, հօրս յանդիմանական ակնարկը: Որովհետեւ մեծերուն մէջ հայրս բացառութիւն էր ինձ համար: Մինչ անոր նկատմամբ ունէի յարգանք եւ սէր: Կը սիրէի նաեւ Իւղաբեր մօրաքոյրս եւ Տիգրան մօրեղբայրս, բայց այդ սէրը անխառն չէր: Իսկ Երանիկ մօրաքոյրս ինձ կը հեռաւքրքրէր եւ կը հրապուրէր: Այդ տարիներուն մայրս մշուչի մէջ էր ինձ համար: Շատ աւելի ուչ է որ մայրս վերստին գայ եւ սիրեցի:

***

Զեղնայարկի սենեակի մը մէջ դեռ պահը կինք Տիգրան մօրեղբօրս դոյքերը եւ Թուղթերու ծրարներ: Ան երբեմն կը բարձրանար այդ սենեակը եւ ժամերով կը մնար: Անգամ մը, երբ Տիգրան մօրեղբայրս իր Թուղթերը կը տարքէր, ես մօտն էի: Ցանկարծ, ոլորուած, մեծադիր Թուղթ մը, որ մէկ կողմ դրաւ, ուչադրութիւնս գրաւեց: Մօրեղբայրս ոլորուած Թուղթը բացաւ եւ ինձ ցոյց տուաւ զարմանալի պատկեր մը:

Տիգրան մօրեղբայրս ինձ բացատրեց որ այդ պատկերին մէջ եղած եաթաղաններով մարդիկը ենիչէրիներ են եւ ծնկաչոք պաղատողները՝ պուլկարներ: Ինձ բացատրեց նաեւ որ Ժամանակին սուլթանը կոտորել տուեր էր Պուլկարները, որովհետեւ անոնք ապստամբեր էին սուլթանական բռնապետութեան դէմ:

– Սուլթանները իրենց արհեստով բռնաւորներ են, ըսաւ:

– Հապա սուլթան Ազի՞զը, հարցուցի:

Ճաճախ լսած էի զովեստ սուլթան Ազիզի մասին, որ կը կոչէին «ազիզ սուլթանը»: Շատեր կ'ափսոսային անոր եղեռնական մահը: Մեծ մայրս կ'ըսէր որ սուլթան Ազիզի օրով կար առատութիւն, չքեղութիւն:

– Ակեմատլի կ'երթար եւ բուռերով ոսկի կը ծախէր:

Անգամ մը իր ապարանքներէն մէկը այրել տուեր էր որպէս լուսավառութիւն իր անցքին: Նահապետ մօրեղբայրս, որ չատ ցանցառ այցելութեան կուգար մեզի – եւ ան ալ իր կնոջմէն զանգատելու համար – մոռնալու համար իր ցաւերը, կը վերյիչէր անցեալը եւ կը խօսէր սուլթան Ազիզի մասին: Անիկա զեղխ եւ չուայտ փատիչահ մըն էր, ճիշդ էր, բայց ահաւասիկ (1) կ'օգտուէր անոր զեղխութենէն: Թուխհանէ օղլուէն մինչեւ Զամլըճա չինել տուեր էր պալատներ եւ ապարանքներ, որպէսզի իր անցքին, երբ որ սիրտը ուզէր, պահ մը կանգ առնէր եւ չերպէրէ մը խմէր: Այդ ապարանքները այլեւս կիսափուլ եւ անբնակ չէնքեր էին, կոտրըտած ապակիներով, բայց ժամանակին եղեր էին սուլթանական քմահաճ խրախճանքի չքեղ ապաստաններ: Պաղլար – պաչիի լայն պողոտան չինուեր էր մէկ չարթուան մէջ, որովհետեւ սուլթանը Հայտար – Փաչային անցնելով ասիական ափունքը՝ այդ ճամբէն պիտի անցնէր իր չքախոմբով:

– Օգուտը որի՞ն էր, կ'ըսէր Նահապետ մօրեղբայրս, չուրջ բոլորը նայելով հարցական: Սուլթանին սայիյէն (2) ամալին փարա կը վաստկէր: Անոր քէֆը մեր վաստակն էր:

Կը պատմէին որ սուլթան Ազիզի մահը եղած է ժողովուրդին եւ բազմաթիւ տեստանիներ չինուած էին, որոնք զաղտագողի կ'երգէին մինչեւ իսկ մանկութեան օրերուս: Իւղաբեր մօրաքոյրս երբեմն կ'երգէր այդ տեստանիներէն մէկը, գլուխը անդադար չարժելով: Անիկա սուլթան Ազիզի նախասիրած սուլթանուհին ողն էր·

«Պէնի թախտան էնտիրտիլէր
«Տէօրթ չիֆթէլէ պինտիրտիլէր,
«Թոփ Գափուեա կէօնտէրտիլէր:
«Աման սուլթան, ազիզ սուլթան,
«Գան ալլըեոր պիւքիւն ճիհան···
«Ինձ գահէն իչեցուցին,
Զորս չուխտակը (3) դրին,
Թոփ Գափուի (4) պալատը տարին:
Արիւն կուլայ ամբողջ ժողովուրդը):
Աման սուլթան, ազիզ սուլթան,

Այս բոլորը լսած ըլլալով, վատահ էի որ Տիգրան մօրեղբայրս իր կարգին ափսոսանքով պիտի խօսէր այն սուլթանի մասին, որ իր լոգարանին մէջ գտնուեր էր արնաքամ, բաղկերակները կարուած սուր մկրատով եւ որուն համար լսեր էին թէ անճնասան եղած է:

Բայց Տիգրան մօրեղբայրս իմ հարցումիս փոխարէն յօնքերը բարձրացուց ճակտին վրայ եւ ըսաւ պարզութիւն·

– Սուլթան Ազիզը աւելի ալչաք (5) բռնաւոր էր:

Միտքս մտաւ յուզմունքի մէջ: Ճիշդը ըսելով, պատկերին մէջ ներկայացուած սարսափները խոր ազդեցութիւն չդործեցին իմ վրաս, որովհետեւ չընդդրկեցի անոնց տարողութիւնը: Դեռ այն տաեն չկային հայկական կոտորածներ կամ գոնէ ես այդպիսի բան չէի լսած եւ Պուլկարներուն պատահածը ինձ թուեցաւ հեռաւոր, անիրական, տեսակ մը դէչ երազ: Բայց ինչ որ հասկցայ, այն էր որ սուլթաններ մեծերուն մեծերն են եւ անարդար բաներ կը գործեն, այդ է իրենց կոչումը այս աչխարհիս վրայ ··· եւ զգացի որ Տիգրան մօրեղբայրս դէմ էր այդ մեծերու մեծերուն եւ ուրախ պիտի ըլլար, երբ անոնք պատժուէին:

– Ըսել է, – ըսի, աչքերովս փնտռելով իր նայուածքը, – սուլթան Ազիզը մեղսնողները մարդիկ էին:

(Շար· 22)

(1) Ժողովուրդ:
(2) – Շնորհիւ:
(3) – Զորս չուխթաթիերով արագընթաց:
(4) – Թոփ Գափուի պալատը կը տանէին պառաւած կամ շնորհազուրկ պաղատական կիներ, ուր դաժան ներբինիներու հսկողութեան տակ կը մնային մինչեւ մահ:
(5) – Յաճ, ստորին:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՄԱՐՍԷԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՅԻՍ 30 ·—

Տօն՝ ՀՈԳԵԳԱԼՈՒՍՏ

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 8·30–*ին* :

Սկիզբ պատարագի ժամը 10–*ին* :

Կը պատարագէ՝

ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՑ· ԳԱՄՊԱՐԵԱՆ

Քահ. Ծրէզի Ս· Կարապետ Եկեղեցւոյ Ուխտի Օրուան առթիւ՝

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐՃԱԼԵԱՆ

Ս· Սեղանին կը ծառայէ՝

ՄԱԿԱՐ ՔՀՆՑ· ՆԱՃԱՐԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՄԱՅԻՍ 31· —

Սկիզբ պատարագի ժամը 10–*ին* :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐՃԱԼԵԱՆ

Ս· Սեղանին կը ծառայէ՝

ՄԱԿԱՐ ՔՀՆՑ· ՆԱՃԱՐԵԱՆ

FRANCE 2

Dimanche 30 Mai à 9 heures 30

Une journée avec

Mgr. Kude Naccachian

– ՊՏՈՒՅՏ –

Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Արշակ Զամալեան» մասնաճիւղը միօրեայ պտոյտ մը կը կազմակերպէ Լամարթինի հետքերով, Կիրակի, Յունիս 6–ին : Օրուան ընթացքին այցելել դղեակը, ուր Լամարթին ապրած է, ճաշ Շատնէի մէջ, պտոյտ Ռոշ որ Սոլիւթրէ եւ այլ՝ թանգարանը : Վերադարձը ժամը 19·30–*ին է, գինն է՝* 300 *Ֆր·* :

Ագճանապրութիւն համար հեռաձայնել՝ Ռօշին, 78 – 49 – – 19 – 44 թիւին :

(Շար· Ա· էջէն)

40-րդ վայրկեանին մինչ Հ·Մ·Ը·Մ·–ականները կոլի երկու սքանչելի առիթներ կը վախցնէին, Փորթուկալցիները պատրաստակեղով երկու մարզիկներու միջեւ վիճաբանութիւն մը, անսպասելիօրէն դաշտէն հեռացան : Այսպէս, հայկ· խումբը որ այդ պահուն արդէն 3 - 1 յաղթական էր, յամենայն դէպս դաշտէն դուրս եկաւ յաղթական, քանի որ կը պատժուի դաշտէն հեռացող կողմը : :

Հ·Մ·Ը·Մ·–Ֆրանսի կոլերը արձանագրեցին Կարօ Թուխարեան, Սուրէն Գաբաքօղեան եւ Խմբապետ Խաչիկ Ասլազեան :

Իսկ պահեստիներու խումբը որ ջախջախիչ պարտութեան մատնեց իր հակառակորդը 9 - 0, տիրացաւ նաեւ դասաւորման Ա· դիրքին :

Խաղէն վերջ մարզիկները, պատասխանատուներն ու համակիրները միասնաբար ոտնեցին Փութպոլի խումբի այս բացառիկ յաջողութիւնը եւ մարզիկները ուխտեցին Գանատա եւս անպայման ախոյեանութեան բաժակը խլել եւ բերել Փարիզ : Քանի որ վարչութիւնը որոշած էր իրը վարձատրութիւն խումբը ղրկել Գանատա, ուր տեղի կ'ունենայ Հ·Մ·Ը·Մ·–ի Փութպոլի Համազգայինի Ա· մրցաշարքը, Յունիս 9-էն 13 Թորոնթօ եւ 14-էն 18 Մոնրէալ :

ՇԱՆԹ ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆ

ՀՈԳԵԳԱԼՈՒՍՏ

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Մայիս 30–*ին, ոտն է Հոգեգալստեան :*

Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի :

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 8·45–*ին :*

Պատարագ ժամը 10–*ին :*

Քարոզ ժամը 11·15–*ին :*

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ· – Տիկին Փարիզ Ամատունեան ի յիշատակ իր վաղամեռ զաւկին՝ Կարօ Արմաղանեանի կը նուիրէ 500 *Ֆր· Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան :*

Տիկին Սաթենիկ Թիւթէլեան ի յիշատակ իր ամուսնոյն՝ Կարապետ Թիւթէլեանի եւ իր մօր՝ Խանըմ Նաւարեանի կը նուիրէ 250–*ական Ֆր· Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան եւ «Ցառաջ»ին :*

Մարի Պէրպէրեան իր մեծ – մօր՝ Սուլթան Սաղըրեանի մահուան առթիւ (Մ· – Նահանգներ) կը նուիրէ 200 *Ֆր· Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան :*

Տիկին Թագուհի Տէրտէրեան կը նուիրէ 100 *Ֆր· Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Համբարձում Մատիթեանի մահուան քառասունքին առթիւ :*

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MARSEILLE

SECTION ST-JEROME

organise

le Samedi 29 Mai

une SORTIE EN CAR

Dans les Cevennes

«LA BAMBOUSERAIE»

Réservation : après 20 heures

91. 70. 00. 32 / 91. 66. 91. 99

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un camp itinérant pour les adolescents (nés entre le 01 / 01 / 78 et le 31 / 12 / 79).

— Campagne Ariégeoise - civilisation Catharre

— Gorge de l'Aude (Rafting et Canoé)

— Ascension du Mont Canigou

— Roussillon et Côte Vermeille.

Prise de conscience de l'identité arménienne.

Du 8 au 29 Juillet

Les inscriptions s'effectuent auprès du Conseil d'Administration.

Région PACA — 91 77 61 66 / 91 90 21 60
Clémence Tutelian — 91 50 68 71
Centre France. Mme A. Mouradian — 74 85 61 33
Paris-Région Parisienne — 48 24 46 57 / 49 77 76 15.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

PALAIS DES ARTS ET DES CONGRES
Salle Berlioz
25, av. Victor Cresson - Issy-les-Mlx.

Sous la présidence de
M. André SANTINI, Député-Maire

RECITAL EXCEPTIONNEL
du pianiste
Vardan Mamikonian
1er prix du World Masters de Monte Carlo 1992

Mardi 1er Juin à 20 h 30

au profit de l'action humanitaire de l'Association «ESPOIR POUR L'ARMENIE»

●

Au programme :
Beethoven — Schubert — Liszt — Khatchatrian

Réservations :
Carla Coiffure — Télé Condorcet — Maison Manissian — Eniz — Epicerie Ararat (Alfortville)
Renseignements : 46. 42. 36. 60

Ս. ԽԱՉ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Ս· Խաչ Դպրեվանքի ընդհանուր անդամական համագումարը տեղի պիտի ունենայ Մայիս 29 – 31–*ին Հոգեգալուստի տօնին, հետեւեալ յայտագրով Փարիզի մէջ :*

Շաբաթ, Մայիս 29, *ժամանում ժամը* 15–*ին սկսեալ Սուրբ Պօղոս – Պետրոս Առաքելական Եկեղեցին, կոմիտաս վոդոց Ալֆորվիլ : Նոյն օրը ժամը* 19·30–*ին ընդհանուր անդամական ժողով :*

Օրակարգ· –

1· – *Դիւանի ընտրութիւն.*

2· – *Վարչութեան* 1991 – 1993 *տարեշրջանի գործունէութիւն՝ բարոյական եւ նիւթական.*

3· – *Հաշուեքննիչ մարմնի տեղեկատուութիւն.*

4· – *Քննարկում եւ վաւերացում.*

5· – *Մխիթեան վարչութեան եւ հաշուեքննիչ մարմնի ընտրութիւն.*

6· – *Առաջարկներ :*

Կիրակի, Մայիս 30,
«Հոգեգալուստի Տօն»

Պատարագ ժամը՝ 10–*ին Ալֆորվիլի Ս· Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ :*

Հոգեհանգստեան պաշտօն վախճանեալ վանահայրեր՝

ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ· ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ
ՇՆՈՐՀՔ ԱՐՔ· ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

ինչպէս նաեւ մեզմէ անդարձ բաժնուած աշակերտ, ուսուցիչ, խնամակալ եւ Դպրեվանքին ծառայողներուն հոգւոյն ի հանգիստ :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՊԵՐՃԵԱՆ
Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդ

Կիրակի, Մայիս 30, *ժամը* 20-*էն սկսեալ Ս· Խաչ Դպրեվանքի (Պոլիս)* 40–*րդ տարեդարձին առթիւ պարահանդէս մինչեւ առաւօտեան ժամը* 3

CHINA GORA
1, Place Confluent France-Chine,
94140 Alfortville

Նամակ ստացող ընկերներէն կը խնդրուի անպայման կապ հաստատել վարչութեան հետ որպէսզի հնարաւոր ըլլայ հաւաքաբար Փարիզ գալու դիւրութիւն ստեղծել եւ համապատասխան կարգադրութիւններ ընել : Մանաւանդ պարահանդէսին համար տեղերը պէտք է կանխաւ ապահովել :

Ամէն կարգի հարցի համար հեռաձայնել՝

Յ· Արտըչ
(1) 46 - 38 - 15 - 17 — 39 - 85 - 17 - 94
Ն· Գայան
(1) 30 - 21 - 15 - 15 — 48 - 93 - 79 - 34
Շ· Ջաման
(1) 45 - 29 - 26 - 14 — 46 - 42 - 70 - 51
Ժ· Գարակէօզ
(1) 43 - 76 - 35 - 21 — 43 - 76 - 46 - 38

Այն ընկերները որոնք պժուարութիւն ունին մասնակցելու սոյն համագումարին կը խնդրուի պէտք նամակով յայտնել իրենց մաղթանքները, տարեկան այս հաւաքոյթին բարոյապէս իրենց մասնակցութիւնը բերած ըլլալու համար : Բայց մենք յոյս ունինք որ մեր սիրելի եղբայրները բազմաթիւ ներկայութեամբ պիտի մասնակցին Դպրեվանքցիներուն օրուան :

Ս· ԽԱՉ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻ
ՓԱՐԻԶԻ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՅԻՍ 28

ՀԱՅ ՊԵՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀՈՒԶԱԿՄԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Ուրբաթ, Մայիս 28, Հայ Պետականութեան – (Մայիս 28, 1918) – Հռչակման Տարեդարձն է :

Այս առթիւ, Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 6–*ին երեկոյեան ժամերգութիւն կը կատարուի, որու աւարտին՝ Գոհաբանական Պաղատանք կ'ըլլայ Հայաստանի Անկախութեան հաստատութեան եւ բարգաւաճման համար :*

Sonia ACHDJIAN

a le plaisir d'informer ses amis et ses clients que dorénavant elle fait partie des agences SABERATOURS et SEVAN VOYAGES.

Vous pouvez la joindre à :
LYON : Tél. : 78. 60. 13. 66
PARIS : Tél. : 42 61 51 13.

U. G. A. B.

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
vous convie à

une SOIREE D'INFORMATION

«sur la situation de l'Arménie»
et *«sur les réalisations de l'UGAB en Arménie»*

Projection d'un film
Exposition de photos

le Jeudi 27 mai à 20 h 30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
M° Courcelles — Entrée libre –

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները· –

Պր· Փիէր Մասար 500, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Զարզավաթեան 2·500, Տէր եւ Տիկին Ժան Մինասեան 2·500, Պր· Կարապետ Գալասապալեան 200, Տէր եւ Տիկին Ղարիպեան 300, Տէր եւ Տիկին Ժ·Ն· Տիմոն 500, Պր· Ստեփան Տամլամեան 500, Տէր եւ Տիկին Տորք Տէր – Ցակոբեան 1500, Տէր եւ Տիկին Ցակոբ Կէվրէկեան 500, Պր· Սիմոն Քէօսէյեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժապ Աբէլեան – Պաղտասարեան 600, Պր· Արմենակ Մովսէսեան 200, Տիկին Սեդա Թահան 500, Տիկին Ալիս Զիլինկիրեան 150, Տիկին Ֆլորիտա Տիմոն 500, Տիկին Համբարձում Տիլսիզեան 100, Տէր եւ Տիկին Սերգօ Պէրպէրեան 2·000, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Պօղոսեան 300, Տիկին Էլիզապէթ Պիզպիզեան 400, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Էմմայեան 250, Պր· Համբարձում Զամուչեան 100, Տէր եւ Տիկին Վիգէն Սողոմոնեանց 500, Պր· Արմաւ Զորլու 400, Տիկին Իրիս Բարսեղեան 150, Պր· Ձէր Ֆրէնկեան 200, Տիկին Անի Աւետեան – Իզնատիոսեան 500, Տէր եւ Տիկին Նուպար Եոնճալը 100, Պր· Սերժ Մուրատեան 500, Պր· Սեպուհ Գարապետեան 250, Տէր եւ Տիկին Միհրան Տէրտէրեան 150, Տիկին Խօժէնի Մկրտիչեան 200, Տիկին Թասուհեան 1·000, Տէր եւ Տիկին Ցարեան Ցաղութիւնեան 2·000, Տէր եւ Տիկին Փիէր Ցակոբեան 500, Տիկին Մարի Աշվեհան 200, Պր· Միշէլ Ցակոբեան 1·000, Պր· Արթիւր Ճիրճիրեան 500, Տիկին Փրիսկիլա Քիւրկեան 250, Տէր եւ Տիկին Կրկկոսը Օհանեան 1·000, Պր· Րոլան Մարկոսեան 200, Տէր եւ Տիկին Արթին Սինանեան 100, Տիկին Մատլէն Սարեան 500, Տիկին Ազնիւ Գրիգորեան 100, Պր· Ազամ Աչճեան 150, Տիկին Ժանէթ Բժիշկեան 200, Տիկին Գէյէր Խաչիկեան 150, Տիկին Ժոզֆին Գարայեան 100, Տէր եւ Տիկին Արամ Ճրէնկեան 300, Տիկին Աթթա Սերոբեան 250, Տիկին Լիլին Մոսկոֆեան 100, Պր· Փօլ Լէպլէպիճեան 200, Տէր եւ Տիկին Հերվէ Նալպանտ 100, Տէր եւ Տիկին Մերտանեան 100, Տիկին Սոնիա Նալպանեան 150, Պր· Կարապետ Եսայեան 200, Տէր եւ Տիկին Ժ· Նազլըչեան 300, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Գէորգեան 300 Ֆր· :

(Շար·)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 27
JEUDI
27 MAI
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօդեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·070 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 18.070

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՓԱՐԻԶԷՆ ԼՈՆՏՈՆ ԱՆՑԱՒ

ՅՈՒՆԻՍ 3-ԻՆ
ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ
Է· ՊԱԼԱՏԻՒՐԻ ՀԵՏ

Հայաստանի վարչապետը՝ Հրանտ Բագրատեան որու կ'ընկերանան Տնտեսութեան նախարարը՝ Ամէն Եղիազարեան եւ Մորվրդարանի «Ֆինանսավարկային» հարցերու յանձնախումբի նախագահը Փարիզէն Լոնտոն մեկնեցան Զորեքշաբթի առաւօտ, Մայիս 26-ին, Մեծն Բրիտանիոյ կառավարութեան հրաւէրով: Իրենց կը միանայ, տեղւոյն վրայ, Արտաքին Նախարար՝ Վահան Փափազեան որ Աթէնք էր, Մայիս 24-էն ի վեր, (տե՛ս՝ «Յառաջ», Մայիս 18): Վարչապետն, Արտաքին նախարարը, Տնտեսութեան նախարարը Փարիզ կը վերադառնան Ցունիս 2-ին եւ Վահան Փափազեան տեսակցութիւն կ'ունենայ Ալէն Ժիւպէի հետ, ինչպէս նաեւ Հրանտ Բագրատեան՝ է· Պալատիւրի հետ:

Փարիզի մէջ, վարչապետ Հրանտ Բագրատեան եւ իր ընկերակիցները եկած էին մասնակցելու («Յառաջ», Մայիս 25) Հայաստանի վերաբերող Ժէ· 7-ի նախագահական ժողովին: Ժէ· 7, ինչպէս ծանօթ է աշխարհի եօթը ամէնէն հարուստ երկիրներու կազմակերպութիւնն է: Այս նիստին (Մայիս 24, 25) միակ օրակարգն էր՝ Հայաստան: Ժողովը կազմակերպած էր Համաշխարհային Դրամատունը եւ գումարուած Ալէնիւ ո'Իէնայի իր կեդրոնատեղին: Կը մասնակցէին նաեւ Ֆ8-ԷՄ-Ի (Միջազգային դրամական ֆոնտ), ՊԵՐՏ (Եւրոպայի զարգացման դրամատուն), Հաստարակապետութեան յանձնախումբը, ԻՖՍ-ն (Ինքերնէշընըլ Ֆայնընս Քորփորէյշն), Օ-Մէ-Տէ-Ը (Տնտեսական Զարգացման եւ Համագործակցութեան Կազմակերպութիւն), Միացեալ - Ազգերու զարգացման մարմինը եւ Ֆրանսա, Մեծն - Բրիտանիա, Գերմանիա, Ճափոն, Հոլանտա, Միացեալ - Նահանգները, Գանատա, Ռուսաստան: Հայաստանի նուիրուած օրակարգը կը ծանրանար պէսպէս առաջնահերթ ուժանիւթի վրայ, ընդհանուր քննութիւն Հայաստանի կարիքներուն, կացութեան տնտեսական եւ ուժանիւթի վերաբերող, գալիք ամրան պայմանները, մարդասիրական օգնութիւնը, դրամական վիճակը եւ անոր կապուած հարցերը, երկրին մէջ քուէարկուած եւ քուէարկուելիք օրէնքները, հողերու սեփականաշնորհման պայմանները, մէկ խօսքով Հայաստանի ընդհանուր հաշուեկշիռը կարենալ համապատասխան կարգադրութիւններ ընելու եւ որոշումներ տալու համար: Ժողովին մասնակցողները բաշխուած էին աշխատանքի երեք յանձնախումբերու մէջ (Հայաստանի վարչապետը կը մասնակցէր ուժանիւթի խումբին):

Հայաստանի վարչապետը խնամքով պատրաստուած զեկուցում մը տուաւ (հայերէն) յստակ պարզելով Հայաստանի ուժանիւթի, տնտեսական, ընդհանուր պատկերը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓՔՔ-ի ԲԻՒՐՕ ՉԻՆԵԱԼՆԵՐՈՒ խումբ մը Պինկհօղ - Էլաղըզ կառուցիչին վրայ թակարդ լարելով փակած է երթեւեկը ու ինքնութեան քննութիւն կատարած վախտադրամիջոցներու ուղեւորներուն: Անոնք այսպէս զնդակահարած են 31 զինուորներ ու 4 ճամբորդներ: Չինեալները առեւանգած են նաեւ 15 հոգի որոնց մէջ կան 8 զինուորներ: Թուրքիոյ Ներքին նախարարը յայտարարած է թէ ահաբեկիչները անպայման պիտի ձերբակալուին եւ թէ իշխանութիւնը վճռած է հարատեւեան Անատոլուն մաքրել անոնց տարածած սարսափէն:

մասնաճիւղ, չուրջ եօթանասուն տարիներու պատմութիւն մը ունի իր եռեւ, ոչ մէկ զոհունակութիւն պատճառեց այս տարի իր վարիչներուն: Հայ խաղացողներու չգոյութիւնն ալ պատճառ է որ ակումբին ապագայ գործնէութիւնը խնդրոյ առարկայ ըլլայ:

***

ՍԷՆ - Թ'ԱՆԹՈՒԱՆ՝ 10-ՐԴ

Միջերկրականի լիկին առաջնութիւնները ալ հասան իրենց աւարտին: Սէն - Թ'Անթուանի Հ· Մ·-ը 10-րդ է, 14 մրցակիցներու միջեւ: Վերջին արդիւնք՝ հաւասարութիւն Մարսէյլի մէջ Փիւժէի դէմ՝ 3 - 3:

Լիկի այս բարձրագոյն դասակարգը խճողուած է· վարչութիւնը պիտի որոշէ թէ որ ակումբները պիտի ընդունուին, Սեպտեմբերին, յառաջիկայ ախոյեանութեան մէջ:

***

ԻՍԻ ՊԱՐՏՈՒԱԾ, ԲԱՑՑ ԱԽՈՑԵԱՆ

Երբ մրցաշրջանը հասնելու վրայ է իր աւարտին, կը պատահին երբեմն անակնկալ ընկերակումներ: Այսպէս, Իսիի Հ· Մ·-ը պարտուած է կարժէ դաշտին վրայ՝ 5 - 1· երէք մրցման՝ Իսի յաղթած էր՝ 2 - 1:

Այս վերջին մրցման արդիւնքը չէր կընար փոխել Իսիի դիրքը՝ որ իր խմբակիին ախոյեանն էր առջի կիրակիէն սկսեալ·

(Շար·ը Գ· էջ)

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱՅԻՍ 26-ԻՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԴՐԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆ ՏՈՒԱԻ ԵՐԲԵԱԿ ԱՌԱՋԱՐԿԻՆ

Ինչպէս ծանօթ է Մայիս 26-ին է որ Հայաստան, Արցախ եւ Ադրբեջան պէտք է պատասխանէին երբեակ առաջարկին (Միացեալ - Նահանգներ, Ռուսաստան, Թուրքիա) որու զօրավիդ էր Սէ-Է-Սէ-Ը (Մինսկի խումբը) եւ Ապահովութեան Խորհուրդը: Այդ ծրագիրը պատրաստուած էր Մոսկուա Մայիս 13 - 14-ին եւ ընդհ· դիծերու մէջ կը նախատեսէր որ հրադադար մը հաստատուի եւ Մայիս 29-էն Ցունիս 3 հայկ· ուժերը պարպեն Քելբաջարի գօտին: Մայիս 29-ի (Շաբաթ) թուականը պէտք է սկիզբն ըլլայ զինուորական գործողութիւններու մեղմացման, օդային ուժերու եւ ծանր հրետանիի գործածութեան դադարին, ապա, Ցունիս 1-էն եւ 60 օրուան համար ամբողջական հրադադար պէտք է հաստատուի: Քելբաջարի պարպումին պիտի հսկեն միջազգային դէտեր («Յառաջ», Մայիս 20): Այս ծրագրին դէմ է որ Հ·Ց·Դ·ը մամուլի ասուլիս եւ ցոյց կազմակերպած էր վերերս, վերջինը քանի մը հազար (4-էն 5 կ'ըսուի) հոգի համախմբած էր Երեքշաբթի, Մայիս 25, կէսօրէ ետք, Ազատութեան հրապարակը ուրկէ գացած էին Գերագոյն Խորհուրդ, ապա կրկին Ազատութեան հրապարակ ուր ելոյթներ ունեցած էին զանազան անձեր: Նոյն առեն, ժամը 16-ին դռնփակ նիստ ունէր Գերագոյն Խորհուրդը ուր մէկ ժամ տեւող ելոյթ կ'ունենար նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան: Այդ դէպքին նախագահ Ռոնալտ Ռէյկըն կը շարունակուէր Զորեքշաբթի առտու (Մայիս 26):

Ստորեւ Հայաստանի Արտաքին նախարարութեան դրական պատասխանին բովանդակութիւնը·

26 Մայիսի 1993 թ·

«Հայաստանի Հանրապետութեան կառավարութիւնն իր համաձայնութիւնն է տալիս ՍԷ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի Մինսկի խմբի նախագահի, Ռուսաստանի Դաշնութեան, ԱՄՆ-ի եւ Թուրքիայի Հանրապետութեան կողմից ս· թ· Մայիսի 18-ի նախաձեռնութեանը: Հայաստանը պարտաւորւում է լիովին իրագործել իրեն վերաբերող կէտերը, ինչպէս ՄԱԿ-ի Անվտանգութեան խորհրդի հ· 822/1993 բանաձեւի կիրառման կապակցութեամբ նշուած է առաջարկում՝ յոյս յայտնելով, որ նոյնպիսի մօտեցում կը ցուցաբերեն Լեռնային Ղարաբաղի կոնֆլիկտի գլխաւոր կողմերը՝ Ադրբեջանն ու Լեռնային Ղարաբաղը»:

Նախքան այս պատասխանը, Արտաքին գործոց նախարարը՝ Ժիրայր Լիպարիտեան հարցազրոյց մը տուած էր (Մայիս 25) «Հայաստանի Հանրապետութիւն» թերթին, ուր նշելէ ետք թէ Հայաստան տակաւին պատասխան չէր տուած երրեակ առաջարկի այս 2-րդ տարբերակին, կը չեշտէր այն կէտերը զորս դրական կը նկատէր այս նոր նախաձեռնութեան մէջ: Ըստ իրեն դժուար թէ միջազգային հաւաքականութիւնը, ՄԱԿ-ը եւ ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ն ասոնցմէ աւելի զիջումներ ընեն: Նախաձեռնութեան հիմնական բովանդակութիւնն է, կ'ըսէ՝ «զինադադարը, իսկ Քելբաջարէն Լ· Ղարաբաղի զօրքերու նահանջը չպէտք է վերածել սկզբունքի հարցի, քանի որ Ղարաբաղը Ադրբեջանէն հողային պահանջ չունի եւ այնտեղ մտած է զուտ ռազմական տրամադրութիւններէ ելլելով»: Փոխ - նախարարին համաձայն մեծ տարբերութիւններ կան այս եւ առաջին անգամ ներկայացուած առաջարկներու միջեւ: Երկրորդ տարբերակը կը ներկայացուի որպէս Ապահովութեան Խորհուրդի թիւ 822 բանաձեւի իրագործման ձեւ եւ ունի իրաւական հիմք: Ժ· Լիպարիտեանի համար՝ եթէ կարելի ըլլայ այս նախաձեռնութեամբ հաստատել ռազմական գործողութիւններու դադրեցում, դժուար է պատկերացնել թէ ոեւէ մէկը պիտի ուզէ պատերազմը շարունակել:

× Մայիս 26-ին, Լիպերասիոն քանի մը տողով կ'ըսէր թէ Հայաստան պատրաստ է ՄԱԿ-ի 822 բանաձեւը ընդունելու, աւելցնելով թէ Լ· Տէր-Պետրոսեան դռնփակ հանդիպումէ մը ետք Բ· Ելցինի հետ այդ յայտարարութիւնը ըրած էր:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՌՈՆ - ԱԼՓԻ ՇՐՋԱՆ

Հաշուեյարդարի ժամանակ է Փութպոլի խումբերուն համար: Կան որ կը բարձրանան, ուրիշներ կ'իջնեն, կան ալ - մեծամասնութիւնը - որոնք կը մնան նոյն դասակարգին մէջ: Ռոն - Ալփ լիկի հանդիսանուն ակումբները կը պահեն իրենց դիրքերը, միջակ մրցաշրջանէ մը յետոյ:

Հ· Մ· Ը· Մ· Լիոն - Տէսին՝ որ մեծ տարբերութեամբ պարտութիւն մը կրած է կիրակի օր Պրոնի մէջ՝ 8 - 3, կը դասուի վերջնականապէս 6-րդ: Ցառաջիկայ Սեպտեմբերին, պայքարի մէջ պիտի մտնէ վերսին լիկի 3-րդ դասակարգին մէջ - Փրոմոսիոն տ'Օնիէօր:

Վալանսի Հ· Մ·-ին երրորդ կազմը կ'ապարտէ մրցաշարքը դասաւորումին 5-րդ գծին վրայ: Վերջին արդիւնքը՝ յաղթանակ մը Միզերիէօյի դէմ՝ 1 - 0:

Սեպտեմբերին, պիտի երեւնայ վերսին լիկի երկրորդ դասակարգին մէջ՝ Օնիէօր ռէժիոնալ:

Նահանգային առաջնութիւններուն մէջ, անկում Հ· Մ· Ը· Մ· Լիոն - Տէսնիի երկրորդ կազմին եւ վիճակի Հ· Մ·-ին համար: Ռոնի ախոյեանութեան մէջ, կ'իջնեն ասպիճան մը վար՝ Փրոմոսիոն տ'Իֆեսթլանս:

Վիճակի Հ· Մ·-ը՝ որ այդ անուան տակ եւ, անկէ առաջ, իբրեւ Հ· Մ· Ը· Մ·-ի

ՄԱՄՈՒԼ

«GRANDS REPORTAGES»

Spécial Paris

Այս ամսաթերթին Ցունիսի թիւին մէջ (137) մէկ էջնոց նկարը կայ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին պատարագի առեն, որուն կ'ընկերանայ սա ինքնաստիպ բացատրութիւնը· - «Հայոց եկեղեցւոյ մէջ, պաշտամունքը կը համախմբէ Սիիւռը միշտ շատ կապուած իր հողին, ինչպէս կը փաստէ, Փէռ - Լաշէզի մէջ զօրավար Անդրանիկին արձանը»···:

Կապը, եկեղեցիէն Փէռ - Լաշէզ չատ յստակ չէ, բայց, հարկ է չզարմանալ հանրաբար, քովի էջին վրայ ալ «Արարատի որդիներ» խորագրուած ամփոփ տեղեկատուութիւն մը կայ որ անշուշտ Ալֆոր-վիլով կը սկսի (Հայերու քաղաք - մայրաքաղաքը) եւ որմէ կը տեղեկանանք նաեւ թէ «Հայաստան Ֆրանսայի տուեր է մեծ պատմիչ մը՝ Ֆլեման Լեվէխոս» (որ ինչպէս ծանօթ է Ցոյն է): Կը յիշուի Արմէն Լիւպէնը (Շահան Շահնուր) ու կըսկսի առեղծուածային հաստատում մը· - «Փէռ Լաշէզի գերեզմանատունը, հարկ է տեսած ըլլալ զօր· Անդրանիկի ձիաւոր արձանը հասկնալու համար Հայերու փառքումը նախնեաց հողին»:

Ցարդ, չէինք անդրադարձած որ այդ ձախող արձանը Հայերու անճաշակութենէն զատ կրնար որեւէ այլ տպաւորութիւն ներշնչել, բայց, քանի որ յանդգներ է փոխանցել Հայոց սիրոյն պատգամը իրենց հողին հանդէպ, ըսելիք չի մնար···:

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ԵՐԱՇԽԻՔՆԵՐԸ

Տարիէ մը ի վեր Ղարաբաղը պաշտօնական ներկայացուցիչ ու ներկայացուցչական գրասենեակ ունի Երեւանի մէջ: Մնայուն ներկայացուցիչ նշանակուած է Մանուէլ Սարգսեան: Այս քայլին անհրաժեշտութիւնը զգացած է Ղարաբաղի հանրապետութեան նոր իշխանութիւնը, տեսնելով որ անիշխանութեան պայմաններուն մէջ, նոյնիսկ հանրահաւաքներու ընթացքին ղարաբաղցի երեսփոխանի մը ներկայութիւնը բաւարար կը նկատուէր որ քաղաքական որոշումներ տրուէին: Այսօր առաջքը առնուած է նման երեւոյթներու երբ ինչպէս որեւէ պետութիւն՝ Ղարաբաղի հանրապետութիւնն ալ իր պաշտօնական բաները ունի Երեւանի մէջ: Մ. Սարգսեան կ'ըսէ թէ բացուած ներկայացուցչութիւնը կը վայելէ միայն քաղաքական լիազօրութիւններ եւ ինք ալ միայն այդ մարզի հարցերով կը զբաղի:

Գրասենեակին գործունէութեան ու իր պաշտօնավարութեան առաջին տարեդարձը նշելու համար հայաստանեան մամուլէն «Ազգ» (Մայիս 7) եւ «Երեկոյեան Երեւան» (Մայիս 8) թերթերը հարցազրոյցներ հրատարակած են Մ. Սարգսեանի հետ:

Անոնցմէ առաջինը կատարուած է Ցաւկոր Ասատրեանի, երկրորդը՝ Ռ. Աւետիսեանի կողմէ: Առաջինը կը ծանրանայ Հայաստանի հետ յարաբերութիւններու, ներկայացուցչական հարցերու վրայ: Ի պատասխան Հայաստանի հանդէպ կեցուածքի, փոխ - յարաբերութիւններու մասին, Մ. Սարգսեան կ'ըսէ. – «Մեր սկզբունքներից մէկն այն էր որ թոյլ չտրուի որ պէսզի Ղարաբաղի հարցը դառնայ շահարկման առարկայ: Երկրորդն այն է որ Հայաստանի ներքին խնդիրներին չմիջամտենք»: Ղարաբաղի ներկայացուցիչը կը վստահեցնէ թէ այս մօտեցումը իրենք մինչեւ վերջ կը պահպանեն, «միայն թէ պէտք է որ Հայաստանն էլ մեզ վերաբերի ոչ թէ որպէս տարածքի, այլ պետութեան»: Ան կ'աւելցնէ նաեւ թէ արդէն յաջողած են կեդրոնացնել եւ մեծ նաչնորհել Ղարաբաղի միջազգային դրդրագրութիւնը: Ուրախալի է կարդալ որ «այցելելով Հայաստան շատ միջազգային կազմակերպութիւնների ներկայացուցիչներ ու խաղաքական դէմքեր այցելում են, ցանկանում իմանալ Ղարաբաղի կարծիքը»: Այս երեւոյթը եզրակացնել կուտայ Մ. Սարգսեանի թէ «թէեւ իրաւաբանօրէն ճանաչցուած չենք, բայց գործնականում բոլորն օգտւում են մեր ծառայութիւններից: Այժմ նրանց համար շահաւէտ է օգտուելը: Մի գուցէ կը գայ այն պահը երբ շահաւէտ կը դառնայ նաեւ մեզ ճանաչելը»:

Ցեղոյ ան պատասխանելով միջազգային առեւնններու մէջ Ղարաբաղի ներկայութեան հարցին, յատկօրէն կը չեշտէ. «Ղարաբաղի անունից միայն Ղարաբաղը կարող է խօսել: Որովհետեւ մենք ենք մեր տարածքում կուռւմ եւ մենք էլ պէտք է մեզ պաշտպանենք բոլոր դիւանագիտական առեանններում»:

Նոյնն է պարագան Ադրբեջանի հետ յարաբերութիւններու. իրենք քանիցս դիմած են Բաքուի, ըսելով որ եթէ կան հարցեր, կարելի է երկուքով պարզել, քանի որ ինչպէս ան կը ճշդէ. – «Մենք ենք կուռւմ, այլ ոչ թէ Հայաստանի բանակը»: Գալով այդ բանակին «դժուար է անգամ պարզել թէ որտեղ է այն սկսւում եւ որտեղ վերջանում: Որովհետեւ այդ բանակը ողջ ազգն է, մեծից մինչեւ փոքր: Ուստի Ղարաբաղի բանակը ոչ մի կերպ չի կարող հաշուի նստել Հայաստանի կարծիքի հետ, էլ չեմ ասում ուրիշների, եթէ այդ կարծիքը ինչ – որ տեղ հակասում է Ղարաբաղի շահերին»:

Հարցազրոյցներու երկրորդը կատարուած է Մ. Սարգսեանի Ղարաբաղ երթուդարձէն ետք. Ան երեւանէն Ստեփանակերտ մեկնած է տարուան մը գործունէութեան հաշուետուութիւնը ներկայացնելու: Ր. Աւետիսեան առաւելաբար զայն կը խօսեցնէ Ղարաբաղի կացութեան մասին. առաջին պատասխանը կը սկսի հետեւեալով. – «Պետութիւնը կայանում է, ձեւաւորւում է եւ ուժ հաւաքում նրա գլխաւոր չեճարանը՝ բանակը որն աչքի է ընկնում իր կազմակերպուածութեամբ ու մարտունակութեամբ: Բանակային կառուցուածքներում են ընդգրկուած կուռւոլու ընդունակ բոլոր տղամարդիկ: Շատերը ոչ միայն կուռւմ են, այլեւ մարտերից, հերթապահութիւններից ազատ ժամերին մասնակցում գիւղատնտեսական աշխատանքներին»: Ապա կը յաջորդէ դոհունակութիւն պատճառող երկրորդ կէտ մը. «արդէն սկսուել է Մարտակերտի ազատագրուած գիւղերի վերաբնակեցումը: Մարդիկ վստահօրէն վերադառնում են իրենց գիւղերը, կարգի բերում տներն ու տնտեսութիւնները, մասնակցում պայքարին»: Այս մասին հայաստանեան լրատուիւններն ալ տեղեկացուցած էին, նախ տալով 3000-ի թիւը, ապա վերջերս յայտնելով թէ Հայաստան ապաստանած բազմութենէն վերադարձողներու թիւը 15 հազարի հասած էր: Անոնք կ'երթան վերատին չէնցնելու ազատագրուած գիւղերը. կարգի կը բերեն տուներն ու տնտեսութիւնները, կը մասնակցին պայքարին: Ըսելէ ետք թէ անվտանգ բոլոր հողատարածքներուն վրայ ցանուած են մեծ մասով հացահատիկներ, ուշադրութիւն կը դեղրոնացուի մրգատուներուն, Մ. Սարգսեան հետեւեալ խօսքերով կը խտացնէ տեղեկատուութիւնը. – «Ղարաբաղցին յոյսը չի դնում ուրիշների, մասնաւորապէս մարդասիրական օգնութեան վրայ: Նա լաւ գիտի որ իր հոգսը ինքը պիտի հոգայ եւ հոգում է»:

Պատերազմական նիւթին մասին բացուած փակագիծին մէջ տեղ գրաւած են երիտասարդ ներկայացուցչին հետեւեալ արտայայտութիւնները. – «Ինքնաիշխանութիւն ունեցող պետութիւնը չի կարող հաշտուել իր տարածքների գերութեան փաստի հետ: Մենք դեռ թշնամու ձեռքին գտնուող բնակավայրեր ու տարածքներ ունենք եւ պիտի ազատագրենք»: Այս հաստատակամ ընթացքը քիչ անդին չծաւալելի օրինակով մը կը բացատրուի, երբ զրոյցին վերջին հարցումը կ'առնուի Մարտակերտի ամբողջական ազատագրումին: Մ. Սարգսեանի համար յարմարագոյն ժամանակի հարց է տալիկ. «Շուշին, Լաչինը, Քելբաջարը գրաւուել են զարմանալիօրէն բիչ կորուստներով: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ յարձակման պահը ճիշդ է ընտրուել» կը բացատրէ Ղարաբաղի ներկայացուցիչը: Ապա կ'աւելցնէ. – «Մենք այնքան մարդկային ռեսուրսներ չունենք որ դիմենք ռիսկի: Դրա համար այս կամ այն գործողութիւնը ձեռնարկելիս ձգտում ենք գտնել ամենանպատակաուղիղ պահը: Մարտակերտի ազատագրման ճիշդ պահն էլ կը գայ»:

Ղարաբաղի մասին ճակատագրական որոշումներու այս օրերուն կրկնակի կարեւորութիւն կը ներկայացնեն Մ. Սարգսեանի արտայայտութիւնները: Ղարաբաղի հանրապետութիւն մըն է որուն «անկախութեան երաշխիքները այսօր ապահովի շատ են ու կայուն քան մէկ տարի առաջ»: Նոյն մօտեցումը յայտնած էր նաեւ Ղարաբաղի Մշակոյթի նախարարը երբ փարիզ կը գտնուէր: Այս արդիւնքին մէջ մեծ է դերը ժողովուրդին վճռակամութեան, տոկալու չարքաշութեան ու նաեւ առնուած տեղին քաղաքական քայլերուն: Լսկան է որ այս ազդակները չպակսին մինչեւ վերջնական նպատակին իրագործումը որուն մասին այնքան վստահութիւն կը յայտնէ Մ. Սարգսեան:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՆԻԺՆԻ-ՆՈՎԿՈՐՈՏԻ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐԸ

Նիժնի – Նովկորոտ Ռուսաստանի Գ. մեծ քաղաքն է. Ներկայիս վերածուած է Ամերիկայէն հասած միխոնարներու մրցակցութեան բեմի մը: Հոն կը հանդիպին մորմոններ, մկրտչականներ, աւետարանականներ, զանազան աղանդներու ներկայացուցիչներ, իրենց աղդեցութեան գօտին տարածելու համար:

Անոնցմէ մէկն է Թոնի Ֆոսթըր. 35 տարեկան է Աւետարանական Եկեղեցիին այս քարոզիչը որ Լուիզիանայէն անցեալ ամառ եկած է Ռուսաստան: Իրեն նման Միացեալ – Նահանգներէն հոն հաստատուածներ կան նաեւ Եհովահէն որ մորմոններու կեդրոնավայրն է, եւ ուրիշներ:

Ամերիկացի մարզորաները 20 – 40-ական թուականներուն ալ ուշադրաւ գործունէութիւն ունեցած են Ուկրանիոյ եւ Բելառուսիոյ մէջ երբ տակաւին այդ երջանները խորհրդայնացած չէին: Երբ Ստալին ձեռք անցուց այդ երկրամասերը, հոն հաստատուած ամերիկացի կրօնաւորները ճնշումներու ենթակայ եղան, մեծ մասը աքսորուեցաւ: Այդ է պատճառը որ աքսորուած որոշ խումբեր իրար գտան Նիժնի – Նովկորոտի մէջ: Այսօր, երբ նորերը կը հանդիպին ազատական ժողովրդավարութեան մը մթնոլորտին նպաստաւորուած, կուգան աշխարհական այլ «միսիոնար»ներու ընկերակցութեամբ. անոնք օրինակի համար, միասին կ'ըլլան «Փիսքորվօ» կոչուած կազմակերպութեան անդամներուն որոնք չեն անտեսած նաեւ Հայաստանը:

Նիժնի – Նովկորոտ համայնավարութեան ամրոցն էր երջանին փակ էր օտարականներու. ներկայի հոսքը երջանի փոխ կառավարիչին կողմէ կը բացատրուի անով որ համայնավար գաղափարաբանութիւնը 70 տարի փոխարինեց Աստուածը. ան ինքնին գրեթէ կրօնք մըն էր: Այսօր անոր անկումով ստեղծուած պարապն է զոր կ'ուզեն լեցնել ամերիկացի կրօնաւորները: Ցետոյ կայ նաեւ այն պարագան որ այդ հոսանքները կը գոհացնեն հաղորդակցութեան պահանջքն ալ որուն անհաղորդ կը մնայ Օրթոտոքս Եկեղեցին: Նոյն կարծիքը կը բաժնէ քաղաքին կրօնական պատասխանատուն ալ. Օրթոտոքս Եկեղեցին տակաւին տիրապետութեան տակ է երեց սերունդի կրօնաւորներու որոնք միշտ կարող չեն ըլլար պատասխան գտնելու ժամանակակից հարցերու եւ հարցումներու:

Ամերիկեան աղանդներու ծէսերը նուազ ձեւապաշտ են ու յաջողութիւն կը գըտնեն: Անցեալ ամառ զալստեանական եկեղեցիի կրօնաւոր մը զանգուածային մկրտութիւն մը կատարած է Վոլկայի մէջ որուն մասնակցած են երկու հազար հոգի: Սակայն ամէնը նոյն յաջողութիւնը չեն գտներ. մինչ աւետարանականները 350 հետեւորդ ունեցած են, մորմոնները հազիւ 25 հետեւորդ կրցած են հաւաքել: Կրօնատեսը օրթոտոքս եկեղեցիին տեսանկիւնէն գաղութարարութեան քայլ մը կր կատարէ աղանդներու գործունէութիւնը: Շրջանին մէջ բացուած են 178 Օրթոտոքս Եկեղեցիներ, մինչ 489 հատ ալ պարապ կը մնան, կամ կը գործածուին որպէս մթերանոց, դիւերային գրասենեակ, եւայլն: Կրօնաւորներու թիւն ալ անբաւարար է. երկու միլիոնոց քաղաքին մէջ 15 է միայն անոնց թիւը: Կան հաւաքավայրի, նիւթական դժուարութիւններ. մետրոպոլիտը կ'ըսէ որ մինչեւ վերակառուցում տարեկան 1,4 միլիոն ռուբլի կը ստանային խաղաղութեան հիմնարկէն, իսկ հիմա կոպէկ մը անդամ չի տրուիր:

Այս կացութեան պէտք է աւելցնել աբեմտեան վարդապետութիւնները իբրեւ ցուցած տեղական խումբերու դոյութիւնը: Ու մինչ ծերուկ կրօնաւորները օրթոտոքս եկեղեցիներու պերեզմանային լռութեան մէջ կը խաչակնքեն, աւետարանականները չարաթը երկու պատարագ կը մատուցանեն լոյսի եւ ձայնի սարքաւորումներէ օգտուելով, երգչախումբերով ու ալելուիաներով: Մեծ մայրիկները անոնց կ'առաջնորդեն իրենց թոռնիկները ուր եթէ նոյնիսկ անոնք բան չեն հասկնար կատարուածէն, մեծապէս կր տպաւորուին արարողութենէն որ տեղի կ'ունենայ Երիտասարդութեան ու մարզական թատրոնին հակայ ամփիթատրոնին մէջ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏԱՆ 17-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – («Ցառաջ»). – 17-րդ տարին վայլալով, չըլլապատած հաւատարիմ բարեկամներէ, բաղմաթիւ միութիւններու ներկայացուցիչներէ, անձնաւորութիւններէ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը, հայկերոյթով մը նշեց իր հիմնադրութեան տարեդարձը, Մայիս 15-ին:

Ձեռնարկը վայելեց պատուոյ նախագահութիւնը՝ Տէր եւ Տիկին Վարուժան Մինասեանին: Ապնիւ զգացումներով եւ վեհանձն սրտով հայ ընտանիք մը որ դիտի ներկայ ըլլալ զաղութէն ներս հոն, ուր հաւաքական չահերը, ազգային արժանապատուութիւնը կը պահանջեն: Վարուժան Մինասեան յարգուած անձնաւորութիւն մը, ծանօթ վաճառական մըն է Մարսէյլի մէջ:

Հայկերոյթը խնամքով եւ ճաշակով պատրաստեց Հայ Մշակոյթի Տան Տիկնանց Միութիւնը: Հարաւային Ֆրանսայի համար Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդը՝ Տարօն Եպիսկոպոս ձեռնճեան օրհնեց սեղանները: Ներկայ էին՝ Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեան, Շահան Ս. Քահանայ Տէտէեան, Նշան Ծիշ. Քահանայ Գուլումճեան: Բարեկամական մասնակցեցան ձեռնարկին Պուչ – Տի-Ռոնի նահանգի ընդհանուր Խորհուրդի վոխ – նախագահը՝ Ալէն Տրքան եւ Միջազգային Յարաբերութիւններու պատասխանատու՝ Պրիս Տիւսիւզօ:

Երեկոյթը ընթացաւ համակրելի մթնոլորտի մը մէջ որուն սատարեց նուագախումբը իր մեղմ երաժշտութեամբ եւ մասնաւորապէս Ջութակահարի մասնակցութեամբ:

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան նախագահը՝ Կարօ Յովսէփեան տարեդարձի մը ոգեւոր մթնոլորտին յանդիման խօսքի ընդորման մէջ ընդհակալութեան եւ երախտագիտութեան խօսքեր արտասանեց: Շնորհակալութիւն ներ ուղղեց ներկաներուն, որոնք ըսաւ տարին ամբողջ իրենց հետաքրքրութեամբ եւ վստահութեամբ նեցուկ են վարչութեան: Երախտագիտութիւն ուղղեց բոլոր անոնց որոնք տարիներու ընթացքին ծրագրեցին, ստեղծեցան, իրագործեցին եւ անցան: Անոնք, ան ելցուցք, կը կազմեն բարոյական անգնահատելի դրամագլուխ մը: Այսպէս ոգեկոչեց յիշատակը եւ վաստակը Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան հիմնադիր նախագահուհի՝ Հայկուհի Շալճեանին որ հրաժեշտ առաւ տարուան սկիզբը: Ապա, Կարօ Յովսէփեան չարունակելով չեշտեց Սփիւռքի մէջ այսօրուան մեր տարած գոյապայքարին դժուարութիւնները երբ, ըսաւ, մեր աւանդական արժէքները որոնք դիմագիծ, նկարագիր եւ պատմութիւն տուին Սփիւռքին կր սահին մեր ոտքերուն տակէն եւ առանց հերթին՝ լեզուն եւ անոր կապուած բոլոր մշակութային եւ ազգային հարստութիւնները: Հայաստանը իր պատմութեան ընթացքին, աւելցուց, կրնայ օգնել Սփիւռքին այս տեսակէտն պայմանաւ որ մեր գաղութները ըլլան կազմակերպուած ու հզաղրին դուրգուրալէ իրենց ինքնութիւնը բնորոշող, կազմող եւ պահպանող հաստատութիւններուն վրայ՝ դպրոց, եկեղեցի, Մշակութային եւ Ազգային Տուներ, մամուլ եւայլն...: Եւ փոխադարձաբար ալ, այն ատեն, Սփիւռքի օժանդակութիւնները Հայաստանին կրնան աւելի ազդու:

Օրուան պատուոյ նախագահը Տէր եւ Տիկին Վարուժան Մինասեան յայտնեցին իրենց շնորհակալութիւնները իրենց ընծայուած ուշադրութեան եւ պատիւին համար: Ընդգծեցին Հայ Մշակոյթի Տան տեղը եւ դերը Մարսէյլի հայ գաղութի ազգային կեանքին մէջ թուելով Հայ Մշակոյթի Տան կարգ մը կարեւոր ձեռնարկներ եւ իրագործումներ, ու մաղթեցին նորանոր յաջողութիւններ եւ գոհունակութիւններ:

Շահան Ա. Քահանայ Տէտէեան որ առջին օրերու վկաներէն է Հայ Մշակոյթի Տան կեանքին եւ գործունէութեան առաւ վարչութեան անդամներու զովեստի ազդու, յարաւեւ ճիգերը, ար-

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԷՒԼԻԶ ԳԱՎՈՒՔՃԵԱՆ–ԱՅՎԱԶԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Էվիզ Գաւուքճեան – Այվազեան գրականութեան մրցանակի դատակազմը քննեց 1991 – 1992 տարեշրջանի համար ներկայացուած գրքերը եւ առաջին մրցանակի արժանի նկատեց պարակահայ բանաստեղծ՝ Արմանոի «Մատեան սիրոյ եւ խորհուրդի», «Դարավերջի սարսուռներ» հատորները, ինչպէս նաեւ այժմ ամերիկաբնակ բանաստեղծ՝ Ժաք Ճակոբեանի ամբողջական վաստակը, իր «Տէր Զօր դեղին», «Հայագոյն» եւ «Հողաշնչում» հատորներուն ընդմէջէն:

Իւրաքանչիւր մրցանակակիր կը ստանայ 3000 ֆր.ի պարգեւը:

ԷՒԼԻԶ ԳԱՎՈՒՔՃԵԱՆ – ԱՅՎԱԶԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԻ ԴԱՏԱԿԱԶՄ

ժանիքները, բծախնդրութիւնը միշտ արձր պահելու հայ մշակոյթի ջահը վառակրեպելով որակ ունեցող ձեռնարկներ, վայելելով վարկ ու վստահութիւն գաղութէն ներս թէ այլ շրջաններու մէջ:

Սիմոն Ասատեան, «17–րդ անդամ» ըլլալով երգեց «Տըղէ Եարան»ը ի գոհունակութիւն բոլորին եւ մասնաւորապէս հայ Մշակոյթի Տան Վարչութեան անդամներուն որոնց ակնածանքը կը վայելէ: Ալեքսան Պապայեան՝ Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան նախագահր անգամ մը եւս յայտնեց իր Միութեան նեցուկը որ, ըսաւ, միշտ Հայ Մշակոյթի Տան լուրջ գործակցութիւնը գնահատած է եւ այս առթիւ յայտարարեց իր միութեան կողմէ հինգ հազար ֆրանքի նուիրատուութիւն մը: Ցաջորդեցին այլ ինքնաբուխ նուէրներ, որոնց գանկը կազմանք առանձին:

Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեան չնորհաւորեց Հայ Մշակոյթի Տան այս նոր հանգրուանը, չեչոյը դրաւ մշակութային հաստատութիւններու ընծայած կարեւորութիւնները վրայ որպէս առաջնահերթ ազգակ հարազատ ինքնութեան մը կերտումին մէջ: Մաղթեց յարատեւութիւն, կորով եւ խանդավառութիւն շարունակելու համար աշխատանք մը սկսած 17 տարի առաջ եւ կոչուած այլ 17 եւ աւելի տարիներ տեւելու ի սպաս հայ գաղութական մեր կարիքներուն:

Երեկոյթը չարունակուեցաւ նուագով, երգերով եւ խմբական պարերով:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ «ԻՄԱՄ ՀԱԹԻՊ»Ի ԿՂ ՎԵՐԱԾՈՒԻ

«ՄԵՆՔ ԱՑՍ ՇԷՆՔԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻ ԸԼԼԱԼՆ ԻՍԿ ՉԷԻՆՔ ԳԻՏԵՐ...»

ԿԸՍԷ ԿՐԹԱԿԱՆ ՏՆՕՐԷՆԸ

«Էօզկիւր Կիւտէմ» թերթի երկու թղթակիցներ, Հասան Տէքէր եւ ձէնկիզ Թաչ Մայիս 7–ի թիւին մէջ կը հաղորդէին թէ Էլազըղի Մատէն գիւղաքաղաքի մէջ հին հայկական եկեղեցի մը այսօր կ'օգտագործուի որպէս «Իմամ Հաթիպ» վարժարան: Շէնքը մինչեւ 1989 գործածուած է որպէս կառավարական Շէնք, այդ թուականէն ասդին ալ կը գործածուի իբրեւ դպրոց, ուր ներկայիս կ'ուսանին 387 աշակերտներ: Մատէնի Կրթական Մասնաճիւղի տնօրէն Շինասի Էրտէմ թղթակիցներուն հարցումներուն պատասխանած է եւ յայտնած է որ եթէ կան մարդիկ որոնք այսօր չեն ուզեր որ այդ շէնքը գործածուի որպէս Իմամ Հաթիպ վարժարան, այդ անձերը անպայման Հայեր ըլլալու են:

Երբ շէնքին հեռուէն կը նայուի, արդէն յայտնի կը դառնայ որ շէնքը հին կառոյց մըն է: Այս շէնք գիւղաքաղաքի միւս կառոյցներէն անմիջապէս կը զանազանուի, չինութեան մէջ գործածուած կարմիր եւ դեղին քարերու պատճառով: Կ'ըսուի որ այդ քարերը իրարու հետ չաղախուած են աւազի, հաւկիթի կճեպի, հաւկիթի դեղնուցի եւ կիրի խառնուրդով մը: Տեղացիները բացարձակապէս չեն գիտեր, թէ ո՞ր թուականին կառուցուած է այդ շէնքը: Էլազըղի պատմութեան նուիրուած գիրքերը չեն յիշատակած այս շէնքը: Տիար-պաքըրի Պատմական ու Բնական Գեղեցկութիւններու Պաշտպան Խորհուրդի անդամներն ալ կը յայտնեն թէ այսպիսի շէնքի մը արձանագրութիւնը չկայ իրենց մօտ, այդ պատճառաւ իսկ շէնքը պաշտպանութեան տակ առնուած չէ:

Գիւղաքաղաքի երէց բնակիչներէն Իսրահիմ Սէվէր կը յիշեցնէ թէ այս շէնքը մինչեւ 1989 գործածուած է իբրեւ կառավարական շէնք: Երբեմն դուրսէն եկողներ այս շէնքին մէջ նամազի աղօթք ալ կը կատարեն: Կրթական տնօրէն Շինասի Էրտէմ իր կարգին կ'աւելցնէ որ պիտի չարունակեն շէնքը գործածել որպէս կրօնական դպրոց, ուր 387 աշակերտներ կ'ուսանին: «Այս շէնքին մասին ուսումնասիրութիւն չենք կատարած: Ինչո՞ւ կ'առարկեն մեզի դէմ, իրաւ մահմետական մը այսպիսի առարկութիւն մը չըներ: Հակազդեցութիւն ցոյց տուողները անպայման Հայ ըլլալու են: Մենք այս շէնքին եկեղեցի ըլլալն իսկ չենք գիտեր» կ'ըսէ Կրթական Տնօրէնը:

Իմամ Հաթիպ վարժարանի տնօրէն Ահմէտ Պուղլան ալ կ'ըսէ թէ շէնքին իրեւ դպրոց օգտագործումը շատ բնական է եւ իբր օրինակ ցոյց կուտայ Այա Սոֆիա մզկիթը:

ԵՐԵՒԱՆ ՓԱՐՁ ՔԱՂԱՔ

ՎԱՐԴԱՏՕՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Վարդատօնը՝ նուիրուած Սայեաթ – Նովայի, 1914–էն ի վեր աւանդաբար կը տօնուէր Թիֆլիս, Մայիսի վերջին կիրակին: Նկատի առնելով Վրաստանի անկախ յայտնի վիճակը, այս տարի առաջին անգամ ըլլալով ան տօնուած է Երեւան, հազարաւոր հանդիսականներու, որոնց կարգին դրողներու, մշակոյթի գործիչներու ներկայութեան:

***

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ»

Երեւանի մէջ լոյս տեսած է ճարտարապետութեան դոկտ. վրոփ. Վարազդատ Ցարուխիւնեանի «Հայկական ճարտարապետութեան պատմութիւն» գիրքը: Հոն տեղ գտած են հայկական քաղաքաշինութեան եւ ճարտարապետութեան տարբեր հանդրուանները՝ անցեալէն մինչեւ մեր օրերը:

***

ՌՈՒՍ – ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Վրաստանի, Լատվիոյ, Բելառուսիոյ հետ գործակցութեան միութիւններէ ետք, Ռուսաստանի Արդարադատութեան նախարարութեան մօտ արձանագրուած է ռուս – ադրբեջանական բարեկամութեան միութիւնը:

***

«ՏԱՐՕՒԱՆ ԼԱԻԱԳՈՑՆ ԿԱՄ ՄԵԾ ՀԱՅՑ»

«Հայաստանի Հ. Ց. Դ.»ի պաշտօնաթերթ «Դաշնակցութիւն»ը «Տարուան լաւագոյն կամ մեծ Հայ»ու մրցանակը շնորհած է Անգլիոյ Լորտերու ժողովի փոխ – նախագահ Ք. Քոքսի: Անցեալ տարուան մրցանակակիրն էր Րաֆֆի Յովհաննէսեան:

***

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԳՈՐԾԱՐԱՐԻՆ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԸ

Փոխ – նախագահ Գ. Ցարուխիւնեանի մօտ տեղի ունեցած ընդունելութեան ընթացքին ամերիկացի ծանօթ գործարար Ճոն Հանթսման յայտնած է թէ Հայաստանի մէջ չինարարական կառոյցներու

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ԴՐԱԽՏՆԵՐԸ

Որքան ալ դրամական դրախտներու աւանդական պատկերը չունին – հնդկկուզենիներ, կասկածելի աղբիւրներէ գոյացած գումարներ եւ օրէնքի, կանոնի բացակայութիւն–, եւրոպական դրամական արտերկրային կեդրոնները մեծ մասով լաւ վիճակի մէջ են: Այս մարզը նոյնիսկ բեմ է աշխոյժ մրցակցութեան մը, որ յաւելեալ հնարամտութիւն կը պարտադրէ Զուրիխերիոյ, Լիւքսէնպուրկի եւ Լիխթէնշթայնի նման աւանդական անուններուն, որպէսզի կարենան պահպանել իրենց յաճախորդները: Այս վերջինները օրէ օր աւելի կը դրաւուին նոր գօտիներու ներկայացուցած առաւելութիւններէն: Նոր գօտիները կը կոչուին Տապլին կամ ձիպարալթար: Զուիցերիա, յայտնապէս, տակաւին մտահոգութեան չատ պատճառ չունի. տուեալներու համաձայն, իրենց երկրէն դուրս գումարներ պահողներու չուրջ կէսին նախընտրածը երկիրն է ան: Լիւքսէնպուրկ եւս այս տեսակի բազմաթիւ յաճախորդներ կը չարունակէ ունենալ յատկապէս չնորհիւ աչխարհագրական դիրքին ու մէջազգային աւանդութիւններուն: Այսուհանդերձ, աւելորդ չէ անոնց համար եւս որ գործի անցնին: Մանաւանդ, 80–ական թուականներու քանի մը գայթակղութիւններ որոշ չափով կասկածի ենթարկած էին անոնց համբաւը, ինչ որ կրնայ վարանումի մատնել յաճախորդները: Այս գայթակղութիւններէն են Լիխթէնշթայնի մէջ Մաքսուէլի խնդիրը, կասկածելի գումարներ պաշտօնականացնելու Զուիցերիոյ առընչուած ամբաստանութիւններ եւայլն: Պէտք չէ մոռնալ նաեւ որ միջազգային իրաւագիտական տեսանկիւններու նման հարցերու մասին կատարուած հետազննութիւններու գործակցութիւնը արդէն մասամբ վերցնել տուած է դրամատնային աւանդական գաղտնապահութիւնը:

Կան արտերկրի հաչիւներու այլ կեդրոններ ալ ինչպէս Քարախպեան կղզիները որոնք կը յատկանչուէին կանոնադրութեան կատարեալ բացակայութեամբ. սակայն ներկայիս աւելի զգալի է մասնագիտացումի չանք մը. իւրաքանչիւր կեդրոն կը ընորոչուի իր մասնագիտութեամբ: Սմկնուն հասարակած է անչուչտ, արդիականութիւնն ու հարկային առաւելութիւնները:

դործատան մը չինութեան կը ձեռնարկէ: Ան փափաք յայտնած է նաեւ Հանրապետութեան հետ գործակցելու՝ նաւթամթերքներու արտադրութեան, ինչպէս նաեւ ջուրի եւ հանքային ջուրի արտադրման բնագաւառներուն մէջ:

ՍԻԼԻՀՏԱՐԻ ՊԱՐՏԷԶՆԵՐԸ

ՋԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՄԱՆԶ ԸԼԼԱՑԻ

– Հի՛չ (1) դուչեց ան սրտնեղած. յետոյ ինձ խօսեցաւ չէրքէզի մը մասին, որ խումբ մը համախոհներով ուզեր էր սուրբ Հաչիսը սպաննել, վրէժը լուծել դաւանութեամբ սպանուած Միհտատ վաչային, որուն նպատակը եղեր էր կարգ ու կանոն հաստատել երկրին մէջ, օրէնքով պահել բռնապետութիւնը: Այդ չէրքէզը չէր յաջողած, որովհետեւ իր համախոհները վերջին պահուն մատներ էին պինդը: Ան բռնաւեր ու գլխատուներ էր: Ու յանկարծ Տիգրան մօրեղբայրս բացագանչեց.

– Դուն դեռ պզտիկ ես, ատ բաները քու գիտնալիք բաներդ չեն:

Ցօնքերը աւելի բարձրացան ճակատին վրայ եւ ինքնիրեն ըսաւ.

– Ես ալ ի՛նչ խելք դրեր եմ չոճուխին, ապուխ – սուպուխ կը խօսիմ:

Բայց Տիգրան մօրեղբայրս սերմ մը դրեր էր մտքիս մէջ: Այլեւս միանգամ ընդմիշտ ահաճութեամբ կը լսէի, երբ սուրբ Հանին ծննդեան կամ գահակալութեան տարեդարձին գոհաբանական խօսքեր կ'ըլլային եւ սուրբ Հանին «արեւշատութեան» համար մաղթանքներ կ'ըլլային: Բարեբախտաբար մեր տան մէջ ոչ ոք հարկադրուած էր իր «հաւատարիմ հըպատակ»ի ղազացումները յայտնել: Տունը կը մնար չէզոք այդ կարգի խնդիրներու մէջ եւ նոյնիսկ տհամ՝ այն ընտանիքներու նկատմամբ, որ իրենց տուներուն ճակատները լապտերներ կը դնէին, այդ առթիւ քաղաքին լուսավառութեան մասնակցելու համար:

Բացի աւելութիւնը դէպի բռնաւոր սուրբ Հանները, լմբռատ եւ գլխատուած չէրքէզի դէպքը մտքիս մէջ յարոյց չատ մը պատմութիւններ, որոնք ամէնքն ալ կը մեկնէին այդ դէպքէն, բայց աստիճանաբար կ'այլափոխուէին իմ երեւակայութեանս մէջ: Ամէն իրիկուն, երբ գլուխս կը դնէի բարձին, աչքերս կը փակէի, բայց արթուն կը մնայի երկար ատեն եւ ինքզինքիս պատմութիւններ կը պատմէի: Կը տեսնէի չէրքէզը, բարձրահասակ, վայելուչ, կապոյտ աչքերով, որ իր խարդախ համախոհներով կը բարձրանար պալատի սանդուխներէն: Ան արդէն կը դնէր ձայներուն եւ չչուկիներուն՝ ոչ թէ վախնալուն, այլ զգուշութեան համար, որպէսզի իր գործը յաջողի: Ան յանդուգն էր եւ քաջ ու մեռնելէ չէր վախնար ... Ան տեսակ մը խառնուրդն էր Արթին ամուճային եւ հօրս: Հայրս ալ մեռնելէ չէր վախնար ... քանի՛ – քանի՛ անգամներ լսեր էի այդ: Թերեւս մէկ անգամ միայն լսեր էի բայց այդ խօսքը բազմապատկուեր էր իմ մէջս, ճիւղեր էր արձակեր: Ես ալ չէի վախնար մեռնելէ ... եւ այդ բանը, որ կ'ուզէի մտքովս հաստատել ինքզինքիս, ինձ կը խորասուզէր ցաւագին հեչտանքի մը մէջ:

Հետզհետէ իմ հնարած պատմութիւն – ներուս մէջ, այդ չէրքէզը ես էի ... Իմ համախոհներս այն տղաքն էին որոնց մասին կասկած ունէի, որ խամաղ (2), են, կամ կրնան ըլլալ: Անոնց հետ կը բարձրանայի պալատի սանդուխներէն ... (Միշտ սանդուխ մը կար այդ պատմութիւններուն մէջ):

Ժամանակի ընթացքին անճնազոհութեան այդ հրայրքը ուրիշ անունդ գտաւ եւ ստացաւ տարբեր ուղղութիւններ:

Հայրս ունէր լեարդի հիւանդութիւն մը, որ երբեմն սաստիկ խիթեր կը պատճառէր իրեն: Այդ ցաւերը չանկարծակի կը չյոնուէին եւ հայրս տուն կը դառնար եւ կը պառկէր: Բժիչկի կարծիքով այդ ցաւերը անտանելի էին, բայց հայրս կը ջանար իր կամքի ուժովը չաղթահարել անոնց: Երբեմն, հակառակ այդ կամքին, քառասնի՛ւնի նմանող խուլ աղաղակ մը կը հասնէր մինչեւ վարի չարկերը, ուր մեզ՝ երկու երեխաներս կը պահէին, որպէսզի աղմուկ չընենք տան մէջ: Հօրս դիմադրութիւնը ցաւին, այն բանը, որ իմ սիրելի հայրիկս երկու ցաւի մէջ կը ժպտէր եւ մօրս հետ կը կատակէր, որպէսզի սիրտ տայ անոր, ինչպէս մօրաքոյրերս կը պատմէին զարմանքով, այդ բոլորը խոր ազդեցութիւն կը գործէին իմ վրաս: Ու երբ երկու – երեք օր չեռոյ, հայրս կ'ելլէր անկողինէն, դեռ տժգոյն, բայց արդէն ամուր իր սրունքներուն վրայ, ինձ կը թուէր որ ան չաղթած է անհաւատի հրէչի մը եւ ան հերոս մըն է: Ու ես ալ կ'երազէի ըլլալ իրեն պէս ու չաղթել բոլոր հրէչներուն, ունենալ առիթ չաղթելու հրէչներու: Ու ամէն ինչ ինձ կը ներկայանար հրէչի պատկերով: Հիւանդութիւնները հրէչներ էին, չքաւորութիւնը, որու մասին կը խօսէին արդէն, զգուելի հրէչ մըն էր եւ մեծերու մեծերը անտանելի հրէչներ էին, առասպելական արարածներ, որոնց կոտորչներէն պէտք էր բռնել եւ սանձահարել...

Մանչ ըլլայի՛ եւ ըլլայի չէրքէզ, էշքիա (3), խաչախեհ, լեռր ապաստանող աւազակ ... եւ արդարութիւն գործադրէի ու այդ ընելու համար կը մեռնէի հեշտանքով:

(Շար. 23)

(1) – Երթեմ:

(2) – Մատնիչ, լուր տուող:

(3) – Աւազակ:

LES NOUVEAUX ESPACES

COMMUNIQUE

De retour d'Arménie, la Direction de l'agence de voyages «Les Nouveaux Espaces» confirme qu'elle affrêtera des vols sur *Erevan*, au départ de *Marseille*, cet été, au tarif exceptionnel de 2 990 F.

Durant notre séjour à Erevan, nous avons rencontré les responsables du Ministère des Transports, de l'Aviation Civile Arménienne et de l'aéroport d'Erevan que nous tenons à remercier de leur accueil chaleureux.

Afin de favoriser le développement de la nouvelle compagnie nationale «Armenian Air», nous avons décidé d'abandonner notre projet initial d'affrêter des avions français. En conséquence, après la signature d'un protocole d'accord avec la direction d'«Armenian Air», nous avons l'honneur de vous annoncer que nous assurerons la liaison Marseille - Erevan à bord d'un avion de la compagnie nationale «Armenian Air».

Nous vous rappelons que nous effectueront 5 vols tous les 15 jours à compter du mardi 6 Juillet 1993 et que nous accordons un tarif préférentiel de 10 F./kg. pour le frêt humanitaire.

MARIE -JOSE SAUSSEAU
Gérante

Marseille, le 24 Mai

Musiques d'Arménie

ASTRIG DEDEYAN (soprano)
CHANTAL PERRIER-LAYEC (clavecin)

Du 3 au 6 Juin
(Jeudi, Vendredi et Samedi à 19 heures, Dimanche 21 heures)

Dans le cadre original du bateau - théâtre «*La Mare au Diable*» péniche ancrée face au 3, quai Malaquais, Paris 6e
M° Louvre / Pont-Neuf
Réservations: 40. 46. 90. 72 / 47. 50. 46. 93

(Շար· Ա· Էջէն)

Նախընտրելի էր սակայն որ մրցաշարքը վերջնաար յաղթանակով մը։

Իսկ ախոյեան է· պէտք է չեշտել՝ երեք տարիներէ ի վեր, Իսկի Հ· Մ·–ը, առանց ընդմիջումի, կը շարունակէ բարձրանալ, անցնելով նահանգային ախոյենութենէն՝ լիկի բարձրադոյն դասակարգին մէջ։

Վարիչները կը հուսան որ 1993 – 1994 մրցաշրջանը ալ աւելի դժուար պիտի ըլլայ եւ պիտի աշխատին անկասկած այդ ուղղութեամբ պատրաստել իրենց խումբը, յառաջիկայ երեք ամիսներու ընթացքին։

ԵԹԼԷԹԻԶՄ

ԷՄՄԻԵԱՆ ՆԻՒ – ԵՈՐՔԻ ՄԷՋ

Անցեալ չաբաթ օր, աշխարհի լաւագոյն մարզիկներէն ոմանք հաւաքուած էին Նիւ – Եորք, ամրան առաջին միջազգային մրցահանդէսին առթիւ։ Մասնակցողներուն մէջն էր Ռոպէր Էմմիեան։ Չէ յաջողած, դժբախտաբար լաւ արդիւնք մը ձեռք ձգել։ Ցատքած է 7·40 մեթր եւ դասուած 7–րդ։ Կը մասնակցի միշտ իրեւ Հայաստանի ներկայացուցիչ։

**

ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ

Ֆրանսահայ Սերժ Ասեմիսեան, ան ալ ինչպէս Էմմիեան, ծնած Հայաստան, տարուան առաջին կարեւոր մրցումը կատարած է Կիրակի օր Սոթվիլի մէջ։ Անդամ է միշտ Փարիզի Ռասինկին։ Իր մասնագիտութիւնն է՝ սկաւառակ նետել։ Նետած է 50,50 մեթր հեռու, դասուած է 3–րդ։ Պէտք է անցնիլ 60 մեթրէն անդին, մաս կազմելու համար Եւրոպայի լաւագոյններու շարքին։ Ասեմիսեան 29 տարեկան է։

Վ· Ս·

ՍՐՒՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻՒ ՄԱՐՄԱՏԻՑԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՅԻՍ 30· –
Տօն՝ ՀՈԳԵԳԱԼՈՒՍՏ
Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 8·30–ին։
Սկիզբ պատարագի ժամը 10–ին։
Կը պատարագէ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆԱ· ԳԱՄՊԱՐԵԱՆ

Քամի Ֆրէզի Ս· Կարապետ եկեղեցւոյ Ուխտի Օրուան առթիւ՝
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐՃԱԵԱՆ
Ս· Սեղանին կը ծառայէ՝
ՄԱԿԱՐ ՔՀՆԱ· ՆԱՃԱՐԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՄԱՅԻՍ 31· –
Սկիզբ պատարագի ժամը 10–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐՃԱԵԱՆ
Ս· Սեղանին կը ծառայէ՝
ՄԱԿԱՐ ՔՀՆԱ· ՆԱՃԱՐԵԱՆ

U. G. A. B.

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
vous convie à

une SOIREE D'INFORMATION

«sur la situation de l'Arménie»
et *«sur les réalisations de l'UGAB en Arménie»*

Projection d'un film
Exposition de photos

le Jeudi 27 mai à 20 h 30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
M° Courcelles — Entrée libre —

MCA Villeurbanne

Vous voulez passer une journée au soleil et découvrir une région au cœur de la Provence ?

La Croix Bleue (section Lyon-Villeurbanne) ainsi que la Maison de la Culture Arménienne de Villeurbanne vous proposent de visiter la cité historique de *Manosque*, et la *Fondation Carzou*

Le Samedi 5 Juin

pour le prix de 200 F. (comprenant le transport en autocar, le déjeuner et l'entrée au musée).

Renseignements et inscriptions :
MCAV 78. 94. 37. 36 / 78. 93. 57. 43.

ՀՈԳԵԳԱԼՈՒՍՏ

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Մայիս 30–ին, տօն է Հոգեգալուստի։

Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·45–ին։
Պատարագ ժամը 10–ին։
Քարոզ ժամը 11·15–ին։

FRANCE 2

Dimanche 30 Mai à 9 heures 30
Une journée avec
Mgr. Kude Naccachian

Sonia ACHDJIAN

a le plaisir d'informer ses amis et ses clients que dorénavant elle fait partie des agences SABERATOURS et SEVAN VOYAGES.

Vous pouvez la joindre à :
LYON : Tél. : 78. 60. 13. 66
PARIS : Tél. : 42 61 51 13.

PALAIS DES ARTS ET DES CONGRES
Salle Berlioz
25, av. Victor Cresson - Issy-les-Mlx.

Sous la présidence de
M. André SANTINI, Député-Maire

RECITAL EXCEPTIONNEL
du pianiste
Vardan Mamikonian
1er prix du World Masters de Monte Carlo 1992

Mardi 1er Juin à 20 h 30

au profit de l'action humanitaire de l'Association «ESPOIR POUR L'ARMENIE»

●

Au programme :
Beethoven — Schubert — Liszt — Khatchatrian

Réservations :
Carla Coiffure — Télé Condorcet — Maison Manissian — Eniz — Epicerie Ararat (Alfortville)
Renseignements : 46. 42. 36. 60

Coopération Arménie

au YAN'S CLUB
5, avenue Reille, Paris 14e
Le Jeudi 3 Juin

19h30 : ACCUEIL
20h30 : FILMS
«*Arménie 93 après l'hiver*» :
Les orphelins de la zone sinistrée, les restaurants humanitaires de Goris et de Kapan au Zanguezour, les fermes, la production ... (40 mn)
«*De retour du Karabagh*» :
Interview de la poétesse, Maro Markarian (20 mn)
● EXPO - PHOTOS
● VENTE DE TAPIS D'ARMENIE
22h00 : REPAS sur réservation
(tél. Christine Papazian: 47 36 40 78, Coop. Arménie: 42 36 06 79 répondeur)

ՊՏՈՑՏ ՍԷՆԻ ՎՐԱՑ

●

Կապոյտ ամէչի Անդրէա – Պուա – Գոլոմպ «Ակնունի» մասնաճիւղը Մայիս 31–ին (Հոգեգալուստի Երկուշաբթին) կը կազմակերպէ մակերպէ մէկ օրուան նաւապոյտ մը Սէն դեսի վրայ, ժամը 9–էն մինչեւ 18։

Շատ հաճելի հայկ· մթնոլորտ ի միջի առեալ նախաճաշ եւ կէս օրուան ճաշ։

Մասնակցութեան գին՝ 250 Ֆր·։
Արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝
Տիկին Հիմինեան
40 – 11 – 19 – 33
Տիկին Մուրատեան
39 – 81 – 33 – 62

– ՊՏՈՑՏ –

Կապոյտ Ամէչի Տէսինի «Արշակ Չամալեան» մասնաճիւղը միօրեայ պտոյտ մը կը կազմակերպէ Լամարթինի հետքերով, Կիրակի, Յունիս 6–ին։ Օրուան ընթացքին այցելել դղեակը, ուր Լամարթին ապրած է, ճաշ Շառնէի մէջ, պտոյտ Ռոշ տը Սոլիթըէ եւ այլ՝ թանգարանը։ Վերադարձ ժամը 19·30–ին է, գինն է՝ 300 Ֆր·։

Արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝ Ռօզին, 78 – 49 – – 19 – 44 թիւին։

ՄԱՅԻՍ 28

ՀԱՅՑ ՊԵՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Ուրբաթ, Մայիս 28, Հայ Պետականութեան՝ Հայաստանի Հանրապետութեան – (Մայիս 28, 1918) – Հռչակման Տարեդարձն է։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 6–ին երեկոյեան ժամերգութիւն կը կատարուի, որու աւարտին՝ Գոհաբանական Մաղթանք կ'ըլլայ Հայաստանի Անկախութեան հաստատութեան եւ բարգաւաճման համար։

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er

AMADEUS
H. ANASTASSIAN
présentent
CONCERT
MIKAEL BALIAN
11 ans
Pianiste, compositeur, peintre
à la M. A. J. C.
Mardi 1er Juin à 20 h 30

●

Le concert sera précédé du
Vernissage
de l'exposition de peinture
Mardi 1er Juin à 19 h 30
suivi d'un cocktail

KERMESSE

de l'EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
d'Issy-les-Moulineaux

Lundi 31 Mai à partir de 12 heures

Possibilité de repas sur place
Brochettes
Pâtisseries orientales
Tombola
Jeux
Stands divers

Bienvenue à tous!

28, avenue Bourgain
et 55, avenue Victor Cresson
92130 Issy-les-Moulineaux

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կիրակի, Յունիս 4–ին
Դաչտահանդէս
«ԹԱՆԱՍՈՐ»
Շատիլ – Վիրոֆլէ
Մանրամասնութիւն՝ յետագային։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MARSEILLE
SECTION ST-JEROME
organise
le Samedi 29 Mai
une SORTIE EN CAR
Dans les Cevennes
«LA BAMBOUSERAIE»

Réservation : après 20 heures
91. 70. 00. 32 / 91. 66. 91. 99

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 28
VENDREDI
28 MAI
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻԻ 18·071 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 18.071

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Մայիս 28ը

75ամեակի

Հրուանդանէն

Հայաստանի Ա. անկախութիւնը յաճախ կ'այժմէականանայ, Բ.-ին իրագործուած զուգահեռներու ենթախորքին վրայ. այդ զուգահեռները ընդհանրապէս կը մեկնին անկախութեան մեզի տրուած կամ նուաճուած ըլլալուն վէճերէն, չատ անգամ անճիղ եղբայրասպանութիւններով յանգելու համար նաեւ վախճանական զուգահեռներու:

Տարբեր մօտեցում մը որ կուսակցութիւնները ժողովուրդի մը յաւերժութեան մէջ հազիւ նշելի մանրամասնութիւն նըկատելու լայնախոհութիւնը պիտի ունենայ, Ա. անկախութիւնը ճուլուած պիտի գտնէ Բ.-ին մէջ. ասիկա՝ այն օրէն երբ 70 տարուան հեռաւորութենէ մը Եռադոյնը իր ծփանքը տարածեց հայաչխարհին վրայ ու բազմութիւններ – նոյնիսկ անաւիթ – սկսան «Մեր հայրենիք» երգել: Այս հանդրուանէն, նմանութիւններու թումը հեռուն պէտք չէ տանի, յատկապէս եթէ ան անցեալի սխալները չկրկնելու ահազանգը պիտի չհնչեցնէ:

Կը մնայ տարբերութիւններու նշումը որմէ թերեւս Բ. անկախութիւնը դասնէ կայտնացումի երաշխիքներ: Այս իմաստով, տարբերութիւններու ժխտական ու դրականներու կշիռը կրնայ հաւանօրէն խարխիս ծառայել դժուարին այդ գործընթացին:

Նոր անկախութիւնը մարմին առաւ աշխարհի մը մէջ որ հիմնական գիծերով «նստած է» ու բոլորովին տարբեր՝ Ա. աշխարհամարտի մը ծխացող վազորդայինէն. անստուգութիւնները չեն հոն ծանր կըշռող, հակառակ ամէն անկիւն բռնկած պատերազմներու, կնճիռներու, լուծումի կարօտ անհամ հարցերու:

Այս աշխարհին մէջ Հայաստան այսօր ունի իշխանութիւն մը որ ներքին մարդի անյաղթութեան քով – տնտեսական եւ ընկերային անիշխանութիւն, նիւթական եւ բարոյական արժէքներու անտեսում-, վատը տուած է ուժին դիտակցութեան ու որմած՝ դիւանագիտական ճապկումներու (մաճեր) անհրաժեշտ լեզուն. պատերազմական ներկայ իրավիճակին մէջ ամէնէն էականն է այս մէկը որ լաւատեսութեան նեցուկով կը մղէ մտածելու թէ կը հասնի տան ներսն ալ կարդի բերելու համանակը:

Կշիռին ժխտական թեւին գլխաւոր ազդակը ժողովուրդն է. ան է որ կը կրէ ներքին մարդի անյաղթութեան բեռը, բայց ատոր քով նաեւ մատնուած չէ «թըշտաւ, անտէր» հայրենիք մը միակ ապաստան նկատելու ճարահատութեան. ընդհակառակն. հայ ժողովուրդը երթալիք չատ տեղ ունի այսօր եւ ամենայն հանգիստութեամբ կը մեկնի որեւէ ուղղութեամբ որ ամենափայլուն հեռանկարը կընծայէ իրեն: Ուշացած կամ անկարելի ներքին կարգաւորումին համար վճարուած հաշուեցոյցին վրէժը արդեօք որ դեռ մոքին ու բազուկին ալ պահանջը ունեցող երկիրը կը դարձնէ աւելի անտէր, աւելի թշուառ:

Կայ այս նոյերով ճոխացած «դուրս»ը. Սփիւռքը՝ որուն կարողականութիւնը այնքան չռայլ յիմարութեամբ կը կոտորակուի ներկային դէմ անճըրկած կուսակցութիւններու խուլ նեղմտութեան ու բարօրութեան անճնամտութեան բախումներուն մէջ. ներսէն յանճնառութեան պակասին համար, նաեւ հազար մեղադրանք: Բայց ո՞վ պիտի կրնայ ընդունելի բացատրութիւն մը ճարել անոր մտաւոր ու նիւթական ներուժին արհամարհանքին որ նոր անկախութիւնը զրկեց կարեւոր երկու հիմնաքարէ:

Կարելի է երկարել դրականներու եւ ժխտականներու ցանկը. անոնց կշռէն տրամադրուած հարթակին վրայ պիտի բարձրանայ Հայաստանի Բ. անկախութիւնը. ամրակուռ կամ երերուն: Երկու պարագային ալ միմիայն մենք պիտի ըլլանք կերտիչը. միմիայն մեր փոխանցումը պիտի ըլլայ յաջորդ սերունդներուն յաջողութեան փառքը կամ ձախողութեան ամօթը:

Ամէն քանէ առաջ այս կը յուշէ երկու տարուան իր փորձառութեան յենած Մայիս 28–ը, 75-ամեակի հրուանդանէն:

Ա. Թ.

ԱՐՑԱԽ
ԺԽՏԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆ ՏՈՒԱԻ ԵՐԵՒԱԿ ԱՌԱՋԱՐԿԻՆ

ՆԱԽԱԳԱՀ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ԲԱՑԱՏՐԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մոբքին մէջ, տրամաբանական գետնի վրայ, անակնկալ չկայ ոչ ալ հակասութիւն Երեւանի «այո»ին եւ Արցախի «ոչ»ին միջեւ: Եւ Հայաստանի Արտաքին նախարարութեան դրական պատասխանէն ետք, զոր հրատարակեցինք մեր նախորդ թիւով, կը սպասուէր Արցախի ժխտական պատասխանին որ չուշացաւ: Արդարեւ, Մայիս 26–ին, Լ. Ղարաբաղի Հանրապետութեան մշտական ներկայացուցիչը Մանուէլ Սարգսեան Ռուսաստանի եւ Ամերիկայի Միացեալ – Նահանգներու Երեւանի ներկայացուցիչներուն յանձնած է Լեռնային Ղարաբաղի պատասխանը: Այդ պատասխանին մէջ Ղարաբաղի Հանրապետութեան ղեկավարութիւնը կը գտնէ որ Ռուսաստանի, Միացեալ – Նահանգներու եւ Թուրքիոյ նախաձեռնութիւնը չի համապատասխաներ ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդի թիւ 822 բանաձեւի ոգիին, քանի որ Ղարաբաղի բնակչութեան ապահովութեան երաշխիքներ չկան: Ըստ Մ. Սարգսեանի այդ կէտը հեռեւանք է արդէն Թուրքիոյ վերաբերումին: Պաշտօնական պատասխանին մէջ ալ զոր ստորագրած է Ղարաբաղի Խորհրդարանի նախագահի տեղակալը՝ Գէորգի Պետրոսեան առարկութիւնը կը վերաբերի Թուրքիոյ մասնակցութեան այդ երրեակ նախաձեռնութեան մէջ, որովհետեւ Թուրքիա չէզոք չէ որպէսզի կարենայ միջնորդի դեր կատարել:

Երեւանի դրական պատասխանը հրապարակելով, Արտաքին փոխ – նախարար՝ Ժիրայր Լիպարիտեան մամուլի ասուլիս մը տուած է եւ այդ առթիւ ըսած որ այս փաստաթուղթը կը համապատասխանէ Հայաստանի քաղաքականութեան սկզբունքին՝ նախ հրադադար, ապա՝ բանակցութիւն:

Նոյն այս պատասխանին կապակցութեամբ, Լեւոն Տէր – Պետրոսեան յայտարարութիւն մը ըրած է զոր կուտանք ստորեւ ամբողջութեամբ:

ՆԱԽԱԳԱՀ ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Հայաստանի Հանրապետութիւնը տալով իր համաձայնութիւնը «3+1» նախաձեռնութեան Մայիսի 18-ի տարբերակին եւ պարտաւորուելով լուծիլ իրադործել իրեն վերաբերող կէտերը՝ մեկնում է այն համոզումից, որ նշուած նախաձեռնութիւնն ընձեռում է տարածաշրջանում խաղաղութեան պայմաններ ստեղծելու առաջին լուրջ հնարաւորութիւնը, որն իր հերթին հնարաւոր է դարձնում բանակցութիւնների միջոցով Լեռնային Ղարաբաղի հարցի խաղաղ կարգաւորումը:

«Այս դիրքորոշմամբ Հայաստանը նկատի է առնում ՄԱԿ-ի Անվտանգութեան Խորհրդի հմ. 822 բանաձեւը, որի անյապաղ ու ամբողջական կիրառումը պարտադիր է բոլոր Պետութիւնների ու կողմերի համար, ինչպէս նաեւ պատերազմի ծաւալումից ու խորացումից խուսափելու անհրաժեշտութիւնը տարածաշրջանի երկրների անվտանգութեան տեսակէտից:

«Այս ամէնով հանդերձ հարկ է ըզգացում ընդգծելու, որ նախաձեռնութիւնը տեղիք է տալիս որոշ մտահոգութիւնների, որոնք վերաբերում են Լեռնային Ղարաբաղի ժողովրդի անվտանգութեան եւ իրաւունքների ապահովման երաշխիքներին: Հայաստանը լիովին հաստատուած չէ, որ Ադրբեջանը վերջնականապէս հրաժարուել է Լեռնային Ղարաբաղի հարցին ռազմական լուծում տալու իր քաղաքականութիւնից:

«Սակայն Հայաստանը վճռել է կատարել այն քայլերը, որոնք կարողութիւն են պարունակում ընդլայնելու խաղաղ գործընթացի առկայ հնարաւորութիւնները: Ուստի Հայաստանը ոչ միայն կըրկին հաստատում է, որ իր բոլոր տրանսպորտային ուղիները բաց են հարեւան երկրների, այդ թւում Նախիջեւանի ինքնավար Հանրապետութեան համար, այլեւ պատրաստ է դա ամրագրելու համապատասխան ռեգիոնալ բազմակողմ համաձայնագրով:

«Խաղաղութեան հնարաւորութիւնների խորացման ձգտող այս որոշմամբ Հայաստանը պարտաւորւում է նաեւ յաւելեալ պատասխանատուութիւն ստանձնել Լեռնային Ղարաբաղի ժողովրդի անվտանգութեան ապահովման ուղղութեամբ՝ փաստօրէն հանդէս գալով որպէս պայմանաւորուածութիւնների խստիւ կիրառման երաշխաւոր: Ըստ այդմ Հայաստանը աներկբայօրէն յայտարարում է, որ չի հանդուրժի ձեռք բերուած պայմանաւորուածութիւնների որեւէ խախտում եւ ակնկալում է, որ համապատասխան պարտաւորութիւն կը ստանձնեն նաեւ նախաձեռնութեան հեղինակները ու միջազգային հանրութիւնը: Մինչեւ օրս՝ Լեռնային Ղարաբաղի կոնֆլիկտի ռազմականացումից չորս տարի անց, միջազգային հանրութիւնը, նեռաբառեալ ՄԱԿ-ը, ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ըն եւ առանձին երկրներ, գործնականում ոչ մի քայլի չեն դիմել՝ պաշտպանելու համար Լեռնային Ղարաբաղի խաղաղ բնակչութեանը Ադրբեջանի չընչափակումներից, բռնութիւններից, տեղահանումներից ու օդային ռմբակոծումներից: Միջազգային հանրութիւնը չի կարող ներկայանալ որպէս կիրառման երաշխաւոր: Ըստ այդմ Հայաստանը աներկբայօրէն յայտարարում է, որ չի հանդուրժի ձեռք բերուած պայմանաւորուածութիւնների որեւէ խախտում եւ ակնկալում է, որ համապատասխան պարտաւորութիւն կը ստանձնեն նաեւ նախաձեռնութեան հեղինակներն ու միջազգային հանրութիւնը: Մինչեւ օրս՝ Լեռնային Ղարաբաղի կոնֆլիկտի ռազմականացումէն չորս տարի անց, միջազգային հանրութիւնը, նեռաբառեալ ՄԱԿ-ը, ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ըն եւ առանձին երկրներ, գործնականում ոչ մի քայլի չեն դիմել՝ պաշտպանելու համար Լեռնային Ղարաբաղի խաղաղ բնակչութեանը Ադրբեջանի չընչափակումներից, բռնութիւններից, տեղահանումներից ու օդային ռմբակոծումներից: Միջազգային հանրութիւնը չի կարող ներկայանալ որ-

(Շար.ը Դ· էջ)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԵՓԱԿԱՆԱՇՆՈՐՀՄԱՆ լայնածաւալ ծրագիրը մըն է զոր ֆրանսական կառավարութիւնը պատրաստած է եւ չատ հաւանաբար քուէարկուի Ազգ. Ժողովին կողմէ դարնան այս նստաշրջանին: Ցանկը երկար է եւ ոմանք՝ նոյնիսկ անապատելի: Պալատիւր 21 ապաշղթայնացում կը նախատեսէ որոնց առաջինն է Քրէմի Լոքալ տը Ֆրանս: Ցանկին վրայ չկան մենաշնորհները՝ ինչպէս՝ կազ – էլեկտրականութիւն, Խազերու Ֆրանսէզը, եւ Ֆրանս – Թելեքոմ, բայց կան՝ Ա–ժէ–էֆ, էլֆ, Ռոն – Փուլէնք, Ռընօ, կրուպ կԱն, Պէ–էն–փէ, Փէչինէ, Իւ–Ա–փէ, Էռ–Ֆրանս, Աէրօսփասիալ, Սէյթա, Սնեքմա, Իւզինոր – Սասիլոր եւ ուրիշներ: Ըսուեցաւ թէ նախագահ Միթերան վերապահութիւններ արտայայտած է Նախարարաց Խորհուրդի նիստին, բայց կը թուի որ բուռն ընդդիմութիւն մը չէ եղած: Պէտք է ըսել որ 1993-ի հաւասկեցութիւնը 1986-ի համակեցութիւնը չէ, Ազգ. Ժողովի նոր մեծամասնութիւնը չափչփիչ է եւ թոյլ չի տար որ Միթերան կարենայ չատ «խաղալ»: Նախագահը, օրինակ, առարկութիւններ ըրած է Աէրօսփասիալի համար, հարց տալով «իսկապէ՞ս անհրաժեշտ է»: 1986–ին Միթերան յայտարարած էր որ պիտի չաստրագրէ որեւէ հրամանագիր որ խնդրոյ առարկայ ընկ 1982–էն առաջ կատարուած աղջայնացումները, ի մասնաւորի 1945 – 46–ի մեծ դրամատուներու ինչպէս Պէ–էն–փէ–ն, Սոսիէթէ – Ժենէրալը եւ Քրէմի Լիոնէ: Այդ խակ պատճառաւ, Պալատիւր խուսափեցաւ ծուղակէն եւ չընտրեց հրամանագիրի դրութիւնը որ կը պարտաւորէ Նախագահին ստորագրութիւնը եւ նախընտրեց օրինագիծի ձեւը, քանի հոն՝ նախագահը ոչ մէկ իրաւասութիւն ունի:

ՖՐԱՆՍԱ, հաւանաբար, աւելի մեծ խանդավառութիւն պիտի չարտայայտէր եթէ պատերազմ մը չհաճած ըլլալ ... արդարեւ, Ֆութպոլի ախոյեան ակումբներու Եւրոպայի բաժակին տիրանալով Մարսէյլի Օլէնփիքը եւրոպական մակարդակի վրայ առաջին յաղթանակը բերաւ Ֆրանսայի: Մրցումը տեղի ունեցաւ Միւնիխ, ուր վտիտացած էին 22·700 Մարսէյլցիներ եւ Մարսէյլի խումբը իր դիմացը ունէր Միլանոյի Ա. Սէն որ համբաւ ունեցող խումբ է: 44–րդ վայրկեանին է որ Պազիլ Պոլի Մարսէյլի առաջին եւ վերջին կէտը նշանակեց, ապահովելով յաղթանակը, քանի Իտալացիները չկրցան որեւէ կէտ նշանակել: Մրցումէն ետք, Ֆրանսացիներու ոգեւորութիւնը հիսթէրիի բնոյթ ունէր ոչ միայն մարզադաշտին վրայ, այլեւ ամբողջ գիշերը Մարսէյլ եւ այլուր: 72 տարեկան պելժիացի մարզիչէն մինչեւ խումբին նախագահը՝ Պէրնար Թափի կը ցնծային եւ գոնէ 24 ժամ Ֆըրանսա կը մոռնար իր հոգերը: Միլանոյի մէջ, պատկերը բոլորովին տարբեր եղած է անշուշտ, դրօշակները կէս պարզուած, որպէս սուգի նշան եւ բախտաւորներէ վիրաւորներ ալ եղած են:

ԵՐԿԱԹՈՒՂիի երեք սենեակները, միասնաբար գործադրուելի հրահանգ տուած էին Մայիս 27–ի համար, ինչ որ խորապէս խանգարեց երթեւեկը: Կարգ մը գիծերու վրայ 4–ի վրայ մէկ կառախումբ կար միայն: Բողոքին դրգռապատճառն է նախատեսուած 6200 գործադրկութիւն: Տնօրէնութիւնները խնայողութիւններու հըսկայ ծրագիր մը պատրաստած է որովհետեւ քարը չատ մեծ համեմատութիւններու հասած է (5 – 6 միլիառ Ֆր· այս տարի, պարտքն ալ՝ 165 միլիառ է):

ՖԻՐԷՆՑԷի կեդրոնը, Ուֆֆիչիներու թանգարանին մօտ գործաւոր պայթում մը տեղի ունեցած է, Մայիս 27–ին: 6 մեռեալ կայ եւ 20 վիրաւոր: Կը կարծուի որ կազի արկածի մը հետեւանք է, բայց, վախ կայ որ թանգարանը չրջանի մը համար փակ մնայ:

ԴՐՈՒԱԳ ՄԸ ՀԻՆ ՄԱՐՍԷԼԷՆ

ԻՆՉՊԷՍ ԳԱՐՁԱՅ ԿՆՔԱՀԱՅՐ

Հետեւեալ պատմուածքը, ամբողջ վաթսունամեակ մը, մոխիրներով ծածկուած պատանեկան քաղցր մկկ յիշատակ՝ անդիմադրելիօրէն կը յայտնուի այսօր, 1915-ի Վանայ եղերական դէպքէն մազապուրծ ազատած որբուհի՝ Ազատուհի Մկրտիչեանի մահուան առթիւ, եւ որու ամուսնոյն Երուանդի Գաղթականի մը Յուշամատեանը Վանէն Երեւան «Ցառաջ»ի մէջ լոյս տեսաւ 1992 Հոկտեմբեր 20 / Նոյեմբեր 25:

Այդ դէպքը նկարագրելու համար, ըստ ինքնուրոյն ենք վերադառնալ Պօմոն, այն Պօմոնը որ մկկ քանի հայավառ հոգիներուն «մուխը մարեց եւ պինովցուց», ինչպէս պարապան էր եղած նախկին Էչմիածինի բայց ներկայիս Վալանսաբնակ Ա. Ֆ-ի:

Աչնանային խոնաւուտ չաբաթ օր մը, 1934-ին: Մեր վարժուհին՝ Օր. Գալենիկը ստիպուած էր կէսօրէ ետք ժամը 3-ին արձակել աշակերտները, որպէսզի լուր օրերուն իրենց մատներով չափեցին ջերմութիւնը, կիրակմուտքի եւ յաջորդ առաւուան պատրաստի կանոնաւոր գործադրութեանց համար:

Ուրեմն, հարկ էր չորս դասարաններուն համար կարգադրուած նստարանները անջատել եւ դասիք հաւատացեալները ընդունելու վիճակին մէջ՝ զանոնք չարել դէպի խորանը: Տնտեսուհին Տիկին Սիրվարդ, քանի մը հուժկու տղոց ընկերակցութեամբ կը լծուէին այդ գործողութեան, երկար ու ծանր նստարանները սահեցնելով սալայատակին վրայ: Ամէն չաբաթ ես ալ կը մասնակցէի այդ չարա-կարգութեան մինչեւ ժամանումը աւագերէց Մեսրոպ Քահանայ Աւետեանին:

Այս կարգադրութեան աւարտին, ընդհանրապէս ես առն չէի վերադառնար, որովհետեւ չապիկ հագնելով՝ պիտի մնայի դպրապետ Ձէրահեանի բերնէն կախուած՝ չողչողուն «Լոյս Զուարթ»ը երգելու եւ ի հարկին բուրվառ ալ չարժելու: Մեր տնեցիները ալ վարժուած էին սովորութեանս, եւ եթէ դուրսէն մկկը հարցընէր անոնց·

— Ո՞ւր է Սարգիսը:

— Եկեղեցին է, կը պատասխանուէր խստօն, նմանողութեամբ Վիքթոր Հիւկոյի «Թշուառներ»ու Կավռօչի պարագային·

— Ո՞ւր է Կավռօշը:

— Փողոցն է:

Դեռ հայրիկս ալ վճռական չեչտով մը կ'աւելցնէր·

— Եկեղեցին դուռը մինչեւ չդոցեն՝ ան տուն չի գար:

Եւ ահա՛, այդ օրը, երբ ամէնքս զբաղած էինք դպրոցի եկեղեցիի վերածելու գործողութեան, մէկէնեղի մեծ դռնէն մուտք գործեցին երկու կիներ եւ զոյգ քայլերով յառաջացան դէպի առեան: Առջեւէն ընթացողը միջահասակ ու սեւազգեստ վաթսունամեայ մայրիկ մըն էր նուրբ ակնոցներով, որուն ամէն կիրակի ջերմեռանդօրէն աղօթելը կը տեսնէի ձախ կողմին վրայ: Անոր կը հետեւէր անմեղուկ հասնուկ մը ցցուն այտերով, պարզունակ վերարկուով մը պատսպարուած եւ որուն մշտաժպիտ դէմքը չրջապատուած էր լաչակով մը:

Ծորանին յարդարումով զբաղող քահանան աստիճաններէն վար գալով ուղեց հասկնալ անոնց մինչեւ դասը գալուն պատճառը: Այլեւս բացայայտ էր որ հարսնուկին գիրկը ծծկեր երախայ մը կար:

— Տէ՛ր Հայր, աղաչանօք վրայ բերաւ ծերունի մայրիկը, մեր երախան բերեր ենք մկրտութեան համար:

Քահանան փորձեց հասկցնել որ ընդհանրապէս մկրտութիւնները տեղի կ'ունենան Կիրակի օրերը, պատարագի աւարտին: Սակայն մեծ մայրիկը անոր բացատրեց ամիսէ մը ի վեր երախային հիւանդ ըլլալը եւ իր ձեռքը սրտին տանելով զգացնել տուաւ իր քրիստոնէական պատասխանատուութիւնը եւ խղճին խայթը, եթէ ան մահանար առանց միւռոնի: Այս բոլորը կը թափուէր Վանայ ուժեղ բարբառով: Իսկ անոր կողքին վանդնած ամօթխած հարսնուկը մունջ ու հպատակ կ'ունկնդրէր մայրիկին խօսքերը, նման Դանիէլ Վարուժանի «Առակած ճրագ»ի զաւառացի հարսին:

Ներկայացուած փաստարկութենէն հմոզուած՝ քահանան համաձայնեցաւ, եւ դառնալով մեծ մայրիկին՝ հարցուց·

— Կնքահայր ունի՞ք:

— Ո՛չ, Տէր Հայր:

Եւ իսկոյն քահանան դառնալով ինծի, աւելցուց·

— Թո՛ղ Սարգիսը ըլլայ:

— կարգին է, պատասխանեց մեծ մայրիկը:

Իմ կամքը հարցնող վնտռտող չկար: Պահ մը սթափելէ ետք, խոնարհութեամբ ընդունեցայ վերին եւ վարին որոշումները:

Տիկին Սիրվարդը դեռ աւելը ձեռքէն չէր ձգած, երբ հրաման ստացաւ քահանայէն որպէսզի ջուր տաքցնէր մկրտութեան համար: Ան ստիպուեցաւ կազ — օճախը վառել, կաթսային մէջ ջուրը եռացնել, թիթեղէ փոքրիկ աւազանին մէջ թափել եւ զայն հովցուցել: Քահանան ու մեծ մայրիկն իրենց մատներովը չափեցին ջերմութիւնը ջուրին: Տիկին Սիրվարդը հարմնուկին անկիւն մը տրամադրեց երախան մերկացնելու համար, որու ընթացքին խոշոր ղենջակ մը կապեց վզիս եւ մանուկը գիրկս դրուեցաւ ու ծածկուեցաւ հատիկ անձեռոցին մէջ:

Ամէն ինչ պատրաստ էր արարողութեան անցնելու համար: Սեղանը դասին մէջտեղն է, (այն առեն դեռ մկրտութեան աւազանը չէր կառուցուած), խորանին կողմը քահանան է կեցած՝ չուրջառը ուսին, ես անոր դիմացը, երախան գրկիս, ձախ կողմս՝ մեծ մայրիկը եւ աջիս՝ մունջ հարսնուկը: Առաջին անդամն է որ այս դիրքին մէջ կը գտնուէի: Կնունքի, պսակի, թաղման ժամանակ, ես փոքրաւորս՝ Մաշտոցը ձեռքս, քահանային աջ կողմը կը կենայի եւ կ'ընկերացայի չարականներուն: Այժմ անոր դիմացն եմ, տարբեր պաշտօնի մէջ, եւ կընքահօր չի վայելեր որ քահանային հետ երդէ:

Ընդհանրապէս, երբ առենը զար հարցընելու կնքահօր թէ՝ «երախան ի՞նչ կը խնդրէ», քահանան դուշակելով անոր անդիտակցութիւնը՝ կը ստիպուէր անոր բերնին մէջ դնել· «Հաւատք, Յոյս, Սէր եւ Մկրտութիւն» բառերը: Բայց այդ օրը, վստահելով իմ ծանօթութեան վրայ, չկրկնեց այդ չորս բառերը, որոնց իսկոյն աւելցուցի՝ «Մկրտիլ եւ արդարանալ, սրբիլ ի մեղաց եւ ծառայել Աստուծոյ»: Այս անակնկալին չէր սպասէր ան, որովհետեւ պիտեմ որ վարժութիւն ըրած էր այս երկրորդ մասը, իր դժուարութեան պատճառաւ, միշտ ինք ըսելու: Այս հարցը — պատասխանը երեք անդամ կը կրկնուի Մաշտոցին համեմատ եւ ան լիութեամբ կատարուեցաւ:

Մեր աւազերէցը որքա՜ն պիտի ուզէր նման պարտաճանաչ կնքահայրերու հետ գործ ունենալ···

Բայց վերջին հարցումի ժամանակ թէ՝

— Կնքահա՛յր, երախային անունը ի՞նչ պիտի դնես·

Անմիջապէս զարճայ մեծ մայրիկին կոզմը, որ փսփսաց «Մայրանոյշ», զոր փոխանցեցի քահանային:

Այնքա՞ն վեհաչուք ու խորհրդաւոր թուաց այդ արարողութիւնը եւ ես ալ կը ձգտէի փարելի պիտակցութեամբ մը կատարել ինծի ակամայօրէն վիճակուած կնքահօր վեհ պաշտօնը: Ես, տասնեւերեք տարեկան տղեկ, անծանօթ երախայ մը ունենալ թեւերուս մէջ եւ քահանային հրամանով անոր մայրը խոնարհէր ու ձեռքս համբուրէր, իբրեւ իր զաւկին կնքահայրը ··· երա՛զ էր ուղղակի:

Մեր տնեցիները չէմացան իսկ որ ես կնքահայր կ'ըլլամ: Ո՛չ նուէրներու փոխանակութիւն, ո՛չ պատշաճ հիւրասիրութիւն, ո՛չ բաժակաճառ, եւայլն:

Այդ օրուընէ ետք, իր սովորութեան համաձայն, ամէն Կիրակի եկեղեցի կուգար այդ մեծ մայրիկը եւ ինծի կ'աւետէր սանուհիս առողջական լուրը եւ ամէն անգամ հիացողական ժպիտով մը կ'ըսէր· «Դուն մեր տան քաւարն ես»: Երբեմն անոր նշխարհ մը տալու փորձ ալ կ'ընէի:

Այս ընթացքով եօթը երկար տարիներ անցան: Հայկական Ծնունդի օրը Ցունուար 6, 1941-ին, այլեւս քանը կոխած պարտաճանաչ կնքահայր մը, սիրուն պուպրիկ մը ափերուս մէջ, տեսութեան գացի եօթնամեայ սանուկիս, որուն հայրը՝ այլեւս իր Վանայ գաղթի Ցուշամատեանովը հանրածանօթ Երուանդ Մկրտիչեանը պիտի ըլլար:

Այդ օրուընէ սկսեալ մեր սրտերը միասնար քաքախել սկսան: Եւ հակառակ երկուքիս տարիքի եւ բարբառի տարբերութեան, համակրանքի փոխադարձ զգացումներ սկսան ճիւղաւորուիլ մեր միջեւ: Եւ որպէսզի անցեալին թախծոտ պայմաններու մէջ կատարուած «մեր քաւորութիւնը նորոգուէր հաճելի նոր պարագաներու տակ», տարի չանցած, 1942, Դեկտեմբեր 5-ին անոր ընտանեկան բոյնին ընծայուեցաւ մանչուկ մը, որուն մկրըտութիւնը կատարուեցաւ յետագայ Կաղանդի օրը, այս անգամ Փրատոյի Մայր տաճարին մէջ, որուն յաջորդեց բարեկամական լատրակ ընդունելութիւն մը, հակառակ տիրող տնտեսական սեղմումներուն, պատերազմին յաջորդող գրաւումին պատճառաւ:

Եւ օր մըն ալ, սրտաբաց խոստովանութիւն մը ըղդուած՝ Երուանդ սանահայրը սկսաւ յուզումով պատմել իր ընտանիքին առաջին տարիներու դոյութեան մանրամասնութիւնները Մարսէյլի մէջ:

«Ցառաջ»ի ընթերցողներուն արդէն ծանօթ է Ֆօնտագիլ հայարնակ թաղամասը, որ Պօմոնէն մօտ երեք քիլոմեթր դէպի Սրեւելք բարձրաբերձ չոճիներով կազմըւած անտառի մը խորչին մէջ կը գտնուի, ուր քառասունի չափ հայ ընտանիքներ կառուցած էին իրենց կղմինտրեայ բնակարանները եւ ուր նոյնիսկ 1931-ին Պալաքեան սրբազան կատարած էր մատուռի մը օծումը, յետագային լքուած:

Բնականաբար այդ թաղը կապուած էր Պօմոնին եւ Ջատկի ու Ծնունդի առթիւ, Մեսրոպ Քահանան դիս հետը հոն ալ կը տանէր տնօրհնէքի: Քանի մը անուններ դեռ կրնամ յիշել, Ազարեան, Ալեքսանեան, Գաբրիէլեան, Շահբազեան, Կորկոտեան, Շաքարեան, Աւոյեան, որ նպարավաճառի կրպակ մը կը բանեցնէր եւ իր ձիաքարշ կառքով տունէ տուն ածուխ կը բաժնէր· իսկ անոր կինն ալ, Տիկին Աղաւնին, հին Պօմոնի ժամկոչեանի տան պզրոցի մեր վարժուհին եղած էր, 1931 — 1932:

Մկրտիչեան ընտանիքը իր երկու մանչուկներով նախ բնակութիւն կը հաստատէ հայրենակից վանեցի՝ Շաքարեաններու երկու յարկանի տունը մէջ: Հակառակ անցնող վաթսուն տարիներուն, շատ լաւ կը յիշեմ այդ տունը: Հայր եւ մայր Շաքարեանները, նուրբ կազմուածքով երանելի զոյգ մը, նոյնութեամբ վանէն նոր փոխադրուած նահապետական դերդաստանի մը անուշաբոյր տիպարներն էին, իրենց հանդարտ խօսակցութեամբ եւ վարուելակերպով: Դեռ աչքիս առջեւն է Պր. Շաքարեանը երբ իր քնքոյշ մատներով հարց մը վերլուծելու ջանք կը թափէր, Տիկին Շաքարեանի երբեմնակի ընդմիջումներով:

Ձիշդն ասած, դեռ այն առեն Վանայ բարբառը իր բոլորեալ ու պայթուցիկ հնչումներով մատչելի չէր ինծի, բայց անոր դէմքի արտայայտութիւնները եւ հանդարտիկ խօսուածքը դրոշմուած կը մնան երեւակայութեանս մէջ: Միեւնոյն ժամանակ կը զգայի որ բազմանդամ ընտանիքի մը ծոցին մէջ կը գտնուիմ, տղաներ, հարսներ, աղջիկ, թոռներ: Կարծես պապենական հողի կորուստէն ետք, Շաքարեան ամոլը, այս օտար երկնքի տակ ալ կը տեւէար կառուցանել նոր օճախ մը, անցեալի առաքինութիւններովը լեցուն:

Եւ ահա՛, Հիւսիսային Կովկասէն մինչեւ Մարսէյլ ութ օրուան չոգեկառքային ցնցուն ճամբորդութենէ մը ետք, Մկրտիչեան ընտանիքը Շաքարեաններու այս տանը մէջ քանի մը ամիս պատսպարուելէ ետք, կ'երթայ հաստատուիլ բարձունքին վրայ գտնուող նպարավաճառ — ածխավաճառ Աւոյեանի տունը: Իսկ Երուանդը, գլուխը քարէ քար գարնելով, Մարսէյլի չուկային մէկ անկիւնը, հազիւ երկու մեթր քառակուսի կրպակի մը մէջ հնանկարկատութիւն ընելով, դժուարին պայմաններու տակ, Ֆրանսական լեզուին ու կենցաղին բոլորովին անտեղեակ, վերջապէս կը յաջողէր իր ընտանիքին գոյութիւնը ապահովել:

Առաւօտները մութին ու լուսուն կ'ելլէր տունէն եւ առնուազն երկու քիլոմեթր անտառապատ նեղ ու ցեխոտ արահետները ճեղքելով կը գտնէր Սէն Ժիւլիէնի գիծը, անկէ ալ հանրակառքի միջոցաւ կը հասնէր քաղաք իր թիթեղեայ աշխատանոցին մէջ, իսկ իրիկուան ալ, նպարեղէնով բեռցած մէյ մէկ պայուսակ ձեռքերուն, նոյն խոռոչաւոր ճամբով

ՍԻՏԱՆ՝ ԼԵՀԵՐՈՒ ՆՈՐ ՓՈՐՁԱՆՔԸ

Լեհաստան իր բաժինը ստացած ըլլալ կը թուի ժամանակակից բարքերէ. դարուն ախտը հոն եւս թափանցած է, սարսափելի աղբիւր մը հանդիսանալով կրօնական ջերմեռանդ ապրումներու տէր ժողովուրդին: Հոն, մանրէն կրող առաջին անձի մը պարագան յայտնուած է 1985-ին: Յաջորդ տարին արձանագրուած է առաջին մահը: Այսօր, 60 է այդ թիւը, 2500 հոգի մանրէն կը կրեն, վարակուած 60 երախաներ կան: Աւտնցմէ դուրս կը մնան մեծ մասով Թմրամոլ, այն կասկածելիները որոնք կը մերժեն ստուգումի ենթարկուիլ: Անոնք կը վախնան ընկերութենէն դուրս ձգուելու հետեւանքէն մը ու անտեղի չէ այդ վախը: Մանրէն կրողներու մեծ մասը իրենց ընտանիքէն մերժուած, ամբաստանութիւններու թիւրախ կ'ըլլան, սպառնալիքներ, անատորագիր նամակներ կը ստանան: Գործատէրերը անմիջապէս վերկուտան անոնց աշխատանքին: Ամենասարսափելին հետեւեալն է· անցեալ Յունիսին բացումը կատարուած էր մանրէն կրող երախաներու կեդրոնի մը որ կը գտնուէր Վարշավայէն ոչ հեռու գիւղի մը մէջ· այդ կեդրոնը գիւղացիները բռնի հարուածներով փլցուցած են, ապա գրգռեհած ու պար բռնած կրակին չուրջ:

Լեհ լրագրող մը կը գտնպատի որ ժողովուրդը անտրամաբանական վախ մը ունի վարակուելէ ու ատոր դէմ ո՛չ եկեղեցին, ո՛չ լրագրողները, ո՛չ ալ գիտութիւնը մարդիկը բան մը կ'ընեն:

Սիտայի մանրէն որ յայտնուեցաւ 1981-ին, նախ Մխացեալ — Նահանգներու ապա Ֆրանսայի միասեռականներու չջնանակին մէջ ազդեցութիւն ծաւալեց: Այս երկիրներուն մէջ անոնք կազմակերպութիւններ հիմնեցին իրենք զիրենք պաշտպանելու համար: Արեւելքի երկիրներու նոր կը ծանօթանան ախտին, 1984 - 85-ի սոսկին: Թմրամոլներու չջնանակէն եկածն կը սպառնայ բնակչութեան բոլոր խաւերուն: Տարօրինակը այն է որ հակառակ Արեւմուտքի ազգարարութիւններուն քազաքական չջնանակները կը լռեն կ'անտեսեն վտանգը: Ատոր մէջ մեծ հաւանարար լեհական ամենազօր եկեղեցին հակազդեցնելու վախը· եկեղեցի մը որ դէմ է սեռային ամէն կարգի դաստիարակութեան որ նաեւ պանդոկներու տեղի կուտայ· Ժողովրդավար Միութիւն Կուսակցութեան ծերակուտական մը կ'ամբաստանէ Եկեղեցին որ իր ազդեցութեան ենթարկելով կրթական կեանքը խաւարի մէջ կը պահէ երիտասարդութիւնը: Ան կ'ըսէ· — «եթէ կրօնաւորները գործը չէ սեռմնարդել պարկիչներ բաշխել, գոնէ թող թոյլ տան որ դաստիարակները պիտի վերադառնար տուն մութը կոխելէն շատ անդին: Իսկ Ազատուհին, ամբողջ օրը աչքը ճամբին՝ հոգ պիտի տանէր իր միւռուճար երախաներուն վրայ: Նոյնիսկ դժնդակ օրերուն է որ պիտի ծնէր պզտիկը, որուն ծնունդը երկու տարի ետք պիտի յայտարարուէր քազաքապետարան, մօրը թուղթերուն անկանոնութեան պատճառաւ: Այդ աղջկան մկրտութեան օրն է որ պիտի դառնայի ակամայ կնքահայրը այդ ընտանիքին:

Եւ առիթով մըն ալ Երուանդ բացաւ իր սիրտը· «ամէն անգամ խեղճ մայրս պզտիկ լուխս կը տանէր ասելով· — «Երուանդ ջան, երախան հիւանդ է, անմիւռոն չի կարելի ձգել, Ատուծոյ հաճելի չէ, պրծնի»: Այնպէս տանենք մկրտենք, պրծնի»: Այնպէս ձանձրացած՝ պատասխանեցի· «Ամա՛, մկրտե՛, ի՛նչ ուզես արա՛: Իմ պզիկի մէջ ուրիշ բան կայ»: Այս պայմանների տակ դուն դարձեր ես մեր քաւորը···»:

Նման պատմուածքի մը պատշաճաւոր նկարագրութիւնը առիթը պիտի ընծայէ բոլոր անոնց որոնք ամիսներ առաջ «Ցառաջ»ի միջոցով կարդացին Երուանդ Մկրտիչեանի «Գաղթականի մը Յուշամատեանը Վանէն Երեւան, 1915 - 1918», որպէսզի անոնք առաւել ճանչնան անոր հեղինակը ու վերյիշեն վարպետի հեղինակը ու վերյիշեն վարպետի դանոյշ մայրիկին հերոսական մաքառումը փրկութեան ճանապարհին վրայ:

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Փարիզ
Մայիս 20, 1993

ԵՐԵՒԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

ԿՐՕՆԿՈՎ ՄՕՏ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ

Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցած է կրօնքով մօտ ժողովուրդներու (Արեւելքի քրիստոնեաներու) միջազգային գիտաժողովը, որու մասնակցած են Ռուսաստանի, Բելառուսիոյ, Պուլկարիոյ, Յունաստանի, Կիպրոսի, Հարաւային Սլաւիոյ, Ռումանիոյ, Մոլդովայի, Ուկրաինոյ ներկայացուցիչներու կարգին նաեւ Հայաստանի եւ Լ. Ղարաբաղի ներկայացուցիչները։ Գիտաժողովին ելոյթ ունեցած է Արցախի թեմի առաջնորդ Պարգեւ եպիսկոպոս Մարտիրոսեան։

***

ՍԼԱՒՈՆԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Մայիս 20-ին, Երեւանի մշակութային կապերու Միութեան յարկին տակ տեղի ունեցած է երեկոյթ մը նուիրուած՝ սլաւոնական գրականութեան, պուլկարական լուսաւորութեան ու մշակոյթին։ Բանը կատարուած է նաեւ պուլկարական վարներու եւ դրոշմաթուղթերու ցուցադրութեան մասին։ Բացման խօսքը ունեցաւ Միութեան նախագահ Ռուբէն Մելիքեան, որ ներկայացուց հիւրերը։ Ապա Պուլկարիոյ դեսպան Ռոսեն Տրանկոսկի խօսեցաւ Պուլկարիոյ եւ Հայաստանի միջեւ գոյութիւն ունեցող սերտ կապերու մասին։ Ան նշեց, որ Պուլկարիոյ մէջ կը գործեն հայկական եկեղեցի, դպրոց, ակումբ, կազմակերպութիւններ։ Ան նշեց նաեւ, որ Պուլկարիոյ մէջ կը գործէ Հայ-պուլկարական բարեկամութեան ընկերակցութիւն մը։ Ապա խօսեցան Պուլկարիոյ Ազգային ժողովի պատգամաւոր Վասիլ Ստոյչեւ, Պուլկարիոյ Սոֆիոյ համալսարանի պատմութեան դասախօս

(Շար. Ա. Էջէն)

պէս միջազգային իրաւունքի մի մասի պաշտպան կատարելապէս անտեսելով միւս մասը:

«Բելբաջարից Լեռնային Ղարաբաղի ինքնապաշտպանութեան ուժերի եւ քաշելու պարագայում Բելբաջարի վերառազմականացումը կամ ընդհանրապէս այս նախաձեռնութեամբ նախատեսուած ռազմական գործողութիւնների դադարեցումից յետոյ Ադրբեջանի կողմից պատերազմի վերսկսումը ոչ միայն կը սպառնան Լեռնային Ղարաբաղի ժողովրդի անվտանգութեանը, այլ նաեւ, ձախողութեան մատնելով միջնորդական ջանքերը, անդառնալիօրէն կը հեղինակազրկեն միջազգային միջնորդութեան գաղափարն անգամ:

«Հայաստանի Հանրապետութեան կառավարութիւնը պատրաստ է իր կառուցողական մասնակցութիւնը բերելու նախաձեռնութեան իրականացմանը՝ այն հասկացողութեամբ, որ ընդունելով այս նախաձեռնութիւնը, Ադրբեջանն ընդմիշտ հրաժարւում է ռազմական միջոցներով Ղարաբաղի հարցի լուծումից: Նախաձեռնութեան հեղինակները, միջազգային հանրութիւնը եւ մանաւանդ ՄԱԿ-ն ու ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ն այսուհետեւ Ադրբեջանին պատասխանատու պիտի նկատեն միջազգային օրէնքի ու վարուելակերպի որեւէ խախտման համար»:

***

– Պաշտպանութեան նախարար՝ Վազգէն Մանուկեանի հրամանով Մայիս 28, Ուրբաթ օր, ժամը 10-ին Երեւանի Հանրապետութեան հրապարակը պիտի տոպանգք կը կատարուի: Զօրահանդէսի հրամանատար է նշանակուած Պաշտպանութեան նախարարի առաջին տեղակալ՝ զօրավար Նորատ Տէր – Գրիգորեանց:

– Վ. Մանուկեանի հրամանով իրաքանչիւր վիրաւոր մարտիկի կը յատկացուի 30 հազար ռուբլի եւ զոհ զոհած մարտիկի ընտանիքին ալ՝ 100 հազար ռուբլի:

PALAIS DES ARTS ET DES CONGRES
Salle Berlioz
25, av. Victor Cresson - Issy-les-Mlx.

Sous la présidence de
M. André SANTINI, Député-Maire

RECITAL EXCEPTIONNEL
du pianiste

Vardan Mamikonian

1er prix du World Masters de Monte Carlo 1992

Mardi 1er Juin à 20 h 30

au profit de l'action humanitaire de l'Association «ESPOIR POUR L'ARMENIE»

●

Au programme :
Beethoven — Schubert — Liszt — Khatchatrian

Réservations :
Carla Coiffure — Télé Condorcet — Maison Manissian — Eniz — Epicerie Ararat (Alfortville)
Renseignements : 46. 42. 36. 60

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանը չընորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի վաղամեռիկ Կարօ Սանկիւեանի (14 տարեկան, մահացած Մայիս 9-ին) յիշատակին փոխան ծաղիկի. – Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Թորոսօղլու 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Միհրան Տէմիր 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գուրյումճեան (Անթոնի) 500 Ֆր., Փալիմէքս ընկերութեան անձնակազմը 1000 Ֆր.:

**

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Անիէռ, Պուա – Գոլոմպ, Արժանթէօյի «Ակնունի» մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է ի նպաստ Հայաստանի օգնութեան՝ Տիկին Տիրուհի Քէօլէեան 250 Ֆր. Պր. Վիգիրեանի մահուան առթիւ, Տիկին Շըրնորհիկ Պապիկեանէ 200 Ֆրանք Տիրոյին Յագլին Պապիկեանի մահուան տարելիցին առթիւ:

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er

AMADEUS
H. ANASTASSIAN

présentent

CONCERT

MIKAEL BALIAN
11 ans
Pianiste, compositeur, peintre

à la M. A. J. C.
Mardi 1er Juin à 20 h 30

●

Le concert sera précédé du
Vernissage
de l'exposition de peinture
Mardi 1er Juin à 19 h 30
suivi d'un cocktail

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

– ՊՏՈՅՏ –

Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Արշակ Ջամալեան» մասնաճիւղը միջոցառ պտոյտ մը կը կազմակերպէ Լամարթինի հետքերով, Կիրակի, Յունիս 6-ին: Օրուան ընթացքին այցելել դղեակը, ուր Լամարթին ապրած է, ճաշ Շատնէի մէջ, պտոյտ Ռոշ մը Սոլիւթրէ եւ այց՝ թանգարանը: Վերադարձ ժամը 19·30-ին է, գինն է՝ 300 Ֆր.:

Աչքանապրուելու համար հեռաձայնել՝ Ռօշին, 78 – 49 – – 19 – 44 թիւին:

MCA
Villeurbanne

Vous voulez passer une journée au soleil et découvrir une région au cœur de la Provence ?

La Croix Bleue (section Lyon-Villeurbanne) ainsi que la Maison de la Culture Arménienne de Villeurbanne vous proposent de visiter la cité historique de *Manosque*, et la *Fondation Carzou*

Le Samedi 5 Juin

pour le prix de 200 F. (comprenant le transport en autocar, le déjeuner et l'entrée au musée).

Renseignements et inscriptions :
MCAV 78. 94. 37. 36 / 78. 93. 57. 43.

Arménie

Départ chaque Jeudi

PARIS-EREVAN-PARIS

(VOL HEBDOMADAIRE DIRECT)

Franchise de bagage autorisé : 2 valises par personne

Renseignement et inscriptions :

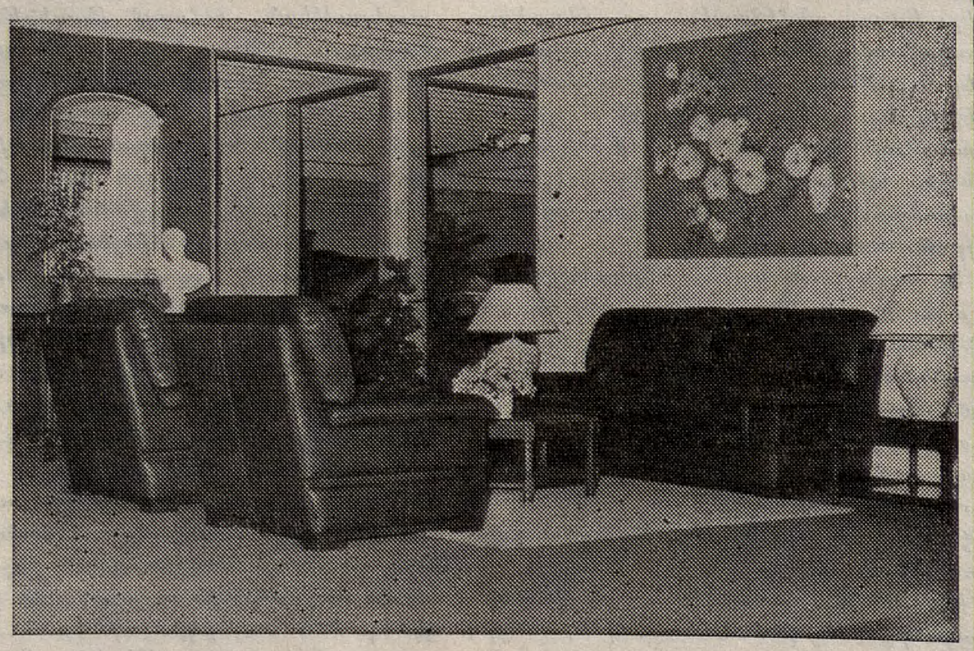
SABERATOURS - SEVAN VOYAGES

31, rue d'Argenteuil	37, rue Hanrabedoutian	48, cours de la Liberté
75001 PARIS	EREVAN 10	69003 LYON
Tél. : 42 61 51 13	Tél. : 52 85 48	Tél. : 78 60 13 66
Fax : 42 61 94 53	Fax : 52 54 48	Fax : 78 60 92 26

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «ՅԱՌԱՋ»ի բաժանորդներուն"

TELEVISION

ARTE

Vendredi 28 Mai à 20 h 40

Emission Transit

Un film de 22 minutes

CHRONIQUE DU KARABAGH

PAQUES AU KARABAGH
(Mardouni)

Réalisateur : VALENTI
Conseilleur technique :
STEPAN INDJEYAN

l'Ecole TEBROTZASSERE

présente

un jeune pianiste exceptionnel de 11 ans également compositeur et peintre

MIKAEL BALIAN

Concert au YAN'S CLUB
5, ave. Reille, Paris 14e

le mercredi 2 juin à 21 heures

avec la participation de l'U.C.F.A.F.

Au programme :

Bach — Mozart — Tchaïkovski – Mendelssohn — Liszt — Chopin – M. Balian — Aprahamian — Babadjanian

Réservations :
Tebrotzassère : 43 81 01 72
U.C.F.A.F. : 42 08 76 49
week-end et soirées : 48 68 03 63

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մայիս 17-էն կը գործէ Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպանատունը:

Ան բաց է երկուշաբթիէն Ուրբաթ ժամը 10-էն 13 եւ 14·30-էն 17·30:

Դեսպանատան հասցէն է՝
26, avenue Dode de la Brunerie,
75016 Paris
(M° Porte de St Cloud)
Tél.: 45 25 91 80 / Fax: 40 50 16 9[illegible]

Հայաստանի Հանրապետութեան Ֆրանսայի առժամեայ գործակատար
Վ. ՏԷՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայրեկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը ընդունակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. –

Տիկին Մարգրիտ Ալթունեան 100, Տիկին Աթթիտ Զթալեան 200, Պր. Յովթորոսեան 100, Պր. Ռուբէն Ապոյեան 200, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Ճանասեան 100, Պր. Նուպար Պալեան 200 Ֆր., Տիկին Վալանթին Մուրատեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մուրատեան 1,000, Տէր եւ Տիկին Յորժ Պէնլեան 200, Տէր եւ Տիկին Սերժ Երէպագանեան 200, Պր. Սիմոն Քէօսէյեան 120, Տիկին Կիմիւշկերտեան 100, Պր. Յորժ Սաֆարեան 500, Տէր եւ Տիկին Անտրէ Պուրժէ 500, Տիկին Ռոպէրթ Լըլոն 50, Օր. Գամելիա Գարագաշեան 50, Օր. Հայկուհի Դաւիթեան 400, Տիկին Անժելիք Հանըմեան 300, Պր. Փիէռ Ազդումանօֆ 300, Տիկին Հայարփի Փափազեան 200, Տէր եւ Տիկին Նուպար Դալեան 250, Պր. Արամ Տէտէեան 100, Պր. Հերովբ Գուլումճեան 500, Պր. Հաճի Եափուճեան 150 Պր. Մկրտիչ Հէքիմեան 100, Պր. Ստեփան Տամլամեան 500, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Ալթունեան 200, Պր. Խոմոն Պետրոսեան 100, Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Առաքելեան 150, Պր. Յորժ Կաբրակոսեան 200, Տիկին Հայկանոյշ Մարտիրոսեան 1·000, Տէր եւ Տիկին Ժերար Աստուրեան 200, Պր. Աւետիք Սերոբեան 200, Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Գարագաշեան 100, Տէր եւ Տիկին Մելինէ Պատմաճեան 200, Տիկին Էլիզ Պատմաճեան 200, Տիկին Պապայեան 200, Պր. Ժ. Անուանեան 500 Ֆր.:

(Շար.)

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 29-30
SAMEDI-DIMANCHE
29-30 MAI
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·072 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 18.072

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» — ՄԱՅԻՍ 21 / 27)

ԻՐԱՆԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՓՈԽ — ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Մայիս 25-ին փոխ — նախագահ Գաղիկ Ցարուքեանեան ընդունած է Իրանի պատուիրակութիւնը, որ չուրջ չաբաթ մըն է Հայաստան կը գտնուէր աշխատանքի այցելութեամբ: Տեսակցութեան ընթացքին տրծարծուած են երկու երկիրներու միջեւ հաղորդակցութեան միջոցները զարգացնելու, առեւտրատնտեսական յարաբերութեանց զարկ տալու, դէպի Հայաստան կառուցուելիք կազմուղի եւ Ազրպէյճանի խնդրին լուծման առընչուող հարցեր:

***

ԱԴՐԲԵՋԱՆ ԴԻՄԳՈՀ ԱԼԻԵՒԷՆ

Ազրպէյճանի Մորհրդարանն ու Արտաքին գործատեսչութիւնը իրենց դիմգոհութիւնը յայտնած են Նախիջեւանի Մորհրդարանի նախագահ Ալիեւի ընթացքին նկատմամբ, որ ինքնագլուխ բանակցութիւններ կը վարէ տարբեր պետութեանց հետ եւ արտահայտութիւններ կ'ընդունուի որպէս անկախ պետութեան մը ղեկավարը, մինչդեռ Նախիջեւանի ինքնավար Հանրապետութիւնը անկախ չէ:

***

ՏԵՂԱՀԱՆՈՒԱԾՆԵՐՈՒ Ի ՆՊԱՍՏ

Տեղահանուած բնակչութեանց բնակարաններ ապահովելու նպատակով, կառավարական որոշումով 400 միլիոն ռուբլիի յատկել դումար մը կը տրամադրուի բնակաշինութիւնու պետական Վարչութեան: 300 միլիոն ռուբլիի յատկել դումար մըն ալ յատկացուած է կիսատարտ գործոններու չինութեան:

***

ԵՐԿՐԱԲԱՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

Երեւանի մէջ տեղի ունեցած է Հայաստանի երկրաբանական միութեան համաժողովը: Միութեան նախագահ ընտրուած է երկրաբանական գիտութեանց Հիմնարկի տնօրէն, գիտութեանց դոկտոր Ռուբէն Ջրբաշեան:

***

ՀԱՅԵՒՈՒՍ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Մոսկուայի մէջ գումարուած է հայեւռուս բարեկամութեան միութեան հիմնադիր ժողովը: Միութեան նախագահն է Ռուսաստանի Մորհրդարանի երեսփոխան Օլեգ Ռոմանցեւ:

***

ԱՒՏՐԻՈՑ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՆՈՐ ՊԱՇՏՕՆՆԵՐԸ

Նախագահական հրամանագրով, Աւստրիոյ դեսպան Արման Նաւասարդեան նշանակուած է ՍԷ — ԷՍ — ՍԷ — Ը-ի Վիեննայի մէջ մշտական ներկայացուցիչ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԴԻՄԳՈՀ

Ազրպէյճանի Արտաքին նախարարութեան բանբերը մամուլին տրուած յայտարարութեամբ մը քննադատած է հաշտութեան հասարակաց ծրագրին հանդէպ Հայաստանի եւ Ղարաբաղի «երկդիմի» կեցուածքը· ան ըսած է· — «Հայերը պատրուակ կը փնտռեն չստորագրելու համար, որպէսզի ապահովեն Ղարաբաղի եւս մասնակցութիւնը: Մինչդեռ, մենք Հայաստանի հետ 1992 Մարտ 24-ին ստորագրած ենք բանաձեւ մը ուր կ'ըսուէր թէ Ղարաբաղի Հայերուն ձայնը պիտի ներկայացուի Հայաստանի, իսկ Ազերիներուն ձայնը Ազրպէյճանի կողմէ: Այս տրամադրութեան համաձայն Ղարաբաղի ո՛չ Հայերը, ոչ ալ Ազերիները խօսքի իրաւունք կ'ունենան: Կրնան միայն ոչ պաշտօնական բանակցութիւններու մասնակցիլ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԼՈՎ

*ՖԻՐԷՆՑԷԻ Ուֆիչիներու թանգարանին առջեւ պատահած պայթումը արկածի հետեւանք չէր այլ՝ ահաբեկչական արարք էր: Պարզուեցաւ որ թակարդ — կառք մը միջոցաւ գործուած էր Մայիս 27-ի այս զազրելի ոճրագործութիւնը, որու հետեւանքով 5 մեռեալ կայ (4-ը՝ մէկ ընտանիքէ, թանգարանին պահապանը, ևինը 2 զաւակները) եւ 30 վիրաւոր, բայց նաեւ հսկայ վնասներ· թանգարանը պիտի փակուի քանի մը ամսուան համար: Թոսքանի այս անզուգական քաղաքը համաչխարհային համբաւ կը վայելէ եւ իր բնակչութիւնն ալ խորապէս ցնցուած է պատահածէն: Ոչ ոք կրնար հաւատալ որ մէկը կը համարձակի նման արարք մը գործել եւ բոլորը մաֆիային կը վերագրեն, այն պատճառաւ մանաւանդ որ Մայիս 14-ին ալ Հռոմ գործուած ոճրագործը ճիշդ նոյնն էր, այսինքն՝ թակարդ — կառք մը: Պայթումէն փճացած են նաեւ իտալական արուեստի գլուխ գործոցներ: Թանգարանին արեւմտեան թեւն է որ ամէնէն աւելի վնաս կրած է եւ անդրամանելի կերպով փճացած են Տէլլէ Նոթիի «Ծնունդը», Քառավաճէի մէկ աշակերտին (Մանֆրէտի) երկու պատառոները եւայլն, եւայլն: Ընդվզումը չատ մեծ է: Մշակոյթի նախարարը յայտարարած է· — «Թիրախ առնել Ուֆիչիներու թանգարանը եւ հարուածել Ֆիրէնցէի սիրտը կը նշանակէ համաչխարհային արժանգնդ տալ ոճրագործին»: Կը թուի որ Ֆոզա Նոսթրա կ'ուզէ ցոյց տալ թէ կրնայ ընել ի'նչ որ կ'ուզէ, ո՛ւր որ կ'ուզէ: Մայիս 28-ին, Ֆիրէնցէ մեռած քաղաք էր, ընդհանուր դործադուլ որոշուած էր մինչ իտալական բազմաթիւ քաղաքներու մէջ, ցոյցեր տեղի կ'ունենային:

Նիւ — Եորքի մէջ, կարելի չեղաւ առջի օր ներկայացնել Ռոպէր Հոսէյնի՝ «Ճիսուս էր անունը» թատերգութիւնը որ 30 քաղաքներու մէջ պէտք է ներկայացուէր շրջագայութի ընթացքին եւ մեծ մասամբ իրագործուած էր: Նիւ — Եորքի ներկայացումը ընդհատեցաւ առ այժմ որովհետեւ հակահրեայ քարոզչութեամբ մեղադրուեցաւ կարգ մը միութիւններու կողմէ եւ կը սպասուի որ Հոսէյն արդարացումներ գտնէ կամ փոփոխութիւններ ընէ որպէսզի կարելի ըլլայ ներկայացումը արտօնել:

ՀՈԳԵՒԱՒՈՒՍՏԻ տօնին առթիւ «Ցառաջ» լոյս չի տեսներ երկուշաբթի օր (երեքշաբթի, Յունիս 1-ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Չորեքշաբթի, Յունիս 2:

ԱՐՑԱԽԻ ԺԱՄԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԻՆ ԲՆԱԳԻՐԸ

Հայաստանի դրական պատասխանին եւ Լեւոն Տէր — Պետրոսեանի յայտարարութեան ընդգիրներու հրատարակութենէն ետք, ստորեւ կուտանք Արցախի պաշտօնական պատասխանին ամբողջական բնագիրը:

ԼՂՀ-Ի ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

«Դրական դնահատելով համաչխարհային հանրակցութեան անդամներուն խաղաղարարական ջանքերը, մենք կը ցանկանայինք մեր վերաբերմունքն արտայայտել մի քանի պրոբլեմներու վերաբերեալ, որոնք ծագել են Ռուսաստանի, ԱՄՆ-ի, Թուրքիայի եւ ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի նախաձեռնութեան կապակցութեամբ:

«Հիմնական եւ ճշդորոշ գործօնը, որով արտայայտւում է մեր ժողովրդի անհանդըստութիւնը, փաստաթղթում մեր Հանրապետութեան բնակչութեան անվտանգութեան անհրաժեշտ երաշխիքների բացակայութիւնն է, ինչպէս նաեւ կողմերի պարտաւորութիւնների կատարման երաշխիքների և դրանց չկատարման դէպքում պատասխանատուութեան բացակայութիւնը: Այս կապակցութեամբ կրեւոր է նշել միջազգային դիտորդների ընդունման եւ ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ըի համապատասխան հաւանութեանն արժանանալու հակամարտող կողմերի միջեւ նախնական պայմանաւորուածութեան բացակայութիւնը:

«Բացի դրանից, մեզ մօտ կասկած է յարուցում միջնորդի դերում Թուրքիայի հանդէս գալը, որն ըստ էութեան իրական հետաքրքրութիւններ ունի տարածաշրջանում: Այդ հետաքրքրութիւնների արտայայտութիւն կարող է լինել շրջափակման պահպանումը, հակամարտող կողմերից մէկին ռազմական եւ տնտեսական օգնութեան ցուցաբերումը, որն ուղղակիօրէն հակասում է ՄԱԿ-ի Անվտանգութեան Խորհրդի 1993 թ· Ապրիլի 30-ի թիւ 822 որոշմանը: Որոշման եւ նախաձեռնութեան միջեւ եղած էական տարբերութիւնն էլ հէնց կասկած է յարուցում որոշումներ կայացնելիս եւ մեր ժողովրդի ճակատագրի մասին մտահոգուելիս:

«Մենք հաստատակամօրէն յայտարարում ենք ՄԱԿ-ի Անվտանգութեան Խորհրդի թիւ 822 որոշումը ամբողջովին եւ անյապաղ կատարելու մեր պատրաստակամութեան մասին: Բոլոր մասերով այն իրականացնելու հնարաւորութիւնը կ'առաջանայ անմիջապէս այն բանից յետոյ, երբ հակամարտող կողմը կոնկրետ գործով կ'ապացուցի այս որոշման կատարման պատրաստակամութիւնը: Հասկանալի է, որ խօսք չի կարող լինել որոշման տարրերի միայն ընտրովի կատարման մասին, որոնցում չահագրգռուած է Ադրբեջանը նրա միւս կէտերի կատարման ժամկէտերը խախտելով կամ քամահրելով: Համոզուած ենք, որ միջազգային այս կազմակերպութեան որոշումները բոլորի համար պարտադիր բնոյթ ունեն:

«Մենք մտահոգուած ենք նաեւ այն բանով, որ ՄԱԿ-ի անդամ Ադրբեջանը խուսափում է իր պարտականութիւնների կատարումից, որը չի քննադատւում միջազգային հանրակցութեան, մասնաւորապէս ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի անդամների կողմից: Շարունակելով երկու փաստաթղթերի միջեւ եղած տարբերութիւնների ուսումնասիրութիւնը, կարելի է նշել, որ Անվտանգութեան Խորհուրդը կրակի կայուն դադարեցում ստեղծելու նպատակով պահանջում է ռազմական բոլոր գործողութիւնների եւ թշնամական ակտերի դադարեցում, այն դէպքում, երբ նախաձեռնութիւնում խօսքը գնում է միայն ռազմական գործողութիւնները 60 օրով արգելակելու մասին: Ընդ որում, դա չի չօշափում այն գործողութիւնների ոլորտը, որոնց թւում առաջին հերթին դասւում են Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան, Հայաստանի եւ Նախիջեւանի տրանսպորտային եւ էներգետիկ հզորջափակումները:

«Այն ժամանակ, երբ Անվտանգութեան Խորհուրդը հակամարտող կողմերին ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի Մինսկի խմբի շրջանակներում խորհրդակցութիւնների գործընթացի անյապաղ վերականգնման կոչ է անում, նախաձեռնութիւնն առաջարկում է միայն «5+1» բանաձեւով ժողովում ոչ ֆորմալ խորհրդակցութիւնների վերականգնում, այսինքն՝ փաստօրէն Ադրբեջանի դաշնակից Թուրքիայի անսահմանափակ հնարաւորութիւնների մասնակցութեամբ: Մենք համոզուած ենք, որ առանց Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան իշխանութիւնների իրաւահաւասար մասնակցութեան, նմանատիպ խորհրդակցութիւնները չեն կարող սատարել մեր Հանրապետութեան բնակչութեան կեանքի եւ անվտանգութեան ապահովման հարցերի լուծմանը:

«Այսպիսով, մենք հանդէս ենք գալիս հակամարտող բոլոր կողմերի ուժերով ՄԱԿ-ի Անվտանգութեան Խորհրդի թիւ 822 որոշման անյապաղ կատարման օգտին: Մենք կողմ ենք հակամարտութիւնը բացառապէս խաղաղ միջոցներով լուծելու հաստատակամ որոշումներին: Մեր խորին համոզմամբ՝ ռազմական եւ թշնամական գործողութիւնների արգելումը, որն իր մէջ ներառելու է կրակի եւ ամէն տեսակ չրջափակումների դադարեցումը, պէտք է ճեւակերպուի ամբողջական իրաւաբանական ուժ ունեցող լիարժէք փաստաթղթով: Սեփական պարտաւորութիւնների կատարման պատասխանատուութիւնը կողմերի համար, ըստ այդ փաստաթղթի, ակնյայտ է լինելու»:

Լեռնայինի Ղարաբաղի
Հանրապետութեան
Գերագոյն Խորհրդի նախագահի
պաշտօնակատար
ԳԷՈՐԳԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Լեռնայինի Ղարաբաղի
Հանրապետութեան
Պետական Պաշտպանութեան Կոմիտէի
նախագահ
ՌՈՊԷՐ ԿՈՉԱՐԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

«PANORAMA»

BOSNIA D'ASIA

Այս խորագրին տակ իտալական շաբաթաթերթը (Մայիս 30) երկու երկար յօդուածներով վ'անդրադառնայ Ղարաբաղի եւ Հայաստանի, թաղմաթիւ նկարներն ալ հրատարակելով: Կ'անդրադառնանք ի հարկին:

***

Պրիւսէլի «Լիպր-Պելժիք»ն ալ (Մայիս 27) չահեկան խմբագրութեամբ մը զոր ստորագրած է Բորիս Թումանով, կը վերլուծէ «ռուսեւհայկական նոր զօրակցութիւնը» որ հաստատած է Լ· Տէր — Պետրոսեան — Ելցին հանդիպումով մը:

ԱՐՑԱԽԸ՝ ԿԵԱՆՔԻ ՈՒ ԿՌԻԿԻ ԲԵՄ

Արցախի մասին հետաքրքրութիւնները ու մտահոգութիւնները, ինչպէս նաեւ խանդավառութիւնները ու յոյսերը անմիջականօրէն կ'առընչուին պատերազմական մարզին: Ռազմաճակատէն հասած սրտապնդող կամ տխրեցնող լուրերը, միջազգային առեւտրական սակարկութիւններու, բաղաձալիին ու պարտադրուածին բախումի արձագանգները չատ յաճախ մոռացութեան կը մատնեն կռուողին քով ապրող Արցախի մըն ալ դոյութիւնը: Մարդուըմէ ամենալային տեղը կուտայ ռազմիկներու յաջողութիւններուն, կռիւի անհաւասար պայմաններու ու անոնց արհամարհանքին, վրէժերու յիշատակի ոգեկոչման. այս բոլորը բնական արդիւնքն են անչուշտ վիճակի մը որ կը կոչուի՝ պատերազմական. սակայն այս ամէնը արգելք չեն որ Արցախի մէջ ռազմադաշտին եաին իր առօրեան ապրի ամբողջ ժողովուրդ մըն ալ. ծնի, հիւանդանայ, աշխատի, սիրէ, աղօթէ, ինչպէս որեւէ հողի բնակիչ: Իսկ այս երկրորդը կը մնայ հեռու, գրեթէ անպիտացուած:

Այս երկրորդ մակարդակ մղուած աշխարհին կը խօսի Մայիս 14 – 20–ի «Ազատամարտ»ին «Գործում է անտեսութիւնը՝ կ'ապրի Արցախը» խորագրուած էջը, ըստորագրուած՝ Բորիս Կարապետեանի կողմէ:

Ան մուտքի պահէն կուտայ կազմակերպումի մը առաջին փաստը. սկսած է գործել մաքսատան ծառայութիւնը երբ մարդ Հայաստանէն կուգայ ու Լաչինի անցքէն կը դիմէ Արցախ: Հանրապետութեան անտեսութեան մասին նշումները կը չեշտեն բնականոն կեանքի վերադարձի տրամադրութիւնը որ արդէն գործնական արտայայտութեան վերածուած է: Տարուան առաջին եռամսեայի տուեալներով, հոգ չէ թէ ոչ լրիւ կարողութեամբ, կը գործեն եւ կ'արտադրեն Արցախի բոլոր ձեռնարկութիւնները. օրինակ, կօշիկի գործատունը ուր չուրջ 650 հոգի կ'աշխատի, կը բանի 30 տոկոսով. չինանիւթերու գործատունը (140 աշխատող) կը բանի 60 տոկոսով, եւայլն: Շուրջ 10 հազար հեկտարի վրայ վարուցան կատրուած է, ինչ որ հակառակ նախորդ տարիներու մէկ տասներորդը ներկայացնելուն, լաւ նախնական հաշուումներու, իր արտադրած բանջարեղէնով կը բաւարարէ Արցախը: Այդպէս չէ հացահատիկի խնդիրը որուն համար անհրաժեշտ է ներածումը: Սակայն ատոր փոխարէն Արցախ ունի բանջարեղէն, միս եւ ոգելից ըմպելի արտադելու կարելիութիւնը: Այս բոլոր մարդերուն համար հասարակաց գործատունութիւն է հաղորդակցութեան ճամբաներու բացակայութիւնը: Այսուհանդերձ, հակառակ որ ամսական միջին աշխատավարձը 1300 – 2500 ռուբլի է միայն, նկատի առնելով ոչ բարձր գիները, պետական նպաստներու հայաստանեան մակարդակը եւ գիւղական շրջաններու հետ սերտ կապերը, քաղաքաբնակ Արցախցիներու կենսապայմաններուն նուազագոյնը ապահովուած է:

Զարգացումներ արձանագրուած են այլ մարզերու մէջ եւս. երկու ամիսէ ի վեր հանրապետութեան շրջանային բոլոր կեդրոնները հանրակառքի կապ ունին Ստեփանակերտի հետ: Մասնակի կերպով վերահաստատուած է եւ այլ միջոցներ կը մշակուին հանրապետութեան ամբողջ տարածքին հեռաճայնի կապը ապահովելու համար:

Վերջին տարիներուն մեծապէս տուժած է Արցախի անասնաբուծութիւնն ու թռչնաբուծութիւնն ալ, մասամբ կերի պակասին հետեւանք: Այս տարուան ընթացքին կը նախատեսուի զարմանել կացութիւնը եւ մինչեւ չորս տոկոսի իջած անասնագլխաքանակը բարձրացնել 30 տոկոսի: Ինչ որ ամէնէն ուրախալին է Արցախի համար, ջրուժի հարուստ պաշարներու դոյութիւնն է, որոնք տակաւին ամբողջութեամբ չեն կրնար օգտագործուիլ: Սարսնդի ջրամբարը եթէ նորոգուի ու եթէ կառուցուի անոր հետ երկրորդ ջրլեկտրակայան մը, Արցախը կրնայ նոյնիսկ էլեկտրականութիւն արտածելու դիրքը ունենալ: Աւելորդ է ըսել թէ այս բոլորին համար նիւթական մեծ յատկացումներ անհրաժեշտ են:

Ընկերային հարցերու մէջ առաջին նշմարելին Ստեփանակերտի մէջ համալսարանի մը հիմնադրութիւնն էր. Բ. Կարապետեան կը յիշէ նաեւ Շուշիի մէջ «Ն. Աղբալեան ուսանողական միութեան ջանքերով բացուած «Արամ Մանուկեան» Ազգային վարժարանը: Այս մարզին յատուկ խնամքի կարօտ մէկ բնագաւառն է գաղթողներու պարագան: Անոնց կը տրուին անատուններ, այլ տեսակի օգնութիւն, որպէսզի կարենան վարուցան ընել:

Հետաքրքրական է զուգահեռը որ կը զետեղուի Շուշիի, Ստեփանակերտի ու Երեւանի միջեւ: Քանի մը օրուան կեցութիւնը Թոյլ կուտայ Բ. Կարապետեանի դրելու. «Ստեփանակերտի փողոցների մաքրութիւնն ու մայթեզրերի խնամուածութիւնը աչք էին շոյում: Ականջ տարիների դաժան ռմբակոծումների հետեւերը նկատելու համար յատուկ ուշադրութիւն էր պահանջւում: Այդ մասին յիշեցրնում էին եաեւ ապակիների փոխարէն շէնքերի պատուհաններին ճաշած ցելոֆանէ թաղանթները: Մնացած ամէն ինչում խաղաղ ունի կոկիկ տեսք: Աղմկոտ ու ջղային Երեւանի հետ համեմատած, փոքր խաղաղում տիրող հանդարտութիւնը բնական է»:

Մայրաքաղաքը չունի նաեւ պաղարային տեսք. ոչ կեդրոնական մասերու մէջ միայն լրագրողը կրցած է սեղանիկային առեւտուրի փոքր կրպակներ տեսնել, երեւանեաններէն անհամեմատօրէն հեռու «ապրանք»ով: Մէկ – երկու տեսակ ծամօն, ծխախոտ եւ չօքօլա: Աղքատիկ է նաեւ չուկան բայց Երեւանի հետ անհամեմատելի ցած գիներով: Աւիւրը հոն առուծախի առարկայ չէ. պետականօրէն կը բաշխուի, ամէն անձի ամսական 7 քիլօ կրամի հաշուով: Գետնախնձորը նոյնպէս, չուկան չի վաճառուիր. պետութիւնը կը ներմուծէ զայն ու կը ծախէ իր խանութներուն մէջ, քիլօկրամը 78 ռուբլիի:

Բ. Կարապետեան վերջին պարբերութեան մէջ կը չեշտէ թէ Արցախցիներու կեցուածքը, ապրելաձեւը Երեւանցիներէն աւելի կը համապատասխանէ պատերազմի իրավիճակին. ու ատիկա արդիւնք է ոչ միայն Արցախցիներու «գիտակցական մակարդակ»ին, այլեւ իշխանութիւններու գործելակերպին:

Այս ամբողջէն կարելի չէ հետեւցնել որ Արցախցիին վիճակը նախանձելի է. Շուշիի մէջ մեծ են աւերածութիւնները, վերարտարձող զաղթականները պէտք է ամէն բան ղերոյէն սկսին եւ Ստեփանակերտին ըմպելի ջուր մատակարարող գիխէ եւ մղիչ կայանները հիմնական վերանորոգումի կը կարօտին. չատ մը բնակարաններ ջուր կը ստանան չաբաթը միայն երկու – երեք անգամ:

Այս բոլոր դրականներն ու անխուսափելի ժխտականները եզրակացնել կուտան Բ. Կարապետեանի. «Արցախին ապրում է. ապրում է արժանապատուօրէն, կըռւում՝ հերոսաբար»:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՏԱՏԱՆՔ

ԾՂՐԻԹԸ

Հեղինակ՝ ԱԲՐԱՀԱՄ ԱԼԻՔԵԱՆ

«Մաշտոց» մատենաշար, թիւ Ա. Համազգայինի վահէ Սէթեան տպարան:

ՊԷյրութ, 1993

Նիւահայ լուրեր

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՂՐԿՈՒՈՂ 2000 ԾՐԱՐՆԵՐՈՒ ՈԴԻՍԱԿԱՆԸ

Հայաստանի եւ Ղարաբաղի կարօտեալներուն օժանդակութեան հարցը մինչեւ այսօր չգտաւ նպատակայարմար լուծում մը, եւ ո՛չ Սփիւռքի Հայերը, եւ ո՛չ ալ Հայաստանի իշխանութիւնները գիտցան ընել կարգադրութիւններ, որոնք բոլորին համար ըլլային ազդու, ապահով ու վստահեցուցիչ, ամէն տեսակէտով:

Ծանօթ է թէ, ի բացակայութեան կեդրոնացեալ, համակարգ ու համազգային կազմակերպութեան մը, միա՛յն Ֆրանսայի մէջ, մեծ ու փոքր հարիւրաւոր միութիւններ լծուած ըլլալ կը թուին այդ գործին, իրենց ուժն ու կարողութիւնը վատնելով մեծ մասամբ խաչաձեւումներու եւ խարխափումներու մէջ:

Նիսէն Հայաստան ղրկուող 2000 ծրարներու ոդիսականը փոքր մէկ պատկերն է այդ բոլորին (*) եւ կ'արժէ որ պատմուի:

Ասկէ չորս ամիս առաջ էր որ Ֆրանսայի Արտաքին Գործոց Նախարար Պր. Ռոլան Տիւմա, ընդառաջելով հայկական միութիւններու Ֆօրումին խնդրանքին, խոստացաւ Կարմիր – Խաչի միջոցաւ օդային կամուրջ մը հաստատել, այսինքն՝ ձրի օդանաւեր տրամադրել, Հայաստանի կարօտեալներուն սննդեղէն եւ դեղօրայք հասցնելու համար:

Ջմրան ընթացքին էր այդ:

Ինչպէս Ֆրանսայի այլ քաղաքներուն, Նիսի եւ Փոթ – տ'Ազիւռի Հայերն ալ, իրենց բոլոր միութիւններուն նախաձեռնութեամբ, անմիջապէս գործի լծուեցան եւ պատրաստեցին 2000 խաւաքարտէ տուփեր, որոնց մէջ դրին հինգական քիլօկրամ չաքար, ալիւր եւ փոշի կամ խտացեալ կաթ, ընդամէնը՝ 30 թոն, տանիլ բաժնելու համար մասնաւորաբար Ղարաբաղէն Հայաստան ապաստանած ընտանիքներու: Իսկ «Առանց Սահմանի Դեղագործներ»ու միութեան օժանդակութեամբ ալ հաւաքեցին վեց թոն դեղօրայք, երեւանի հիւանդանոցներուն համար:

Բաւական ատեն ի զուր սպասելէ վերջ խոստացուած օդանաւին, որ չեկաւ, ըստիպուեցան այդ բոլորը փոխադրել Նիսի օդակայանին մթերանոցը, չնորհիւ տեղւոյս Առեւտրական Սենեակի վարչութեան բարեհաճ հիւրընկալութեան:

Ապա սկսան անվերջանալի բանակցութիւնները ու սակարկութիւնները, բեռնատար օդանաւ մը ճարելու եւ ապրանքները ապահով իրենց տեղը վարձենալ հասցնելու համար: Պակսողը յատկապէս օդանաւի վարձքն էր:

Ի վերջոյ կարելի եղաւ օդանաւի ծախքերն ալ ապահովել, չնորհիւ տեղւոյս Քոնսէյ ժէնէրալին, Քոնսէյ Ռէժիոնալին եւ Նիսի ու Քաննի քաղաքապետութիւններուն նիւթական յատկացումներուն, որոնց համար պէտք եղաւ ընել անթիւ դիմումներ, խնդրանքներ, եւայլն, եւայլն:

Բայց այս անգամ ալ վարձուած օդանաւերը մէկջտեղ չէլան որոշեալ օրերուն, անվերջ առկախելով ապրանքներու առաքումը:

Այս «հերոսամարտ»ին վերջնագիծը արդէն տեղի ունեցաւ Մայիս 18–ին, երբ հարկ եղաւ մերժել մեծ ջանքերու գինով ճարուած օդանաւը, որուն նաւուղիղը պայման կը դնէր, ճամբու ընթացքին կանգ առնել Սոչի կամ Մինսկ, ինչ որ անչուշտ խնդրական կը դարձնէր ամէն ապահովութիւն:

Բայց ի վերջոյ, ճարահատ, հարկ եղաւ ընդունիլ Մինսկի վայրէջքը, վախնալով որ եթէ քիչ մըն ալ ուշանայ ապրանքներու առաքումը, անոնք կրնան փճանալ մթերանոցին մէջ: Մինչ անդին, խրոտաչունչ ճմեռ մը անցընելէ վերջ, կարօտեալները կը սպասէին տակաւին:

Իրենց վալիզները պատրաստած, կը սպասէին նաեւ հինգ Նիսեցի Հայեր, որոնք ծրագրած էին նոյն օդանաւով երթալ Երեւան, եւ հոն ծրարները դնելով բեռնակառքերու վրայ, ուղղակի տանիլ հասցնել իրենց նպատակակէտին: Ամբողջ պիտի ընկերանար նմանապէս «Նիս – Մաքէն»ի մէկ աշխատակիցը եւ փարիզեան օրաթերթի մը թղթակիցը, որ յատկապէս Նիս եկած էր:

Ու վերջապէս, անհամոզում սիրտով, չուքներէ, սպասումներէ, բանակցութիւններէ եւ բողոքներէ վերջ, կարելի եղաւ օդանաւը ճամբայ հանել Մայիս 19–ի գիշերը, եւ ի մեծ ուրախութիւն բոլորին իմացանք թէ բոլոր ապրանքներն ու իրենց ընկերացողները անվտանգ հասան են հո՛ն, ուր պէտք է երթային:

Եթէ պէտք ըլլայ հաշուել թէ ի՛նչ ժեց այս բոլորը, պիտի տեսնուի որ ապրանքներու տեղափոխութեան եւ առաման ծախքերը չատ աւելի արժեցին, քան ապրանքներու գնումը, առանց նկատի առնելու այն բազմահարիւր ժամերը զոր մեր տանի մօտ միութիւններուն ներկայացուցիչները յատկացուցին այդ գործին, ապրանքները գնելով, ծրարելով, տեղափոխելով, առաքելով ու անոնց ընկերանալով, եւ մանաւանդ՝ միմներէ ի վեր գրեթէ ամէն չաբաթ գումարելով երկարատեւ ժողովներ եւ ընելով անվերջանալի դիմումներ:

Մխո՛ւմ ժամանակի, մսխո՛ւմ աշխատանքի, մսխո՛ւմ դրամի:

Արդ, ե՞րբ կարելի պիտի ըլլայ գտնել ազդու, ապահով ու վստահեցուցիչ միջոց մը, օժանդակութեան այս հրատապ հարցը կարգաւորելու համար: Եւ ո՞վ պիտի գտնէ այդ. Սփիւռքահայութի՞ւնը, պետութի՞ւնը, Հայաստանի կառավարութիւնը:

Տ. Հ.

(*) Ֆրանսահայ կապոյտ խաչն ալ իր կարգին կը տեղեկացնէ թէ (տե՛ս՝ «Ազդակ», Մայիս 20, 1993) փետրուարին հաւաքեր է 150 թոն ուտեստեղէն ու դեղօրայք, որմէ կրցեր է օդանաւով դրկել միայն 30 թոն: Իսկ մնացեալը ճամբայ հանգիստը կը շոգենաւով, դէպի Բոթիի նաւահանգիստը (Վրաստան) ուր ո՛վ գիտի՛նչ փորձութիւն կը սպասէ:

ՊԱՔԱԼՕՐԷԱ 1993

Աւելի քան վեց հարիւր հազար թեկնածու կը ներկայանան այս տարի Պաքալօրէայի քննութիւններուն:

Անցեալ տարի ազգային դեռնի վրայ յաջողութեան միջին տոկոսը եղաւ 71.5 առ հարիւր:

Քննութեան եղանակը կը մնայ անփոփոխ: Ազգային Կրթութեան նախկին նախարար Ճէք Լանկի ներկայացուցած բեւեռոման ծրագիրը, 1992 Դեկտեմբերին եթէ գործադրուի, ինչ որ անհաւանական է, 1995–ի համար է: «Ազգային յաւարտական քննութիւնները չեն բանդուիր, կը պաշտպանուին. սակայն կ'երիտասարդացուին, կը վերաձեւորոգուին» յայտարարած էր Ճէք Լանկ: Եւ որպէս երիտասարդացման մաս Նախարարը ուրիշ բան չէր գտած եթէ ոչ աւարտական դասարաններու կրկնուներուն, այսինքն քննութեան ձախողուներուն, կարելիութիւն տալ միջին բարձր նիշերը պահել հինգ տարի. տակ մը զարդացական դիւսաչրջիկութիւն Լուսաւորութեան նոր նախարարը՝ Ժրանսուա Պայրու որ մանկակաց է, որ պէս ուսանող, 1968–ի մայիսեան խռովներուն պիտի գործադրէ՞ արդեօք իր դիքին՝ «Լա տէսէնի տէ մալաթիր»ի մէջ արտայայտած գաղափարները:

Ամէն պարագայի մէջ նոր նախարար իր ուսուցչութեան չրջանին միշտ պատկերուն մօտ եղած է, փորձած է գտնել նոնք հասկնալ եւ լուծումներ գտնել նոնց դժուարութիւններուն, կը վկայի իր նախկին մեծաւորներն ու աշակերտները: Ազգային Կրթութեան Նախարարութիւնը Ժրանսուա Պայրուի երազած նախարարութիւնն էր, այնպէս որ ան իր նունը պիտի ուզէ կապել զարդացական բարեփոխումի մը:

Ընտրովի նիւթերէն յետոյ որոնք սկսին Մայիսի վերջին չաբաթը, ցուցին 11–ին է որ բոլոր թեկնածուները բոլոր «սեռի»ներու պիտի դիմագրաւեն առաջին նիւթը՝ խմաստասիրութիւնը: Այս Յունիս 24–ին եւ 25–ին գրաւոր միւս նիւթերը՝ պատմութիւն եւ աշխարհագրութիւն, կենդանի լեզուները, քնագիտութիւն եւ տարրաբանութիւն, մաթեմաթիք, կենսաբանութիւն, տնտեսական գիտութիւններ եւայլն...: Յետոյ կուգան բանացի նիւթերը Յունիս 28–էն Յուլիս 2–ին: Ուղղագրական եւ քննիչ ժողովներ (տելիսպերասիոն) յետոյ, Յուլիս 5–ին եւ 6–ին, արդիւնքներու յայտարարութիւնը:

ԲԱՌԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՎՐԷԺԸ

Նախկին խորհրդային Հանրապետութիւնները ամէն ջանք կը գործադրեն ջնջելու համար Միութեան հզօրանալի անբաղձալի ժառանգութիւնը: Այն երկիրները որոնք գէշ – աղէկ կարգադրած են կենսական հարցերը, ձեռք առած են մշակութային մարզը· այսպէս է որ Բելառուսոյ եւ Պալթեան հանրապետութիւններուն մէջ վերաքննութեան կ'ենթարկուին դասագիրքերը, անհրաժեշտ սրբագրութիւններ կը կատարուին: Խորհրդային հզօրանալի տիրող մտայնութեան չափանիշով պատրաստուած բառարաններն

թիւն է: Ցաջողելու համար հարկ է ունենալ միջինը եւ աւելին: Անոնք որոնք 8-էն 10 կը ստանան, կը ներկայանան երկրորդ խումբի բերանացի նիւթերուն ցուցիա 7, 8 եւ 9-ին: Դարձեալ արդիւնքները ... եւ ապա արձակուրդները:

Վերջացնելու համար ժպիտով մը, անցեալ տարի թեկնածու մը, ապագայ անտեսագէտ, աշխարհագրութեան պարտականութեան մէջ ըրած է հետեւեալ հրաշալի դիտը, որ կուտանք ֆրանսերէն որպէսզի պահէ իր ամբողջ հարազատութիւնը՝ Le Rhône et son affluent le Poulenc...», ստորեւ «մարգարիտ մը» պիտի լսէ Ֆրանսացին:

***

Գալով հայերէն լեզուին, էքս – Մարսէյլ Ակադեմիին մէջ, թեկնածուներու թիւն է երեսուն: Տանեւինը առած են հայերէնը որպէս ընտրովի նիւթ, իսկ տասնեմեակը ընտրած են որպէս Ա· կամ Բ· լեզու ըստ «տեսի»ներու բերանացի: Քննիչն է՝ Ռոպէր Տէր – Մերկերեանն՝ էքս – ան-Փրովանսի Գրականութեան Համալսարանի հայերէնի ամպիոնի վրոֆէսէօր:

Հայերէնը ներկայացնողներու թիւը տարէ տարի կը նուազի, ինչ որ արդարացիօրէն կը մտահոգէ վրոֆ· Ռոպէր Տէր – Մերկերեանը: Պէտք է մտահոգէ նաեւ հայերէնի դպրոցներու եւ դասընթացքներու պատասխանատուները եւ մանաւանդ ծնողքները:

Էքս – ան – Փրովանսի Ակադեմին եղաւ առաջինը ուր հայերէնն լեզուն ընդունուեցաւ որպէս Ա· կամ Բ· լեզու Պաքալորէայի համար: Զըլլայ նաեւ առաջինը որ կորնչնէ այս իրաւունքը, թեկնածուներու պակասի պատճառաւ:

Հայկական դպրոցներու աշակերտ չունենալուն հարցը ամբողջ ողբերգութիւնն է ֆրանսահայ գաղութին:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ալ առարկայ են վերամշակումի այս գործունէութեան:

Ալ· Ռիւզհօ բելառուս լեզուագէտ մըն է· իր ձեւով թաղած է Խորհրդային Միութիւնը ու կը ցնծայ այդ յաջողութեան համար: Ատոր համար բաւած է որ նոր հրատարակութեան մը պատրաստէ ռուսերէն – անգլերէն, անգլերէն – ռուսերէն դրպանի բառարանը· հոն ԽՍՀՄ վրճամտամբ կը հետեւի վիակագիծներու մէջ գետեղուած «պատմական» նշումին: 100 հազար տպաքանակով յաւելուածի մը մէջ Ռիւզհօ ամփոփած է «ռուսական ներկայ կրճատումները»: Հոն տեղ չէ գտած «Համաշխարհային կուսակցութիւնը» բայց կան ՌԴ-ը (Ռուսաստանի Դաշնակցութիւնը), ՀԱՊ-ը (Հասարակապետութիւն Անկախ Պետութիւններու):

Նոյնն է Պալթեան երկիրներու պարագան· անոնք ալ կը մաղեն դպրոցական դասագիրքերը, բառարանները: Լիտուանիոյ մէջ սրբագրուած ու նոր հրատարակութեան տրուած է Ֆրանս· – լիտուաներէն նախկին բառարան մը· հոն, օրինակ, «պայֆար» բառին տրուած է իսկական նշանակութիւնը, մինչ խորհրդային շրջանին ան դոյութիւն ունէր «դասակարգային պայֆար»ի եւ «խաղաղութեան համար պայֆար»ի ձեւով: Իսկ «դասակարգ»ը «բանուորական», «աշխատաւորական» կամ «իշխանութեան» կը պատկանէր: «Ատիճեան»ի համար խորհրդային դրաքննութիւնը միակ տարբերակ մը կ'ընդունէր որ «Լենինեան»ն էր···:

Էստոնիոյ մէջ Թալինի Ֆրանսական նոր լիսէին տնօրէնը՝ Լօրի Լէգի Ֆրանս· – էստոներէն հին բառարանը «նորոգած» է, աւելցնելով յատկապէս «Մնունդ»ի, «Զատիկ»ի նման կրօնական եզրերը որոնք դուրս ձգուած էին անկէ: «Այս բառերը տպել արգիլուած էր, հակառակ որ ամէն տարի աշակերտներուն հետ կ'երգեինք «Գեղեցիկ եղեւինս» երգը» կը յիշէ ան: Կը յիշէ նաեւ «գրականութեան սպայկոյա»ը որ պաշտօն ունէր հրատարակելի գործերը քննելու· «ֆրանսերէն չէր խօսեր եւ միայն էստոներէն բառերը նկատի կ'ունենար· պէտք էր պարզապէս ամէն բան չթարգմանել: Երբ գիրքէ մը 3 – 4 բառ ջնջէին, իրենց պարտականութիւնը կատարուած կը նկատէին» կը բացատրէ Լէգի: Խորհրդային դրաքննութիւնը ամէն նմանօրինակ ծանօթագրութիւն ջնջած էր· ան բառարաններէն դուրս ձգած էր սեռային գործարաններու անունները: Լէգի ջնջացած է նաեւ նոյնանիշ բառերու տարբերութիւնները· էստոնական բառարանը որ լոյս պիտի տեսնէ աշնան, «Մինիթէլ»ին համար տուած է «հեռաձայնային ծանօթագրութիւնները» պարզ ցուցակի մը վերածելու գործիքը» կը բացատրէ Լէգի: Խորհրդային դրաքննութիւնը ամէն տարի կը նուազէր, ան դոյութիւն ունէր «դասակարգային պայֆար»ի եւ «խաղաղութեան համար պայֆար»ի ձեւով: Իսկ «դասակարգ»ը «բանուորական», «աշխատաւորական» կամ «իշխանութեան» կը պատկանէր: «Ատիճեան»ի համար խորհրդային դրաքննութիւնը միակ տարբերակ մը կ'ընդունէր որ «Լենինեան»ն էր···:

Էստոնիոյ մէջ Թալինի Ֆրանսական նոր լիսէին տնօրէնը՝ Լօրի Լէգի Ֆրանս· – էստոներէն հին բառարանը «նորոգած» է, աւելցնելով յատկապէս «Մնունդ»ի, «Զատիկ»ի նման կրօնական եզրերը որոնք դուրս ձգուած էին անկէ: «Այս բառերը տպել արգիլուած էր, հակառակ որ ամէն տարի աշակերտներուն հետ կ'երգեինք «Գեղեցիկ եղեւինս» երգը» կը յիշէ ան: Կը յիշէ նաեւ «գրականութեան սպայկոյա»ը որ պաշտօն ունէր հրատարակելի գործերը քննելու· «ֆրանսերէն չէր խօսեր եւ միայն էստոներէն բառերը նկատի կ'ունենար· պէտք էր պարզապէս ամէն բան չթարգմանել: Երբ գիրքէ մը 3 – 4 բառ ջնջէին, իրենց պարտականութիւնը կատարուած կը նկատէին» կը բացատրէ Լէգի: Խորհրդային դրաքննութիւնը ամէն նմանօրինակ ծանօթագրութիւն ջնջած էր· ան բառարաններէն դուրս ձգած էր սեռային գործարաններու անունները: Լէգի ջնջացած է նաեւ նոյնանիշ բառերու տարբերութիւնները· էստոնական բառարանը որ լոյս պիտի տեսնէ աշնան, «Մինիթէլ»ին համար տուած է «հեռաձայնային ծանօթագրութիւնները» պարզ ցուցակի մը վերածելու գործիքը» կը բացատրէ Լէգի: Խորհրդային դրաքննութիւնը ամէն տարի կը նուազէր, ան դոյութիւն ունէր «դասակարգային պայֆար»ի եւ «խաղաղութեան համար պայֆար»ի ձեւով: Իսկ «դասակարգ»ը «բանուորական», «աշխատաւորական» կամ «իշխանութեան» կը պատկանէր: «Ատիճեան»ի համար խորհրդային դրաքննութիւնը միակ տարբերակ մը կ'ընդունէր որ «Լենինեան»ն էր···:

Էստոնիոյ մէջ Թալինի Ֆրանսական նոր լիսէին տնօրէնը՝ Լօրի Լէգի Ֆրանս· – էստոներէն հին բառարանը «նորոգած» է, աւելցնելով յատկապէս «Մնունդ»ի, «Զատիկ»ի նման կրօնական եզրերը որոնք դուրս ձգուած էին անկէ: «Այս բառերը տպել արգիլուած էր, հակառակ որ ամէն տարի աշակերտներուն հետ կ'երգեինք «Գեղեցիկ եղեւինս» երգը» կը յիշէ ան: Կը յիշէ նաեւ «գրականութեան սպայկոյա»ը որ պաշտօն ունէր հրատարակելի գործերը քննելու· «ֆրանսերէն չէր խօսեր եւ միայն էստոներէն բառերը նկատի կ'ունենար· պէտք էր պարզապէս ամէն բան չթարգմանել: Երբ գիրքէ մը 3 – 4 բառ ջնջէին, իրենց պարտականութիւնը կատարուած կը նկատէին» կը բացատրէ Լէգի: Խորհրդային դրաքննութիւնը ամէն

ՔԱՂ ՀԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԱՂՏԱՏԻ Առաջնորդանիստ Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, Շաբաթ, Ապրիլ 24, երեկոյեան ժամը 5-ին պատրաստուած է Ապրիլեան նահատակներու յիշատակին: Պատարագած է Թեմին առաջնորդը Աւագ Եպիսկոպոս Ասատուրեան: Ճետ պատարագի գործադրուած է կոկիկ յայտագիր մը, որու իր մասնակցութիւնը բերած է նախկին ազգային, այժմ պետականացած վարժարաններու աշակերտութիւնը: Օրուան բանախօսն էր Աւագ Եպիսկոպոս: Բանախօսութեան ընթացքին եօթը ազգային երգեր երգած է Հայ Երիտասարդաց երկսեռ միութեան Կոմիտաս քառաձայն երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Կարապետ Քէշմիշեանի:

***

ՊՈԼՍՈՑ Ս· Փրկիչ հիւանդանոցին մէջ, Մայիս 17-ին, իր մահկանացուն կնքած է զաղութի ծանօթ դէմքերէն՝ Աստղիկ Քեհեայեան: Ծնած էր 1902-ին Գումգապու եւ նախնական կրթութիւնը կատարած Սամաթիոյ Սահակեան – Նունեան դպրոցը, ապա՝ Դպրոցասէր Տիկնոջ Վարժարանի ուսուցչանոցը, ուրկէ շրջանաւարտ էր 1920-ին: Նուիրուած էր ուսուցչական ասպարէզին, եօթը տարի պաշտօնավարած Սահակեան վարժարանը: Եղած է նաեւ համեստ դրական մշակ մը: Իր առաջին գրութիւնը հրատարակած է «Մարմարա»ի մէջ 1953-ին եւ 70-ական թուականներուն ալ լայնօրէն աշխատակցած է Թերթին: Գրութիւններ լոյս տեսած են նաեւ այլ Թերթերու մէջ: Իր գործերն են՝ «Իմ կեանքէս» եւ 1988-ին ալ՝ «Սրտի ձայները»: Նուիրումով աշխատած է բազմաթիւ մարմիններու մէջ, ինչպէս՝ Ս· Փրկիչ Հիւանդանոցի Սամաթիոյ օժանդակ յանձնախումբ, Արմաշեան Ուսանողաց ճաշի յանձնախումբ, Արմաշեան Սանուց Միութեան տիկնանց եւ մշակութային յանձնախումբ եւ մանաւանդ Դպրեվանքի տիկնանց Խնամակալութեան:

***

ԿԼԻՆՏԻՃԼԻ իրանահայ միութեան սրահին մէջ, Ապրիլ 7-ին, պինեճօն մը տեղի ունեցած է Ցակոբ Կարապենցի «Երկու աչխարհ» դիրքին նուիրուած, նախաձեռնութեամբ Իրանահայ Միութեան դրականութեան եւ Արուեստի վարչութեան: Բացումը կատարած է վարչութեան նախագահուհի՝ Անահիտ Նազարեան: Հեղինակին կենսագրութեան եւ գործին մասին խօսած է Գրիգոր Շէնեան: Գիրքը ներկայացուցած են Օշին Քէշիշեան եւ Անահիտ Արամոնի Քէշիշեան: Գործադրուած է դեղարուեստական բաժին մը: Ցայտագրէն դուրս խօսք առած են նաեւ Անդրանիկ Սարեան եւ Սեպուհ Ցովհաննէսեան: Վերջաւորութեան Ցակոբ Կարապենց իր տեսակէտները պարզած է ազգային եւ դրական հարցերու շուրջ:

***

ՀՕՂԻՎԱՐՏԻՒՔ

ԹԷՕ ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Թորոսիկ կոչուեցաւ աւազանի մկրտութեան անունով:

Թէօ կոչեցին ապրած օրերու իր չրջապատին մէջ: Սիրուած, յարգուած բոլորէն, ազնիւ բնաւորութեամբ որպէս նշանաւոր դէրչմուած էր իր հոգիին մէջ «մխիթարիչը զօրութիւն է»: Կը վարէր Վիէնի Հ· Բ· Ը· Միութեան նախագահի պաշտօնը: 60 տարեկան էր, հաւաքական ազգային կեանքին մէջ ծանօթ առաջին հայ ճարտարապետը եղաւ Վիէնի մէջ:

Թաղման արարողութիւնը տեղի ունեցաւ Մայիս 18-ին, ժամը 14-ին Սէն – Մօրիս Մայր տաճարին մէջ հայ եւ ֆրանսացի հոծ բազմութեան ի ներկայութեան: Ճետ արարողութեան մարմինը փոխադրուեցաւ Փոն Թ'Էվէքի իրենց ընտանեկան դամբարանը:

Թաղման արարողութիւնը կատարեց Լիոնի աւետարանական համայնքի պետ պատուելի Ժան Ցակոբեան, ընկերակցութեամբ Վիէնի Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ դպրաց դասուն դպրապետ՝ Սուքիաս Սուքիասեանի:

Ֆրանսերէն դամբանական մը արտասանեց Լիոնէն Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան կողմէ Սամուէլ Դիլպեան:

Բարեգործականի կողմէ խօսեցաւ ստորագրեալս, յիչելով թէ անողոք հիւանդութիւնը պատճառ եղաւ որ կիսատ թողու Վիէնի Մշակութային Տան սրահին ընդարձակման աշխատանքը: Ոգեկոչելէ ետք ողբացեալին արժանիքները եւ նուիրումը ազգային գործերու, ան եզրակացուց իր խօսքը ըսելով՝ «Թող այս քանի մը խօսքերը ծաղկեպսակ մը ըլլան թարմ չխրխիդ վրայ»:

ՄԱՄԲՐԷ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ

հանդիսեան: Վերջաւորութեան Ցակոբ Կարապենց իր տեսակէտները պարզած է ազգային եւ դրական հարցերու շուրջ:

***

ԿԼԻՆՏԻՃԼԻ մէջ, Մայիս 4-ին Հայրենակցական Միութիւններու Միացեալ Մարմնին միաձայնութեամբ նախագահ ընտրուած է ծանօթ բարերար՝ Վահան Շամլեան: Ցօսք առնելով նորընտիր նախագահը յայտնած է թէ ինք նիւթապէս եւ բարոյապէս զրաւիլ պիտի կանգնի Հ· Մ· Մ· Մ·-ի Հայապահպանման եւ Հայաստանի ու Արցախի օգնութեան ծրագիրներուն: Ըսած է նաեւ թէ Հ· Մ· Մ·Մ· այլեւս իր կեդրոնը պիտի ունենայ ձեռնարկներու եւ ճաչ – պարահանդէսներու սրահով, հուսկ որոշած է կրթաթոշակ մը հաստատել այն երիտասարդներուն որոնք կ'ուզեն մասնագիտանալ քաղաքական, դիւանագիտական եւ զինուորական մարզերուն մէջ:

ՍԻԼԻՀՏԱՐԻ ՊԱՐՏԻԶՆԵՐԸ

ՋԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ԽԱՉԻԿ ՄՕՐԵՂԲԱՅՐՍ

Ամէն տարուան նախօրեակին, յոյսը, սակայն, կը ծնէր Տուտուին յուսահատ հոգիին մէջ: Առանց բացուելու իր ակնկալութիւններուն մասին, տանը մէջ կը տիրապետէր հիմնական մաքրութիւն: Ամբողջ մօրեղբօր գիշերանոցները, ձիւնի պէս ճերմակ, կը կախուէին պարտէզը՝ պարանին վրայ, թեւերը կախ: Վա՛յ մեղի, եթէ այդ բազկատարած եւ խոնարհ ճերմակեղէնին տակէն անցնէինք եւ մագի ծիրան թել մը դպէր, կամ պարանը ձիգ բռնող ձողը ցնցէինք մեր ազմկալի եւ չհ ի չհ խաղերուն եռանդին մէջ: Այն սենեակը, ուր կը պահէր մօրեղբայրս, մասնաւոր հոգածութեան առարկայ կ'ըլլար: Ձեղունը անգամ կը լուացուէր: Մնաց որ ամբողջ տունը բաղնիքի նման թաց կ'ըլլար եւ ողողուած տախտակներու հոտը կը բռնէր մթնոլորտը: Այլեւս չէինք գիտեր ո՞ր նստիլ, ուրկէ՞ քալել, ի՞նչպէս

ապրիլ: Իրիկունը հայրս գլուխը կը չարժէր քննադատաբար եւ կ'ապատանէր իր լայն բացուած լրագրին ետեւ, որուն մինչեւ վերջին տողը կը կարդար իր անհամբերութիւնները զսպելու համար:

Ընթրիքին՝ տան կինները փարաւոնի պէս խոնջած կը հեծեծէին եւ ափսոսիլ չէին ունենար ուտելու: Ամէն մէկը ներքնապէս գիտէր որ այդ պատասխանատուները զուր են, բայց ոչ ոք կը համարձակէր իր կարծիքը լսել: Վաղուան ունենալիք յուսախաբութիւններով դառնացած, կը մնային սենեակին մէջ լռին եւ խոհուն, ինչպէս երբ քինոտ ըլլային իրարու հետ: Սիրտ չէին ըներ նոյնիսկ լոյս վառելու: Թերեւս չէին ուզեր իրարու երես նայիլ եւ մէկիկ -- մէկիկ կ'երթային պառկելու:

Օր մը վերջապէս Տուտուն որոշեց ինք երթալ իր տղուն այցելութեան: Այդ որոշումը հետեւանք էր հոգեկան բուռն պայքարներու, անդորհական գիշերներու, տաժանելի երկմտութիւններու:

Այն առաւօտուն լուսածագին արթնցայ եւ իջայ սենեակ, երբ մեծ մայրիկս իր երրորդ սուրճը կը խմէր, որմէ յետոյ միայն իր չրթները կը բացուէին, ան ալ դժկամակութեամբ: Ան իր թախծալի նայուածքը յամրօրէն դարձուց իմ վրաս և կարծես միտք մը յղացաւ, յետոյ գլուխը չարժեց տարակոյսով: Բայց այդ միտքը հետզհետէ արմատացաւ իր մէջ եւ կգկըռտուր բառերով յայտնեց իր մտադրութիւնը մօրաքոյրերուս:

Կը յիշեմ վարդատաս և լուսաւոր առաւօտը: Արեւը նոր կը բարձրանար հորիզոնին վրայ կը զգայի մեղրի քաղցրութիւն:

Այլ սակայն մօրաքոյրերս ինձ կը պատրաստէին զբօսանքի մրմունջներով: Երբեմն – երբեմն կ'ըսէին· «խեղճ մախսումը» (1): Ինչո՞ւ կը մեղքնային ինձ: Ի՞նչ կար այդ Բերայի մէջ, որ ամէնքը միաձայն դժոխք կը համարէին: Կը մեղքնային թերեւս ինձ վիճակուած միջնորդի դերին համար կամ պարզապէս անոր համար որ ներկայ պիտի ըլլայի մօր եւ որդու երկիւղալի հանդիպումին:

Ժամիկ մօրեղբօրս արհեստանոցը կը դտնուէր Բանկալթիի գերեզմանատունը եղերող ճամբուն վրայ: Այդ ժամանակ արդէն մօրեղբայրս դարձեր էր խոժոռ, մռայլ, անմերձենալի: Բառերը համրանքով դուրս կ'ելլէին շրթներէն: Իր վերթառած մէկ յօնքը այլեւս միմիայն սըրտմըտութիւն կ'արտայայտէր: Որո՞ւ դէմ

նէն վրայ դեղնաւուն ամպերուն մէջէն: Պարտէզներու մէջ թռչունները կը ճռուողէին: Բայ պատուհանին առաջ, այդուն զովութիւնը կը չնչէի երանութեամբ: Կեանքը եւ իր ուրախութիւնները կարծես ալիքներու պէս կը բարձրանային եւ կուգային դէպի ինձ: Գինով էի տանը երեսը ծածկող վարդենիի բուրումնաւէտ չունչէն, գինով՝ լոյսէն եւ իմ մէջ եռացող յորդառատ եռանդէն: Ապագան ինձ կը յայտնուէր հրաչքի մը պէս, մտածումի արագ փայլատակումներով: Երջանիկ էի անհատակ, անհաչիւ ուրախութիւնով մը: Իմ էութիւնս կը բարձրանար կեանքիս հորիզոնին վրայ, ինչպէս նորածագ արեւ եւ շրթներուս վրայ կը զգայի մեղրի քաղցրութիւն:

Այդ օրը չոգենաւով անցանք Պէշիկթաչ, յետոյ քալելով բարձրացանք մինչեւ Բանկալթի: Մեծ մայրս ձեռքէս բռնած կը քալէր, անատարբեր եւ անուշադիր այն բազմաբղէտ ամբոխին, որ կայսերական պալատներու մերձաւորութիւնը կը խըրնէր Պէշիկթաչի մեծ ճամբուն վրայ: Ինձ համար այս ճամբորդութիւնը կը ներկայացնէր յարափոփոխ մոգական տեսարաններու յաջորդութիւն մը: Թրքուհիներու դեղին, վարդահոյն, կապոյտ էնթարիներ (2) կը չլացնէին աչքերս:

Կը սիրէի սարսափիլ երկայնահասակ եւ վախ սեւամորթերու խոնաւ աչքերէն: Կանացի ճիչերը, ծախողներու կոչերը, պալատական պարտէզներէ եկող աքսիայի բուրմունքը, փողոցի ոսկեզօծ փոշին, խանութներու առաջ՝ գոնդոզոնի զուվացուցիչ լամպելիները, չաքարեղէն ապաղաններն ու թմրուկները ինձ կը փոխադրէին հէքեաթական աչխարհ մը, որու մէջէն կ'անցնէինք ստուերներու պէս:

(Շար· 25)

(1) – Ամէն երախայ:

(2) – Վերարկու, հագուստ:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷԼ

ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբը շնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր անոնց, որոնք իրենց ներկայութեամբ եւ նուէրներով քաջալերեցին տարեկան ոճնավաճառը։

Սոյն առիթով՝ եղած վիճակահանութեան չահող թիւերն են.

1· — Թիւ 189 ··· Ռատիօ Ք 7
2· — Թիւ 135 ··· Մանեկինոսքոփ
3· — Թիւ 62 ··· Հեռատեսիլ (Թելեվիզիոն)։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽՄԱՋԻ Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղը ընդհանուր ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Յունիս 5–ին, կէսօրէ ետք ժամը 3–ին Մշակոյթին Տան մէջ
17, rue Bleue, Paris 9e
Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Մայրերու ոճնին առթիւ, Տէր եւ Տիկին Գոամանեան վեցամսեայ «Յառաջ» կը նուիրեն իրենց մօր՝ Տիկին Գալուստեանի (Մարսէյլ)։

Le Centre Culturel SAINT MESROB
accueille
M. Philippe MARQUIS
Archéologue,
Consultant de l'U.N.E.S.C.O.
Le jeudi 3 Juin à 20 h 30
pour un conférence
ayant comme thème :
«De Beryte à Beyrouth»
de l'archéologie à l'urbanisme
(avec projection de diapositives)
— Entrée libre —
10 bis, rue Thouin, Paris Ve
M° Monge ou Cardinal Lemoine

C.R.D.A.

COMMUNIQUE

Le Centre d'Information des Musiques Traditionnelles publie, avec le concours de la Direction de la Musique du Ministère de la Culture, un guide sur les musiques traditionnelles pratiquées en France afin de faire connaître la richesse de ces traditions vivantes.

Ce guide est diffusé auprès des professionnels et des librairies spécialisées.

Tous les musiciens, individus et groupes, de musique traditionnelle arménienne peuvent gracieusement apparaître dans ce guide.

Ecrire au CRDA : 36, rue de Trévise
75009 Paris
Tél. : 42 46 05 58
Fax : 42 46 33 78

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

l'Ecole TEBROTZASSERE

présente

un jeune pianiste exceptionnel de 11 ans
également compositeur et peintre

MIKAEL BALIAN

Concert au YAN'S CLUB
5, ave. Reille, Paris 14e

le mercredi 2 juin à 21 heures

avec la participation de l'U.C.F.A.F.

Au programme :

Bach — Mozart — Tchaïkovski — Mendelssohn — Liszt — Chopin — M. Balian — Aprahamian — Babadjanian

Réservations :
Tebrotzassère : 43 81 01 72
U.C.F.A.F. : 42 08 76 49
week-end et soirées : 48 68 03 63

SIDON TRAVEL FRANCE
présente
VOL DIRECT CHAQUE JEUDI
PARIS - EREVAN - PARIS
à 3600 F
Pour renseignements et inscriptions contacter :
34, AVENUE DES CHAMPS-ELYSEES — Escalier A, 2e étage
75008 PARIS
TEL : 42 56 40 30
FAX: 42 25 41 21

ARMENIE
VOLS DIRECTS
à bord d'avions de la Cie nationale arménienne «ARMENIAN AIR»
(*Tupolev* 154)
MARSEILLE - EREVAN
- 2 990 F. -
Prix Aller/Retour incluant l'assurance annulation
Aller simple 1 990 F.
Tarif enfant 1 990 F.
1 *Aller/Retour tous les* 15 *jours en juillet août*
en juillet : le 6 et le 20
en août : le 3, le 17 et le 31
LES NOUVEAUX ESPACES
1, Rue Adolphe THIERS, 13001 MARSEILLE
Tél. : (16) 91 92 55 11
Fax : (16) 91 92 55 46
Lic, 1 13 216

Coopération Arménie

au YAN'S CLUB
5, avenue Reille, Paris 14e
Le Jeudi 3 Juin

19h30 : ACCUEIL
20h30 : FILMS
«*Arménie* 93 *après l'hiver*» :
Les orphelins de la zone sinistrée, les restaurants humanitaires de Goris et de Kapan au Zanguezour, les fermes, la production ... (40 mn)
«*De retour du Karabagh*» :
Interview de la poétesse, Maro Markarian (20 mn)
● EXPO - PHOTOS
● VENTE DE TAPIS D'ARMENIE
22h00 : REPAS sur réservation
(tél. Christine Papazian: 47 36 40 78, Coop. Arménie: 42 36 06 79 répondeur)

Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

17–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ
ՀԱՅԿԵՐՈՑԹԻՆ ԱՌԹԻՒ

Տէր եւ Տիկին Վարուժան Մինասեան, Տէր եւ Տիկին Ալպէռ Պօղոսեան, Վասպուրականի Հայրենակցական Միութիւն 5·000–ական Ֆր·, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի Հոլս մանանճիւղերը 4·000 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Ալպէռ Միրաքեան, Ժաք Կարապետեան 2·000–ական Ֆրանք, Պոլսահայ Մշակութային Միութիւն 1·500 Ֆր·, Սէն Լու Ս· Գէորգ Եկեղեցի, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի, Պօմոնի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցի, Սէն – Ժերոմի Ս· Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցի, Շալճեան ընտանիք, Բաֆֆի Նազարեան, Տէր եւ Տիկին Արթիւռ Սէմէրճեան 1·000–ական Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ճառայեան, Սէն – Լու Ս· Գէորգ Եկեղեցւոյ Օժանդակ Տիկնանց Միութիւն, Շահան Ա· Քհնյ· Տէտէեան, Հ· Ց· Դաշնակցութեան Մարսէյլի Կոմիտէ, Նշան Խչկր· Քհնյ· Գուլումճեան, Տէր եւ Տիկին Վահան Ցակոբեան, Տաքօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեան, Տիկին Փարիզ Ամատաննեան, Պուլվար Օտտոյի Ս· Ցակոբ Եկեղեցի, Տէր եւ Տիկին Կարօ Ճուվսէկեան, Տէր եւ Տիկին Անդրէասեան (Լքս – ան – Փրովանս), Պր· Ժանօ Տէր – Պետրոսեան, Պր· Արտաւազդ Համբարձումեան (Լքս – ան – Փրովանս), Տէր եւ Տիկին Մօրիս Սարգիսեան, Ֆրանսահայ Մշակութային Միութիւն, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Քէքէվեան, Տէր եւ Տիկին Զաւէն Կապրիէլեան, Տէր եւ Տիկին Վահէ Տուրսունեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Փամպուքեան, Մարսէյլի Հայ Աբեղոյշներու Միութիւն, Պր· Ադամ Շէխիկեան, Սէն – Թ'Անթուանի Ս· Թադէոս Եկեղեցի, Տէր եւ Տիկին Անարէ Տավիտեան, Տէր եւ Տիկին Ժաք Աւտոյեան, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Աւագեան, Տէր եւ Տիկին Գոզօ Գուզալեան 500–ական Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Եղմազեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Տէրտէրեան 400–ական Ֆր·, Վաչէ Ծ· Վրդ· Իշնատիոսեան, Գեղամ Պաղտասարեան Ուսման Կեդրոն 300–ական Ֆրանք, Տիկին Սաթենիկ Թիւթիւնեան 250 Ֆր·, Օր· Մարի Պէրպէրեան, Տէր եւ Տիկին Ռամիկ Աղապապեան, Տէր եւ Տիկին Միհրան Պօյաճեան 200–ական Ֆր·։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները· –

Օր· Օֆելիա Թութեան 1·000, Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Ձիպօղլեան 250, Պր· Փաթրիք Խալիլ 200, Տէր եւ Տիկին Գամիլ Լանտէ 250, Պր· Ա· Գազանճեան 200, Տէր եւ Տիկին Պերճ Համբար 150, Տիկին Իւղաբեր Եագուպեան 50, Տէր եւ Տիկին Սերժ Խորէնեան 100, Պր· Գրիգոր Սարգիսեան 100, Տիկին Ղանտէլէկեան 100, Տէր եւ Տիկին Ասրիէն Կիւլէսէր 1·000, Տիկին Սեդա Պահարեան 200, Տիկին Արմենուհի Լոյոս 100, Տիկին Քիլէճեան 100, Տիկին Գարասաչեան 100, Տիկին Վահէ Պուրմայեան 100, Տէր եւ Տիկին Կապրիէլ Հարենց 200, Օր· Ասատուրեան 200, Նալբա Ընկերութիւն 1·000, Տիկին Ռոզ Թիւէր 50, Պր· Լիւսիէն Հէքիմեան 100, Տիկին Վերոնիք Վան Լով 100, Պր· Դանիէլ Տէր – Զաքարեան 200, Պր· Արմէն Մուրատեան 200, Տիկին Մարիամ Թորոսն 100, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Փանոսեան 200, Տիկին Աղնիւ Մարտիկեան 100, Տէր եւ Տիկին Հանրի Պալոն 150, Տիկին Ա· Հիւրէ 500, Տէր եւ Տիկին Մարտիկ Պալիոզեան 1·000, Տիկին Հելէն Տամլամեան 300, Տիկին Մարի Պաղտիկեան 300, Պր· Նուպար Մազլումեան 500, Տէր եւ Տիկին Ժօզէֆ Փեհլիվանեան 100, Պր· Ժան Ցարութիւնեան 1·000, Տէր եւ Տիկին Մխիթեան 300, Պր· Ցարութիւն Տէր – Օհաննէսեան 50, Տիկին Մարի Քիւրքճեան 200, Պր· Մ· Մկրտիչեան 200, Տէր եւ Տիկին Մ· Մարտիրոսեան 100, Տէր եւ Տիկին Ս· Աշճեան 200, Պր· Տէօլէթ Պուկուրլեան 200, Պր· Սարգիս Սարգիսեան 100, Պր· Ժան Քորթիւնաթօ 150, Տիկին Աշխէն Սմաճեան 150, Տէր եւ Տիկին Փաթրիք Սապաճեան 100, Պր· Ցակոբ Ցակոբեան 300, Պր· Արթիւր Մարտիրոսեան 200, Պր· Ֆիլիփ Սէմէրճեան 300, Պր· Գագիկ Յովակիմեան 300, Պր· Յովհաննէս Սարգիսեան 300, Տէր եւ Տիկին Արա Գորգիկեան 500, Տէր եւ Տիկին Նորպէր Գոպասեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժան Խախամեան 500, Տիկին Ա· Խաչատուրեան 200, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Աչըգեան 500 Ֆր·։

(Շար·)

MCA Villeurbanne

Vous voulez passer une journée au soleil et découvrir une région au cœur de la Provence ?

La Croix Bleue (section Lyon-Villeurbanne) ainsi que la Maison de la Culture Arménienne de Villeurbanne vous proposent de visiter la cité historique de *Manosque*, et la *Fondation Carzou*

Le Samedi 5 Juin

pour le prix de 200 F. (comprenant le transport en autocar, le déjeuner et l'entrée au musée).

Renseignements et inscriptions :
MCAV 78. 94. 37. 36 / 78. 93. 57. 43.

Liaison Postale FRANCE - ARMENIE

La liaison postale avec l'Arménie est ouverte sous la responsabilité de la Poste Française.

N'oubliez pas d'en profiter pour vos envois.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կիրակի, Յունիս 4–ին
Դաշտահանդէս
«ԹԱՆԱՍՈՐ»
Շաւիլ – Վիրոֆլէյ
Մանրամասնութիւն՝ յետագային։